

ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

IV (2000)

ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ

ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ
ΤΟΜΟΣ IV (2000)

Ἔκδοση τοῦ Δήμου Ναυπλιέων, 211 00 Ναύπλιο.

Τηλ. 0752 - 23332 — FAX 0752 - 28607

Ἐπιμέλεια:

Πάνος Λιαλιάτσης, Ἀγίας Κυριακῆς 3, 211 00 Ἄρεια - Ναύπλιο.

Γεώργιος Ἀθ. Χώρας, Ἀλεξ. Ραγκαβῆ 42, 114 74 Ἀθήνα.

© Δήμος Ναυπλιέων ISBN 1105-5081

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πίνακας περιεχομένων	7
Πρόλογος του Δημάρχου Ναυπλιέων Κώστα Θ. Χαραμῆ	9
Μάρω Καρδαμίτση - Ἀδάμη, Ἡ κατάσταση στοῦ Ναύπλιου στίς ἀρχές τοῦ 1833	11
Δαυίδ Ἀντωνίου, Ἡ ἐκπαιδευτικὴ εἰκόνα τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὰ ἔτη 1833-1834	31
Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος, Ὁ ἐπισιτισμὸς τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ α΄ ἔτος τῆς πείνας 1941-1942	65
Παναγιώτης Ἀ. Γιαννόπουλος, Ὁ Ναυπλιεὺς Θεόδωρος Νικαίας. . .	117
Γεώργιος Δ. Δημακόπουλος, Τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον. Ὁ ἔλεγχος τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας (1827-1833)	171
Ἀπὸ τὴν Ναυπλιακὴ Ποίηση: Ποιήματα τῶν Τάσου Βυζαντίου, Κατερίνας Γαρδικιώτη-Κοῖνης, Νίκου Καραγιάννη, Χρήστου Κατσιγιάννη, Θεοδόση Κωστούρου, Πάνου Διαλιάτση, Νίκου Πρασσᾶ, Μανώλη Τερζάκη, Γιάννη Φίλη, παπα-Ἡλία Ψαρρολόγου	213
Γιῶργος Καραμάνος, Ἡ γνωριμία μου καὶ ὁ ἔρωτας μὲ τ' Ἀνάπλι.	237
Θοδωρῆς Κ. Κοῖνης, Σεργιανίζοντας στ' Ἀνάπλι	246
Πέτρος Κομιανός, Ἡ Χορωδία Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου	261
Θεοδόσης Κωστοῦρος, Ἀναμνήσεις	265
Κωνσταντῖνος Ν. Μαλεβίτης, Ἡ Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Καραθῶνας Ναυπλίου	267
Μιχαὴλ Μητσάκης, Ἐγκαταλελειμμένη πόλις	287
Μάρκος Ν. Ροῦσσοσ - Μηλιδώνης, Φραγκισκανοὶ Καπουκίνοι στοῦ Ναύπλιου τῆς Ρωμανίας (1642-1821)	295
Ἀναστάσιος Δ. Σαλαπάτας, Τὸ ὄνομα, στοιχεῖα ἱστορίας καὶ βιβλιογραφικὰ τοῦ χωριοῦ Μέριμπακα	309
Ἀθανάσιος Θ. Φωτόπουλος, Στατιστικὲς εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐπαρχία Ναυπλίου	316

Γεώργιος Ἀθ. Χώρας , <i>Τὸ ἀρχεῖο τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου, ἐλευθερωτῆ τοῦ Ναυπλίου</i>	337
Θεόδωρος Ἰω. Ψαριώτης , <i>Παράδειγμα πειστικῆς εὐγλωττίας σὲ μὴ πρωτοποριακὴ πρωτοβουλία διάδοσης πορτοκαλλιέργειας στὴν Ἀργολίδα</i>	409
Σοφία Χρονοπούλου , <i>Πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις στὸ Ναύπλιο</i>	420
<i>Τὸ Ναύπλιο στὴ Ζωγραφικὴ Τέχνη</i>	427
<i>Πελοποννησιακὸ Λαογραφικὸ Ἰδρυμα</i>	429
<i>Βιβλιοπαρουσίαση</i>	438
<i>Οἱ Δήμαρχοι Ναυπλιέων</i>	452
<i>Τὰ περιεχόμενα τῶν προηγουμένων τόμων</i>	455

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἔκδοση καὶ ἡ κυκλοφορία τοῦ παρόντος τέταρτου τόμου τῶν «Ναυπλιακῶν Ἀναλέκτων» συμπίπτει μὲ τὸ ἔτος 2000 μ.Χ., πού ἀποτελεῖ ὄροσμο στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, γιατί ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰ ἰσάριθμα χρόνια ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Λυτρωτοῦ, ἐνῶ παράλληλα μᾶς εἰσάγει στὴ νέα χιλιετία. Τὸ γεγονός γιορτάζεται σ' ὄλο τὸν κόσμο μὲ διάφορους τρόπους. Ἐμεῖς συμμετέχουμε στὸν παγκόσμιο ἑορτασμό καὶ μὲ τὴν παρούσα ἔκδοση.

Στὸ Ναύπλιον, πόλη ἱστορική, ἔχομε πολλὰ νὰ ἀντλήσουμε καὶ νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς χιλιετίας, πού πέρασε, ἀπὸ τὴν παράδοση καὶ τὸν Ναυπλιακὸ μας Πολιτισμὸ. Σ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ πνευματικὰ μεγέθη ἀναφέρεται ὁ παρὼν τόμος, τὸν ὁποῖον παραδίδομε κι' ἐφέτος στοὺς συμπατριῶτες ἀλλὰ καὶ στοὺς φίλους τῆς χιλιόχρονης πόλης μας.

Κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὴν διαρευσάσα χιλιετία εἶναι ὅτι ἦταν ἀνοιχτὸ στὸν κόσμο. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε ἡ σπουδαία γεωγραφικὴ του θέση μὲ τὸ λιμάνι καὶ τὰ διαμετακομιστικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἐπώνυμων Ναυπλιωτῶν, πού διατηροῦσαν τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὴν Βενετία καὶ μὲ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα τῆς Ἑλληνικῆς Διασπορᾶς καὶ μετέφεραν ἐδῶ οἰκονομικὰ καὶ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ καὶ ἔδιναν στὴν πόλη ἀπὸ παλῆ ἕνα διεθνὴ χαρακτῆρα, μὲ μερικὸς μάλιστα ξένους μόνιμα ἐγκατεστημένους στὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ καὶ μὲ Ναυπλιῶτες ἐγκατεστημένους στὸ Ἐξωτερικὸ, χωρὶς νὰ λησμονοῦν τὴν γενέτειρά τους.

Καθ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνες τῆς ξενοκρατίας οἱ Ναυπλιεῖς διετήρησαν τὴν ἑλληνοπρέπεια καὶ τὴν ὀρθοδοξία δηλαδὴ τὴν συνέχεια τῆς παράδοσης τοῦ Ναυπλιακοῦ μας Πολιτισμοῦ. Ἐδῶσαν μάλιστα οἱ Ναυπλιεῖς δείγματα τῆς ἐργατικότητος καὶ τῶν δυνατοτήτων τους διὰ τῆς ἐνεργοῦ παρουσίας τους σὲ μεγάλα κέντρα τῆς ἐποχῆς, ὅπως Βενετία καὶ Κωνσταντινούπολις, ἐνῶ σωζόμενοι κώδικες, λυτὰ ἔγγραφα ἢ καὶ βιβλία, μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς Τυπογραφίας, μαρτυροῦν γιὰ τὴν συμβολὴ τῶν ἰδίων στὰ Γράμματα καὶ γενικώτερα στὸν Πολιτισμὸ.

Τρίτο χαρακτηριστικὸ τῆς Ναυπλιακῆς Κοινωνίας εἶναι ὅτι προχωρεῖ σὲ πρόοδο καὶ πολιτισμὸ. Προχωρεῖ σὲ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη. Τὸ Ναύπλιον εἶναι σήμερα, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, κέντρον ἀναφορᾶς καὶ πόλος ἔλξεως. Εἶναι τόπος διεθνῶν συνεδρίων, τόπος ἀναμνηχῆς καὶ συχνὰ ἐπισκεπτόμενος ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους. Ὁ τηλεφωνικὸς κατάλογος δείχνει πόσοι σήμερα ἄλλοδαποὶ εἶναι μόνιμα πλέον ἐγκατεστημένοι στὸ

Ναύπλιον και στην ευρύτερη του περιοχή, γεγονός που τονίζει τον διεθνή χαρακτήρα της πόλεώς μας και συμβάλλει στον λεγόμενο διαπολιτισμό, τον πολιτιστικό πλουραλισμό.

Ἡ ὄλη αὐτή πλούσια κληρονομιά τοῦ Ναυπλίου εἶθε νά παραδειγματίζη και νά δραστηριοποιή τους κατοίκους του και μάλιστα ἐκείνους τῆς νέας γενιᾶς, ὥστε νά φανοῦν ἄξιοι νά διατηρήσουν τὰ κεκτημένα, ἀλλά και νά βαδίσουν σταθερά τὴν λεωφόρο τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν νέα τρίτη μετὰ Χριστόν χιλιετία.

Ναύπλιον, Μάιος 2000

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΧΑΡΑΜΗΣ
Δήμαρχος Ναυπλιέων

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 1833

Στο φάκελλο με αριθ. 333 με τον τίτλο «Ποικίλα-Ανάμικτα-Αχρονο-λόγητα» του Ανακτορικού αρχείου της Οθωνικής Περιόδου των Γ.Α.Κ. επισημάνθηκε μία πολύ σημαντική αναφορά με τίτλο «Πληροφορίες για να χρησιμεύσουν ως απαντήσεις σε ποικίλες ερωτήσεις που είναι δυνατόν να τεθούν». Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον κείμενο δέκα σελίδων, με πληροφορίες σχετικά με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του Ναυπλίου, μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη Καποδίστρια και πριν από την άφιξη του νεαρού Βασιλιά Όθωνα. Το κείμενο έχει γραφεί γαλλικά από κάποιον αλλοδαπό, που γνωρίζει όμως καλά τα ελληνικά πράγματα και έχει σκοπό να ενημερώσει την Βαυαρική Αυλή, για την κατάσταση που επικρατεί στο Ναύπλιο σχετικά με τα πιθανά καταλύματα των Βαυαρών, την κατάσταση των κατοικιών στο Ναύπλιο, τα είδη ένδυσης και εξοπλισμού ενός σπιτιού (επίπλωση, λευκά είδη, διάφορος εξοπλισμός κλπ.), τα είδη διατροφής, τα οχήματα, την πνευματική κίνηση και γενικότερα τον τρόπο ζωής.

Δεδομένου ότι η εκλογή του Όθωνα, δευτερότοκου γιού του Βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου, ως Βασιλέα της Ελλάδος προτάθηκε στη Διάσκεψη του Λονδίνου την 1/13 Φεβρουαρίου 1832, οριστικοποιήθηκε με το κείμενο της Συνθήκης του Λονδίνου της 25ης Απριλίου / 7 Μαΐου 1832 και επικυρώθηκε στις 27 Ιουλίου 1832 με ψήφισμα της Δ' Εθν. Συνέλευσης εν Προνοία, το κείμενο πρέπει να έχει γραφτεί μετά την ημερομηνία αυτή και αρκετά πριν από την άφιξη του Όθωνα και του Συμβουλίου της Αντιβασιλείας στην Ελλάδα στις 20 Ιανουαρίου / 1 Φεβρουαρίου 1833. Θα μπορούσε επομένως να πιθανολογηθεί κανείς ότι γράφηκε στα τέλη του θέρους με αρχές του φθινοπώρου του 1832 χωρίς να κινδυνεύει να πέσει έξω.

Το δεύτερο θέμα το οποίο μας απασχολεί είναι το όνομα του συντάκτη του. Το κείμενο είναι γραμμένο στη γαλλική γλώσσα, το γεγονός όμως αυτό δεν σημαίνει ότι ο συντάκτης του είναι κατ' ανάγκην Γάλλος, θα τολ-

μούσα μάλιστα να πω, ότι μάλλον δεν είναι. Παρ' όλο που ο συγγραφέας χειρίζεται άνετα τη γαλλική, εν τούτοις η συχνή χρήση των ίδιων λέξεων, η μη χρησιμοποίηση δηλαδή συνωνύμων, ο τρόπος σύνταξης και η ίδια η χρήση της γλώσσας, μαρτυρεί ότι δεν είναι η μητρική του γλώσσα.

Πολύ συχνά γίνονται στο κείμενο αυτό αναφορές γύρω από την αξία των αγαθών σε διάφορα νομίσματα, ανάλογα συνήθως με τη χώρα προέλευσης των προϊόντων. Έτσι π.χ. όταν πρόκειται για έπιπλα ή για οικιακό εξοπλισμό, το κόστος υπολογίζεται σε φλωρίνια, όταν αυτά προέρχονται από τη Μάλτα, ή σε κολλονάτα τάλληρα όταν προέρχονται από την Τεργέστη. Αντίστοιχα στα γαλλικά κρασιά το κόστος υπολογίζεται σε φράγκα. Για τα ντόπια προϊόντα, όπου αναφέρονται τιμές, αυτές δίδονται είτε σε πιάστρα, τη γνωστή δηλαδή τούρκικη μονάδα, που, παρὰ την κοπή των νέων ελληνικών νομισμάτων, εξακολουθούσε να αποτελεί τη βάση των περισσότερων κοινωνικών συναλλαγών, είτε σε λεπτά, είτε ακόμη σε ισπανικά κολλονάτα, νόμισμα που την εποχή αυτή κυκλοφορούσε σ' ολόκληρη την Ανατολή. Στις περιπτώσεις αυτές ο συγγραφέας μετατρέπει τις τιμές σε βαυαρικά Krentzen¹. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει μία ένδειξη για την εθνικότητα του συγγραφέα. Οπωσδήποτε πρόκειται για άτομο μορφωμένο και καλής κοινωνικής σειράς.

Όπως προκύπτει από το κείμενο, ο συντάκτης της αναφοράς είχε ζήσει στην Ελλάδα κατά την Καποδιστριακή περίοδο (αναφέρει π.χ. ότι ο Κυβερνήτης κυκλοφορούσε συνήθως απλά ντυμένος, «μόνο μία φορά τον είχα δει με ενδυμασία με ψηλό περιλαίμιο», και είχε γευματίσει μαζί του. Οι πληροφορίες για τα γεύματα αυτά είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Είναι η πρώτη φορά που αναφέρεται ότι το τραπέζι στον Κυβερνήτη ήταν πολυτελέστατο και περιζήτητο, καθώς και ότι παρ' όλο ότι ο τελευταίος ζούσε αποτραβηγμένος, δεχόταν όσο συχνά μπορούσε². «Το δωμάτιό μου είναι ανοικτό από το πρωί μέχρι το βράδυ για όλο τον κόσμο», έγραφε ο ίδιος ο Καποδίστριας το Δεκέμβρη του 1828 στον Κόμητα Λοβέρδο στο Παρίσι.

Πράγματι στον κατάλογο με τα προσωπικά είδη του Καποδίστρια, που παραδόθηκαν μετά το θάνατό του στον αδελφό του Γεώργιο στην Κέρκυρα³,

1. Krentzen, Βαυαρικό νόμισμα.

2. A. M. le comte de Loverdo à Paris, Poros, 3/15 decembre 1828 correspondance du comte Capodistrias président de la Grèce, E. A. Bétant, Paris 1839, σελ. 455.

3. Ο κατάλογος των αντικειμένων και των βιβλίων που ανήκαν στον Κόμητα Ιωάννη Καποδίστρια, που ήταν στη φύλαξη του υπηρέτου του Quillaume Roubin και που μετά το θάνατό του παραδόθηκαν στον αδελφό του Γεώργιο, εντοπίστηκε στα ΓΑΚ και πρόκειται σύντομα να δημοσιευθεί.

εκτός από έναν πολύ μεγάλο αριθμό οικιακών ειδών (όχι μόνο τραπεζομάντηλα, σερβίτσια πορσελάνης, κρυστάλλινα ποτήρια κλπ., αλλά και πολλά εξειδικευμένα μαγειρικά σκεύη, όπως φόρμες για ζελέ ή για πατέ, ειδικά φορμάκια για μπισκότα κλπ.), αναφέρονται επίσης ένα κιβώτιο με 20 λίμπρες τσάϊ, κιβώτια με φιάλες σαμπάνια, πορτό και κρασιά, βαρελάκια με κρασί Ισπανίας, Σαντορίνης, Κύπρου, Σάμου, Κέρκυρας, βαρελάκια μπύρας, τυρί ολλανδικό και αγγλικό, δοχεία με λάδι, ξύδι κλπ., γεγονός που επιβεβαιώνει το συντάκτη της αναφοράς.

Σημειώνεται όμως ότι ο Καποδίστριας παρέθετε μόνο γεύματα και ότι ζούσε γενικά αποτραβηγμένος από τη βραδινή ζωή. Η πληροφορία διασταυρώνεται και από τα απομνημονεύματα του Αλ. Ραγκαβή, όπου αναφέρεται ότι ο Κυβερνήτης σπάνια συμμετείχε στη νυκτερινή ζωή του Ναυπλίου, με εξαίρεση ωρισμένες βραδυνές στην οικία Καρατζά⁴.

Ο συντάκτης της αναφοράς αναφέρεται επίσης στην κοινωνική ζωή της πόλης, που σύμφωνα με τις πληροφορίες που συγκέντρωσε ήταν άλλοτε λαμπρή με αρκετούς χορούς και βεγγέρες. Περιγραφές των *soirées* αυτών, όπου οι κάτοικοι του Ναυπλίου διασκέδαζαν με μουσική, χορό, αλλά και απαγγελίες ποιημάτων και θεατρικών έργων, μας δίνουν ο Νικ. Δραγούμης στις *Ιστορικές Αναμνήσεις*⁵ και ο Αλ. Ραγκαβής στα απομνημονεύματά του. Εδώ γίνεται απλή μνεία των συγκεντρώσεων αυτών, που σταμάτησαν μετά τα επεισόδια του Πόρου. Κατά την περίοδο αυτή η κοινωνική ζωή του Ναυπλίου περιοριζόταν σε μερικές θλιβερές *soirées* στις κας Rouen, συζύγου του Γάλλου Προξένου (Resident) χωρίς μουσική ή απαγγελίες.

Γίνεται επίσης μνεία στο τελευταίο τμήμα της αναφοράς για την αναγνωστική λέσχη που υπήρχε στο Ναύπλιο, το «Φιλολογικό Σπουδαστήριο» δηλαδή που είχε ιδρύσει την άνοιξη του 1831 κατά το πρότυπο παρόμοιων καταστημάτων, που υπήρχαν «εις όλας σχεδόν τας πρωτεύουσας πόλεις της φωτισμένης Ευρώπης και εις αυτάς τας λαμπράς μητροπόλεις της Γαλλίας, Αγγλίας, Γερμανίας και Ιταλίας», ο λευκάδιος Ιατροδιδάσκαλος Ανδρέας Παπαδόπουλος-Βρετός⁶. Στο «Φιλολογικό Σπουδαστήριο» μπορούσε κανείς να εγγραφεί συνδρομητής με τέσσερεις φοίνικες τον μήνα και έναντι αυτού μπορούσε να δανείζεται «μίαν αρκετήν ποσότητα Ελληνικών, απλο-Ελληνι-

4. Αλ. Ραγκαβή, Απομνημονεύματα, τόμ. Α', σελ. 255.

5. Νικ. Δραγούμης, *Ιστορικοί Αναμνήσεις*, τόμος Α', κεφ. Β', Αθήνα.

6. Α. Παπαδόπουλος-Βρετός (1800-1876), Λόγιος από τη Λευκάδα. Διατέλεσε πρόξενος στη βενετία. Έγραψε πολλά αξιόλογα έργα στην ελληνική, γαλλική και ιταλική γλώσσα.

κών, Γαλλικών, Αγγλικών και Ιταλικών βιβλίων ή να διαβάξει επί τόπου «φιλολογικές και πολιτικές εφημερίδας».

Το «Φιλολογικόν Σπουδαστήριον» που ήταν ανοικτό κάθε μέρα από τις 8 μέχρι της 2 το πρωί και από τις 8-10 τ' απόγευμα, εκτός από την Κυριακή τ' απόγευμα και τις επίσημες γιορτές, διέθετε επίσης και γραφική ύλη για όσους ήθελαν να γράψουν ή να αντιγράψουν κάτι. Τελικά, όπως μας ενημερώνει ο συντάκτης της αναφοράς, λόγω του μικρού αριθμού των συνδρομητών το Σπουδαστήριο δεν μπόρεσε να επιβιώσει και αναγκάστηκε να κλείσει.

Γίνεται επίσης αναφορά στη δυνατότητα που υπάρχει να διδαχθεί κανείς νεοελληνικά στο Ναύπλιο, καθώς και στα λεξικά της νεοελληνικής γλώσσας που κυκλοφορούν στην Ευρώπη, κάτι που μαρτυρεί ότι ο συγγραφέας του κειμένου είναι άνθρωπος που έχει άμεση σχέση με τα γράμματα. Πιθανόν πρόκειται για κάποιο βουναρό, που έζησε στην Ελλάδα για αρκετό χρονικό διάστημα κατά την Καποδιστριακή περίοδο, όχι όμως συνέχεια στο Ναύπλιο, μιά και οι πληροφορίες του για την κοινωνική ζωή του χειμώνα του 1830-31, είναι έμμεσες και όχι άμεσες και που ο ίδιος μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη παρέμεινε στη χώρα. Οι πληροφορίες που μας δίνει για τις συνθήκες ζωής στην πόλη είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες. Παρόμοιο κείμενο τόσο αναλυτικό δεν έχει μέχρι στιγμής επισημανθεί, καθ' όσο γνωρίζω.

Η ταύτιση του συγγραφέα με κάποιο από τα γνωστά πρόσωπα της περιόδου αυτής δεν είναι εύκολη. Εν τούτοις, τα δεδομένα που έχουμε και κυρίως τα στοιχεία που πρόχει η αναφορά, μας κάνει να πιστεύουμε ότι πιθανώς πρόκειται για τον Βουναρό καθηγητή Friedrich Thiersh⁷, που έφθασε στην Ελλάδα το 1829 ως απεσταλμένος του Βασιλιά της Βαυαρίας Λουδο-

7. Thiersh, Friedrich Wilhelm (1784-1860), Γερμανός καθηγητής. Σπούδασε θεολογία, αλλά ασχολήθηκε κυρίως με φιλολογικές σπουδές. Θερμός φιλέλληνας από το 1812, ασχολείτο με την ανατροφή των Ελληνόπουλων στη Βαυαρία. Με τον Καποδίστρια και την Εταιρεία των Φιλομούσων ήρθε σε επαφή στο Συνέδριο της Βιέννης. Φανατικός εχθρός του ολοκληρωτισμού, μετατράπηκε αργότερα σε εχθρό του Καποδίστρια, μη μπορώντας να κατανοήσει τον τρόπο διακυβέρνησης του Κράτους. Το 1830 έρχεται στην Ελλάδα ως απεσταλμένος του Βασιλέα Λουδοβίκου Α' της Βαυαρίας. Η αποστολή του έγινε ιδιαίτερα σημαντική μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια. Το δίτομο έργο του «Η Ελλάδα του Καποδίστρια» που εκδόθηκε το 1833 στη Λειψία, αποτελεί σημαντική πηγή πληροφοριών για την κατάσταση στην Ελλάδα την περίοδο αυτή, αν και είναι σαφώς προκατειλημμένο εναντίον του Καποδίστρια και της κυβερνητικής παρατάξεως και ως εκ τούτου όχι πάντα ακριβές.

βίκου Α΄, της πιό αποφασιστικής μορφής του Βαυαρικού φιλελληνισμού⁸. Ο Thiersh κατάφερε να κερδίσει το σεβασμό και την εμπιστοσύνη της ελληνικής κοινωνίας. «Δεν έχω να εκπληρώσω καμμία πολιτική αποστολή», δήλωνε ο Thiersh, «έχω έρθει από μόνος μου για να μάθω καλά την κατάσταση και τις ανάγκες της χώρας που με απασχολεί εδώ και δεκαπέντε χρόνια». Εν τούτοις σ' όλο το διάστημα της παραμονής του στην Ελλάδα είχε συχνή αλληλογραφία με το Λουδοβίκο της Βαυαρίας. Σε δική του βασικά πρωτοβουλία οφείλεται η άνοδος του Όθωνα στον ελληνικό θρόνο. Ήδη από το 1829 σε επιστολή του στον γνωστό Ελβετό φιλέλληνα και προσωπικό φίλο του Καποδίστρια Eynard συνιστούσε την καταλληλότητα του βασιλικού Οίκου της Βαυαρίας και του πρίγκιπα Όθωνα, νεότερου γιου του Βασιλέα Λουδοβίκου ως την περισσότερο επιτυχημένη επιλογή⁹.

Στο διάστημα που ο Thiersh έμεινε στην Ελλάδα, γνώρισε από κοντά τα ελληνικά πράγματα. Στο βιβλίο του *De l'état actuel de la Grèce et de moyens d'arriver a sa restauration*¹⁰, αναλύει διεξοδικά την κατάσταση στην χώρα κατά την περίοδο της διακυβέρνησής της από τον Καποδίστρια κατά τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα. Ο τρόπος γραφής, αλλά κυρίως οι πληροφορίες, που δίνει στο τέταρτο κεφάλαιο: «Τα επαγγέλματα στην Ελλάδα» του Β΄ τόμου του βιβλίου του, μας βοηθούν να συμπεράνουμε ότι ο Thiersh είναι ο συγγραφέας της αναφοράς. «Ο Ευρωπαίος, εν τούτοις, θα δυσκολευτεί να προμηθευτεί αυτά τα διάφορα είδη (εννοεί τα σχετικά με τον ιματισμό είδη) στη μορφή που υπάρχουν στον τόπο του. Μονάχα η μετανάστευση ενός αριθμού από δικούς μας τεχνίτες θα μπορούσε να διορθώσει αυτή την κατάσταση. Η τέχνη του πιλοποιού, καθώς και κάθε τι που σχετίζεται με τις δικές μας μόδες είναι άγνωστα στη χώρα». Και παρά κάτω αναφέρεται στους κλειδαράδες, καρφιάδες, μαχαιράδες, καζαντήδες και τενεκετζήδες, οι οποίοι λείπουν απόλυτα ή δεν φτιάχνουν τίποτα στερεό και αξιόλογο ή στο ότι το επάγγελμα του βιβλιοπώλη αγνοείται στην Ελλάδα, στα εισαγόμενα υλικά, υφάσματα, πιατικά, μαχαιροπήρουνα, ζάχαρη κλπ.

8. «Τον υπεδέχθη ο Κυβερνήτης φιλοφρόνως ως πεπαιδευμένον άνθρωπον, ως αυλικόν σύμβουλον του Βασιλέως της Βαυαρίας ως φιλέλληνα, όστις εμεταχειρίσθη τον κάλαμον του προς υπεράσπισιν της Ελλάδος λαβούσης τα όπλα εναντίον του Σουλτάνου» και τον φιλοξένησε στο Παλατάκι. Νικολάου Σπηλιάδη, Βιβλίον Πέμπτον 1831, 13. Τα περιεχόμενα των ΓΑΚ, τόμος Γ΄, Αθήναι 1974, σελ. 525.

9. Βολφ Ζάινς, Βαυαροί στην Ελλάδα, Αθήνα 1984, σελ. 110.

10. Το βιβλίο κυκλοφορεί ελληνικά σε μετάφραση του Α. Σπήλιου και εισαγωγή-επιμέλεια-σχόλια Τάσου Βουρνά, εκδόσεις Τολίδη, Αθήνα 1980.

Αναφέρει επίσης ότι όλα τα εργαλεία, που χρησιμοποιούν οι βιοτέχνες στην Ελλάδα, είναι σε πρωτόγονη κατάσταση.

Οι ίδιες παρατηρήσεις σημειώνονται και στο σχετικό με την κατάσταση στο Ναύπλιο κείμενο. Θα μπορούσε βέβαια να ισχυρισθεί κανείς ότι και κάποιος άλλος προσεκτικός παρατηρητής θα κατέγραφε παρόμοια στοιχεία. Ο τρόπος όμως γραφής καθώς και τα σημεία στα οποία σταματά επανειλημμένως π.χ. η ανάγκη της μετανάστευσης κλειθροποιών αναφέρεται περισσότερο από μιά φορά και στα δύο κείμενα, το ίδιο και η έλλειψη κατασκευαστών πιλημάτων, μας κάνει να πιστεύουμε ότι ο συγγραφέας τους είναι το ίδιο πρόσωπο. Οι κάποιες μικρές διαφορές πρέπει να οφείλονται στο ότι το κείμενο του βιβλίου αναφέρεται σ' ολόκληρη την Ελλάδα, ενώ αυτό της αναφοράς πολύ περισσότερο αναλυτικά και εξειδικευμένα στο Ναύπλιο.

Είναι άλλωστε πολύ φυσικό ο απεσταλμένος του Λουδοβίκου να τον ενημερώνει αμέσως μόλις έμαθε την είδηση¹¹ της εκλογής του Όθωνα για την κατάσταση που επικρατούσε τη στιγμή εκείνη στην πόλη.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το κείμενο τιτλοφορείται: «Πληροφορίες για να χρησιμεύσουν ως απαντήσεις στις διάφορες ερωτήσεις που τέθηκαν», κάτι που σημαίνει την άμεση επαφή του με την Βαυαρική Αυλή. Στη συνέχεια και λόγω του ότι οι θέσεις του Thiersh ήταν υπέρ της εγκαθίδρυσης συνταγματικής μοναρχίας στην Ελλάδα, έγινε ανεπιθύμητος στο Λουδοβίκο. Έτσι όταν συστάθηκε το Συμβούλιο της Αντιβασιλείας δεν συμπεριελήφθη. Όμως η ιστορία δικαίωσε τις απόψεις του.

Το βιβλίο του Thiersh, αν και παρέχει πολλές και πολύ σημαντικές μαρτυρίες για την Ελλάδα του Καποδίστρια και των πρώτων χρόνων της Βασιλείας του Όθωνα, είναι σε πολλά σημεία ανακριβές, εξ' αιτίας της αντικαποδιστριακής τοποθέτησής του και των λανθασμένων πληροφοριών, που του παρέχονται από Αντικυβερνητικούς, και τις οποίες ενστερνίζεται χωρίς έλεγχο και μεταφέρει. Παραμένει εν τούτοις, ένα από τα μοναδικά ντοκουμέντα και βοηθήματα για τους μελετητές της περιόδου.

Η μικρή αυτή αναφορά για το Ναύπλιο απηλλαγμένη, ως επί το πλείστον, από πολιτικές τοποθετήσεις, είναι περισσότερο ακριβής. Πρόκειται

11. Την είδηση της εκλογής του Όθωνα πληροφορήθηκε ο Thiersh στη Σύρο, επιστρέφοντας από ένα ταξίδι στις Μικρασιατικές ακτές. Ετοιμαζόταν να επιστρέψει στη Βαυαρία. Επειδή δεν υπήρχε την περίοδο εκείνη κανένας Βαυαρός, αποφάσισε να παραμείνει στη χώρα ελπίζοντας ότι έτσι θα ήταν περισσότερο χρήσιμος και αμέσως εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο.

για ένα τεκμήριο πολύ σημαντικό. Δεν νομίζω ότι χρειάζεται περισσότερα σχόλια. Στην συνέχεια παραθέτουμε το κείμενο αυτό σε ελληνική μετάφραση με το γαλλικό πρωτότυπό του.

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΕΥΣΟΥΝ ΩΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΣΤΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΘΗΚΑΝ**

Καταλύματα: Το μικρό σχέδιο που επισυνάπτεται, υποδεικνύει, κατά προσέγγιση, την κατάσταση των κτιρίων, με σύγχρονη κατασκευή, μεταξύ των οποίων είναι δυνατόν να επιτευχθεί μία μέτρια εγκατάσταση του Βασιλέα και της Αντιβασιλείας. Το Ναύπλιο είναι τόσο σφιγμένο από τα τείχη του περιβόλου¹², που δεν μπορεί κανείς να βρει παρά ελάχιστα άνετα (κτίρια). Η νέα πόλη η Πρόνοια¹³ έξω από την πύλη προσφέρει πολλά καινούργια σπίτια, που μπορούν εύκολα να κατοικηθούν, αλλά ο αέρας εκεί είναι τόσο ανθυγιεινός, που πρέπει κανείς να απομακρύνει κάθε παρόμοια επιθυμία προς αυτή την κατεύθυνση. Θα μπορούσε κανείς παρ' όλα αυτά να ψάξει εκεί για στάβλους και για αμαξοστάσια που πολύ δύσκολα και πολύ ακριβά θα βρει στο Ναύπλιο.

Τα καταλύματα τα οποία θα μπορούσε κανείς να βρει στο Ναύπλιο με εγγύηση, εκτός από αυτά που ανήκουν στο κράτος είναι πολύ ακριβά· τα νοίκια είναι τόσο υψηλά όσο στο ίδιο το Παρίσι.

Εάν η Κυβέρνηση αποφασίσει να εγκατασταθεί στο Άργος θα ήταν δυνατόν να βρεθούν πολλά περισσότερα άνετα κτίρια και χώρος αλλά η πε-

12. Παρόμοια άποψη εκφράζει έναν αιώνα περίπου αργότερα, το 1925 ο δημοσιογράφος Μιχ. Ροδάς, ζητώντας να κατεδαφιστεί ο προμαχώνας του Οπλοστασίου, το μόνο κομμάτι των τειχών που είχε απομείνει από τα ανατολικά τείχη της κάτω πόλεως. «Το Ναύπλιο ασφυκτιά από ετών, διότι δεν έχει μίαν σπιθαμήν εδάφους να επεκταθεί και να οικοδομήσει».

13. Το Προάστειο της Πρόνοιας κατοικήθηκε για πρώτη φορά την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας με το όνομα Trombe. Αργότερα εγκαταλείφθηκε για να ξανακατοικηθεί και πάλι κατά την Καποδιστριακή περίοδο. Τον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιοχής ανέλαβε ο αξιωματικός του Γαλλικού στρατού, Κερκυραίος πολεοδόμος και προσωπικός φίλος του Καποδίστρια, Σταμάτης Βούλγαρης. Αρχικά προοριζέτο να κατοικηθεί από πρόσφυγες από διάφορα μέρη της Ανατολής και κυρίως από την Κρήτη. Γρήγορα όμως εγκαταστάθηκαν στην Πρόνοια κι άλλοι πολίτες περισσότερο εύποροι. Χτίστηκαν τότε δίπλα στις μικρές ισόγειες καλύβες διόροφος και τριόροφος κατοικίες μεγάλες και άνετες. Είναι προφανές ότι σ' αυτές αναφέρεται ο συντάκτης της αναφοράς.

ριοχή είναι ανθυγιεινή, εξ' αιτίας της γειτνίασης με τα έλη.

Πρέπει να σημειωθεί ότι κανένα στράτευμα ιππικού δεν μπορεί να καταλύσει στο Ναύπλιο. Οι ιππείς που είναι απαραίτητοι στην υπηρεσία της κυβερνήσεως είναι υποχρεωτικό να στρατοπεδεύσουν στο Άργος.

Κατάσταση των κατοικιών του Ναυπλίου¹⁴: Οι καινούργιες κατασκευής κατοικίες, είναι περισσότερο φροντισμένες από τις παλιές, με περισσότερο ακριβείς κλειδαριές. Γενικά όμως βρίσκονται έναν αιώνα πίσω όσον αφορά αυτό το θέμα και κάθε τι απαραίτητο, κλειθοροποιία, οικοδομικές εργασίες, βρίσκεται εντελώς στη νηπιακή περίοδο της τέχνης. Τα δάπεδα είναι γενικώς πολύ κακής κατασκευής, πολύ λεπτά και δεν μπορεί κανείς να διακοσμήσει τους τοίχους παρά μόνον με ζωγραφική, αφού όμως στείλει έναν ζωγράφο, γιατί εδώ δεν υπάρχουν.

Καμία ταπετσαρία, ούτε χάρτινη δεν συνηθίζεται εξ' αιτίας των εντόμων που κατοικούν σ' αυτές, υπάρχουν ελάχιστα τζάκια, και μερικές κακής κατασκευής θερμιάστρες από λαμαρίνα. Όσον αφορά λοιπόν αυτό το είδος πρέπει όλα να αποσταλούν.

Ένδυμασία: Βρίσκει κανείς τόσες αγγλικές και γαλλικές και άλλα υφάσματα, όπως φανέλλα και κασμίρι. Υπάρχουν μερικοί καλοί ράφτες που είναι ικανοί να ξεσηκώσουν ένα μοντέλο. Δεν υπάρχει κανένας καπελάς στο Ναύπλιο. Τα λίγα καπέλα που βρίσκει κανείς σε ορισμένους εμπόρους σε εξωφρενικές τιμές προέρχονται από τη Γαλλία ή την Ιταλία.

Όσοι από τους Έλληνες ντύνονται ευρωπαϊκά, φορούν συνήθως φέσι ακόμη και με επίσημο ένδυμα. Οι υποδηματοποιοί είναι πολύ κακοί και τα δέρματα άσχημα επεξεργασμένα. Όσο για τα γυναικεία ρούχα βρίσκει κανείς στο Ναύπλιο χρωματιστά μεταξωτά υφάσματα, φλωρεντινούς ταφτάδες, και κάθε είδος μουσελίνας και περκάλι λευκού χρώματος. Υπάρχουν επίσης αρκετές πηγές αυτού του είδους γιατί σχεδόν όλες οι ελληνίδες ντύνονται ευρωπαϊκά, εκτός από την κόμμωση που διατηρεί τον (ελληνικό) τύπο. Υπάρχουν ακόμη μοδίστρες γυναικείων φορεμάτων που αν τους δώσεις καλά μοντέλα, κατορθώνουν να τα αντιγράψουν μέτρια.

14. Πληροφορίες σχετικές με τα κτίρια που κατοίκησαν οι Βαυαροί στο Ναύπλιο μετά την άφιξη του Όθωνα, καθώς και για τα ενοίκια τα οποία πλήρωναν σώζονται σε σχετικά έγγραφα του Οθωνικού αρχείου των Γ.Α.Κ. Οι τιμές των ενοικίων κυμαίνονται το 1833 από 3 μέχρι 15 τάλληρα το μήνα για το οροφοδιαμέρισμα, ενώ ανεβαίνουν μέχρι και 35 τάλληρα για ολόκληρο το κτίριο. Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρεται η λέξη *casquette* = κασκέττο, προφανώς όμως πρόκειται για το φέσι.

Όσο για παπούτσια δεν υπάρχει για τις κυρίες καμιά ικανοποιητική πηγή. Μιά μόνο αξιοθρήνητη μοδίστρα φτιάχνει στο Ναύπλιο τα καπέλα μερικών Ελληνίδων που θέλουν να χτενίζονται με τη μόδα της Ευρώπης. Δεν πρέπει να υπολογίζει κανείς καθόλου ότι είναι δυνατόν να βρει μερικά συνηθισμένα αρώματα, σαπούνια κλπ. Η ευρωπαϊκή ενδυμασία κυριαρχεί στους άνδρες. Κανένα είδος στολής δεν καθιερώθηκε για τους διοικητικούς.

Ο Κόμης Καποδίστριας, καθώς και ο αδελφός του¹⁵ ήταν ντυμένοι όπως εμείς χωρίς επιτήδευση και τύπους. Μόνο μία φορά νομίζω ότι είχα δει τον Κυβερνήτη σε ενδυμασία με υψηλό περιλαίμιο, κεντημένο με χρυσό του τύπου της επίσημης στολής των Υπουργών της Γαλλίας αλλά με πολύ λιγότερο κέντημα.

Επίπλωση: Χονδρικά, δεν βρίσκει κανείς επίπλα παρά μόνο μερικές κομόντες από βαμμένο ξύλο, που μιμείται το αcajou, διακοσμημένο με συνήθη επιχρυσωμένα μπρούτζινα κοσμήματα. Προέρχονται από την Τεργέστη και τη Μάλτα και στοιχίζουν περίπου 15 κολλονάτα ή 40-45 φλωρίνια¹⁶. Ένας μόνον κατασκευαστής επίπλων πολυτελείας βρίσκεται στο Ναύπλιο, μία πηγή πολύ περιορισμένη για να μπορεί κανείς να υπολογίσει για μια ολόκληρη επίπλωση. Δεν βρίσκεις ούτε καρέκλες ούτε σοφάδες, παρά μόνο ψάθινες καρέκλες της Μάλτας βερνικωμένες, που κοστίζουν περίπου 15 φλωρίνια η δωδεκάδα. Είναι λοιπόν πολύ κοινές καρέκλες, αλλά είναι καρέκλες γενικής χρήσης. Πρέπει να εισάγει κανείς από το εξωτερικό κάθε άλλο είδος καρέκλας πολυτελείας ή καναπέδες.

Στρωσίδια: Μπορεί κανείς να φτιάξει με μεγάλο κόπο και φροντίδα παπλώματα, αλλά θα είναι πάντα κακοφτιαγμένα και τα υφάσματα που τα

15. Ο Νικ. Δραγούμης στις «Ιστορικές Αναμνήσεις» σελ. περιγράφει ότι κατά την διάρκεια μιάς περιόδου του Κυβερνήτη στην Πελοπόννησο, ο Καποδίστριας ήταν τόσο απλά ντυμένος με «ένδυμα οίον οι πολλοί», ώστε ο λαός τον μπέρδευε με τον «κοκινόφωρον και μυδρούμενον ταχυδρομόν», που προηγείτο φορώντας χρυσοπόρφυρο ένδυμα. Το γεγονός αυτό μάλιστα έκανε τον Κολοκοτρώνη να του πει «Να βαλ' η υπερεξοχότητά σου την στολή σου». Κάτι που έκανε πράγματι ο Κυβερνήτης.

16. Η αντιστοιχία των ευρωπαϊκών νομισμάτων με την ελληνική δραχμή που αντικατέστησε τον καποδιστριακό φοίνικα στις αρχές του 1833 ήταν η παρακάτω:

1 Γαλλικό φράγκο	= 1,11 δρχ.
1 Βαυαρικό τάλληρο	= 5,78 δρχ.
1 Ιταλικό τάλληρο	
(Ενετίας, Τοσκάνης, Νεάπολης)	= 5,72 δρχ. - 5,99 δρχ.
1 Γρόσι	= ≈0,40 δρχ.

καλύπτουν κακής ποιότητας. Δεν υπάρχει κανένα είδος πούπουλων όχι μόνο από Edredon (αγριόπαπια), αλλά ούτε και κοινής ποιότητας για μαξιλάκια. Χειμωνιάτικα σκεπάσματα λείπουν εντελώς αλλά μπορεί κανείς να βρει καλές καλοκαιρινές κουβέρτες από αγγλικό πικέ.

Όσο για κρεβάτια, αυτά πρέπει να είναι οπωσδήποτε σιδερένια εξ' αιτίας των εντόμων· βρίσκει κανείς μερικά κοινής ποιότητας από τη Μάλτα στην τιμή των 20-25 φλωρινιών, αλλά πρέπει να τα παραγγείλεις στη Γαλλία ή την Ιταλία, φτιάχνουν και στη Γένοβα που είναι αξιοσημείωτα για το φινιρίσμα τους και το ωραίο τους βερνίκι.

Λευκά είδη: Βρίσκει κανείς βαμβακερά, κάθε είδους περκάλι, τα λινά όμως λείπουν εντελώς. Δεν υπάρχει επίσης τίποτα από τραπεζομάντηλα ή σεντόνια.

Διάφορος εξοπλισμός: Κανένας καθρέπτης δεν βρίσκεται ακόμη και σε μικρό μέγεθος, κανένα μπρούτζινο εκκρεμές ή κηροπήγιο, που να είναι κάπως ανεκτό. Μερικές εγγλέζικες λάμπες πολύ κατώτερες και πιό ακριβές από τις γαλλικές βρίσκονται καμμιά φορά. Όσον αφορά τις πορσελάνες δεν υπάρχουν παρά εγγλέζικες μπέ¹⁷, των οποίων η χρήση είναι γενική. Είναι ακριβότερες από τις λευκές της Γαλλίας. Υπάρχουν επίσης μερικά κρύσταλλα αλλά που συνδυάζονται ελάχιστα. Μπορεί να βρει κανείς γυαλικά και συνηθισμένα μαχαιροπήρουνα, κάθε τι που είναι απαραίτητο στις ανάγκες ενός νοικοκυριού εκτός από εξαρτήματα για το τζάκι και παιχνίδια.

Τούρκικα χαλιά βρίσκονται σε πολύ μικρές διαστάσεις και σε πολύ καλές τιμές· μπορεί κανείς να παραγγείλει από τη Σύρα και τη Σμύρνη χαλιά μεγάλων διαστάσεων· δεν είναι ακριβά αλλά χρειάζεται χρόνος. Κανένας δίσκος, εκτός αν είναι από βερνικωμένο μέταλλο και σε μικρές διαστάσεις. Κανένα κηροπήγιο κάπως ανεκτό. Μπορεί κανείς να εξοπλίσει μιά ολόκληρη κουζίνα¹⁸ από χάλκινα σκεύη, αλλά μόνο με τα συνηθισμένα κομμάτια.

Τρόφιμα: Το βούτυρο είναι γενικώς κακό και αρκετά ακριβό· παρα-

17. Οι «μπλε» αγγλικές πορσελάνες άρχισαν να κυκλοφορούν το 1784, όταν ο Josiah Spode ζωγράφισε στο χέρι τα πρώτα πιάτα. Από τότε και μέχρι σήμερα κυκλοφορούν συνέχεια τόσο στην Αγγλία όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στη Γαλλία αντίστοιχα, η λευκή πορσελάνη των Limoge και Serves ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη στη μεσαία αστική τάξη.

18. Στην καταγραφή της οικοσκευής του Καποδίστρια, αναφέρεται ένας πολύ μεγάλος αριθμός εξειδικευμένων οικιακών σκευών.

σκευάζεται από κατσικίσιο γάλα, εν τούτοις το χρησιμοποιούν στην κουζίνα για τα διάφορα παρασκευάσματα. Το κατσικίσιο γάλα που χρησιμοποιείται γενικά είναι δυσάρεστο αν δεν τόχει κανείς συνηθίσει, αλλά είναι δυνατόν να βρεθεί αγελαδινό, αν συνεννοηθεί κανείς με τους γειτονικούς καλλιεργητές. Υπάρχει ανεκτό τυρί, αυτό της Κρήτης, που μοιάζει με το Ολλανδικό και μπορεί να σερβιριστεί άνετα· για πιά σπάνιες ποιότητες πρέπει κανείς να φέρει από τη Γαλλία και την Ιταλία. Jambons και αλλαντικά μπορούν να γίνουν και θα είναι εξαιρετικής ποιότητας γιατί το χοιρινό είναι άφθονο και πολύ καλό στην Ελλάδα, αλλά δεν γνωρίζουν να το κατεργαστούν. Αλλαντικά εισάγονται από την Τριέστη, τη Μασσαλία ή ακόμη κι' από τη Σμύρνη, αλλά πρέπει κανείς να τα παραγγείλει μόνος του. Το λάδι του φαγητού είναι γενικά κακό το ίδιο και το ξύδι. Μπορεί να βρει κανείς συνηθισμένη αγγλική μουστάρδα σε σκόνη. Είναι δουλειά των μαγειρών να την ετοιμάσουν. Έχω δοκιμάσει κάποιες φορές πολύ καλή.

Γαλλικά κρασιά ακριβά και φίνα μπορούν να βρεθούν στο Ναύπλιο, αλλά τα κρασιά του τύπου αυτού είναι πολύ ακριβά και αβέβαια.

Όσον αφορά στα κοινά κρασιά υπάρχουν άφθονα κρασιά της Provence¹⁹ πολύ καλά με 90 φράγκα το κιβώτιο των 360 φιαλών, που αντιστοιχεί σε 5 φράγκα τη φυάλη.

Τα Ελληνικά κρασιά είναι γενικά πολύ κακά εξ' αιτίας της ρετσίνας που χρησιμοποιούν ως διαλυτικό. Τα μόνα καλά ελληνικά κρασιά είναι της Τήνου και της Νάξου, τα μεν ξηρά του είδους των κρασιών των graves²⁰ ή των κρασιών του Ρήνου, τα άλλα μωσχάτα που θυμίζουν αυτά της Μαδέρας ή του Xeres²¹. Για να βρεις κρασί πρέπει να το παραγγείλεις στους τόπους παραγωγής και να περιμένεις μερικές φορές πολλούς μήνες εκτός ευκαιρίας. Υπάρχουν liqueurs της Zare²² πολύ καλά eau de vie γαλλικά, ρούμι καλής ποιότητας.

Η φυσική ζάχαρη από τις γαλλικές και ισπανικές αποικίες είναι πολύ καλή. Βρίσκει κανείς επίσης πολύ καλό τσάι και καφέ της Ανατολής ή των αποικιών. Δεν χρησιμοποιούνται λυχνάκια με λίπος, αλλά προτιμούνται τα λαδιού. Τα κεριά έρχονται από τη Γαλλία και την Ιταλία.

Αναφορικά με τα υπόλοιπα καταναλωτικά αγαθά υπάρχει καλό κρέας

19. Province = Προβηγκία, Γαλλική επαρχία στα σύνορα με την Ιταλία.

20. Περιφέρμα λευκά γαλλικά κρασιά από τους αμπελώνες του Bordelais προς τον Ατλαντικό ωκεανό.

21. Zerez ή Xeres (Χερές), Ισπανική πόλη κοντά στο Κάδιξ.

22. Jare (Ζάρα), πόλη της Γιουγκοσλαβίας στις Δαλματικές ακτές.

στα χασάπικα, βόδι, μοσχάρι και αρνί πολύ καλής ποιότητας στην τιμή των 80 λεπτών η οκά, δηλαδή περίπου 8 Kreuzer η λίβρα στη Βαυαρία. Υπάρχουν επίσης πολύ καλά ψάρια και εξαιρετικό κυνήγι, κυρίως κοκκινοπέδικες, θηράματα του βάλτου και λαγοί, τα πουλερικά είναι αρκετά καλά και σε καλή τιμή.

Οχήματα - Αμάξια: Ο αριθμός των οχημάτων στο Ναύπλιο θα είναι αναγκαστικά πολύ περιορισμένος, γιατί μέσα στην πόλη δεν μπορεί κανείς να τα χρησιμοποιήσει παρά σε ελάχιστα μέρη και οι αμαξητοί οδοί περιπάτου περιορίζονται σ' αυτές του Ναυπλίου-Άργους, απόσταση μιάμισης λεύγας περίπου, και μισή λεύγα περισσότερο ο δρόμος της Επιδαύρου. Ο Κυβερνήτης είχε δύο αμάξια μόνον και έβγαινε καθημερινά. Δεν υπήρχαν άλλα τότε. Μερικά άθλια κάρα χρησιμοποιούνται ως μεταφορικά μέσα και λεωφορεία από το Ναύπλιο στο Άργος.

Τα άλογα ιππασίας είναι η μόνη ρεαλιστική λύση, που πρέπει να υπολογίζει κανείς ως μέσον περιπάτου και διασκέδασης. Πολύ λίγα άλογα μπορεί κανείς να βρει για να αγοράσει επί τόπου ή τακά τύχη ή με την ευκαιρία της αναχώρησης κάποιου προξένου. Γενικά δεν βρίσκει κανείς στην Ελλάδα παρά μικρά άλογα ιππασίας· θα πρέπει επομένως να φέρετε με πλοία τα άλογα που θα χρειαστείτε για την άμαξα για να έχετε άλογα πολυτελείας και ακόμα να στείλετε άλογα ιππασίας ήδη εκπαιδευμένα.

Όσον αφορά στον εξοπλισμό, χαλινάρια, σέλλες κλπ., δεν πρέπει να στηρίζετε σε καμιά πηγή τέτοιου είδους. Μην ξεχάσετε επίσης ότι δεν βρίσκει κανείς ούτε μαστίγιο, ούτε σπιρούνια.

Τρόπος ζωής γενικά. Στην Ελλάδα προς το παρόν βρισκόμαστε πολύ μακριά από το ευρωπαϊκό πρωτόκολλο, όπου κάθε εμφάνιση περίπου καθορίζεται από τις διπλωματικές αναφορές (το διπλωματικό πρωτόκολλο) και σ' αυτόν τον τομέα αυτοί οι ίδιοι οι αντιπρόσωποι των ξένων δυνάμεων χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη απλότητα. Ο τρόπος που συμπεριφέρονται χαρακτηρίζεται περισσότερο από ευγένεια παρά από επιτήδευση. Μια πολύ σεμνή εξυπηρέτηση τους αρκεί. Οι έλληνες είναι γενικά πολύ έξυπνοι και γίνονται εύκολα καλοί και πιστοί υπηρέτες κάτω από τη διοίκηση ενός καλού καμαριέρη ή οικονόμου. Υπάρχουν επίσης γυναίκες στην τάξη των υπηρετριών, αλλά όσον αφορά αυτό που αποκαλούμε καμαριέρα, ασπροουχού, σιδερώτρια κλπ., πρέπει να έχει κανείς μαζί του μιά ή δύο γυναίκες αυτού του είδους καλά εκπαιδευμένες, ώστε να ξέρουν να διευθύνουν παρόμοιες μικρές εργασίες. Ένας καλός ευρωπαϊός μάγειρας είναι απαραίτητος. Θα χρειαζόταν επίσης παράλληλα ένας ζαχαροπλάστης και α-

κόμα ένας βοηθός ζαχαροπλάστη²³ και κάποιος υπεύθυνος για το κελλάρι. Όσον αφορά στους σταβλίτες, ένας καλός αμαξηλάτης θα αρκούσε, εύκολα θα μπορούσε να εκπαιδεύσει τους βοηθούς του.

Η συντήρηση των αλόγων είναι σε πολύ καλές τιμές. Υπολογίζω ότι μπορεί κανείς να θρέψει ένα άλογο με 2 τούρκικα πιάστρα τη μέρα, περίπου 20 Kreutzen. Η μισθοδοσία των υπηρετών, ανδρών και γυναικών είναι γενικά πολύ χαμηλή. Δίνει κανείς 3-4 κολονάτα, περίπου 10 φλωρίνια τον μήνα εκτός από την τροφή.

Οι ευκαιρίες συγκέντρωσης σε βραδυνές συναναστροφές (soirées) και δείπνα για την ώρα δεν είναι συχνές, αλλά μου είπαν ότι πριν από τα τελευταία επεισόδια στον Πόρο, που απετέλεσαν το έναυσμα των καινούργιων ταραχών στην Ελλάδα, η κοινωνική ζωή ήταν σχεδόν λαμπρή. Έγιναν αρκετοί χοροί τον περασμένο χειμώνα και πολλές soirées (βεγγέρες), που διοργανώθηκαν από ορισμένες ελληνίδες κυρίες.

Την εποχή, που είδα το Ναύπλιο, οι μεταναστεύσεις και οι πολιτικές εξορίες είχαν διακόψει κάθε κοινωνική επαφή και το Ναύπλιο δεν παρουσίαζε άλλες συγκεντρώσεις, παρά κάποια δείπνα στις πρεσβείες και μερικές soirées στις κας Rouen²⁴, πολύ θλιβερά στο τέλος, γιατί δεν υπήρχε ούτε μουσική, ελλείπει εκτελεστών.

Σε γενικό συμπέρασμα το τραίνο ζωής του πινό μεγάλου σπιτιού στο Ναύπλιο δεν μπορεί να είναι πολύ δαπανηρό αφ' ενός γιατί η πόλη γενικά έχει πολύ καλή αγορά και αφ' ετέρου γιατί οι ευκαιρίες για εμφανίσεις είναι περιορισμένες εξ' αιτίας του μικρού κύκλου των προσώπων που μπορείς να δέχεσαι συχνά. Είμαι πεπεισμένος ότι ο Κυβερνήτης Καποδίστριας δεν εξόδεψε ποτέ πάνω από 40 έως 50 χιλιάδες φράγκα για το σπίτι του, παρ' όλο ότι το τραπέζι του ήταν πολυτελέστατο και περιζήτητο και ότι δεχόταν όσο συχνά του δινόταν η ευκαιρία να το κάνει. Είχε, είναι αλήθεια, μία ζωή πολύ αποτραβηγμένη και το βράδυ δεν δεχόταν ποτέ παρά μόνο για δείπνο.

Δάσκαλοι για τη νεότητα. Εύκολα μπορείς να βρεις στο Ναύπλιο καθηγητές της ελληνικής και της ιταλικής γλώσσας, αλλά για την αγγλική και

23. Στο βιβλίο του ο Thiersh αναφέρει ότι οι Έλληνες ζαχαροπλάστες στα νησιά προσφέρουν πολλών ειδών καλά γλυκά, αλλά το μεγαλύτερο μέρος τους είναι τόσο παραγεμισμένα με ζάχαρη και μέλι, που είναι αδύνατο να φαγωθούν από έναν ξένον.

24. Πρόκειται για τη σύζυγο του Γάλλου προξένου στο Ναύπλιο και κατόπιν στην Αθήνα βαρώνου Rouen. Στο σπίτι του κατέφυγε ο Γ. Μαυρομιχάλης μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια. Ο ρόλος του στην υπόθεση αυτή είναι αμφισβητούμενος.

τη γαλλική θα είναι πιό δύσκολο. Όσον αφορά στη μουσική και στο χορό θα πρέπει να ελπίζει κανείς ότι η εγκατάσταση μιάς καινούργιας αυλής θα προσελκύσει γρήγορα ικανούς ανθρώπους. Οι καθηγητές στο Ναύπλιο της ελληνικής και της ιταλικής είναι γενικά δημόσιοι υπάλληλοι και πληρώνονται ελάχιστα, δηλαδή 25-30 φράγκα το μήνα²⁵.

Εργάτες που πρέπει απαραίτητως να σταλούν στην Ελλάδα. Ένας ζωγράφος, διακοσμητής κτιρίων. Ένας εξαιρετικός επίπλοποιός. Ένας καλός κλειθροποιός κτιρίων. Ένας εργολάβος κτιρίων για να αναλάβει όλες τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες, ξυλουργικά κλπ. Ένας πιλοποιός. Ένας υποδηματοποιός.

Βιβλιοπωλείο. Δεν υπάρχει κανένα βιβλιοπωλείο στο Ναύπλιο και κανένα μέσο να προμηθευτεί κανείς βιβλία, παρά ο αμοιβαίος δανεισμός μεταξύ των ξένων. Είναι ουσιώδες να γίνει εφοδιασμός με λεξικά και γραμματική, τα οποία μπορεί να χρειαστούμε. Βρίσκει κανείς στη Βενετία και την Τριέστη λεξικά γαλλικά-νεοελληνικά και ιταλικά-νεοελληνικά, λεξικά όμως νεοελληνικά-γαλλικά δεν βρίσκει κανείς παρά μόνο στο Παρίσι. Δεν γνωρίζω καμμία καλή γραμματική της νεοελληνικής. Οι δάσκαλοι αναπληρώνουν το κενό καλά ή κακά. Υπήρχε στο Ναύπλιο μία αναγνωστική λέσχη για τις εφημερίδες. Δεν μπόρεσε όμως να διατηρηθεί, λόγω του μικρού αριθμού των αναγνωστών. Οι πρέσβεις και οι αξιωματικοί λαμβάνουν μόνον τις εφημερίδες της. Ο κ. de Rouen έχει στον τομέα αυτό την πραγματική πολυτέλεια να λαμβάνει όλες τις γνωστές εφημερίδες.

RENSEIGNEMENT

POUR SERVIR DE RÉPONSES AUX DIVERSES QUÉSTIONS POSÉES

Logement: Le petit plan annexé, indique approximativement les situations des batiments, de construction moderne, parmi lesquels on peu réussir à loger médiocrement le Roi et la Régence. Nauplie est tellement resserrée par les murs d'enceinte, que l'on y trouvera bien peu de ressources. La nouvelle ville, *Providence*, hors la porte, offroit beaucoup de maisons nouvelles, très habitables, mais l'air y est tellement mal saint, qu'il faut bien se garantir de toute tentation à cet égard, on pourra tout-plus y chercher des

25. Ο μισθός των καθηγητών κατά την Καποδιστριακή περίοδο δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλος.

écuries et des remises, que l'on trouverait très difficilement et très chèrement à Nauplie.

Les logements, que l'on devra prendre dans Nauplie, à Bail, faute de propriété de l'état, seront très chers, les locations sont aussi élevées, qu'à Paris même. Le resident de France paye 7000 francs par an, une maison isolée, ayant fort peu de logement, ce qui ne coûterait pas davantage dans Paris.

Si le Gouvernement se décidait à habiter Argos, on y trouverait beaucoup plus de ressources et d'espace, mais la salubrité ne doit pas y être satisfaisante, ou le voisinge des marais.

Il est à remarquer que l'on ne peut loger à Nauplie aucune troupe de cavalerie, on est obligé de caserner à Argos les cavaliers que l'on veut garder à portée du gouvernement.

État des habitations de Nauplie: Dans les maisons de nouvelle construction, on trouve plus de soins que dans les anciennes, des fermetures plus exactes; mais en général, on est arrièrè d'un siècle sous ce rapport, et tout ce qui est nécessaire, serrure, maçonnerie est tout(e)-à-fait dans l'enfance de l'Art. les planchers sont en général très mal faits, très minces, et l'on ne peut orner les murailles que par la peinture, en envoyant un peintre, car il n'y en pas; - aucune tenture, même en papier, n'est en usage, à cause des insectes qui s'y logent; - il existe fort peu de cheminées fixes, on fait quelques mauvaises poêles en tôle - il faut donc tout envoyer en ce genre.

Habillemens: On trouve des draps d'Angleterre, de France, et d'autres étoffes, telle que flanelle Casimir. On a quelques tailleurs qui sont passables pour copier un modèle. Il n'existe aucun chapelier à Nauplie; le peu de chapeaux de France ou d'Italie que l'on trouve chez quelques marchands, sont à des prix exagérés. Les Grecs, habillés à l'Européenne, portent en général des casquettes, *même en costume de torlette*. Les cordonniers sont très mauvais et les cuirs mal préparés.

Quand à l'habillement des dames, on trouve à Nauplie les étoffes de soie en couleur mais de Florence, et toute espèce de mousselines et percales, blanches et indiennes; - on a même assez de ressource en ce genre parce que presque toutes les femmes Grecques s'habillent à l'Européenne, sauf la coiffure, qui seule conserve son type. Il y a dès lors des couturières, faiseuses de robes, qui avec des bons modèles, copient médiocrement. Quant à la chaussure, aucune ressource passable n'existe pour les dames. Une seule modiste pitoyable, fait à Nauplie les chapeaux de quelques femmes Grecques, qui veulent se coiffer à l'Européenne; il ne faut pas y compter, surtout, on

trouve quelques parfums ordinaires, savons de toilette.

Le costume européen est le costume dominant chez les hommes. D'une position aisée, aucune uniforme n'a été introduit pour les administratives.

Les Comte Capodistrias ainsi que son frère, étaient costumés comme nous, sans recherche ni luxe. Je crois avoir vu une seule fois le Président avec un habit à collet inoté, et bordé en or, dans le genre des costumes des ministres en France, mais avec beaucoup moins de broderie.

Meubles. On ne trouve en gros meubles que quelques commodes en bois peint, imitant l'acajou, garnies en bronzes dorés ordinaires. Elles viennent de Trieste ou de Malthe et coutent environ 15 à 18 collonati, ou soit 40 à 45 florins. Un seul ébéniste se trouve à Nauplie, et paroît travailler assez bien; mais c'est une ressource trop limitée pour pouvoir la calculer pour un ameublement prompt.

On ne trouve ni chaises ni sofas, que de chaises de maille empaillées et vernies; coutent environ 15 florins *la douzaine*; ce sont dès lors des chaises très ordinaires, mais qui sont d'un usage général. Il faut apporter de l'étranger tout autres especes de chaises de luxe ou de canapets.

Coucher. On peut faire faire de matelats, avec beaucoup de peine et de soins, mais ils seront toujours mal faits, et les toiles qui les couvrent de mauvaie qualité.

On a aucune espece de plumes, non seulement en Edredon, mais même en qualité ordinaire pour coussins.

On manque totalement de couvertures d'hiver - mais on trouve de bonnes couvertures d'été en piqué Anglais.

Quant aux lits, qui doivent être nécessairement en fer à cause des insectes, on en trouve quelques uns de Malthe, de qualité ordinaire, dans des prix de 20 à 25 florins; - mais il faudroit en faire venir de France ou d'Italie - on en fait à Gènes, qui sont remarquables par leur fini, et leur beau vernis.

Linge. On en trouve en *coton* toute espece de percales, mais les toiles en fil manquent absolument. - Dès lors rien en linge de fable ou de lit.

Meubles divers. Aucunes miroirs ne se trouvent, même en petite dimension, aucune bronges, pendules, ni chandeliers un peu passables. Quelques lampes anglaises, très inférieures, et plus chères que les lampes françaises, peuvent se trouver par fois.

En porcelaine, on n'a que les porcelaines anglaises *en bleu*, dont l'usage est général. Elles sont plus chères que les *blanches* de France. On a aussi

quelques cristaus, mais fort peu assortis; on trouve en verrerie et tenaille ordinaire tout ce qui est nécessaire. on au aussi en Guincaillerie *ordinaire*, tout ce qui est necessaire aux besoins d'une maison excepté les *chessetés* et feux.

Les tapis de Turquie se trouvent en *très petites dimensions*, et a fort bon marché - on peut faire venir par Syra et Smyrne des tapis de grande dimension - qui ne sont par fort chers; mais il faut du tems. Aucun plateaux, si ce n'est, en tôle vernie, *et en petite dimension*. Sont de chandelier un peu passables; On peut faire à remplir une batterie de cuisine en cuivre pour les pièces ordinaires seulement.

Vivres: Le beurre est en général mauvais et assez cher; il est fait avec le lait de chèvre, ou s'en sert cependant pour la cuisine dans les apprêtes. - Le *lait* de chèvre, que l'on emploie généralement, est désagréable, quand on n'y est pas habitué, mais on peut se procurer du lait de vache, en prenant quelques arrangements avec des cultivateurs voisins. On a de fromage passable, que celui de *Candie*, qui ressemble à celui de hollande, et peut servir aux assaisonnemens; - il faut faire venir de france et d'Italie les qualités plus recherchées.

Les *Jambons* et les *Salaisons* pourraient se faire, et feraient fort bons; car le porc est abondant et très bon en Grèce, mais on ne sait le préparer. On resire les salaisons de Trieste ou de Marseille, ou même de Smyrne, mais il faut les faire venir soi même. L'huile à manger est en général mauvais, ainsi que vinaigre; il faut les faire venir de France - on trouve la moutarde anglaise et ordinaire *en poudre* - c'est aux cuisiniers à les préparer; j'en ai eu pas fois de très bonne.

Le *vins de france* ordinaires et fins, peuvent se trouver à Nauplie - mais le vins de luxe sont très chers et peu surs. Quant aux vins d'ordinaire, on a les gros vins de Province fort bons à 90 frcs la pièce de 360 bouteilles, ce qui revient à 5^c la bouteille.

Les *vins grecs* sont en général très mauvais à cause de la Résine, qu'ils tiennent en dissolution - on a seulement en bons vins grecs, les vins blancs de *Tynos* et de *Naxos*, les uns secs dans le genre du vin de grave ou des vins du Rhin, les autres muscats ayant beaucoup de rapport avec les malvoisier de Madère ou de Xerès - il faut pour avoir ces vins, les commander aux lieux de source, et les attendre quelques fois plusieurs mois, faute d'occasion. On a des *liqueurs* de Zare fort bonnes, des eaux de vie de france, *du Rhum*, en bonne qualité. Le *sucre* naturel est très beau des colonies françaises et espagnoles; on trouve aussi de très bon *thè* et du *café du levant* et des colonies. On ne fait

pas d'usage des chandelliers de suif, mais préférablement d'huile. Les bougies viennent de France ou d'Italie.

Quant aux ressources locales en vivres, on a de bonne viande de boucherie, *bœuf*, *veau* et *moutons*, de très bonne qualité, dans le prix de 80 leptas l'ocke, c'est à dire environ 8 kreutzen la livre de Bavière - ou a de très bons *poissons* et des *gibiers* excellents, particulièrement la perdrix rouge, le gibier de marais et le lièvre. La volaille est assez bonne et à bon marché.

Voitures: Le nombre des voitures sera nécessairement très limité à Nauplie, puisqu'elles ne peuvent servir dans la ville, que dans fort peu d'endroits, et que les routes de promenades à voiture sont limitées à celle de Nauplie à Argos, d'environ une lieue et demie, et à une demie lieue au plus sur la route d'Epidaure. Le Résident avoit 2 voitures seulement et sortoit tous les jours; il n'y en avoit pas d'autres alors; - quelques mauvaises carioles faisant les transports des *omnibus*, de Nauplie à Argos.

Les chevaux de Selle sont la seule ressource réelle à calculer - comme moyen de promenade d'agrément. On trouve très peu de chevaux à pouvoir acheter sur place, ce n'est qu'ur hazart, ou le départ de quelque résident qui en donnerait l'occasion; - et en général on ne trouve en Grèce que des petits chevaux pour la selle - il faudroit donc faire embarquer les chevaux de voiture dont on auroit besoin, pour avoir de chevaux de luxe, et même envoyer des chevaux de selle, déjà dressés. Quant aux barnais, sellerie, brides, il ne faut compter sur aucune ressource en ce genre: ne pas oublier même que l'on ne trouve ni cravaches, ni éperons passables.

Manière de vivre en Général. On est si loin en Grèce, jusqu'à présent, des idées de luxe d'Europe, que toute la représentation se borne à peu près aux rapports diplomatiques - et en ce genre les Résidents eux mêmes ont la plus grande simplicité - leur genre de recherche et plutôt la délicatesse que le luxe, - aussi au train de domestiques très modeste leur suffit-il. Les grecs étant généralement très intelligents, en forment aisement des domestiques, bons et fidèles, en les faisant surveiller dans l'orgine par un bon maître d'hotel ou valet de chambre - il en est de même de la classe des servantes en femme - mais quant à ce que l'on appelle femme de chambre, lingere, repasseuse etc. il est nécessaire d'avoir avec soi en ce genre une ou deux femmes formées pour pouvoir diriger les petits travaux de ce genre. On doit aussi chercher à ce qu'une femme de chambre sache couper les cheveux des ses maîtresses, car il n'existe aucun coiffeur passable.

Un bon cuisinier européen est indispensable, il faudroit, qu'il fut en

même tems non seulement *patissier* mais encore *confiseur*, et au fait de l'office. Quant aux écuriers, un bon roche suffirait, il formerait aisement ses aides, - l'entretien des chevaux est à très bon marché, on calcule, que l'on nourre un cheval pour 2 piastres turques par jour, environ 20 Kreuzer.

Le payement des domestiques, hommes et femmes, est en général très modéré, on donne 3-4 colonati, environ 10 florins par mois, outre la nourriture.

Les occasions de réunion en soirées et diners, sont quant à présent peu fréquentes; mais on me dit, qu'avant les derniers evenemens de Poros, qui furent le signal des nouveaux désordres de la Grèce, la société était assez brillante - on avoit en plusieurs bals dans le dernier hyver, et beaucoup de soirées, fréquentées par quelques dames grecques. - À l'époque ou j'ai vu Nauplie, les émigrations et exils politiques avoient rompu tous les liens sociaux, et Nauplie ne présentoit d'autres réunions que quelques diners chez les résidens, et quelques soirées chez M. de Rouen, soirées fort tristes au reste, car on ne fait pas musique faute d'acteurs.

En some totale, le train de la plus grande maison à Nauplie ne pourra jamais être très dispendieux, autant parce que la vie est en général à très bon marché, que parce que les occasions de représentations sont limitées par le petit nombre de personnes à pouvoir recevoir habituellement. Je suis persuadé que le Président Capodistrias n'a jamais dépensé au delà de 40 à 50 mille francs pour la maison malgré, que sa table fut somptueuse, et très recherchée, et qu'il reçut aussi souvent qu'il trouvait occasion de la faire; il avoit, il est vrai, une vie très retirée le soir, ne recevant jamais qu'à diner.

Maitres pour la jeunesse. On trouvera aisement à Nauplie des maitres pour la langue grecque et italienne; pour l'anglais et le francais se sera plus difficile; quand à la musique et à la danse, il faut éspérer que l'établissement d'une nouvelle cour amènera bientôt des gens capables d'enseigner; aujourd'hui il n'y en a pas. Les maitres qui sont à Nauplie pour le grec et l'italien, sont en général des employés des Bureaux du gouvernement, on les paye fort peu, c'est à dire 25 à 30 francs par mois.

Ouvriers essentiels à envoyer en Grèce. Un peintre décorateur en bâtiment. Un excellent menuisier ebéniste. Un bon serrurier en bâtiment. Un entrepreneur en bâtiment, au fait de tous les détails de constructions charpente etc. Un chapelier. Un cordonier.

Librairies. Il n'y aucun libraire à Nauplie, et aucun moyen de se

procurer des livres qu'en se les prêtant réciproquement entre étrangers. Il est essentiel de se munir des dictionnaires et grammaires, dont on peut avoir besoin. On trouve à Venise et Trieste de dictionnaires *français-grecs* moderne; *Italien-grecs* moderne, mais on ne trouve les dictionnaires *grecs moderne-français* qu'à Paris: je ne connois aucune bonne grammaire de *grec-Moderne*. Les maitres y suppléent, bien ou mal.

Il existait à Nauplie un Cabinet de lecture pour les journaux, il n'a put se soutenir, vu le petit nombre de lecteurs. Les résidens et les commendans des escadres reçoivent seuls les journaux. - M. de Rouen a en ce genre un véritable luxe, il reçoit tous les journaux un peu connus.

ΜΑΡΩ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΗ - ΑΔΑΜΗ

ΔΑΥΙΔ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΝΑΥΠΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1833 - 1834

Στόν Τριαντάφυλλο Σκλαβενίτη, Φίλιον

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Άμέσως μετά την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα (Ιανουάριος 1833), η Αντιβασιλεία άρχισε με γρήγορους ρυθμούς να θέτει βάσεις ενός σύγχρονου κράτους, εγκαθιστώντας τον διοικητικό του μηχανισμό. Τα διατάγματα «περι τῆς διαιρέσεως τοῦ βασιλείου καὶ τῆς διοικήσεώς του», «περι τῆς ἀρμοδιότητος τῶν Νομαρχῶν, καὶ περι τῆς κατὰ τὰς Νομαρχίας ὑπηρεσίας», «περι τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν δήμων» καὶ ἄλλα παρόμοια δημοσίωσαν τὸ διοικητικὸ πλαίσιο λειτουργίας τοῦ κράτους¹.

Ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὀργάνωση τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ποὺ θὰ ἴσχυε στὴν Ελλάδα, οἱ σχετικὲς διαδικασίες κινήθηκαν μὲ ἀργοὺς μᾶλλον ρυθμούς, ἐντὸς τοῦ προκαθορισμένου θεωρητικοῦ πλαισίου –τουλάχιστον

1. Τὰ σχετικά μὲ τὴ διοικητικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος βλ. στὶς ἀκόλουθες θεμελιώδεις ἐργασίες: Ἄλξι. Θ. Δρακάκης - Στυλ. Γ. Κούνδουρος, *Ἀρχεῖα περὶ τῆς συστάσεως καὶ ἐξελίξεως τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων 1836-1939 καὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους*, τ. Α' - Β', Ἀθήνα 1939-1940· Μ. Χουλιαράκης, *Γεωγραφικὴ, διοικητικὴ καὶ πληθυσμιακὴ ἐξέλιξις τῆς Ἑλλάδος, 1821-1971*, τ. Α', Μέρος Ι, Ἀθήνα 1973· Μίνως Α. Μαθιουδάκης - Βασίλειος Κ. Ἀνδρονόπουλος, *Ἀποκέντρωσις - Ἀυτοδιοικήσις. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις περιγραφὴ ὑφισταμένης καταστάσεως*, τ. Α', Ἀθήνα 1974· οἱ ἴδιοι, *Νεοελληνικὴ Διοικητικὴ Ἱστορία*, Ἀθήνα 1988· Ἐλευθέριος Γ. Σκιαδάς, *Ἱστορικὸ διάγραμμα τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος 1833-1912*, Ἀθήνα 1993. –Πὰ τὸν χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ τὴ γενικότερη πολιτικὴ τῆς Αντιβασιλείας βλ. Νικόλαος Γ. Πανατζόπουλος, «Georg Ludwig Von Maurer: Ἡ πρὸς εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ὀλοκληρωτικὴ στροφὴ τῆς νεοελληνικῆς νομοθεσίας», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Σχολῆς τῶν Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* ΠΓ' - Β' (1966-1969) 1345-1492· ὁ ἴδιος, *Νεοελληνικὸ Κράτος καὶ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα: Ὁ καταλυτικὸς ρόλος τῶν Βαυαρῶν*, Ἀθήνα 1998 (στὶς σελίδες 93-240 ἀναδημοσίευση τῆς προηγούμενης μελέτης)· John A. Petropoulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο (1833-1843)*, τ. Α' - Β', Ἀθήνα, ΜΙΕΤ, 1985· Γ. Α. Πετρόπουλος - Αἰκ. Κουμαριανοῦ, *Ἡ θεμελίωση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους*, Ἀθήνα 1982.

ἀπὸ τὸ 1832– τὸ ὁποῖο προέβλεπε τὸ ἀκόλουθο ἐκπαιδευτικὸ δίκτυο: σχολεῖα τοῦ λαοῦ ἢ δημοτικά, ἑλληνικά σχολεῖα, γυμνάσια καὶ πανεπιστήμιο, καὶ τὸ ὁποῖο στηριζόταν σὲ βαυαρικὰ πρότυπα².

Συγκεκριμένα, ἡ Ἀντιβασιλεία κατὰ τὸ ἀ΄ ἐξάμηνο τοῦ 1833 ἔστρεψε τὸ ἐνδιαφέρον της στὴ συγκέντρωση πληροφοριῶν γιὰ τὴν κατάσταση τῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης, ἀλλὰ καὶ στὴ διατύπωση προτάσεων γιὰ μέσα βελτιώσεώς της, μὲ τὴ βοήθεια ἐπιτροπῆς πού συγκρότησε γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ³. Παράλληλα προσπαθοῦσε νὰ ἐξασφαλίσει οἰκονομικοὺς πόρους πού ἦταν ἀπαραίτητοι γιὰ τὴν ὑλοποίηση τοῦ προγράμματός της, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀναζήτησε στὴ μοναστηριακὴ περιουσία διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, τὸ ὁποῖο θὰ «προικιζόταν» μὲ ἔσοδα ἀπὸ τὴν ἐκποίηση τῆς περιουσίας τῶν διαλυομένων μοναστηριῶν⁴.

Στὴ συνέχεια, καὶ μετὰ τὴν κατ' οὐσίαν ἀπόρριψη τοῦ σχεδίου πού εἶχε συντάξει ἡ διορισμένη ἐπιτροπὴ, ἡ Ἀντιβασιλεία ἔριξε τὸ βάρος της τόσο στὴν ἐξεύρεση διδακτικοῦ προσωπικοῦ γιὰ τὶς σχολικὲς μονάδες πού θὰ

2. Γιὰ τὸ θέμα βλ. Χάνς-Μάρτιν Κίρχνερ, «Τὰ σχολικὰ προγράμματα τοῦ Τίρος γιὰ τὴν Ἑλλάδα», στὰ Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου: *Ὁ Φρίντριχ Τίρος καὶ ἡ γένεση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ 20οῦ αἰῶνα*, Ἀθήνα, Ἰνστιτούτο Goethe, 1991, σ. 95-110· Χάινριχ Σόλλερ, «Οἱ βασικὲς ἰδέες τοῦ Τίρος γιὰ τὴν ἀναδιαμόρφωση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους», στὸ ἴδιο, σ. 193-204· Θανάσης Χρήστου, «Ἀπόψεις σχετικὰ μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκπαίδευσης στὶς ἀπαρχές τῆς ἰδρύσεως τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους», *ΙΑ΄ Πανελλήνιο Ἱστορικὸ Συνέδριο* (Μάιος 1990), Θεσσαλονίκη 1991, σ. 105-120· Δαυίδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχές τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σχεδιασμοῦ στὸ νεοελληνικὸ κράτος: Τὸ σχέδιο τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ 1833*, Ἀθήνα 1992· Κώστας Λάππας, *Πανεπιστήμιο καὶ φοιτητές στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα* (ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή), Ἀθήνα 1997· Ἐμμανουήλ Κ. Φυριππῆς, *Εὐρωπαϊκὴ ἐπίδραση στὴν ἑλληνικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα* (ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή), Ἀθήνα 1997.

3. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ 1833 καὶ τὸ ἔργο της βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχές...*, ὁ.π.

4. Τὸ ζήτημα τῆς ἐξασφαλίσεως πόρων γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ τὴ μοναστηριακὴ περιουσία εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ ἐκφεύγει τῶν ὁρίων αὐτῆς τῆς μελέτης. Σημειώνουμε μόνον ὅτι οἱ ὀφειλόμενοι μισθοὶ τῶν δημοσίων διδασκάλων ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1833 μέχρι καὶ τέλους Μαρτίου 1834 ἐξοφλήθηκαν μὲ χρήματα μὲν τοῦ δημοσίου ταμείου, τὸ ὁποῖο ὅμως θὰ τὰ εἰσέπραττε ἀργότερα ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ταμεῖο. Ἡ ρύθμιση αὐτὴ ἐγένε ἐπειδὴ τὸν πρῶτο καιρὸ ἦταν σχεδὸν ἀκατόρθωτη ἡ διάθεση τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ ἡ εἰσπραξὴ χρηματικοῦ ποσοῦ, παρὰ τὴν ἐκδοση –στὶς 25 Σεπτεμβρίου / 7 Ὀκτωβρίου 1833– τοῦ διατάγματος πού –ἐκτὸς τῶν ἄλλων– προέβλεπε ὅτι «διὰ τὰ ἐγκαταλειμμένα καὶ ἔρημα μοναστήρια καὶ μοναστηριακὰ κτήματα θέλουν εἰσοδεῦσθαι ἀπὸ τοῦ νῦν διὰ τῶν γενικῶν ἐφόρων εἰς λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου καὶ πρὸς τὴν σκοπούμενην βελτίωσιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας». (Τὸ κείμενο τοῦ διατάγματος –πού δὲν δημοσιεύτηκε στὴν *Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως*– βλ. Κ. Οἰκονόμου, *Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα*, τ. Β΄, Ἀθήνα 1864, σ. 234-235). Γιὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ταμεῖο βλ. παρακάτω).

ιδρύονταν ὅσο καὶ στὴν προώθηση τῶν διαδικασιῶν γιὰ τὴν ἐφεύρεση πόρων.

Ἔτσι, ἄρχισε νὰ ἐξοφλεῖ τοὺς ὀφειλόμενους μισθοὺς στοὺς διδασκάλους, ὥστε νὰ συνεχίσουν αὐτοὶ τὸ ἔργο τους μέχρι τὴν ὀριστικὴ ρύθμιση τοῦ θέματος, ἀπέφευγε νὰ ιδρύσει νέα σχολεῖα ἕως ὅτου ὑπάρξει γενικὸς ὀργανισμὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἄφηνε –σὲ αὐτὴν τὴν φάση– τὴν πρωτοβουλία στὶς τοπικὲς κοινότητες.

Παράλληλα, μετὰ τὶς προκαταρκτικὲς ἐνέργειες καὶ τὴ συλλογὴ τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν, ἀρχίζουν νὰ συγκεκριμενοποιοῦνται οἱ διαδικασίες καὶ νὰ λαμβάνονται ἐκεῖνες οἱ ἀποφάσεις ποὺ θὰ συντείνουν στὴν ἐγκαθίδρυση –τουλάχιστον σὲ θεωρητικὸ πεδίο– τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δικτύου⁵.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτη βαθμίδα, τὴ δημοτικὴ ἐκπαίδευση, ἔχουμε τὴν ἔκδοση τοῦ «νόμου περὶ δημοτικῶν σχολείων» τῆς 6/18 Φεβρουαρίου 1834, ὁ ὁποῖος –σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς διατάξεις τοῦ νόμου «περὶ σχηματισμοῦ καὶ διαιρέσεως τῶν δήμων» τῆς 27 Δεκεμβρίου 1833/8 Ἰανουαρίου 1834– ἔθεσε τὶς βάσεις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.

Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὰ ὅσα προέβλεπαν οἱ παραπάνω νόμοι, κάθε δήμος ὑποχρεοῦνταν νὰ συστήσει δημοτικὸ σχολεῖο καὶ ἐπιβαρυνόταν τόσο μὲ τὰ ἔξοδα συντηρήσεώς του ὅσο καὶ μὲ τὴ μισθοδοσία τοῦ διδασκάλου.

Ὡς πρὸς τὸ προσωπικὸ ποὺ θὰ διοριζόταν στὰ ὑπὸ σύσταση δημοτικὰ σχολεῖα, ἡ Κυβέρνηση συγκρότησε Ἐπιτροπὴ στὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ προσέλθουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως –παλαιοὶ καὶ νέοι– ποὺ ἐπιθυμοῦσαν νὰ διοριστοῦν δημοδιδάσκαλοι, γιὰ νὰ ἐξεταστοῦν καὶ καταταχθοῦν σὲ μία ἀπὸ τὶς τρεῖς κατηγορίες «κατὰ τὰς γνώσεις καὶ τὴν περὶ τὴν διδασκαλίαν ἱκανότητά». Στὴ συνέχεια ἡ Γραμματεία (=Ἐπιτροπὴ) Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως⁶ συνέταξε –κατὰ καιροῦς– καταλόγους ἐπιτυχόντων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἀρμόδιες ἀρχὲς ἐπέλεγαν καὶ πρότειναν γιὰ διορισμὸ συγκεκριμένα πρόσωπα ἢ διόριζε ἀπευθείας ἡ Γραμματεία ΕΔΕ⁷.

5. Γιὰ τὰ πρῶτα ἐκπαιδευτικὰ μέτρα βλ. Ἀλέξης Δημαρᾶς, *Ἡ μεταρρύθμιση ποὺ δὲν ἔγινε (Τεκμήρια ἱστορίας)*, τ. Α', 1821-1894, Ἀθήνα 1973, σ. κθ' κ.έ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Τὰ προγράμματα τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης (1833-1929)*, τ. Α', Ἀθήνα, ΙΑΕΝ-17, 1987, σ. 11 κ.έ. ὁ ἴδιος, «Ἀναζητώντας καθηγητὲς γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο: Ἡ περίπτωση τοῦ Κωνσταντίνου Μ. Κούμα», *Μνήμων* 13 (1991) 279-296.

6. Στὸ ἐξῆς: Γραμματεία ΕΔΕ (ἢ καὶ γρ. ΕΔΕ).

7. Τὸν νόμο «περὶ σχηματισμοῦ καὶ διαιρέσεως τῶν δήμων» βλ. *Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως (=ΕτΚ)*, ἀριθ. 3/10 Ἰανουαρίου 1834, σ. 15-32 καὶ τὸν νόμο «περὶ δημοτικῶν σχολείων ΕτΚ», ἀριθ. 11/3 Μαρτίου 1834, σ. 73-87. Οἱ διδάσκαλοι ἦταν τριῶν κατηγοριῶν: 1η διδάσκαλοι νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν· 2η διδάσκαλοι δήμων α' τάξεως, καὶ 3η διδάσκαλοι δήμων β' καὶ γ' τάξεως (βλ. ἀρθρο 8, καθὼς καὶ 23 καὶ 24 γιὰ τὶς ἀποδοχὲς) τοῦ δευτέρου νόμου. Γιὰ μιὰ ἀποτίμηση τοῦ νόμου «περὶ δημοτικῶν σχολείων» ὅσο καὶ τοῦ ὅλου θεσμικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ πλαισίου τῆς περιόδου 1833-1836/7 βλ. καὶ Σήφης Μπουζά-

Ἐξάλλου, τὰ τοῦ διορισμοῦ τῶν δημοδιδασκάλων ρύθμιζε λεπτομερῶς σχετική ἐγκύκλιος τῆς Γραμματείας ΕΔΕ. Σύμφωνα μὲ αὐτήν, οἱ νομάρχες (καὶ οἱ διάδοχοί τους διοικητές)⁸ ἦταν ὑποχρεωμένοι, ὅταν ὑπέβαλλαν πρόταση γιὰ διορισμὸ δημοδιδασκάλου, νὰ παρέχουν πληροφορίες πού ἀφοροῦν τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου ὅπου θὰ συστηνόταν τὸ σχολεῖο, τὸν πιθανὸ ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν πού θὰ φοιτοῦσαν, τὴν ὑπαρξὴ διδασκηρίου, τὸ ἰδιοκτησιακὸ του καθεστῶς καὶ τὴ χωρητικότητά του, τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀναγκαίου γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ σχολείου ὑλικοῦ (γραφείων, θρανίων, ἀβακίων, βιβλίων), τὴν ἐξασφάλιση πόρων γιὰ τὴ μισθοδοσία τοῦ δημοδιδασκάλου (στὸν ὅποιο ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλιστεῖ καὶ κατοικία) καὶ τὴ συντήρησι τοῦ σχολείου. Μὲ βάση αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις ἀποφάσιζε ἡ Γραμματεία

κῆς, *Νεοελληνικὴ Ἐκπαίδευση (1821-1985)*, Ἀθήνα 1986, σ. 24-45. Σχετικῶς μὲ τὶς προβλέψεις τοῦ νόμου γιὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα γενικῶς βλ. Δημήτριος Α. Σακκῆς, *Ἡ ἔκπαίδευση στὶς Νοτιοδυτικὲς Κυκλάδες κατὰ τὴν Α΄ Ὀθωνικὴ περίοδο (1833-1843)*, Ἀθήνα 1997, σ. 44-54. Γιὰ τοὺς δημοδιδασκάλους (μόρφωση, ἐξετάσεις, διορισμοί, μισθοδοσία κλπ.) βλ. Χρῆστος Π. Τζήκας, *Τὸ Βασιλικὸ Διδασκαλεῖο 1834-1864* (ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 53-132, ἐνῶ προσαρμογὴ τῶν ρυθμίσεων σὲ συγκεκριμένο νομὸ βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, «Ἡ ἐκπαίδευση στὴν Εὐβοία: 1833-1850», *Ἀρχεῖον Εὐβοϊκῶν Μελετῶν (=ΑΕΜ)* 32 (1996-1997) 65-146· ὁ ἴδιος, «Οἱ ἀπαρχεῖς τῆς ἐκπαίδευσης στὴ Φθιώτιδα καὶ Λοκρίδα: 1833-1840/41», *Φθιωτικὰ Χρονικὰ* 20 (1999) 5-40. Ἐξ σημειωθεῖ ὅτι ἀλλεπάλληλες ἐγκύκλιοι ἐπέμεναν στὴν ἐξέταση τῶν διδασκάλων καὶ διέτασσαν, σὲ περίπτωσι μὴ συμμορφώσεως, τὴν παύσι λειτουργίας τῶν ὑπαρχόντων σχολείων καὶ τὴ διακοπὴ τῆς διδασκαλίας τῶν μὴ συμμορφουμένων.

8. Γιὰ τοὺς νομάρχες καὶ τὰ καθήκοντά τους βλ. τὸ διάταγμα τῆς 26 Ἀπριλίου / 8 Μαΐου 1833 «περὶ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν Νομαρχῶν, καὶ περὶ τῆς κατὰ τὰς Νομαρχίας ὑπηρεσίας» (*ΕτΚ*, ἀριθ. 17/4 Μαΐου 1833, σ. 109-122, καὶ γιὰ τοὺς διοικητὲς καὶ τὰ καθήκοντά τους τὸ διάταγμα τῆς 20 Ἰουνίου / 2 Ἰουλίου 1836 «περὶ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ» (*ΕτΚ*, ἀριθ. 28/21 Ἰουνίου 1836, σ. 125-126) καὶ τὸ διάταγμα τῆς 26 Ἰουνίου / 8 Ἰουλίου 1836 «περὶ ἀρμοδιότητος τῶν διοικητικῶν καὶ ὑποδιοικητικῶν, καὶ περὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν» (*ΕτΚ*, ἀριθ. 32/3 Ἰουλίου 1836, σ. 141-152). Οἱ ἀρμοδιότητες περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα περιγράφονται λεπτομερῶς στὰ σχετικὰ ἀρθρα τῶν παραπάνω διαταγμάτων καὶ ἀφοροῦν τὴν ἐπιτήρησι ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσι τῶν διδασκαλικῶν καὶ πειθαρχικῶν κανονισμῶν, ὡς πρὸς τὴ διαγωγή καὶ τὴν ὑπηρεσία τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τὴ φροντίδα γιὰ ἀνέγερσι καὶ διατήρησι τῶν σχολικῶν κτηρίων, τὴ συγκρότησι τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν τῶν σχολείων, καὶ περιοδικὴ γενικὴ ἐπιθεώρησι τῶν σχολικῶν μονάδων τῆς περιφέρειάς τους κτλ. Ἐξ σημειωθεῖ ἐπιπροσθέτως ὅτι μὲ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ νομαρχιακοῦ συστήματος στὸ τέλος τοῦ 1845 καὶ τὴ δημοσίευσσι τοῦ διατάγματος τῆς 5/17 Δεκεμβρίου 1845 «περὶ τῶν καθηκόντων τῶν νομαρχῶν καὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν» (*ΕτΚ*, ἀριθ. 35/29 Δεκεμβρίου 1845, σ. 167 κ.έ.), τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαίδευσι καθήκοντα τῶν νομαρχῶν εἶναι ἀκριβῶς τὰ ἴδια μὲ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ 1833, μὲ τὴν προσθήκη δύο ἐπιπλέον: «Νὰ προσέχη ἀκαταπαύστως εἰς τὰ περὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἰδιαιτέρως νὰ προσπαθῇ ὥστε ἕκαστος δῆμος νὰ συστήσῃ ὅσον τάχιστα ἰδιαίτερον σχολεῖον καὶ νὰ τὸ διατηρῇ εἰς καλὴν καταστάσει» καὶ «νὰ ἐνεργῇ γενικὴν ἐπιθεώρησι τῶν σχολείων τῆς περιφέρειάς τῆς δικαιοδοσίας του κατὰ τὴν διοικητικὴν περιοδεῖαν του».

ΕΔΕ, τὸν διορισμὸ ἢ μὴ δημοδιδασκάλου⁹.

Γιὰ τὴν ἐπόμενη βαθμίδα, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ γυμνάσια, ἡ Γραμματεία ΕΔΕ προχώρησε μὲ πιὸ ἀργὰ βήματα: Ἀπὸ τῆ μίᾳ, συγκρότησε ἑξεταστικὲς ἐπιτροπὲς στὴν Αἴγινα (ποὺ συγκροτοῦνταν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους καὶ καθηγητὲς τοῦ Κεντρικοῦ καὶ Προκαταρκτικοῦ Σχολεῖου¹⁰, ποὺ ὑπῆρχε ἐκεῖ καὶ ποὺ ἀργότερα, μετὰ τὴ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας, μετασχηματίστηκε στὸ γυμνάσιο Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν γυμνασιάρχῃ Γεώργιο Γεννάδιο) καὶ στὸ Ναύπλιο ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς καὶ διδασκάλους τοῦ ἐκεῖ γυμνασίου καὶ ἑλληνικοῦ σχολεῖου ποὺ μόλις εἶχε συσταθεῖ¹¹. Στὶς ἐπιτροπὲς αὐτὲς ὄφειλαν νὰ προσέλθουν γιὰ ἐξέταση ὅσοι θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ἱκανοὺς γιὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου κυρίως. Μετὰ τὴν ἐξέταση οἱ ἐπιτροπὲς χορηγοῦσαν στὸν ἐνδιαφερόμενο ἀποδεικτικὸ ἐξέτασεως, τὸ ὁποῖο περιεῖχε σύντομο χαρακτηρισμὸ γιὰ τὴν ἱκανότητά του (καὶ ποὺ ὑποβαλλόταν στὴ Γραμματεία ΕΔΕ), ἀλλὰ καὶ συνέτασσαν ἐκθεση / ἀναφορὰ πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία περιελάμβανε ἐν συντομίᾳ τὰ προσόντα τοῦ ἐξετασθέντος, τὸ εἶδος τῆς ἐξετάσεως καὶ χαρακτηρισμὸ περὶ τῆς ἱκανότητός του ἢ μὴ. Μὲ βάση τὰ παραπάνω ἡ Γραμματεία χορηγοῦσε

9. Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 7421/27 Ἰανουαρίου 1835: Ἀρχεῖο Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως (στὸ ἐξῆς: Α.ΥΕΔΕ), ταξινομηκὴ ἐνότητα (στὸ ἐξῆς: τ.έ.) 138,1: θ. 34, φ. 11, ἀριθ. ἐγγράφου 9. Ἀκολούθησαν πολλὲς ἄλλες: 3186/20.11.1835-4261/20.2.1836-6424/16.6.1836-8153/18.9.1836-11032/26.3.1837 (στὴν ἴδια ταξινομηκὴ ἐνότητα). Σημειώνεται, ἐπιπλέον, ὅτι, ἐνῶ μὲ διάταγμα τῆς 29 Μαΐου / 10 Ἰουνίου 1834 οἱ διορισμοὶ δημοδιδασκάλων γίνονταν μὲ βασιλικὴ ἔγκριση, μὲ νεότερο διάταγμα τῆς 22 Φεβρουαρίου / 6 Μαρτίου 1835 οἱ διορισμοὶ γίνονταν πλέον μὲ ἀπλὴ ὑπουργικὴ ἀπόφαση, χωρὶς τὴν ἐκδοσὴ σχετικοῦ διατάγματος, τὸ ὁποῖο ὅμως πολλὲς φορὲς τελικῶς ἐκδιδόταν ἀρκετὰ ἀργότερα. Γιὰ τίς κατὰ περίπτωσιν ὑποδεικνυόμενες ταξινομηκὲς ἐνότητες τοῦ Α.ΥΕΔΕ βλ. τὰ παρακάτω δημοσιεύματα: α) Δαυίδ Ἀντωνίου, «Συνοπτικὴ ἀναγραφή θεμάτων τοῦ Ἀρχείου τῆς «Γραμματείας Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως» (1833-1848)», *Δημόσια Ἀρχεῖα - Ἀρχεῖακὲς Συλλογὲς* (Ἰούνιος 1989 - Μάρτιος 1990), <Βιβλιοθήκη Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους - 17>, Ἀθήνα, Ἰούλιος 1990, σ. 23-45· β) Ὁ ἴδιος, «Ἀρχεῖο τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως (1833-1854)», *Δημόσια Ἀρχεῖα - Ἀρχεῖακὲς Συλλογὲς* (Οκτώβριος 1990 - Μάρτιος 1991), <Βιβλιοθήκη Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους - 20>, Ἀθήνα, Ἰούλιος 1991, σ. 48-57.

10. Γιὰ τὸ Κεντρικὸ σχολεῖο τῆς Αἴγινας βλ. τὰ πρόσφατα ἔργα: Δημήτρης Μαυροσκούφης, *Ἐκπαίδευση καὶ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ στὴν Ἑλλάδα, 1821-1832* (διδακτορικὴ διατριβή), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 144-154· Χαράλαμπος Ν. Μπαμπούνης, *Ἡ Γραμματεία «τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως» καὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότητα κατὰ τὴν καποδιστριακὴν περίοδο* (ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή), Ἀθήνα 1998, σ. 369-385· Γιάννης Κόκκωνας, *Οἱ μαθητὲς τοῦ Κεντρικοῦ Σχολεῖου (1830-1834)*, <ΙΑΕΝ - 31>, Ἀθήνα 1997, σ. 13-75.

11. Διάταγμα τῆς 21 Νοεμβρίου / 3 Δεκεμβρίου 1833 «περὶ συστάσεως Γυμνασίου εἰς Ναύπλιον»: *ΕτΚ*, ἀριθ. 41/16 Δεκεμβρίου 1833, σ. 306-307· ἀναδημοσίευση βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Τὰ Προγράμματα...*, σ. 79-80.

στὸν ἐπιτυχόντα ἐπίσημο δίπλωμα («δηλοποιήσεις» λεγόταν) γιὰ τὴν ἱκανότητά του καὶ τὸ δικαίωμα του νὰ διδάσκει¹². Ἀπὸ τὴν ἄλλη, συνέστησε –μὲ ὑπόδειξη ἐντολὴ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ Ἀρχιγραμματείας– ἄλλες ἐπιτροπὲς εἰδημόνων ποὺ ἔργο τους ἦταν νὰ σχεδιάσουν τὸ πλαίσιο τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δικτύου ποὺ θὰ ἴσχυε στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ πρῶτες ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐπιτροπὲς ἐκτελοῦσαν τὸ ἔξεταστικό τους ἔργο κανονικά, ἔτσι ποὺ ἄρχισε νὰ σχηματίζεται μία ἄτυπη «ἐπετηρίδα» διαθέσιμων γιὰ διορισμὸ ἐλληνοδιδασκάλων. Οἱ δευτέρες ὁμως –σὲ συνεργασία μὲ τὴ Γραμματεία ΕΔΕ (ποὺ καὶ αὐτὴ μὲ δική της πρωτοβουλία συνέταξε σχετικὸ σχέδιο)– παρόλο ποὺ κατέληξαν σὲ κάποια γενικά σχέδια, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐξασφαλίσουν (ὅπως καὶ ἡ Γραμματεία) τὴ συγκατάθεση καὶ ἔγκριση τῶν Ἀνακτόρων¹³. Ἔτσι φτάνουμε στὸ τέλος Δεκεμβρίου 1836, ὁπότε μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἀρχιγραμματέως Armansperg ἐκδίδεται τὸ διάταγμα «περὶ κανονισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων» τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836/12 Ἰανουαρίου 1837, τὸ ὁποῖο ἴσχυσε –μὲ μικρὲς μόνο τροποποιήσεις– μέχρι τὸ 1929¹⁴.

Σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτοῦ, προβλέπονται δύο εἰδῶν σχολεῖα: Τὰ 3τάξια ἑλληνικά καὶ τὰ 4τάξια γυμνάσια, τὰ ὁποῖα ἰδρύονται ἀπὸ τὸ κράτος καὶ συντηροῦνται ἀπὸ αὐτὸ διὰ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου (τὸ ὁποῖο εἶχε συσταθεῖ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1834 μὲ σκοπὸ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκπαίδευσης ἀπὸ τὰ ἔσοδά του ποὺ προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὴν ἐκποιηθεῖσα περιουσία τῶν διαλυθέντων μοναστηρίων)¹⁵.

Τὸ θεσμικὸ πλαίσιο ποὺ περιγράψαμε πολὺ συνοπτικὰ παραπάνω ὁλοκληρώθηκε μὲ τὴ δημοσίευση –τὴν ἴδια ἡμερομηνία τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836/12 Ἰανουαρίου 1837– τοῦ διατάγματος «περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπι-

12. Λεπτομέρειες γιὰ τὶς ἐπιτροπὲς αὐτὲς καὶ τὸ ἔργο τους βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, «Συμβολὴ στὴ Σαμιακὴ προσωπογραφία: Στοιχεῖα γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ Ἰωάννη Σφοῖνη», *Σαμιακὲς Μελέτες* 3 (1997-1998) 435-458.

13. Γιὰ τὰ διάφορα αὐτὰ σχέδια βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχές...*, ὁ.π., καὶ Κώστας Λάμπας, ὁ.π., σ. 29 κ.έ.

14. Τὸ κείμενο τοῦ διατάγματος βλ. *ΕτΚ*, ἀριθ. 87/31 Δεκεμβρίου 1836, σ. 458-471 (ἀπὸ ὅπου ἀναδημοσιεύεται σὲ πολλὲς συλλογές). Τὴ στενὴ σχέση τοῦ Κανονισμοῦ αὐτοῦ μὲ τὴ βαυαρικὴ ἐκπαιδευτικὴ νομοθεσία ἐξετάζει ὁ Σταῦρος Λεωνίδας στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ του *Der bayerische Einfluß auf das griechische Schulwesen im 19. Jahrhundert*, Βιέννη 1976.

15. Ἐπισκόπηση τῶν διατάξεων τοῦ Κανονισμοῦ βλ. Δημήτριος Σακκῆς, ὁ.π., σ. 66-73· Κώστας Λάμπας, ὁ.π., σ. 37-39. Γιὰ τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Τὰ Προγράμματα...*, ὁ.π., τ. Γ' (Ἀθήνα 1989), σ. 13-17, 86-91. Τὰ διατάγματα συστάσεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου βλ. *ΕτΚ*, ἀριθ. 41/21 Δεκεμβρίου 1834 (2 Ἰανουαρίου 1835), σ. 285-290.

στημίου», ἀποκτώντας πλέον σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση τὸ μονοδιάστατο κλασικιστικό του χαρακτήρα¹⁶.

*

Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας οἱ ἐκπαιδευτικὲς διαδικασίες προχώρησαν ὅπως συνοπτικὰ τὶς περιγράψαμε παραπάνω, οἱ τοπικὲς κοινωνίες ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας ἡμέρες εἶτε ζητοῦσαν τὴν ἴδρυση σχολείων στὶς περιφέρειές τους εἶτε ἐπιδίωκαν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση γιὰ τὴ μισθοδοσία τῶν διδασκάλων, ὅσοι δὲν εἶχαν διακόψει τὴ διδασκαλία τους καὶ συνέχιζαν νὰ διδάσκουν ἄμισθί¹⁷.

Σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 1833 σημειώθηκε (σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο) μεγάλη κινητικότητα περὶ τὰ ἐκπαιδευτικά, καὶ ἀρκετὰ σχολεῖα –ἀλληλοδιδασκτικά καὶ ἑλληνικά (ἔτσι ὅπως ἦταν γνωστὰ ἀπὸ τὴν καποδιστριακὴ περίοδο)¹⁸– εἶτε συνέχισαν τὴ λειτουργία τους εἶτε ἰδρῦθηκαν καὶ λειτούργησαν ἀπὸ τοπικοὺς κυρίως πόρους, ὅπως ἐπίσης λειτούργησαν καὶ τὰ λίαν δημοφιλεῖ σὲ

16. Τὸ κείμενο τοῦ διατάγματος βλ. *ΕτΚ*, ἀριθ. 86/31 Δεκεμβρίου 1836, σ. 446-457 (ἀπὸ ὅπου πολλὲς ἀναδημοσιεύσεις).

17. Σημειώνουμε ἐδῶ ἐνδεικτικῶς μερικὲς περιπτώσεις: α) 27 Σεπτεμβρίου 1833: Ἡ νεολαία τοῦ χωρίου Βαρθάενα Λετρίνων Ἡλείας ζητεῖ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση γιὰ δάσκαλο. Σημείωση τῆς Γραμματείας ΕΔΕ: «Νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν εἰς τὸν διοργανισμὸν τῶν σχολείων»: Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 141,1: θ. 33, φ. 1, ἀριθ. ἐγγράφου 13. β) 15 Ὀκτωβρίου 1833: Κάτοικοι Βερβίτσας τῆς ἐπαρχίας Γορτύνης: Πρόταση γιὰ ἴδρυση σχολείου καὶ γιὰ βοήθεια. Ἀπάντηση Γραμματείας ΕΔΕ (4 Νοεμβρίου 1839): «[...] δὲν θέλει λείψει νὰ λάβῃ καὶ περὶ αὐτῶν πρόνοιαν, ὅταν ἐμβῇ εἰς ἐνέργειαν ὁ προκειμένος γενικὸς διοργανισμὸς τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων.»: Α. ΥΕΔΕ, ὁ.π., ἀριθ. ἐγγράφων 2-3. γ) 10 Φεβρουαρίου 1834: Κάτοικοι Φουρνᾶ Εὐρυτανίας ζητοῦν πόρο γιὰ σύσταση σχολείων. Ἀπάντηση Γραμματείας ΕΔΕ (29 Ἀπριλίου 1834): «Ἐπειδὴ τοιαύτης φύσεως αἰτήσεις ἐγείναι καὶ θέλουν γείνει βέβαια καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἐκ μέρους ἄλλων δήμων, θεωροῦμεν προσαπαιτούμενον νὰ γνωρίζωμεν ἐπ' ἀκριβῶς εἰς τί συνίσταται κυρίως ἡ δημοτικὴ περιουσία, καὶ ἂν προσδιορίσθῃ αὕτη, καὶ πόση δι' ἕκαστον δήμον, ἐπειδὴ νομιζόμεν ἀσύμφορον, ἂν καθ' ὑπόθεσιν ἡ Κυβέρνησις παραχωρήσῃ εἰς τὰς κοινότητες μέρος τῆς ἐθνικῆς περιουσίας ἢ ἄλλης φύσεως ἀτελείας καὶ βοηθήματα πρὸς σύστασιν τῆς δημοτικῆς τῶν περιουσίας, νὰ χορηγῆ παρεκτὸς τούτων καὶ χρηματικὰς ποσότητας, πρὸς σύστασιν καὶ διατήρησιν προκαταρκτικῶν διδασκῶν ἀπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, τὸ ὅποῖον ἔχει τὸ ὑπερμέγεθος βάρος τῆς συστάσεως καὶ διατηρήσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τόσων ἄλλων διδασκτικῶν ἀνωτέρας τάξεως καταστημάτων.»: Α. ΥΕΔΕ, ὁ.π., ἀριθ. ἐγγράφων 17-18.

18. Ἀλληλοδιδασκτικά λέγονταν τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα ἐφαρμοζόταν ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος διδασκαλίας. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν, μὲ τὴ γενικὴ ἐπιβλεψὴ τοῦ δασκάλου τὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἄλλων μαθητῶν στὴ διάρκειά λειτουργίας τοῦ σχολείου ἀναλάμβαναν οἱ ἱκανότεροι ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ «πρωτόσχολοι»: Γιὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴ βλ. Λυδία Παπαδάκη, *Ἡ ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδος διδασκαλίας στὴν Ἑλλάδα τοῦ 19ου αἰῶνα*, Ἀθήνα 1992. Τὰ ἑλληνικά, ἐξ ἄλλου, σχολεῖα ὀφείλουν τὴν ὀνομασία τους στὴ συστηματικὴ διδασκαλία ποὺ γινόταν σὲ αὐτὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης σὲ κείμενα παιδαγωγικοῦ κυρίως περιεχομένου.

ὄλη σχεδὸν τὴ διάρκειά τοῦ 19ου αἰῶνα σχολεῖα τῶν «κοινῶν» (ὅπως λέγονταν) γραμμάτων¹⁹.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν κατάστασι θέλοντας νὰ ἐξακριβώσῃ ἡ Γραμματεία ΕΔΕ, ἀπηύθυνε –στὶς ἀρχὰς τῆ 1834– πρὸς τοὺς νομάρχους ἐγκύκλιον²⁰, μὲ τὴν ὁποία ζήτησε λεπτομερεῖς πληροφορίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὸ εἶδος τῶν σχολείων ποὺ λειτουργοῦσαν στὴν περιφέρειά τους ὡς τὸ τέλος τοῦ 1833, τοὺς πόρους συντηρήσεώς τους, τὸ ὀνοματεπώνυμο καὶ τὴν ἱκανότητα τῶν διδασκάλων, τὸν ἀριθμὸ καὶ τίς τάξεις τῶν μαθητῶν, τὰ διδασκόμενα μαθήματα. Ὅλες οἱ νομαρχίες ἀπάντησαν μέχρι τὸ τέλος Ἀπριλίου τοῦ 1834, μὲ τὴ συνεργασία καὶ συνδρομὴ τῶν ἐπαρχῶν.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ του, ὁ νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἀπάντησε στὶς 7 Μαρτίου 1834, συνοδεύοντας τὸν «Καταστατικὸν ἔλεγχον τῶν ἐντὸς τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας διδασκῶν» (ποὺ εἶχε συντάξῃ τὴν προηγούμενη ἡμέρα) μὲ σχόλια καὶ παρατηρήσεις αἰτιολογικῆς τῆς ἐκπαιδευτικῆς εἰκόνας ποὺ παρουσίαζε ὁ νόμος²¹. Τὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέτει ὁ νομάρχης ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρία τῶν ὁσων θὰ ἀκολουθήσουν σχετικῶς μὲ τὴ διαμορφωθείσα ἐκπαιδευτικὴ εἰκόνα στὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου²².

19. Γιὰ τὰ «κοινὰ» σχολεῖα βλ. παρακάτω ἀριθ. 5 (καὶ σημ. 57).

20. Ὑπ' ἀριθ. 2196/14 Ἰανουαρίου 1834 ἐγκύκλιος: Α. ΥΕΔΕ, τ.έ. 134, 7: θ. 33, φ. 6, ἀριθ. ἐγγράφου 1.

21. Νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Ναύπλιο 7.3.1834 πρὸς Γραμματεία ΕΔΕ: Α. ΥΕΔΕ, τ. έ. 134, 7, ὁ.π., ἀριθ. ἐγγράφου 18. Τὴν ἀπάντησι τοῦ νομάρχου μαζί μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου δημοσιεύουμε ἐδῶ στὸ Παράρτημα (ἀριθ. ἐγγράφων 1α-β). Στὸ κείμενο τῆς ἐργασίας μας παραθέτουμε γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ ὀρισμένα βιογραφικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ βάση δεδομένων ἐνὸς προγράμματος ποὺ ἐπεξεργαζόμαστε μαζί μὲ τὸν συνάδελφο καὶ φίλο Τριαντάφυλλο Σκλαβενίτη.

22. Στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν στὸ Ναύπλιο κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια, ἀλλὰ καὶ γενικότερα γιὰ τὴν κοινωνικὴ, πολιτισμικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς πόλεως μπορεῖ νὰ ἀντλήσῃ κανεὶς ἀπὸ τίς ἀκόλουθες ἐργασίες: Μιχαὴλ Λαμπρυνίδης, *Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς*, Ἀθήνα 1898· Ἀλ. Μπουτζουβῆ - Μπανιᾶ, *Τὸ Ναύπλιο στὰ χρόνια 1828-1833: Σκιαγράφηση τῆς κοινωνικῆς, πολιτισμικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς*, *Ὁ Ἐρασιστής* 18 (1986) 105-136· Ἀννίτα Ν. Πρασσᾶ, «Τὸ Ναύπλιο στὰ χρόνια 1828-1832. Κοινωνία καὶ νοσοτροπίες», *Ἐλευσις*, τχ. 6 (Φεβρουάριος 1995), σ. 14-19· Γεώργιος Ἀθ. Χώρας, *Μουσικὴ παιδεία καὶ ζωὴ στὸ Ναύπλιο (18ος-20ὸς αἰῶνας)*, Ναύπλιο 1994.

Συστηματικὰ ὅμως ἔχει διερευνηθεῖ ἡ ἐκπαιδευτικὴ εἰκόνα τοῦ Ναυπλίου στὴν ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή: Ἀδὰμ Γεώργ. Ἀθουσιάκης, *Ἡ ἐκπαίδευσιν στὴν Ἀργολίδα καὶ Μεγαρίδα κατὰ τὴν Καποδιστριακὴν περίοδο (1828-1832)*, Πάτρα 1998, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλοῦμε στοιχεῖα γιὰ ὀρισμένα σχολεῖα, ὅπως σημειώνουμε στὴν οἰκεία θέση.

I

Σύμφωνα, λοιπόν, με τὴν ἀναφορὰ τοῦ νομάρχου, στὸ Ναύπλιο λειτουργοῦν τὰ ἑξῆς σχολεῖα:

1. Ἑλληνικὸ σχολεῖο Γεωργίου Πετριδῆ.

Τὸ σχολεῖο αὐτὸ εἶναι ἰδιωτικὸ καὶ ἔχει 22 μαθητές, οἱ ὅποιοι –χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις («κλάσεις»)– διδάσκονται κυρίως τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα («τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν») χρησιμοποιώντας ὡς κείμενα, ἢ μὲν πρώτη τάξη τοὺς *Χαρακτήρες* τοῦ Θεοφράστου, ἢ δὲ δευτέρα τὸ *Ἐνύπνιον* τοῦ Λουκιανῶ, ἐνῶ ἢ τρίτη (καὶ κατώτερη) ἔχει ὡς ἀντικείμενό της «τὴν ἀνάγνωσιν τῆς καθομιλουμένης γλώσσης (δηλ. τὴν καθαρεύουσα) καὶ ὀλίγα γαλλικὰ μαθήματα». Πρόκειται δηλ. γιὰ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο οἱ φοιτῶντες μαθητές εἶναι ἀρχάριοι ἀκόμα στὶς σπουδές.

Ὁ διδάσκαλος ἀμειβεται ἀπὸ τὰ δίδακτρα ποὺ καταβάλλουν οἱ μαθητές του.

Γιὰ τὸν Γεώργιο Πετριδῆ γνωρίζουμε ὅτι γεννήθηκε στὴν Κοζάνη τὸ 1803. Σπούδασε στὸ φιλολογικὸ γυμνάσιο Σμύρνης καὶ ἀπὸ τὸ 1827 ἐγκαταστάθηκε στὸ Ναύπλιο, ὅπου γιὰ ἀρκετὰ χρόνια δίδασκε ἰδιαιτέρως ὡς ἑλληνοδιδάσκαλος με ἐπιτυχία²³. Ἡ ἱκανότητά του ἔπεισε τὴ Γραμματεία ΕΔΕ, ἢ ὁποῖα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1835 τὸν διόρισε διδάσκαλο στὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο Μεσολογγίου. Ὁ Πετριδῆς ὅμως με ἀναφορὰ του δὲν δέχτηκε τὸν διορισμό του, διότι τὰ συμφέροντά του τὸν ὑποχρέωναν νὰ παραμῆνει στὸ Ναύπλιο²⁴, ὅπου καὶ γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ συνέχισε νὰ διδάσκει ἰδιαιτέρως.

2. Ἑλληνικὸ σχολεῖο Λεοντίου Μ. Ἀναστασιάδη.

Πρὶν ἀναφερθοῦμε σὲ αὐτὸ τὸ σχολεῖο, θεωροῦμε σκόπιμο νὰ κάνουμε μίαν ἀναδρομὴ στὴν «προϊστορία» του, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ κατανοήσουμε εὐκολότερα τὰ τῆς συστάσεως καὶ λειτουργίας του²⁵.

23. Βλ. Δημοτικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου (=ΔΑΝ), Β' (Κατάστιχα): 10. Δημοτογραφῆσεις=Δηλώσεις κατοικίας: 1839, 1. Δημότες καὶ κάτοικοι Ναυπλίου, ἀριθ. 192. Πβ. Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, *Ἐρετήριο Δημοτικοῦ Ἀρχείου Ναυπλίου 1828-1899*, Ἀθήνα 1984, σ. 47. Ὁ ἀναφερόμενος ὡς Γεώργιος Πετριδῆς (Ἀπ. Β. Δασκαλάκης, *Κείμενα - Πηγὰί τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Σειρὰ Τρίτη: Τὰ περὶ Παιδείας*, τ. Α', Ἀθήνα 1968, σ. 547 καὶ Ἀδ. Γ. Ἀθουσάκης, *Ἡ Ἐκπαίδευση στὴν Ἀργολίδα...*, ὅ.π., *passim*) εἶναι ὁ Γεώργιος Πετριδῆς (τὸ Πετριδῆς ὀφείλεται προφανῶς σὲ παρανόληση), ὅπως ὀρθῶς ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν πρῶτο σὲ ἄλλο μέρος τοῦ βιβλίου του (τ. Γ', σ. 1577).

24. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 162,8: θ. 4, φ. 1, ἀριθ. ἐγγράφου 5: Γ. Πετριδῆς, Ναύπλιο 5.7.1835 πρὸς Γρ. ΕΔΕ, Ἀθήνα.

25. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀναδρομὴ ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴ διατριβὴ τοῦ Ἀδ. Ἀθου-

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1831 ὁ Καποδίστριας –ὕστερα ἀπὸ ἀναφορὰ πολιτῶν τοῦ Ναυπλίου νὰ τοὺς συνδράμει στὴν ἴδρυση σχολῆς «ἀνωτέρας διδασκαλίας» θέτοντάς τιν «ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ πατρικὴν κηδεμονίαν» του– μὲ διάταγμά του δέχτηκε τὶς προτάσεις τους, διόρισε 3 ἐφόρους καὶ καθόρισε τὰ καθήκοντά τους καὶ τοὺς παραχώρησε, γιὰ τὴ στέγαση τοῦ σχολείου, «τὸ πρῶν Βουλευτικὸν [...] καὶ τοῦτο προσωρινῶς, ἄχρις ὅτου εὑρεθῆ ἄλλον ἀνάλογον». Στὶς ἀρχὲς Μαρτίου τοῦ ἴδιου ἔτους οἱ ἔφοροι ὑπέβαλλαν σχέδιο ὀργανισμοῦ τοῦ σχολείου καὶ πρότειναν ὡς διδασκάλους (μὲ τοὺς ὁποίους καὶ εἶχαν συμφωνήσει) τὸν Λεόντιο Μ. Ἀναστασιάδη γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ τὸν Δημήτριο Δεσποτόπουλο γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς γεωγραφίας.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπισημοποίηση τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ σχολεῖο ἄρχισε τὴ λειτουργία του τὴν 1 Ἀπριλίου 1831, ἡ ὁποία διήρκεσε ἕναν ἀκριβῶς χρόνον, ὅποτε τὸ σχολεῖο διαλύθηκε, ἐπειδὴ οἱ διδάσκαλοι ἔπαψαν νὰ διδάσκουν, διότι τοὺς ὀφείλονταν 6 μηνῶν μισθοί. Οἱ μισθοὶ αὐτοὶ καταβάλλονταν ἀπὸ χρήματα, τὰ ὁποῖα προέρχονταν τόσο ἀπὸ συνδρομὰς τῶν πολιτῶν ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ μηνιαία ἐπιχορήγηση τῶν 500 φοινίκων τῆς Κυβέρνησης. Πλὴν ὁμως ἡ ἀμέλεια τῶν ὑποχρέων στεροῦσε τὴ δυνατότητα γιὰ ἐξόφληση τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων καὶ ἔτσι τὸ σχολεῖο ἔπαψε νὰ λειτουργεῖ.

Ἀναγκαῖα παρένθεση: Τὸ σχολεῖο αὐτὸ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ἀδ. Ἀθουσακὴ «δημόσιο»²⁶. Τοῦτο ὁμως δὲν εὐσταθεῖ γιὰ τοὺς ἀκόλουθους λόγους: α) Ἡ συμφωνία γιὰ τὴν πρόσληψη καὶ τὴν ἀμοιβὴ τῶν διδασκάλων ἔγινε ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τοῦ σχολείου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ἡ ὁποία ἀπλῶς τὸ ἐπιχορηγοῦσε. β) Δὲν ὑπάρχει κανένα σχετικὸ διοριστήριον ἔγγραφο προερχόμενον ἀπὸ τὴ Γραμματεία ΕΔΕ. γ) Μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ Ὀθωνα καὶ τὴν μερικὴ ἐξόφληση τῶν ὀφειλόμενων μισθῶν διαφόρων διδασκάλων, οἱ διδάσκαλοι τοῦ σχολείου αὐτοῦ δὲν συμπεριλαμβάνονται σὲ καμία σχετικὴ κατάσταση. δ) Ὄταν ὁ Λ. Ἀναστασιάδης, ἀργότερα (27.10.1834), μὲ ἀναφορὰ του στὴ Γραμματεία ΕΔΕ τῆς γνωστοποίησε τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς ὀφειλόμενους μισθοὺς του τῶν ἑξὶ μηνῶν καὶ ζήτησε τὴ γνώμη τῆς γιὰ τὴν ἐπικείμενη νομικὴ διεκδίκηση τῶν ὀφειλομένων, ἐκείνη παρέπεμψε τὴν ἀναφορὰ στὸ ἀρχεῖο, σημειώνοντας –στὸ περιθώριον– ἐνδεικτικῶς: «Δὲν ἐπεμβαίνει ἡ Κυβέρνησις εἰς ἰδιωτικὰς διαφορὰς»²⁷.

Ἐπανερχόμαστε στὸ κυρίως θέμα μας.

σάκη, *Ἡ ἐκπαίδευση στὴν Ἀργολίδα...*, ὁ.π., σ. 117 κ.έ., ὅπου καὶ ἡ ἀναφορὰ στὰ σχετικὰ ἔγγραφα.

26. Ὁ.π., *passim*.

27. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: 6. 43, φ. 4, ἀριθ. ἐγγράφου 23.

Μετὰ τὴ διάλυση τοῦ σχολείου, ἀκολούθησε μακρὰ προσπάθεια τόσο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς κυβερνητικὲς καὶ διοικητικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν ἐπαναλειτουργία του: Δόθηκε νέο οἶκημα γιὰ τὴ στέγασή του, ὀρίστηκαν νέοι ἔφοροι, προσδιορίστηκαν νέοι –ἐπιτόπιοι– πόροι γιὰ τὴ συντήρησή του, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ὅμως ἀπὸ τὴν πλευρὰ του ὁ Λ. Ἀναστασιάδης συγκέντρωσε τοὺς μαθητὲς στὸν γυναικωνίτη τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Ναυπλίου καὶ συνέχισε τὴ διδασκαλία του, ἰδρύοντας ἔτσι τὸ ἰδιωτικὸ του σχολεῖο, τὸ ὁποῖο καὶ λειτούργησε ἀνελλιπῶς ἀπὸ τὴν 1 Ἀπριλίου 1832 μέχρι (τυπικῶς τουλάχιστον) τὸν ἐπίσημο διορισμὸ του –στὶς 14 Δεκεμβρίου 1833– ὡς διδασκάλου στὸ μόλις ἰδρυθέν γυμνάσιο Ναυπλίου. Ὁ Ἀναστασιάδης πληρωνόταν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, ἀλλὰ συγχρόνως δεχόταν τοὺς ἀπορους δωρεάν, ἐλπίζοντας πάντοτε στὴν ἐπαναλειτουργία τοῦ διαλυθέντος σχολείου²⁸.

Σὲ αὐτό, λοιπόν, τὸ σχολεῖο ἀναφέρεται ὁ νομάρχης πληροφορώντας τὴ Γραμματεία ΕΔΕ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνέρχεται στοὺς 32, οἱ ὁποῖοι –χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις– διδάσκονταν τὰ ἑξῆς:

Τάξη Α΄. Θουκυδίδου *Συγγραφή*, «μεταφράζουσα ἀφ' ἐαυτῆς καὶ τοὺς *Παραλλήλους Βίους* τοῦ Πλουτάρχου.

» Β΄. Τὸν *Πανηγυρικόν* τοῦ Ἰσοκράτη, Ἱερὰ Ἱστορία καὶ Κατήχηση.

» Γ΄. Συγκροτεῖται ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τῆς Αἰς καὶ Βῆς τάξεως «διδασκομένη τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν»²⁹.

Συγκρίνοντας τὰ διδασκόμενα αὐτὰ κείμενα μὲ ἐκεῖνα τῆς καποδιστριακῆς περιόδου διαπιστώνουμε μερικὰ κοινὰ σημεῖα, ὅπως ἡ διδασκαλία τῶν *Παραλλήλων Βίων* τοῦ Πλουτάρχου. Ὅταν ὁμως ἡ σύγκριση γίνεи πρὸς τὰ πρῶτα προγράμματα τοῦ γυμνασίου Ναυπλίου (Μαρτίου καὶ Μαΐου 1834), διαπιστώνεται ἡ ταυτότητα τῶν κειμένων, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ὁ Ἀναστασιάδης ἐφάρμοξε ἕνα δικό του καθορισμένο πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας³⁰.

28. Στὸν Λ. Ἀναστασιάδη καὶ στὸ σχολεῖο του ἀναφέρεται μὲ κολακευτικούς λόγους ὁ τότε Γραμματέας ΕΔΕ Ἰάκωβος Ρίζος στὴν ἐκθεση πού ὑπέβαλε στὶς 19/13 Ἰανουαρίου 1833 πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία, ὅπου –μεταξὺ ἄλλων– σημειώνει: «[...] *Grâce au zèle et à la persévérance de Mr Léondius Anastaciades: ce professeur distingué et recommandable sous plusieurs rapports continue à donner de leçons dans l'intérieur d'une Eglise, en se contentant d'un chetif salaire, qu'il reçoit de chacun de ses écoliers, et en enseignant grâti ceux qui sont pauvres. Ce travail pénible il le supportait avec patience, sûr qu'il était que tout sera mis en ordre après l'arrivée si désirée du Roi, dont les sujets espèrent oublier bientôt leurs maux à l'ombre de Son Auguste Trône*». Γιὰ τὴν ἐκθεση βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Οἱ ἀπαρχές...*, ὁ.π., σ. 18-19.

29. Βλ. σημείωση 21.

30. Τὰ προγράμματα τοῦ γυμνασίου Ναυπλίου βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1, ὁ.π.

Ὁ Λεόντιος Μ. Ἀναστασιάδης (1790-1865) ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἐκπαιδευτικούς τοῦ 19ου αἰώνα. Γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη. Σπούδασε στὴ γενέτειρά του, στὴ γενικὴ σχολὴ τῆς Ἠρᾶς Κρήνης (Κουρουτζεσμέ), ὅπου καὶ ἀπέκτησε σταθερὲς γνώσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς κυρίως γλώσσας. Γιὰ ἀρκετὰ χρόνια χρημάτισε οἰκοδιδάσκαλος στὴν πατρίδα του. Ἀπὸ τὸ 1831 καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια σταδιοδρόμησε στὴν Ἑλλάδα. Πρωτοδίδαξε στὸ Ναύπλιο (1.4.1831 - 1.4.1832) ὡς διδάσκαλος στὸ ἐκεῖ συσταθὲν ἑλληνικὸ σχολεῖο, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω. Μετὰ τὴ διάλυση τοῦ σχολείου καὶ ὡς τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1833 δίδασκε ἰδιαίτερος τὸν γυναικωνίτη τοῦ ναοῦ Παναγίας στὴν ἴδια πόλη, καὶ μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ γυμνασίου Ναυπλίου διορίστηκε (14.12.1833) διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Στὸ ἴδιο γυμνάσιο διορίστηκε γυμνασιάρχης (11.4.1835), καθήκοντα ποὺ ἄσκησε μέχρι τὶς 22.2.1841. Στὸ Ναύπλιο παρέμεινε ὡς ἀπλὸς καθηγητῆς τοῦ γυμνασίου μέχρι τὶς 24.7.1843, ὅποτε καὶ μετατέθηκε στὴν Ἀθήνα ὡς καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν στὸ Διδασκαλεῖο. Στὴ θέση αὐτὴ παρέμεινε μέχρι 31.12.1851, ὅποτε ἀπολύθηκε, ἐπειδὴ ὁ τότε Ὑπουργὸς Παιδείας Βάρβογλης κατάργησε τὴ διδασκαλία τῶν ἑλληνικῶν στὸ ἴδρυμα.

Στις 15 Ἰουλίου 1852 ἐπανῆλθε στὴν προηγούμενη θέση του, καὶ στὶς 20 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους τοποθετήθηκε καθηγητῆς στὸ νεοσύστατο Β΄ γυμνάσιο Ἀθηνῶν, στὸ ὁποῖο δίδαξε μέχρι τὶς 28 Σεπτεμβρίου 1861, ὅποτε καὶ μετατέθηκε στὸ Α΄ γυμνάσιο, ἐπειδὴ τὸ Β΄ γυμνάσιο μεταφέρθηκε στὴ Χαλκίδα. Ἐπανερχεται στὸ Β΄ γυμνάσιο στὶς 30 Ὀκτωβρίου 1862, στὸ ὁποῖο καὶ παρέμεινε διδάσκοντας μέχρι τὸ θάνατό του (13 Δεκεμβρίου 1865).

Στις ἀρχὲς τοῦ 1853 τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ ἀργυρὸς Σταυρὸς τοῦ Σωτήρος καὶ τὸ 1858 ὁ Χρυσὸς. Δίδαξε καὶ στὸ «Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον» τοῦ Γρ. Γ. Παππαδοπούλου (1855-56) καὶ τὸ 1863 διορίστηκε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἐξέταση τῶν ἑλληνοδιδασκάλων. Ἀπὸ τὸ γάμο του ἀπέκτησε τέσσερα τέκνα: Κωνσταντῖνο, τὸ γνωστὸ ἐκπαιδευτικὸ Κων. Λεόντιο, Μαρία, Νικόλαο καὶ Γεώργιο.

Ὁ Λ. Ἀναστασιάδης ἀσχολήθηκε καὶ μετὰ τὴ συγγραφὴ σχολικῶν βιβλίων. Συγκεκριμένα ἔγραψε καὶ ἐξέδωσε: α) *Ἐπιτομὴ τῆς Ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἀπὸ κτίσεως Ρώμης μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὰ Δυτικὰ μέρη...* (1840: σὲ δύο μέρη)· β) *Στοιχεῖα γραμματικῆς Ἑλληνικῆς διὰ τὸ τέταρτον τμήμα τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν σχολείων* (1846 καὶ ἐν συνεχείᾳ πολλὲς ἐκδόσεις)· γ) *Σοφοκλέους Φιλοκτήτης...*

3. Ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο.

Πρόκειται γιὰ τὸ μόνον δημόσιο σχολεῖο ποὺ λειτουργεῖ στὸ Ναύπλιο. Σύμφωνα μετὰ τὸν νομάρχην, τὸ σχολεῖο ἔχει μόνον 10 μαθητῆς, οἱ ὁποῖοι

διδάσκονται στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἀριθμητικῆ καὶ καλλιγραφία ἀπὸ τὸν ἀλληλοδιδάσκαλο Ἀλέξανδρο Ἡσαΐα.

Πρὶν ἀναφεροῦμε λεπτομερῶς στὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τοῦ σχολείου, θὰ κάνουμε μία σύντομη ἀναδρομὴ στὸ «ἱστορικό» του.

Ἀφετηρία τοῦ σχολείου τούτου εἶναι τὸ ἀλληλοδιδασκαλικὸ σχολεῖο ποὺ ἱδρύσθη ἡ Φιλανθρωπικὴ Ἑταιρεία περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1826 μὲ διδάσκαλο τὸν Κύπριο Γεώργιο Κωνσταντίνου ἢ Κωνσταντινίδη, ὁ ὁποῖος δίδασκε μέχρι τὸν Μάιο τοῦ 1827, ὅποτε –λόγω τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκτὸς Ἑλλάδος– τὸν διαδέχθηκε ὁ Νεόφυτος Νικητόπ(ου)λος³¹. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ τέθηκε «ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Κυβερνήτου» καὶ ἔκτοτε ἡ Κυβέρνηση ἀνέλαβε τὴ συντήρησή του. Τόσο αὐτὸ ὅσο καὶ τὸ ὄρφανοτροφεῖο (μὲ τὸ ἐνσωματωμένο σὲ αὐτὸ ἀλληλοδιδασκαλικὸ σχολεῖο) ποὺ σύστησε στὸ Ναῦπλιο ὁ Καποδίστριας λειτούργησαν ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Νικητόπουλου μέχρι τὰ τέλη Μαρτίου 1829 ποὺ οἱ «ὄρφανοὶ καὶ πτωχοὶ παῖδες» μεταφέρθηκαν μαζὶ μὲ τὸ δάσκαλό τους στὴν Αἴγινα, στὸ ἐκεῖ νεόκτιστο Ὁρφανοτροφεῖο.

Στὸ Ναῦπλιο ὁμοῦς δημιουργήθηκε κενό, καὶ ἔτσι στὶς 27 Μαρτίου 1829 διορίστηκε ἀλληλοδιδάσκαλος ὁ Ἀλέξανδρος Ἡσαΐας «συνεργεῖα τοῦ κυρίου Ἐϊδέκου στρατηγούντος, κατὰ διαταγὴν τῆς Σ. Κυβερνήσεως».

Τὸ σχολεῖο αὐτὸ λειτούργησε συνεχῶς καθ' ὅλη τὴν καποδιστριακὴ περίοδο καὶ οἱ μαθητὲς διδάσκονταν ἀνάγνωση, γραφὴ, ἀριθμητικὴ, ἰχνογραφία, κατήχηση καὶ ἱερὰ ἱστορία, γραμματικὴ καὶ «οἱ πρωτόσχολοὶ δι' ἀναμοιβὴν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν»³².

Ἀπὸ μεταγενέστερες ἀναφορὲς τοῦ Α. Ἡσαΐα πληροφοροῦμαστε τὸν πλήρη ἀριθμὸ τῶν φοιτησάντων στὸ σχολεῖο μαθητῶν, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων ποὺ ἐκπαιδεύτηκαν ἀπὸ αὐτόν. Λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ παρουσιάζει αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς, τὸν παραθέτω ὅπως σημειώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἡσαΐα, ἀλλὰ καὶ τὸν νομάρχη³³.

«Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ διορισμοῦ μου μέχρι τῆς α' Ἰανουαρίου 1834 εἰσῆλθον

1 ^{ον} παῖδες πολιτῶν	1007
2 ^{ον} Ὁρφανὰ συνταχθέντα κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκ τῶν ἀγυιῶν τῆς πόλεως	52

31. Γιὰ τὸν Γ. Κωνσταντινίδη βλ. παρακάτω. Γιὰ τὸν Ν. Νικητόπ(ου)λο (γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχω καταθέσει σχετικὴ ἐργασία στὸ «Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἑλληνικῆς Νεολαίας» τῆς Γ. Γραμματείας Νέας Γενιάς) βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, *Νεόφυτος Νικητόπουλος (1795-1846). Πορεία ζωῆς ἐνός Δημοτσανίτη δασκάλου ἀνάμεσα στὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πραγματικότητα*, Ἀθήνα 1998 (ὅπου καὶ βιβλιογραφία).

32. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 5λ' (10.8.1833).

33. Ὁ πίνακας συγκροτήθηκε ἀπὸ συνδυασμὸ τῶν δύο πληροφοριῶν, τοῦ νομάρχη (βλ. Παράρτημα 1β) καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Ἡσαΐα (βλ. σημείωση 32).

- 3^{ον} Στρατιωτικοὶ κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 205 διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως διδασκόμενοι εἰς ἰδιαιτέρας ὥρας 305
 4^{ον} Παῖδες στρατοῦ ἐκ τοῦ Κεντρικοῦ Πολεμικοῦ Σχολείου 8
 5^{ον} Ὡσαύτως ἐκ τοῦ λόχου τῶν τεχνιτῶν 52
 6^{ον} Ναυτικοὶ Ὑδροισπετζιώται 35
 7^{ον} Διάφοροι ἀξιωματικοὶ τῶν τακτικῶν καὶ ἀτάκτων σωμάτων . 17
 8^{ον} Μαθητοδιδάσκαλοι τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου 35»

Τὸ σχολεῖο στεγαζόταν στὸ τζαμί πού διατηρεῖται καὶ σήμερα στὸ κέντρο τῆς πόλεως, στὴν ἱστορικὴ πλατεία τοῦ Πλατάνου.

Μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν ἐπακολουθήσασα περίοδο ἀναρχίας, τὸ σχολεῖο ἀντιμετώπισε ἀρκετὰ προβλήματα πού δημιουργοῦσαν προσκόμματα στὴ λειτουργία του, ὅπως ἡ χρησιμοποίηση τοῦ σχολικοῦ χώρου ὡς καταλύματος τῶν πολιτῶν πού εἶχαν μετοικήσει ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ οἱ ζημιές καὶ λεηλασίες πού εἶχε ὑποστεί τὸ ὑλικὸ τοῦ σχολείου, ἡ διεκδίκηση ἐκτάσεως ἀπὸ πολίτη κ.ἄ. Ἀλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος ἔμενε γιὰ καιρὸ ἀπλήρωτος, ὁ ὁποῖος παρόλα αὐτὰ «μὲ τὴν αὐτὴν καρτερίαν ἐξακολουθεῖ διδάσκων τοὺς εἰσέτι φοιτῶντας πρὸς αὐτὸν παῖδας»³⁴.

Ἐπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες καὶ δυσλειτουργώντας τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο Ναυπλίου στὶς ἀρχές τοῦ 1833 μετατέθηκε ἀπὸ τὸ τζαμί καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ κτήριο, ὅπου παλαιότερα στεγαζόταν τὸ Βουλευτικὸ Σῶμα³⁵.

Ἡ μετεγκατάσταση αὐτὴ ἐπιδείνωσε τὶς συνθήκες λειτουργίας τοῦ σχολείου, διότι ἀφενὸς τὸ οἶκημα ἦτο τελείως ἀκατάλληλο («ὑστερεῖται τοῦ ἀναγκαίου φωτὸς ὡς κεκλεισμένων ὄντων ἀπάντων τῶν παραθύρων του» κατὰ ἀναφορὰ τοῦ διοικητῆ Ναυπλίας καὶ Ἄργους)³⁶, καὶ ἀφετέρου τὸ οἶκημα χρησιμοποιοῦνταν ἄλλοτε ὡς στρατιωτικὸ δικαστήριο καὶ ἄλλοτε γιὰ ἄλλες κρατικὲς ἢ κοινοτικὲς ὑποθέσεις, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διακόπτονται ἐπανειλημμένως τὰ μαθήματα.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἀνάγκασε τὸν Ἡσαΐα, τὸν Αὔγουστο τοῦ 1833, νὰ ἀναφερθεῖ σχετικῶς στὴ Γραμματεία ΕΔΕ, ἐπισημαίνοντας τὴν ἀνάγκη νὰ ληφθοῦν ἀμέσως μέτρα, ὥστε νὰ ἀποτραπεῖ ἡ ἐπαπειλούμενη διάλυση τοῦ σχολείου:

«Ἀλλὰ αἱ περυσινὰ ἀνωμαλίαι τῶν κοινῶν πραγμάτων ἐμπόδισαν τὴν τακτικὴν πρόοδον καὶ αὐτοῦ τοῦ σχολείου. Τώρα δὲ μάλιστα ἐπειδὴ μετετέ-

34. Γραμματείας ΕΔΕ, Ναύπλιο 16.11.1832 πρὸς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ: ΓΑΚ, Πρωτόκολλο Δ, Α, 3, ἀριθ. 737.

35. Γιὰ τὸ κτήριο τοῦ Βουλευτικοῦ βλ. Κωνστ. Κ. Σπηλιωτάκης, «Τὰ ἐν Ναυπλίῳ κτίρια τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ (1824-1826)», ΔΙΕΕ 26 (1973) 53-71.

36. Διοικητῆς Ναυπλίας καὶ Ἄργους, Ναύπλιο 15.4.1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 2· στὸν ἴδιο ἐπίσης φάκελο ὑπάρχουν ἐγγράφα γιὰ τὴ χρήση τοῦ οἰκίματος.

θη κατὰ διαταγὴν τοῦ πρώην Διοικητοῦ εἰς τὸ ποτὲ Βουλευτικὸν Κατάστημα, εἰς τόπον ἔνθα διακόπτεται ἢ παραδόσις πότε μὲν διότι χρησιμεύει εἰς Στρατιωτικὸν Δικαστήριον ἄλλοτε δὲ εἰς ἄλλην χρεῖαν τῆς κοινότητος, καὶ ὑστεροῦμενον ὄλων τῶν ὀργανικῶν μέσων τῆς μεθόδου, κατήντησεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ἢ παραμικρὰ ἀναβολὴ τῆς ἀναμορφώσεως, ἢ μεταρρυθμίσεως, καὶ τῆς ἐξοικονομήσεως τῶν ἀναγκαίων, θέλει ἐπιφέρει (τὸ λέγω μὲ λύπην μου μεγάλην) τὴν διάλυσιν αὐτοῦ»³⁷.

Ἐπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες συνεχίστηκε ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 1833 καὶ μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ 1834. Κατὰ τὴν ἐκθεσὴ τοῦ νομάρχου (ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω) μόνον 10 μαθητὲς εἶχαν ἀπομείνει στὸ σχολεῖο, τὸ ὁποῖο –κατὰ τὴν ἔκφρασή του– «εἶναι σχεδὸν ἤδη διαλελυμένον»³⁸.

Τὸν Ἰανουάριον ὁμοῦ τοῦ 1834 ἐκδηλώθηκε ἡ παρέμβαση τῆς Γραμματείας ΕΔΕ, στὴν ὁποία εἶχαν περιέλθει πληροφορίες ὅτι τὸ σχολεῖο «εἶναι ἤδη πρὸ πολλοῦ διαλελυμένον». Μὲ αὐστηρὸ ἐγγράφον τῆς πρὸς τὸν νομάρχου Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἐκφράζει τὴ δυσαρέσκεία τῆς γιὰ τὰ γενόμενα καὶ ζητεῖ νὰ ἐπιπληχθεῖ ὁ διδάσκαλος καὶ νὰ ληφθεῖ πρόνοια γιὰ τὸ ὕλικόν τοῦ σχολείου³⁹.

Ἀπὸ τὶς ἀπαντητικὰς ἀναφορὰς τοῦ νομάρχου καὶ τοῦ ἀλληλοδιδασκάλου διαψεύδονται οἱ πληροφορίες περὶ διαλύσεως τοῦ σχολείου. Ἡ ἀλήθεια ἦταν ὡς ἔξῃς: Λόγω τῆς πολλαπλῆς χρήσεως τοῦ οἰκήματος τοῦ σχολείου, αὐτὸ λειτουργοῦσε ἄλλοτε στὸ ἴδιον τὸ οἶκημα –ὅταν ἦταν ἐλεύθερο–, ἄλλοτε στὴν οἰκία τοῦ ἀλληλοδιδασκάλου καὶ ἄλλοτε σὲ «τόπον ἁρμόδιον» ἐπρόκειτο δηλ. γιὰ ἓνα σχολεῖο «περιφερόμενο», καὶ ὅπως ἦταν φυσικόν, οἱ μαθητὲς τὸ ἐγκατέλειπαν σταδιακά, στρεφόμενοι στὰ ἄλλα ἰδιωτικὰ σχολεῖα ποὺ λειτουργοῦσαν στὸ Ναύπλιο. Ἡ μεταστέγαση τοῦ σχολείου ἦταν ἐπείγουσα, ἀλλὰ κατὰ τὸν νομάρχου θὰ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἀποφασίσαι «ἡ Κοινότης τῆς Ναυπλίας ὀριστικῶς ἐπὶ τῶν δύο ἐθνικῶν οἰκῶν» ποὺ εἶχε παραχωρήσει ἡ Κυβέρνηση.

Ὡς πρὸς τὸ ὕλικόν τοῦ σχολείου, ὁ ἀλληλοδιδάσκαλος ἐμμέσως ἀπορρίπτει πιθανὴ εὐθύνη του γιὰ τυχόν ἀπώλεια ἢ καταστροφὴ του, προβάλλοντας τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «ἐν ὄσῳ ἦτο κατάστημα προσδιορισμένον μόνον καὶ μόνον διὰ σχολεῖον, ὁ ἵποφαινόμενος ἤξευρε καὶ ποῦ εὐρίσκεται», ἐνῶ μὲ τὴ μετακόμισή σὲ ἄλλο οἶκημα «ἀνοικτόν, ἄλλα εὐρίσκονται εἰς μίαν ἄκραν

37. Ἰ. Α. Ἰσαάκας, Ναύπλιο 10.8.1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 5λ'.

38. Βλ. Παράρτημα, ἀριθ. 1β.

39. Γρ. ΕΔΕ, Ναύπλιο 13.1.1834 πρὸς νομάρχου Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας: Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 12. Τὸ ἐγγράφον δημοσιεύουμε στὸ Παράρτημα (ἀριθ. 2).

καί ἄλλα <εἰς> ἄλλην τοποθετημένα»⁴⁰.

Οἱ ἀπαντήσεις αὐτές καθυσύχασαν μὲν τὴ Γραμματεία ὡς πρὸς τὴ λειτουργία τοῦ σχολείου, ἀλλὰ τῆς ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπαναλάβει πρὸς τὸν νομάρχη τὴν ἐντολὴ «δι' εὑρεσιν ἄλλου καταστήματος καταλλήλου»⁴¹.

Παράλληλα ὅμως οἱ προσανατολισμοὶ τῆς Γραμματείας στρέφονταν στὴν ἴδρυση Διδασκαλείου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν δημοδιδασκάλων, οἱ ὅποιοι θὰ στελέχωναν τὸν νέο τύπο σχολείου στοιχειώδους ἐκπαίδευσης, τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, καθὼς καὶ στὴ σύσταση πρότυπων τέτοιων σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων, προσαρτημένων στὸ Διδασκαλεῖο, γιὰ τὴν πρακτικὴ ἀσκηση τῶν ὑποψήφιων δημοδιδασκάλων. Ἔτσι τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο, μὴ ἔχοντας πλέον μέλλον, διαλύθηκε, καὶ στὴ θέση του ἰδρύθησαν δύο πρότυπα δημοτικά σχολεῖα. Πιὸ συγκεκριμένα:

α) Στὶς 3.4.1834 ἡ Γραμματεία ΕΔΕ –ἕστερα ἀπὸ σχετικὸ διάταγμα τῆς 26 Μαρτίου / 7 Ἀπριλίου 1834 «περὶ εὑρέσεως καταστημάτων διὰ Ὁρφανοτροφείον, Διδασκαλεῖον καὶ πρότυπον σχολεῖον»⁴²– μὲ ἔγγραφό της πρὸς τὸν νομάρχη Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας τοῦ ζήτησε νὰ βρεῖ κατάλληλο οἶκημα γιὰ τὸ δημοτικὸ σχολεῖο τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου «τὸ καὶ πρότυπον», καὶ «ὡς τοιοῦτον κρίνεται τὸ ἤδη εἰς δικαστήριον χρησιμεῖον πρώην τζαμίον», δηλ. τὸ ἴδιο οἶκημα στὸ ὁποῖο στεγαζόταν τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο. Ἐπιπλέον τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ παραδώσει τὸ ὑλικὸ τοῦ σχολείου αὐτοῦ στὸν Διευθυντὴ τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων Λ. Χ. Κόρκ «εἰδοποιῶν ἐν ταυτῶ τὸν μέχρι τοῦδε διδάσκαλον Κ. Α. Ἡσαΐαν, ὅτι παύει ἀπὸ τῆς σήμερον τῶν διδασκτικῶν του χρεῶν»⁴³.

Ὡς διδάσκαλος τοῦ προτύπου σχολείου διορίστηκε ὁ Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ἐνῶ ἡ ἐναρξη λειτουργίας του ἐγίνε στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1834⁴⁴.

40. α) Νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Ναύπλιο 27.1.1834 πρὸς Γρ. ΕΔΕ· β) Ἄ. Ἡσαΐας, Ναύπλιο 20.1.1834 πρὸς νομάρχη Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας: δ.π., ἀριθ. ἐγγράφων 15α-β. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἔγγραφα δημοσιεύονται στὸ Παράρτημα (ἀριθ. 3α-β).

41. Γρ. ΕΔΕ, Ναύπλιο 1.2.1834 πρὸς νομάρχη Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας: δ.π., ἀριθ. ἐγγράφου 16.

42. Α.ΥΕΔΕ, τ.ἔ. 171,1: θ. 37, φ. 4, ἀριθ. ἐγγράφου 23 (πβ. καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 24-28 ἐγγραφα τοῦ ἴδιου φακέλου).

43. Γρ. ΕΔΕ, Ναύπλιο 3.4.1834 πρὸς νομάρχη Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας: Α.ΥΕΔΕ, τ.ἔ. 182, 12: θ. 51, φ. 1, ἀριθ. ἐγγράφου 1.

44. Α.ΥΕΔΕ, τ.ἔ. 138, 1: θ. 34, φ. 7, ἀριθ. ἐγγράφου 13. Τὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Διδασκαλείου (γιὰ ὅσο διάστημα παρέμεινε στὸ Ναύπλιο) δὲν μᾶς ἀπασχολοῦν· βλ. πάντως σχετικῶς Χρ. Τζήκας, δ.π. Ὁ Γ. Κωνσταντινίδης (ἡ Κωνσταντίνου, ἀρχικῶς) γεννήθηκε στὴν Κύπρο τὸ 1807. Τὸ 1822 μαζί μὲ ἄλλα παιδιά γράφηκε στὸ Borough Road, σχολεῖο τῆς Ἐταιρείας Βρετανικῶν καὶ Ἀλλοδαπῶν Σχολείων, ὅπου σπούδασε τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδο. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824 ἦλθε στὴν Ἑλλάδα μαζί μὲ τὸν Σκῶτο φιλέλληνα Edward Masson, μὲ πρόθεση νὰ ἰδρύσει σχολεῖα. Τὸν Ἀπρίλιο

β) Γιὰ τὴ σύσταση τοῦ δημοτικοῦ προτύπου σχολείου τῶν κορασιῶν ἐκδόθηκε –ὕστερα ἀπὸ σχετικὲς προτάσεις τῆς Γραμματείας ΕΔΕ– στὶς 5/17 Μαΐου 1834 τὸ ὑπ' ἀριθ. 12548 διάταγμα, μὲ τὸ ὁποῖο καὶ διορίστηκαν διδασκάλισσα ἡ Ἑλένη Πιτταδάκη καὶ βοηθὸς τῆς ἡ Γερμανίδα Ἑλιζα Βίττνεφ, ὡς διδασκάλισσα τῆς ραπτικῆς. Γιὰ τὴ στέγαση τοῦ σχολείου παραχωρήθηκε ἡ οἰκία τοῦ Στράτου στὴν πλατεία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου⁴⁵.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ἓνα χρόνο, μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 24327 τῆς 23 Ἀπριλίου / 5 Μαΐου 1835 ἰδρύθηκε καὶ ἄλλο δημοτικὸ σχολεῖο στὸ Ναῦπλιο, στὸ ὁποῖο διορίστηκε ὡς νομαρχιακὸς δημοδιδάσκαλος ὁ Ἀπόστολος Γεωργιάδης⁴⁶. Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἀντικατέστησε τὸ πρότυπο, τὸ ὁποῖο εἶχε μεταφερθεῖ –μαζὶ μὲ τὸ Διδασκαλεῖο– στὴν Ἀθήνα, τὴ νέα πρωτεύουσα τοῦ Κράτους.

Κλείνοντας τὴν ἐνότητα αὐτὴ σημειώνουμε ὀλίγα βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀλληλοδιδάσκαλο. Ὁ Ἀλέξανδρος Σ. Ἡσαΐας⁴⁷ (1811-1840) γεννήθηκε στὶς 3 Φεβρουαρίου 1811 στὴ Σμύρνη, ὅπου προφανῶς σπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1827 βρίσκεται στὴ Γενεύη τῆς Ἑλβετίας, ὅπου σπουδάζει ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἰχνογραφία. Τὸν Μάιο τοῦ ἐπόμενου ἔτους βρίσκεται στὸ Ναῦπλιο, ἀναζητώντας ἐργασία. Στὶς 27.3.1829 διορίζεται ἀλληλοδιδάσκαλος στὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο τοῦ Ναυπλίου, διαδεχόμενος τὸν Νεόφυτο Νικητόπουλο, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβεῖ στὴν Αἴγι-

τοῦ 1825 διορίστηκε διδάσκαλος στὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο τῆς Τριπόλεως, στὸ ὁποῖο ὁμως δίδαξε ἐλάχιστο χρόνο, ἐπειδὴ λόγω τῶν ἀνωμαλιῶν τὸ σχολεῖο ἐκλείσει. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1826 διορίστηκε διδάσκαλος στὸ σχολεῖο ποὺ ἱδρύσει ἡ Φιλανθρωπικὴ Ἑταιρεία στὸ Ναῦπλιο, ὅπου καὶ δίδαξε μέχρι τὸ φθινόπωρο τοῦ ἐπόμενου ἔτους. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1831 βρίσκεται στὴν Ἀθήνα, διδάσκαλος τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ σχολείου ποὺ εἶχε ἰδρύσει ἐκεῖ (μαζὶ μὲ ἀνώτερο σχολεῖο, τὸ Εὐαγγελικὸ Γυμνάσιο) ὁ Ἀμερικανὸς ἱεραπόστολος Jonas King. Στὸ Πρότυπο ἀλλὰ καὶ στὸ Διδασκαλεῖο παρέμεινε καὶ δίδαξε μέχρι τὴ διάλυσή του τὸ 1864. Παράλληλα διετέλεσε μέλος διαφόρων ἐπιτροπῶν παιδείας καὶ ἔγραψε καὶ μετέφρασε σχολικὰ ἐγχειρίδια καὶ παιδικὰ διηγήματα, καθὼς καὶ ὁδηγὸ τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου (1868). Βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν Κωνσταντινίδη βλ. Alexios Dimaras, *Foreign, and particularly English, influences on educational policies in Greece during the War of Independence and their development under Capodistrias, 1821-1831* (ἀνέκδοτη διδακτορικὴ διατριβή), Λονδίνο 1972, σ. 165-178· Λυδία Παπαδάκη, *δ.π.*, σ. 249-250· Χρ. Τζήκας, *δ.π.*, 349-350.

45. Τὰ σχετικὰ ἐγγράφα βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 167,2: θ. 40, φ. 2, ἀριθ. 1-11. Ἡ Ἑλένη Πιτταδάκη ὑπῆρξε μαθήτρια τοῦ σχολείου Hildner στὴν Ἑρμούπολη τῆς Σύρου. Τὸ διάστημα 1832-1834 δίδαξε στὴ σχολὴ Hill τῆς Ἀθήνας. Μετὰ τὸ Ναῦπλιο διηύθυνε τὸ σχολεῖο τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας (1837-1840), τὸ σχολεῖο τῆς γαλλίδας Volmerange. Στὴ συνέχεια διορίστηκε στὸν Πειραιᾶ, ὅπου καὶ δίδαξε μέχρι τὸ θάνατό της (1855).

46. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 138,1: θ. 34, φ. 11, ἀριθ. ἐγγράφου 3. Ὁ Ἀπ. Γεωργιάδης ἀπεβίωσε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1835 (Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 165,7: θ. 17, φ. 2, ἀριθ. ἐγγράφου 4).

47. Γιὰ τὸν Α. Ἡσαΐα βλ. καὶ Κώστας Λάμπας, «Γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ἡσαΐα καὶ τὶς λιθογραφίες του», *Μνήμων* 7 (1978-1979) 135-143· *Λεξικὸ Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν* (ἐκδ. «Μέλισσα»), τ. 1, Ἀθήνα 1997, σ. 461.

να. Ἐπιπλέον ὁ Ἡσαΐας δίδασκε ἀλληλοδιδασκατικῶς στρατιῶτες καὶ ναῦτες μὲ ἐντολὴ τῆς Κυβέρνησης (δ/γμα 205/23.11.1829).

Στὸ ἀλληλοδιδασκατικὸ σχολεῖο τοῦ Ναυπλίου παρέμεινε καθ' ὅλη τὴν Καποδιστριακὴ περίοδο, καὶ τὴν ἀμέσως περίοδο τῆς Ἀντιβασιλείας –ὅπως εἶδαμε παραπάνω– ἕως τῆς 3.4.1834, ὅποτε καὶ παύθηκε μέχρι νὰ ξαναδιοριστεῖ ἄλλοῦ, πράγμα ποῦ ἐγένε τὸν ἐπόμενο μῆνα Μάιο. Συγκεκριμένα, μὲ διάταγμα τῆς 12/24. 5.1834 διορίστηκε διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἰχνογραφίας στὸ μόλις συσταθὲν Διδασκαλεῖο, καθὼς καὶ στὸ προσαρτημένο σὲ αὐτὸ πρότυπο σχολεῖο, καὶ στὸ σχολεῖο ἐσπερῶν καὶ ἑορτῶν⁴⁹. Ἀπὸ τῆ θέσι αὐτὴ παραιτεῖται στίς 3.9.1834 προβάλλοντας λόγους οἰκογενειακοῦς ποῦ τὸν ἀνάγκασαν νὰ μεταβεῖ στὴ Σύρο καὶ Τεργεστή⁵⁰.

Στὴ διάρκεια τοῦ 1833 συνέγραψε δύο Καλλιγραφίες, μία γιὰ τὰ προπαιδευτικὰ καὶ μία γιὰ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα. ἤδη τὸν Αὐγούστο τοῦ 1839 εἶχε τυπωθεῖ στὴ Βασιλικὴ Λιθογραφία μὲ δικὰ του ἔξοδα ἡ πρώτη. Τὸν Δεκέμβριο τοῦ ἴδιου ἔτους ζήτησε ἀπὸ τὴ Γραμματεία ΕΔΕ «νὰ τὴν συστήσι εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν κατὰ τὴν ἐπικράτειαν σχολεῖων» καὶ νὰ δώσει τὴν ἄδειά της στὸν διευθυντὴ τῆς Λιθογραφίας νὰ ἐξακολουθήσει τὴν τύπωσή της. Ἡ Γραμματεία, ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ πρότασή της πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία καὶ ἔγκρισή της ἀπὸ αὐτήν, ἀγόρασε 50 σῶματα γιὰ τὸ σχολεῖο τοῦ Ναυπλίου καὶ τὸ Ὁρφανοτροφεῖο, μὲ στόχο νὰ ἐνθαρρύνει τὸν Ἡσαΐα στὴν ἔκδοσι «καὶ τῆς μεγαλητέρας καὶ τελειότερας καλλιγραφίας» του, ἐνῶ ὑποσχέθηκε νὰ τὴ συστήσει «καὶ εἰς τὰ λοιπὰ σχολεῖα τοῦ κράτους μετὰ τὸν διοργανισμὸν των» καὶ συναίνεσε στὴν ἐξακολούθησι τῆς τύπωσής της στὴ Β. Λιθογραφία.

Μὲ νέα του ἀναφορὰ στὴ Γραμματεία ΕΔΕ (15.1.1834) πληροφορεῖ ὅτι ἔχει συντάξει καὶ πίνακες ἀριθμητικῆς, ἰχνογραφίας, γεωγραφίας καὶ γραμματικῆς «κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Γάλλου Σαραζίνου» γιὰ τὰ «προπαιδευτικὰ» (=δημοτικὰ) σχολεῖα, καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ παραχωρηθοῦν οἱ σχετικὲς πλάκες

48. Γιὰ τὸν Γ. Κλεόβουλο βλ. Γεώργιος Κ. Σακκάς, *Γεώργιος Κλεόβουλος «Ὁ Φιλιππουπολίτης»*, Ἀθήνα 1956.

49. Τὸ διάταγμα τοῦ διορισμοῦ του βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 138, 1: θ. 34, φ. 2, ἀριθ. ἐγγράφου 9α-β· τὸ διοριστήριον ἐγγράφο: ἀριθ. 10. Τὸ σχολεῖο ἐσπερῶν καὶ ἑορτῶν συστάθηκε μὲ διάταγμα τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας «διὰ νὰ δοθῇ ἀφορμὴ καὶ εἰς ἠλικιωμένους νὰ διδάσκωνται τὸ ἀναγινώσκειν, γράφειν, ἀριθμεῖν καὶ ζωγραφίζειν» (Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 165,7: ι. 34, φ. 5, ἀριθ. ἐγγράφων 1-3).

50. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 182, 12: θ. 51, φ. 1, ἀριθ. ἐγγράφων 21-22.

γιὰ νὰ τοὺς λιθογραφήσει καὶ νὰ προχωρήσει ἢ τύπωσή τους με ἔξοδα δικά του. Στὸ αἴτημά του αὐτὸ δὲν δόθηκε συνέχεια⁵¹.

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1835 διορίζεται διδάσκαλος τῆς καλλιγραφίας στὸ Στρατιωτικὸ Σχολεῖο τῶν Εὐελπίδων, θέση ἀπὸ τὴν ὁποία παραιτεῖται στίς 10/22.4.1836. Τρεῖς μῆνες ἀργότερα, μετὰ τὸ διάταγμα τῆς 26 Ἰουλίου / 7 Αὐγούστου 1836 ξαναδιορίζεται στὸ Διδασκαλεῖο διδάσκαλος τῆς (διαγραφικῆς) Ἰχνογραφίας, ἀπὸ ὅπου παραιτεῖται τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1837 γιὰ οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις⁵².

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1839 ὑπογράφει συμφωνητικὸ μετὰ τὸν Μακρυγιάννη νὰ μεταβεῖ στὸ Παρίσι νὰ τυπώσει τὶς εἰκονογραφίες τοῦ Ἀγόνα ποὺ εἶχε ἐτοιμάσει ὁ Μακρυγιάννης, ἐνῶ τὸν ἴδιο μῆνα ἐκδίδει τὸ ἀ' φυλλάδιο τοῦ περιοδικοῦ *Περιηγητής*. Στὰ τέλη Ἀπριλίου ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀντὶ γιὰ τὸ Παρίσι μεταβαίνει στὴ Βενετία καὶ Τεργέστη, ὅπου βρισκόνταν συγγενεῖς του, καὶ τυπώνει μία σειρά δικῆς του λιθογραφίας μετὰ θέματα ἀπὸ τὸ 1821, οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν εἶχαν καμία σχέση μετὰ τὶς εἰκόνες τοῦ Μακρυγιάννη⁵³.

Πέθανε στίς ἀρχὲς Ἀπριλίου τοῦ 1840.

4. Σχολεῖο Ζαχαρία Βαΐωνᾶ.

Τὸ σχολεῖο αὐτὸ ἦταν κυρίως ἐλληνικό, στὸ ὁποῖο φοιτοῦσαν 29 μαθητὲς ποὺ χωρισμένοι σὲ τρεῖς τάξεις διδάσκονταν τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα μετὰ βάση τὰ ἀκόλουθα ἀρχαῖα κείμενα:

Τάξη Α': Ξενοφάντος Κύρου Παιδεία,

» Β': «Ἐκ τῆς Ποικίλης Ἱστορίας Αἰλιανοῦ διηγήματα»,

» Γ' (καὶ κατώτερη): Ἀποφθέγματα Φιλοσόφων, Αἰσώπειοι μῦθοι.

Στὸ σχολεῖο φοιτοῦσαν, ἐπίσης, καὶ 3 μαθητὲς «παιδαγωγούμενοι», δηλ. διδάσκονταν κατὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδο τὶς βασικὰς γνώσεις.

Τὸ σχολεῖο ἦταν καὶ αὐτὸ ἰδιωτικὸ μετὰ μοναδικὸ διδάσκαλο τὸν Ζαχαρία Βαΐωνᾶ, ὁ ὁποῖος ἀμειβόταν ἀπὸ τὶς εἰσφορὰς τῶν μαθητῶν του, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλοι οἱ «ἰδιαιτέροι» (=ἰδιωτικοὶ) διδάσκαλοι.

Ὁ Ζ. Βαΐωνᾶς, ἱεροδιάκονος, γεννήθηκε στὸν Κεφαλᾶ Ἀποκορώνου Κρήτης γύρω στὸ 1794. Σπούδασε ἐλληνικὰ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδο στὴ Ζάκυνθο. Πρωτοεμφανίζεται ὡς ἀλληλοδιδάσκαλος στὴ Μεθώνη τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1830, ὅπου καὶ παρέμεινε ὡς τὶς 6 Μαΐου 1831, ὁπότε καὶ ἀντικαταστάθηκε λόγω τῆς ἀνεπάρκειας τῶν

51. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφων 6-11, 14.

52. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 138,1: θ. 15, φ. 2.

53. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλ. Κώστας Λάμπας, «Γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Ἡσαΐα...», δ.π., σ. 140-143.

γνώσεών του, ἡ ὁποία μάλιστα εἶχε διαπιστωθεῖ ἀπὸ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1830, ὅταν τὸν ἐπισημειώθηκε «ὁ ἐπιθεωρητὴς τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον διδασκτικῶν καταστημάτων» Ἰωάννης Π. Κοκκίνης. Ἡ ἀντικατάστασή του συνοδεύθηκε ἀπὸ τὴν ὑπόδειξη τῆς Γραμματείας ΕΔΕ «νὰ ζητήσῃ ἀλλαγῶν πόρον ζωῆς, ἢ νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγινα, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν μέθοδον, κατὰ τὸ παραδεχθὲν σύστημα»⁵⁴.

Ἡ ἐπόμενη παρουσία του σημειώνεται στὸ Ναύπλιο, γιὰ τὴν ὁποία ἀναφερθήκαμε παραπάνω.

Στις ἀρχὲς τοῦ 1834 προσήλθε ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴν ἐξεταστικὴ τῶν δημοδιδασκάλων ἐποτροπὴ καὶ ἔλαβε πτυχίον δημοδιδασκάλου β' τάξεως μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ «ὀπωσοῦν καλός». Στις 6/18 Νοεμβρίου 1834 διορίστηκε «διδάσκαλος τῆς κατηχίσεως εἰς τὰ δύο δημοτικὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τῶν κορασίων Ναυπλίου καὶ εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον» καὶ ταυτοχρόνως τοῦ ἀνατέθηκε «ἡ διεύθυνσις τοῦ σχολείου τῶν ἐσπερῶν καὶ ἐορτῶν»⁵⁵.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1835 ἐκδόθηκε διάταγμα μεταθέσεώς του στὸ δημοτικὸν σχολεῖον Θηβῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκτελεστεῖ, διότι τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1836 μετατέθηκε στὸ δημοτικὸν σχολεῖον Μεθώνης, στὸ ὁποῖο δίδαξε ἀρκετὰ χρόνια. Μάλιστα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1842 διατάχθηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Διδασκαλεῖον, γιὰ μετεκπαίδευσιν. Ἐκτοτε δὲν γνωρίζουμε τὴν πορεία του, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀποχώρησε ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν⁵⁶.

5. Σχολεῖον τῶν κοινῶν γραμμάτων Α. Δημητρόπουλου.

Πρόκειται γιὰ ἰδιωτικὸν, ἐπίσης, σχολεῖον, στὸ ὁποῖον φοιτοῦν 33 μαθητὲς καταβάλλοντες ἰδιαιτέρως δίδακτρα γιὰ τὸν μισθὸ τοῦ διδασκάλου, πού εἶναι ὁ Α. Δημητρόπουλος ἀπὸ τὴν Τρίπολη. Γιὰ τὸν δάσκαλον αὐτὸν δὲν γνωρίζουμε ἄλλο στοιχεῖον, ἐκτὸς τοῦ ἀναφερομένου ἀπὸ τὸν νομάρχην ὅτι δίδασκε «τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα»⁵⁷.

54. Ἐλένη Δ. Μπελιᾶ, «Ἡ παιδεία τῶν Κρητῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον», *Μνημοσύνη* 1 (1967) 273-274.

55. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 138,1: θ. 34, φ. 9, ἀριθ. ἐγγράφων 49, 51.

56. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 135,7: θ. 15, φ. 7, ἀριθ. ἐγγράφων 9, 14, 27, 30· τ.έ. 162,2: θ. 71, φ. 2, ἀρ. 10, στ. Α', ἀριθ. ἐγγράφου 4.

57. Κατὰ τὸν μετέπειτα διευθυντὴ τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων «εἰς τὰ τῶν κοινῶν γραμμάτων σχολεῖα παραδίδεται μόνον ξηρὰ ἢ Ἀνάγνωσις εἰς τὰ ὀκτοποσάλλητρα κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀτομικὴν μέθοδον. Δι' αὐτῆς, ἀφ' οὗ 5-6 ὀκτοσάλλητρα τῆς ζωῆς τῶν ἔτη κατατρίψωσιν οἱ παῖδες, δὲν δύνανται οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀναγινώσκειν ὀρθῶς νὰ μάθωσι, πολὺ δὲ πλέον ν' ἀποκτήσωσι καμμίαν ἄλλην ἰδέαν ἐκ τῶν χρησίμων εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον μαθημάτων». (Ἰω. Κοκκίνης, Ἀθήνα 3.2.1837 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: ἀριθ. πρωτ. 22944)· βλ. Δαυίδ Ἀντωνίου, «Ἡ ἐκπαίδευσιν στὴν Εὐβόια...», ὁ.π., σ. 126-128.

II

Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ τὰ σχολεῖα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται στὴν ἀναφορά τοῦ νομάρχη, στὸ Ναύπλιο σημειώθηκαν –τὴν ἴδια ἐποχὴ– καὶ ἄλλες κινήσεις ποὺ ἀναφέρονται εἴτε στὴν ἰδρυση εἴτε στὴν προσπάθεια ἰδρύσεως ἄλλων σχολείων εἴτε ἀκόμη σὲ ἀπόπειρα ἐπαναλειτουργίας σχολικῶν μονάδων, οἱ ὁποῖες λειτουργοῦσαν κατὰ τὴν καποδιστριακὴ περίοδο.

Στὴ συνέχεια θὰ ἀναφεροῦμε σὲ αὐτὲς τὶς περιπτώσεις.

1. *Γυμνάσιο Ναυπλίου.*

Τὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ ἐνάρξεως λειτουργίας τοῦ γυμνασίου Ναυπλίου ἀποτελοῦν ἀντικείμενο ἰδιαίτερης μελέτης μας. Σημειώνουμε μόνον ἐδῶ ὅτι τὸ ἰδρυτικὸ διάταγμα ἐκδόθηκε στίς 21 Νοεμβρίου / 3 Δεκεμβρίου 1833, μὲ τὸ ὁποῖο ἐγιναν καὶ οἱ διορισμοὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ μεταξύ τῶν διορισθέντων περιλαμβανόταν καὶ ὁ Λεόντιος Ἀναστασιάδης⁵⁸.

Τὸ γυμνάσιο Ναυπλίου ἄρχισε τὴ λειτουργία του στὸ τέλος Μαρτίου 1834.

2. «Γυναικεία Σχολή» τῆς Ἑλένης Δανέζη.

Ἡ «Γυναικεία Σχολή»⁵⁹ τῆς Ἑλένης Δανέζη ἰδρύθηκε στὸ Ναύπλιο τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1828 καὶ λειτούργησε συνεχῶς μέχρι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1832. Τὸ σχολεῖο στεγαζόταν σὲ ἐθνικὸ οἶκημα, τὸ ὁποῖο εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ οἶκημα αὐτὸ καταλήφθηκε ἀπὸ στρατιωτι-

58. Βλ. Πρόχειρα *ΕτΚ*, ἀριθ. 41/16 Δεκεμβρίου 1833, σ. 306-307.

59. Γὰ τὴ γυναικεία ἐκπαίδευση κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα βλ. Σιδηροῦλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Ἡ Μέση Ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν στὴν Ἑλλάδα (1830-1893)*, Ἀθήνα 1986 ἢ ἴδια, «Φρονίμους δεσποινίδας καὶ ἀρίστας μητέρας»: Στόχοι Παρθενγωγείων καὶ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ στὸν 19ο αἰῶνα», στὰ *Πρακτικά τοῦ Διεθνoῦς Συμποσίου «Ἱστορικότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος»*, Ἀθήνα 1986, σ. 479-496 [=Ἐκπαίδευση καὶ Φύλο: Ἱστορικὴ διάσταση καὶ σύγχρονος προβληματισμός (ἐπιμ. Β. Δεληγιάννη - Σ. Ζιώγου), Θεσσαλονίκη 1993, σ. 71-93· στὸν αὐτὸ τόμο καὶ ἄλλες δύο σχετικὲς μελέτες τῆς ἰδίας: α) «Ἡ μικτὴ ἐκπαίδευση στὰ δευτεροβάθμια σχολεῖα στὴν Ἑλλάδα: προοπτικὲς καὶ δημόσιες συζητήσεις ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας μέχρι σήμερα» (σ. 193-207)· β) «Πρὸ τῶν Προπυλαίων: Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἀνάπτυξης ἐκπαίδευσης τῶν γυναικῶν στὴν Ἑλλάδα» (σ. 333-415)]· Ἀλεξάνδρα Λαμπράκη-Παγανοῦ, *Ἡ Ἐκπαίδευση τῶν Ἑλληνίδων κατὰ τὴν Ὀθωνικὴ περίοδο*, Ἀθήνα 1988. Εἰδικὰ γὰ τὴ γυναικεία ἐκπαίδευση στὴν Ἀργολίδα κατὰ τὴν Καποδιστριακὴ περίοδο βλ. Ἀδ. Ἀθουσάκης, *Ἡ Ἐκπαίδευση στὴν Ἀργολίδα...*, ὅ.π., σ. 507 κ.έ.: ὁ ἴδιος, «Ἡ ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν στὴν Ἀργολίδα (Συμβολὴ στὴν μελέτη τῆς ἐκπαιδευσεως τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου)», *Πρακτικά τοῦ Ε΄ Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν (Ἄργος-Ναύπλιο, 6-10 Σεπτεμβρίου 1995)*, Τόμος τρίτος: Νεώτερος Ἑλληνισμός, Ἀθήνα 1996-1997, σ. 140-183.

κούς, αναγκαστικῶς τὸ σχολεῖο παρέμεινε «ἐν ἀεργείᾳ»⁶⁰.

Πολίτες τοῦ Ναυπλίου, γονεῖς προφανῶς μαθητριῶν, μὲ παρέμβαση τους στὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ κατόρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσουν ἐκ νέου οἶκημα γιὰ τὸ σχολεῖο⁶¹, πλὴν ὁμως φαίνεται ὅτι δὲν ἐπιτεύχθηκε –τελικῶς– ἡ στέγαση καὶ ἐπαναλειτουργία του, γιὰ ἄγνωστους λόγους. Ἴσως τὸ παραχωρηθὲν οἶκημα νὰ χρησίμευσε γιὰ τὴ στέγαση κάποιας δημόσιας ὑπηρεσίας, δεδομένου ὅτι στὸ Ναύπλιο ὑπῆρχε ἔντονο στεγαστικὸ πρόβλημα.

Ὅμως οἱ γονεῖς ἐπανῆλθαν, καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1833 μὲ ἀναφορὰ τους πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία ζήτησαν νὰ παραχωρηθεῖ στὴ δασκάλα Ἑλένη Δανέζη τὸ ἴδιο οἶκημα στὸ ὁποῖο στεγαζόταν τελευταίως τὸ σχολεῖο τῶν κορασιῶν⁶². Ἡ Ἀντιβασιλεία διαβίβασε τὴν ἀναφορὰ αὐτὴ στὴ Γραμματεία ΕΔΕ γιὰ πληροφορίες καὶ σύνταξη σχετικῆς ἔκθεσης, κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρὰ τῆς ἀπευθύνθηκε στὴ Γραμματεία ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ἡ ὁποία γνωμοδότησε ὅτι τὸ οἶκημα μποροῦσε νὰ παραχωρηθεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχε κατοικηθεῖ ἀπὸ στρατιωτικούς «ἔπεται νὰ ἔχη χρεῖαν ἐπισκευῆς»⁶³.

Ἡ Γραμματεία ΕΔΕ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1833 ὑπέβαλε σχετικὴ ἔκθεση στὴν Ἀντιβασιλεία, μὲ τὴν ὁποία γνωμοδοτοῦσε ἀρνητικὰ μὲ τὸ ἀκόλουθο ἐπιχρῆμα:

«[...] ἡ παραχώρησις τῆς οἰκίας ταύτης εἰς μίαν διδάσκαλον θέλει κινήσει τὰς αὐτὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἐκ μέρους ἄλλων γυναικοδιδασκάλων, καὶ ἰδιαίτερος τῆς Γαλλίδος Κ. Βολμεράνζ, ἡ ὁποία διδάσκει πρὸ καιροῦ εἰς τὴν πόλιν ταύτην διαφόρων πολιτῶν κοράσια»⁶⁴.

Τὴ γνωμοδότηση αὐτὴ τῆς Γραμματείας ΕΔΕ ἐνέκρινε ἡ Ἀντιβασιλεία, ἡ ὁποία ἔδωσε τὴν ἐντολὴ «νὰ εἰδοποιηθῶσι περὶ τούτων οἱ ἀναφερόμενοι»⁶⁵.

Ἔτσι ματαιώθηκε ἡ παραχώρηση οἰκήματος γιὰ τὸ σχολεῖο τῆς Ε. Δανέζης, τὸ ὁποῖο ὁμως φαίνεται ὅτι τελικῶς λειτούργησε σὲ ἰδιωτικὸ χῶρο, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ ἔκθεση τοῦ Γραμματέως ΕΔΕ Σπ. Τρικούπη πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία (30 Ἀπριλίου / 12 Μαΐου 1833) γιὰ κατάργηση τοῦ σχολείου τῆς χήρας τοῦ Γ. Κλεοβούλου ποῦ λειτουργοῦσε στὴν Αἴγινα. Συγκριμμένα στὴν ἔκθεση ἀναφέρεται:

60. Ἀδ. Ἀθουσιάκης, «Ἡ ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν...», *δ.π.*, σ. 151 καὶ 177 (ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἐθνικοῦ οἰκήματος εἶναι 630).

61. Ὁ.π., σ. 152, 179-181.

62. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 137,3: θ. 33, φ. 2, ἀριθ. ἐγγράφου 7-8· τὸ κείμενο τῆς ἀναφορᾶς στὴ γαλλικὴ γλῶσσα.

63. α) Ἀντιβασιλεία, Ναύπλιο 20/4 (5/5) 1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ· β) Γρ. ΕΔΕ, Ναύπλιο 31.5.1833 πρὸς Γρ. ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν· γ) Γρ. ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, Ναύπλιο 7.6.1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: *δ.π.*, ἀριθ. ἐγγράφων 7-9.

64. Γρ. ΕΔΕ, Ναύπλιο 21/6 (3/7) 1833 πρὸς Α.Μ.: *δ.π.*, ἀριθ. ἐγγράφου 10.

65. Ἀντιβασιλεία, Ναύπλιο 22/6 (4/7) 1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: *δ.π.*, ἀριθ. ἐγγράφου 11.

«Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ταύτην [δηλ. τὸ Ναύπλιο] εὐρίσκεται σχολεῖον κορασίων εὐδοκιμώτερον τοῦ ἐν Αἰγίνῃ· ἀλλὰ εἶναι διόλου εἰς βάρος τῶν γονέων τῶν στελλόντων εἰς αὐτὸ τὰ κοράσια των»⁶⁶.

Τὸ ἐπόμενο ἔτος 1834 ἡ Δανέζη προσηλθε ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴν ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ στίς 21.7.1834 ἔλαβε πτυχίον δημοδιδασκάλισσας γ' τάξεως μετὸν χαρακτηρισμὸ «καλή»⁶⁷.

Στὰ ἐκπαιδευτικά πράγματα τοῦ Ναυπλίου ἡ Δανέζη ἐπανεμφανίζεται ἐπισήμως τὸ 1835. Συγκεκριμένα, στὸν πρώτο «Πίνακα τῶν στοιχειωδῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος» ποὺ συνέταξε ὁ τότε διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων Λ. Χ. Κόρκ, ἡ Δανέζη φαίνεται νὰ διατηρεῖ ἰδιωτικὸ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο φοιτοῦν 28 κοράσια.

Στὸν Πίνακα τοῦ ἐπόμενου ἔτους 1836, ποὺ συνέταξε ὁ διάδοχος τοῦ Κόρκ Ἰωάννης Κοκκίωνης, ἡ Δανέζη φαίνεται νὰ διατηρεῖ σχολεῖο τῶν «κοινῶν γραμμάτων» στὸ προάστειο τοῦ Ναυπλίου Πρόνοια μετὸ ἀριθμὸ φοιτῶντων 50. Στὴ συνέχεια καὶ μέχρι τουλάχιστον τὸ 1846 καταγράφεται στοὺς Πίνακες ὅτι διατηροῦσε ἰδιωτικὸ σχολεῖο τῶν κορασίων στὸ Ναύπλιο, μετὸ ἀριθμὸ μαθητριῶν μεταξὺ 25 καὶ 50.

3. Ἀνώτερη Σχολὴ Ναυπλίου τῆς Charlotte Volmerange.

Στὸ Ναύπλιο, ἀπὸ τὸ β' ἑξάμηνο ἢ τις ἀρχές τοῦ 1831 ἰδρύθηκε καὶ λειτουργοῦσε –ὑπὸ τὴν διεύθυνση τῆς Γαλλίδας Ch. Volmerange– ἰδιωτικὸ σχολεῖο τῶν κορασίων, παρέχοντας μόρφωση ἀνώτερη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ προσέφεραν τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα.

Τὸ σχολεῖο αὐτό, τὸ ὁποῖο «λόγῳ ἐνοικίου» εἶχε ἐπιχορηγηθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση μετὸ «φοίνικες ἐξήκοντα κατὰ μῆνα»⁶⁸, λειτουργοῦσε συνεχῶς, καθὼς καὶ κατὰ τὸ α' ἑξάμηνο τοῦ 1833, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἔγγραφο τῆς Γραμματείας ΕΔΕ σχετικῶς μετὸ σχολεῖο τῆς Δανέζη, ποὺ εἶδαμε παραπάνω⁶⁹.

Φαίνεται, ὅμως, ὅτι τὸ σχολεῖο ἀντιμετώπιζε οἰκονομικὰ προβλήματα, γεγονός ποὺ ἀνάγκασε τὴν Volmerange νὰ προχωρήσει σὲ ἐνέργειες ποὺ ἀπέβλεπαν στὴν ἀναδιάρθρωση τοῦ σχολείου της, συνδέοντάς το –κατὰ κάποιον τρόπο– μετὸν κρατικὴν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν.

66. Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου, *Ἡ Μέση Ἑκπαίδευση...*, δ.π., σ. 359-360 (τὸ παράθεμα στὴ σ. 360).

67. Ἀντίγραφο τοῦ πτυχίου της βλ. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 139,1: θ. 27, φ. 45, ἀριθ. ἐγγράφου 27α-γ' πβ. καὶ τ.έ. 135,7: θ. 34, φ. 1, ἀριθ. ἐγγράφου 3.

68. Ἀδ. Ἀθουσαῆκης, «Ἡ Ἑκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν...», δ.π., σ. 153, 178-179, 182-183.

69. Βλ. σημείωση 64.

Ἐτσι, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1833 ἢ Volmerange, μὲ ἀναφορὰ τῆς πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία, ζήτησε τὴ συνδρομὴ τῆς Κυβερνήσεως «πρὸς ἐκπαίδευσιν πτωχῶν θυγατέρων», συνυποβάλλοντας καὶ λεπτομερές σχέδιο κανονισμοῦ τοῦ σχολείου τῆς ποὺ τὸ ὄνομαζε «Maison d' Éducation de jeunes demoiselles»⁷⁰.

Ἡ Ἀντιβασιλεία, ἔχοντας στὸ πρόγραμμά τῆς «τὴ μόρφωση τῶν κοριτσιῶν, ποὺ στὴν Ἑλλάδα ἦταν τελείως παραμελημένη» –κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ὑπεύθυνου μέλους τῆς γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ G.L. v. Maurer⁷¹, ἀπέστειλε τὴν ἀναφορὰ τῆς Volmerange στὴ Γραμματεία ΕΔΕ, στὴν ὁποία –ἐκτὸς τῶν ἄλλων– ἐπισημειωτικῶς διέτασσε:

«[...] διὰ νὰ πληροφορήσῃ ἐν τάχει ἂν δὲν εἶναι καταλληλότερον νὰ συστηθῇ ῥητὸς ἀριθμὸς θέσεων μὲ ἔξοδα τῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν εἰς Μόναχον διὰ νέους συστηθεισῶν⁷²; Εἰς τοιαύτην περιστάσιν θέλει συνυπακουσθῆ ἀμέσως ἡ Γραμματεία μὲ τὴν ἀναφερομένην περὶ τῶν ἰδιαιτέρων συμφωνιῶν, καὶ θέλει ἀναφερθῆ πρὸς ἡμᾶς»⁷³.

Πράγματι, ἡ Γραμματεία ἤλθε σὲ συνεννόηση μὲ τὴ Volmerange, ἡ ὁποία ἀρχικῶς ζήτησε «70 δραχμὰς κατὰ μῆνα δι' ἕκαστον κοράσιον». Τελικῶς, ὕστερα ἀπὸ σχετικὴ ἔκθεση τῆς Γραμματείας, ἡ Ἀντιβασιλεία ἐξέδωσε τὸ ὑπ' ἀριθ. 9383 τῆς 12/24 Δεκεμβρίου 1833 διάταγμα, μὲ τὸ ὁποῖο ὀρίστηκαν στὸ σχολεῖο τῆς Βολμεράνζ 12 θέσεις γιὰ κοράσια, μὲ τὴν καταβολὴ τοῦ ποσοῦ τῶν 600 δραχμῶν ἑτησίως γιὰ τὸ καθένα. Συγχρόνως ἐπιτασσό-

70. Ch. Volmerange, Ναύπλιο 13.8.1833 πρὸς Ἀντιβασιλεία: Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 130,7: θ. 32, φ. 13, ἀριθ. ἐγγράφου 1· στὴν ἴδια ἐνότητα ἀνήκουν καὶ τὰ ἐπόμενα σχετικὰ ἐγγράφα.

71. Γκ. Λ. Μάουρερ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς (μετ. Ὀλγας Ρομπάκη), Ἀθήνα 1976, σ. 529-530.

72. Ἡ Ἀντιβασιλεία μὲ διάταγμα τῆς 2/14 Σεπτεμβρίου 1833 εἶχε συστήσει «εἰς τὸ κατὰ τὸ Μόναχον Ἑλληνικὸν διδασκικὸν κατάστημα» 24 θέσεις «διὰ παιδας, τῶν ὁποίων οἱ πατέρες ἢ ἔπαισαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἢ ἔχουν ἄλλας ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν πατρίδα» (Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 200,8: θ. 31, φ. 5, ἀριθ. ἐγγράφου 40 καὶ ΕτΚ, ἀριθ. 33/13 Ὀκτωβρίου 1833, σ. 259). Γιὰ τὸ σχολεῖο αὐτὸ βλ. Γκ. Λ. Μάουρερ, ὁ.π., σ. 530-531· Σπυρ. Παπαγεώργιος, «Ἡ ἐν Μονάχῳ ἑλληνικὴ κοινότης καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία», *Ἐπετηρίς Πατριᾶς* 7 (1903) 49-134, 54 κ.έ· Emanuel Turczynski, *Die deutsch-griechischen Kulturbeziehungen bis zur Berufung König Ottos* <Südosteuropäische Arbeiten-48>, Μόναχο 1959, σ. 245 κ.έ· Ἀντώνιος Γ. Ἀλεβιζόπουλος, *Ἡ φιλελληνικὴ κίνησις καὶ αἱ πρῶται ἐν Γερμανίᾳ ἑλληνικαὶ κοινότητες*, Ἀθήνα 1979, σ. 191-195· Konstantin Kotsowilis, «Die griechischen Studenten Münchens unter König Ludwig I. von 1826 bis 1844. Werdegang und späteres Wirken beim Wiederaufbau Griechenlands», *Südost-Forschungen* 52 (1993) 119-237 (ὁ ἴδιος μὲ τὸν αὐτὸ σχεδὸν τίτλο καὶ αὐτοτελὲς δημοσίευμα, κυρίως στὶς σελίδες 1-82).

73. Ἀντιβασιλεία, Ναύπλιο 17/29.9.1833 πρὸς Γρ. ΕΔΕ: ὁ.π., σημ. 70.

ταν ἡ Γραμματεία νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὴν ἐνδιαφερόμενη ἂν δέχεται αὐτὴν τὴν πρόταση, ἡ ὁποία μὲ ἐπιστολὴ τῆς πρὸς τὴ Γραμματεία ΕΔΕ συμφώνησε μὲ τὴν πρόταση καὶ ταυτοχρόνως προσδιόρισε καὶ τὰ μαθήματα πού θὰ παραδίδονταν: ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ γραμματικὴ, γαλλικὴ γλῶσσα καὶ γραμματικὴ, κατῆχηση, ἱερὰ ἱστορία, μυθολογία, ἱστορία ἀρχαία καὶ νέα, φυσικὴ ἱστορία, γεωγραφία, κοσμογραφία, οἰκιακὴ οἰκονομία⁷⁴.

Ἄπο τὸν κατάλογο αὐτὸν τῶν μαθημάτων φαίνεται ὅτι σχεδιάζονταν γιὰ τὰ κορίτσια ἀνώτερη γενικῶς μόρφωση.

Στις 12/24 Ἰανουαρίου 1834 ἐκδόθηκε τὸ ὑπ' ἀριθ. 9930 διάταγμα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁρίστηκαν οἱ 12 θέσεις καὶ ρυθμίστηκαν οἱ ὅροι φοιτήσεως, κατοικίας καὶ διατροφῆς τῶν κορασιῶν⁷⁵.

4. Γερμανικὸ σχολεῖο.

Γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν τῶν γερμανικῶν οἰκογενειῶν πού βρισκόνταν στὸ Ναῦπλιο ἰδρύθηκε –μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 10068 τῆς 1/13 Φεβρουαρίου 1834 διάταγμα– σχολεῖο μὲ διευθυντὴ τὸν J. L. Beeg, ὁ ὁποῖος κλήθηκε ἀπὸ τὸ Μόναχο⁷⁶.

5. Σχολεῖο κορασιῶν Πρόνοιας.

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1832 στὸ προάστειο τοῦ Ναυπλίου Πρόνοια, ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθεῖ Κρητὲς πρόσφυγες⁷⁷, διορίστηκε διδασκάλισσα ἀλληλοδιδασκτικῆς τῶν κορασιῶν ἡ ἐκ Κρήτης Μαρία Π' Ν. Λιμπρίτη⁷⁸, ἡ ὁποία εἶχε διδαχθεῖ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴ μέθοδο στὴν Αἴγινα, στὸ ἀλληλοδιδασκτικὸ σχολεῖο θηλέων πού διηύθυνε ἡ χήρα τοῦ Γ. Κλεοβούλου, εἰσηγητῆ τῆς μεθόδου στὴν Ἑλλάδα⁷⁹.

Τὸ σχολεῖο αὐτὸ λειτούργησε γιὰ ὀρισμένο διάστημα –ὅπως ἀναφέρει

74. Ὁ.π. (σημ. 70), ἀριθ. ἐγγράφων 2-6. Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Volmerange πρὸς τὴ Γραμματεία ΕΔΕ ἔχει ἡμερομηνία 23.12.1833.

75. Ὁ.π. (σημ. 70), ἀριθ. ἐγγράφου 8α-β καὶ ΕτΚ, ἀριθ. 6/4.2.1834, σ. 51, ὅπου καὶ ἡ σημείωση ὅτι μὲ νεότερο διάταγμα τῆς 22/1(3/2)1833 συστήθηκαν ἄλλες δύο θέσεις στὸ ἴδιο σχολεῖο γιὰ τὶς ὄρφανές θυγατέρες τοῦ Καραϊσκάκη.

76. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 133,12: θ. 43, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 1. Ὁ ὄργανισμὸς τοῦ σχολείου συντάχθηκε τὴν 1.7.1834 (ἀριθ. ἐγγράφου 14α). Βλ. καὶ ΕτΚ, ἀριθ. 8/16.2.1834, σ. 62. Γκ. Α. Μάουρερ, ὁ.π., σ. 529.

77. Γιὰ τὴν Πρόνοια βλ. Γεώργιος Ἀθ. Χώρας, «Ἡ Πρόνοια προάστειο τοῦ Ναυπλίου», *Πελοποννησιακὰ* 16 (1986) 535-560· Δικαῖος Β. Βαγιακάκος, «Κρητὲς πρόσφυγες εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ Καποδίστρια», *Μνημοσύνη* 1 (1967) 52-71.

78. Ἀδ. Ἀθουσάκης, «Ἡ Ἐκπαίδευση τῶν κοριτσιῶν...», ὁ.π., σ. 144-146, 177-178.

79. Γιὰ τὸ σχολεῖο τῆς χείρας τοῦ Γ. Κλεοβούλου βλ. Σιδ. Ζιῶγου-Καραστεργίου, *Ἡ Μέση Ἐκπαίδευση...*, ὁ.π., σ. 51-53.

ἡ ἴδια ἢ Λιμπρίτη σὲ μεταγενέστερες ἀναφορές της— ἀλλὰ λόγω τῶν περιστάσεων διέκοψε τὴ λειτουργία του, τὴν ὁποία ὁμως ἐπανέλαβε μετὰ τὴν ἀφίξη τοῦ βασιλέως Ὅθωνος. Δὲν εἶναι σαφὴς ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία ἐνάρξεως τῆς ἐπαναλειτουργίας του. Ἀπὸ ἀναφορὰ ὁμως τῆς Λιμπρίτη πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία τῆς 14 Φεβρουαρίου τοῦ 1834 πληροφοροῦμαστε ὅτι στὸ σχολεῖο ποὺ λειτουργοῦσε κανονικὰ φοιτοῦσαν «ὑπὲρ τὰ 46 πτοχὰ παιδιά καὶ κοράσια» σὲ οἴκημα, γιὰ τὸ ὁποῖο κατέβαλλε ἐνοίκιο ἡ ἴδια ἢ Λιμπρίτη. Μὲ τὴν ἴδια ἀναφορὰ ἡ Λιμπρίτη ζήτησε νὰ διοριστῆι στὸ ἴδιο σχολεῖο «διμοσία διδάσκαλος», ἀφοῦ τῆς ἐξασφαλιστῆι ἀνάλογος μισθὸς ἀλλὰ καὶ οἴκημα γιὰ τὴ στέγασή του⁸⁰.

Δὲν διαθέτουμε ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν περαιτέρω τύχη τόσο τοῦ σχολείου ὅσο καὶ τῆς Λιμπρίτη. Πάντως στὴν Πρόνοια ἰδρύθηκε δημοτικὸ σχολεῖο στὶς 23 Νοεμβρίου 1837, στὸ ὁποῖο διορίστηκε δημοδιδάσκαλος ὁ Λουκάς Ἀναγνώστου⁸¹.

6. «Σχολεῖο κορασιῶν Branciard».

Πρόκειται ὄχι γιὰ σχολεῖο ποὺ λειτούργησε, ἀλλὰ γιὰ πρόθεση ἰδρύσεως σχολείου «πρὸς παιδαγωγίαν κορασιῶν». Ἡ πρόθεση αὐτὴ ἐκδηλώθηκε ἀρκετὰ ἔνωρις, τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1833, ἀπὸ τὸν γάλλο E. F. Branciard, ὁ ὁποῖος μὲ ἀναφορές του πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία καὶ τὸν Διοικητὴ Ναυπλίας ζήτησε τὴν ἄδεια νὰ συστήσει στὸ Ναύπλιο ἰδιωτικὸ σχολεῖο γιὰ κορίτσια ἡλικίας 8-12 ἐτῶν. Στὸ σχολεῖο αὐτὸ θὰ δίδασκε ἢ σύζυγός του τὰ μαθήματα: θρησκευτικά, γαλλικὴ γλῶσσα, γεωγραφία, ἱστορία, μυθολογία, ἀριθμητικὴ καὶ γυναικεῖα χειροτεχνήματα.

Οἱ ἀναφορές διαβιβάστηκαν στὴ Γραμματεία ΕΔΕ, ἡ ὁποία λίγες ἡμέρες ἀργότερα (7 Μαρτίου 1833) παραχώρησε τὴ σχετικὴ ἄδεια, πλὴν ὁμως δὲν μαρτυρεῖται ὅτι λειτούργησε τέτοιο σχολεῖο, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ ἀρκετὰ μεταγενέστερη (17.9.1838) ἀναφορὰ τῆς συζύγου τοῦ Branciard, ἡ ὁποία ἐκδήλωσε ἐκ νέου ἀνάλογη ἐπιθυμία⁸².

80. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 138,2: θ. 42, φ. 19, ἀριθ. ἐγγράφου 2. Τὴν ἀναφορὰ δημοσιεύουμε στὸ Παράρτημα (ἀριθ. 4).

81. Α.ΥΕΔΕ, τ.έ. 182,11: θ. 17, φ. 35, ἀριθ. ἐγγράφου 1. Ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔγγραφο ἀντλοῦμε τὴν πληροφορία ὅτι στὴν Πρόνοια προηγουμένως δίδασκε διδάσκαλος (καὶ ἱερέας τῆς ἐκκλησίας) ποὺ ὁμως δὲν ἦταν ἐξετασμένος ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ.

82. Τὰ σχετικὰ ἔγγραφα βλ. Υ.ΕΔΕ, τ.έ. 131,12: θ. 32, φ. 5 (Προσωπικά: Βρανσιάρδ).

ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Ἔτσι περίπου διαμορφώθηκε ἡ ἐκπαιδευτικὴ εἰκόνα τοῦ Ναυπλίου τὸν πρῶτο χρόνο τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνα καὶ στίς ἀρχές τοῦ ἐπόμενου μὲ τὴν ἐκδοση τοῦ νόμου περὶ δημοτικῶν σχολείων, εἰκόνα ποὺ παρὰ τίς προσδοκίες οἱ ὁποῖες εἶχαν καλλιεργηθεῖ ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ Ναύπλιο ἦταν «ἡ καθέδρα τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων», δὲν ἀνταποκρινόταν σὲ αὐτές, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ νομάρχης στὴν ἀπαντητικὴ του ἀναφορά⁸³.

Καθὼς ἡ Κυβέρνηση διεμόρφωνε τὸ πλαίσιο λειτουργίας τῶν ἐκπαιδευτικῶν «καταστημάτων», ἡ εἰκόνα σιγὰ-σιγὰ σχηματιζόταν μὲ βάση τὰ δημόσια κυρίως σχολεῖα (γυμνάσιο, πρότυπο δημοτικὸ σχολεῖο, Διδασκαλεῖο κλπ.). Ὅμως ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ μετακίνηση πρὸς αὐτὴν ἀρκετοῦ πληθυσμοῦ, στέρησε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο τόσο τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία σημαντικῶν σχολικῶν μονάδων, ὅσο καὶ μείωσε τὸν μαθητικὸ πληθυσμὸ τῆς πόλεως.

Παρὰ ταῦτα οἱ ἐκπαιδευτικὲς διαδικασίες προχωροῦσαν ἱκανοποιητικὰ τόσο στὴν πόλη τοῦ Ναυπλίου ὅσο καὶ σὲ ὁλόκληρο τὸν νομό. Ἡ ἐξέταση ὁμως αὐτῆς τῆς κινητικότητας ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη μελέτη.

83. Βλ. σημείωση 21. Σημειώνεται ὅτι ἀπὸ τὰ 28 συνολικῶς σχολεῖα ποὺ κατὰ τὸν νομάρχην λειτουργοῦν στὸν νομό (7 ἀλληλοδιδασκτικά, 9 ἑλληνικά καὶ 12 τῶν «κοινῶν γραμμάτων») μὲ 1029 μαθητές, τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου (ποὺ εἶναι καὶ τὰ μόνα ποὺ λειτουργοῦν σὲ ὅλη τὴν ἐπαρχία Ναυπλίας) ἀντιπροσωπεύουν τὸ 17,9% τοῦ συνόλου καὶ οἱ μαθητές τὸ 12,5%.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1

α

Ἄρ. Πρωτ. 271. 367. 462. 542. 519. 951. 948. 949. 1127.

Ἄρ. Διεκ. 703.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 7 Μαρτίου 1834.

Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος
ὁ Νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας
Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν <κλπ.> Βασιλικὴν
Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Περὶ τῶν ἐντὸς τοῦ Νομοῦ
ὑπαρχόντων ἐκπαιδευτικῶν
καταστημάτων καὶ τῆς σημε-
ρινῆς αὐτῶν καταστάσεως.

Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀπὸ 14 Ἰανουαρίου τ.ἔ. ὑπ' ἀριθ. 2196/99 Ἐγκυ-
κλίου Διαταγῆς τῆς Β. ταύτης Γραμματείας ἐπισυνάπτεται καταστατικὸς
ἔλεγχος τῶν ἐντὸς τοῦ Νομοῦ τούτου Διδακτηρίων, περιέχων ἐν συνόψει καὶ
μὲ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν τὰς ζητούμενας περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δι-
δασκόντων καὶ διδασκομένων πληροφορίας.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ὑποφαινόμενος κρίνει χρεὸς του, Κύριε
Γραμματεῦ, νὰ Σᾶς κάμῃ τὴν ἀξίαν λόγου παρατήρησιν, ὅτι, ἐνῶ ὡς ἐπροσ-
δοκᾶτο, ἴσως, παρὰ πολλῶν, ἔπρεπεν εἰς τὸν Νομὸν τοῦτον, ὅπου ἡ καθέ-
δρα τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων, νὰ ὑπάρχωσιν ἀρκετὰ προπαιδευτικὰ
Καταστήματα καὶ Σχολεῖα ἀνωτέρου βαθμοῦ, καλῶς διωργανισμένα, καὶ
ἐπαρκούντως συντηρούμενα, συνέβη τὸ ἐκ διαμέτρου ἐναντίον· ἡ δὲ ἀληθὴς
αἰτία εἶναι καταληπτὴ ἅμα ἀνακαλέσῃ τις κατὰ νοῦν, ὅτι αἱ πρωτεύουσαι
τῶν κατὰ τὸν Νομὸν τοῦτον Ἐπαρχιῶν καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ παρελθὸν διά-
στημα κατεστάθησαν τὸ δραστηκώτερον κέντρον ὄλων τῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτη-
σίας ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἦσαν μᾶλλον προσηλωμένοι οἱ Κεντρικοί,
μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐκταίας καὶ σωτηρίου ἐλεύσεως τῆς Α.Μ. Ἐπο-
μένως, ὅτι ἦτον ὄλως διόλου ἀδύνατον, οὐχὶ νὰ ἐνεργηθῶσι νέα, ὅπου δὲν
ὑπῆρχον, ἀλλὰ νὰ συντηρηθῶσι τὰ ὑπάρχοντα ἤδη σχολεῖα τῶν πρωτευ-
ουσῶν τούτων, καὶ νὰ φέρωσι τὸν καρπὸν, τὸν ὅποιον ὑπέσχετο ἡ σύστα-
σίς των.

Ὅθεν πληροφορῶν μὲ βαθυτάτην λύπην τῆς ψυχῆς του ὁ ὑποφαινόμε-
νος τὴν Β. ταύτην Γραμματεῖαν, ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις τῶν ἐντὸς τοῦ
Νομοῦ τούτου ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων εἶναι ἐν γένει ἀθλία, ὡς καὶ ἡ

τῶν εἰς αὐτὰ διδασκόντων, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀπολύτως ἀπαιτουμένων συντηρητικῶν μέσων, ὅτι ἅμα ἐφαρμοσθῆ ὅσονοῦτω ὁ περὶ κοινοτήτων Νόμος τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α.Μ. καὶ διάφορα ἐκπαιδευτικά καταστήματα θέλουν ἀνεγερθῆ, καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν μέσα εὐκόλως θέλουν ἐξοικονομηθῆ καὶ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν διοικουμένων καὶ τῆς παρουσίας τῶν Δημοτικῶν Ταμείων, συνεργεία καὶ προτροπῆ τῆς καθεστῶσης πολιτικῆς Ἀρχῆς καὶ προστασίᾳ τῆς φιλομούσου Κυβερνήσεως τῆς Α. Μεγαλειότητος.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης
(Τ.Σ.) Φρ. Κ. Μαῦρος
ὁ Γραμματεὺς
† Π: Ἡλιάδης

β

Αὔξων ἀριθμός: 1.

Τόπος, ὅπου κεῖται τὸ σχολεῖον: Ναύπλιον.

Ὄνομα καὶ Ἐπώνυμον τοῦ Διδασκάλου: Γεώργιος Πετριδῆς ἐκ Κοζάνης.

Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν διδασκομένων τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν: 22.

Κλάσεις αὐτῶν καὶ διδασκόμενα μαθήματα:

A! Οἱ Χαρακτῆρες τοῦ Θεοφράστου.

B! Τὸ Ἐνύπνιον τοῦ Λουκιανοῦ.

Γ! Ἡ ἀνάγνωσις τῆς καθομιλουμένης γλώσσης, καὶ ὀλίγα γαλλικὰ μαθήματα.

Πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται τὸ σχολεῖον: Τὸ Σχολεῖον τοῦτο εἶναι ἰδιωτικόν, ὁ δὲ Διδάσκαλος δὲν ἔχει ἄλλον τινὰ πόρον, παρὰ τὸν χορηγούμενον ἀπὸ τῶν μαθητᾶς του μισθόν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις: Ὁ Διδάσκαλος ἐσπούδασεν εἰς τὸ ποτὲ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης.

Αὔξων ἀριθμός: 2.

Τόπος, ὅπου κεῖται τὸ σχολεῖον: Ναύπλιον.

Ὄνομα καὶ Ἐπώνυμον τοῦ Διδασκάλου: Λεόντιος Μ. Ἀναστασιάδης.

Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν διδασκομένων τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν: 32.

Κλάσεις αὐτῶν καὶ διδασκόμενα μαθήματα:

A! Ἡ Συγγραφή τοῦ Θουκυδίδου, μεταφράζουσα ἀφ' ἑαυτῆς καὶ τοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου.

B! Ὁ Πανηγυρικὸς τοῦ Ἰσοκράτους, ἡ Ἱερὰ Ἱστορία καὶ ἡ Κατήχησις.

Γ! Ἐκ τῶν μαθητῶν A¹⁵ καὶ B¹⁵ κλάσεως συγκροτεῖται ἡ Γ! κλάσις διδασκόμενη τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται τὸ σχολεῖον: Καὶ τοῦτο τὸ Σχολεῖον εἶναι ἰδιωτικόν, καὶ ὁ διδάσκων δὲν ἔχει ὡσαύτως ἄλλον πόρον, παρὰ τὸν χορηγούμενον ἀπὸ τὰς μαθητὰς του μηνιαῖον μισθόν.

Γενικαὶ παρατηρήσεις:—

Αὔξων ἀριθμὸς: 3.

Τόπος, ὅπου κεῖται τὸ σχολεῖον: Ναύπλιον.

Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ Διδασκάλου: Ἀ(λέξανδρος) Ἡσαΐας.

Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν παιδαγωγουμένων: 10.

Κλάσεις αὐτῶν καὶ διδασκόμενα μαθήματα:

Κλάσις Α! Στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀριθμητικὴ καὶ Καλλιγραφία.

Πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται τὸ σχολεῖον: Ὁ Διδάσκαλος, ὡς γνωστόν, εἶναι δημόσιος, πληρωνόμενος ἀπὸ τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐπικρατείας, καὶ διορισθεὶς τὴν 17 Μαρτίου 1829 παρὰ τῆς τότε Κυβερνήσεως, ὡς Διδάσκαλος τῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς Μεθόδου.

Γενικαὶ Παρατηρήσεις: Εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦτο ἐδιδάχθησαν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν καὶ πρακτικὴν ἀριθμητικὴν, ἀπαρχῆς τῆς συστάσεώς του μέχρι τῆς α^{ης} Ἰανουαρίου 1834:

1ον Παῖδες πολιτῶν	1007
2ον Ὅρφανὰ συναχθέντα ἀπὸ τὰς ἀγνίας τῆς Ναυπλίας . . .	52
3ον Στρατιωτικοί, κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως διδασκόμενοι εἰς ἰδιαιτέρας ὥρας	305
4ον Παῖδες ἐκ τοῦ Κεντρικοῦ Πολεμικοῦ Σχολείου	8
5ον Ὅσαύτως ἐκ τοῦ λόχου τῶν τεχνιτῶν	52
6ον Ναυτικοί	35

1459.

Διὰ τὴν ἔλλειψιν δὲ δημοσίου καταστήματος, ὡς γνωστόν, τὸ Σχολεῖον τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἤδη διαλελυμένον.

Αὔξων ἀριθμὸς: 4.

Τόπος, ὅπου κεῖται τὸ σχολεῖον: Ναύπλιον.

Ὄνομα καὶ Ἐπώνυμον τοῦ Διδασκάλου: Ζαχαρίας Βαΐωνᾶς.

Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν: παιδαγωγουμένων 3.

διδασκόμενοι τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν 29.

Κλάσεις αὐτῶν καὶ διδασκόμενα μαθήματα:

Α! Τὸ περὶ Κύρου παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος.

Β! Ἐκ τῆς Ποικίλης Ἱστορίας Αἰλιανοῦ διηγήματα.

Γ! Ἀποφθέγματα Φιλοσόφων, Μῦθοι Αἰσώπειοι.

Πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται τὸ σχολεῖον: Τὸ Σχολεῖον εἶναι ἰδιωτικόν, πληρωμένου τοῦ Διδασκάλου παρὰ μόνον τῶν μαθητῶν του.

Γενικαὶ Παρατηρήσεις:—

Αὔξων ἀριθμός: 5.

Τόπος, ὅπου κείται τὸ σχολεῖον: Ναύπλιον.

Ὄνομα καὶ Ἐπώνυμον τοῦ Διδασκάλου: Α. Δημητρόπουλος, ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου.

Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν παιδαγωγουμένων: 33.

Κλάσεις αὐτῶν καὶ διδασκόμενα μαθήματα: Τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα.

Πόρος, δι' οὗ συντηρεῖται τὸ σχολεῖον: Ὡσαύτως.

Γενικαὶ Παρατηρήσεις: —

ΠΗΓΗ: ΓΑΚ, Ἄρχεῖον Υ.ΕΔΕ: Ταξινομικὴ ἐνότητα 134,7: θ. 33, φ. 6, ἀριθ. ἐγγράφων 18α-β.

2

Ἄρ. Πρ. 2201
Δ. 100

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας.
Πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Περὶ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀλληλοδιδασκηρίου.

Μὲ λύτην καιρίαν πληροφορούμεθα ὅτι τὸ ἐν Ναυπλίῳ ἀλληλοδιδασκικὸν σχολεῖον εἶνε ἤδη πρὸ πολλοῦ διαλελυμένον. Τὸ αἶσθημα τοῦτο ἤθελεν εἶναι μετριώτερον ἴσως, ἂν ἡ διάλυσις αὐτῆ συνέβαινεν ἐπὶ παρελθούσης ἀμνηχανίας καὶ τῶν δεινῶν ἐκείνων περιστάσεων. Ἄλλ' ἐν ᾧ καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κί μερικὸς ὑστερον μῆνας τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν εἶχε παύσει, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα διαλύεται καθ' ὃν καιρὸν ἄλλα σχολεῖα πανταχοῦ συνιστῶνται καὶ ἀνεγείρονται κατ' ἰδίαν τῶν κατοίκων φιλοτιμίαν.

Τὸ πρᾶγμα καταντᾷ πολὺ πλέον παραδοξότερον, ὅταν θεωρήσωμεν ὅτι ὁ διδάσκαλος, μισθοδοτούμενος δαφιλέστερον ὅλων ἐν γένει τῶν ἀλληλοδιδασκάλων τοῦ βασιλείου, ἔλαβεν ὄχι μόνον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, πρὸ τεσσάρων ἡδὴ μηνῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Καλλωπισμοῦ Ἐπιτροπῆς πρότερον, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μισθῶν του.

Ἄν ἡ πρὸς ἄλλας δημοσίους χρήσεις ἀδιάκοπος τοῦ ἀλληλοδιδασκηρίου ἀπασχόλησις ἐβίασεν τὸν διδάσκαλον, καθὼς ὑποπιτεύομεν, νὰ παύσῃ τὰς ἐργασίας του, ἦτον, νομίζομεν, χρέος, αὐτοῦ μὲν νὰ μᾶς κοινοποιήσῃ ἐν καιρῷ τὴν παραίτησίν του, τοῦ δὲ Νομαρχείου, ἂν ἐνόμιζε πάντῃ ἀδύνατον τὴν ἀλλαγὴν τοποθέτησιν τοῦ διδασκηρίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δυσκολευόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, νὰ εἰδοποιήσῃ εὐθύς τότε τὴν Γραμματείαν, διὰ νὰ λάβωμεν πρὸς διόρθωσιν τοῦ πράγματος τὰ ἀνήκοντα μέτρα.

Ἄλλ' ἐπειδὴ, παρὰ πᾶσαν τῷ ὄντι προσδοκίαν, οὐδέτερον τούτων

ἐπράχθη, κρίνομεν χρέος μας νὰ προσκαλέσωμεν τὸ Νομαρχεῖον νὰ μᾶς γνωστοποιήσῃ μὲν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ πράγματος, καὶ θετικῶς νὰ μᾶς σημειώσῃ τὴν ἡμέραν τῆς διαλύσεως τοῦ σχολείου, τὸν δὲ διδάσκαλον νὰ ἐπιπλήξῃ αὐστηρῶς ἐκ μέρους μας διὰ τὴν τοιαύτην ἀδικαιολόγητον παράβασιν τῶν καθηκόντων του, καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον τῆς σιωπῆς του, λαμβανομένης ἐπὶ πᾶσι τῆς ἀνηκούσης φροντίδος πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ὕλικου τοῦ Καταστήματος.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 13 Ἰανουαρίου 1834.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ.

Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Κωνσταντῖνος Δ. Σχινᾶς .:

ΠΗΓΗ: ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Υ.Ε.Δ.Ε: Ταξινομητὴ ἐνότητα 166,1: θ. 46, φ. 3, ἀριθ. ἐγγράφου 12.

3

α

Ἄρ. Πρωτ. 273. 301 καὶ 387.

Ἄρ. Διεκ. 222.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 27 Ἰανουαρίου 1834.

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ. Βασιλικὴν
Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Ὁ Νομάρχης Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Περὶ τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολείων τῆς πόλεως Ναυπλίας.

Ἐξετάσασα ἡ Νομαρχία ἀκριβῶς περὶ τῆς διαλύσεως τῶν ἐνταῦθα Ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολείων κατὰ τὴν ἐννοίαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 2201/100 προσκλήσεως τῆς Βασιλικῆς ταύτης Γραμματείας, τὴν πληροφορεῖ, ὅτι ὁ Διδάσκαλος τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολείου Κ. Α. Ἡσαΐας μολονότι ἀναγκασθεὶς πολλάκις διὰ τὴν εἰς ἄλλας δημοσίους χρήσεις ἀδιάκοπον τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικῶν ἀπασχόλησιν, διέκοψε προσωρὰν τὰ μαθήματά του, μολαταῦτα ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκτελῇ μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν τὰ χρεῖα του διδάσκων ἄλλοτε εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, ἄλλοτε εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἄλλοτε, ὅπου εὗρηκε τόπον ἀρμόδιον χωρὶς νὰ διαλύσῃ τὸ Ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον τῆς πόλεως Ναυπλίας, τοῦ ὁποῦ καταστάσιμα εἶναι διαωρισμένον πρὸς τὸ παρὸν τὸ Βουλευτήριον, ἕως ὅτου ἀποφασίσῃ ἡ Κοινότης

τῆς Ναυπλίας ὀριστικῶς ἐπὶ τῶν δύο ἔθνικῶν οἰκῶν, τοὺς ὁποίους εὐηρε-
σθήθη ἡ Κυβέρνησις τῆς Α.Μ. νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν ῥηθείσαν Κοινότητα
κατὰ συνέπειαν τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀναφορῶν τῆς Νομαρχίας ἐπὶ τῇ προ-
τάσει τοῦ ν' ἀποζημιωθῇ τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐπικρατείας εἰς 20 ἐτῶν διάστη-
μα.

Ἐπισυνάπτεται εἰς πρωτότυπον καὶ ἡ ἀπὸ 20 τοῦ ἐνεστῶτος ἀναφορὰ
τῷ ῥηθέντος ἀλληλοδιδακτικοῦ Διδασκάλου περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, τῆς
ὁποίας τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα παρατηρήσαντες παρακαλεῖσθε, Κύριε Γραμ-
ματεῦ, νὰ διατάξετε τὴν ἐπιστροφὴν τῆς.

Εὐπειθέστατος
Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Νομάρχου
Ὁ Διευθυντῆς
(Τ.Σ.) Κ: Α: Μάνος
Ὁ Γραμματεὺς
Π: Ἡλιάδης

β

Πρὸς τὴν Β. Νομαρχίαν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀλληλοδιδακτικοῦ σχολείου.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 17 τοῦ ἰσταμένου διαταγῆς τῆς Β. ταύτης Νο-
μαρχίας, ὁ ὑποφαινόμενος ἔχω τὴν τιμὴν νὰ δόσω τὰς ἀκολούθους ἀκριβεῖς
πληροφορίας.

Α! Τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸν Σχολεῖον δὲν ἔπαυσεν. Αἱ καθημεριναὶ ἀπα-
σχολήσεις τοῦ καταστήματος διεσκόρπισαν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν τὸ πε-
ρισσότερον μέρος τῶν μαθητῶν ἀλλ' ὁ διδάσκαλος δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκτελῇ τὰ
χρῆμα του, διδάσκων ἄλλους εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἄλλους ὅπου εὐρίσκει
τόπον ἀρμόδιον.

Β! Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Σχολείου ὁ ὑποφαινόμενος ἀνεφέρθη
καὶ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως τόσον εἰς τὴν Β. Νομαρχίαν ταύτην, καθὼς
καὶ εἰς τὴν Β. ἐπὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεῖαν, καὶ ἐπερίμενε
κατὰ τὰς ὁποίας εἶχε λάβει προφορικὰς διαβεβαιώσεις, ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέ-
ραν τὴν βελτίωσιν τοῦ καταστήματος.

Γ! Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑλικόν, ἐν ὅσῳ ἦτο κατάστημα προσδιορισμέ-
νον μόνον καὶ μόνον διὰ Σχολεῖον, ὁ ὑποφαινόμενος ἤξευρε καὶ ποῦ εὐρί-
σκεται τὸ ὑλικόν, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν αὔξησιν συνέδραμον καὶ δι' ἰδίων ἐξό-
δων μου, τὰ ὁποῖα καὶ ἀκόμη μένω νὰ λάβω.

Ἄλλ' ἀφ' οὗ κατὰ διαταγὴν τοῦ πρώην Διοικητοῦ ὑπ' ἀρ. 517 ἀπεβλή-
θη τοῦ καταστήματος ἀπὸ τοῦς στρατιώτας, καὶ εἰς μίαν ὥραν μετεκομί-

σθησαν εἰς ἄλλο κατάστημα ἀνοικτόν, ἄλλα εὐρίσκονται, εἰς μίαν ἄκραν καὶ ἄλλα <εἰς> ἄλλην τοποθετημένα.

Ταῦτα κατὰ ζήτησιν τῆς Β. Νομαρχίας ταύτης, καὶ ὑποσημειοῦμαι μὲ βαθύτατον Σέβας.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1834

Ὁ Διδάσκαλος

Ἄ. Ἡσαΐας

ΠΗΓΗ: Ὁ.π. (ἀριθ. 2), ἀριθ. ἐγγράφων 15α-β.

4

Πρὸς τὴν Σ. ὑψηλὴν Ἀντιβασιλείαν

Ἡ ὑποφαινομένη δυστυχῆς χήρα ἀναφέρομαι μὲ σέβας, ὅτι κατὰ τὸ: 1831: ἔτος δι' ἐξόδων τῆς τότε Κυβερνήσεως ἐδιδάχθη εἰς Ἄγινα τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν ἐπίσκοπῶ νὰ γενῶ χρήσιμος εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν διδάσκουσα τὰ κοράσια Γράμματα διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου

διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὸ χρέος μου ἀνεφέρθη εἰς τὴν προλαβοῦσαν Κυβέρνησιν, καὶ μὲ ἐφωδιάσεν μὲ τὴν ἐπισυναπτομένην διαταγῆντες πρὸς τὸν διοικητὴν ναυπλίας διὰ νὰ μοι χορηγήσῃ ἐν δικημᾷ πρόσφορον εἰς πρόνοιαν μὲ 15: φοίνικας μηνιαῖον μισθόν· μέχρι τινὸς ἢ διαταγῆ αὐτῆ ἐκτελέσθη ἄλλ' ἐπειδὴ ἀμεσολαβήσασαι περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν παραιτέρω ἐκτελείντης, ἦδη δὲ Ἡ α. Μεγαλειότης ὁ Σ. ἡμῶν Βασιλεὺς ἐνδοκεῖ νὰ ἐμφυχώνη τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας καὶ ἡ δυστυχῆς ἐξακολουθῶ νὰ διδάσκω ὑπὲρ τὰ: 46: πτοχὰ παιδιά καὶ κοράσια μὴ ἔχουσα ἄλλον πόρον νὰ ἐξοικονομῶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ ἐνοίκιον τοῦ σχολείου προστρέχω εἰς τὴν ὑπερσπῆσιν καὶ μεγαλοδωρίαν τῆς Σ. αντιβασιλείας, παρακαλῶντας θερμῶς νὰ διατάξῃ ὅπου ἀνήκει ὥστε νὰ κατασταθῶ καὶ ἀνθὶς δημοσίᾳ διδάσκαλος τῶν εἰρημένων παιδίων καὶ κορασίων εἰς Πρόνοιαν μὲ ἀνάλογον δικημᾷ καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν μισθοῦ ἀκοῦντος

ὑποσημειοῦμαι μὲ Βαθύτατον Σέβας.

Ἐν Προνοίᾳ Ναυπλίου τῆν: 14: φεβρουαρίου: 1834.

Ἐυπειθεστάτη

Μαρία Λυμπρίτη

ΠΗΓΗ: ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Υ.ΕΔΕ: Ταξινομικὴ ἐνότητα 138,2: θ. 32, φ. 19, ἀριθ. ἐγγράφου 2. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 ἐγγράφου τοῦ ἴδιου φακέλου εἶναι παρόμοια ἀναφορὰ τῆς ἰδίας πρὸς τὴ Γραμματεία ΕΔΕ (5 Φεβρουαρίου 1834), στὴν ὁποία ὑπογράφει: «Ἡ Μαρία Λυμπρίτη ἐκ τῆς Κρήτης».

Ο ΕΠΙΣΤΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ Α΄ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΙΝΑΣ 1941-1942

Γνωστόν ὅτι ἡ διάσπασι τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου καὶ ἡ κάμψι τῆς ἀμύνης τῶν ὀχυρῶν του ἐπέφεραν τὴν κατάρρευσι, τὴ συνθηκολόγησι καὶ τὴν κατάληψι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων καὶ παρακολουθηματικῶς καὶ ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων· ἦτο συνεπῶς ἐπόμενο νὰ διορισθῆ κυβέρνησι τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῶν κυριάρχων καὶ φίλα προσκεϊμένη παλαιόθεν πρὸς αὐτούς, μὴ δυναμένη συνάμα νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐλεύθερα τὰ δημιουργηθέντα προβλήματα ἐρήμην τῶν κατακτητῶν καὶ σὲ ἀντίθεσι καὶ πρὸς τὰ συμφέροντά των καὶ πρὸς τὴν ἰδεολογία των. Ὁ πόλεμος ἄλλωστε πού ἐκάλπαζε καὶ ἦτο στὴν ἀρχή, δὲν ἐπέτρεπε ὅποιαδήποτε τέτοια σκέψι. Ἐξ ἄλλου ἡ οἰκονομικὴ ἀφαιμάξι τῶν ὑποδούλων καὶ ἡ ἀπογύμνωσι ἀπὸ παντὸς πολυτίμου (ἔργων τέχνης, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων) ἀποτελοῦσε βασικὸ στόχο τῆς Γερμανικῆς Διοικήσεως, εἶχε δὲ ἐφευρεθῆ, γιὰ νὰ συγκαλυφθῆ ἡ ὄλη προσπάθεια καὶ γιὰ νὰ φαίνεται ὡς ἔντιμη συναλλαγὴ, τὸ κατοχικὸ γερμανικὸ νόμισμα («κατοχικὰ μάρκα»), τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν εἶχε καμμιά ἀγοραστικὴ ἀξία ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πρῶτοι Γερμανοὶ ἀλεξιπτωτισταί, πού κατέφθασαν καὶ ἐβομβάρδιζαν με τὰ «στούκας» τὴν Κρήτη, ξεκινῶντας ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἄργους, στὸ διάμεσο μεταξὺ τῶν πτήσεων «ἐφορμοῦσαν» καὶ πάλι, ἀξιοπρεπέστατα καὶ εὐγενέστατα — ἡ φράσι δὲν ἀποτελεῖ σχῆμα λόγου — στὰ μαγαζιά τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἀγόραζαν ὅ,τι εὗρισκαν, καταβάλλοντες ὡς κύριοι τὸ ἀντίτιμο, βάσει τῆς ἀντιστοιχίας, πού εἶχαν ὀρίσει οἱ Ἀρχεῖς Κατοχῆς, τῆς ἑλληνικῆς δραχμῆς καὶ τοῦ κατοχικοῦ μάρκου. Ἡ ἀπόκρυψι ἀγαθῶν καὶ ἡ ἄρνησι πωλήσεων ἀπηγορεύετο. Ἦτο ἐπόμενον τὰ μαγαζιά ν' ἀδειάσουν καὶ τὰ τρόφιμα, παρὰ τίς ἀπαγορεύσεις, νὰ ἐξαφανίζωνται. Οἱ ἐπὶ πλέον ἀγορές, ἀπὸ τοὺς προνοητικούς καὶ τοὺς διαθέτοντας χρήμα, εἰδῶν βεβαίως πού μποροῦσαν νὰ μὴ ἀλλοιωθοῦν σύντομα ἀπὸ τὸ χρόνο, ἐπαύξησαν τίς ἐλλείψεις. Τὸ ἐπισιτιστικὸ πρόβλημα ἄρχισε νὰ διογκοῦται στὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὴν πρωτεύουσα· ἡ πείνα ἐντὸς τῶν πυλῶν.

Ἡ «μαύρη ἀγορά» στὸ Ναύπλιο

Τὸ Ναύπλιο, κέντρο μιᾶς ἀρκετὰ πλουτοπαραγωγικῆς περιφερείας, ἔπρεπε νὰ ὑποφέρει ἐπισιτιστικῶς ἐλάχιστα. Ὁ γύρωθεν γεωργικὸς χώρος ἦτο ἱκανός, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε καλὴ προαίρεσι καὶ διάθεσι ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν, νὰ διαθρέψη, ἀνευ αἰσθητῆς ἐλαττώσεως τῶν ὀρίων τῆς παραγωγῆς, τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, οἱ ὅποιοι ἦσαν κυρίως ἐργάτες, μικροεπαγγελματίες καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Ἄτυχῶς οὔτε τέτοια προαίρεσι οὔτε κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη ὑπῆρξε, καὶ ἀρχισαν τὰ προβλήματα στερηόσεων καὶ αἰσχροκερδεῖας, ἡ ὁποία ἔκτοτε ὠνομάσθη κοινῶς «μαύρη ἀγορά», δηλ. οἱ τιμὲς τῶν ἀγαθῶν ἔβαινον σταθερῶς πρὸς τὰ ὕψη, χωρὶς ὀποιοδήποτε μέτρο κρίσεως καὶ συγκρίσεως, καὶ οἱ τέτοιοι ἔμποροι, πρωτοεμφανισθέντες, ἐλέγοντο «μαυραγορῖτες». Ἐνεθυμίζαν τοὺς «τιμιοπάλας», δηλ. ὄσους πουλοῦσαν ἀκριβὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ συνεπῶς τοὺς αἰσχροκερδεῖς, τοὺς ὁποίους ἀνέφερε καὶ ἀσφαλῶς ἐκωμωδοῦσε ὁ ἀρχαῖος Ἀθηναῖος κωμωδιογράφος Φρύνιχος (20 ἡμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.), ἡ ἐκείνους τοὺς «τιμιουλκοῦντας», πού ἔσυραν πρὸς τὰ ὕψη τὶς τιμὲς τῶν προϊόντων καὶ μάλιστα τῶν σιτηρῶν κατὰ τὶς σιτοδεῖες τόσο στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο, ὅσο καὶ στὴ ρωμαϊοκρατία, γι' αὐτὸ καὶ «δημοκατάραιοι» ἐχαρκτηρίζοντο. Πολὺ σοφῶς καὶ ὡς γνήσιος οἰκονομολόγος ὁ πολυμαθὴς ἐκ Πατρῶν ἐπίσκοπος Καισαρείας (901-932) Ἀρέθας¹ ὑποδεικνύει ὅτι τὸ γεγονός τοῦ «τὸν σίτον τιμι-

1. Συλλογὴ ἐξηγήσεων ἐκ διαφόρων ἁγίων ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἰωάννου ... Ἀποκάλυψιν κηφ. ιε', ἐν J. -P. Migne, Patrol Graec. t. 106, Parisiis 1863, στήλ. 592A. Δὲν γνωρίζω, ἐάν αἱ λ. «τιμιουλκῶ» καὶ «δημοκατάραιος» εἶναι πιστὴ ἀπόδοσι δύο ταυτοσήμεων ἀντιστοιχῶς ἑβραϊκῶν λέξεων, δεδομένου ὅτι στὰς «Παροιμίας» (ΙΑ' 26) τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ὁ' περιλαμβάνεται ὡς παροιμία: «ὁ γὰρ τιμιουλκῶν σίτον δημοκατάραιος», τὴν ὁποίαν ἐνθυμοῦνται καὶ ἐπαναλαμβάνουν ὁ Μέγας Βασίλειος (Ὁμιλία εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου -ιβ' 18- «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω», ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ ἄφρονος πλεονέκτου, «τοῦ θησαυρίζοντος ἑαυτῶ», καὶ περὶ πλεονεξίας 3, ἐν Migne, Patrol Graec. t. 31, 1857, στήλ. 268 B), καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος («Λόγος ἐν ταῖς καλάνδαις... κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας .. στ', ἐν Migne, Patr. Graec. t. 48, 1859, στήλ. 962, μεταφορικῶς, γράφων «διὰ τὴν πνευματικὴν πραγματείαν» = ἐμπόριον), ὁ δὲ Μέγας Ἀθανάσιος (296-373 μ.Χ.), ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας («Σύνταγμα διδασκαλίας πρὸς μονάζοντας», ἐν Migne, Patr. Graec. t. 28, στήλ. 845A) διέσωσε τὸ ἤδη σχηματισθὲν οὐσιαστικὸν «τιμιουλκῶς» (σίτου), ὀρίζων ὅτι οἱ λαμβάνοντες ἱερεῖς προσφορὰς-δωρεὰς τοκογλύφου ἢ τιμιουλκοῦ σίτου πρέπει νὰ τὰς δύνουν σὲ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς, βέβαιοι ὅτι τὰς προσφέρουν στὸ Θεό. Ἡ λ. «τιμιουλκῶ» καὶ στὰ Λεξικά τοῦ Ἡσυχίου καὶ τῆς Σούδας. Νὰ σημειωθῇ ὅτι τόσο στὴν ἀρχαία Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία, ὅσο καὶ στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο καὶ στὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ἀρχαῖες πόλεις, ὑπῆρχαν εἰδικὲς ὑπηρεσίαι - ἀρχοντες πού ἐπέβλεπαν τὴν ὅλη διακίνησι, διάθεσι καὶ ἐμπορία τῶν σιτηρῶν, περιλαμβανομένης καὶ τῆς προμηθείας-εἰσαγωγῆς αὐτῶν διὰ «σιταγωγῶν» πλοίων, καὶ ἔφερον

ουλκείσθαι», δηλ. τῆς διογκώσεως τῆς τιμῆς τῶν σιτηρῶν, εἶναι «δείγμα λιμουῦ», τὸν ὅποιον καὶ ἔχει προκαλέσει.

Οἱ ἀπαιτήσεις τῶν παραγωγῶν ἐστεροῦντο λογικῆς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐπίστεψαν, ὅτι ἦρθε γι' αὐτοὺς ἡ μεγάλη εὐκαιρία, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ὅλες τὶς ἐλλείψεις καὶ στερήσεις τῶν σὲ «πολυτελῆ» εἶδη ἐπιπλώσεως καὶ ἐνδύσεως καὶ γιὰ ν' αὐξήσουν γενικῶς τὴν περιουσίαν τους. Τὸ ἀθέμιτο τῆς τέτοιας συμπεριφορᾶς τῶν καὶ μάλιστα πρὸς γνωστούς καὶ συνεπαρχιώτες δὲν τοὺς ἐνδιέφερε. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου τῆς ὁμοψυχίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης μονομιᾶς ἐξέλειπε. Ὁ ἀτομικὸς καὶ οἰκογενειακὸς ἐγωϊσμός καὶ ἡ συντήρησις, ἀλλὰ καὶ ὁ πλουτισμὸς ἐκυριάρχησε σχεδὸν ἀπόλυτα καὶ καμμία νόμιμη ἢ παράνομη ὀργάνωσι δὲν ἐτάχθη, ἐξ ἀρχῆς, ἀνοικτὰ μὲ τὰ προγράμματά της ἢ τὶς ἐνέργειές της κατὰ τῆς τέτοιας συμπεριφορᾶς, οὔτε ἐξετρόπη προκαταβολικῶς σὲ τιμωρία τῶν παραγωγῶν ἐκείνων ποὺ ἀνελέητα ἐξεμεταλλεύοντο μαυραγοριτικῶς τὸν πεινῶντα πληθυσμό. Ἐνῶ «βορᾶ» τῆς ἀδηφαγίας ἀρκετῶν γεωργῶν εἶχε πέσει ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς, οἱ ἴδιοι σὰν ἐξίσωσι ἴσως καὶ αὐτοπεριορισμὸ καὶ χαλιναγώγησι ἄρχισαν νὰ ὑφίστανται μιὰ μάλιστα ποὺ ἐνεφανίσθη τότε καὶ ποὺ ἔδρα στὴν ὑπαιθρο: κάποιοι Ἕλληνες ἔμποροι τοῦ ποδαριοῦ καὶ τῶν περιστάσεων μαυραγοριτες, συνεργαζόμενοι μὲ μερικὸς Ἰταλοὺς καραμπινιέρους καὶ διεργμηνεῖς τῶν Ἰταλικῶν καὶ Γερμανικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐφθάναν στὰ χωριά μὲ φορητὰ καὶ ἀφαιροῦσαν μὲ βίαιον τρόπο ἢ ἐξαγόραζαν σὲ χαμηλότερες τιμὰς, προπολεμικὰς μερικὰς φορὰς, ὅ,τι ἤθελαν καὶ εὗρισκαν, κυρίως λάδι, σιτηρὰ, τυριὰ, ἐσπεριδοειδῆ καὶ ὅ,τι ἄλλο φαγώσιμο καὶ ἐμπορεύσιμο, κάνοντας αὐθαίρετες ἔρευνες, ἐκβιάζοντας καὶ ἀπειλῶντας².

διάφορα ὀνόματα, μὲ ποικιλίαν ἀρμοδιοτήτων κατὰ καιροῦς: σιτοφύλακες, σιτῶναι, σιτολόγοι, σιταγέροι, frumentii, frumenti curatores, praepositi horreorum, ἑπαρχοὶ τῶν σιτωνίων, ὠρειάριοι, οἱ δὲ ἀποθήκες: σιτοβολῶνες ἢ σιτοβόλια ἢ σιτοφυλακεία ἢ σιταποδοχεῖα ἢ horres - ὄρρεα - ὄρρεια - ὠρεῖα. Πολλοὶ συγγραφεῖς μᾶς δίνουν σημαντικὰς πληροφορίες: Ἀριστοτέλης, Λυσίας, Δημοσθένης, Πολύβιος, Πολύβιος, Λεξικά Ἀρποκρατίωνος, Ἰουλ Πολυδεύκους, Σούδας, Codex Justinianus VII, 61, 1, Ἑρακλεωτικοὶ Πίνακες, περ. «Ἑλληνικά» τ. 2, 1929, σ. 357. Ch.-V. Darenberg - Edm. Saglio, Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, Paris 1870 κέξ.

2. Μεταξὺ αὐτῶν: μιὰ παλαιὰ Ἀναπλιώτισσα ἀρίστης εὐκατάστατης οἰκογενείας (Καρύδη), σύζυγος ἀποστράτου ἀξιωματικοῦ (Παλαιτσάκη), ποὺ ἐγνώριζε ἰταλικά, συνειργάσθη, μόλις πέθανε ὁ σύζυγός της, μὲ μερικὸς Ἰταλοὺς καραμπινιέρους καὶ λαβρόσυτος περιήρχετο τὰ Δρεπανοχώρια· ἐπίσης μιὰ Λιγουργειάτισσα, ἡ Εὐγενία θυγ. Ἰ. Καψάλη ἢ Τομάρη ἔδρασε ὁμοίως στὴν Κυνουρία. Καὶ οἱ δύο εἶχαν ἀργότερα ἄσχημο τέλος· συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἀνταγῶν καὶ ἐξετελέσθησαν, τὰ δὲ δύο ἀγόρια τῆς πρώτης, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν, συνειργάσθησαν μὲ τὴ Γερμανικὴ Γκεστάπο τοῦ Ναυπλίου (ὁδὸς Βασ. Ἀλεξάνδρου 26), τὸ ἓνα ὁμοῦ ἐσκοτώθη σὲ κάποια μάχη στὴν Ἐρμιονίδα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ Ναυπλίου

Γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τοῦ τόσο ζωτικοῦ προβλήματος ἐκ τῆς ἀλματώδους αὐξήσεως τῶν τιμῶν καὶ τῶν μεγάλων σὲ τροφίμα ἐλλείψεων ὁ τότε νομάρχης Ἀργολιδοκορινθίας Λεων. Μπατρίνος, ποῦ εἶχε διαδεχθῆ τὸν μεταξικὸ ἀπόστρατο συνταγματάρχη Ἀντώνιο Λεμπέση, διώρισε κατὰ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1941 τὴν πρώτη *Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ Ναυπλίου*, τῆς ὁποίας μέλη ὠρίσθησαν δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ περισσότεροι, τρεῖς-τέσσαρες ἔμποροι καὶ μερικοὶ ἐπαγγελματίες, συγκεκριμένα οἱ ἑξῆς: Παν. Γαλᾶνος, ταγματάρχης, διοικητὴς Χωροφυλακῆς Ἀργολίδος καὶ εἶτα Ν. Κοντοζαμάνης, μοίραρχος, Γ. Γεωργέλλος, διευθυντὴς τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας, καὶ Ἰ. Κωνσταντινίδης, τμηματάρχης τῆς αὐτῆς ὑπηρεσίας, Ἄθαν. Θεοφανόπουλος, εισηγητὴς τῆς Νομαρχίας, Παναγ. Παπαδόπουλος, ἔμπορος-ἐργοστασιάρχης, Πρόεδρος τοῦ Λιμενικοῦ Ταμείου, Εὐάγγ. Σπυρ. Δημόπουλος, ἔμπορος καυσίμων, Ἰ. Καλογερόπουλος, ἀλευρέμπορος, Ἰωάννης Ν. Διβέρης, πρῶν ἔμπορος καὶ δημοτικὸς σύμβουλος³, οἱ ἐπαγγελματίες Δημ. Δέδες καὶ Κυρ. Μπούμπουλης, οἱ καθηγηταὶ τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου Κων. Ἀπαλοδημος, Δημ. Ἀργεῖτης, Παν. Νιάρχος καὶ Κων. Τόγιας καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος Δημ. Καροῦζος. Πρόεδρος ὁ Δήμαρχος Ναυπλιέων. Ἡ διορισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἔλαβε τὴ διαβεβαίωσι καὶ τοῦ Νομάρχου καὶ τοῦ Διευ-

3. Ὁ μακαρίτης, 1885-1971, ἐξελέγετο δημοτικὸς σύμβουλος Ναυπλιέων ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦτο τίμιος, ἐργατικὸς, αὐτοδημιουργητος, ὀξύνους· ἀν ἔξη στὴν Ἀθήνα, θά ἀνεδεικνύετο σὲ οικονομικὸ παράγοντα περιωπῆς· εἶχε θηλυκὸ μυαλό. Εἰλικρινῆς χριστιανὸς, σεμνός, χωρὶς διάθεσι αὐτοπροβολῆς, διετέλεσε ἐπὶ μακρὸν ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος στὴν ἐνορία του (Ἀγίου Νικολάου), πολλάκις τρέχων, ἀφανῶς, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς πάσχοντες ἀδιακρίτως, ἀποφεύγων ν' ἀναφέρῃ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν πρὸς πάντα, ὁ ὁποῖος ἐξήτει τὴ βοήθειά του. Αὐτὸς ἐνίσχυσε οικονομικὰ τὸν πάμφτωχο —δικόγραφα ἀντιγράφοντα στὰ Δικαστήρια— μετέπειτα δικηγόρο, ἄριστο στὰ ἀστικά, καὶ δήμαρχο Δημ. Σαγιά, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τις δαπάνες καὶ πάρη τὸ πτυχίον τῆς Νομικῆς. Προστάτης τριῶν ἀδελφῶν ἐστάθη πάντοτε στὸ πλευρό τους. Νεαρῶτατος ἀκόμη, 16 ἐτῶν, ἐταξίδευσε στὴ Ρουμανία καὶ ἐργάσθηκε ὡς διαχειριστὴς σὲ μεγάλο ἑλληνικὸ ἀγρόκτημα, στὸ Τούρνου-Μαγκουρέλε (Τουπου-Μαγουρέλε), πρωτεύουσα τοῦ ρουμανικοῦ νομοῦ Teleo-pap, παρὰ τὸν Δούναβιν, ἐναντι τῆς βουλγαρικῆς Νικοπόλεως, ἐγκατέλειψε δὲ τὴ θέσι του γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, καταταγείς στὴ Χωροφυλακὴ πρὸς εἰσπραξι μισθοῦ καὶ ἐνίσχυσι τῆς οἰκογενείας. Ἀσχολήθη μὲ τὸ ἐμπόριο, καὶ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγένετο ναυτικὸς πράκτωρ καὶ πρῶτως ἀσφαλειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μηνιαία καθαρὰ ἔσοδα ἐφθάναν κατὰ τὰ ἔτη 1939-1940 τὶς 15.000 δρχ. ὅταν οἱ προϋστάμενοι τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἐλάμβανον μισθὸν δρχ. 3.500-4.500 μηνιαίως, οἱ δὲ διευθύνται τῆς οἰκογενειακῆς ΑΕ. Κύκνος ἐλάμβανον μηνιαῖον μισθὸν δρχ. 8.000. Ἡ οἰκογένειά του, ἐκ Κυνουρίας, εἶχε ἐγκατασταθῆ στὸ Ναύπλιο ἤδη τὸ 1830, ὁ δὲ τότε γενάρχης τοῦ Ναυπλιακοῦ κλάδου τῶν Διβεραίων Νικὸλ. Διβέρης ἦτο Καποδιστριακὸς («Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος» φ. 59/5.8.1831, σ. 365).

θυντού της Νομαρχίας (Γεωργιάδη), ότι έχει εν λευκῷ τὴν ἐξουσιοδότησι, γὰρ νὰ λάβῃ ὅλα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς λύσιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ προβλήματος τῆς πόλεως καὶ ὅτι θὰ τύχῃ κάθε συνδρομῆς ἀπὸ τῆ Νομαρχία, ἡ ὁποία θὰ καθόριζε μὲ ἀπόφασίν της, κάθε φορὰ, τὶς τιμὲς διαθέσεως ἐκάστου διανεμομένου προϊόντος ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ κοστολογίου, προσθέτοντας μικρὸ ποσὸ ὡς ἀμοιβή-προμήθεια τοῦ ἐμπόρου ἢ τοῦ Συνεταιρισμοῦ τῶν παντοπωλῶν, ἢ τῶν ἰχθυοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, θὰ ἀνελάμβανον τὴ διανομὴν στοὺς κατοίκους, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν βεβαίως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐπίσης θὰ προσέθετε στὶς τιμὲς μικρὸν ποσοστὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξόδων λειτουργίας της. Μερικὰ εἶδη ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐξ Ἀθηνῶν, διαχειριστὴς ὅμως αὐτῶν εἶχε ὀρισθῆ γενικῶς ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα, ἡ ὁποία καὶ ἐναποθήκευε τὰ εἶδη αὐτὰ στὶς ἀποθήκες πού διέθετε τὸ κάθε Ὑποκατάστημά της, τὸ ὁποῖο ἐνήργει τὶς διανομὲς στοὺς κατοίκους, μὲ τὴ βοήθεια ὅμως καὶ μὲ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν Τοπικῶν Ἐπιτροπῶν Ἐπισιτισμοῦ καὶ μερικῶν ἱερέων. Ἀπεστέλλοντο ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Κράτους μερικὰ τρόφιμα (σιτηρὰ, μπιζέλια, ρεβίθια, μπλουγούρι) πρὸς διανομὴν ἀποκλειστικῶς στοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους, τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ θύματα πολέμου ὁλόκληρης τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας, τὰ ὁποία διένειμε ἐπίσης ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα, ἀφ' ἑαυτῆς, μὲ διατακτικὲς ὅμως πού ἐξέδιδε ἐκάστοτε ἐπ' ὄνόματι ἐκάστου δικαιοῦχου ἢ Οἴκον. Ἐφορία Ναυπλίας καὶ τὶς ὁποῖες συνυπέγραφαν πρῶτα ὁ Οἶκον. Ἐφορος (Σπ. Βαρουξῆς), μετὰ ὁ Δ/ντῆς τῆς Γεωργ. Ὑπηρεσίας καὶ ἀκολούθως τελευταῖος ὁ Δ/ντῆς τῆς Νομαρχίας, ὡς προϊστάμενος ὄλων. Δὲν πρέπει νὰ μὴ τονισθῆ ἰδιαίτερος, ὅτι ὑπῆρξε σὲ ὅλες τὶς διανομὲς αὐτὲς πραγματικὸ καὶ μεγάλο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀπειροὶ οἱ κόποι πού κατέβαλαν καὶ ὁ τότε διευθυντῆς τοῦ Ὑποκαταστήματος Ναυπλίου τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς συμπολίτης Κων. Χρονόπουλος καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης, ἐφημέριος τότε τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, θῆμα ἀτυχῶς τῶν ἐμφυλίων παθῶν, μακαριστὸς Χριστόφορος Κοκκίνης, πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς του λόγῳ διορισμοῦ του ὡς ἡγουμένου καὶ μοναχικοῦ τότε μοναχοῦ τῆς Ἱερᾶς μονῆς Ταξιαρχῶν Ἐπιδαυρίας. Τρόφιμα (ἄλευρα κυρίως) ἀπέστελλε ἐνίοτε καὶ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ἡ Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Διανομῶν τοῦ ὁποίου (πρόεδρος ὁ ἀπόστρατος συνταγματάρχης καὶ τῶς δήμαρχος Ναυπλίου 1928-1932 Κων. Κόκκινος) ἐνήργησε ἀρχικῶς ἀφ' ἑαυτῆς τὶς διανομὲς, ἀλλὰ μετέπειτα, κυρίως ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1942, μέσῳ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπισιτισμοῦ, ἡ ὁποία μετωνομάσθη σὲ Ἐπιτροπὴ Δελτίων καὶ Διανομῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ χορηγοῦσε τρόφιμα καὶ στὰ Λαϊκὰ Συσσίτια, πού εἶχαν συσταθῆ, καὶ στὰ Συσσίτια τῶν Δημοσίων Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων, στὰ Συσσίτια Ἀξιωματικῶν, στὰ ὅμοια τῶν ὑπαλλήλων τῶν Τραπεζῶν Ἐθνικῆς, Ἐμπορικῆς, Ἀθηνῶν καὶ Ἀγροτικῆς, στὸν Παιδικὸ Σταθμὸ καὶ στὸ Νοσοκομεῖο Ναυπλίου. Ἀλλὰ καὶ στὸ Συσσίτιο

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ	ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑΣΘΕΝΤΑ		
	ΣΙΤΑΡΙ	ΚΡΙΘΗ (σὲ ὀκάδες)	ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ
Δ. Ι. Δρούζας	48	—	—
Κ. Δ. Δρούζας	49	—	—
Αικ. χ. Γ. Δρούζα	77	44	—
Β. Δ. Δρούζας	45	—	—
Εὐάγγ. Δρούζας	196	—	—
Ἥλ. Δρούζας	—	119	—
Θ. Καψιώτης	29	—	—
Εὐάγγ. Κοικιώνης	34 649	— 242	— 000
ΑΡΓΟΔΙΚΟ			
Ἄνδρ. Δασκαλάκης	—	—	82
Δ. Κολιγκιώνης	43	—	—
Κολοκοτρώνη χήρα	—	—	79
Εὐάγγ. Λοῖζος	68 ²⁰⁰	—	66 ¹⁰⁰
Παῦλ. Λοῖζος	57	—	33
Χρ. Σταυρίδης	40	—	—
Στ. Ψυχογιός	—	—	45
Γ. Παράσχος (ἀκατάλληλο)	130 338 ²⁰⁰	— 000	— 305 ¹⁰⁰
Εἰς μεταφορὰν	987 ²⁰⁰	242	305 ¹⁰⁰
ΛΙΓΟΥΡΕΙΟ			
Κυρ. Κορωνιώτης	30	—	—
Δημ. Μελᾶς	39	—	—
Ἄντωνης Δ. Παπαϊωάννου	101 ²⁰⁰	—	—
Διάφοροι (τῶν ὁποίων τὰ ἐπάνυμα δὲν καταγράφονται)	186 356 ²⁰⁰	—	—
ΚΑΤΣΙΓΚΡΙ (Ἄγ. Ἄδριανός)			
Κοινότης Κατσιγκρίου (ἐκ διαφορῶν μὴ κατονομαζομένων)	509 ³⁰⁰	—	—
Χρ. Κορδοπάτης	97	—	—
Π. Παπαμάρκου	45 651 ³⁰⁰	—	—
ΕΝΩΣΗ ΓΕΩΡΓ. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	—	—	1.215
ΣΥΝΟΛΟ	<u>1.995³⁰⁰</u>	<u>242</u>	<u>1.520¹⁰⁰</u>

Ἦτοι σύνολον δημητριακῶν γενικῶς συγκεντρωθέντων ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ τὸν Νοέμβριον 1941 μέχρι καὶ Ἰανουάριον 1942 ὀκάδες 3.758 ἢ κιλά 4.810 καὶ 240 γραμμάρια.

Τὸ ἀνωτέρω ποσὸ τῶν σέ ὀκάδες δημητριακῶν πρέπει ν' αὐξηθῆ με δημητριακὰ ἀξίας δραχμῶν 18.062, εἰσπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν πωλητῶν Χρ. Παπαστυροπούλου (δρχ. 10.162) καὶ Ἄν. Σκαρπέντζου (δρχ. 7.900), οἱ ἀκριβεῖς ποσότητες τῶν ὁποίων καὶ τὸ εἶδος δὲν ἀναγράφονται καὶ κατὰ συμπερασμὸν ἐμεῖς προσθέτομεν ὅτι ἀντιπροσωπεύουν 180 ὀκάδες σίτου· συνελπῶς τὸ ποσὸν τῶν 3.758 ὀκάδων δημητριακῶν δέον α) νὰ αὐξηθῆ κατὰ 180 ὀκάδες, ἦτοι ἀνέρχονται σέ 3.938 ὀκάδες, πρέπει ὅμως β) νὰ μειωθῆ κατὰ 130 ὀκάδες, ἦτοι κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ ἀκαταλλήλου σίτου, ὁ ὁποῖος δὲν διενεμήθη, καὶ ἔτσι τὸ σύνολο τῶν διανεμηθέντων δημητριακῶν ἀνήρχετο σέ 3.808 ὀκάδες ἢ σέ 4.874 χιλιόγραμμα (κιλά) καὶ 240 γραμμάρια.

Οἱ τιμὲς ἀγορᾶς τοῦ μὲν σιταριοῦ ἀνήρχετο σέ 100 δραχμὲς κατ' ὀκάν, (πλήν 40 ὀκάδ. ἀγορασθέντων στὸ Λιγυριεὸ πρὸς 200 δρχ. κατ' ὀκάν), τῆς δὲ κριθῆς καὶ τοῦ ἀραβοσίτου πρὸς δρχ. 50 τὴν ὀκάν.

Πρέπει νὰ τονισθῆ ἰδιαιτέρως, ὅτι οἱ ἐκ Κατσιγκρίου προμηθευθεῖσες ποσότητες σίτου τῶν 651 ὀκάδων καὶ 300 δραμίων, ἦτοι χιλιogramμῶν 834 καὶ 240 γραμμαρίων προσεφέρθησαν ὅλες δωρεάν, ἐνῶ ὅλα τὰ λοιπὰ δημητριακὰ ἀγοράστηκαν. Ἡ γενναιοδωρη αὐτὴ προσφορά τῶν Κατσιγκριωτῶν, ποὺ πρέπει νὰ ἐπισύρῃ τὸν ἔπαινο ὄλων, ὅσο μικρὴ καὶ ἂν φαίνεται τώρα, ἦτο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σημαντικὴ καὶ σὰν πράξι ἀλληλεγγύης καὶ σὰν παράδειγμα· ἀτυχῶς δὲν ὑπῆρξαν μιμητές.

Ἡ διανομὴ τροφίμων

Οἱ διανομὲς ἐγένοντο τμηματικὰ βάσει τῶν τυπωθέντων καὶ διανεμηθέντων στὸ μεταξὺ οικογενειακῶν δελτίων τροφίμων, τὸ σύνολο τῶν ὁποίων ἀντιπροσώπευε 8.000 ἄτομα περίπου. Οἱ διανεμόμενες ἐκάστοτε ποσότητες ἦσαν ἐλάχιστες. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω ὅτι λίγες ἡμέρες πρὸ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1941 (22 Δ/βρίου) διενεμήθη, με τὸ ὑπ' ἀριθμ. 17 κουπόνι, λάδι⁵ βάρους 25 δραμίων κατ' ἄτομο, δηλ. 80 γραμμάρια, ἀντὶ δραχμῶν 210 κατ' ὀκάν, δηλ. σέ 13 δρχ. καὶ 125 λεπτὰ ἀνήρχετο ἡ ἀξία τῆς μερίδας τοῦ λαδιοῦ ποὺ ἔλαβε κάθε ἄτομο. Τῆ διανομὴ ἀνέλαβαν οἱ ἀνεργοὶ πλέον παντοπῶλες τῆς πόλεως Ναυπλίου καὶ τῆς Προνοιᾶς, τῶν ὁποίων τὰ καταστήματα ἦσαν τότε ἐντελῶς ἄδεια· δὲν ἦτο δίκαιο ν' ἀγνοηθοῦν καὶ νὰ μὴ λάβουν ἓνα μικρὸ ποσοστὸ ἀμοιβῆς καὶ γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα διέθεταν

5. Ἡ ἔλλειψη ἦτο τόσο μεγάλη, ποὺ ἐπετράπη με ὑπουργικὴ ἀπόφασι (ΦΕΚ 7/10.2.1942, τχ. Β', σ. 27) ἡ προσφορά στὴν κατανάλωσι ἐλαιολάδου με ὀξύτητα 35% βαθμῶν («ἦτοι 10% ἐλαῖκόν ὀξύ περίπου) καὶ με συναίνεσι τοῦ Γενικοῦ Χημείου τοῦ Κράτους.

και για τους κόπους που κατέβαλαν ζυγίζοντας. Οί παντοπωλές, όπως προείπαμε, είχαν συστήσει Συνεταιρισμό τότε, ήσαν δὲ οἱ ἑξῆς⁶:

Τοῦ Ναυπλίου : Ἰ. Γαλανόπουλος (κληρ. τὰ τέκνα του Μιχαὴλ καὶ Γεώργιος, ὁδὸς Ἑπαμ. Κοτσονοπούλου καὶ Δημ. Ὑψηλάντου), Ἰ. Βουλγαράκης (ὁδὸς Κοτσονοπούλου 7), Γρηγ. Μεντῆς (ὁδὸς Κοτσονοπούλου), Κων. Μεντῆς (Κοτσονοπούλου καὶ Λεωφ. Ἀμαλίας), Γ. Μηλιώτης (ὁδὸς Τάκη Παπανικολάου 52), Ἀδελφοὶ Μπικᾶκη (Σωτήριος καὶ Ἀντώνιος τοῦ Ἀδαμάκη, Κοτσονοπούλου καὶ Ἀμαλίας), Ἀδελφοὶ Μόρφη (Ἰωάννης καὶ Δημήτριος, Κοτσονοπούλου καὶ Ὑψηλάντου), Ἰ. Ξυνὸς (καὶ Εὐάγγελος, Ἀμαλίας καὶ Βασ. Κοκκίνου), Γ. Παπαμιχαλόπουλος (Κοτσονοπούλου, Βασιλέως Ἀλεξάνδρου καὶ Βασιλίσσης Ὀλγας), Κίμων Παλαβιτσινῆς, Πρόεδρος Παντοπωλῶν (Στ. Σταΐκοπούλου 2 καὶ Φαρμακοπούλων), Ἀδελφοὶ Ρούτουλα (Εὐθύμιος καὶ Κων/ντῖνος, ὁδὸς Δ. Πλαπούτα καὶ Γ. Γενναδίου) Δημ. Φωτίου (Παπανικολάου 54).

Τῆς Προνοίας: Γ. Ζερβόπουλος (ὁδὸς Γεν. Κολοκοτρῶνη), Εὐάγγ. Ζερβόπουλος (25ης Μαρτίου καὶ Γεν. Κολοκοτρῶνη), Σταῦρος Κατσούλης (Ἀβέρωφ 10), Γ. Κουλουρίδης, Νικ. Κουλουρίδης, Διαμ. Κυμπουρόπουλος (Γεν. Κολοκοτρῶνη 23 καὶ Παλαμηδίου), Βασ. Μπόμπος (25ης Μαρτίου 51), Ἰ. Χάβας.

6. Ὑπῆρχαν ὀλίγον προγενεστέρως στὸ Ναύπλιο, κατὰ τὴν 10ετίαν 1927-1937, καὶ τὰ παντοπωλεῖα: α) τοῦ Γεωργίου Ἀνέστη, ὁδὸς Σταΐκοπούλου 13 καὶ Ἀλ. Σούτσου, β) τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Κώστα Χατζάρα, ὁδὸς Πλαπούτα, τὸ ὁποῖον τὸ 1934-35 μετεφέρθη στὴν Ἀθήνα (ὁδὸς Εὐριπίδου), καὶ γ) τοῦ Γερασίμου Κων. Καραμέλη, ὁδὸς Βασ. Κωνσταντίνου 18 —«Μεγάλος Δρόμος»— καὶ Ἀγγέλου Τερζάκη (νῦν, μετέπειτα ἰατρεῖο Γ. Παπανδριανοῦ), ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπόδειγμα ἥθους καὶ ἀξιοπρεπειᾶς, δημιουργικὸς καὶ ρέκτης, ἐκ τῶν κυριωτέρων μετόχων καὶ πρωτουργὸς τῆς «Ναυπλιακῆς Ἑταιρείας Κονσερβῶν «Πελαργὸς», ΑΕ, πού ἰδρύθη τὸ 1930· κατήγετο πράγματι ἀπὸ τὸν Κάμπο Ἀβίας τῆς Ἑξω Μάνης καὶ μετέσχε τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, τιμηθεὶς γιὰ τὴ δράσι του ἀφυπηρετήσας ἐγκατεστάθῃ στὴν Κίο τῆς Βιθυνίας, ὅπου ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἐμπόριο, κατὰ τὴ μικρασιατικὴ ὁμως καταστροφὴ ἐπώλησε τὴν ἐπιχείρησι πού εἶχε δημιουργήσει καὶ ἐπέστρεψε ἐγκατασταθεὶς στὸ Ναύπλιο μετὰ ἀπὸ παρότρυνσι τοῦ Ναυπλιέως τότε ὑπολοχαγοῦ καὶ μετέπειτα στρατηγοῦ Κων. Καρδαρά, τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει στὴν Κίο, ὅταν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς Σμύρνης εἶχε προωθηθῆ καὶ καταλάβῃ τὴν ἑλληνικωτάτη αὐτὴ ἐπιθαλάσσιον πόλιν τῆς Προποντιδος, γιὰ τὴν κατοχὴ τῆς ὁποίας πολλὰ μάχες εἶχον διεξαχθῆ (1921-1922) μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν Δυνάμεων. Καὶ στὸ Ναύπλιο ἐπέδειξε δραστηριότητα, τιμιότητα καὶ εὐφυΐα, ἀναδειχθεὶς ἐπὶ ἔτη προμηθευτῆς τῆς 4ης Μεραρχίας· τίς ἱκανότητές του αὐτές καὶ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ χαρακτῆρος του σύντομα ἀνεγνώρισαν οἱ συμπολίτες, οἱ ὁποῖοι ἐπανειλημμένως ἀνέδειξαν αὐτὸν δημοτικὸν σύμβουλον καὶ μέλος τοῦ Ἐμπορικῆ Συλλόγου καὶ τοῦ Λιμενικοῦ Ταμείου. Κατὰ ἐκπλήσσοσαν συγκυρίαν ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶχα γράψῃ τὴ νεκρολογία πού εἶχε δημοσιευθῆ μετὰ τὸ θάνατό του στὴν ἐφημ. «Ναυπλιακὴ Ἠχώ» (φ. 756 /1.12.1940). Πρέπει νὰ μὴ παραλειφθῆ νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Γεω. Καραμέλης (1876-1940) ὑπέδειξε τὴν ἰδρυσι τοῦ οἰκισμοῦ τῆς «Νέας Κίου», ἡ περιοχὴ τῆς ὁποίας ἐνεθύμιζε τὴν ἀλησμόνητη μικρασιατικὴ πατρίδα.

Τὰ Χριστούγεννα 1941 επίσης διενεμήθησαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω σιτηρῶν 200 δράμια κατ' ἄτομον, δηλ. 120 δράμια σίτου, 70 δράμια ἀραβοσίτου καὶ 10 δράμια κριθῆς, ἢ συνολικῶς 640 γραμμάρια, ἀντὶ δραχμῶν 80 τὸ κάθε ἄτομο, ἐκ τῶν ὁποίων 5 δραχμῆς εἰσεπράττοντο ὑπὸ τῶν ἐμπόρων πού προέβαιναν στὴ διανομὴ, μὲ τὴν ἐποπτεία πάντοτε τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐνάμεσα Χριστουγέννων 1941 καὶ Πρωτοχρονιάς 1942 ἔφεραν οἱ Ἴταλοι ἕνα κίτρινο καὶ χοντρὸ ἀλεύρι, πιὸ βαρὺ ἀπὸ τὸ ἀραποσίτι καὶ ἄνοστο, τὸ ὁποῖο προήρχετο ἀπὸ ἀρτόδενδρο. Διενεμήθη κι αὐτό· χαρακτηριστικὸ του: ὅταν τὸ ἔψηνες σὰν ὅλα τὰ ψωμιά καὶ τὸ ἔτρωγες, βάραινε τὸ στομάχι σὰ νὰ κατάπιες μολύβι· μόνο ἂν εἶχες πολλές σταφίδες καὶ τὶς ἀνακάτευες, ψήνοντάς τες μαζί, ἦταν ὑποφερτό.

Οἱ διανομῆς αὐτῆς δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς καὶ ἡ δυσαρέσκεια τοῦ κόσμου ἐκδήλη καὶ ἀπολύτως δικαιολογημένη. Οἱ φυματιώσεις, πού ἀντιμετωπιζόντο, ὄσες, μὲ ὑπερσιτισμὸ, ξαναφούντωσαν, οἱ δὲ θάνατοι κυρίως ἠλικιωμένων λόγω τῶν καθολικῶν οἰδημάτων ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸ καὶ τὴν πείνα πολλαπλασιάστηκαν. Στὸ μεταξύ, ἡ Νομαρχία, συνεχίζοντας προφανῶς τὴ δικτατορικὴ ἀντίληψη καὶ μεθοδολογία, εἶχε προβῆ σὲ μερικὲς ἐνέργειες, τὶς ὁποῖες οἱ ἀξιοπρεπεῖς καὶ ἐλεύθεροι πολῖτες δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθοῦν, πολὺ περισσότερο ὅταν ἐσχετίζοντο μὲ τὸ νόμο καὶ τὴν ἠθικὴ τάξι. Ἐὰν ἀναφερθῆ ὅτι ἀγνοήσασα τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ ἔδωσε ἐντολὴ ἀπ' εὐθείας στὸ Σύλλογο Παντοπωλῶν νὰ προβῆ σὲ διανομὴ σάπωνος, ὅπως ἐπίσης ἐζήτησε καὶ ἔλαβε 13 ὀκάδες ἐλαίου γι' ἀτομικὴ χρῆσι τοῦ Νομάρχου, γιὰ τακτοποίησι ὁμως, μεταχρονολογημένα, ἐζητήθη νὰ διατεθῆ, εἰκονικὰ, ἰσόποσο λάδι γιὰ τὶς ἀνάγκες δῆθεν τοῦ συσσιτίου Κρητῶν ὀπλιτῶν. Στὴ 14η συνεδρίασι τῆς Ἐπιτροπῆς πού ἐγινε στίς 30.12.1941, μὲ ἀπόφασι πού ἐλήφθη παμψηφεί (δύο ἀπουσίαζαν, Κοντοζαμάνης καὶ Καλογερόπουλος), δὲν ἀπεδέχθη ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν συγκάλυψι τῆς λήψεως τοῦ ἐλαίου ἀπὸ τὸν Νομάρχη, ἀντίθετα μάλιστα ἐζητήθη νὰ δοθῆ ἐντολὴ κανονικῆς χορηγήσεως στὸ Νομάρχη. Μόνον ὁ ἐκ τῶν μελῶν ὑπάλληλος τῆς Νομαρχίας Ἄθ. Θεοφανόπουλος, πού ἐστερεῖτο ἐνελιξίας καὶ εἶχε ἀτυχῶς ἀπότομο χαρακτῆρα — ὁ μακαρίτης μετὰ ἐνάμισυ ἔτος ἐξετελέσθη ὡς μέλος τοῦ Ε.Α.Μ — ἔφερε ἀντιρρήσεις ἰσχυρισθεῖς ὅτι «ἡ Ἐπιτροπὴ ὡς ὄργανον τῆς Νομαρχίας καὶ ἀρχὴ ὑποδεεστέρα δὲν ἔχει δικαίωμα ἐλέγχου τῆς σκοπιμότητος τῶν πράξεων καὶ διαταγῶν τῆς Νομαρχίας». Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς ἀναψε τὰ αἵματα, ὁ δὲ *Τάκης Παπαδόπουλος* ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ἀντεῖπε εὐθέως καὶ μὲ σθένος τὰ ἐξῆς ἀποκαλυπτικὰ, πού ἀξίζουν νὰ δημοσιοποιηθοῦν σὰν παράδειγμα ἐλευθεροφροσύνης, σωφροσύνης, ἐντιμότητος καὶ ἀνεξαρτησίας ἐναντι κάθε Ἀρχῆς, ὅταν ἀπαιτῆ συγκάλυψι ἐκνόμων ἐνεργειῶν τῆς: «Δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκτελώμεν τυφλῶς τὰς διαταγὰς τῆς Νομαρχίας, ἀδιαφόρως ἐὰν θίγουν καὶ παρακαλύουν τὸ οὐσιαστικὸν ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποῖαν βαρύνει ἡ εὐθύνη διὰ τὸ ἐπισιτιστικὸν ζήτημα τῆς πό-

λεως, δι' ἧ αὐτὴ ἐτάχθη, καλύπτοντας μάλιστα ἀπόδειξιν παραδόσεις μὴ παραδοθείσης ποσότητος, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπόδειξις παραδόσεις κατόπιν προφορικῆς ἐντολῆς παρεδόθη προγενεστέρως, πολὺ πρὸ τῆς 23ης Δ/βρίου 1941 καὶ ἴσως νὰ πρόκειται περὶ νέας ἐντολῆς, θεωρεῖ δὲ ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν Νομαρχίαν ὡς προϊσταμένην Ἀρχὴν διὰ τὴν παροχὴν πάσης συνδρομῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς, ὡς ἐδηλώθη τοῦτο ἐπανειλημμένως καὶ κατηγορηματικῶς ὑπὸ τοῦ κ. Διευθυντοῦ αὐτῆς», προσθέσας ὅτι «δὲν παραλείπω νὰ καταθέσω προφορικὴν δῆλωσιν τοῦ κ. Νομάρχου Μπατρίνου ἐνώπιον τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι μᾶς ἀναθέτει ἐν λευκῷ τὴν λύσιν τοῦ ἐπισιτιστικοῦ ζητήματος, δεδομένου ὅτι αὐτὸς εἶναι Νομάρχης Ἀργολιδοκορινθίας καὶ ὄχι Ναυπλίου καὶ ξένος πρὸς τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοικοὺς καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη γνώσιν ἐπὶ τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν τῆς πόλεως. Ἐάν παρ' ἐλπίδα ἡ Νομαρχία ἔχη διάφορον γνώμην, ἅς ἀναλάβῃ μόνη τῆς τὸ ἐπισιτιστικὸ ζήτημα, ἀπαλλάσσοις ἡμᾶς τούτου». Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς συνεφώνησαν ἀπολύτως μὲ τὸν μακαρίτην Παπαδόπουλον.

Μετὰ τὴ διὰ λόγων ἄλλ' οὐσιαστικὴ σύγκρουσις Νομαρχίας καὶ Ἐπιτροπῆς ἡ τύχη τῆς τελευταίας εἶχε κριθῆ, χωρὶς βεβαίως βιαιότητες ἢ ἐντυπωσιακὰς ἐνεργείας. Ἡ περιθωριοποίησι καὶ ἡ ἄδρανοποίησι σὲ τέτοιες περιπτώσεις καὶ ἐνίοτε ἡ διαβολὴ τοῦ «διαφωνούντος», ἐπίσημη ἢ ὑπόγεια, εἶναι οἱ συνηθισμένες τακτικὰς πού δὲν τίς ἐφαρμόζουσιν μόνον οἱ Πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ ἡ διοικητικὴ μηχανὴ ἀφ' ἑαυτῆς, καθοδηγούμενη πολλάκις ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία, καθὼς καὶ πλείστοι ἄλλοι πού εἶναι ἀδίστακτοι καὶ πού ἔχουν φοιτήσῃ στὰ ἐνδότερα διαφόρων πολιτικῶν γραφείων ἢ εἶναι θαυμασταὶ καὶ ἐφαρμόζουσιν τὴν πολιτικὴ θεωρίαν τοῦ Νικ. Μακιαβέλλι⁷. Τὸ

7. Ὁ Νικόλαος Machiavelli, Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης, ἔζησε κατὰ τὰ ἔτη 1469-1527, ὅταν ἡ Ἰταλία εὗρίσκετο ἀνάστατη ἀπὸ τὶς πολεμικὰς συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀνεξάρτητων τότε κρατῶν αὐτῆς καὶ τῶν Γάλλων, Γερμανῶν καὶ Ἀσραγῶνων-Ισπανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναμειχθῆ στὶς διενέξεις καὶ εἰσβάλει στὴ χώρα μὲ πρωταγωνιστὰς στὴ δυσκολότερη φάσιν (μάχης τοῦ 1494-95, μάχη τοῦ Agnadel τὸ 1509, συμμαχία - Ligue τοῦ Cambrai - Καμερακίου τοῦ 1509 κλπ.) τὸν Πάπα Ἰούλιον Β', τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας Κάρολο Η' καὶ Λουδοβίκο ΙΒ', τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανὸν Α' καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀσραγῶνος καὶ Καστίλης Φερδινάνδου Ε' τὸν Καθολικόν. Ὡς γραμματεὺς ὁ Μακιαβέλλι τῆς Φλωρεντινῆς δημοκρατίας ἐπὶ 14 ἔτη ἐγνώρισε στὴν πράξιν ὅλες τὶς μηχανορραφίαις τῆς πολιτικῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε βαθὺς μελετητῆς, καὶ ὑπέστη τὶς ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἐξουσιῶν συνέπειαι μὲ διώξεις, φυλακίσεις καὶ βασανιστήρια. Δὲν κατεχράσθη ὀτιδήποτε δημόσιο, καὶ ἀντιθέτως ἐστερήθη τῶν πάντων, ἐγκαταλείψας μὲ τὸ θάνατό του σύζυγον καὶ πέντε παιδιὰ σὲ πλήρη φτώχεια. Τὰ πιὸ γνωστὰ πολιτικῆς θεωρίας ἔργα του, στὰ ὁποῖα ξετυλίγονται ὅλες οἱ διακυμάνσεις τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας του καὶ οἱ ἰσχύουσες ἀρχαὶ καὶ τὰ ἀντιθετικὰ μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα —χρησιμοποιώντας τα συγχρόνως— ἕνας φιλόδοξος καὶ χωρὶς ἐνδοιασμοὺς πολιτικὸς θὰ ἀναρριχθῆ καὶ ὀδηγηθῆ στὴν ἐξουσία, εἶναι τὸ πασίγνωστο «El Prinzipo» (ὁ Ἡγεμόνας) καὶ οἱ «Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio» (Ὁμιλίαι πάνω στὴν πρώτη δεκάδα —τῶν βιβλίων τῆς

αυτό συνέβη και στην περίπτωση μας. Ο νομάρχης Μπατρίνος αναβαθμίστηκε τοποθετηθείς Γεν. Δ/ντής ή Γεν. Γραμματέας του Ύπουργείου Έσωτε-

Ίστορίας- του Τίτου Λιβίου): τα βιβλία του αυτά, που εκφράζουν την ιδεολογία του «μακιαβελισμού», παρέχουν μόνον εικόνα αποκρουστική, αφού υπεδείκνυε και υποδεικνύει ως αξιωματικό παράδειγμα ισχυρού πολιτικού ήγέτη τον Ίταλό πρίγκιπα Κάισαρα Βοργία (1476-1507), φυσικό τέκνο του Πάπα Άλεξάνδρου ΣΤ΄), τον οποίο χαρακτηρίζει και δέχεται ως τον πιο εύφυη, τον πιο δόλιο και άπιστο και τον πιο εγκληματικό άρχοντα, τον οποίο είχε γνωρίσει μέχρι τότε ή ανθρώπιότητα, εφαρμόζοντα για τó συμφέρο του κράτους όποιοδήποτε μέσο σατανικής πονηρίας και αγαθότητας, σκληρότητας και καλωσύνης, θωπείας και κολακείας των αντίπαλων ή έξουθενωτικού διωγμού των. Θανάσιμα επίσης για τή δύναμη τής παρατηρήσεως, τήν κομψότητα και μερικώς τήν εδρασηλία του ύφους ήσαν και τά ιστορικά έργα του, οί «Istorie fiorentine» (Φλωρεντινές ιστορίες) και «Legazioni» (Άπονημνεύματα πρεσβειών - πρεσβευτικών άποστολών). Δέν θα παραπέμψω σέ έργα που μιλάνε για τόν Μακιαβέλλι και αναλύουν έκτενώς τόν «μακιαβελισμό», αλλά θα δώσω μιá σπάνια βιβλιογραφία, όχι εύκολα προσιτή, για τά γεγονότα τής εποχής εκείνης, τραγικής για τούς λαούς τής Ίταλικής χερσονήσου, και για τούς πρωταγωνιστές οί όποιοι ήσαν οί Μεγάλες τότε Δυνάμεις τής Εύρώπης που επενέβαινον για νά βοηθήσουν άρχικώς τόν Πάπα, επιδιώκοντα νά διατηρήση τήν άπόλυτη κυριαρχία του σέ όλη τή χερσόνησο και κυρίως στην έκτετατική άριστοκρατική πολιτεία τής Βενετίας, ή όποια ήρνείτο τήν επικυριαρχία του και ήθελε νά έλέγχη άπόλυτα τó ντόπιο ιερατείο, για νά μñ εργάζεται κατά του Βενετικού κράτους και ύπέρ του Παπικού· τούτο τó πράττω, γιατί με εκείνη τήν εποχή και τήν πολεμική δράση συνδέεται κάπως και τó Ναύπλιο και ή Άργολίδα· γι' αυτά όμως «ές άλλοτε»: α) Philippe de Com(m)ynes (Γάλλου χρονικογράφου και διπλωμάτη, 1445-1509), Chroniques et hystoires, Paris 1524 και 1528· και Chroniques du roy Charles-Huytieme, 1649, 1747, 1840-7· και νεωτέρα έκδ. «Mémoires. Louis XI et Charles de Téméraire. Ed. établie et présentée par J. Schmidt, Paris 1978.- β) Francesco Guicciardini, gentil' huomo Fiorentino, La Historia d' Italia.. έπιμ. Τ. Porcacchi, Venetia 1561, 1562, 1564, 1572, 1574 (6η έκδ.) και Opera inedite di Fr. Guicciardini, Firenze 1857-1867 (10 τόμοι).- γ) Tomaso Costo, Compendio della Storia del Regno di Napoli, parte terza ... in Venezia 1613.- δ) Pietro Giannone, Istoria civile del Regno di Napoli, In Napoli 1723.- ε) P. A. Daru, Histoire de la République de Venise, libr. XX et XXI, Paris 1819 α' έκδ. και 1853 δ' έκδ.- στ) Denus Godefroy, Histoire de Charles VIII, Paris 1864.- ζ) La Pilergerie, Campagnes et Bulletins de la grande armée d'Italie (1494-1495), Paris 1866.- η) Fulin, Marino Sanudo, La spedizione di Carlo VIII in Italia, Venezia 1873-1882.- θ) H. François Delaborde, L'expédition de Charles VIII en Italie, Paris 1888.- ι) Maulde La Clavière, Histoire de Louis XII, Paris 1889-1893 (4 τόμοι).- ια) L. G. Péliissier, Louis XII et Ludovico Sforza, Paris 1896.- ιβ) Christine Shaw, Julius II. The Warrior Pope, London 1993. Ύπάρχουν και πολλά άλλα έργα αναφερόμενα στην ιστορία τής Βενετίας (ώς του D. Malipiero, Annali veneti dell' anno 1457 al 1500, a cura di F. Longo e A. Sagredo, έν «Archivio Storico Italiano» VII, 1847, σ. 1 κ.έξ. ή του S. Romanin, Storia documentata di Venezia, Venezia 1853-1861, τ. I-X, κ.ά.), εις τά όποια ό ενδιαφερόμενος θα βρη πληροφορία για τούς διεξαχθέντας τότε πολέμους στην «Τετρα-Ρεμμα» τής Βενετίας, τήν ήρωική άμυνα τής Παδούσης κλπ. τά όποια όμως παραλείπω. Νά προσθέσω δύο ακόμη πληροφορίες: πρώτα ότι για τόν Πάπα Ίού-

ρικῶν —δὲν θυμᾶμαι ἀκριβῶς— καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ναύπλιο τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1942 καὶ ὁ νέος νομάρχης *Σάββας Σ. Παπαδόπουλος*⁸ εὐρέθη πρὸ μιᾶς διαμορφωμένης καταστάσεως καὶ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀγνοήσῃ τὴς εἰσηγήσεις τῆς ὑπηρεσίας του, οὔτε τὰ μικρὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπισιτισμοῦ. Ἔτσι ἀπεφασίσθη, ἐπίσημα πλέον, ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς τὸ Τμήμα Ἀγορανομίας τῆς Νομαρχίας (προϊστάμενος Κ. Ζηκογιάννης), ὅπως καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν οἰκογενειακῶν δελτίων διανομῆς τροφίμων, τοῦ ἀρμοδίου γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς προσληφθέντος ἀπὸ 1ης Φεβρουαρίου 1942, βάσει σχετικῆς διατάξεως, μὲ ἀπόφασιν τοῦ Νομάρχου στὴ Νομαρχία. Ποιὸς ὅμως κατήγγειλε στὶς δικαστικὰς ἀρχάς, ὅτι δῆθεν τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τῶν Κατοικητικῶν σιτᾶρι δὲν εἰσῆχθη στὶς ἀποθήκας τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ δὲν κατεγράφη στὸ βιβλίο ἀποθήκης καὶ τὸ ἡμερολόγιο, τὰ ὁποῖα τηροῦσε μετ' εὐλαβείας ἡ Ἐπιτροπὴ, καὶ συνεπῶς ὅτι τὸ ἐσφετερίσθησαν κάποιοι; Ἄν καὶ δὲν ἀπεκαλύφθη ὁ καταγγεῖλας, ὁ ὀρισθεὶς γιὰ τὴν ὑπόθεσιν Ἐφέτης ἀνακριτῆς Γ. Βουμβουλᾶκης, ἄριστος καὶ ἀκέραιος δικαστικὸς⁹, γιὰ τὸν ὁποῖο μόνη σκιά πού αἰωρεῖτο ἦτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὴν

λιο Β' οἱ Ἕλληνες μελετῆται καὶ ἀναγνώσται γνωρίζουν ὅσα ἔχει περιλάβει ἐκτενῶς ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης στὸ γραφὲν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ 18ου αἰ. βιβλίου του «Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν», μέρος τοῦ ὁποῖου ἐτυπώθη στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1870 (σσ. 37-41), καὶ δεύτερον ὅτι ἕνας τῶν ἡρώων τοῦ θεατρικοῦ ἔργου τοῦ Μακιαβέλλι «Μανδραγόρας» ὀνομάζεται «Ligurio»· τί ὅμως σημαίνει τὸ ὄνομα ἐς ἄλλοτε.

8. Ἀπόδημος Ναυπλιεύς, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ οἰκονομικὰ στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔζησε ὡς δικηγόρος, ἀναδειχθεὶς καὶ τιμώμενος γιὰ τὴν εὐγένειάν του καὶ τὸ ἦθος του καὶ ὑπὸ τῆς Ναυπλιακῆς παροικίας τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, οὐδέποτε λησμονήσας τὰ γενέθλια χῶματα. Τὴν 23.11.1948 ἔδωσε διάλεξιν στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας περὶ τῆς Ἁγίας Μονῆς (Ἀρείας), τὴν ὁποία εἶχα τὴν χαρὰ νὰ παρακολουθῶ, τὸ δὲ κείμενον τῆς διαλέξεως ἐκείνης, συμπληρωμένο καὶ βελτιωμένο, συμπεριέλαβε ἀργότερον στὸ βιβλίο του «Ἐπιστημονικὰ Ἀνάλεκτα» (Ἀθ. 1967, σσ. 188-231), τὸ ὁποῖο μαζὶ μὲ τὸ προγενέστερον «Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (Ἀθ. 1963) ἀποδεικνύουν τὴν εὐρύτητα τῆς μορφωσέως του. Διετέλεσε σύμβουλος τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἐταιρείας.

9. Ἦτο ἀγαμος καὶ διέμενε σὲ ἕνα δωμάτιον τοῦ μεσαίου ὀρόφου τῆς οἰκίας Κων. Μεντῆ. Μεταπολεμικῶς ἀρεοπαγίτης, ὅπως καὶ ἄλλοι ἐφέται, πού εἶχαν ὑπηρετήσει στὸ Ἐφετεῖο Ναυπλίου. Ὡς μικρὸ δείγμα τῆς ἀκεραιότητος τοῦ δικαστοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς νοοτροπίας καὶ τοῦ τρόπου κρίσεως κατὰ τὴν περίοδον 1945-1957, ἀναφέρω ἕνα πραγματικὸ γεγονός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γνωστὸς δικηγόρος, ἄριστα καταρτισμένος καὶ εὐθύς, τὸν ὁποῖον ὁ μακαρίτης Βουμβουλᾶκης ἐγνώριζε ἀπὸ τὸ Ἐφετεῖο Ναυπλίου καὶ ἐξετίμα ὡς ἐξαιρετικὸν νομικὸν ἐπιμελούμενον τῶν ὑποθέσεων πού ἀνελάμβανε μὲ πληρότητα, τὸν παρεκάλεσε κάποτε νὰ ἐνδιαφερθῇ γιὰ ἕνα δικαστὴν, ὁ ὁποῖος εἶχε κατηγορηθῆ ὡς ἄριστερός καὶ ἡ ὑπόθεσίς του εἶχε ἀχθῆ στὸ Πειθαρχικὸ Συμβούλιον, τοῦ ὁποῖου μέλος ἦτο ὁ Βουμβουλᾶκης· τὸν διεβεβαίωσε ὅτι γνωρίζει τὸν δικαστὴν ἀπὸ νεαρῶτάτης ἡλικίας καὶ ὅτι «δὲν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ ἀριστερῶν φρονημάτων». Ὁ Βουμβουλᾶκης ἀρνῆθηκε νὰ δώσῃ ὁποιαδήποτε ὑπόσχεσιν, ἀρκεσθεὶς σ' ἕνα κοφτὸ «θὰ δοῦμε». Παρῆλθε καιρὸς, ὁ δι-

Κρήτη και γι' αυτό ασφαλώς (συμπερασματικά) θα ήτο δημοκρατικός, άρχισε τις ανακρίσεις, οι οποίες έτράβηξαν καιρό, άλλ' όταν στις 14.4.1942 προέβη στην κατάσχεσι του βιβλίου αποθήκης και του ήμερολογίου, διεπίστωσε ότι είχαν καταχωρισθῆ κανονικά και έμπρόθεσμα όλες οι ποσότητες (651³⁰⁰/₄₀₀ δκ.) του Κατσιγκρίου από τις 16 και 26 Νοεμβρίου 1941 και τις ακολουθοῦσαν έγγραφές άλλων μεταγενεστέρων άγορῶν. Ἡ διαβολή προκάλεσε έντυπώσεις, όπως όλες οι τέτοιες άπεχθείς «κατασκευές», ή αλήθεια όμως διαλάμπει τις περισσότερες φορές σέ πείσμα τῶν «κατασκευαστῶν» και «μηχανέων», άφανῶν ή μή, και ή θεία δίκη, όχι σπάνια, εκδικεῖται σύντομα μέ τρόπο πού προκαλεῖ δέος... Ἐς σημειωθῆ ότι ο Τάκης Παπαδόπουλος έτρεξε τότε, τις περισσότερες φορές, τά λογιστικά βιβλία τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ δημοσιούπαλληλική αντιμετώπισι τέτοιων δύσκολων και τραγικῶν καταστάσεων, μέ τῆ σύμφυτη εὐθυνοφοβία και τυπικότητα, πού αναστέλλουν πολλάκις ή και ματαιώνουν κάθε ἔγκαιρη και αναγκαία ενέργεια, δέν εἶναι σοφή έπιλογή, οὔτε προοιωνίζεται έπιτυχή άποτελέσματα, τουναντίον έπωμίζεται μ' αὐτήν τό Κράτος άμεσα και τις συνέπειες μιᾶς βέβαιης άποτυχίας, χωρίς νά διαθέτῃ πλέον προσχήματα για νά τῆ δικαιολογήσει. Τό Τμήμα Ἐγορανομίας παρά τις καλές διαθέσεις, τις φιλότιμες προσπάθειες και τήν έντατική δουλειά δέν μπορούσε νά κάνῃ τίποτα άλλο περισσότερο από τῆ νόμιμη και άψογη διανομή, μέσω τῶν παντοπωλῶν και λοιπῶν έμπόρων, οποιων τροφίμων εὑρισκε τό Κράτος και διέθετε κάθε φορά, ἔξ Ἀθηνῶν συνήθως άποστελλομένων, και οποιων τυχόν ποσοτήτων ειδῶν, τά όποια παρανόμως είχαν κάποιοι μαυραγοριτες άποκτήσει και εἶχε κατάσχει ή Ἐστυνομία.

Ἐτσι τό πρώτο τετράμηνο του 1942, τό πιό δύσκολο, παρήλθε μέ ελάχιστα έπισιτιστικά έφόδια, τά όποια περιωρίζοντο σέ είδη του Ἑλληνικοῦ Μονοπωλίου (άλατος και πυρείων, διανεμομένων κάθε μήνα) και άκόμη σέ δύο διανομές σταφίδας και σέ μιᾶ άραβοσιταλεύρου, πού ἔγινε τό Πάσχα του 1942. Μοιράστηκαν επίσης στους δημοσίους υπαλλήλους κουνιά μισή δκά (ή 640 γραμμάρια) κατά οίκογένεια και ρεβίθια δυόμιση δκάδες (ή 3.200

καστῆς εκρίθη άπαλλακτέος και έπέστρεψε στά καθήκοντά του και κάποια ήμέρα ο δικηγόρος συνήντησε καθ' όδόν τόν άεροπαγίτη και ἔσπευσε νά τόν ευχαριστήση, βέβαιος ότι και αὐτός θα συνέβαλε μέ τήν άπαλλακτική ψήφῳ του στην άθώωσι του φίλου του. Ὁ Βουλευτάκης τόν ἔκοψε: «δέν μου χρωστάς καμμιά ευχαριστία, γιατί εγώ τόν κατηψήφισα». Ὁ δικηγόρος ἔμεινε εκπληκτος, άπορήσας γιατί ή διαβεβαίωσί του δέν ἔγινε πιστευτή, ἔφ' ὅσον μάλιστα δέν υπήρξαν σαφείς ένδείξεις, οὔτε τά στοιχεία του φακέλλου ἦσαν αδιάβλητα. Ὁ Βουλευτάκης προσέθεσε: «Ναί, ήτο άθῶος. Ὡς νεώτερος ἐνήφιζα πρώτος αν ἔδινα άπαλλακτική ψήφο, άλλοι έπτά, ψηφίσαντες μετά από έμέ, θα ἦσαν καταδικαστικοί!». Ὁ δικηγόρος εγούργωσε τά μάτια και ἔσπευσε νά σταυροκοπηθῆ, καιτοι δέν τό ἐσυνήθιζε.

γραμμάρια) κατ' άτομο. Τότε ή έφημ. «Ναυπλιακή Ήχώ», (φ. 788 /22.3.1942) έγραψε σέ ένα άρθρο της μέ τίτλο «S.O.S» ότι οί τιμές ειδών διατροφής είχαν άνεβη κατά 50 και 100 φορές έναντι τών του παρελθόντος έτους και έζήτησε τή σύστασι μιās «ήθικης και δυναμικής Έπιτροπής» για τόν έπισιτισμό τής πόλεως επιβάλλοντας παρακράτημα 10% στην όλη παραγωγή σιτηρών τής έπαρχίας, τήν όποία παραγωγή υπελόγιζε σέ 4 έκατομμύρια όκάδες. Παρακράτημα σέ όλα όμως τά εξαγόμενα από τήν έπαρχία προϊόντα είχε ζητήσει ή αυτή έφημερίδα από τόν Οκτώβριο 1941 (φ. 780 /25.10.1941).

Στό τέλος Απριλίου 1942 ό νομάρχης Σάβ. Παπαδόπουλος μετετέθη τοποθετηθείς στην Προεδρία τής Κυβερνήσεως και ήρθε σέ άντικατάστασι νομάρχης ό Αναστάσιος Βέρροιος, πού έκαινοτόμησε πραγματικά, από τολμηρότητα ή έξανασθαις από τήν τραγικότητα τής καταστάσεως, έχων ίσως και τήν έγκρισι τής Κυβερνήσεως. Κατά πρώτον, θελήσας νά καλύψη τήν έλλειψι σέ νωπά προϊόντα, τά όποία εκείνη τήν έποχή και σέ συνέχεια θά άρχιζαν νά παράγονται, και για νά εξασφαλίση τή συνεχή τροφοδοσία τών αστικών κέντρων του νομού, εξέδωκε έγκύκλιο (7435/ έγκ. 23/24.4.1942), μέ τήν όποία καθώρισε τόν τρόπο έπιτάξεως τών κηπιαίων προϊόντων (κουκιών, μπιζελίων, φασολίων, κολοκυθιών και λοιπών γεωργικών προϊόντων) και διώρισε σέ κάθε Κοινότητα Κοινοτικές Έπιτροπές, οί όποίες θά έπραγματοποιούν τις έπιτάξεις και θά συνεννοούντο μέ τις Έπιτροπές Έπισιτισμού τών αστικών κέντρων, πού διώρισε ξανά, για τήν παραλαβή τών έπιταχθέντων προϊόντων. Κατόπιν αυτών συνέστησε μέ δύο άποφάσεις του (7539 /25.4.1942 και 8408 /6.5.42) τή νέα Έπιτροπή Έπισιτισμού Ναυπλίου, ή όποία ώρισθη άρμοδία για τις διανομές τών ειδών βιοτικής ανάγκης, για τόν έλεγχο τών οίκογενειακών δελτίων τροφίμων και τήν άντικατάστασι των μέ νέα άτομικά δελτία και γενικώς έπεφορτίσθη μέ τή φροντίδα του όλου έπισιτισμού τών κατοίκων τής πόλεως. Η άπόφασι όμως του Νομάρχου για τις Κοινοτικές Έπιτροπές Έπιτάξεων, δέν έπέρασαν ούτε πέντε ήμέρες, άπεδείχθη άνεφάρμοστη, γιατί δέν έλαβε ύπ' όψι τήν άρνησι και άδυναμία τών μελών αυτών τών Έπιτροπών για κάθε έπίταξι λόγω τών φιλικών και συγγενικών σχέσεων και δεσμών μετά τών όμοχωρίων παραγωγών· αναγκάσθηκε λοιπόν νά τροποποιήση τήν έγκύκλιό του μέ άλλη (7811 /29.4.1942), μέ τήν όποία έπετράπη στις Έπιτροπές Έπισιτισμού τών αστικών κέντρων νά προβαίνουν απ' εϋθείας σέ έπιτάξεις κηπιαίων προϊόντων, όταν οί Κοινοτικές Έπιτροπές Έπιτάξεων επιδείξουν τυχόν άδράνεια ή άδιαφορία ή άντιδράσουν μέ οίονδήποτε τρόπον.

Η νέα Έπιτροπή Έπισιτισμού Ναυπλίου, τής όποίας Πρόεδρος ώρισθη ό βιομήχανος Ηλίας Αθαν. Παπαντωνίου¹⁰, Πρόεδρος τότε του Έμπο-

10. 1899-1968, γυιός τής Παναγιώτας Δ. Μανουσάκη (†1936), από του Τζαφέραγα

ρικού και Βιομηχανικού Συλλόγου Ναυπλίου, ένας άνθρωπος ικανώτατος, εύελικτος που γνώριζε άριστα τη Γαλλική και Ίταλική γλώσσα, άριστος

(Άσίνη) και του έργοστασιάρχη (ΦΕΚ 109/20.4.1911, τχ. Α΄ παράρτ. σ. 532) από τα Λεβέσσοβα του τ. δήμου Κροκεών Λακωνίας Άθανασίου Βασ. Παπαντωνίου (†1919), ενός ρέκτου και δυναμικού επιχειρηματίου, που είχε για χρόνια τον μοναδικό τότε μεγάλο άλευρόμυλο της Ναυπλίας. Ή έπιχείρησι αυτή μετετράπη ουσιαστικά στην «Έλληνική Έταιρεία Κονσερβών, Α.Ε.» το 1915 (ΦΕΚ 468/22.12.1915, τχ. Α΄ σσ. 3597-3602), ή όποια για τους παλαιούς Άναπλιώτες έξακολουθούσε να ήτο και επί 20 άκόμενη χρόνια «έργο-στάσιο του Παπαντωνή», όταν δέν ήτο σε κοινή χρήση ό έμπορικός τίτλος και τό σημα «Κύκνος» να σημειωθή, με την εύκαιρία, ότι άριστα εκ των άναφερομένων στην έφημ. «Άργοναυπλία» (φ. 1433/4.4.1986) και στην «Ίστορία της Γαστούνης» του Τάσου Άθ. Γριτσοπούλου (περ. «Πελοποννησιακά» τ. ΚΔ΄ 1999, σ. 113) δέν άποδεικνύονται έξ έγγράφων στοιχείων. Ό Ήλ. Παπαντωνίου δέν ύπερείχε «κατά γένους δόξαν» (Παυσανίας Ι, 17, 6), άλλα ύπηρεξεν «έν τοίσι άστοίσι δόκιμος» (Ήρόδοτος Γ΄ 143) και ως δυναμικός παράγων του έμποροβιομηχανικού κόσμου του Ναυπλίου δέν περιωριζέτο, όπως τ΄ άδέλφια του, στα στενά έπιχειρηματικά ένδιαφέροντά του, άλλα είχε και κοινωνική παρουσία και δραστηριότητα. Ύπηρετήσεν ως έννομοτάρчих της Χωροκής και ήλθε σε έπαφή με όλα τα κοινωνικά στρώματα, γι΄ αυτό και είχε ιδιαίτερες εύαισθησίες και άνέπτυσε εύκολα φιλικές σχέσεις και με φτωχούς άγρότες και με μικρούς έπαγγελματίες του Ναυπλίου και με εργάτες της Πρόνοιας. Πολλές φορές κατά τόν χειμώνα, όταν τό έργοστάσιο εύρίσκετο σε ύφρασι, ύπεκρίνετο τόν κρυωμένο, για να μείνη στο σπίτι και να διαβάση με πάθος ένα από τα περιπετειώδη και συναρπαστικά βιβλία του Γάλλου συγγραφέως Ίουλίου Βέρν, στον όποιο είχε ιδιαίτερη προτίμησι. Ή μόνη άδυναμία του ή πραγματικά οί δύο: τό χαρτάκι με καλή παρούλα και τό... γυναικείο φουστάνι. Όταν εύρίσκετο μπροστά σε ώρατες ύπάρξεις, τόν έπιανε delirio, και όσάκις έχανε την αυτοκυριαρχία του, δύσκολα ξεμπέρδευε άτιμωρητί΄ όντας distingué, άσσος άβρός συμπεριφοράς προς τις γυναίκες, που άθελα ή ήθελημένα τόν ειλκυαν, δύσκολα να τις άφήση άδιάφορες. Οί τέτοιας φύσεως περιπτώσεις έκάλυπταν άριστα σελίδες της ιδιαίτερης ζωής του, άλλα έβάρυναν σημαντικά και τό βαλάντιό του, τό όποιο συνεχώς «ξεφούσκωνε». Διετέλεσε περιφερειακός Έφορος του Σώματος Έλλήνων Πρόσοκόπων και Πρόεδρος του Λιμενικού Ταμείου. Έστρεφέτο ύπερτροφικών έγωϊσμών, είτε ταξικών είτε οίκογενειακών, άλλα ούδέποτε κατεδέχθη να γίνη τσιράκι οίουδήποτε: δέν έδίστασε να έλθη σε αντίθεσι, τό θέρος του 1940, και με τόν τότε νομάρχη Άντ. Λεμπέση διατάξαντα τη σύλληψη του, ή όποια δέν έπραγματοποιήθη, γιατί διέφυγε στην Άθήνα, όπου ή διαταγή του νομάρχου δέν έξετελέσθη, άκυρωθεΐσα μετά την παρέμβασι και του κουμπάρου του Ήλ. Παπαντωνίου Ί. Διάκου, ό όποιος ήτο ιδιαίτερος του Μεταξά. Όταν τα ξεμερώματα της Παρασκευής της 29.10.1943 οί Γερμανοί, βοηθούμενοι ύπό άνδρών της Έλλην. Χωροφυλακής, συνέλαβον στα σπίτια τους όμήρους 28 Άναπλιώτες, δύο από την Άσίνη (Δαμιανό και Τζαβέλα), τόν Τάκη Χαλιώτη, πρακτικό γεωπόνο από τα Έπάνω Επίδαιρα, και τυχαία έναν Ίταλό ύπαξιωματικό που έκρύβετο, Μάριο όνόματι από την Perugia, γυιό φαρμακοποιού, κατηγορήθησαν ό Ήλ. Παπαντωνίου και ό δικηγόρος Πέτρος Κομνηνός, ότι είχαν συντάξει αυτοί τόν όνομαστικό κατάλογο των φερομένων ως έαμπτών, βάσει του όποιου έγένοντο οί συλλήψεις. Τότε έγκατέλειψαν άμέσως τό Ναύπλιο, διαφυγόντες στην Άθήνα, φοβούμενοι άντεκδικήσεις παρά την άρνησι της ένοχής των. Έκ των Ναυπλιέων μόνον 4 έκρατήθησαν τελικώς (Ν. Κ. Καράπαυλας, δικηγόρος, Πέτρος Παπούλιας, Θεόδ. Δ. Γιαννακόπουλος, έφοριακός, και Κων. Σαρ. Καραχάλιος, φωτογράφος), οί πλέον ίσως άθώοι,

στὶς δημόσιες σχέσεις, μὲ γνωριμίες καὶ ἐπαφές μὲ πλείστα ὄσα πρόσωπα τῆς κρατικῆς μηχανῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, ἀνασκουμπώθηκε γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν ἱκανοποίησι, ὅσο ἦτο κατορθωτό, τῶν ἐπισιτιστικῶν ἀναγκῶν τῶν Ναυπλιέων, κυρίως ὁ Πρόεδρος τῆς καὶ δευτερευόντως ὁ νομιάτρος *Δημοσθένης Στάϊκος*, καὶ ὁ διευθυντῆς τοῦ Ἑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης *Θεόδωρος Πανταζόπουλος*· ὅπου οἱ παραγωγοὶ ἤρνοῦντο καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπο ν' ἀποφύγουν τὴν ἐπίταξι, ἔτρεχε ὁ Παπαντωνῆς καὶ μὲ συμβουλές, μὲ θερμὲς παρακλήσεις, ἐξευτελιστικὲς ἐνίστε, μὲ ἀπειλὲς πολλὰκις στοὺς αὐθάδεις, προσεπάθει νὰ περισυλλέξῃ λίγες ὀκάδες κουνιῶν, κολοκυθιῶν, φασολιῶν. Ἡ δυσκολία τῆς περισυλλογῆς συνωδεύετο ἀπὸ τὴν ἔλλειψι μεταφορικῶν μέσων, τὰ ὅποια καὶ σὲ περιπτώσει εὐρέσεως ἐστεροῦντο καύσιμης ὕλης γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ποσοτήτων ἀπὸ τὰ χωριά καὶ κυρίως ἀπὸ τὰ Ἴτρια, παράγοντα πρῶιμα κουνιά.

Ἡ Νομαρχία στὴν ἀρχὴ ἐχορήγησε μικρὴ ποσότητα βενζίνης, ἀλλὰ δὲν παρήλθαν πολλὲς ἡμέρες καὶ ἐσταμάτησε τὴν παροχὴ λόγῳ ἐξαντλήσεως κάθε ἀποθέματος. Οἱ ὅποιες καὶ ὄσες προσπάθειες καὶ ὄλος ὁ ἀγῶνας ἀπέδω-

καὶ ἐστάλησαν στὶς φυλακὲς τῆς Τριπόλεως, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, οἱ πλέον μυημένοι, ἀπελύθησαν μὲ τὴ μεσολάβησι τοῦ μακαριστοῦ μητροπολίτου Ἀργολίδος Ἀγαθονίκου καὶ ἄλλων. Τραγικὴ κατάληξι τῆς περιπέτειας ἐκείνης δὲν ὑπῆρξε ἢ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐκτέλεσι τῶν συλληφθέντων, οἱ ὅποιοι ἀπελύθησαν μετὰ 1½ - 2 μῆνας, ἀλλὰ ἢ κατὰ τὰ «Δεκεμβριανά» τοῦ 1944 σύλληψι στὴν Ἀθήνα, πού διέμενε ἀπὸ τὸ 1940 συνεχῶς, καὶ ἢ ἐκτέλεσι ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἡλίου Βασιλείου Παπαντωνίου, βιομηχάνου, ἐκ τῶν πρώτων ἰδρυτῶν τῆς Α.Ε. «Ἑλλην. Ἐταιρεία Κονσερβῶν», πατὴρ τῆς γνωστῆς ἐνδυματολόγου καὶ ἰδρυτῆς τοῦ ὁμωνύμου «Λαογραφικοῦ Πελοποννησιακοῦ Ἰδρύματος» Ναυπλίου Ἰωάννας Β. Παπαντωνίου, πού ἐμεγάλωσε μοναχοθυγάτερα πίνοντας τὸ φαρμάκι τῆς ὀρφάνιας. Ἦτο ἕνα τραγικὸ καὶ ἐγκληματικὸ σφάλμα νομίζοντες ὅτι ἐξετέλουν τὸν καταζητούμενο ὑπ' αὐτῶν ὡς συνεργάτην τῶν Γερμανῶν ἢ ἦτο ποταπὴ καὶ ἐγκληματικὴ ἐκδίκησι στρεφόμενη κατὰ τῆς οἰκογενείας γενικῶς, σύμφωνα μὲ τὴ χιτλερικὴ ἀντίληψι τῆς οἰκογενειακῆς συνυπευθυνότητος; Δὲν πρέπει βεβαίως ν' ἀγνοεῖται ἢ ἔξαρσι τοῦ μίσους καὶ ἢ τραγικότης τῆς ἐποχῆς, ὅπως καὶ ἢ ἀδυναμία ἐξακριβώσεως τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν. Τὸν αὐτὸν Ἡλίου Παπαντωνίου ἐκατηγόρησαν καὶ πάλιν, κατὰ τὸν ἐμφύλιο, ὡς δῆθεν ἐρχόμενο σὲ συνεννόησι μετὰ τῶν ἀνταρτῶν, γιὰ νὰ μὴ ἀνατινάξουν τὸ πεπαλαιωμένο ἐργοστάσιον τῆς Ἐταιρείας στὴ Δαλαμανάρα. Ἡ κατηγορία ὁμως αὐτὴ δὲν ἀπεδείχθη καὶ ἀπηλλάγη. Λόγῳ τῶν φιλικῶν σχέσεων πού διετῆρει μὲ τὴ δημοῦπαλληλία ὁ Ἡλίας Παπαντωνίου, ὑπῆρξε γιὰ χρόνια ἀνεπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς Ἐταιρείας Κονσερβῶν σὲ ὅλες τὶς δοσοληψίες, πού εἶχε τυχόν ἢ Ἐταιρεία αὐτὴ, τῆς ὁποίας ἦτο ἕνας τῶν διευθυντῶν καὶ μέτοχος, μὲ τὸ πλῆθος τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ κατῶρθωνε, ὡς ἄριστος μᾶεστρος τῶν δημοσίων σχέσεων μιᾶς ἐπιχειρήσεως, πρωτοπόρος στὸ εἶδος του, νὰ ἀποφεύγανται προσκόμματα, νὰ ἐπιλύωνται φιλικῶς καὶ ἐγκαίρως οἱ διαφορὲς καὶ νὰ ἀντιμετωπίζονται ἀμέσως οἱ τυχόν ἐμφανιζόμενες ἀνωμαλίαι γιὰ τὴν ἀνεμπόδιστη δραστηριότητα τῆς Ἐταιρείας αὐτῆς, οἱ μεταγενέστεροι ἐκπρόσωποι τῆς ὁποίας, ἀνεξαιρέτως, θὰ πρέπει νὰ μὴν ξεχνοῦν τὴ μεγάλη αὐτὴ προσφορὰ τοῦ Ἡλ. Παπαντωνίου, ὅπως ἐπίσης ὅτι, σὲ περιόδους κρίσεως, πολλοὶ παραγωγοὶ τομάτας ἔφερναν στὸν «Κύκνον» τὴν παραγωγή τους γιὰ χάρι καὶ μόνον τοῦ Ἡλ. Παπαντωνίου. Ἡ φωτογραφία του διακαιοῦται νὰ ὑπάρχη ἀναρτημένη στὰ γραφεῖα του.

σαν κάποια άποτελέσματα και συνεκεντρώθησαν τὰ ἐξῆς κηπευτικά, τὰ ὁποῖα διανεμήθησαν στοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ἐντὸς τοῦ Μαΐου, μὲ τὰ ὑπ' ἀριθμ. 41, 42, 43 καὶ 44 κουπόνια τῶν οἰκογενειακῶν δελτίων τροφίμων: α) Κουκιά ὀκάδες 4.032 καὶ 200/400· β) Κολοκυθάκια ὀκάδες 1.109 καὶ 050/400· γ) Μπιζέλια ὀκάδες 134 καὶ 300/400· δ) Φασολάκια ὀκάδες 242, σύνολο ὀκάδες 5.518 καὶ 150 δράμα, οἱ ὁποῖες διετέθησαν μὲ μέση τιμὴ δραχμῶν 180 ἑκάστη ὀκά, ἐκ τῆς ὁποίας ἓνα τμήμα 30-50 δραχμῶν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, εἶχε προστεθῆ πρὸς ἀντιμετώπισι τῶν ἐξόδων τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γιὰ νὰ σχηματισθοῦν ἴδια κεφάλαια πρὸς ἀγορὰν προϊόντων ἄνευ μεσολαβήσεως δανεισμοῦ καὶ ἄνευ καταβολῆς τόκου· ἐξ ἄλλου ἐνεργητικὸ τυχὸν ὑπόλοιπο, μετὰ τῆ διάλυσι τῆς Ἐπιτροπῆς, θὰ διετίθετο πρὸς ἐνίσχυσι τῶν κεφαλαίων τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας. Τὸ οὕτω εἰσπραχθὲν πλεόνασμα ἐκ τῆς διανομῆς τῶν προσημειωθέντων κηπευτικῶν ἀνῆλθε σὲ 220.100 δραχμάς.

Ὅπως ἀπὸ τὰ παραπάνω μεγέθη προκύπτει ἀναμφισβήτητα, τὸ σύστημα ἐπιτάξεως τῶν κηπευτικῶν δὲν ἀπέδωσε καὶ λόγῳ τῆς δυστροφίας καὶ τῆς ἀρνήσεως τῶν παραγωγῶν, γιὰ νὰ παραδίδουν τὰ ἐπιτασσόμενα κηπευτικὰ προϊόντα, μικρὸ ποσοστὸ τῆς ὅλης παραγωγῆς των, καὶ ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως μεταφορικῶν μέσων. Ἡ Νομαρχία δὲν καθυστέρησε νὰ βγάλῃ τὰ συμπεράσματά της καὶ ἀλλάζουσα ἐντελῶς μεθοδολογία προβαίνει μὲ ἐγκύκλιό της (9460 /28.5.1942) στὴν κατάργησι ὄλων τῶν Ἐπιτροπῶν Ἐπισιτισμοῦ τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας καὶ ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ ἐμπόριο ὄλων τῶν προϊόντων, καθὼς καὶ τίς τιμὲς αὐτῶν, χωρὶς νὰ ὑπολογίση, ὅτι ἡ μαύρη ἀγορὰ θὰ φουντώσῃ ἀκόμη περισσότερο, ὅπως καὶ συνέβη. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ Ναυπλίου διελύθη, ἀλλὰ ἀμέσως συνεκροτήθη νέα (ἀπόφασις Νομ. 10048 /3.6.1942 καὶ 10188 /7.6.1942) μὲ νέα ὄνομασία «Ἐπιτροπὴ Δελτίων καὶ Διανομῶν Ναυπλίου» καὶ μὲ μέλη τούς: α) Ἡλίου Παπαντωνίου, Πρόεδρον, β) Κων. Γριμάνην, διευθυντὴν τοῦ Ὑποκαταστήματος Ναυπλίου τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν, γ) Γεώργ. Δρυμπέτην, σχολιάτρο, πρῶην ἀνθυπίατρο τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, καὶ δ) Βασίλ. Σελιανίτην, κτηματίαν. Τὸ ὀλιγομελὲς τοῦ νέου σχήματος ἔδινε τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἦτο πιὸ εὐέλικτη καὶ θὰ ἔπαιρνε γρήγορες ἀποφάσεις.

Στὰ τέλη τοῦ Μαΐου ἐγένετο ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ διανομὴ 6.233 συνολικῶς ὀκάδων ἀλεύρων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, πού διετέθησαν σὲ 7.692 ἄτομα ἀπὸ τρία τῆς Ἐπιτροπῆς πρατήρια συγχρόνως, μὲ τὸ 47 κουπόνι τῶν οἰκογενειακῶν δελτίων ἄρτου καὶ τροφίμων, πρὸς 325 δράμα τῆς ὀκάς γιὰ κάθε ἄτομο. Ὁ ἔλεγχος κατὰ τὴν διανομὴν ἀνεκάλυψε ἀρκετὰ πλαστὰ δελτία πού ἐκυκλοφοροῦσαν καὶ παρέπεμψε πέντε κατόχους στὸ Ἀνώτατο Ἀγορανομικὸ Δικαστήριον γιὰ παραδειγματικὴ τιμωρία· ἓνας μάλιστα καταδικάστηκε σὲ δέμηνη φυλάκισι. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐξανάγκασε τὴν Ἐπιτροπὴ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴ διαδικασία ἀντικαταστάσεως τῶν οἰκογενειακῶν

δελτίων με νέα άτομικά, ή οποία άρχισε την 1η Ίουνίου. Από 8.000 άτομα που έφεροντο με τα οικογενειακά, περιορίσθησαν σε 7.250 άρχικώς, μετέπειτα όμως αύξηθήκαν διαδοχικά σε 7.500 περίπου λόγω της άφίξεως έξ Αθηνών, με διμηνιαία ή τριμηνιαία άδεια, πολλών Ναυπλιέων αποδήμων. Πλειστοι έξ άλλου είχαν απολέσει τα δελτία τους, αφαιρεθέντα ίσως ύπό άλλων ή εύρεθέντα, και ή τοιαύτη απώλεια ή κλοπή προκαλοϋσε μιá διαδικασία άπασχολήσεως προς άποκάλυψη και έντοπισμό των σφετεριστών, οί όποιοι βεβαίως δέν τά επέστρεφαν, αλλά προσεπάθουν νά λάβουν με αυτά περισσότερες μερίδες έν τών διανεμομένων τροφίμων, που δέν έδικαιοϋντο¹¹.

Διασώθηκε μιá κατάστασι που φανερώνει τις διανεμηθείσες κατ' άτομο ποσότητες διαφόρων ειδών, επί τη βάσει έκάστου κουπονίου των άτομικών δελτίων από του Ίουνίου 1942 μέχρι της 16 Ν/βρίου 1942. Είναι σημαντική όχι μόνο για τα είδη που μοιράστηκαν, αλλά και για τις άσήμαντες συνήθως ποσότητες που κάθε φορά διενέμοντο. Άς τή δώσουμε, όπως ακριβώς έχει, με άναγραφή του βάρους των διανεμηθέντων σε όκάδες ή δράμια.

α/α	κουπ.	1	Άλευρον	1 όκά	
»	»	2	Ίχθείς	100/400	
»	»	3	Άλας	150/400	
»	»	4	Πυρεΐα	1 κυτίον	
»	»	5	Ίχθείς	100/400	
»	»	6	Γεώμηλα	100/400	
»	»	7	Άλας	150/400	
»	»	8	Πυρεΐα	1 κυτίον	
»	»	9	Σταφίς	1 όκά	3/7/1942
»	»	10	Τομάτα	200/400	
»	»	11	Άλευρον	3 όκάδες	
»	»	12	Ίχθείς	100/400	
»	»	13	Σάπων	75/400	10/7/42

11. Παρέχουμε ένα κατάλογο των ονομάτων αυτών που είχαν χάσει τα δελτία των, περισσότερο για να θυμηθούμε παλαιούς συμπολίτες· σημειώνουμε και τους αριθμούς των δελτίων τροφίμων: α) Άναγνωστόπουλος Π. 3988· β) Βαλασάκη Ν. Χρυσούλα· γ) Γεωργοπούλου Ν. Θεοδ. 5649· δ) Γεωργόπουλος Ν. Γεώργ. 5650· ε) Γεωργόπουλος Ν. Χρ. 5651· στ) Γεωργοπούλου Ν. Τούλα 5652· ζ) Γκοτσόπουλος Σ. 6958· η) Κάτρη Πολυξένη 5199· θ) Κατσαρός Άναστ. Ίωάν. 168· ι) Κοντογιαννόπουλος Άλέξ. 3409· ια) Κουτρουφίνης Εύαγ. 7150· ιβ) Μάνεσις Σπυρ. Ίωάν. 2134· ιγ) Μιχάλου Παν. Σοφία 2091· ιδ) Μιχάλου Παν. Λούλα 2093· ιε) Πιτσάκης Εύαγ. Ίωάν. 2815· ιστ) Πιτσάκης Σταύρ. Ίωάν. 2816· ιζ) Τανταλίδης 6215· ιη) Τζανετοπούλου Εύαγ. 5668· ιθ) Τζανετόπουλος Ίωάν. 5669· κ) Τζανετόπουλος Ίωάν. 5670· κα) Τζανετοπούλου Κ. Σοφία 5671· κβ) Τσαγκαράκη Έλευθερία 3713· κγ) Χατζηχριστοδούλου Έλ. 1468.

α/α	κουπ.	14	Ίχθεις	100/400	22/7/42
»	»	15	Σταφίς	1 δκά	22/7/42
»	»	16	Ζάχαρις	75/400	
»	»	17	Τομάτα	1 δκά	
»	»	18	Έλαιον	100/400	5/8/42
»	»	19	Σμιγός	4 ¹ / ₂ δκάδ.	5/8/42
»	»	20	Ίχθεις	100/400	
»	»	21	Άλας	150/400	14/8/42
»	»	22	Πυρεΐα	1 κντίον	»
»	»	23	Ίχθεις	100/400	20/8/42
»	»	24	Σάπων	75/400	20/8/42
»	»	25	Σταφίς	200/400	20/8/42
»	»	26	Σάπων	40/400	7/9/42
»	»	27	Άλας	150/400	11/9/42
»	»	28	Πυρεΐα	1 κντίον	»
»	»	29	Φουντόψυχα		10/9/42
»	»	30	Σίτος - σμιγός	3 150/400 δκ.	11/9/42
»	»	31	Ίχθεις	100/400	
»	»	32	Σταφίς	100/400	30/9/42
»	»	33	Ίχθεις	100/400	
»	»	34	Σίτος	3 200/400 δκ.	6/10/42
»	»	35	Άλας	150/400	10/10/42
»	»	36	Πυρεΐα	1 κντίον	»
»	»	37	Άλας	150/400	4/11/42
»	»	38	Πυρεΐα	1 κντίον	»
»	»	39	Σάπων	80/400	»
»	»	40	Σταφίς	300/400	»
»	»	41	Σίτος - Άραβόσιτος	3 275/400	7/11/42
»	»	42	Σταφίς λευκή	150/400	16/11/42
»	»	43	Σταφίς μαύρη	50/400	»

Βάσει τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν ἢ συνολικὴ κατ' ἄτομον διανεμηθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἰούνιο ἕως 16 Νοεμβρίου 1942 ποσότης ἕξ ἐκάστου εἴδους ἀνέρχεται σέ:

Άλάτι	Άλεῦρι	Ζάχαρι	Λάδι	Πατάτες	Σαποῦνι	Σιτάρι
2 δκάδες & 250 δρ.	4 δκάδ.	75 δράμια	100 δράμ.	100 δράμ.	270 δράμ.	7 δκάδ. & 225 δρ.

Σμιγός	Σπίρτα	Σταφίδα	Τομάτα	Ψάρια
4 δκάδες & 200 δρ.	7 κουτιά	4 δκάδες	1 1/2 δκά	2 δκάδες

Πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι δὲν διενέμοντο ὅλα τὰ εἶδη στὸν αὐτὸν πάντοτε συνολικὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀτομικὰ δελτία, γιατί ἢ δὲν προσήρχοντο νὰ τὰ λάβουν ὅλα ἢ ἀπουσίαζαν κατὰ τὸ χρόνο τῆς διανομῆς· ἔτσι οἱ λαβόντες μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 κουπόνι ἀλευρι ἀνήλθον σὲ 7.123 ἄτομα, οἱ λαβόντες μὲ τὸ 15 κουπόνι σταφίδα σὲ 7.402 ἄτομα, μὲ τὸ 16 κουπόνι ζάχαρι 7.397, μὲ τὸ 18 λάδι σὲ 7.299, μὲ τὸ 19 σμιγλὸν σὲ 7.056 ἄτομα, οἱ λαβόντες μὲ τὸ 21 κουπόνι ἀλάτι σὲ 6.789 ἄτομα. Ὁ διαφορισμὸς αὐτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων δὲν ὑποβοηθᾷ μόνο στὸ νὰ ὑπολογίζονται τὰ ἀκριβῆ ποσὰ τῶν διανεμηθέντων εἰδῶν, οὔτε ἐπεξηγεῖ λεπτομερέστερα μόνο τίς συνθήκες τῆς συνολικῆς διαδικασίας στῆ συγκεκριμένη ἐποχὴ καὶ κοινωνία, ἀλλὰ εἶναι συνάμα διδακτικώτατος κυρίως σὲ ὄσους ἀρέσκονται νὰ προβαίνουν, ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ, σὲ γενικεύσεις, ἀρκούμενοι σὲ ἓνα μόνο, ἀσήμαντο στῆν οὐσία, «λιθαράκι» πληροφοριῶν, καὶ νὰ οικοδομοῦν μὲ αὐτό, αὐτοσχεδιάζοντες, ὀλόκληρες θεωρίες, οἱ ὅποιοι συσκοτίζουν ἀσφαλῶς καὶ διαστρεβλώνουν τὴν ἱστορικὴ γνῶσι χωρὶς ἐπαρκῆ ἐπιβεβαίωσι καὶ τεκμηρίωσι μὲ πολυπληθῆ στοιχεῖα. Σκεφθεῖτε πόσες ἀποκλίσεις θὰ εἶχαμε ὡς πρὸς τὰ ἀκριβῆ ποσὰ τῶν διανεμηθέντων, ἐὰν δὲν εἶχαμε, ὅπως δὲν ἔχουμε γιὰ ὅλα τὰ εἶδη, τὸν ὠρισμένον ἀριθμὸν τῶν ἀτόμων, πού προσήλθαν καὶ ἔλαβαν τὸ κάθε εἶδος.

Γιὰ ἐκεῖνα πού δὲν ἔχουμε καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι ἄγνωστος ἐξ ἄλλων στοιχείων ὁ ἀριθμὸς τῶν συνολικῶν ἀκριβῶς ποσοτήτων πού διετεθήσαν, θὰ ὑπολογίζαμε βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ μέσου ὄρου, δεχόμενοι κατὰ συμπερασμὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν 7.500 ἀτόμων καὶ τὴν πιθανότητα ὡς βεβαιότητα, ὅτι ἀπαντες προσήρχοντο καὶ ἀγόραζαν τὰ διανεμόμενα. Ἡ ἐπιφύλαξι συνεπῶς πρέπει νὰ ὑπάρχη σὲ ὅλες τίς ἐρμηνευτικὰ κατασκευές, πού στεροῦνται πολλῶν βεβαίων ἀποδεικτικῶν στοιχείων, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὅποιοδήποτε ὠραῖο σερβίρισμα μὲ ἐντυπωσιακὸ ἢ μὴ λεκτικὸ, καὶ εἶναι πέρα γιὰ πέρα δικαιολογημένη. Τὰ ἀποτελέσματα ἐξ ὄλων τῶν στατιστικῶν ὑπολογισμῶν, βάσει συμπερασματικῶν δεδομένων καὶ ὑποθετικῶν καὶ ἀμφισβητουμένων στοιχείων, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπολογίζονται καὶ γίνονται ἀποδεκτὰ ἀπὸ τοὺς ἔντιμους καὶ νουνεχεῖς, ἐπιβάλλεται μάλιστα νὰ ἀπορρίπτονται ἀσυζητητὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀξιους τοῦ ὀνόματός των ἐπιστήμονας, κυρίως τοὺς γνήσιους ἱστορικοὺς πού τοὺς ἐνδιαφέρει ἢ ἐξακριβωμένη γνῶσι¹².

12. Μία παρόμοια στατιστικὴ, τῆς ὁποίας σημειωθῆτω ἡ ἐφαρμοσθεῖσα μέθοδος δὲν ἀναφέρεται οὔτε τὰ ληφθέντα δείγματα-στοιχεῖα, ἀνεβίβασε σὲ ὑψηλὰ μεγέθη (Κ. Μπίρη, Ἀρβανίτες, οἱ Δωριεῖς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ..., Ἀθ. 1960, σσ. 333-341 «δημογραφικὸς ἀπολογισμὸς») τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἀλβανῶν, οἱ ὅποιοι εἰσήλθαν εἰρηνικῶς καὶ μετὰ ἀπὸ ἄδεια τῶν Δεσποτῶν τοῦ Μορέως στῆν Πελοπόννησο κατὰ τὸ β' ἡμῖσι τοῦ 14ου αἰ. καὶ στὶς ἀρχῆς τοῦ 15ου καὶ οἱ ὅποιοι εἶναι μετὰ τόσους αἰῶνες πέρα γιὰ πέρα Ἑλληνας· ἢ στατιστικὴ αὐτῆ ἀφ' ἑνὸς βεβαίωσι ἐπὶ ἀγνώστων καὶ ἀνυπάρχων τεκμηρίων, ὅπως βεβαιούμεθα ἀπὸ τὰ γραπτὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Μπίρη (σσ. 337-8), ὁ ὁποῖος τε-

Τὸ νὰ ἐπιχειρήσωμε νὰ δώσωμε τὰ ἐπὶ μέρους μεγέθη ποὺ προκύπτουν ἐξ ἐκάστης κατὰ κουπόνι διανομῆς, νομίζω ὅτι θὰ ἦταν ἀλυσυτελές, καθ' ὅσον τὸ ἐνδιαφέρον μας θὰ πρέπει νὰ περιορισθῆ στὴ συνολικὴ ποσότητα ἐκάστου διανεμηθέντος εἶδους, μὲ ὅλες τὶς ἐπὶ μέρους κατὰ κουπόνι διανομές. Ἐὰς δοῦμε λοιπὸν τί ἀκριβῶς προκύπτει ἐξ ἄλλων γραπτῶν στοιχείων ἐν σχέσει πάντοτε μὲ τὴν παραπάνω κατάστασι, ποὺ δίνει συνολικὴ εἰκόνα τῶν γενομένων διανομῶν.

Στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1942 ἔγιναν, μὲ φροντίδα τῆς Ἐπιτροπῆς Δελτίων καὶ Διανομῶν, δύο ἀκόμη διανομὲς ἀλεύρων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, μὲ τὰ κουπόνια ὑπ' ἀριθμ. 1 καὶ 11 τῶν ἀτομικῶν δελτίων τροφίμων, μία ὁκτὰ κατ' ἄτομον μὲ τὸ πρῶτο (1) κουπόνι καὶ τρεῖς ὁκάδες μὲ τὸ δεύτερο (11). Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν διανομῆ ἐφθάσε τὶς 7.109 ὁκάδες πρὸς 110 δραχμῆς τὴν ὁκτὰ, καὶ ἡ δευτέρα τὶς 21.750 ὁκάδες πρὸς 160 δραχ. τὴν ὁκτὰ. Ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς διαθέσεως, μέσα σὲ ἓνα μῆνα, κατὰ 50 δραχ. τὴν ὁκτὰ, δηλ. αὐξήσι κατὰ 45,45%, μιλάει σαφῶς στοὺς ἀναγνώστες γιὰ τὸ πόσο ἀνέλεγκτη ἦτο τότε ἡ Οἰκονομία καὶ πόσο ἡ μαύρη ἀγορὰ δροῦσε ἀσύδοτη, ἀφοῦ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ποὺ εἶχε μηδενικὴ τιμὴ κτήσεως τῶν ἀλεύρων ἐκ δωρεᾶς τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, βρισκόταν στὴν ἀνάγκη, γιὰ ν' ἀνταποκριθῆ στὰ συνολικὰ ἔξοδα (μεταφορᾶς κλπ.), νὰ αὐξάνῃ τὴν ἀξία διανομῆς, μέσα στὴν ὁποία περιλαμβάνοντο καὶ οἱ ἀμοιβῆς τῶν συνεταιρίων ἐμπόρων Ἰ. Καλογεροπούλου - Κ. Διαμαντοπούλου, ποὺ διενεργοῦσαν τὶς διανομὲς ἀλεύρων, καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Διανομῶν, ἡ ὁποία ὠρίσθη καὶ εἰσέπραξε τὸ ποσὸ τῶν δραχ. 111.417 γιὰ τὴν τελευταία διανομὴ καὶ δραχ. 31.165 γιὰ τὴν προηγουμένη. Διενεμήθησαν λοιπὸν ἄλευρα τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ συνολικῶς (κουπόνια 47,1 καὶ 11) ὁκάδες 35.092 (6.233 + 7.109 + 21.750) ἢ κιλὰ 44.917 καὶ 760 γραμμάρια.

Τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ διετεθήσαν ἐπίσης, μὲ ἐπιμέλεια καὶ διαχείρησι

τράκις χρησιμοποιεῖ ἀόριστα τὸν ὄρον «κατὰ τεκμήριον» χωρὶς ν' ἀναφέρει, συγκεκριμένα, ποῖο εἶναι αὐτό, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὶς βέβαιες ἐπιγαμίαι καὶ τὸν πλήρη, οἰκιοθελῆ καὶ πρῶτον ἐξελληνισμόν πλείστων ὄσων ἐκ τῶν ἐπηλύδων ἢ διγλωσσία δὲν εἶναι ἀπόδειξι ἀντιθέτων ἢ ἀλλοίων ἐθνικῶν συναισθημάτων, οὔτε ἐλάχιστες ἐνδείξεις καὶ εἰκασίαι αὐθαίρετες μποροῦν νὰ μᾶς ὀδηγήσουν σὲ βέβαια μεγέθη ὀρθῶς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Migne, Patrol. Graec. t. 48, 1859, στήλ. 962) διερωτᾶται, ἂν εἶναι δυνατόν «δι' ἑνὸς ὑποδείγματος τὸ πᾶν συλλαβεῖν». Ἡ ἐμφανὴς ἀλλοστε τάσι γιὰ διόγκωσι τῆς ἄλλοτε Ἀλβανικῆς μικρᾶς παρουσίας ἀποκαλύπτει καὶ τὴν πλαστογράφου καὶ τὴν προσπάθεια ἀμφισβητήσεως τῆς ἐθνολογικῆς συγκροτήσεως τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας, τὴν ὁποία τόσο ἀμφισβήτησαν ἀπὸ τὸν 18ον αἰ. μὲ κυμαινομένη ἔντασι, καὶ ἀμφισβητοῦν σλαβολόγοι καὶ ἀλβανολόγοι «ἐπιστήμονες» καὶ ἄλλοι, ὑπηρετοῦντες ὄχι καθαρῶς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ πολιτικοὺς. Χρέος ὄλων νὰ βασανίζουμε κάθε περίπτωση καὶ νὰ μὴν ἀφήνωμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ γίνῃ θῦμα καὶ ὄργανο ἀντεθνικῶν ἐνεργειῶν.

τῆς Ἐπιτροπῆς Δελτίων καὶ Διανομῶν, διάφορες ποσότητες φασολίων, μπλουγουριού καὶ σύκων, με ἀπόφασι τῆς Νομαρχίας (11901 /8.7.1942) ὄχι στοὺς κατοίκους γενικῶς ἀλλὰ στὰ λαϊκὰ Συσσίτια, στὰ Συσσίτια Δημοσίων Ὑπαλλήλων, Τραπεζικῶν Ὑπαλλήλων, Ἀξιωματικῶν, στὸ Νοσοκομεῖο καὶ στὸν Παιδικὸν Σταθμὸν. Γιὰ τὶς ποσότητες αὐτές δὲν ἔχω στοιχεῖα. Ἐξ ἀναφερθῆ, ὅτι ἡ βασικὴ τροφοδότησι ὄλων τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς εἶχε ἀναληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς, οἱ ὁποῖες ἐχορήγουν γιὰ κάθε ἀνδρα τῆς ὅ,τι ἀκριβῶς ἐδικαιούτο καὶ κάθε Ἰταλὸς καραμπινιέρου (μῖα πανιότα ἡμερησίως, μακαρόνια, ζάχαρι, ρύζι κ.ἄ.).

Σὲ κάθε πόλι, πού ὑπῆρχε ἀποθήκη εἰδῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Μονοπωλίου, εἶχε συσταθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν μῖα Ἐπιτροπὴ Διαθέσεως Μονοπωλιακῶν Εἰδῶν, Πρόεδρος τῆς ὁποίας ἦτο ὁ Οἰκονομικὸς Ἐφοροσ· ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐχορήγει τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὶς μηνιαῖες ποσότητες ἀλατιοῦ καὶ σπύρτων καὶ καθώριζε τὶς τιμές διαθέσεως, ἐγκρίσει τῆς Νομαρχίας, ἡ διανομὴ ὁμως στοὺς κατοίκους τῆς πόλεως εἶχε ἀνατεθῆ στὴν Ἐπιτροπὴ Δελτίων καὶ Διανομῶν βάσει τῶν δελτίων, βοηθουμένη ὑπὸ μερικῶν προσφερθέντων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν ἀργόσχολοι στὸ Ναύπλιο καὶ ὑπῆγοντο στὴν τότε, κατὰ τὴν Κατοχὴν, συσταθεῖσα «Διεύθυνσι Μονίμων Ἀξιωματικῶν». Οἱ συνολικὲς ποσότητες μονοπωλιακῶν εἰδῶν, πού διετέθησαν μηνιαίως ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας τοῦ 1942, εἶναι οἱ κάτωθι· ὡς διευκρινισθῆ, ὅτι γιὰ δύο μῆνες, Ὀκτώβριου καὶ Νοέμβριου, δὲν ἔχουμε στοιχεῖα γιὰ τὶς συνολικὲς ποσότητες πού διενεμήθησαν, οὔτε γιὰ τὶς τιμές, δεδομένου ὁμως ὅτι διετέθησαν οἱ αὐτές κατ' ἄτομο ποσότητες, δυνάμεθα νὰ τὶς ὑπολογίσουμε κατὰ μέσον ὄρον, λαμβάνοντες ὡς μέτρο τὶς ποσότητες πού διετέθησαν ὄλους τοὺς προηγουμένους μῆνας, Μάϊον - Σεπτέμβριον. Με αὐτὸ τὸ λογικὸ μέτρο εὐρίσκουμε, με μικρὲς ἀποκλίσεις, ὅτι καθ' ἕκαστον μῆνα Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1942 διετέθησαν 3.518 κιλά ἄλατος καὶ 7.338 κουτιὰ σπύρτων:

1942, Μῆνας	Κουτόνι	Ἄλατι (Kg)	Σπίρτα (κουτιὰ)
α) Μάϊου	45 καὶ 46	3.510	7.302
β) Ἰούνιος	3 καὶ 4	3.456	7.200
γ) Ἰούλιος	7 καὶ 8	3.465	7.239
δ) Αὐγουστος	21 καὶ 22	3.560	7.425
ε) Σεβριος	27 καὶ 28	3.598	7.523
στ) Ὀκ/βριος	35 καὶ 36	(3.518)	(7.338)
ζ) Ν/βριος	37 καὶ 38	(3.518)	(7.338)
Σύνολον		<u>24.625</u>	<u>51.365</u>

Συνεπώς οι διατεθείσες μέσω της Έπιτροπής Δελτίων και Διανομών ποσότητες κατά τους μήνες Μάϊον - Ν/βριον 1942 ανήλθον σε 24.625 χιλιόγραμμα (κιλά) άλατος και σε 51.365 κουτιά πυρείων. Οι τιμές, οριζόμενες από τη Νομαρχία, ενώ τον Μάϊον ώρίστηκαν του άλατιού σε 70 δρχ. κατά κιλό και των σπύρων σε 7,50 δρχ. τó κουτί, τον Ίούνιον και Ίούλιον ανέβηκαν σε 108 δρχ. και 14 αντίστοιχως, τον δέ Αύγουστον σε 182 δρχ. τó κιλό και 25 δρχ. τó κουτί.

Και με τόν άνωτέρω πίνακα σπύρων έχουμε έκδηλο τόν διαφορισμόν του άριθμού, που προείπαμε, των για κάθε είδος προσερχομένων στα πράττηρια διανομής και άγοραζόντων, ó όποιος ποικίλλει: 7.302 κουτιά έλαβε ισόποσος άριθμός κατοίκων, τόν επόμενο μήνα έμειώθη σε 7.200, άκολούθως ανέβη σε 7.239, τόν επόμενο μήνα σε 7.425 και πάλι μεγαλύτερος τόν επόμενο σε 7.523.

Στις άρχές Ίουλιου διενεμήθησαν στους κατοίκους με τó ύπ' άριθμ. 6 κουπόνι πατάτες συνολικού βάρους 1.714 όκάδων ή 2.193 κιλών και 920 γραμμαρίων· τó κάθε άτομο έλάμβανε 100 δράμα ή 320 γραμμάρια, αντί 560 δρχ. τήν όκά, δηλ. 140 δρχ. τήν μερίδα. Οι πατάτες προήρχοντο από τά χωριά Άνυφι, Άργολικό (Κούτσι), Κοφφίνοι (Νέα Τίρυνθα) και Πουλακίδα, οι κάτοικοι των όποιων ήρνούντο νά παραδώσουν τις ποσότητες που οι ίδιοι είχαν άρχικά ύποσχεθή, παρά τις παρακλήσεις του Προέδρου της Έπιτροπής Διανομών· στο τέλος παρενέβη ένας Ίταλός που άπεδειχθη καλός άγγελος για εκείνη τήν εποχή, ó έφεδρος Ταγματάρχης των Άλλιμιστών *Igino de Cao*, μηχανικός στην πολιτική του ζωή από τήν Κοριτζία (Corizia) της έπαρχίας Udine της ΒΑ Ίταλίας προς τά Ίταλογιουγκοσλαβικά τότε και Ίταλοαυστριακά σύνορα, ó όποιος ήτο άρμόδιος διευθυντής του Ίταλικού γραφείου Έπισιτισμού· έ γνώριζε και γαλλικά. Οι ύπηρεσιακές σχέσεις με τόν Ήλ. Παπαντωνίου έξελίχθηκαν σε φιλικές και τó ενδιαφέρο του De Cao, όταν μάλιστα ήταν καλών διαθέσεων και έστερείτο οίουδήποτε φανατισμού—δέν ήτο φασίστας— έπολλαπλασιάσθη. Ό ίδιος προσωπικώς, μετά τήν άρνησι των χωρικών, μετέβη στα χωριά, συνιστώντας τήν παράδοσι, προς άποφυγή λήψεως βιαίων μέτρων, και ή παρουσία του εκείνη συνετέλεσε στο σωφρονισμό και τήν εκλογίκευσί τους.

Τέλη Ίουνίου ó *Αυτόνομος Σταφιδικός Όργανισμός (Α.Σ.Ο.)* έστειλε στο Ναύπλιο 74.813 όκάδες μικτές ή κιλά 95.760 και 640 γραμμάρια σταφιδόκαρπου, μέσα σε 4.159 σάκκους, που μετέφεραν τά Ιστιοφόρα «Άγιος Νικόλαος», «Άγιος Διονύσιος» και «Άγιος Γεώργιος». Η Νομαρχία ανέθεσε (άπόφ. 11387 /29.6.42) στην Έπιτροπή Διανομών τήν εϋθύνη της άποθήκευσις και διαχείρισις και με συνεχείς άλληλοδιάδοχες άποφάσεις¹³ διέταξε τή

13. 11480/3.7.1942, 11618/3.7.42, 11653/4.7.42, 12658/21.7.42, 13220/31.7.42,

διανομή διαφόρων ποσοτήτων στις Κοινότητες τοῦ Νομοῦ με τιμή δραχ. 360 τὴν ὀκά ἢ 281,25 τὸ κιλό. Στὴν πόλι τοῦ Ναυπλίου ἔγιναν τρεῖς διανομές μέλανος σταφιδόκαρπου¹⁴ με τὰ ὑπ' ἀριθμ. 9, 15 καὶ 25 κουπόνια ἀνά μία ὀκά τὸ ἄτομο στις δύο πρώτες καὶ μισή ὀκά στὴν τρίτη· οἱ τιμές προσδιωρίστησαν γιὰ τὴν πρώτη διανομή 240 δραχ. τὴν ὀκά, γιὰ τὴ δευτέρα καὶ τὴν τρίτη 396 δραχ. Ἡ ὄλη συνολικὰ διανεμηθεῖσα ποσότης ἀνῆλθε:

Κουπόνι 9: 7.250 ὀκάδες, κουπόνι 15: 7.402 ὀκάδ., κουπόνι 25: 3.748 ὀκάδ. Σύνολο ὀκάδων 18.400 καθαρῶν ἢ Kg 23.552.

Στὴν κατ' ὀκάν ἀξία ὠρίστηκαν δραχμ. 30 (12658 /21.742 ἀπόφ. Νομαρχ.) γιὰ δικαίωμα τῆς Ἐπιτροπῆς Δελτίων καὶ Διανομῶν, καὶ δραχ. 20 τὴν ὀκά, γιὰ ἀμοιβὴ τῶν ἐμπόρων Ἰ. Καλογεροπούλου καὶ Κ. Διαμαντοπούλου, ποὺ εἶχαν ἀναλάβει τὸ ζύγισμα καὶ τὴν παράδοσι ὀλόκληρης τῆς ποσότητος τοῦ σταφιδόκαρπου συνολικοῦ βάρους 73.398 ὀκάδων καθαρῶν ἢ 93.949 κιλῶν καὶ 440 γραμμαρίων. Ἡ δυνατότης γιὰ τὴ διανομὴ τοῦ σταφιδόκαρπου αὐτοῦ ἐπετεύχθη μετὰ τὸ νομοθετικὸ διάταγμα 1561/1942, με τὸ ὁποῖο ἐπεβλήθη ὑποχρεωτικὸ παρακράτημα σὲ εἶδος στὴν παραγωγή κορινθιακῆς σταφίδας κατὰ τὸ ἔτος 1942-1943. Τὸ παρακράτημα αὐτὸ εἶχε ὀρισθῆ σὲ 70% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς παραγωγῆς. Ἰσόποσο παρακράτημα ἐπεβλήθη μετὰ τὸ νομοθ. δ/μα 1590/1942 καὶ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς σύκων Πελοποννήσου (ΦΕΚ 153/1942, τχ. Β', σ. 656).

Καὶ ἄλλη ποσότης σταφίδος καὶ μάλιστα σουλτανίνας διενεμήθη στοὺς κατοίκους Ναυπλίου. Με προσωπικὲς ἐνέργειες τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Διανομῶν μακαρίτη Ἡλ. Παπαντωνίου ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Ἰταλικῆς Μεραρχίας Giulia, ἡ ὁποία προηγουμένως ἐστάθμευε στὸ Ἀνάπλι καὶ ἀκολούθως μετεστάθμευσε στὴν Κρήτη, ἐστάλησαν με ἰστιοφόρο 1.700 ὀκάδες ἐλαιολάδου, τὸ ὁποῖο διενεμήθη στις 5 Αὐγούστου με τὸ ὑπ' ἀριθμ. 18 κουπόνι, ἀνά 100 δράμια τὸ ἄτομο, καὶ 1930 ὀκάδες σταφίδας σουλτανίνας, οἱ ὁποῖες διενεμήθησαν στις 30.9.42, με τὸ ὑπ' ἀριθμ. 32 κουπόνι, ἀνά 100 δράμια τὸ ἄτομο πρὸς 1.260 δραχ. τὴν ὀκάν, δηλ. 315 δραχ. τὴν ἀτομικὴ μερίδα. Ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτὴν ποὺ ὠρίστηκε με ἀπόφασιν (25/29.9.1942) τῆς Ἀγορανομικῆς Ἐπιτροπῆς Διατιμῆσεων, δραχμὲς 5,40 κατ' ὀκάν εἰσέπραξε ἡ Ἐπιτροπὴ Διανομῶν, ἡ ὁποία ἐπίσης ἐπραγματοποίησε στις 4 Ν/βρίου καὶ στις 16 Ν/βρίου καὶ ἄλλες δύο διανομές σταφίδας με τὸ ὑπ' ἀριθμ. 40 κουπόνι 300 δραμιῶν τὸ ἄτομο, με τὸ 42 κουπόνι, λευκῆς

13249/1.8.42, 13309/1.8.42, 13350/1.8.42, 13641/7.8.42, 13642/7.8.42, 13645/7.8.42, 14323/20.8.42, 14432/21.8.42. Τότε ὑπερέτουν στὴ Νομαρχία, πλέον τῶν ὄσων σὲ ἄλλες σελίδες ἀναφέρονται, καὶ οἱ: Κων. Βασιλείου, Λάμπης Καρδαράς, Σπυρ. Στριγγος, Ἐλένη Φρέντζου, Ἐλένη Καπούρου, Σταῦρος Καραχάλιος, κλητῆρας Δημ. Μπακινέζος, ὀδηγὸς Ἰ. Σεβίλιας καὶ μεταφραστὴς τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης Φοντάνα.

14. 11480/3.7.42, 12658/21.7.42, 14323/20.8.42 διαταγαὶ τῆς Νομαρχίας.

150 δραμίων κατ' άτομο και με τὸ 43 κουπόνι, μαύρης, 50 δραμίων τὸ άτομο. Γιὰ τὶς τιμὲς διανομῆς δὲν ἔχουμε στοιχεῖα οὔτε γιὰ τὶς συνολικὲς ποσότητες πού διενεμήθησαν. Ἄν ὅμως δεχθῶμεν, ἐφαρμόζοντας τὸν κανόνα τοῦ μέσου ὄρου, ὑποθετικά, ὅτι ἔλαβαν τὶς σταφίδες αὐτὲς 7.500 κάτοικοι, οἱ διανεμηθεῖσες ποσότητες ὑπολογίζονται σὲ 5.624 ὀκάδες στὴν πρώτη διανομή, στὴ δεύτερα σὲ 2.812 ὀκάδες και μισὴ λευκῆς και στὴν τρίτη 937 ὀκάδες και μισὴ μαύρης, δηλαδή σὲ 7.200 χιλιόγραμμα, σὲ 3.600 κιλά λευκῆς και 1.200 κιλά μαύρης.

Ἡ ἴδια Ἐπιτροπὴ Διανομῶν εἶχε ἀναλάβει¹⁵ ἐπίσης τὶς φροντίδες διαθέσεως 37.313 $\frac{1}{2}$ ὀκάδων ζαχάρεως, πού ἔστειλε ἅπαξ, σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Κατοχῆς, τὸ Ὑπουργεῖο Ἐπισιτισμοῦ (77.559 ἀπόφ.), γιὰ νὰ διανεμηθῆ στους Δήμους και τὶς Κοινότητες τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, τὸ ὁποῖο καθώρισε και τὴν τιμὴ διαθέσεως σὲ 591 δρχ. τὴν ὀκά και τὸ βάρος κάθε ἀτομικῆς μερίδας σὲ 75 δράμια. Στὴν τιμὴ αὐτὴ συνυπελογίζοντο δραχμὲς 17,92 τὴν ὀκά γιὰ φόρο τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 442/1941 και δρχ. 4,32 τὴν ὀκά γιὰ τὰ ἔξοδα διανομῆς τῆς Ἐπιτροπῆς Δελτίων και Διανομῶν, ὅπως καθώρισε ἡ Ἀγορανομικὴ Ἐπιτροπὴ Διατιμῆσεων Ναυπλίου (23/22-24 Ἰουλίου 1942 ἀπόφ.), ἡ ὁποία ἐπίσης καθώρισε σὲ 650 δραχμὲς τὴν ὀκά τὴν ἀξία τῆς ζαχάρεως, πού διενεμήθη σὲ 7.397 Ἀναπλιῶτες, 75 δράμια τὸ άτομο, με τὸ 16 κουπόνι (12671 /21.742 ἀπόφ. Νομ.). Ἡ διανεμηθεῖσα στὸ Ναύπλιο ζάχαρι ἀνῆλθε σὲ 1.387 ὀκάδες συνολικά ἢ 1.775 κιλά και 360 γραμμάρια. Γιὰ τὶς διανομὲς τῆς ζαχάρεως πρὸς τὶς Κοινότητες και τοὺς ἄλλους Δήμους τοῦ Νομοῦ δὲν ἐμεσολάβησαν, στὸ Ναύπλιο, ἔμποροι και ἔτσι δὲν ἐπεβαρύνθη περισσότερο ἡ ἀξία τῆς.

Τὸν Ἰούλιον κατεσχέθησαν δύο φορτηγὰ αὐτοκίνητα, πού μετέφεραν παράνομα τομάτα 11.000 ὀκάδων ἢ 14.080 χιλιογράμμων. Τὸ Δικαστήριον πού διέταξε τὴν κατάσχεσι, ὥρισε παραλλήλως τὴ διανομὴ στους κατοίκους, ἡ ὁποία ἔγινε σὲ δύο δόσεις με τὰ ὑπ' ἀριθμ. 10 και 17 κουπόνια τῶν ἀτομικῶν δελτίων, στὴν πρώτη μισὴ ὀκά κατ' άτομο (640 γραμμάρια) και στὴ δεύτερα μιὰ ὀκά (1.280 γραμμάρια).

Ἀπὸ τὶς 18 Ἰουνίου μέχρι τέλους Ἰουλίου ἀνέλαβε ἡ Ἐπιτροπὴ Διανομῶν και μιὰ ἄλλη φροντίδα. Τῆς ἀνετέθη (11310 /18.642 ἀπόφ. Νομ.) ἡ χορήγησι, κατὰ προτίμησι σὲ ἀσθενεῖς και δημόσια κέντρα τῆς πόλεως, διατακτικῶν πάγου, οἱ ὁποῖες ἐστέλλοντο πρὸς ἐκτέλεσιν πρὸς τὸ μόνο στὴν περιφέρεια παγοποιεῖο Ἀδελφῶν Κοκκίνου, τὸ ὁποῖο ἐλάμβανε γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀνάλογη ποσότητα πετρελαίου. Ἡ ἀπασχόλησι δὲν ἦταν μικρὴ και τὰ παράπονα ἐπολλαπλασιαζόντο, ἀφοῦ και ἡ παραγωγή ἦτο ἀνεπαρκῆς με τὸ ἐλάχιστο πετρέλαιον πού διετίθετο.

15. 13179/30.7.1942, 13180/30.7.42, 14206/21.8.42 δ/γαί τῆς Νομαρχίας.

Τὸν Αὐγούστο, μὲ ἐντολὲς πάλι τῆς Νομαρχίας¹⁶, ἡ Ἐπιτροπὴ παρέλαβε ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα μιὰ μικρὴ ποσότητα 230 ὀκάδων «κεφαλεῦρι», ἐγχώριας παραγωγῆς, καὶ τὶς διέθεσε πρὸς 3.100 δραχμὲς τὴν ὀκὰ στὸ Νοσοκομεῖο, στὰ Παιδικὰ Συσσίτια, στὰ Λαϊκὰ καὶ τὰ Δημοσιού-παλληλικὰ Συσσίτια, στὰ Συσσίτια τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τῶν Τραπεζικῶν.

Τὸν Ἰούλιο, Αὐγούστο καὶ Σεπτέμβριο διετάχθησαν ἐπίσης μὲ πέντε νομαρχιακὲς ἀποφάσεις¹⁷ τρεῖς διανομὲς σάπωνος 75 δραμίων κατ' ἄτομο ἢ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δύο πρῶτες καὶ 40 δραμίων ἢ τρίτη, οἱ ὁποῖες ἐπραγματοποιήθησαν μὲ τὰ ὑπ' ἀριθμ. 13, 24 καὶ 26 κουπόνια· ἡ ἀξία εἶχε ὀρισθῆ γιὰ κάθε ὀκὰ σὲ 615 δραχμ. τῆς α' διανομῆς, σὲ 625 τῆς δεύτερης καὶ σὲ 640 δραχμ. τῆς τρίτης. Οἱ συνολικὲς ποσότητες ποὺ διετέθησαν, κατὰ διανομὴ, ἔφθασαν:

α': ὀκάδες 1.400, ἄτομα 7.466· β': ὀκ. 1.418, ἄτομα 7.562· γ': ὀκάδ. 754, ἄτομα 7.540. Σύνολο ὀκάδων 3.572 ἢ 4.572 κιλά καὶ 160 γραμμάρια.

Καὶ τοῦ σαπουνιοῦ, ὅπως τῆς σταφίδας, τῶν εἰδῶν μονοπωλίου καὶ τῶν γεωμήλων, ἡ διανομὴ ἐγίνε μέσῳ τῶν παντοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι συνειργάζοντο στενὰ μὲ πνεῦμα κατανοήσεως καὶ μεταξύ των καὶ μετὰ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία χωρὶς διακρίσεις ἐχορήγει τὶς ποσότητες ποὺ κάθε ἕνας ἐδέχετο νὰ διαμοιράσῃ. Νὰ σημειωθῆ, ὅτι βάσει τῶν διασωθέντων στοιχείων, ποὺ ἀπεικονίζουσιν ὁμῶς μερικῶς τὴν κίνησι τῶν διανομῶν μέσῳ τῶν παντοπωλείων, οἱ ποσότητες ποὺ διενέμοντο διὰ τῶν παντοπωλῶν τοῦ Ναυπλίου ἐφθασαν περίπου στὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τὶς ἀντίστοιχες τῶν παντοπωλῶν τῆς Προνοίας· ἐνδεικτικῶς: οἱ τῆς Προνοίας ἐμοίρασαν 4.190 ἄλατι, οἱ τοῦ Ναυπλίου 4.120, σπύρτα οἱ τῆς Προνοίας 10.234 κουτιά, καὶ οἱ τοῦ Ναυπλίου 10.170, σαποῦνι οἱ τῆς Προνοίας 651 ὀκάδες καὶ οἱ τοῦ Ναυπλίου 712, σταφίδα οἱ τοῦ Ναυπλίου 3.732 ὀκάδες καὶ οἱ τῆς Προνοίας 3.432, πατάτες 700 ὀκάδες οἱ τοῦ Ναυπλίου καὶ 609 οἱ τῆς Προνοίας¹⁸.

Στὶς 6 Σεπτεμβρίου ἐγένετο διανομὴ 1.542 ὀκάδων σταφυλῶν —ἀνευ δελτίου— ποὺ εἶχαν σταλῆ ἀπὸ τὸ Ξυλόκαστρο· τὴ διανομὴ ἐνήργησαν οἱ

16. 13351/3.8.42, 14291/19.8.42, 14341/21.8.42.

17. 12021/10.7.42, 14230/19.8.42, 14322/20.8.42, 14986/7.9.42, 15241/7.9.42.

18. Οἱ παντοπωλῆαι τοῦ Ναυπλίου Κ. Μεντῆς, Γ. Μηλιώτης καὶ Ἰ. Ξυνὸς δὲν εἶχαν πραγματοποιήσει διανομὲς, ὅπως καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Δημήτριος Μόρφης· ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν ἀρίστων ἀποφοίτων τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου ἐνεγράφη στὸ Χημικὸ Τμήμα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐστρατεύθη ὁμῶς καὶ ἐπολέμησε στὴ Μικρὰ Ἀσία· ἐπιστρέψας ἀνέλαβε τὰ βάρη ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας ἐκ 5 ἀδελφῶν λόγω θανάτου τοῦ πατρὸς· ἔτσι ἔμεινε παντοπωλῆς γιὰ νὰ προστατέψῃ καὶ παντρέψῃ τρεῖς ἀδελφές. Ἐφονεύθη ἀπὸ «ἀδέσποτη» τὸν Δ/βριο τοῦ 1944 στὸ Ναύπλιο, κατὰ τὴν γενικῶς ἀποδεκτὴ ἐκδοχή.

συνεταίροι Ι. Καλογερόπουλος και Κ. Διαμαντόπουλος με ποσοστό προμηθείας 7%. Η τιμή ώρισθη σε 625 δραχμές την όκᾶ, δηλ. σε 488,20 δρχ. το κιλό, ύπολογισθείσης τῆς φύρας, τοῦ ναύλου, τῆς ἀξίας χάρτου περιτυλίξεως και ἔργατικῶν.

Ἄξιόλογη ὑπῆρξε ἡ διανομή σιτηρῶν και μάλιστα συνεχῶς ἐπὶ τέσσερες μῆνες. Στὶς 5 Αὐγούστου σμιγοῦ 4 όκᾶδων κατ' ἄτομο και 260 δράμια, με τὸ 19 κουπόνι, στὶς 11 Σ/βρίου σίτου-σμιγοῦ 3 όκᾶδων και 150 δραμίων τὸ ἄτομο, με τὸ 30 κουπόνι, στὶς 6 Ὀκτωβρίου σίτου 3 όκᾶδων και 200 δραμίων, με τὸ 34 κουπόνι, και στὶς 7 Ν/βρίου σίτου-ἀραβοσίτου 3 όκᾶδων και 275 δραμίων τὸ ἄτομο, με τὸ 41 κουπόνι· οἱ τιμές, ὅπως εἶχαν ὀρισθῆ ἀπὸ τὴν Ἄγορανομικὴ Ἐπιτροπὴ Διατιμήσεων Ναυπλίου, ἔφθαναν στὶς 340, 325, 340 και 340 δραχμές τὴν όκᾶ, οἱ δὲ ποσότητες, πού διανεμήθησαν τὸν Αὐγουστο σε 32.550 όκᾶδες και τὸν Σ/βριον σε 24.300 όκᾶδες· ἀτυχῶς γιὰ τοὺς ἐπομένους δύο μῆνες δὲν ἔχομε στοιχεῖα, βάσει ὁμως τῆς ἀρχῆς τοῦ μέσου ὄρου μπορεῖ νὰ ὑπολογισθοῦν και προσδιορισθοῦν κατὰ προσέγγισι οἱ διανεμηθεῖσες ποσότητες, ἐφ' ὅσον στὴν πρώτη διανομὴ τοῦ Αὐγούστου μετέσχον 7.000 ἄτομα και στὴ δευτέρα τοῦ Σ/βρίου 7.200 ἄτομα· ἐπομένως τὸν Ὀκτώβριο και τὸν Ν/βριον θὰ ἔχορηγήθη σιτάρι σε 7.100 (ὁ μέσος ὄρος τῶν δύο προηγουμένων μηνῶν) και ἡ ποσότης θὰ ἀνῆλθε τὸν Ὀκτώβριο σε 24.850 όκᾶδες και τὸν Ν/βριο σε 26.181 όκᾶδες. Ἐχομεν, λοιπόν, συνολικὲς διανομὲς σιτηρῶν στὸ τετράμηνο αὐτό:

Αὐγουστος 1942 :	όκᾶδες	32.550 ἢ Kg	41.664.-
Σ/βριος :	»	24.300	» 31.104.-
Ὀκ/βριος :	»	24.850	» 31.744.-
Ν/βριος :	»	26.181	» 33.511.- και 680 γραμμ.
Σύνολο όκᾶδων		<u>107.881</u>	» <u>138.023.- και 680</u> γραμμ.

Ἐπεξηγοῦντες, διανεμήθη κατὰ τὸ τετράμηνο Αὐγούστου - Ν/βρίου 1942 σε κάθε Ἄναπλιώτη και κάτοικο τότε τοῦ Ναυπλίου συνολικῶς 15 όκᾶδες σιτηρῶν και 85 δράμια ἢ 19 κιλᾶ και 472 γραμμάρια. Ἡ ἐξεύρεσι τῶν σιτηρῶν αὐτῶν και ἡ διανομὴ των ἀπὸ τὸν Αὐγουστον και ἐξῆς ἐπετεύχθη μετὰ τὴν ἐπιβληθεῖσα φορολόγησι σε εἶδος τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς με τὸ νομοθετικὸ διάταγμα 1207/1942 «περὶ φόρου και παρακρατήσεως εἰς εἶδος ἐπὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς». Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν εὐεργετικά· ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου ἐπετράπη ἢ χωρὶς ἄδεια καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν ἐλεύθερη ἀγορὰ και μεταφορὰ και πώλησι τῶν εἰς τὸν φόρον και τὸ παρακράτημα σε εἶδος ὄσπριοειδῶν, ἥτοι α) ρεβιθίων, β) φακῆς, γ) κουκιῶν, δ) μπιζελίων, ε) λαθουρίου ἔδωδιμου και κτηνοτροφικοῦ, στ) ῥόβης, ζ) βίκου και η) λουπίνων, ἀργότερα και τῶν φασολίων (ΦΕΚ 138/19.8.1948, τχ. Β' σ. 592).

Ἡ μαύρη ἀγορὰ τῶν τσιγάρων

Κατὰ τὴν Κατοχὴν ὠργιάζε καὶ τῶν τσιγάρων ἡ μαύρη ἀγορά· μόνον κάτι φτηνά τσιγάρα κυκλοφοροῦσαν σὲ κοῦτες, «στούκας» τὰ εἶχαν παρονομάσει, βαριά, πού κατέστρεφαν πνεύμονες, καί, μόνον οἱ θεριακλήδες λυσοῦσαν νὰ τὰ βροῦν. Καί γιὰ τὴν προμήθεια αὐτῶν εἶχε ἐφαρμοσθῆ εἰδικὸ δελτίο διανομῆς. Στὸ Ναῦπλιο τυπώθηκαν τὸν Αὐγούστο «ἀτομικὰ δελτία καπνιστοῦ», δὲν ὑπῆρχε μάλιστα κατάλληλο χαρτί ἐκτυπώσεως καὶ ὁ μακαρίτης *Κων. Ἀποστολόπουλος*, πατέρας τοῦ ἀξέχαστου Θύμιου, ὁ ὁποῖος εἶχε προπολεμικῶς συνεταιρικῆ μετὸν ἀδελφὸ τοῦ βιοτεχνία σιγαρέττων, παρεχώρησε παλαιὰ, τῆς πρώτης περιόδου τῆς δραστηριότητός των, ἀχρησιμοποίητα κουτιά, τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν στὴν ὀπισθία λευκὴ πλευρὰ. Ὑπόδειγμα δίδομεν στὸ τέλος τῆς μελέτης, ὅπως καὶ τῶν πρώτων ἀτομικῶν δελτίων ἄρτου, πού εἶχαν τὸν Ἰανουάριον-Φεβριουάριον 1942 τυπωθῆ· εἶχε γίνε διανομὴ σιγαρέττων μετὰ τὰ κουπόνια 1-11 καὶ 21-22. Θὰ πρέπει νὰ γραφῆ ὅτι οἱ καπνοβιομηχανίες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἐλειτούργουν, ἡ δὲ ὅποια παραγωγή των διετίθετο, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς Γ' Ἐφορίας Καπνοῦ Ἀθηνῶν, ἀπὸ τίς ἴδιες, σὲ κοινὴ ὁμῶς ἀποθήκη ὄλων τῶν βιομηχανιῶν πού ὑπῆρχε στὴν ὁδὸ Δώρου, ἀπ' εὐθείας στὸν κόσμον. Οἱ καπνοβιομηχανίες αὐτὲς ὑποχρεώθηκαν νὰ παραδίδουν μηνιαίως στὸν «Ὄργανισμὸ Φεργάξο», προφανῶς Ἰταλικόν, ποσοστὸ μέχρι 10% τῆς «μηνιαίας ἐπαρχιακῆς δυναμικότητός των», (σιγαρέττων), κατόπιν τῆς συμβάσεως πού εἶχε ὑπογραφῆ μετὰ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ὄργανισμοῦ αὐτοῦ «περὶ προμηθείας εἰδῶν ἐπισιτισμοῦ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσος ὑπηρετούντων δημοσίων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν» (ΦΕΚ 136 καὶ 220 τοῦ 1942, τχ. Β', σ. 581 καὶ 957). Στὴν ἴδια ὑποχρέωσι ὑπῆγοντο καὶ οἱ ἐπαρχιακὲς καπνοβιομηχανίες, μόνον ἀνεβλήθη ἡ ὑπαγωγή τους στὸ μέτρο. Ἡ σύμβασι αὐτὴ ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς εἶναι τουλάχιστον ἀήθης, δεδομένου ὅτι, ὑποτίθεται, συνεφώνησε τὸ Κράτος μετὰ κάποιον καὶ μετὰ τὴ συμφωνία αὐτὴ ἐπέβαλε ὑποχρεώσεις σὲ τρίτους· ἡ ἀνάμιξι ἐξ ἄλλου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, προσχηματικῆ, δὲν εἶναι παρὰ ὑποκριτικὴ δικαιολόγησι τῆς μονοπωλιακῆς αὐτῆς παραχωρήσεως. Μὴν ἀγνοοῶμεν ὁμῶς ὅτι ἤτο Κατοχὴ καὶ οἱ Κατοχικὲς Δυνάμεις ἠδύναντο ἀνεξέλεγκτα νὰ ἐπιβάλλουν μονομερῶς τὴ θέλησί των ἀνευ οἰασδήποτε συναινέσεως τοῦ Ἑλλήν. Κράτους ἢ οἰουδήποτε πολίτου.

Ἡ ἀλείψα καὶ ἡ διανομὴ τῶν ψαριῶν

Ὅπως ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συγκεντρωτικοῦ πίνακος προκύπτει, μετὰ τὴν τῶν διανεμηθέντων εἰδῶν περιελαμβάνοντο καὶ ψάρια, τὰ ὁποῖα διενεμήθησαν ὀκτάκις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου 1942 μέχρι 30 Σεβριουίου 1942 μετὰ τὰ ὑπ' ἀριθμ. 2, 5, 12, 14, 20, 23, 31 καὶ 33 κουπόνια πρὸς 100 δράμα σὲ κάθε ἄτο-

μο, δηλ. συνολικῶς δύο ὀκάδες ἢ δύο κιλά και 560 γραμμάρια. Ἡ προμήθεια και ἡ διανομή ὑπῆρξε ἄθλος για ἐκείνη τὴν ἐποχή και πρέπει νὰ τονισθῆ και νὰ τιμηθῆ ἡ μνήμη ὄσων συνετέλεσαν στὴν πραγματοποίησί του, τοῦ Ἡλία Παπαντωνίου, Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς ποῦ εἶχε τὴν πρωτοβουλία και τὴν ὄλη ὀργάνωση, τοῦ προαναφερθέντος Ἰταλοῦ ταγματάρχου Igino de Cao και τοῦ τότε Νομάρχου, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἀπεδέχθη τις εἰσηγήσεις ἀλλὰ και ἐνήργησε ὥστε νὰ μὴ προβληθῆ ὀποιοδήποτε πρόσκομμα ἀπὸ τὴ δημοσιοῦπαλληλικὴ γραφειοκρατία, και τὴν ντόπια και τὴν Ἀθηναϊκὴ. Καὶ ὑπῆρξαν δυσκολίες: πρῶτον ἡ ἄδεια ἄλιείας σὲ ἐποχὴ ποῦ ἀπηγορεύετο και ἠλέγχετο αὐστηρὰ ἡ διακίνησι κάθε πλωτοῦ μέσου και μάλιστα ὄταν ἐπρόκειτο για ἄλιεία ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ και κατὰ τὴν νύχτα¹⁹, κατὰ τὴν ὀποία ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς πλήρης συσκότισι· δεῦτερον ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαῖων πετρελαιοειδῶν, ἡ ἔλλειψι τῶν ὀποῖων και ἡ φειδῶ στὴν κατανάλωσι τῶν ὑπαρχόντων ἦσαν και καθεστῶς και κανῶν ἀπαράβατος, ἐλεγχόμενος ἀπολύτως ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς και τῶν πιστῶν συνεργατῶν τους. Ἀπὸ πλευρᾶς ἑλληνικῆς ἀρμοδία ἦτο ἡ Ὑπηρεσία Κανσίμων τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας και ἡ Νομαρχία Ἀργολιδοκορινθίας, ἀλλὰ παραλλήλως ἐποπτεύουσα και ἐλέγχουσα τὰ πάντα και ἡ Γερμανικὴ Ἐταιρεία Κανσίμων «Interkontinental», ἡ ὀποία διέθετε κυρίως βενζίνη και εἶχε πρακτορεῖα στις ἔδρες νομῶν· στὸ Ναῦπλιο ἐκπρόσωπός της ὁ ἐξ Ἀθηνῶν τότε ἐλθὼν ἢ ἐκ Γερμανίας Ἀγαλλόπουλος· ἡ Ἐταιρεία αὐτὴ ἐχρησιμοποῖει τις ἐγκαταστάσεις και τὸ ὄλο ἐμπορικὸ δίκτυο τῆς Ἐταιρείας Shell, τῆς ὀποίας ἐκπρόσωποι στὸ Ναῦπλιο ἦσαν οἱ Ναυπιεῖς ἀδελφοὶ Εὐάγγελος και Ἀνάργυρος Στυρ. Δημόπουλοι.

Τὰ ἀναγκαῖα πετρελαιοειδῆ για τὴ διακίνησι και λειτουργία τῶν ἀλιευτικῶν συγκροτημάτων ἦσαν πετρέλαιον Solar (ἀκάθαρτο), πετρέλαιο φωτιστικὸ, βενζίνη και ὀρυκτέλαιο. Ἀντιλαμβάνεται οἰοσδήποτε εὐκόλα τὸ πόσες προσπάθειες και ἐνέργειες ἐπεβάλλετο νὰ γίνουιν και στὸ Ναῦπλιο και στὴν Ἀθήνα, για νὰ κινητοποιηθοῦν ὄλοι αὐτοὶ οἱ συναρμόδιοι ἀποτελεσματικὰ και ἐγκαιρα και για νὰ ἐξευρεθοῦν τὰ κατάλληλα για ἡμέρα και νύχτα ἀλιευτικὰ συγκροτήματα και νὰ ἐλέγχωνται και κατὰ τὴν ὄρα τῆς ἄλιείας και τῆς πλευσεως και ὄς πρὸς τὰ πετρελαιοειδῆ και ὄς πρὸς τὰ ἀλιεύματα, τὰ ὀποία ἐπρεπε νὰ φυλάσσωνται, συνοδευόμενα συνεχῶς και

19. Ἐντὸς 24 ὄρων ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐπαναπλεύσουν στὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου «ἀλιευτικὰ λέμβοι», τις ὀποῖες ἄνευ ἀδείας οὐδεὶς ἐπετρέπετο νὰ χρησιμοποιηθῆ ἢ νὰ κυκλοφορῆ και ἐργάζεται· ἄδεια δὲν ἐχορηγεῖτο, ἄν ἐχρησιμοποῖει κατ' ἐπάγγελμα ἢ καθ' ἔξιν παράνομα μέσα ἄλιείας ἢ ἐπεδίδετο γενικῶς σὲ πράξεις ἀντιβαίνουσες στὸ δημόσιο συμφέρον, στὴν τάξι και τὴν ἀσφάλεια τῶν ἀκτῶν (ΦΕΚ 140 και 221 τοῦ 1942, τχ. Β', σ. 598, 965). Μὲ τὰ Νομοθ. Διατάγματα 1150, 1178 και 1284 τοῦ 1942 ἐδεσμεύθη γενικῶς ἡ διακίνησι τῶν ψαριῶν, ὑποκειμένων σὲ διατίμησι.

κατά την παραλαβήν αὐτῶν καὶ τὴν διανομὴν ὑπὸ τῶν ἰχθυοπωλῶν (Σ. Ἀρτέμη, Κακαναράκη, ἀφῶν Σταυρουλάκη κλπ.), οἱ ὅποιοι διεξεδίκουν νομίμως καὶ δικαίως νὰ ἀναλάβουν καὶ ἀνέλαβον —ἦσαν ἄλλωστε ἀπαραίτητοι— τὴ διανομὴ ἐπ' ἀμοιβῆ βεβαίως, ἡ ὁποία ἐπεβάρυνε τὸ κόστος καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν τιμὴ πωλήσεως. Οἱ δυσκολίες θὰ ἦσαν μεγαλύτερες, ἂν ἡ Ἐπιτροπὴ Ἰχθυόσκαλας Ναυπλίου ἦτο ἄλλη καὶ δὲν διωρίζετο ὑπὸ τοῦ Ἐπιτρογείου Συγκοινωνίας παραλλήλως καὶ ὡς Ἐπιτροπὴ Ἰχθυόσκαλας ἢ Ἐπιτροπὴ Δελτίων καὶ Διανομῶν. Μὲ δύο αὐθημερόν ἐκδοθεῖσες διαταγῆς τῆς Νομαρχίας (10832 καὶ 10861 /19.6.1942) διωρίσθησαν συγχρόνως δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ ὅποιοι, ἐπιβιβασόμενοι ἐκ περιτροπῆς στὰ πέντε ἀλιευτικὰ συγκροτήματα πού ἀψησχολοῦντο, θὰ παρηκολούθουν τὴν ὅλη διακίνησι καὶ ἐργασία αὐτῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀλιείας καὶ τῆς μεταφορᾶς μέχρι παραδόσεως τοῦ ἐκάστοτε ἀλιεύματος στὴν Ἐπιτροπὴ Διανομῶν, ὥστε ν' ἀποφευχθῆ τυχόν σφετερισμός οἰασθήποτε ποσότητος καυσίμων ὑλῶν ἢ ἰχθῶν. Καὶ πράγματι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀπεφεύχθη ὁποιαδήποτε λαθροχειρία.

Δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ τὰ χορηγηθέντα πετρελαιοειδῆ κατὰ τὸ δίμηνο Ἰουλίου - Αὐγούστου 1942, ὑπάρχουν ὁμως γιὰ τοὺς ἐπομένους μῆνας. Στις ἀρχὲς Σεβρίου καὶ τὸν Ὀκτώβριον 1942 ἀπέστειλε ἡ Ἐπιτροπὴ Καυσίμων τοῦ ἀρμοδίου Ἐπιτρογείου πετρέλαιο Solar 5.500 χιλιόγραμμα, φωτιστικὸ πετρέλαιο 1.300 κιλά, βενζίνη 198 καὶ ὀρυκτέλαιο 193 κιλά, τὰ ὅποια ὁμως, ὅταν ἔφθασαν στοὺς ἐδῶ πράκτορες τῆς Shell, περιορίσθησαν λόγω διαρροῶν σὲ 5.424, 1.270, 194 ἀντιστοίχως· μόνο τὸ ὀρυκτέλαιο ἔμεινε ἀνέπαφο. Ἐξ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλίγων ἀποθεμάτων, πού προῦπήρχαν ἐκ τῶν καταναλωθέντων κατὰ τοὺς προηγουμένους μῆνας, διετέθησαν κατὰ τὸ δίμηνον Σεβρίου - Ὀκτωβρίου γιὰ τὴν ἀλιεία 3.741 χιλιόγραμμα ἀκαθάρτου πετρελαίου, 513 κιλά φωτιστικοῦ καὶ 159,5 κιλά λιπαντικῶν, ἔλαβον δὲ αὐτὰ τὰ πετρελαιοειδῆ τὰ ἐξῆς πέντε ἀλιευτικὰ συγκροτήματα ἀπὸ τὴν Κοιλιάδα τῆς Ἐρμιονίδος, τρία γρί-γρί, τὰ ὅποια εἰργάζοντο τὴ νύχτα, καὶ δύο γρίποι (τράτες) ἐργαζόμενοι τὴν ἡμέρα, πού ἔμεναν στὸν τόπον τοὺς μέχρι τότε ἀνεργα.

Ἄθρακ. πετρ. Φωτιστ. Λιπαντικὰ

		Kg		
α) γρί-γρί	Νικολάου Ἀν. Φασουλῆ	995	164	29
β) »	Γεωργίου Ἰατροῦ	985	245	39
γ) »	Ἀντωνίου Ἰατροῦ	735	100	48,5
δ) τράτα	Ἀντωνίου Γκιόλα	513	2	17
ε) »	Ἰωάννου Γκιόλα	513	2	17
	Σύνολο	<u>3.741</u>	<u>513</u>	<u>150,5</u>

Τὸ σύνολο τῶν ἀλιευμάτων ἀπὸ τῆς 6ης Ἰουλίου μέχρι τῆς 11ης Ὀκτωβρίου (τὸν Ἰούλιον ἐφάρεψαν ἐπὶ 19 ἡμέρας καὶ τὸν Αὐγούστον 18)

άνηλθον σὲ 19.792 ὀκάδες ἢ κιλά 25.333 καὶ 760 γραμμάρια ἰχθύων διαφόρων εἰδῶν, τὰ ὅποια συνήθως ἦσαν σαφρίδια, φρίσσες καὶ γαῦρος, λίγες μαρίδες, σαρδέλλες καὶ μερικά χονδρά. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου 1.253 ὀκάδες ἢ 1.603 κιλά καὶ 840 γραμμάρια ψαριῶν διετεθήσαν στὴν ἀντίστοιχη Ἐπιτροπὴ Διανομῶν τοῦ Ἄργους γιὰ τὴ διανομὴ τους στοὺς Ἀργεῖους, κατόπιν διαταγῆς τῆς Νομαρχίας (12487 /21.7.42). Συνεπῶς ἡ διανεμηθεῖσα ποσότης στοὺς κατοίκους τοῦ Ναυπλίου ἔφθασε στὸ ποσοῦ τῶν 18.539 ὀκάδων ἢ 23.730 χιλιογράμμων. Οἱ τιμὲς τῶν ψαριῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐκυμαίνοντο.

Γιὰ τὸν Ἰούλιο 1942 δὲν ἔχουμε λεπτομερῆ στοιχεῖα οὔτε γιὰ τὶς ἀλιευθεῖσες καὶ διανεμηθεῖσες ποσότητες οὔτε γιὰ τὴν τιμὴ διανομῆς κάθε εἶδους ψαριοῦ· σῶζονται μόνον στοιχεῖα γιὰ τὰ εἰσπραχθέντα ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς δικαιώματα, γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἰχθυοπωλῶν, γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἀλιέων καὶ γιὰ τὸ σύνολο τῶν εἰσπραχθέντων χρημάτων. Γιὰ τὸν Αὐγουστο 1942 καὶ μετέπειτα οἱ τιμὲς διαθέσεως-πωλήσεως ἦσαν γιὰ τὰ σαφρίδια 1.450 δρχ. τὴν ὀκά, ἢ ὅποια αὐξήθηκε σὲ 1.700 δρχ. τὴν 10.8.42 καὶ σὲ 2.000 δρχ. τὴν 6.9.42 καὶ ἔξῃς, γιὰ τὶς φρίσσες σὲ 650 δρχ. τὴν ὀκά, ποὺ αὐξήθηκε ἀκολούθως σὲ 800 δρχ. καὶ τὴν 6.9 σὲ 1.400, ἀπὸ 20.9 καὶ ἔξῃς σὲ 1.500, γιὰ τὶς μαρίδες σὲ 800 δρχ. τὴν ὀκά καὶ τὶς σαρδέλλες σὲ 700 δρχ., γιὰ τὸ γαῦρο σὲ 540 δρχ. τὴν ὀκά· γιὰ τὰ χονδρά σὲ 1.800 δρχ. τὴν ὀκά. Οἱ ἀλιεῖς εἰσέπρατταν γιὰ τὰ σαφρίδια 1.350 δρχ. τὴν ὀκά, γιὰ τὸ γαῦρο 500 δρχ. καὶ τὴ φρίσσα 530 δρχ. τὴν ὀκά. Τὰ προστιθέμενα δικαιώματα τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἐξόδων λειτουργίας καὶ τὴν ἀξία τοῦ πάγου ποὺ ἦτο ἀναγκαῖος, εἶχαν προσδιορισθῆ γιὰ τὸ γαῦρο σὲ 120 δρχ. τὴν ὀκά, γιὰ τὴ φρίσσα δρχ. 164 καὶ γιὰ τὸ σαφρίδι 80 δρχ. τὴν ὀκά. Στὶς ἀρχὲς Σεβρίου αὐξήθηκαν τὰ δικαιώματα, τὰ προστιθέμενα στὸ κόστος, σὲ 200 δρχ. τὴν ὀκά γιὰ τὸ σαφρίδι καὶ ἀπὸ 2.10.42 σὲ 280 δρχ. τὴν ὀκά, ἐμειώθησαν ὁμως γιὰ τὴ φρίσσα σὲ 50 δρχ., οἱ ὅποιες σὲ συνέχεια ἀπὸ 11.9.42 αὐξήθηκαν σὲ 150 δρχ. τὴν ὀκά· γιὰ τὶς σαρδέλλες σὲ 50 δρχ. τὴν ὀκά καὶ μετὰ σὲ 60 δρχ., ἀπὸ δὲ τὸν Ὀκτώβριο σὲ 40 δρχ. Γιὰ τὰ χονδρά ὠρίσθησαν σὲ 280 δρχ. τὴν ὀκά καὶ μετέπειτα στὶς 5.10.42 σὲ 300 δρχ. τὴν ὀκά.

Δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε σαφῆ εἰκόνα γιὰ τὴν τότε ἀγοραστικὴ ἀξία τῆς δραχμῆς, δεδομένου ὅτι οἱ τιμὲς τῶν ἀγαθῶν διατροφῆς, ὅπως καὶ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ὅσων ὑπῆρχαν, συνεχῶς ἀνέβαιναν στὰ ὕψη, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἐπίσημη διατίμησι, πολὺ περισσότερο, ὅταν δὲν συγκριθοῦν μὲ τὸ ὕψος τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἄς ὑπενθυμίσωμεν ὁμως μερικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ τὰ συγκρίνουμε μὲ τὶς παραπάνω τιμὲς τῶν ψαριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν. Ἀπὸ 12.1.1942 προσδιωρίσθησαν τὰ ἡμερομίσθια γιὰ τοὺς ἐργαζομένους σὲ χωματοουργικὲς καὶ οἰκοδομικὲς ἐργασίες: α) τῶν κοινῶν ἐργατῶν ἀπὸ δρχ. 384-410, β) τῶν ἐργατριῶν γενικῶς δρχ. 252-269, γ) βαρέως ἐργαζομένων φορτοτεχνιτῶν δρχ. 408-435, δ)

ἐποπτῶν, ἐπιστατῶν καὶ ἀρχιτεχνιτῶν δρχ. 576-614, ε) τεχνιτῶν α' τάξεως δρχ. 540-576, στ) τεχνιτῶν β' τάξ. δρχ. 492-525, ζ) ἐργοδηγῶν πτυχιούχων ἀνωτέρων Σχολῶν δρχ. 672-717 καὶ η) ἐργοδηγῶν πτυχιούχων μέσων Σχολῶν Πολυτεχν. δρχ. 600-640. Ἀπὸ 1.7.1942 τὰ κατώτατα ὄρια ἡμερομισθίου τῶν ἐργατοτεχνιτῶν ὠρίσθησαν: α) τεχνιτῶν μὲ προϋπηρεσία ἄνω τῶν 7 ἐτῶν δρχ. 560, β) τεχνιτῶν μὲ προϋπηρε. κάτω τῶν 7 ἐτῶν δρχ. 520, γ) ἐργατῶν ἀνειδικεῦτων καὶ βοηθῶν ἡλικίας ἄνω τῶν 18 ἐτῶν δρχ. 450, δ) ἐργατῶν ἀνειδικεῦτων καὶ μαθητευομένων κάτω τῶν 18 ἐτῶν δρχ. 350, ε) γυναικῶν τεχνιτριῶν μὲ προϋπηρεσία ἄνω τῶν 5 ἐτῶν δρχ. 450, στ) γυναικῶν τεχνιτῶν κάτω τῶν 5 ἐτῶν δρχ. 400, ζ) ἀνειδικεῦτων ἐργατριῶν καὶ βοηθῶν ἄνω τῶν 17 ἐτῶν δρχ. 325, καὶ η) ἀνειδικεῦτων ἐργατριῶν καὶ μαθητευομένων κάτω τῶν 17 ἐτῶν δρχ. 250. Αὐτὰ ἴσχυαν γιὰ ὄσους εἰργάζοντο στὴν περιφέρεια τῆς τῆς Διοικήσεως Πρωτευούσης καὶ τῆς Ἑλευσίνας, γιὰ τοὺς ἐργαζομένους ὅμως στὶς ἄλλες περιφέρειες τὰ ἡμερομίσθια αὐτὰ ἦσαν μειωμένα κατὰ 10%. Ἀπὸ 1.9.1942 ἐχορηγήθη αὔξεισι κατὰ 50% τῶν μισθῶν ὄλων τῶν ὑπαλλήλων τῶν λειτουργουσῶν βιομηχανικῶν, ἐμπορικῶν, ἐπαγγελματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐλάχιστες ὅμως εὐρίσκοντο σὲ λειτουργία καὶ ἡ ἀνεργία ἦταν τέτοιας ἐκτάσεως ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ προσδιορισθῆ. Δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς νὰ μᾶς κατηγορήσῃ ὡς ὑπερβολικούς, ἂν ἰσχυρισθῶμε ὅτι ἦτο σχεδὸν πλήρης. Γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων ἃς ἀναφέρουμε ὅτι τὸν Αὐγουστο-Σ/βριο 1942 ὁ εἰσηγητὴς ἐλάμβανε 6.500 δρχ. μηνιαίως, ὁ γραμματεὺς δρχ. 5.500, ὁ γραφεὺς δρχ. 4.000, ὁ τμηματάρχης δρχ. 10.000 (ΦΕΚ 11, 138, 149, 151, τοῦ 1942, τχ. Β', σ. 49, 590-1, 645-6, 651).

Ἐκ τῆς ὅλης αὐτῆς ἐπαυξήσεως τῶν τιμῶν διαθέσεως τῶν ψαριῶν ἡ Ἐπιτροπὴ εἰσέπραξε, σὲ ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν τριῶν μηνῶν, δρχ. 144.394 συνολικῶς, οἱ ὅποιοι ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἐνεργητικὰ ὑπόλοιπα παρακατετίθεντο στὸ Ὑποκατάστημα τῆς τότε Τραπεζῆς Ἀθηνῶν, ἀνελθόντος τοῦ καθαροῦ ποσοῦ ἐκ τῆς ὅλης δραστηριότητος μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου σὲ δρχ. 3.267.590, ἐνῶ τὸ σύνολο τῶν λειτουργικῶν ἐξόδων δὲν εἶχε ὑπερβῆ τὸ ποσὸ τῶν δρχ. 489.000, ἀπὸ τίς ὅποιοι δρχ. 160.500 ἀντιπροσώπευαν μισθοὺς καὶ δρχ. 76.100 ἡμερομίσθια· γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ λογιστῆς μέχρι 30.10.1942 ἦτο ὁ συντάκτης τοῦ παρόντος καὶ γραφεὺς ἡ Δανάη Σταυροπούλου, μεταπολεμικὰ δικαστικὴ ὑπάλληλος, σύζυγος Γ. Τζεβελέκου, καὶ ὁ Θεόδ. Κ. Κοΐνης.

Γιὰ μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς ὅλης διαδικασίας ἀλίειας καὶ διανομῆς τῶν ψαριῶν θεωρῶ ἐπιβεβλημένο νὰ παραθέσω ὅσα διεσώθησαν, ὄχι πλήρη, στοιχεῖα, τὰ ὅποια προαναφέραμεν συνοπτικὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῶν καθ' ἐκάστην ἡμερομηνίαν ἀλιευμάτων, σὲ ὀκάδες, καὶ ὡς πρὸς τὰ χρηματικὰ μεγέθη α) τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀλιέων καὶ ἰχθυοπωλῶν, β) τῶν δικαιωμά-

των τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γ) τῶν συνολικῶς ἐκ τῆς διανομῆς εἰσπραχθέντων. Τὰ σὲ κάθε ἡμερομηνία ἀλιευθέντα ἔφθασαν στὰ ἑξῆς ποσά:

Ἡμερ. ὀκάδες+δράμια			ἐκ μεταφορᾶς ...			2.951- 1.932, ²⁰⁰
5/8	96	300	12/9	386	200	
6/8	152	200	13/9	180	200	
7/8	227	200	14/9	256	200	
8/8	370	—	15/9	306	—	
9/8	366	200	16/9	299	—	
10/8	313	—	17/9	217	200	
12/8	65	—	18/9	595	200	
14/8	331	200	19/9	265	—	
17/8	209	200	20/9	332	—	
18/8	391	200	21/9	84	200	
19/8	165	300	23/9	28	200	
20/8	47	—	25/9	273	200	<u>3.225</u>
21/8	214	200				2.951.- 5.157, ²⁰⁰
		2.951.-	2/10	199	200	
5/9	139	—	3/10	409	200	
6/9	255	—	4/10	91	200	
7/9	222	—	5/10	144	—	
8/9	350	200	6/10	81	200	
9/9	236	—	7/10	161	—	
10/9	216	—	8/10	117	—	
11/9	514		9/10	97	—	1.301
		<u>1.932,²⁰⁰</u>				
Εἰς μεταφορὰν		2.951.-				1.932, ²⁰⁰

Σύνολον 2.951 + 5.157²⁰⁰ + 1.301 =

ὀκάδες: 9.409 ^{200/400}

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ προκύπτει ὅτι τὸ σύνολο τῶν ἀλιευθέντων ἰχθύων ἐπὶ 13 ἡμέρες τοῦ Αὐγούστου 1942 ἀνήλθε σὲ 2.951 ὀκάδες ἢ χιλιόγραμμα 3.777 καὶ 280 γραμμάρια, καὶ σὲ 19 ἡμέρες τοῦ Σεβρίου σὲ 5.157 ὀκάδες καὶ μισὴ ἢ κιλά 6.601 καὶ γραμμάρια 600, ἐνῶ στὶς 8 πρῶτες ἡμέρες τοῦ Ὀκτωβρίου ἀλιεύτηκαν 1.301 ὀκάδες ἢ κιλά 1.665 καὶ 280 γραμμάρια.

Τὸ ἀνωτέρω ποσά, ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως, δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸ σύνολο τῶν ἀλιευμάτων ὁλοκλήρου τῆς προσημειωθεῖσης περιόδου, ἀπλῶς ὑποδηλώνουν τὴν ἀπόδοσι σὲ ἀλιεύματα κάθε βραδυᾶς ἢ ἡμέρας καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν λόγῳ τῆς μικρᾶς ποσότητος ἀναβολὴν τῶν διανομῶν γιὰ μερικὰς ἡμέρας, ὥστε ἡ ὑπάρχουσα συνολικὴ ποσότης νὰ δύναται νὰ ἐπαρκῆσῃ καὶ νὰ διανέμεται σὲ ὄλους συγχρόνως τοὺς κατοί-

κους με κουπόνι ανά 100 δράμα το άτομο ή 320 γραμμάρια, δεδομένου ότι το ύψος των απαιτούμενων για μιὰ διανομή ιχθύων έφθανε σε 1.875 οκάδες, αν υπολογισθούν σε 7.500 κατά μέσον όρον οι δικαιούμενοι κάτοικοι. Έπομένως ή παραπάνω ποσότης των 9.409 οκάδων και μισής οκάς (ή 12.044 κιλά και 160 γραμμάρια) ήτο άρκετή για 5 διανομές και παρέμενον κατ' άκολουθίαν εκ τής ποσότητος ταύτης 34 οκάδες για μιὰ 6η διανομή· αν λάβουμε υπ' όψιν ότι μέχρι 30.9 έγιναν 8 διανομές με κουπόνια και ότι βάσει των παραπάνω υπολογισμών στις 5 διανομές διετεθήσαν ψάρια 9.375 οκάδων και τὰ συνολικώς διανεμηθέντα, όπως προαναφέρθη, άνήλθον σε 18.539 οκάδες, οι υπολειπόμενες 9.164 οκάδες θα έπρεπε να διατεθούν με 5 άκόμη διανομές, δηλ. δύο διανομές δέν αναγράφονται στην παραπάνω συγκεντρική κατάστασι και συνεπώς έγιναν χωρίς κουπόνια ή διετεθήσαν όχι σε άλλους τους κατοίκους και χωρίς κουπόνια. Τί πράγματι συνέβη;

Η διασωθείσα κατάστασι των χρηματικων μεγεθων ίσως μās βοηθήση, χωρίς έρμηνείας προσωπικās και αυθαίρετα συμπεράσματα, να έχουμε άπάντησι στο έρώτημα. Άς τήν καταχωρίσουμε:

	Άμοιβή					
	Άλιέων Δρχ.	Ίχθυοπωλών Δρχ.	Ποσοστό %	Δικαιώματα Έπιτροπής	ΣΥΝΟΛΟΝ	Άλιεύματα οκάδες
6/7	168.350	29.650	17,85	10.500	208.500	
7/7	29.700	4.400	14,81	1.100	35.200	
8/7	21.950	5.000	22,78	1.250	28.200	
9/7	177.660	30.540	17,19	12.200	220.400	
10/7	215.490	35.060	16,27	15.050	265.600	
11/7	250.500	37.900	15,13	12.600	301.000	
12/7	240.180	36.770	15,31	15.850	292.800	
13/7	164.160	24.740	15,07	8.600	197.500	
14/7	246.100	41.750	17,35	13.450	301.300	
15/7	150.650	23.150	15,37	7.100	180.900	
16/7	145.560	21.740	15,00	8.500	175.800	
17/7	110.100	16.300	14,80	10.100	136.500	
18/7	165.310	29.040	17,60	17.650	212.000	
19/7	343.720	58.770	17,09	28.000	430.490	
20/7	249.585	45.290	18,15	23.175	318.050	
21/7	328.805	59.800	18,20	26.725	415.330	
22/7	187.020	33.200	17,75	16.850	237.070	
23/7	59.350	10.650	18,00	6.700	76.700	
24/7	73.605	13.790	19,00	7.325	94.720	
2/8	174.095	29.380	17,00	9.125	212.600	
3/8	139.455	23.130	16,60	23.625	186.210	

	Άλιέων Δρχ.	Ίχθυοπωλῶν Δρχ.	Ποσοστό %	Δικαιώματα Ἐπιτροπῆς	ΣΥΝΟΛΟΝ	Άλιεύματα ὀκάδες
4/8	98.930	15.320	15,50	12.450	126.700	
5/8	67.657	—	—	6.930	74.587	96 ^{300/400}
6/8	166.845	25.610	15,35	22.295	214.750	152 ^{200/400}
7/8	208.975	41.795	20,00	24.930	275.700	227 ^{200/400}
8/8	317.990	63.598	20,00	40.112	421.700	370 . —
9/8	290.085	58.017	20,00	39.398	387.500	366 ^{200/400}
10/8	292.950	58.590	20,00	33.960	385.500	313 . —
12/8	60.620	10.824	18,00	7.556	79.000	65 . —
14/8	273.262	43.890	16,06	33.672	350.825	331 ^{200/400}
15/8	217.185	43.437	20,00	18.128	278.750	
16/8	224.825	44.965	20,00	39.360	309.150	
17/8	162.220	32.444	20,00	24.386	219.050	209 ^{200/400}
18/8	300.385	60.277	20,00	48.988	409.650	391 ^{200/400}
19/8	142.483	28.455	20,00	18.962	189.900	165 ^{300/400}
20/8	28.260	5.652	20,00	5.588	39.500	47 . —
21/8	112.515	19.003	16,90	25.532	157.050	214 ^{200/400}
2/9	96.000	18.450	19,22	10.550	125.000	
3/9	311.050	58.700	19,00	31.650	401.400	
4/9	150.750	29.425	19,52	17.725	197.900	
5/9	192.400	37.350	19,40	21.650	251.400	139 . —
6/9	351.000	67.650	19,27	37.950	456.600	255 . —
				<u>797.247</u>	<u>9.878.482</u>	

Ἡ ἐκ τῶν προσημειωθέντων σὲ ὄλες τὶς σημειωθεῖσες ἡμερομηνίες ἀλιευμάτων ἀξία μετὰ τῶν ἀναγκαίων καὶ ἐπιβληθεισῶν ἐπιβαρύνσεων ἀνῆλθε στὸ ποσὸ τῶν δραχμῶν 9.878.482, τὸ ὁποῖον πρῦποτίθεται ὅτι εἰσεπράχθη κατὰ τὴ διανομὴ αὐτῶν παρὰ τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, ἐπιβαρυθέντων ἀντιστοίχως. Ὡς πρὸς τὰ ποσοστὰ τῶν ἰχθυοπωλῶν ἢ διαπιστωμένη διακύμανσι ἐξηρητᾶτο, φαίνεται, ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ ἐκάστοτε τῶν ψαριῶν καὶ δὲν εἶχον συμφωνηθῆ παγίως καὶ ἐνιαίως, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγούστου ἕως καὶ τῆς 20ῆς τὸ εἰσπραχθὲν ποσοστὸν ἀνήρχετο σὲ 20% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς εἰσπραττομένης ὑπὸ τῶν ἀλιέων (πλὴν δύο ἡμερῶν), ἐνῶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμερομηνίας τὰ ποσοστὰ ἐμφανίζονται ὄλως κυμαινόμενα. Γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀλιέων δὲν ἔχουμε στοιχεῖα περισσότερα τῶν ὄσων προανέφερα, τὰ δικαιώματα ὁμως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀθροισθέντα ὡς ἄνω, ἀνέρχονται συνολικὰ σὲ δρχ. 797.247, τὸ ποσὸν τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τοῦ ὅπερ προσημειώθη τῶν δρχ. 144.394, ὅπως βεβαιοῦται ἐκ λεπτομεροῦς ἐκθέσεως-ἀναφορᾶς ἀπὸ 15.10.1942, ὑπογραφείσης

ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Διανομῆς, πρὸς τὴ Νομαρχία· τὸ ποσὸν αὐτὸ τῶν 144.394 δρχ. τονίζομεν ὅτι ἐκφράζει τὸ καθαρὸν ἐνεργητικὸν ὑπόλοιπον ὀλοκλήρου τῆς διαχειρίσεως τῶν ἀλιευμάτων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουλίου μέχρι τῆς 15.10.1942.

Δὲν διεσώθη τὸ βιβλίον Ταμείου γιὰ νὰ γίνῃ ἡ δέουσα σύγκρισι καὶ ἐπαλήθευσι καὶ γιὰ νὰ προστεθῇ ἡ ἀξία τοῦ ἀπαιτηθέντος καὶ χρησιμοποιηθέντος πάγου καὶ κάποιων ἐξόδων μεταφορᾶς, ὥστε νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐπακριβῆς διαφορὰ· ἐκ 43 ὁμῶς διασωθέντων ἡμερησίων σημειωμάτων, συντεταγμένων τῶν 40 ὑπὸ τοῦ Ναυπλιέως τότε λοχαγοῦ Ἰωάννου Καρμῆ²⁰, προσφέροντος ἀμισθὶ τὶς ὑπηρεσίες του στὴν Ἐπιτροπὴ, στὰ ὁποῖα ἀναγράφονται οἱ συμπληρωματικοὶ τρόποι διαθέσεως τῶν ψαριῶν σὲ διάφορες ἡμερομηνίες, προκύπτει ὅτι κάποιοι ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑπαλλήλων τῆς Νομαρχίας καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς Χωροφυλακῆς, ποὺ παρείχαν ὑπηρεσίες κατὰ τὴ μεταφορὰ καὶ τὶς διανομές, μερικοὶ διερμηνεῖς καὶ ἄνδρες Ἰταλικῶν ὑπηρεσιῶν ἐλάμβανον σὲ διάφορες μέρες κάποιες ποσότητες, χωρὶς νὰ καταβάλουν τὴν ἀξία των, μὲ τὴν ὁποία ἐπεβαρύνετο ἡ Ἐπιτροπὴ· ἐπίσης τὸ αὐτὸ ἔπραττον, κατόπιν ἀποφάσεως τῆς ἄμισθης Ἐπιτροπῆς Δελτίων καὶ Διανομῶν, ἐγκεκριμένης ὑπὸ τῆς Νομαρχίας, τὰ μέλη αὐτῆς, οἱ τρεῖς ὑπάλληλοι τῶν γραφείων τῆς, καθὼς καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Ναυπλιέων ἀξιωματικῶν εἶχον προσφερθῇ καὶ ἀψησολοῦντο ἐπὶ ὥρες, ἀμισθὶ, μὲ τὴν ἐποπτεία τῆς διακινήσεως καὶ τῶν διανομῶν, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς δὲν ἐλάμβαναν μὲ τὰ δελτία των τὰ ψάρια ποὺ ἐδικαιοῦντο.

Ποῖοι ἦσαν, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ διεσώθησαν, τὰ ὁποῖα ἀτυχῶς δὲν εἶναι πλήρη, καὶ ποῖο τὸ συνολικὸ βάρος τῶν ψαριῶν ποὺ διε-

20. 1905-1987. Ἕνας ἀριστος, γνήσια δημοκρατικὸς ἀξιωματικὸς, Προνοιωτόπουλο ποὺ μεγάλωσε ὄρφανό, καὶ ἐξαιρετὸς ἄνθρωπος. Ἀδυναμία του ὁ ἀθλητισμὸς καὶ τὸ χαρτάκι, παρεούλα κατὰ τὸ 1941-1942 μὲ τὸν Ἡλ. Παπαντωνίου, Γ. Διακόπουλο, κ.ἄ. Εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν διαμενόντων στὸ Ναύπλιο μονίμων ἀξιωματικῶν καὶ ἀπὸ ὅλη τὴν Ἀργολίδα, μαζί μὲ τὸν συλληφθέντα στὸ Λιγουργεῖο ἐφεδρὸ ἀνθυπολοχαγὸ Χαρίλαο Ἰ. Κωστάκη, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1942, καὶ μαζί μὲ ἄλλους συναδέλφους των, συλληφθέντας σὲ διάφορα μέρη (Ἀθήνα, Πελοπόννησο κλπ.) μετεφέρθησαν διὰ θαλάσσης στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐνεκλείσθησαν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ἐπαλλε ὁμολογουμένως ἡ καρδιά του ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα. Τοῦ ἔμενε πάντα μέσα του ἡ ἀπορία καὶ ἐπλημμύριζε ἀπὸ ὀργὴ καὶ παράπονο, γιατί δὲν μπόρεσε νὰ ἐπαληθεύσῃ τὶς ὑπόνοιες καὶ νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν καταδότη του, ἀναγνωρίζων πὼς ἐὰν δὲν τὸν συνελάμβαναν, «θὰ ἔβγαινε κι αὐτὸς στὸ βουνό», ὅπως καὶ ὁ μικρότερος ἀδελφός του, προσθέτοντας ὠργισμένος πὼς «ἐὰν οἱ συνάδελφοί μου κι ἐγώ, ποὺ κοπροσκυλάγαμε τότε στὰ καφενεῖα, ἐβγαίναμε ἐγκαίρως στὸ βουνό, γιὰ νὰ ὀργανώσουμε τὸν κόσμον καὶ νὰ καναλιζάρουμε τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα, δὲν θὰ ἔμενε τὸ πεδίο ἐλεύθερο στοὺς κομμουνιστάς». Μετέσχε ὡς ταγματάρχης καὶ ἀντισυνταγματάρχης τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ στὸν «ἀντισυμμοριακὸ ἀγῶνα» καὶ ἀργότερα ἔθεσε ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ Ἀργολίδος μὲ τὴν «Ἐνωσιν Κέντρου».

τέθησαν με αὐτὸν τὸν τρόπο; Βάσει αὐτῶν συνετάγη ὁ παρακάτω πίνακας, πού μᾶς δίνει κατὰ κατηγορίαν τὰ ποσά:

	οκάδ.	δράμ.
A) ΙΤΑΛΟΙ	34	200.
(Finanza = οἰκονομικὴ ὑπηρεσία, λιμενοφύλακες, Mensa= τραπεζαρία τῶν Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν, διερμηνεῖς, Ἄνδρέας ²¹ τῆς Carabinieri = Ἰταλικῆς χωροφυλακῆς ²²)		
B) ΕΛΛΗΝ. ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ	91	200.
(Διοικητῆς Γαλάνος 7, ἐνωμ. Γ. Φωτόπουλος, ἐκ Δαλαμανάρας, 12 ^{300/400} , Καραμπέρος 7, χωροφύλακες διάφοροι 64 ^{300/400})		
Γ) ΝΟΜΑΡΧΙΑ	78	300.
(Νομάρχης ὄκ. 28, Δ/ντῆς 42 ^{300/400} , Τμημ. Μανιατάκης 5, μεταφραστῆς Ἰταλικῶν Φοντάνας 2, Μικελέτης, λογοκριτῆς ἐπιστολῶν ταχυδρομείου 1)		
Δ) ΛΟΙΠΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ	83	200.
(Λιμενάρχης ὄκ. 3, Σωτηριάδης, ἐπιθεωρ. ἐργασίας 3, Κάππος, ταμειακὸς ὑπάλλ. 6, Ἰ. Κωνσταντινίδης, τμημ. Γεωργ. Ὑπηρεσ. 3, διάφοροι 68 ^{200/400})		
E) ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΑΝΟΜΩΝ	184	—.
α) Πρόεδρος ὄκ. 16, Δρυμπέτης 25, Γριμάνης 24 ^{200/400} , Σελιανίτης 23 ^{300/400} = 89 ^{100/400} ,		
β) Ὑπάλληλοι: Θ. Γιαννακόπουλος 10, Δ. Σταυροπούλου 13 ^{200/400} , Θ. Κοῖνης 9 = 32 ^{200/400} ,		
γ) Ἀξιωματικοί: Ἰσιδ. Γαλατόπουλος, ἀντισυντ. 26 ^{100/400} , Ἰ. Καρμῆς 22 ^{200/400} , Χαρ. Χατζηγιώάννου, πλωτάρχης, οἶκον. Πολ. Ναυτικοῦ 7 ^{200/400} , Βασ. Παπαγεωργίου 6 = 62 ^{100/400}		

21. Δὲν ἔμαθα τὸ ἐπώνυμό του, εἶχε ἔλθει ἐκ Πατρῶν, μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἐγκατασταθεὶς κατόπιν ἐπιτάξεως στὴν κενὴ οἰκία τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας Φαρμακοπούλου, τῆς ὁποίας τὴν πλοῦσια βιβλιοθήκη ἐλεηλάτησε: τὰ ἀφαιρούμενα βιβλία — ἀρκετὰ ἔκαψαν— πουλοῦσε στὸν παλαιοπώλη Ζαπάντη (ὁδὸς Πλαπούτα καὶ Ρήγα Παλαμῆδη)· μερικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ ἀγόρασα μετὰ τὶς ἐλάχιστες δυνατότητες πού εἶχα, ἀλλὰ ἐξ αὐτῶν ἀρκετὰ μοῦ ἐκλάπησαν. Εἶχα παρακαλέσει τὸν Ζαπάντη καὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὰ καταγράψω, κάθε φορὰ πού τοῦ ἐπῆγαινε βιβλία· οἱ πρόχειρες αὐτὲς καταγραφὲς σώζονται σὲ καταστάσεις πού μᾶς δίνουν μίαν ἰδέα γιὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ βιβλιοθήκη πού κατεστράφη ἀτυχῶς χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῆ οὐδεὶς τότε ἰσχύων ἢ ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ (ὁ τότε δήμαρχος πού τὸν ἐπληροφόρησα, ἐσήκωσε τοὺς ἄμους του).

22. Ὑπῆρξε στὸ Ναύπλιο τότε καὶ Ἰταλικὸ Πυροσβεστικὸ Ἀπόσπασμα, οἱ ἄνδρες τοῦ ὁποίου ἐλάμβαναν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος δύο οκάδες ψάρια ἐπὶ πληρωμῆ.

	δκάδ.	δράμ.
ΣΤ) ΔΙΑΦΟΡΟΙ	41	200.
Ἐγγλόπουλος τῆς Interkont. 22, Πλατάκης 12, Μπούκης		
2, Κοσμάς 1, ἐργάτης Νικήτας γιὰ ἀμοιβὴ ἐργασίας του ὄκ.		
1, κάποιος μὲ ὄνομα δυσανάγν. 3 ^{200/400} .		
(ἢ χιλιόγραμμα 657 καὶ 600 γραμμάρια)	Σύνολο	513 & 300/400

Ἐάν ὑπολογισθοῦν οἱ δκάδες αὐτὲς μὲ τὴ μέση τιμὴ τῶν 1.200 δραχ. τὴν δκά, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπεβάρυναν τὰ ἔξοδα τῆς διαχειρίσεως μὲ τὸ ποσὸν τῶν δραχ. 616.500, τὸ ὁποῖο προστιθέμενο στὸ ποσὸ τοῦ πλεονάσματος, τοῦ εἰσαχθέντος στὸ ταμεῖο, τῶν δραχ. 144.394 ἀναβιβάζουν σὲ 760.894 δραχ. καὶ ἐγγίζουσιν τὸ ποσὸν τῶν δικαιωμάτων τῶν δραχ. 797.247, τὰ ὁποῖα προαναφέρθησαν· ἡ μικρὴ διαφορὰ καλύπτεται ἐξ ὀλοκλήρου, ἂν προστεθῇ ἡ ἀξία τοῦ πάγου καὶ ἴσως ἡ ἀμοιβὴ κάποιων μεταφορέων. Αὐτὰ τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα, πρέπει νὰ τονισθῇ, εἶναι σχετικὰ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπεικονίζεται ἡ διακίνησις τῆς περιόδου 10.9.42-15.10.42, καθ' ὃ διὰστήμα καὶ εἰσπράξεις δικαιωμάτων ὑπῆρχον καὶ δαπάνες γιὰ τὶς αὐτὲς αἰτίες.

Ἐς σημειώσω καὶ εἶναι ὑποχρέωσι, ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἡλ. Παπαντωνίου κατέβαλεν ἐξ ἰδίων τὸ ἀντίτιμο τῶν 12, ἐκ τῶν 16, δκάδων ἰχθύων, ὅπως ἐκ σχετικῆς ἐγγραφῆς προκύπτει, καὶ ὅτι πολλάκις προσεκάλει στὸ σπίτι του γιὰ τραπέζι τὸν προαναφερθέντα Ἰταλὸ ταγματάρχη, ὁ ὁποῖος ὁμολογουμένως διηκόλυνε τὰ μέγιστα τὸ ὅλο ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ λόγῳ τῶν φιλικῶν σχέσεων ποὺ ἀνεπτύχθησαν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἡλ. Παπαντωνίου²³. Ἡ τέτοια φιλοξενία δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἦτο «κατοχική», ἀλλὰ πλουσιοπάροχη, γιὰ τὴν ὁποία ἐξώδευε ἀποκλειστικὰ ὁ προσκαλῶν, γνωστὸς ἐξ ἄλλου καλοφαγῆς καὶ σπάταλος, ἀγοράζων ἀπὸ τὴ μαύρη ἀγορά. Ἐπίσης δέον ν' ἀναφερθῇ, ὅτι οὐδεὶς δικαστικὸς εἶχε ζητήσει ὁποιαδήποτε ποσότητα²⁴, οἱ δὲ χωροφύλακες ἐζήτουν συνήθως καὶ

23. Ἴσως αὐτὴ ἡ προσέγγισις καὶ σχέσις ἐβασίζετο στὸ κοινὸν ἰδεῶδες τῆς μασονίας. Ὁ Ἡλ. Παπαντωνίου ἦτο μασόνος μικροῦ τότε βαθμοῦ.

24. Μόνον ὁ συνταξιούχος Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γεώργιος Λάντς, σοβαρώτατος καὶ ἀκέραιος δικαστικὸς, ἀναγράφεται ὅτι ἔλαβε 1 δκά, δὲν γνωρίζομε ὅμως, ἐὰν ἐζήτησε ὁ ἴδιος ἢ τοῦ ἐστάλη κατόπιν ἐντολῆς —«σύστασης»— τοῦ νομάρχου Βερροῖου, δεδομένου ὅτι τὸν Αὐγούστου τοῦ 1942 διωρίσθη ὁ Λάντς β' μέλος τῆς «Ἀγορανομικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀργολίδος», τῆς ὁποίας Πρόεδρος ἦτο ὁ Νομάρχης καὶ γ' μέλος ὁ τμηματάρχης τῆς Νομαρχίας Χρῆστος Μανιατάκης, ἀναπληρωταὶ δὲ τοῦ Νομάρχου ὁ ἐφέτης Εὐάγγ. Μιχόπουλος, τοῦ Λάντς ὁ νομογεωπόνος Γεώργ. Μαυραγάνης καὶ τοῦ γ' μέλους ὁ ταμειακὸς διευθυντὴς Παναγ. Δημητριάδης (Ἀπόφ. Γ' 3801/392/28.8.1942 τοῦ Ἐπουργοῦ Οἰκονομικῶν Σ. Γκοτζαμάνη, ΦΕΚ 147/31.8.1942, τχ. Β', σσ. 633-4). Νὰ σημειώσω, ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν ὑπηρετούντων τότε στὸ Νάυπλιο δικαστῶν ἐνισχύοντο σὲ τρόφιμα, κατ' ἐξαίρεσιν, ἀπὸ τὶς Ἀγροτικὰς Φυλακὰς Τίρυνθος, οἱ ὁποῖες παρήγον ὄχι μόνον χορ-

ελάμβαναν ψάρια ποιότητας που είχαν κοστολογηθή με τις μικρότερες τιμές.

Όλοκληρη ή διατεθείσα ποσότης των παραπάνω ψαριών, με τὸν ἀνορθόδοξο καὶ γιὰ πολλοὺς ἀνήθικο καὶ παράνομο τρόπο διαθέσεως, καὶ ἡ ἐκ τούτων ἐπιβάρυνσι σὲ ὅποιο ὕψος (γιατὶ ὀλόκληρη δὲν ἦτο οἰκονομικὰ ἐπιζήμια, δεδομένου ὅτι, γιὰ ὄσους ἀμισθὶ καὶ ἄνευ ὠραρίου εἰργάζοντο, πρέπει νὰ δεχθοῦμε πὺς ἦτο μιὰ μορφή ἀποζημιώσεως σὲ εἶδος) θὰ ἦταν ἀφέλεια ἢ καὶ ἐγκλημα, ἂν ἀντιμετωπίζοντο ἀρνητικῶς ἐξ ὀλοκλήρου ὡς μὴ νόμιμες, ὅταν λάβῃ κανεὶς σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ «ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότης», ὅπως λέμε στὸ διοικητικὸ δίκαιο, ὑφίστατο στὰ χέρια ἀποκλειστικὰ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔπρεπε οἱ ἴδιοι νὰ ἀπαιτοῦν καὶ οἱ ὅποιοι τυχόν δυσσαρεστούμενοι μὲ τὴν παραμικρότερη ἔκφρασι δυσαρέσκειας ἢ ἐπικριτικῆς διαθέσεως καὶ ἀρνητικῆς συμπεριφορᾶς ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ μπορούσαν, ἂν ὄχι νὰ ματαιώσουν εὐθέως, ἀλλὰ ὀπωσδήποτε νὰ προβάλλουν καὶ παρεμβάλλουν νομιμοφανῆ προσκόμματα καὶ νὰ δημιουργήσουν καταστάσεις καὶ προβλήματα, τὰ ὅποια ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν στὴ διακοπὴ τῆς τόσο σημαντικῆς γιὰ τὸ λαὸ τροφοδοσίας μὲ ψάρια. Ποιὸς ἀνελάμβανε π.χ. τὶς συνέπειες, ἂν ἐζητεῖτο ἡ πληρωμὴ τῶν ψαριῶν ποὺ ἔπαιρνε δωρεὰν ὁ Ἀγαλλόπουλος, ἐφ' ὅσον θὰ μπορούσε ἀνεξέλεγκτα νὰ μὴ παραδίνῃ ἐγκαίρως τὴν τόσο ἀπαραίτητη καὶ σπάνια βενζίνη καὶ νὰ καθυστερῇ μὲ οἰοδήποτε πρόσχημα; Δὲν θὰ ἔστεροῦντο οἱ κάτοικοι μιᾶς ἔστω διανομῆς ἢ δὲν θὰ ἔπαιρναν γιὰ μερικὲς ἡμέρες ἀργότερα τὸ τόσο ἀπαραίτητο στὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμό εἶδος θρεπτικῆς καὶ νόστιμης τροφῆς μὲ περίσσεια βιταμινῶν καὶ φωσφορικῶν ἀλάτων, ἀφοῦ εἶχαν τότε νὰ φᾶνε κρέας ἕνα ὀλόκληρο καὶ περισσότερο ἔτος;

«Τὰ καθ' ἕκαστα οὕτως ἔχει», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Στράβωνα (Γεωγρ. βιβλ. Γ' 2, 2-616), τὰ ὅποια «παρέχομεν ἐς μνήμην», χρησιμοποιοῦντες καὶ τὴ φράσι αὐτῆ τοῦ Παυσανίου (VIII, 32, 1-2), γιὰ νὰ μὴ μένη παρὰ πονούμενος.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙ: Περιοριζόμεθα στὴ συγκεντρωτικὴ ἀναγραφή τῶν διανεμηθέντων τροφίμων ὄσων ἀνεφέρθησαν στὶς προηγούμενες σελίδες, ὥστε νὰ ἔχη ὁ ἀναγνώστης συνοπτικὴ εἰκόνα καὶ γιὰ τὶς τρεῖς περιόδους ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς διατελέσαντας Νομάρχας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐπιτευχθέντα μεγέθη.

ταρικά, ἀλλὰ καὶ πουλερικά, ἀγνά, γάλα κλπ. Ἀκόμη καὶ ἡ Γεωργικὴ Ὑπηρεσία τὸν Αὐγούστο τοῦ 1941 εἶχε διανείμει σὲ ἀνωτέρους δικαστὰς σιτάρι τύπου Μοντάνα, τὸ ὅποιο προωρίζετο γιὰ σπορά. Ὁ Λάντς εἶχε, φαίνεται, καὶ οἰκογενειακὰς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ Ναύπλιο· ὁ πατέρας του ἢ ἀπαιτός του Γουσταῦος Λάντς, στρατιωτικὸς ἰατρός τοῦ τάγματος 1ης τάξ. εἶχε ὑπηρετήσει ὡς ἰατρός «τῆς πλατείας» (piazza, φρουρᾶς) Ναυπλίας (ΦΕΚ 29/5.1844, παρὰρτ. σ. 123).

Α΄) Ὀκ/βριος 1941 - Ἰανουάριος 1942:

- α) Σιτηρὰ ὀκάδ. 3.808 ἢ 4.874 Kg καὶ 240 γραμμάρια
- β) ἀλεύρι ἀπὸ ἀρτόδενδρο (ἢ διανεμηθεῖσα ποσότης ἄγνωστη)
- γ) σαποῦνι (ἢ διανεμηθεῖσα ποσότης ἄγνωστη)
- δ) μονοπωλιακὰ εἶδη, διανεμόμενα μηνιαίως, καὶ ὑπολογιζόμενα σὲ 150 δράμα ἀλάτι καὶ 1 κουτὶ σπύρτα κατ' ἄτομο, γιὰ 7.500 κατὰ μέσον ὄρον κατοίκους καὶ συνολικῶς σὲ 8.437,5 ὀκάδ. ἢ 10.800 χιλιόγραμμα καὶ 22.500 κουτιὰ σπύρτα.

Β΄) Ἰανουάριος - Ἀπρίλιος 1942:

- α) μονοπωλιακὰ, βάσει τῶν προηγουμένων ὑπολογισμῶν συμπερασματικὰ: 14.400 Kg τὸ 4μηνο ἢ 11.250 ὀκάδ. καὶ 30.000 κουτιὰ σπύρτα.
- β) σταφίδα (ἄγνωστης ποσότητος)
- γ) ἀραβοσιτάλευρο (ἄγνωστης ποσότητος)
- δ) στοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους: 1) κουνιὰ μισὴ ὀκά ἢ 640 γραμμάρια κατὰ οἰκογένεια (ἢ διανεμηθεῖσα συνολικὴ ποσότης ἄγνωστη) καὶ 2) ρεβίθια 21/2 ὀκάδ. ἢ 3 Kg καὶ 200 γραμμάρια κατὰ οἰκογένεια (ὁμοίως ἄγνωστη ἢ συνολικὴ ποσότης)

Γ΄) Μαΐος - 15.10.1942

- α) κουνιὰ 4.032 1/2 ὀκάδ. ἢ 5.161 Kg καὶ 600 γραμμ.
- β) κολοκυνθάκια 1.109 ὀκάδ. καὶ 50 δράμα ἢ 1.419 Kg καὶ 680 γραμμ.
- γ) μπιζέλια 134 ὀκάδ. καὶ 300 δράμα ἢ 172 Kg καὶ 480 γραμμ.
- δ) φασολάκια 242 ὀκάδ. ἢ 309 Kg καὶ 760 γραμμ.
- ε) ἀλεύρι Ἐρθρ. Σταυροῦ 35.092 ὀκάδ. ἢ 44.917 Kg καὶ 760 γραμμ.
- στ) ἀλάτι (+N/βρ.) 19.238 ὀκάδ. καὶ 132 δράμα ἢ 24.625 κιλά
- ζ) σπύρτα (+N/βρ.) 51.365 κουτιὰ
- η) πατάτες 1.714 ὀκάδ. ἢ 2.193 Kg καὶ 920 γραμμ.
- θ) σταφίδα 29.704 ὀκάδ.²⁵ ἢ 38.021 Kg καὶ 120 γραμμ.
- ι) ἐλαιόλαδο Κρήτης 1.700 ὀκάδ. ἢ 2.176 Kg.
- ια) ζάχαρι 1.387 ὀκάδ. ἢ 1.775 Kg καὶ 360 γραμμ.
- ιβ) τομάτες 11.100 ὀκάδ. ἢ 14.208 Kg.
- ιγ) σαποῦνι 3.570 ὀκάδ. ἢ 4.569 Kg καὶ 600 γραμμ.
- ιδ) σιτηρὰ 107.881 ὀκάδ. ἢ 138.087 Kg καὶ 680 γραμμ.
- ιε) σταφύλια 1.542 ὀκάδ. ἢ 1.973 Kg καὶ 760 γραμμ.

25. Ἐξ αὐτῶν οἱ 9.374 ὀκάδ. σταφίδας διανεμήθησαν ἐντὸς τοῦ N/βρίου 1942, δηλ. οἱ ἐντὸς Μαΐου μέχρι Ὀκ/βρίου ποσότητες ἀνήλθον σὲ 20.330 ὀκάδες ἢ 26.022 Kg καὶ 400 γραμμάρια.

ιστ) ψάρια 18.539 δκάδ. ἢ 23.729 Kg καὶ 920 γραμμ.

Στὰ Συσσίτια καὶ Νοσοκομεία:

ιζ) φασόλια, μπλουγούρι, σύκκα (ἄγνωστης ποσότητας)

ιη) κεφαλεύρι 230 δκάδ. ἢ 294 Kg καὶ 400 γραμμ.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς προσπάθειας γιὰ τροφοδοσία τῶν κατοίκων κατὰ τὶς δύο πρῶτες περιόδους δὲν ἦσαν βέβαια ἱκανοποιητικά, κατὰ τὴν τρίτην ἐκδήλως αὐξημένα καὶ μὴ δυνάμενα νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ τῶν πρώτων, δὲν παύουν ὁμως νὰ εἶναι κατώτερα ἐκείνων ποὺ ἦσαν ἀπαραίτητα γιὰ μιὰ στοιχειώδη διατροφή τῶν κατοίκων παρὰ τὶς ὁμολογουμένως ὑπεράνθρωπες προσπάθειες τῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ προείπαμεν, τῆς ὁποίας ψυχὴ καὶ κύριος, ἴσως καὶ ἀποκλειστικός, μοχλὸς ἦτο ὁ Ἡλ. Παπαντωνίου, καὶ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἀναγνωρισθοῦν καὶ ἐπαινεθοῦν ἡ σύγκρισι συνάμα μᾶς ὑποχρεώνει νὰ μὴν ἀγνοήσουμε οὔτε τὶς δυσκολίες οὔτε τοὺς καταβληθέντας κόπους στὴν τρίτη περίοδο, κατὰ τὴν ὁποία τὰ γενικώτερα κυβερνητικά μέτρα συνετέλεσαν σὲ μιὰ μερικὴ βελτίωσι τῆς ὅλης καταστάσεως. Φαίνεται πὼς ἡ Κατοχικὴ Κυβέρνησι²⁶ πρὸ τοῦ βάρους τῶν εὐθυνῶν τῆς καὶ τῆς ἐκατόμβης τῶν ἐκ πείνης θανάτων, κυρίως στὴν πρωτεύουσα τῆς χώρας, ἀνεκάλυψε τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει κάθε κυβερνητικὴ μηχανὴ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ περισσότερα τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, ὅταν εἶναι ἔμπειρη καὶ δὲν παραπαίη, χωρὶς νὰ χρησιμοποιῆ μέσα καταναγκαστικῆς πειθαρχίας καὶ ἐξουθενώσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν.

Ἡ ἀπόφαισι καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ 1942 ληφθέντα τμηματικῶς καὶ ἐφαρμοσθέντα νομοθετικά μέτρα γιὰ μιὰ σὲ εἶδος φορολόγησι ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς

26. Ὑπενθυμίζω συνοπτικῶς, ὅτι πρωθυπουργοὶ α) ἀπὸ 30.4.1941 - 2.12.1942 ὁ στρατηγὸς Γ. Τσολάκογλου, β) ἀπὸ 2.12.1942 - 7.4.1943 ὁ συμπατριώτης μας, ἐκ Νέας Ἐπιδάουρου, καθηγητῆς τῆς Μαυευτικῆς στοῦ Πανεπιστήμιου Ἀθηνῶν, Κων. Λογοθετόπουλος, πρῶτην Ὑπουργὸς Προνοίας καὶ Ἐθν. Παιδείας, τοῦ ὁποιοῦ ἡ σύζυγος ἦτο Γερμανίς μὲ ἀδελφὸ στρατηγὸ, καὶ γ) ἀπὸ 7.4.1943 - 2.9.1944 ὁ Ἰ. Ράλλης. Ὑπουργὸς Οἰκονομικῶν ἀπὸ 26.5.1941 - 7.4.1943 ὁ Σ. Γκοτζαμάνης, μὲ διάδοχο μέχρι 2.9.1944 τὸν Ε. Τσιρονίκον, καὶ Ὑφυπουργὸς Μείμαρκακης. Μὲ τὴν εὐκαιρία θεωρῶ χρέος νὰ τονίσω, ὅτι ὄχι μόνον ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Ναυπλίου, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ πόλι τοῦ Ναυπλίου εὐγνωμόνως πρέπει νὰ θυμῶνται καὶ τὸν μακαρίτην Ναυπλιέα, εἰσαγγελέα τότε τοῦ Ἀρείου Πάγου, Ἄγγελο Μπουρόπουλο, ἀλλὰ κυρίως τὸν Κων. Λογοθετόπουλον, οἱ ὁποιοὶ ἐμαπαίωσαν μὲ τὶς παρεμβάσεις των τὴ μεταφορὰ τῆς ἔδρας τοῦ Ἐφετείου Ναυπλίου στὴν Τρίπολι, ποὺ εἶχαν ὀργανώσει ἐν παραβύστω καὶ ἐπεχείρησαν ὁ Τριπολιτσιώτης πολιτικὸς Θεόδ. Τουρκοβασίλης, τότε διοικητῆς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, καὶ μερικοὶ Ἀρχάδες Ἐφέται, παρασύραντες καὶ τοὺς ἄλλους Ἐφέτας, οἱ ὁποιοὶ ὑπηρετοῦν τότε στοῦ Ναυπλίου, ἐκδώσαντες τὴν ὑπ' ἀριθμ. 2/30.1.1942 ἀπόφαισι τῆς ὁλομελείας, μὴ μετασχόντων τοῦ Εἰσαγγελέως Ἐφετῶν Ἡλ. Λαγάκου καὶ τοῦ ἀντιεισαγγελέως Τριανταφυλλίδου. Ἐλαβαν μέρος οἱ Ἐφῆται: Θεόδ. Κουρούπης, Ἰω. Τραχανῆς, Ἰππ. Σαρηγιάννης, Γ. Βουμβουλάκης, Νικήτας Ψαρρός, Ἡλ. Ρεμποῦς, Εὐάγγ. Μιχόπουλος μὲ Πρόεδρον τὸν Ἄνδρ. Μιχαλόπουλον καὶ ἀντιεισαγγελέα τὸν Σπυρ. Φραγκοῦλη («Ναυπλιακὴ Ἠχώ» φ. 787/22.2.1942).

γεωργικής παραγωγής συνετέλεσαν σε μιὰ αξιόλογη βελτίωσι από τὸ δεύτερο ἔξάμηνο τοῦ 1942 καὶ μεταγενέστερα. Καὶ ἐνῶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἡγέτες τῶν παλαιῶν ἀστικῶν κομμάτων περιορίζοντο σὲ ἀτέρμονες μεταξύ τῶν συζητήσεις καὶ ἄφηναν τὸ λαὸ χωρὶς ὅποιαδήποτε ἐνημέρωσι γιὰ τὴ στάσι πού πρέπει νὰ τηρῆ ἔναντι τῶν στρατευμάτων κατοχῆς καὶ τῆς κατοχικῆς κυβερνήσεως, καθὼς καὶ γιὰ τὴν πορεία τῶν ἔθνικῶν μας πραγμάτων σύμφωνα καὶ μὲ τὶς παραδόσεις τοῦ Ἔθνους καὶ τὴν ἀγωνιστικὴ ψυχολογία τοῦ Ἑλλήνα, ἢ σὲ παρανομία ἠγεσία τῆς κομμουνιστικῆς Ἀριστερᾶς, ὅση κατώρθωσε νὰ ἐπιβίωσι, κατέστρωσε τὰ σχέδια καὶ ὠργάνωσε τὴν Ἀντίστασι²⁷ τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν κατακτητῶν ἤδη ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1941 ὄχι μόνον γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν συμμαχικὸ ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ καταξιωμένη πλέον ἀπὸ αὐτὴν τὴν πατριωτικὴ στάσι καὶ συμπεριφορὰ της νὰ ἔχῃ τὴ δυνατότητα, πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ, νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ὅλη ἐξέλιξι τῶν πολιτικῶν πραγμάτων στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι. Ὁ στόχος της ἦτο νὰ καθορίσῃ αὐτὴ ἀποκλειστικὰ καὶ μονομερῶς αὐτὴ τὴν πορεία σύμφωνα μὲ τὶς ἰδεοπολιτικῆς θεωρίες της καὶ νὰ κυριαρχήσῃ πλήρως, γι' αὐτὸ ἄρχισε, χρησιμοποιῶντας ὅλα τὰ μέσα, καὶ τὰ πιὸ ἀκραία, προτρέχουσα μὲ τὴν ψευδαίσθησι τοῦ ἤδη ἐδραιομένου καὶ ἀπολύτου κυριάρχου, τὴ μονοπώλησι τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως, μὲ ὅλες τὶς γνωστῆς τραγικῆς συνέπειες καὶ τοὺς ἐμφύλιους σπαραγμοὺς πού ἐπακολούθησαν. Δὲν θὰ μπορούσε βεβαίως νὰ ἐπιτύχῃ, γιὰ ὅσο διάστημα τὸ ἐπέτυχε, τὴ μονοπώλησι αὐτὴ στὶς περισσότερες περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν Ἀγγλων, πού τὴν ἐνίσχυναν σὲ ὄπλα καὶ χρήματα, μὲ πλήρη σχεδιασμό²⁸ γιὰ νὰ τὴν χτυπήσουν ὕστερα ἀνελέητα καὶ νὰ τὴν ἐξουθενώσουν καὶ μαζί καὶ τὸν Ἑλληνικὸ λαό, ὁ ὁποῖος ἐπίστεψε στὸν συμμαχικὸ ἀγῶνα καὶ τὴ γενικώτερη ἀπελευθέρωσι...²⁹.

27. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι πλουσιωτάτη καὶ δὲν ἐξαντλεῖται. Δευτερεύοντα ἔργα ἀπομνημονευματικῶν περιεχομένου καὶ μάλιστα γιὰ περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου, βλ. Ἄθαν. Θ. Φωτοπούλου, Βιβλιογραφία τῆς Πελοποννησιακῆς Ἱστορίας γιὰ τὴν περίοδο 1941-1949, περ. «Πελοποννησιακά», τ. ΚΒ', 1997, σσ. 323-350.

28. Ὁ Τσώρτσιλ ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1943 εἶχε σχεδιάσει τὴν ἐξόντωσι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀντιστασιακοῦ κινήματος τῆς ἀριστερᾶς· τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἀνεγνώριζε ὅτι ἡ συμβολὴ του στὸν πόλεμο κατὰ τῶν Γερμανῶν ἦτο οὐσιαστικὴ καὶ ἔκτοτε διέβλεπε ὅτι θὰ προκαλοῦσε προβλήματα· πρὸβλ. Βάσου Π. Μαθιοπούλου, Ὁ Δεκέμβριος τοῦ 1944, Σουηδικὰ, Ελβετικὰ καὶ Συμμαχικὰ διπλωματικὰ ντοκουμέντα, Αθ. 1994, σσ. 83-87.

29. Ἡ «ἐπανάστασι» πρὸς ἀνατροπὴν τῶν κακῶς κειμένων καὶ «ἐπανόρθωσι» θεωρεῖται θεμιτὴ γιὰ τὴν ἀρχαία παιδαγωγικὴ καὶ λογογραφία, καὶ στοὺς «τολμῶντας» ὀφείλεται πᾶσα πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων· εἶναι γνωστὴ ἡ τοῦ Ἰσοκράτους (Εὐαγόρας β' 7-190) διαπίστωσι: «... τοὺς δ' ἄλλους ἔθιστόν ἀκούειν, περὶ ὧν καὶ λέγειν δίκαιόν ἐστιν, ἄλλως τ' ἐπειδὴ καὶ τὰς ἐπιδόσεις ἴσμεν γιγνομένας καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων οὐ διὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς καθεστώσιν ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπανορθοῦντας καὶ τολμῶντας αἰεὶ τι κινεῖν τῶν μὴ καλῶς ἐχόντων». Γενικῶς ἐχρησιμο-

Ἡ ἐλαιοπαραγωγή καὶ ἡ διάθεσι τοῦ λαδιοῦ

Ἐκεῖνο ποῦ καὶ τώρα μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι ἡ ἀδυναμία ὄχι μόνο τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Πολιτείας νὰ ἐξασφαλίση τὸ ἀπαραίτητο στοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου λάδι σὲ μιὰ ἐλαιοπαραγωγικὴ περιφέρεια, ὅπως ἡ Ναυπλία. Ἡ ὅλη διανεμηθεῖσα μικρὴ ποσότης ἀνήρχετο μόνο σὲ 2.776 κιλά, ἐκ τῶν ὁποίων 2.176 κιλά μετεφέρθησαν ἀπὸ τὴν Κρήτη τοῦτο ὀφείλεται στὶς προσωπικὲς ὁμολογουμένως προσπάθειες τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Παπαντωνίου καὶ στὸ ἐπιδειχθὲν ἐνδιαφέρον τοῦ Διοικητοῦ τῆς μετασταθμευσάσης, ὅπως προαναφέρθη, Ἰταλικῆς Μεραρχίας, ὁ ὁποῖος εἶχε ἄριστες ἀπὸ τὸ Ναύπλιο ἐντυπώσεις καὶ ἴσως προσωπικὴ γνωριμία μὲ τὸν Ἡλ. Παπαντωνίου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔστειλε σχετικὴ ἐπιστολῆ-ἔγγραφο. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγη, ὅτι ἦτο ἡ Ναυπλία καὶ τότε μιὰ σημαντικὴ σὲ παραγωγή ἐλαιολάδου ἐπαρχία, τὸ ὕψος ὅμως τῆς παραγωγῆς δὲν εἶναι γνωστό, οὔτε διαθέτει στατιστικὰ στοιχεῖα ἡ Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος³⁰. ἄς περιορισθῶ νὰ ἀναφέρω ἐνδεικτικῶς τὰ ἐλαι-

ποιεῖτο ὁ ὅρος «νεωτερισμός». Οἱ «νεωτερισμοὶ» ὅμως καλύπτουν μιάν εὐρυτάτην στὸν ἱστορικὸ βίῳ ἐννοιολογία, ποῦ ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀνακαινισι καὶ καινοτομία ὡς τὴ συνωμοσία, τὴν ἀνατρεπτικὴν διάθεσι καὶ στάσι καὶ λαϊκὴ ἐξέγερσι, ἐπανάστασι καὶ ριζικὴ μεταρρυθμίσι, τίς ὁποῖες κατὰ τὸν Πλάτωνα (Πολιτεία 422A) ἐπιδιώκουν καὶ ὁ «πλοῦτος» καὶ ἡ «πενία»· ἀλλὰ καὶ ἡ Πεισιστράτειος μεταρρυθμίσι, νόμιμη, ἦτο «νεωτέρσις», ὅπως καὶ ἡ τυχὸν ἀπελευθέρωσι δούλων στὴ συντηρητικὴ Σπάρτη, στὴν ὁποία ὑπῆρχε «ἔφορος ἐπὶ τῶν νεωτερισμῶν»· στοὺς «νεωτερισμοὺς» ἀναφέρονται πλείστοι ἄρχαῖοι, ὁ Ἄντιφῶν, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Λυσίας, ὁ Δημοσθένης, ὁ Στράβων καὶ πολλοὶ Βυζαντινοὶ (Α. Διακόνου Ἱστορία Β' ἄ', Γ' ξ', ΣΤ' β', Ζ' α', Ζ' β', Ζ' θ', CSHB Bonnæ 1828, σ. 31, 46, 95, 112-5, 126) κ.ά. Καὶ κάθε καινούργια τάσι στὴν τέχνη, κίνημα, τεχντροπία, «σχολή», ἐντάσσονται στοὺς «νεωτερισμοὺς», ὅπως καὶ κάθε μικρὴ ἢ μεγάλῃ ἀνταρσία ἢ κοινωνικὴ μεταρρυθμίσι, τροποποίησι ἢ ἀλλαγὴ (ὡς π.χ. τοῦ ἡμερολογίου, 1923, τῆς γλώσσης, 1976). Δὲν πρέπει νὰ μὴν ἀναφερθῆ, ὅτι καὶ κύριο ὄνομα «Νεωτέριος» εἶχε σχηματισθῆ, ἕνας μάλιστα «Νεοτερις» τὸ 380-390 μ.Χ. εἶχε ἀναδειχθῆ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδοσίου, Ἀρκαδίου καὶ Οὐαλεντινιανοῦ ἐπαρχος προαιτωρίων καὶ ὑπάτος (Codex Justinianus I, 3, 9· V, 7, I· V, 35, 2). Ὁ ἐστεμμένος ἱστορικὸς Κωνσταντῖνος Ζ' Πορφυρογέννητος (913-959) στὴν «Ἐκθεσι βασιλείου τάξεως» (CSHB, Bonnæ 1829, τ. Α', σ. 783) ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ «τὴν ἐξ ἀρχαίων τῶν χρόνων παρακολοθησασαν συνήθειαν ἀνατρέπειν σπουδάζουσι», δηλ. ἐπιδιώκουν τὴν κατάργησι ἢ τροποποίησι τῶν καθιερωμένων μὲ «καινουργήματα» ἢ «καινοτομήματα». Τὸ θέμα τεράστιο, ὅπως καὶ ἡ Ἱστορία, ἡ ὁποία καλύπτεται ἀπὸ «νεωτερισμοὺς - πρᾶξιμοκλήματα - ἀποστασίες - ἐπαναστάσεις», θνησιγενεῖς ἢ μακρόβιες, λαοκατάρτατες ἢ σωτήριες, ποῦ χαρακτηρίστηκαν μὲ ποιητικὴ ὀξυδέρχεια «πολυτάραχη θάλασσα». Πρβλ. Α. Ζ. -D. Gourff, *Περὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπαναστάσεων κατὰ τὸν 15ον αἰ.*, Paris 1809. -Δ. Βρατσάνου, *Ἱστορία τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπαναστάσεων*, Ἀθ. 1936. -G. Fourquin, *The anatomy of popular rebellion in the Middle Ages*, Amsterdam 1977.

30. Στὴ σχετικὴ διεύθυνσι, στὴν ὁποία ἀπευθυνθήκαμε (προϊσταμένη Κα Σοφία Σπυροπούλου - Γκαβαλέκα, τὴν ὁποία καὶ ἐντεῖθεν εἰχαριστοῦμεν), δὲν ὑφίστανται οὔτε

οτριβεία που ύπῆρχαν στη διάρκεια του 20ού αιώνα στο Λιγουργειό, ένα κεφαλοχώρι της Ναυπλίας, του οποίου ἡ ἔλαιοπαραγωγή ἦτο καὶ εἶναι σημαντική καὶ ὑπερτερεῖ ἔκτοτε τῆς παραγωγῆς ὄλων τῶν ἄλλων χωριῶν. Κατωτέρω καταγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ἰδιοκτητῶν, μερικοὶ τῶν ὁποίων εἶχαν καὶ «ἐπικλησεις ἐς τοὺς πολλοὺς» (Παυσαν. VIII, 39, 9· X, 19, 7), δηλ. προσωνύμα-παρατσούκλια, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν γνωστότεροι στοὺς πολλοὺς· τὰ ἔλαιοτριβεία αὐτὰ ἦσαν μὲ μία ἢ δύο πέτρες (χειροποίητα) καὶ ἔλειτούργουν μὲ μουλᾶρι καὶ «ἐργάτην»³¹.

- α´) Δημήτριος Γ. Συμεῶν (ὁ Δήμαρχος, 2, συνεχισθὲν ὑπὸ τῶν υἱῶν του Παντελῆ καὶ Ἀλέκου, καὶ ἀκολούθως μόνον ὑπὸ τοῦ Παντελῆ)
- β´) Βασίλειος Κ. Αἴσωπος
- γ´) Ἀθανάσιος Γαλάνης (ἢ Ἐφέτης)
- δ´) Γεώργιος Γαλάνης (στὸ «Γκρεμνὸ», πολλαπλοῦν)
- ε´) Δημήτριος Γαλάνης καὶ Σία Ο.Ε.
- στ´) Χρῆστος Γεώργας (ἢ Κατσαβός, 2, στὸ Παλαιὸ Λιγουργειό)
- ζ´) Δημήτριος Ἰωάν. Γκάτζιος (ἢ Γκατζόγιαννης, 2)
- η´) Βασίλειος Δουράνος (στὰ «Ἐρημα» ἢ «Νέρημα» μὲ ἐργάτην)
- θ´) Κων. Δουράνος (» »)
- ι´) Δημήτριος Ἰωάννου (ἢ Φασουλῆς)
- ια´) Νικόλαος Ἰ. Καλαματιανὸς
- ιβ´) Ἐλένη χ. Δημ. Καλαματιανοῦ (ἢ Κωλομπίθω)
- ιγ´) Ἡρακλῆς Καλαματιανὸς (ἢ Πλαστήρας, πολλαπλοῦν)

τὰ δελτία τῆς κατὰ τὸ 1939 διεξαχθείσης ἀπόγραφῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Στὰ «Ἀρχεῖα τοῦ νομοῦ Ἀργολίδας», στὸ Ναῦπλιο, ὑπάρχουν στοιχεῖα (0139) μόνον γιὰ τὰ ἔτη 1964-1992. Ἀναγνωρίζω, ὅτι ἡ ἔρευνά μου πρὸς ἀνεύρεσι στοιχείων γιὰ τὴν παραγωγή ἐλαιολάδου κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ πολέμου ἔτη δὲν ἦτο ἐξαντλητική· ἴσως ὑπάρχουν κάπου καταχωνιασμένα. Τελικὰ βρήκαμε μερικά ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα ὄχι γιὰ τὴν Ἐπαρχία Ναυπλίας, ἀλλὰ συνολικὰ γιὰ ὄλο τὸν τότε νομὸ Ἀργολιδοκορινθίας, τοῦ ὁποῖου ἡ συνολικὴ ἔλαιοπαραγωγή γιὰ κάθε ἓνα τῶν ἐτῶν 1929-1936, ποὺ ἦτο ἀσταθῆς μὲ ἔντονες ἀποκλίσεις, ἀνῆλθαν στὰ ἑξῆς ποσὰ (σὲ μετρικὸς στατῆρας): 1929: 35.167 / 1930: 21.186 / 1931: 65.199 / 1932: 48.838 / 1933: 44.557 / 1934: 42.692 / 1935: 47.540 καὶ 1936: 21.183 μετρικοὶ στατῆρες. Ἡ μέση τιμὴ κάθε στατῆρος τοῦ τελευταίου ἔτους 1936 ἀνῆρχετο σὲ 3.205 δρχ. δηλ. ἡ μέση τιμὴ τοῦ ἐλαίου σὲ 32 δρχ. τὸ κιλό, ὅταν τὸ 1938 ὁ ἐργάτης ἐλάμβανε ἡμερομίσθιο δρχ. 40 καὶ ἡ ἐργάτρια 20 δρχ. χωρὶς ὁποιαδήποτε ἀσφάλισι (Τὸ ΙΚΑ ἰδρύθηκε ἐπὶ τῆς δικτατορίας τοῦ Ἰ. Μεταξά, ἀλλὰ ὑπήχθησαν μόνον οἱ ἐργαζόμενοι στὴν περιφέρεια τῆς τότε Διοικήσεως Πρωτευούσης). Ἄς σημειωθῆ ὅτι κατὰ τὸ μεγαλύτερο διάστημα τῆς Κατοχῆς ἐλειτούργησε τὸ Σαπωνοποιεῖο τοῦ Μεν. Τόμπρα, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι εἶχε κατηγορηθῆ ὡς συνεργάτης τῶν Γερμανῶν, ἀθωωθείς τελικῶς, ἐνῶ τὰ ἐργοστάσια κονσερβῶν ἐλειτούργησαν μόνον τὸ θέρος τοῦ 1941 καὶ γιὰ κάποιον ἀκόμη διάστημα τὸ μακαρονοποιεῖο Φωτοπούλου - Γκούμα.

31. Ὅσα εἶχαν δύο πέτρες, φέρουν τὸν ἀριθμ. 2.

- ιδ´) Γεώργιος Καλούδης (ἢ Παπαδόγαμπρος)
 ιε´) Μερκούριος Καλούδης (μὲ βίτζι)
 ιστ´) Ἰωάννης Γεωργ. Κωστάκης (ἢ Σαρακόγιαννης)
 ιζ´) Λεωνίδας Νικ. Λιακόπουλος (πρὸ τοῦ 1910, μὲ μία καὶ ἀκολούθως μὲ 2, συνεχισθὲν μέχρι τοῦ 1958 ὑπὸ τῶν υἱῶν του Δημητρίου καὶ Νικολάου)
 ιη´) Βασίλειος Λιακόπουλος (ἢ Λιακοβασίλης, μὲ βίντζι, διάδοχος ὁ υἱὸς του Γεώργιος μέχρι τοῦ 1966· ἀπὸ τὸ 1947 μηχανοκίνητο)
 ιθ´) Ἀναστάσιος Δημ. Λιάτας (ἢ Τασέλος, † 1944)
 κ´) Γεώργιος Λιάτας (ἢ «Φυλλαδαίικο λιοτρίβι»)
 κα´) Ἰωάννης Γεωργ. Λιόσης (ἢ Μπούρας, στὸ Μπουλμέτι, διάδοχοι οἱ υἱοὶ Γεώργιος, Εὐάγγελος, Ἀναστάσιος καὶ Νικόλαος· ἀπὸ τὸ 1938 μηχανοκίνητο)
 κβ´) Βασίλειος Μελάς (ἢ Μπέλλος, ἀπὸ τὸ 1932 μὲ πιεστήριο, διάδοχος ὁ υἱὸς του Εὐάγγελος)
 κγ´) Κων/ντίνος Παντελ. Ξυπολιᾶς (ἢ Τσακισμένος)
 κδ´) Ἀναστάσιος Παντελ. Ξυπολιᾶς
 κε´) Σταῦρος Κ. Ξυπολιᾶς
 κστ´) Μιχαὴλ Παντ. Ξυπολιᾶς (2)
 κζ´) Εὐάγγ. Ὀψιμούλης (ἢ Σκούνας, Παλ. Λιγουργειό, πολλαπλοῦν)
 κη´) Ζωγράφος Παπαθανασίου
 κθ´) Δημήτριος Παπαθανασίου (ἢ Λαγός, 2)
 λ´) Δημήτριος Θεοδώρ. Παπαῖωάννου (ἢ Χάφτας)
 λα´) Δημήτριος Παπαῖωάννου (ἢ Φαρμάκης, διάδοχος ὁ υἱὸς του Σταῦρος, Πρόεδρος τῆς Κοινότητος)
 λβ´) Μιχαὴλ Θεοδώρ. Παπαῖωάννου (ἢ Μπαχαρῖκος, πολλαπλοῦν, 2)
 λγ´) Σταῦρος Θεόδωρ. Παπαῖωάννου (ἢ Λελεάμ, 2)
 λδ´) Κων. Ἰ. Σαρρῆς (ἢ Κωτσαλάας, 2, διάδοχος ὁ υἱὸς του Ἰωάννης μέχρι τοῦ 1960)
 λε´) Ἡρακλῆς Σκοτῶρης (πολλαπλοῦν)
 λστ´) Ἀναστάσιος Τόλιας (ἢ Ἀναγνώστης)
 λζ´) Ἀνδρέας Ἀναστ. Τόλιας (Λουᾶς ἢ Ἄφρων, 1917, ὕδραυλικόν)
 λη´) Φίλιππος Τυροβολᾶς (πολλαπλοῦν)
 λθ´) Χρῆστος Χριστόπουλος
 μ´) Συνεταιρισμὸς τῶν 40 (προπολεμικῶς, 1938, μὲ πρόεδρον τὸν Κ. Λιούγκαν)
 μα´) Συνεταιρισμὸς τῶν 100 (1958 κ.ἑξ.)

Περὶ τὰ 20 ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰργάζοντο κατὰ τὴν Κατοχὴν ἱκανοποιητικῶς, ὅταν ἐπεβλήθη μὲ τὸ Νομοθετικὸ διάταγμα 1602 τοῦ 1942 φόρος 10% καὶ ὑποχρεωτικὸ παρακράτημα 20% ἐπὶ τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἐλαιοποιησίμων ἐλαιῶν ἀρχικῶς εἶχε ἀποφασισθῆ ἡ ἐνοικίασι σὲ ἰδιώτες, δημοσιῶνας-

publicanos, τοῦ ἐγγείου τούτου φόρου καὶ τοῦ παρακρατήματος κατὰ τὸ ἀρχέγονο σύστημα τῆς ἐκμισθώσεως τῶν φόρων³², τὸ ὁποῖο τόσες ἀποτροπαιεῖς ἀναμνήσεις ἔχει ἀνεξίτηλα χαράξει σὲ ὄλες τὶς ἔγγραφες πηγές τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τῆς βυζαντινῆς, τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς πρώτης ἑκατονταετίας τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους· ἀκόμη καὶ τὰ κενὰ βαρέλια ἐλαίου καὶ ἐλαιῶν ἐδεσμεύθησαν, ἀπαγορευθεῖσης τῆς πωλήσεως τῶν ἢ οἰασθήποτε διαθέσεως (Ε΄ 8613 /11.8.1942 Ὑπουργ. ἀπόφ. καὶ ἀγορα. διάταξι 98/28.8.1942, ΦΕΚ 133 καὶ 156 τοῦ 1942, τχ. Β΄ σσ. 567-571 καὶ 667-8).

Οἱ ἀναμνήσεις αὐτὲς ξαναζωντάνεψαν τὴν τελευταία στιγμή καὶ ὠδήγησαν στὴν ἀναθεώρησι καὶ τὴ συγκέντρωσι τοῦ ἐλαιολάδου καὶ τῶν ἐλαιῶν ἀπὸ τὸ Κράτος ἀπ' εὐθείας, ὀρισθέντων δημοσίων κυρίως ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι παρηκολούθησαν συνεχῶς σὲ ὄλη τὴ διάρκεια τῆς λειτουργίας τῶν ἐλαιοτριβείων τὴν ἐκθλιπτικὴ διαδικασία καὶ τὶς παραγόμενες ποσότητες, εἰσπράττοντες ἐπὶ τόπου σὲ εἶδος τὰ φορολογικὰ δικαιώματα τοῦ Κράτους. Βεβαίως οἱ συνθήκες δὲν ὑπῆρξαν ἰδανικές, διαρροές ὑπῆρξαν, ἀλλὰ ὠφελήθη ὁ δημοσιοὑπαλληλικὸς κόσμος καὶ ἄλλοι, ποὺ εἶχαν ὀρισθῆ ἐπόπται· οἱ ἐκ τῆς σὲ εἶδος φορολογήσεως συγκεντρωθεῖσες σημαντικὲς ποσότητες ἐλαιολάδου διενεμήθησαν μετὰ τὸ τέρμα τῆς ὄλης διαδικασίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1943 μὲ τὰ δελτία διανομῶν σὲ ὄλο τὸν κόσμο, ἕνα ὅμως σημαντικό τμῆμα ἐξ αὐτῶν λέγεται ὅτι περιῆλθε στίς Ἀρχές Κατοχῆς³³. Προσω-

32. Σὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ 320 μ.Χ. (Codex Justinianus XII, 46 (47) 1), μὲ τὸ ὁποῖο ἀπῆλλαξε τοὺς «ἀπομάχους» (στρατιωτικὸς= veteranos) ἀπὸ κάθε «ἀστικὴ λειτουργία», προσωπικὴ καὶ σωματικὴ, ἀπὸ κάθε δημόσιο τέλος καὶ διαπύλιο καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλη εἰσφορά, ὅπως καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε δημόσιο ἔργο, χαρακτηρίζονται οἱ publicani - δημοσιῶναί ὡς «εἰθισμένοι νὰ λεηλατοῦν τοὺς ἐμπορευομένους», τὸ αὐτὸ ὅμως ἔπραττον καὶ ὄλοι οἱ φορολόγοι, οἱ «ἐκλήπτορες δημοσίων συντελειῶν» (exactores publicorum vectigalium) ἢ «conductores fiscalium», δηλ. οἱ μισθοῦντες τοὺς δημοσίους φόρους ἢ προσόδους· «ἐκληπτις» ἢ «ἐκληπτορία» ἢ μίσθωσις τῶν δημοσίων προσόδων, πρβλ. Ἰουστινιανοῦ Novellae 123, 6 καὶ 130, 3· «Βασιλικὰ» Λέοντος τοῦ Σοφοῦ βιβλ. III, τίτλ. Α΄ μγ΄ καὶ βιβλ. LVI, τίτλοι Α΄-ΚΑ΄, ἔκδ. Heimbach, t. V, Lipsiae 1850, σσ. 150-181, καὶ τὶς μελέτες μου: α) Αἱ δημοσιονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Γεμιστοῦ-Πλήθωνος, στὰ «Πρακτικὰ τοῦ ἐκτάκτου πνευμ. Συμποσίου, Σπάρτη-Μυστράς 27-29 Μαΐου 1988, Παράρτημα 16 τοῦ περ. «Πελοποννησιακά», Ἀθῆναι 1990, σσ. 327-9, 336 καὶ β) Πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς Ἀργοναυπλίας... «Ναυπλιακά Ἀνάλεκτα» III (1998), σ. 72, ὑπόσημ. 33.

33. Καὶ μετὰ τὴ συγκέντρωσι τῶν σιτηρῶν διεδόθησαν παρόμοιες φήμες, τὶς ὁποῖες ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Σ. Γκοτζαμάνης τὶς διεύψευσε (ἐφημ. «Βραδυνή» φ. 6936/13.8.1942, σ. 2). Μὲ τὸ νομοθ. διάταγμα 293 «περὶ διενεργείας προμηθειῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς» εἶχε συσταθῆ ἀπὸ 19.6.1941 ἢ «Ὑπηρεσία Προμηθειῶν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς» καὶ μὲ τὴν Α΄ 2331/31.1.1942 ἀπόφασιν τοῦ Σ. Γκοτζαμάνη ἐτροποποιήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν αἱ διατάξεις περὶ διενεργείας προμηθειῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἀρχῶν Κατοχῆς (ΦΕΚ 13/19.2.1942, τχ. Β΄, σ. 57).

πικῶς δὲν ὑπῆρξα αὐτόπτης παρόμοιας παραδόσεως-ἀφαιρέσεως, οὔτε ἤκουσα ἄλλων ἐχόντων προσωπικὴν ἀντίληψιν· στήν ἐπομένη ὁμως γεωργικὴ περίοδο ἢ σὲ εἶδος φορολόγησι δὲν ἐφηρμόσθη. Ἐὰν εἶχαν ἐπωφεληθῆ οἱ Ἄρχῆς Κατοχῆς ἐκ τῆς σὲ εἶδος φορολογήσεως, δὲν εἶχαν τὴ δύναμι καὶ τὴν ἐξουσία νὰ «ἐπιμείνουν» στὴ διατήρησι τοῦ αὐτοῦ συστήματος, γιὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν καὶ τὴν ἐπόμενη χρονιά;

* * *

Ἡ παραπάνω μελέτη ἐβασίσθη ἐξ ὀλοκλήρου σχεδόν ἐπὶ ἐγγράφων, δηλ. ἐπὶ ἀδιαφεύστων ἀποδεικτικῶν στοιχείων, τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἀριθμητικὰ μεγέθη τῶν ὁποίων ἐταξινομήθησαν καὶ ἐπεξηγήθησαν χωρὶς φόβο, «διαμπάξ», ἐντελῶς, καὶ χωρὶς ἴχνος οἰουδήποτε πάθους κατὰ παντός, καί-τοι ἐκείνος πού κατέγραψε καὶ ἔζησε ἀπὸ κοντὰ τὰ γεγονότα ἐκείνης τῆς ἀπεχθοῦς ἐποχῆς, πολὺ ἐταλαιπωρήθη καὶ διεκινδύνευσε ἀργότερα, ἀνυπαίτιως στήν οὐσία, καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἐφαίνοντο προστάτες του... Ὁ προσωπικὸς συναισθηματισμὸς καὶ οἱ ὅποιοσδήποτε ἰδεολογίες δὲν ἐπετράπη νὰ ἀσκήσουν ὅποιαδήποτε ἐπιρροή, νεκροποιηθέντα ἢ ναρκωθέντα, γιὰτι καὶ τὸ μᾶκρος τοῦ χρόνου καὶ ἡ πείρα τῆς ζωῆς καὶ τὰ οἰκειωθέντα διδάγματα ἀρκετῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων, καὶ κυρίως τῆς ἱστορικῆς καὶ νομικῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἐπέτρεψαν καὶ τὸν ἐξανάγκασαν, πέρα ἀπὸ κάθε φιλοδοξία, νὰ σταθῆ καὶ νὰ στέκεται ὑπεράνω κάθε μικρότητας καὶ ἐπιδίωξης· στόχος του μόνον ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ κανόνας ἔρευνας καὶ ἀξιολογήσεως μόνον ἐκείνος πού ἐπιβάλλει ἡ πραγματικὴ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδιώκει νὰ εἶναι «φιλαπεχθίμων», δὲν ἀγαπᾷ νὰ τὴν ἀπεχθάνωνται, δὲν νιώθει δηλ. εὐχαρίστησι προσβάλλοντας, κατηγορῶντας μεταθανάτιως πολλάνκις καὶ κάνοντας ἐχθρούς³⁴, ἀλλὰ ἀγωνίζεται νὰ ἀνευρίσκῃ τὴν ἀλήθεια, καὶ μόνον, καὶ «ἀληθεῖα χρωμένη» νὰ προσδιορίζη³⁵ ὀρθῶς ὅλα τὰ ἐπισυμβάντα καὶ τοὺς συντελεστές των, καταγράφουσα τὰ πάντα «μῆτε πρὸς ἐχθραν ποιεῖσθαι λόγον μηδένα, μῆτε πρὸς χάριν»³⁶. δὲν ἀποκορύπτει λοιπὸν οὔτε διαγράφει ὅποιοδήποτε γεγονός, «ἐρέουσα καὶ οὐ φίλα», ἔστω καὶ ἂν μπορῆ νὰ προκαλέσῃ σὲ μερικὸν δυσαρέσκεια καὶ χολή. Ἐχω ξαναγράψῃ καὶ πρέπει νὰ ξανατονίσω ὅτι ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματός του Ἱστορικὸς πού συλλέγει ὕλη εἴτε γιὰ νὰ γραφοῦν «τὰ ἐπιχώρια»³⁷, δηλ. γιὰ μιὰ τοπικὴ ἱστορία, εἴτε γιὰ μιὰ γενικώτερη, δὲν δικαιούται νὰ ἀφαιρέσῃ ἢ νὰ ἀποσιωπήσῃ κανένα σχετικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ ὑποχρεοῦται νὰ καταγράψῃ καὶ προβάλῃ πιστῶς «σὺν ἐπιστήμῃ» καὶ ἄνευ «θυμοῦ» καθετὶ πού βρῖσκει καὶ ὄχι μόνον τὰ

34. Γνωρίζουμε ἀπὸ τὸν Ἱσοκράτην (πρὸς Δημόνικον δ' 33): «ἀρχὴ γὰρ φιλίας μὲν ἔπαινος, ἐχθρας δὲ ψόγος».

35. Ἡρόδοτος Ζ' 104.

36. Δημοσθένης, Περὶ τῶν ἐν Χερρόνησῳ 1 (90).

37. Παυσανίου Ἑλλάδος Περιήγησις Χ, 15, 5.

«ἄξια μνήμης»³⁸, τὰ ὁποῖα προσδιορίζονται βάσει προσωπικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ ἀξιολογήσεως, δηλ. βάσει ἀμφιλεγόμενων κανόνων κρίσεως· ἐξ ἄλλου ὑποχρεοῦται νὰ σημειώνη μὲ πᾶσαν ἐντιμότητα καὶ εὐλικρίνεια, ἂν «αὐτοπτῶν»³⁹ γράφη ἢ ἀπλῶς ἄλλων ἀκούσας καὶ ποίων καὶ ἂν προέβη ἢ ὄχι σὲ παραλλαγὰς ἢ ἀξιολογήσεις. Ὅσον ὀλιγώτερα ἐρμηνεύματα καὶ πιθανολογήσεις περιλαμβάνει ἡ Ἱστορία, τόσο γνησιώτερος καὶ ἀξιοπιστώτερος ὁ διδακτικὸς λόγος τῆς, πολὺ περισσότερο, ὅταν μιλᾶνε ἄμεσα τὰ τεκμηριωμένα ἱστορικὰ γεγονότα, χωρὶς ψαλιδίσματα καὶ κουτσοιούρια καὶ χωρὶς ἐρμηνευτικὰ παραγεμίσματα, τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἠθελήμενα «πλαστουργήματα» ἢ ἀπλῶς «κατασκευάσματα». Ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ἀνιδιοτελής κατὰ πάντα, ὅταν δὲν στρατεύεται, εἶναι ἐπιστήμη πού συντελεῖ στὴ μίμησι τοῦ καλοῦ καὶ στὴν ἀποφυγὴ τοῦ κακοῦ· ὅταν ὅμως ἀποσιωπᾶται τὸ κακὸ ἢ ἐξωραΐζεται πλαστογραφούμενο, μὲ ποῖο τρόπο θὰ τὸ μάθουμε καὶ θὰ τὸ ἀποφύγουμε; Ἡ Ἱστορία, ὡς ἐπιστήμη εἶτε τῶν ἰδιωτικῶν καὶ προσωπικῶν συμβάντων, εἶτε γενικῶς τῶν πράξεων, τῶν γεγονότων καὶ τῆς συγκυρίας, εἶτε τῶν παραδόξων καὶ μοναδικῶν φαινομένων⁴⁰, δὲν εἶναι γλυκανάλωτο κατασκευάσμα μὲ ἀναπόδεικτες γενικότητες καὶ ἀοριστολογίες καὶ λιβανωτοὺς πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ἰσχυροὺς ἢ τίς ἰδέες τους καὶ τὰ σχέδιά τους, γιὰ νὰ χαϊδεύη τ' αὐτιά τῶν ἀναγνοστῶν καὶ ν' ἀφήνη ἄδειο τὸ μυαλό τους. Ἄν ἡ μελέτη καὶ γνῶσι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας γενικῶς καὶ ὄχι μόνο τῆς Πατρολογίας εἶναι ἀναγκαῖα πού γίνεται καὶ ψυχοφελής, ἢ γνῶσι τῆς Ἀλήθειας γιὰ τὸ παρελθόν, πού παρέχει ὄχι ἢ ἀτελής καὶ λογοτεχνίζουσα καὶ ψευδώνυμη Ἱστορία, συντελεῖ στὸ δέσιμο τοῦ ἀτόμου μὲ τὸ παρελθόν καὶ τὴν ὀλοκλήρωσί του, ὀλοκλήρωσι καὶ σὰν δίκαιης καὶ σκεπτόμενης ὀρθώτερα καὶ ἀντικειμενικώτερα προσωπικότητας. Ἡ Ἱστορία δὲν φέρει πάντοτε τὴ σφραγίδα τῆς κοινωνικῆς λογικῆς· ὅταν λειτουργοῦν ἄδικες καὶ παράλογες «δυνάμεις», τόσο ἀντιδροῦν ἀντίρροπες «δυνάμεις» ἀμέσως ἢ βραδέως καὶ μακροπροθέσμως· τὸ ἱστορικὸ γίγνεσθαι συνυπάρχει μὲ τὴ φύσι εἶτε ὑπάρχουν ἄνθρωποι παρόντες καὶ τὸ καταγράφουν καὶ τὸ ἐρμηνεύουν εἶτε ὄχι· ὑποδιαίρει αὐτοῦ ἢ ἀνθρώπινη ἱστορία, ἢ παγκόσμια περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ Γῆ, μὲ τὰ δισεκατομμύρια τῶν σελίδων τῆς. Τὸ μέλλον τῆς Ἱστορίας εἶναι αἰώνιο, ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ἢ ... καὶ ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν. Ἡ δημόσια ἀναμνημόνευσι γεγονότων τοῦ παρελθόντος, ὅταν ὑπηρετῇ τὴν ἱστορικὴ καὶ μόνο ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ χρέος πρὸς τὸ κοινωνικὸ ἀδιακρίτως σύνολο καὶ πρὸς τίς μέλ-

38. Πausανίου ἐνθ' ἀνωτ. IV, 15, 5· VI, 19, 6· VIII, 48, 4.

39. Πausανίου, IV, 31, 5· VIII, 41, 10.

40. Henri Berr, *La Synthèse in Histoire. Essai critique et théorique*, Paris 1911, σ. 24 κ.ἔξ.

λουσες ακόμη γενεές και συνεπώς οὐδείς νουνεχής δικαιολογείται ἢ δικαιούται νὰ τὴν ἀποτρέπη ἢ νὰ τὴν ματαιώνη. Καὶ πρέπει νὰ ξαναθυμηθῶμε καὶ γενικεύσουμε τὴν ἔννοια τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ποῦ προτρέπει νὰ προβάλλεται «ὁ λόγος τῆς ἀληθείας»⁴¹, καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, μιᾶς ἀπὸ τὶς περιβλεπτες μορφές τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σοφία, γιὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλευθεροφροσύνη της, ποῦ ἀναγνωρίζει: «ἰσχυρὸν τ' ἀληθές»⁴². Ἀπὸ τὴν κρίσι τῆς Ἱστορίας κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγη, ὅσο μικρὸς καὶ ὅσο μεγάλος καὶ ἂν εἶναι, ἀρκεῖ πρῶτα νὰ ὑπάρχουν «πληροφορίες» ἢ ἔγγραφα στοιχεῖα, ποῦ ἔχουν περάσει καὶ καταγραφῆ στὴ «μνήμη» τῆς Ἱστορίας, καὶ δεύτερα νὰ ἔχουν ἐπηρεάσει λίγο ἢ πολὺ, θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, ἐπώνυμα ἢ ἀνώνυμα, τὴν πορεία τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων. Ἡ Ἱστορία, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀσχολεῖται μὲ «τὰ καθ' ἕκαστον», ὅλα βεβαίως ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ «ἀναμαστεύη», δηλ. νὰ βρῆσκη καὶ νὰ ἐρευνᾷ ἐπιμόνως ὁ ἄξιος ἱστορικός, μὲ μέθοδο καὶ ἐνδιαφέρον, καὶ κανένα γεγονός τοῦ παρελθόντος δὲν πρέπει νὰ διαγράφη ἢ ἀποσιωπᾶ, πολὺ περισσότερο νὰ πλαστογραφῆ μὲ ἀνεπέρειστα ἐρμηνεύματα· μὴ ξεχνᾶμε πῶς ἡ πλαστογραφία ἢ ἡ ἀποσιώπησι ἔστω καὶ ἐνός γεγονότος εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεάσῃ ἅμεσα ἢ ἔμμεσα κυριαρχικὰ πορίσματα τῆς Ἱστορίας, ποῦ τῆς δίνουν ἔτσι μίαν ἄλλην εἰκόνα καὶ τὴν ἐκτρέπουν σὲ παρηλλαγμένους καὶ ἐπομένως ψεύτικους δρόμους.

Εἶναι λοιπὸν ἡ μελέτη αὐτὴ μικρὸν δείγμα ἢ ὑπόδειγμα ἱστορικῆς σύνθεσης βασιζομένης ἀποκλειστικῶς ἐπὶ ἐγγράφων στοιχείων καὶ ἐπὶ ἐπιβαλλομένων πρὸς κατανόησιν ἐπεξηγήσεων ἀνθρώπου αὐτόπτου καὶ αὐτηκόου, ἢ ἀντικειμενικότητα τοῦ ὁποῖου θεμιτὸν ἴσως ν' ἀμφισβητεῖται ἐξ ἀγαθοῦ μόνον συνειδότης ἢ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλὰ ὁ ὁποῖος ἔχει πολλὰ ἀποδεικτικὰ εἰρήσματα ἐπιβεβαιώσεως τῶν γραφομένων καὶ ἐπαληθεύσεως· δὲν ἐπεδίωξε ὠραιολογίες οὔτε ρητορικές ἀκροβασίες γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσῃ, ὅταν μάλιστα ἀναφέρεται σὲ μιὰ ἐποχὴ ἐκμεταλλεύσιμη, ὅπως τόσες φορὲς ἐγινε ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἀπὸ τὴν πεζογραφία καὶ ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ ἀπὸ τὸν κινηματογράφο, ἀλλὰ σὰν γνήσιος ἱστορικός καὶ νομικός θεώρησε καθήκον νὰ παραμείνῃ λιτὸς καὶ σαφὴς στὴ διατύπωσι, πάντοτε κυριολεκτῶν, καὶ νὰ μὴ ἐπισκιάζῃ ἢ καταπνίγῃ τὴν ἀλήθεια.

ΘΕΟΔ. Δ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπίτ. Ἐπιθεωρητῆς Ὑπουργ. Οἰκ/κῶν,
πτυχ. Φιλολογίας καὶ Νομικῆς.

41. Ἐπιστολὴ κλάσ. Α' 7: πρὸς Γρηγόριον ἐπίσκοπον, ἐν J. -P. Migne, Patrol. Graec. t. 32, στήλ. 244.

42. Ἐπιστολὴ βιβλ. Ε' φῆστ' (566): Πέτρῳ, Migne Patrol. Graec. t. 78, 1860, στήλ. 1641: «ἰσχυρὸν μὲν τ' ἀληθές, καὶ σιγητὸν πολλάκις· καὶ τοῖς κρύπτειν θέλοντας τὰ ἀπόρρητα κατῆφεια προδίδωσι καὶ στεναγμὸς....».

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΙΩΝ

Ατομικόν Δελτίον Άρτου

Αριθμ. Δελτίου

7817

Όνομα και επώνυμον κάτοχου

Διεύθυνσις κατοικίας

Όδου

Αριθμ.

Συνολικά

Όνοματεπώνυμον Άρτοκόλου

Διεύθυνσις

Αριθμ. Δελτίου

7817

Όνοματεπώνυμον Άρτοκόλου

Διεύθυνσις

Αριθμ. Δελτίου

7817

σημειωθηκα οσο οσο η 71

ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΡΤΟΥ		
12η εβδομάδα		
Κυριακή	Πέμπτη	
Σάββατον	Τετάρτη	Δ
Παρασκευή	Τετάρτη	Δ
ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΡΤΟΥ		
9η εβδομάδα		
Κυριακή	Πέμπτη	
Σάββατον	Τετάρτη	Δ
Παρασκευή	Τετάρτη	Δ
ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΡΤΟΥ		
6η εβδομάδα		
Κυριακή	Πέμπτη	
Σάββατον	Τετάρτη	Δ
Παρασκευή	Τετάρτη	Δ
ΔΕΛΤΙΟΝ ΑΡΤΟΥ		
3η εβδομάδα		
Κυριακή	Πέμπτη	
Σάββατον	Τετάρτη	Δ
Παρασκευή	Τετάρτη	Δ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΡΓΟΛΙΔΙΩΝ
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 1647

Εν Καυπλίω τη 27-8-1942

Πρός
Κύριους τας Οργανώσεις
ένταυθα

Έχομεν τήν τιμήν να γνωρισωμεν υμίν ότι πάσα ανακοίνωσις οργανώσεως τινος απευθυνομένη προς τον λαόν ειτε δι' εφημερίδων εντός η εκτός του Ναυπλιου, ειτε δι' τοιχοκολλησεως ειτε επ' εκκλησιας υφίσταται προηγουμένως τήν ημετέραν λογοκρισίαν η εν άπουσία ημών του ημετέρου Τμηματάρχου τής Νομαρχίας κ. Μαγιατάκου.

Παρακαλειθε δθεν πρό πάσης δημοσιεύσεως όπως υποβάλητε τα ανακοινώσεσ σας εις τήν Νομαρχίαν όπως υποστειλω τήν εν λόγω λογοκρισίαν ητις εσται ταχίστη.

Τόν παραβάτην τής παρούσης θέλομεν παραπέμψει εις τήν επιτροπήν ασφαλείας προς έκτόπισιν.-

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ
Α. ΒΕΡΡΟΙΟΣ

Ακριβές αντίγραφον
Ο προϊτ. του 3 τμήματος

Πίσω από τό Δελτίο Άρτου δακτυλογραφημένη ή διαταγή τής λογοκρισίας

ΑΔΕΛ. Ε. Α. Ε. 173

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΚΑΠΝΙΣΤΟΥ

Δημιόλιον Παιρ Παναγιώταρου υπεργίμου κατ'ενομήν
έτων 72 κατοίκου Κωνσταντίνου Ζυγοφύλακτος

ΝΕΥΡΑΚΟΝ 1871 Αθηνών 1942

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88
56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66
34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
12	13	14	15	16	17	18	19	20		

ΑΔΕΛ. Ε. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΠΝΑ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΝΑΥΠΛΙΟΝ

ΓΡΑΜ 25 | ΠΟΙΟΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑ | ΔΡΑΧ. 3,45

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΝΑΥΠΛΙΕΥΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα *Ναυπλιακά Ανάλεκτα* του 1998, εξετάζοντας την *Περιστασιακή επισκοπή Ναυπλίου κατά τον Θ' και Ι' αιώνα*, επισήμανα ότι ο *Βίος του Αγίου Πέτρου Άργους* είναι έργο του Θεόδωρου Νικαίας. Σημείωσα επίσης ότι ο Θεόδωρος Νικαίας συνέταξε 46 επιστολές, ορισμένες από τις οποίες απευθύνονταν σε πρόσωπα της Αργολιδοκορινθίας¹.

Ο Θεόδωρος, σαν ιστορική πηγή για την κατάσταση που επικρατούσε στην Αργολίδα κατά το πρώτο μισό του Ι' αιώνα, αποτέλεσε το αντικείμενο μίας άλλης μου έρευνας, τα αποτελέσματα της οποίας θα δημοσιευτούν προσεχώς στο δέκατο τόμο του περιοδικού *Βυζαντινός Δόμος*. Αξιοποιώντας μαρτυρίες ή υπαινιγμούς του Θεόδωρου, προσπάθησα να σκιαγραφήσω μία, ασφαλώς ατελή, εικόνα της Αργολίδας σε μία περίοδο, διαρκούς της οποίας σχεδόν τίποτε δεν είναι γνωστό με βεβαιότητα. Διαπίστωσα τότε ότι οι ιστορικές γνώσεις για τον Θεόδωρο είναι ελλιπείς. Υποσχέθηκα να επανέλθω και να ασχοληθώ με τη βιογραφία του Θεόδωρου, της αξιολογότερης ίσως προσωπικότητας που γέννησε το βυζαντινό Ναύπλιο.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΠΗΓΕΣ

§ 1. Θεόδωρος: ένας μεγάλος άγνωστος

Ο Θεόδωρος δεν απασχόλησε τους ερευνητές ως τις αρχές του Κ' αιώνα. Ο Κ. Krumbacher τον αγνοεί, πράγμα που συμβαίνει και με τους ιστορικούς του ΙΘ' αιώνα. Το 1927 ο Ν. Βέης ασχολήθηκε με την αλληλο-

1. *Ναυπλιακά Ανάλεκτα*, 3 (1998), σ. 29 και σ. 31. Για τις παραπομπές στη μελέτη αυτή χρησιμοποιούμε τη βραχυγραφία: Γιαννόπουλου, *Επισκοπή Ναυπλίου*.

γραφία μεταξύ Θεοδώρου και Βασιλείου, μητροπολίτη Κορίνθου², αλλά η μελέτη του δεν υποκίνησε το ενδιαφέρον των ιστορικών για τον Θεόδωρο.

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια μελέτης του έργου και του βίου του Θεοδώρου ανάγεται στο 1960 και οφείλεται στον J. Dattouzes, ο οποίος περιέλαβε την αλληλογραφία του Θεοδώρου στο έργο του για τους Βυζαντινούς επιστολόγράφους του Ι΄ αιώνα³. Ο Dattouzes όμως ήταν παλαιογράφος και φιλόλογος και όχι ιστορικός. Η βιογραφία του Θεοδώρου, την οποία επιχειρεί, είχε αποκλειστικό σκοπό την κατανόηση των επιστολών και την χρονολογική τους ταξινόμηση. Ως εκ τούτου τα κενά που παρατηρούνται στην απόπειρά του είναι σημαντικά⁴.

Στη συνέχεια, ο H. Hunger μνημονεύει απλά την έκδοση των επιστολών του Θεοδώρου από τον Dattouzes, χωρίς όμως να προσθέτει κανένα νεότερο ή συμπληρωματικό στοιχείο⁵, ενώ ο G. Beek μνημονεύει τον Θεόδωρο ως το συγγραφέα του *Βίου του Αγίου Πέτρου*, σύμφωνα με τον Αθηναϊκό κώδικα, χωρίς να ασχολείται περισσότερο μαζί του⁶.

Το 1976, ο Κ. Κυριακόπουλος, στη μελέτη του για τον Άγιο Πέτρο Άργους, επιχειρήσε μία βιογραφία του Θεοδώρου συνδυάζοντας τις μελέτες

2. Ν. Βέης, *Basileios von Korinth und Theodoros von Nikaia*, εις *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, 6 (1926-1927), σσ. 369-388.

3. J. Dattouzes, *Épistoliers byzantins du Xe siècle* (*Archives de l'Orient chrétien*, 6), Παρίσι, 1960, σσ. 51-57. Η βιογραφία προηγείται της κριτικής έκδοσης των Επιστολών του Θεοδώρου. Στη συνέχεια χρησιμοποιούμε τη βραχυγραφία Dattouzes, όταν παραπέμπουμε στη βιογραφία ή στα σχόλια του J. Dattouzes και τη βραχυγραφία *Επιστολές*, όταν παραπέμπουμε στην έκδοση των Επιστολών του Θεοδώρου από τον J. Dattouzes.

4. Οι *Επιστολές* του Θεοδώρου είχαν απασχολήσει ορισμένους ερευνητές προ του Dattouzes, αλλά δεν είχαν χρησιμοποιηθεί από ιστορικούς προκειμένου να διερευνηθεί η ζωή του συντάκτη τους. Έτσι, ο P. Lazzari, *Miscellaneorum ex mss. libris Bibliothecae Collegii Romani Societatis Jesu*, Ρώμη 1754-1757, εξέδωσε τις οκτώ επιστολές που παραδίδει ο κώδικας Angelicus 13. Ο Σ. Λάμπρου, στο *Νέος Ελληνομνήμων*, 19 (1925), σσ. 1-29 και 21 (1927), σσ. 1-27, εξέδωσε τις έξι Επιστολές που περιέχονται στον κώδικα Vindobonensis ph. Gr. 342, αποδίδοντάς τες μάλιστα στον πατριάρχη Νικόλαο Α΄ το Μυστικό. Ευκαιριακά ασχολήθηκαν με τον Θεόδωρο Νικαίας ο R. Browning, *The Correspondence of Byzantine Scholar*, στο *Byzantion*, 24 (1954), σσ. 425-426, και ο V. Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire byzantin*, Παρίσι, 1963-1972, τ. V, 1, αρ. 1712 και 1713, και *Un recueil épistolaire byzantin* στο *Revue des Études Byzantines*, 14 (1956), σ. 97, με την ευκαιρία της έκδοσης των σιγιλίων του Θεοδώρου.

5. H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, Μόναχο, 1978, σ. 235.

6. H. G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Μόναχο, 1959, σ. 564.

του Βέη και του Dartouzès. Η βιογραφική αυτή προσέγγιση είχε ως μοναδικό άξονα τη σχέση μεταξύ Πέτρου και Θεοδώρου⁷.

Η επιστημονική αυτή ένδειξη έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την ιστορική σπουδαιότητα του Θεοδώρου⁸, ο οποίος εκτός της χειροτονίας του στη μητρόπολη Νικαίας, από τις σπουδαιότερες του Οικουμενικού θρόνου, είχε υψηλές σχέσεις και επαφές. Επιστολές του απευθύνονται στους αυτοκράτορες Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο και Ρωμανό Β΄, στους πατριάρχες Θεοφύλακτο και Πολύευκτο καθώς και σε άλλα σημαίνοντα πρόσωπα της αυτοκρατορίας, της αυτοκράτειρας συμπεριλαμβανομένης⁹. Το ύφος του μαρτυρεί ευχέρεια γραφής και μεγάλη μόρφωση, για την οποία άλλωστε δε διστάζει να καυχάται¹⁰. Το περιεχόμενο των επιστολών του υπαινίσσεται ενεργό ανάμειξη του στις υψηλότερες σφαίρες της αυτοκρατορικής και πατριαρχικής πολιτικής. Με παρηρησία αποκαλεί τον εαυτό του «φίλο» του αυτοκράτορα, τίτλο που ελάχιστοι θα τολμούσαν να χρησιμοποιήσουν¹¹. Πρόκειται κατά συνέπεια για μία από τις λαμπρότερες προσωπικότητες της εποχής του, που δυστυχώς άφησε ελάχιστα ιστορικά ίχνη. Πριν διαπραγματευτούμε τις πληροφορίες που ο ίδιος παρέχει για τον εαυτό του, θα προσπαθήσουμε να τοποθετήσουμε το Θεόδωρο στο χρόνο σύμφωνα με τις ελάχιστες εξωτερικές μαρτυρίες που διαθέτουμε.

7. Κ. Κυριακόπουλος, *Άγιου Πέτρου επισκόπου Άργους, Βίος και Λόγοι, Εισαγωγή - Κείμενον - Μετάφρασις - Σχόλια*, Άθήνα 1976, σσ. 219-221 και 435-441. Στη συνέχεια, χρησιμοποιούμε τη βραχυγραφία Κυριακόπουλος, όταν παραπέμπουμε σ' αυτή τη μελέτη και τη βραχυγραφία *Βίος*, όταν παραπέμπουμε στην έκδοση του *Βίου του Αγ. Πέτρου* από τον Κ. Κυριακόπουλο.

8. Πάντως σε εντελώς πρόσφατες μελέτες, ο Θεόδωρος μνημονεύεται από ορισμένους ερευνητές είτε σαν ιστορική πηγή, όπως π.χ. στο έργο του Σ. Α. Πασχαλίδη, *Νικήτας Δαβιδ Παφλαγών. Τό πρόσωπο και τό έργο του. Συμβολή στή μελέτη τής προσωπικογραφίας και τής άγιολογικής γραμματείας τής προμεταφραστικής περιόδου*, Θεσσαλονίκη 1998, είτε σαν ιστορική προσωπικότητα, όπως π.χ. στο μεταθανάτιο βιβλίο του Α. Kazhdan, *A History of Byzantine Literature (650-850)*, Άθήνα 1999, σ. 349.

9. *Επιστολή 26*, σσ. 293-294: «Τῆ Αύγούστη». Πρόκειται για την αυτοκράτειρα Ελένη, σύζυγο του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄. Μεταξύ των αξιωματούχων αποδεκτών των Επιστολών του Θεοδώρου, οι σπουδαιότεροι είναι οι Έπαρχοι της Κωνσταντινούπολης. Για τους άλλους αποδέκτες των επιστολών του Θεοδώρου, βλ. κατωτέρω, Μέρος Δεύτερο, § 4.

10. Βλ. π.χ. στις *Επιστολές: 1*, σσ. 263-264· *2*, σ. 267· *14*, σ. 282· *39*, σ. 306.

11. *Επιστολή 35*, σ. 302: «Ρωμανῷ αυτοκράτορι». Πρόκειται για τον αυτοκράτορα Ρωμανό Β΄. Ανάλυση αυτής της επιστολής στο Μέρος Β΄ § 8.

§ 2. Εξωτερικές μαρτυρίες

Ο Αθηναϊκός Κώδικας 278, που διασώζει το *Βίο του Αγίου Πέτρου Άργου* (φ. 286r-294v), σημειώνει ότι συντάκτης του έργου είναι ο μητροπολίτης Νικαίας Θεόδωρος¹². Ανάλογη είναι η παλαιογραφική μαρτυρία για την αλληλογραφία του Θεόδωρου¹³. Ο Θεόδωρος, ως μητροπολίτης Νικαίας, δε φαίνεται να πήρε μέρος σε καμμία σημαντική σύνοδο που θα επέτρεπε την τοποθέτησή του στο χρόνο. Από τις Επιστολές του, μόνον η υπ' αριθ. 20 χρονολογείται με ακρίβεια: την επιστολή αυτή ο Θεόδωρος έγραψε το 956 εξ ονόματος του νεοεκλεγέντος πατριάρχη Παλυεύκτου προς τον πατριάρχη Αντιοχείας¹⁴. Είναι όμως άγνωστο αν το 956 ο Θεόδωρος ήταν ήδη μητροπολίτης ή όχι. Όπως σημειώσαμε, επιστολές του απευθύνονται προς τους αυτοκράτορες Κωνσταντίνο Ζ' (913-959) και Ρωμανό Β' (959-963) και προς τους πατριάρχες Θεοφύλακτο (933-956) και Πολύευκτο (956-970). Με τα δεδομένα αυτά, ο Θεόδωρος έζησε το Ι' αιώνα.

Στην Επιστολή του προς τον αυτοκράτορα Ρωμανό Β', ο Θεόδωρος αναφέρει απερίφραστα ότι ήταν μητροπολίτης Νικαίας¹⁵. Πιθανόν χειροτονήθηκε μητροπολίτης Νικαίας περί τα μέσα του Ι' αιώνα. Οι επισκοπικοί κατάλογοι της Νικαίας για το Ι' αιώνα είναι αποσπασματικοί και δεν επιτρέπουν ακριβή προσέγγιση¹⁶. Ως το 944-945 μητροπολίτης Νικαίας ήταν ο Αλέξανδρος, ο οποίος εξορίστηκε, χωρίς να είναι σαφές ποιος τον διαδέχτηκε. Σύμφωνα με την αλληλογραφία του Αλεξάνδρου, ο πατριάρχης Θεοφύλακτος προέβη στην εσπευσμένη χειροτονία του Λαζάρου, έτσι που ο Αλέξανδρος, μετά την εξάμηνη εξορία του, δεν μπόρεσε να επανέλθει στη μητροπολιτική του έδρα¹⁷. Είναι άγνωστο τι επακολούθησε. Ο Dartouzes δεν αποκλείει να μην παρέμεινε ο Λάζαρος στην έδρα και να αντικαταστάθηκε από τον Ιγνάτιο, του οποίου η θητεία στη μητρόπολη Νικαίας παραμένει

12. Το χειρόγραφο ανάγεται στο ΙΔ' αι. και προέρχεται από τη Θεσσαλική μονή Δουσίκου. Βλ. Κυριακόπουλου, σ. 218. Ο *Βίος* στα άλλα χειρόγραφα είναι ανώνυμος.

13. Βλ. Dartouzes, σσ. 49-51.

14. *Επιστολή 20*, σσ. 288-289.

15. *Επιστολή 35*, σ. 302.

16. Οι επισκοπικοί κατάλογοι της Νικαίας καταστράφηκαν από τους Τούρκους. Βλ. Β. Μυστακίδου, *Επισκοπικοί κατάλογοι*, στο *Επετηρίς τής Έταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, 12 (1936), σ. 207.

17. Η αλληλογραφία του Αλεξάνδρου εκδόθηκε από τον J. Dartouzes, *Épistoliers byzantins du Xe siècle (Archives de l'Orient chrétien, 6)*, Παρίσι 1960. Στην *Επιστολή 10*, σ. 86, ο Αλέξανδρος αναφέρεται στα διαδραματισθέντα μετά την εξορία του. Βλ. επίσης Dartouzes, σ. 51.

χρονολογικά ανεξακριβωτή¹⁸. Ο Κυριακόπουλος δέχεται ανεπιφύλακτα την άποψη ότι ο Θεόδωρος διαδέχτηκε τον Ιγνάτιο, ενώ φαίνεται πιθανότερο να διαδέχτηκε το Λάζαρο¹⁹. Η τοποθέτηση του Θεοδώρου στη Νίκαια θα πρέπει να έγινε ή κατά τα τελευταία έτη της πατριαρχείας του Θεοφυλάκτου ή πιθανότερο κατά τα πρώτα έτη της πατριαρχείας του Πολυεύκτου. Ακριβέστερη χρονολόγηση των γεγονότων θα επιχειρηθεί στην συνέχεια.

Δύο από τις επιστολές του Θεοδώρου απευθύνονται στον έπαρχο της Κωνσταντινούπολης Θεόδωρο²⁰, και μία στον έπαρχο Κωνσταντίνο²¹. Το Ι΄ αιώνα, ο έπαρχος ήταν η σπουδαιότερη πολιτική προσωπικότητα, μετά τον αυτοκράτορα. Η βοήθεια που μπορούμε να αποκομίσουμε από τις επιστολές αυτές είναι όμως μικρή, γιατί: α) η θητεία του επάρχου δεν είχε καθορισμένη διάρκεια, β) τα ονόματα των επάρχων, προς τους οποίους γράφει ο Θεόδωρος, ήταν κοινά και απαντώνται συχνά, γ) δε γνωρίζουμε αν οι επιστολές αυτές γράφτηκαν προ της χειροτονίας του Θεοδώρου στο μητροπολιτικό βαθμό²². Παρά τις πολλαπλές άγνωστες παραμέτρους, επιχειρούμε μία ιστορική διερεύνηση. Ένας έπαρχος Κωνσταντίνος ονομάστηκε στη θέση αυτή από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ περί το 955²³, είναι όμως άγνωστο αν είναι αυτός ο αποδέκτης της επιστολής του Θεοδώρου. Ο έπαρχος Θεόδωρος είναι ο γνωστός από άλλες πηγές Θεόδωρος Βελωνάς επί Κωνσταντίνου Ζ΄²⁴, και όχι ο Θεόδωρος Δαφνοπάτης, που κατέλαβε αυτό το αξίωμα στις αρχές της βασιλείας του Ρωμανού Β΄ (959-963)²⁵.

Καμία από τις σωζόμενες επιστολές του Θεοδώρου δεν απευθύνεται στον πατριάρχη Βασίλειο Α΄ (970-974), διάδοχο του Πολυεύκτου, ούτε στον

18. Darrouzès, σ. 85, σημ. 16.

19. Κυριακόπουλος, σσ. 438-439. Η άποψη του Κυριακόπουλου είναι αστήρικτη. Βλ. επ' αυτού το λήμμα *Αλέξανδρος Νικαίας* στην *Ήθική και Θρησκευτική Έγκυκλοπαιδεία*, τ. 2, στήλη 111.

20. *Επιστολές 12 και 21*, αντίστοιχα σ. 280 και σσ. 289-290.

21. *Επιστολή 38*, σσ. 304-305.

22. Η *Επιστολή 12* σ. 280, μάλλον γράφτηκε προ της χειροτονίας του Θεοδώρου σε επίσκοπο· πιθανόν να συμβαίνει το ίδιο με την *Επιστολή 21*, σσ. 289-290. Αντίθετα για την *Επιστολή 38*, σ. 304-305, κάθε υπόθεση είναι δυνατή.

23. *Συνεχιστής του Θεοφάνη*, έκ. Ι. Bekker, στο *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Βόννη 1838, σ. 444,9.

24. *Συνεχιστής του Θεοφάνη*, σ. 461,4.

25. *Συνεχιστής του Θεοφάνη*, σ. 470,3-8: ο Θεόδωρος Δαφνοπάτης διαδέχτηκε τον Σισίνιο στη θέση του Επάρχου. Τα γεγονότα που περιγράφει ο Θεόδωρος στις *Επιστολές 12 και 21* συνέβησαν προ της ανόδου του Ρωμανού Β΄ στο θρόνο, λόγος για τον οποίο αποκλείεται ο έπαρχος Θεόδωρος να είναι ο Δαφνοπάτης.

αυτοκράτορα Νικηφόρο Β΄ Φωκά (963-969). Ίσως η απουσία αυτή να είναι συμπτωματική, αλλά είναι πιθανότερο ο Θεόδωρος να είχε πεθάνει ήδη προ του 963. Και αυτό το ζήτημα θα εξεταστεί στο μέρος που πραγματεύεται την ανάλυση των δεδομένων των πηγών.

Οι μαρτυρίες αυτές, χωρίς να είναι απόλυτα ακριβείς, τοποθετούν την ενεργό δράση του Θεοδώρου προ του 963 και παρέχουν το χρονολογικό πλαίσιο για την εκμετάλλευση και αξιοποίηση των άλλων χρονολογικών και βιογραφικών στοιχείων που προέρχονται από το *Βίο του Αγ. Πέτρου Άργους* και από τις *Επιστολές* του Θεοδώρου. Τα κείμενα αυτά θέτουν ορισμένα ερωτήματα στα οποία θα πρέπει να απαντήσουμε πριν να τα χρησιμοποιήσουμε ως ιστορικές πηγές.

§ 3. Η πατρότητα του *Βίου του Αγ. Πέτρου Άργους*

Με τον τίτλο *Βίος του Αγίου Πέτρου Άργους* είναι ευρύτερα γνωστός ένας *Εγκωμιαστικός Λόγος για τον Πέτρο, επίσκοπο Άργους* στις αρχές του Ι΄ αιώνα. Ο Λόγος αυτός αρχικά θεωρήθηκε ανώνυμος²⁶. Αργότερα αποδόθηκε στον επίσκοπο Κωνσταντίνο, διάδοχο του Πέτρου στην επισκοπική έδρα του Άργους²⁷. Εσωτερικά στοιχεία πείθουν ότι ο Λόγος δεν εκφωνήθηκε στο Άργος, γεγονός το οποίο αποκλείει τη συγγραφή του κειμένου από τον Κωνσταντίνο.

Η υπόθεση που διατυπώθηκε από ορισμένους ιστορικούς ότι δηλ. ο Κωνσταντίνος Άργους τοποθετήθηκε εν συνεχεία μητροπολίτης Νικαίας και μετονομάστηκε σε Θεόδωρο, δεν έχει την ελαχίστη πιθανότητα να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα²⁸. Οι *Επιστολές* του Θεοδώρου, όπως θα εκθέσουμε κατωτέρω, σαφώς μαρτυρούν ότι ο συγγραφέας τους, προ της χειροτονίας του στο μητροπολιτικό θρόνο της Νικαίας, ήταν πρεσβύτερος στην Κωνσταντινούπολη. Από εκεί άλλωστε έγραψε στο μητροπολίτη Κορίνθου

26. Άποψη του Κ. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, Μόναχο, 1897, σ. 196, αλλά και του G. Cozza-Luzi στο A. Mai, *Nova Patrum Bibliotheca, pars tertia*, τ. IX, Ρώμη 1888.

27. Την άποψη υποστήριξε αρχικά ο Χ. Παπαϊκονόμου, *Ὁ πολιοῦχος τοῦ Ἄργους ἅγιος Πέτρος, ἐπίσκοπος Ἄργους, ὁ θαυματουργός*, Ἀθήναι 1908, και τον ακολούθησαν ο V. Vasiliev, *The "Life" of St. Peter of Argos and its Historical Significance*, στο *Traditio*, 5 (1947), σ. 167 και σ. 169, ο Δ. Ζακυθινός, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, Ἀθήναι 1945, σ. 18, και η G. Da Costa-Louillett, *Saints de Grèce aux VIIIe, IXe et Xe siècles*, στο *Byzantion*, 31 (1961), σ. 316.

28. Άποψη που εξέφρασε ο Βέης, σσ. 386-387 και που ο Κυριακόπουλος, σσ. 435-436, δε φαίνεται ούτε να δέχεται ούτε να απορρίπτει.

Βασίλειο προτείνοντας το μοναχό Βασίλειο για επίσκοπο στο χηρεύοντα θρόνο του Άργους.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο *Εγκωμιαστικός Λόγος* για τον Άγιο Πέτρο είναι έργο του Θεόδωρου Νικαίας, αφού υπάρχει αδιάφευκτη παλαιογραφική μαρτυρία. Οι ιστορικές ενδείξεις που παρέχει το ίδιο το κείμενο βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με τις παλαιογραφικές μαρτυρίες²⁹.

Το κείμενο γράφτηκε μετά το θάνατο του Αγ. Πέτρου. Δυστυχώς όμως η ημερομηνία του θανάτου του Πέτρου παραμένει ασαφής. Από τους ιστορικούς τοποθετείται μεταξύ του 920 και του 928³⁰.

Στον επίλογο του Λόγου, ο συγγραφέας δηλώνει με σαφήνεια ότι κατά το χρόνο της συγγραφής είχε επισκοπικά ποιμαντορικά καθήκοντα³¹. Ο Θεόδωρος συνεπώς συνέταξε το Λόγο μετά την τοποθέτησή του στη μητρόπολη Νικαίας. Αλλά και το στοιχείο αυτό δε διευκολύνει την έρευνα, γιατί, όπως προαναφέραμε, ο ακριβής χρόνος εκλογής του Θεόδωρου στη Νικαία παραμένει άγνωστος.

Ο Λόγος αφήνει να εννοηθεί ότι ο Θεόδωρος, στο πρόσφατο παρελθόν, είχε αντιμετωπίσει δυσχέρειες, οι οποίες όμως κατά τη στιγμή της σύνταξης του κειμένου είχαν ξεπεραστεί³². Ο Darrouzès θεωρεί ότι οι δυσκολίες αυτές ξεπεράστηκαν προς το τέλος της ζωής του Θεόδωρου και ότι η σύνταξη του *Εγκωμιαστικού Λόγου* θα πρέπει κατά συνέπεια να τοποθετηθεί λίγο πριν από το θάνατο του Θεόδωρου³³. Από την αλληλογραφία του όμως προκύπτει ότι ο Θεόδωρος γνώρισε πολλές δυσκολίες στις σχέσεις του με τον πατριάρχη, τον αυτοκράτορα και ίσως και με άλλους. Είναι πρακτικά αδύνατο να αντιληφθεί κανείς για ποια από όλες αυτές τις δυσκολίες μιλά στον *Εγκωμιαστικό Λόγο*. Από την εκλογή του στη μητρόπολη Νικαίας και μετά

29. Βλ. *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, αρ. 1704, A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homilietischen Literatur der griechischen Kirche*, Λειψία, 1937, II, 624 και III, 628, Beck, σ. 564, Darrouzès, σ. 52, Laurent, *Un recueil*, σσ. 93-98, Γιαννόπουλου, *Επισκοπή Ναυπλίου*, σ. 29.

30. Σχετικά με το θέμα και την περί αυτού βιβλιογραφία βλ. P. Yannopoulos, *Ὁ ἐπισκοπικός κατάλογος τοῦ βυζαντινοῦ Ἄργους*, στα *Πρακτικά τοῦ Ε΄ Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν*, τομ. Β΄, Ἀθῆναι 1998, σσ. 365-366, και σ. 368. Ο A. Bon, *La Morée franque*, Παρίσι 1969, σσ. 67-68 και σ. 136, τοποθετεί το θάνατο του Πέτρου το 922· ο Κυριακόπουλος, σσ. 3-4, μεταξύ του 920 και του 924 και ο A. Kazdan στο λήμμα *Peter of Argos* στο *Oxford Dictionary of Byzantium*, Ν. Υόρκη και Οξφόρδη, 1991, σσ. 1638-1639, περί το 928. Βλ. επίσης κατωτέρω σημ. 57.

31. *Βίος*, σ. 254, 412-419.

32. *Βίος*, σ. 254, 394-406.

33. Darrouzès, σ. 52.

δεν αντιμετώπισε άλλες δυσχέρειες. Η πληροφορία αυτή όμως δε βοηθά την έρευνα, αφού είναι ήδη γνωστό ότι ο Θεόδωρος έγραψε τον *Εγκωμιαστικό Λόγο* μετά τη χειροτονία του στον επισκοπικό βαθμό.

Ο *Εγκωμιαστικός Λόγος* παρέχει ελάχιστα στοιχεία για τη νεότητα του Θεοδώρου, τις σχέσεις του με τον Πέτρο Άργους, υπαινιγμούς για την περίοδο της παραμονής του στην πρωτεύουσα και μνεία της επισκοπείας του στη μητρόπολη Νικαίας.

§ 4. Τα προβλήματα των *Επιστολών*

Οι *Επιστολές* του Θεοδώρου θέτουν προβλήματα εντελώς διάφορα, αλλά όχι λιγότερο περίπλοκα. Τις *Επιστολές* παραδίδουν τρία χειρόγραφα: ο κώδικας του *Άθω*, *Λαύρας* Ω 126, ο κώδικας *Vindobonensis ph. gr.* 342 και ο κώδικας *Angelicus* 13. Καμμία επιστολή δεν παραδίδεται και από τους τρεις κώδικες. Ορισμένες παραδίδονται από δύο κώδικες, αλλά οι περισσότερες παραδίδονται μόνον από έναν κώδικα.

Ο πληρέστερος κώδικας, ο *Αθωνικός*, παραδίδει 38 επιστολές. Παρουσιάζει όμως δύο μεγάλα κενά: το πρώτο μετά από το φ. 167ν και το δεύτερο μετά το φ. 201ν. Στο πρώτο κενό λείπουν επτά φύλλα. Τα πέντε από αυτά βρίσκονται σήμερα ενσωματωμένα στον *Παρισινό κώδικα Suppl. gr.* 681 (φ. 59-64), αλλά τα άλλα δύο έχουν οριστικά χαθεί. Το δεύτερο κενό είναι πολύ μεγαλύτερο, αφού πρόκειται για είκοσι φύλλα που βρίσκονταν στο τέλος της συλλογής των επιστολών του Θεοδώρου και στην αρχή μιας άλλης συλλογής επιστολών του Πατρικίου και Σακελλαρίου Θεοδώρου, που όμως είναι άλλος από τον Θεόδωρο Νικαίας. Είναι αδύνατο να γνωρίζουμε πόσες επιστολές του Θεοδώρου Νικαίας χάθηκαν μαζί με τα ελλείποντα φύλλα του *Αθωνικού κώδικα*. Ο κώδικας αυτός είναι ο μόνος που με σαφήνεια αποδίδει τις επιστολές στο μητροπολίτη Νικαίας Θεόδωρο. Αυτό δε σημαίνει ότι ο Θεόδωρος έγραψε όλες τις επιστολές του μετά την χειροτονία του στη μητρόπολη Νικαίας. Ο αντιγραφέας του *Αθωνικού κώδικα* στο σημείο αυτό ακολούθησε την πάγια βυζαντινή τακτική, να παραδίδονται τα κείμενα ενός συγγραφέα υπό τον τίτλο με τον οποίο έγινε γνωστός.

Ο κώδικας *Vindobonensis ph. gr.* 342 περιέχει μία μικρή ανώνυμη συλλογή από έξι επιστολές του Θεοδώρου Νικαίας, τις οποίες ο Σ. Λάμπρου είχε αποδώσει στον πατριάρχη Νικόλαο Α³⁴. Δύο από αυτές περιλαμβάνονται επίσης στη συλλογή του *Αθωνικού κώδικα*. Οι έξι αυτές επιστολές α-

34. Βλ. ανωτέρω, σημείωση 4.

ποτελούν ένα σύνολο, γιατί αναφέρονται όλες σε μία κοινή υπόθεση. Η πρώτη επιστολή της συλλογής απευθύνεται σε κάποιο *Θεόδωρο χαρτοφύλακα*. Η επομένη έχει τον τίτλο «*του αὐτοῦ*», τίτλος που δημιουργεί ερωτήματα, αφού η πρώτη επιστολή δε φέρει το όνομα του συντάκτη. Δεδομένου ότι ο κώδικας αυτός έχει πολλά μεταγραφικά λάθη, ο Darrouzès πιστεύει, κατά την άποψή μας ορθά, ότι ο *Θεόδωρος Χαρτοφύλαξ* της πρώτης επιστολής δεν ήταν ο αποδέκτης, αλλά ο συντάκτης της³⁵. Πρόκειται για υπόθεση κεφαλαιώδους σημασίας, γιατί αν αληθεύει υποδεικνύει ότι ο Θεόδωρος διετέλεσε χαρτοφύλακας, δηλ. ένα είδος γραμματέα-αρχαιοφύλακα του πατριαρχείου ή του παλατίου. Θα αναλύσουμε το θέμα στη συνέχεια.

Ο κώδικας *Angelicus* 13, πιθανότατα του ΙΑ΄ αιώνα, διασώζει μία συλλογή οκτώ επιστολών του Θεοδώρου Νικαίας, από τις οποίες οι τέσσερις περιέχονται και στον Αθωνικό κώδικα. Οι δύο αυτοί κώδικες παρουσιάζουν αρκετά κοινά σημεία και είναι πιθανόν να αντιγράφουν ένα κοινό πρότυπο.

Για τις παραπομπές στις *Επιστολές* χρησιμοποιούμε την αρίθμηση της έκδοσης του Darrouzès, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι αποδεχόμαστε και τα χρονολογικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξε για ορισμένες από αυτές ο εκδότης τους. Ο Darrouzès νομίζει ότι η σειρά των επιστολών στους κώδικες έχει κάποια χρονολογική και αιτιολογική σημασία³⁶. Η υπόθεση αυτή είναι δύσκολο να αποδειχτεί, πολλώ μάλλον όταν η σειρά είναι διαφορετική σε κάθε κώδικα. Πάντως, όπως ήδη σημειώσαμε, η συλλογή του κώδικα *Vindobonensis ph. gr.* 342 φαίνεται να παρουσιάζει εννοιολογική ενότητα. Δεδομένου ότι η πρώτη από τις επιστολές αυτές απευθύνεται προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο, είναι δυνατό να τοποθετήσουμε την ομάδα αυτή των έξι επιστολών μετά το 933. Από τις υπόλοιπες επιστολές όσες απευθύνονται σε αυτοκράτορες ή πατριάρχες είναι δυνατό να χρονολογηθούν με κάποια βεβαιότητα. Είναι δυνατό επίσης να χρονολογηθούν, έστω και κατά προσέγγιση, όσες επιστολές αναφέρονται σε κοινές υποθέσεις με τις χρονολογημένες επιστολές. Παρ' όλα αυτά είναι εξαιρετικά δύσκολο να καταταγούν οι επιστολές σε κάποια αλληλουχία, ακόμα κι όταν αναφέρονται στο ίδιο ζήτημα.

Περισσότερες της μιας *Επιστολές* φαίνεται να αφορούν (όπως στην περίπτωση αυτών που παραδίδει ο *Vindobonensis ph. gr.* 342) μια κοινή υπόθεση. Άλλες αντίθετα είναι μεμονωμένες. Για να καταστεί δυνατή οποια-

35. Darrouzès, σ. 50.

36. *Ενθα ανωτέρω*, σ. 51.

δήποτε ταξινόμηση, θα πρέπει να προηγηθεί μια σύντομη αναφορά στους αποδέκτες και στο περιεχόμενο των Επιστολών.

—Η *Επιστολή 1*, από τις εκτενέστερες, απευθύνεται στον πατριάρχη Θεοφύλακτο και αποτελεί ένα είδος απολογίας του Θεοδώρου, στον οποίο εξαιτίας κάποιας κατηγορίας είχε απαγορευτεί να ιεραουργεί και του είχε επιβληθεί το επιτίμιο της ακοινωνησίας.

—Η *Επιστολή 2*, η μεγαλύτερη από όλες τις σωζόμενες επιστολές του Θεοδώρου, απευθύνεται επίσης στον Πατριάρχη Θεοφύλακτο και αποτελεί επίσης ένα είδος απολογίας του Θεοδώρου που κατηγορήθηκε από κάποιους μοναχούς για δωροληψία, ασέβεια και απρεπή για κληρικό εμφάνιση.

—Η *Επιστολή 3*, είναι αναφορά στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄. Ο Θεόδωρος αναφέρει ότι έπεσε θύμα δολοφονικής απόπειρας για την οποία κατηγορεί έναν ανυλικό.

—Η σύντομη *Επιστολή 4*, επίσης προς τον Κωνσταντίνο Ζ΄, είναι αναφορά διαμαρτυρίας. Ο Θεόδωρος, ως εκπρόσωπος των ομοβάθμων του στον αυτοκρατορικό κλήρο, διαμαρτύρεται για την προαγωγή ορισμένων κληρικών κατά παράβαση της αρχαιότητας.

—Αποδέκτης της *Επιστολής 5* είναι ο επίσκοπος Ευχαϊτών Φιλόθεος, ο οποίος επισκόπευε μετά το 945· ως τότε την έδρα της επισκοπής αυτής κατείχε ο Φιλάρετος. Ο Φιλόθεος φέρεται να κατέχει ακόμα την έδρα των Ευχαϊτών το 971³⁷. Ο Θεόδωρος απαντά σε έγγραφο, με το οποίο ο Φιλόθεος ζητούσε, προφανώς από το Πατριαρχείο, να πληροφορηθεί τη διαδικασία αποδοχής στην Ορθοδοξία των μετανοούντων αιρετικών.

—Η *Επιστολή 6* είναι συλλυπητήριο γράμμα του Θεοδώρου προς το φίλο του πρωτοσπαθάριο Λέοντα για το θάνατο της μητέρας του. Πιθανότατα ο Λέων αυτός είναι ο αποδέκτης της *Επιστολής 30*.

—Η μικρή *Επιστολή 7*, είναι απάντηση στον κουβουκλείσιο Ζαχαρία, για κάποια αινιγματική υπόθεση στην οποία ο Θεόδωρος δεν ξέρει τι ρόλο παίζει ο Ζαχαρίας.

—Εξίσου αινιγματική είναι η συντομότερη *Επιστολή 8*, απάντηση του Θεοδώρου στον πατριάρχη Θεοφύλακτο, στην οποία ο συντάκτης παραπονείται για κάποια πατριαρχική απόφαση.

—Οι επόμενες δύο *Επιστολές 9 και 10* δημιουργούν σοβαρά προβλήματα, τα οποία ο εκδότης φαίνεται ότι αντιλήφθηκε εν μέρει. Η *Επιστολή 10* στα χειρόγραφα έχει την ένδειξη «τῷ αὐτῷ» δηλ. προς το ίδιο πρόσωπο με

37. *Ενθα ανατέρω*, σ. 274, σημ. 19.

την προηγούμενη επιστολή. Η *Επιστολή 9* απευθύνεται στον πατριάρχη Πολύευκτο. Ο *Dairouzès* παρατηρεί όμως ότι το περιεχόμενο της *Επιστολής 10* δεν είναι δυνατό να αναφέρεται στον πατριάρχη Πολύευκτο, αλλά στον πατριάρχη Θεοφύλακτο, αφού κάνει λόγο για δυσκολίες που ο Θεόδωρος αντιμετώπιζε επί πατριαρχείας Θεοφυλάκτου³⁸. Η υπόθεση αυτή του *Dairouzès* είναι ορθή. Αλλά και το περιεχόμενο της *Επιστολής 9* είναι ανάλογο με αυτό της *Επιστολής 10*. Και αυτή κατά συνέπεια απευθύνεται στον Θεοφύλακτο και όχι στον Πολύευκτο, όπως παραδίδει η χειρόγραφη παράδοση. Πρόκειται για αντιγραφικό λάθος στην *Επιστολή 9*, το οποίο αν διορθωθεί, τότε η ένδειξη «*τῷ αὐτῷ*» είναι εντελώς φυσική, δηλ. «*ὁ αὐτός*» είναι ο Θεοφύλακτος.

—Η *Επιστολή 11*, είναι ανάξια λόγου· πρόκειται για οκτώ λέξεις του τέλους επιστολής για την οποία δε γνωρίζουμε τίποτε.

—Η *Επιστολή 12*, που απευθύνεται στον Ἐπαρχο της Κωνσταντινούπολης Θεόδωρο (πιθανότατα τον Βελωνά), ίσως πρέπει να συσχετιστεί με την *Επιστολή 2*. Ο συντάκτης απαντά σε ερώτημα του επάρχου σχετικά με τις φορολογικές υποχρεώσεις της Εκκλησίας σε μία διαφιλονικούμενη υπόθεση κληρονομιάς. Η υπόθεση αυτή αποτελεί το αντικείμενο της *Επιστολής 21*.

—Η *Επιστολή 13*, είναι καθυστερημένη απάντηση του Θεοδώρου σε ερώτημα του Πατριάρχη Θεοφυλάκτου σχετικά με την καταλληλότητα χειροτονίας ενός προσώπου για το οποίο ο Θεόδωρος εκφράζει επιφυλάξεις. Ταυτόχρονα ο συντάκτης παραπονεύεται για τη στάση του πατριάρχη απέναντί του.

—Η *Επιστολή 14* είναι αινιγματική. Μάλλον απευθύνεται σε κάποιο πρόσωπο αργολικής καταγωγής³⁹. Ο Θεόδωρος με μεγαλοψυχία συγχωρεί το πρόσωπο αυτό που μετανόησε για την προηγούμενη αναίτια εχθρότητά του προς τον Θεόδωρο.

—Με την *Επιστολή 15*, ο Θεόδωρος διαβεβαιώνει τον επίσκοπο Ἄργους Χριστοφόρο, ότι ουδέποτε εκφράστηκε εναντίον του.

—Με την *Επιστολή 16* ο Θεόδωρος ευχαριστεί τους Ναυπλιείς για την υπέρ αυτού μεταστροφή τους σε κάποια υπόθεση που δεν κατονομάζεται.

—Ανάλογο με την ανωτέρω είναι το περιεχόμενο των *Επιστολών 17*

38. *Ενθα ανωτέρω*, σ. 50.

39. *Επιστολή 14*, σ. 282: λείπει το όνομα του παραλήπτη, αλλά ο Θεόδωρος σημειώνει ότι ο παραλήπτης και ο ίδιος είχαν κοινό διδάσκαλο, υπαινιγμός που παραπέμπει στην Αργολίδα και στον Αγ. Πέτρο.

(προς τον ηγούμενο Διονύσιο) και 18 (προς τον ηγούμενο Ευστράτιο).

–Αποδέκτης της *Επιστολής 19* είναι ένας μη κατονομαζόμενος μητροπολίτης. Ο Θεόδωρος, που είναι εκτοπισμένος, ζητά την επέμβαση του αποδέκτη, ώστε να ανακληθεί από την εξορία.

–Η *Επιστολή 20*, αφορά έμμεσα τον Θεόδωρο. Γράφτηκε το 956. Ο Θεόδωρος συντάσσει την επιστολή εξ ονόματος του νεοεκλεγέντος πατριάρχη Πολυεύκτου, ο οποίος μέσω αυτής γνωστοποιεί στον πατριάρχη Αντιοχείας την εκλογή του.

–Η *Επιστολή 21*, προς τον Έπαρχο Θεόδωρο (πιθανότατα τον Βελωνά), αποτελεί τη συνέχεια της *Επιστολής 12* και επιβεβαίωση των εκεί γραφομένων. Ο Θεόδωρος, κατά τη στιγμή της σύνταξης, ήταν εκτοπισμένος. Η ποιινή αυτή δε φαίνεται να είχε σχέση με τη φορολογική υπόθεση η οποία διαλαμβάνεται στην *Επιστολή 12*.

–Στην *Επιστολή 22*, προς τον ρεφερενδάριο Φωκά, ο Θεόδωρος αναφέρεται στην πράξη απελευθέρωσης του δούλου του Δημητρίου.

–Η *Επιστολή 23*, γραμμένη από την εξορία, απευθύνεται σε κάποιον υψηλά ιστάμενο και μη κατονομαζόμενο αριστοκράτη, του οποίου ο Θεόδωρος ζητά την επέμβαση για να ανακληθεί από την εξορία.

–Η *Επιστολή 24*, προς τον μη κατονομαζόμενο λογοθέτη του δρόμου, τέκνο του Ιωάννη, αναφέρεται σε μία περίεργη υπόθεση ενός λιβέλλου που στρεφόταν εναντίον των κληρικών του ναού του Αγ. Παντελεήμονα και του οποίου η σύνταξη αποδιδόταν στον Θεόδωρο.

–Με την *Επιστολή 25*, ο Θεόδωρος παραπονείται στο φίλο του Μιχαήλ, επειδή δεν τον επισκέφθηκε, όταν ήταν ασθενής.

–Η *Επιστολή 26* απευθύνεται «τῇ Αὐγούστη», δηλ. στην αυτοκράτειρα Ελένη, σύζυγο του Κωνσταντίνου Ζ΄, την οποία παρακαλεί να μεσιτεύσει υπέρ αυτού στον αυτοκράτορα, ώστε να παύσει να βρίσκεται σε δυσμένεια.

–Ανάλογο είναι το περιεχόμενο της *Επιστολής 27* προς τον μητροπολίτη Κυζίκου. Πρόκειται μάλλον για τον Κυζίκου Θεόδωρο, προσωπικό φίλο του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄⁴⁰.

–Η *Επιστολή 28* είναι γραμμένη σε εντελώς διαφορετικό ύφος από τις προηγούμενες. Ο Θεόδωρος εξηγεί στον ασκηρήτη Νικήτα ή Νικόλαο ορισμένες αντικανονικές ενέργειες του πατριάρχη, που δημιούργησαν εκκλησιαστικό σχίσμα και που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καθαίρεση του πα-

40. Για τις σχέσεις μεταξύ του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ και του Θεοδώρου Κυζίκου, βλ. P. Lemerle, *Le premier humanisme byzantin* (Bibliothèque byzantine. Études, 6), Παρίσι 1971, σσ. 268-269.

τριάρχη⁴¹. Η Επιστολή αυτή δεν είναι έργο ενός οφφικιαλίου της Εκκλησίας, αλλά ενός επισκόπου που μετέχει στην πατριαρχική σύνοδο. Ο Θεόδωρος είναι ήδη μητροπολίτης Νικαίας.

–Στο ίδιο αν μη και σε εντονότερο ύφος είναι συνταγμένη η *Επιστολή 29*, που απευθύνεται στον πατριάρχη Πολύευκτο, τον οποίο ο Θεόδωρος κατηγορεί για αντικανονικές ενέργειες. Πρόκειται για τις ίδιες ενέργειες για τις οποίες γίνεται λόγος στην *Επιστολή 28*.

–Με την *Επιστολή 30*, προς τον πρωτοσπαθάριο Λέοντα, που είναι ίσως ο ίδιος της *Επιστολής 6*, ο Θεόδωρος προσπαθεί να εμψυχώσει το φίλο του, που καταδικάστηκε σε εξορία, για κάποια μη αναφερόμενη πράξη.

–Οι *Επιστολές 31, 32, 33 και 34*, απευθύνονται αντίστοιχα στο μητροπολίτη Σελευκείας, στον αρχιεπίσκοπο Καισαρείας, στους μητροπολίτες Μελιτινής και Λαοδικείας και στο μητροπολίτη Ευχαϊτών. Έχουν όλες το ίδιο περιεχόμενο: εκθέτουν στους παραλήπτες τις αντικανονικές ενέργειες του πατριάρχη Πολυεύκτου και προσκαλούν τους αποδέκτες να συνέλθουν σε σύνοδο για να καθαιρέσουν τον πατριάρχη.

–Η *Επιστολή 35*, προς τον αυτοκράτορα Ρωμανό Β΄, είναι ασφαλώς αυτή που υποδεικνύει τον Θεόδωρο στο άκρον άωτον της σταδιοδρομίας του. Συνδιαλέγεται σε φιλικό τόνο με τον αυτοκράτορα, ενώ υπαινίσσεται ακόμα και την πιθανότητα να καταλάβει τον πατριαρχικό θρόνο.

–Ο τόνος της *Επιστολής 36*, προς τον πατριάρχη Πολύευκτο, είναι διαφορετικός. Ο πατριάρχης ή ο αυτοκράτορας είχαν αναθέσει στον Θεόδωρο κάποια αποστολή μακριά από την Κωνσταντινούπολη. Ο Θεόδωρος επικαλείται σωματικές ασθένειες και ζητά να επιστρέψει στην πρωτεύουσα, χωρίς καν να τελειώσει την αποστολή του.

–Στο ίδιο κλίμα και για την ίδια υπόθεση είναι η *Επιστολή 37*, πιθανότατα προς κάποιο μητροπολίτη, που ο Θεόδωρος παρακαλεί να μεσολαβήσει για να τον επαναφέρουν το γρηγορότερο στην πρωτεύουσα.

–Η *Επιστολή 38*, προς τον έπαρχο Κωνσταντίνο, έχει παρακλητικό χαρακτήρα. Ο Αναστάσιος, προστατευόμενος του Θεοδώρου, αναμείχτηκε σε συμπλοκή που κατέληξε στο φόνο κάποιου πολίτη. Ο Θεόδωρος προσπαθεί να πείσει τον έπαρχο για την αθωότητα του προστατευομένου του.

41. *Επιστολή 28*, σσ. 295-296. Στους κώδικες το όνομα του παραλήπτη είναι συντετμημένο σε Νικ. Το όνομα του πατριάρχη επίσης δεν αναφέρεται, αλλά είναι βέβαιο ότι πρόκειται για τον Πολύευκτο. Ο Θεόδωρος κάνει ειρωνικά λόγο περί «καλού γέροντος». Δεδομένου ότι ο Θεοφύλακτος πέθανε σε ηλικία 46 ετών, δε θα μπορούσε να ονομαστεί «γέρον». Κατά την πατριαρχεία του Πολυεύκτου συνέβησαν αρκετές ταραχές και σχίσματα.

—Η *Επιστολή 39* (καθώς και οι *Επιστολές 40-41*) δε χρονολογείται από την επισκοπική περίοδο του Θεόδωρου. Απευθύνεται στο Θεόδωρο χαρτοφύλακα, αλλά, όπως σημειώσαμε, πρόκειται για μεταγραφικό λάθος· το σωστό θα ήταν να έφερε τον τίτλο: *Θεοδώρου χαρτοφύλακος*. Αναφερθήκαμε στα παλαιογραφικά επιχειρήματα του Darrouzès, που τα θεωρούμε εύστοχα. Η επιστολή, που περιέχει πολλά αυτοβιογραφικά στοιχεία του Θεόδωρου, φαίνεται να απευθύνεται στον πατριάρχη ή στον αυτοκράτορα σε έντονα απολογητικό ύφος. Από της πλευράς αυτής η επιστολή εντάσσεται στον κύκλο των απολογητικών *Επιστολών 1, 2, 9 και 10*.

—Η *Επιστολή 40* είναι η εντονότερα απολογητική. Απευθύνεται στην πατριαρχική σύνοδο η οποία φαίνεται ότι είχε αναλάβει έρευνες προκειμένου να δικαστεί τελεσίδικα ο Θεόδωρος με την κατηγορία του εγκλήματος καθοσίωσης κατά του προσώπου του αυτοκράτορα. Ο Θεόδωρος υπεραμύνεται με σθένος της αθωότητάς του.

—Η *Επιστολή 41*, προς τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ πρέπει να αποτελεί παράλληλη ενέργεια του Θεόδωρου, ο οποίος γράφοντας στη σύνοδο, ταυτόχρονα απευθύνεται στον αυτοκράτορα για να δηλώσει την αφοσίωσή του, να αποποιηθεί κάθε κατηγορία καθοσίωσης και να εκλιπαρήσει την αυτοκρατορική ευπλαχνία.

—Προφανώς ταυτόχρονα με τις επιστολές προς τη σύνοδο και τον αυτοκράτορα, ο Θεόδωρος προσπάθησε να προσεταιριστεί τον πατριάρχη Θεοφύλακτο. Για το λόγο αυτό είχε ζητήσει ακρόαση από τον πατριάρχη, ο οποίος αρχικά του την παραχώρησε, αλλά πριν ο Θεόδωρος αναχωρήσει για το πατριαρχείο, ο Θεοφύλακτος του διεμήνυσε ότι δεν μπορούσε να τον δεχτεί. Στην απελπισία του ο Θεόδωρος συνέταξε την *Επιστολή 42*, με την οποία παραπονείται στον πατριάρχη για τη στάση του.

—Με την *Επιστολή 43*, προς τον αρχιεπίσκοπο Κορίνθου Βασίλειο, ο Θεόδωρος προσπάθησε να επέμβη ευνοϊκά υπέρ του μοναχού Βασιλείου, τον οποίον προτείνει για τη χηρεύουσα θέση της επισκοπής Άργους.

—Η *Επιστολή 44*, προς τον μητροπολίτη Θεόδωρο (πιθανότατα της Κυζίκου), είναι ένα είδος επιγραμματικού επαίνου για την παιδεία και τη σύννεση του παραλήπτη. Γνωρίζοντας την επιρροή που ασκούσε ο Θεόδωρος Κυζίκου στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄, δεν πρέπει να αποκλείσουμε κάποια υστεροβουλία του συντάκτη.

—Η *Επιστολή 45* απευθύνεται και πάλι στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄. Ο Θεόδωρος σε ύφος απελπισμένο ζητά να παύσει να αποτελεί αντικείμενο της αυτοκρατορικής δυσμένειας.

–Η τελευταία *Επιστολή 46*, προς τον πρωτοσπαθάριο και κοιτωνίτη Νικήτα, είναι περισσότερο ένα βραχύ λογοτεχνικό σχέδιασμα περί ειλικρινούς φιλίας.

Με βάση το περιεχόμενο των *Επιστολών* και τις χρονολογικές παρατηρήσεις που προηγήθηκαν είναι δυνατό να επιχειρηθεί μία πρώτη ταξινόμηση τους με κριτήριο τη χειροτονία του Θεοδώρου στο επισκοπικό αξίωμα. Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατό να διακρίνουμε:

1) Τις *Επιστολές 1, 2, 3, 4, 12, 13, 24, 40, 41, 42, 45*, που αναμφισβήτητα γράφτηκαν πριν τη χειροτονία του Θεοδώρου σε επίσκοπο.

2) Τις *Επιστολές 5, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 26*, που πιθανότατα γράφτηκαν προ της χειροτονίας του Θεοδώρου σε επίσκοπο.

3) Τις *Επιστολές 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37*, που αναμφισβήτητα γράφτηκαν μετά την προαγωγή του Θεοδώρου στο μητροπολιτικό θρόνο της Νικαίας.

4) Τις *Επιστολές 6, 7, 11, 22, 25, 30, 38, 39, 43, 44, 46*, που δεν είναι δυνατό να ταξινομηθούν. Από τις *Επιστολές* αυτές πέντε, δηλ. οι 6, 7, 11, 44 και 46, δεν παρέχουν καμία βιογραφικού χαρακτήρα πληροφορία και ως εκ τούτου η αδυναμία να χρονολογηθούν δεν επηρεάζει τη βιογραφική έρευνα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

§ 1. Η καταγωγή και το οικογενειακό περιβάλλον του Θεοδώρου

Ο Θεόδωρος κατ' επανάληψη αναφέρεται, άλλοτε σαφέστερα και άλλοτε με υπαινιγμούς στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Στην *Επιστολή 38*, που απευθύνει στον Κωνσταντίνο, έπαρχο της Κωνσταντινούπολης, εξηγεί ότι δεν κατάγεται από την Κωνσταντινούπολη⁴². Τα ίδια γράφει στην *Επιστολή 1*, που απευθύνει στον πατριάρχη Θεοφύλακτο⁴³.

Στο *Βίο του Αγίου Πέτρου* τονίζει ότι κατά την νεότητά του υπήρξε μαθητής του Πέτρου, όταν ο τελευταίος ήταν επίσκοπος Άργους και Ναυπλίου⁴⁴. Η Αργολική καταγωγή του Θεοδώρου είναι εδώ εμφανής. Εμφανέστερη είναι η Αργολική καταγωγή του Θεοδώρου σε μία σειρά τεσσάρων ε-

42. *Επιστολή 38*, σ. 304.

43. *Επιστολή 1*, σσ. 263-264.

44. *Βίος*, σ. 232, 11-17.

πιστολών που έχουν σχέση με κάποια υπόθεση που φαίνεται ότι απασχόλησε την Αργολίδα⁴⁵. Στις επιστολές αυτές η Αργολίδα φέρεται ως περιοχή καταγωγής του Θεοδώρου.

Ακόμα σαφέστερος γίνεται ο Θεόδωρος στην *Επιστολή 43* που απευθύνει στο μητροπολίτη Κορίνθου Βασίλειο και στην οποία εκδηλώνει έντονο ενδιαφέρον για την εκλογή επισκόπου στη χηρεύουσα επισκοπή Άργους-Ναυπλίου, την οποία αποκαλεί «πατρίδα» του και «πόλη» του⁴⁶. Σε άλλη επιστολή, που απευθύνει στον επίσκοπο Άργους Χριστοφόρο, αποκαλεί τους πιστούς της επισκοπής Άργους-Ναυπλίου «συμπολίτες»⁴⁷. Η Αργολική καταγωγή του Θεοδώρου είναι πλέον εκτός αμφιβολίας. Τέλος στην επιστολή που απευθύνει στους Ναυπλιείς χωρίς να χρησιμοποιεί κάποιον ιδιαίτερο όρο, αφήνει να νοηθεί ότι κατάγεται από την πόλη αυτή⁴⁸. Ανάλογη εντύπωση παρέχει και η περιγραφή της διαμάχης μεταξύ Αργείων και Ναυπλιέων για την κατοχή του λειψάνου του Αγ. Πέτρου. Ο Θεόδωρος, χωρίς να παίρνει σαφή θέση, εκφράζει την πικρία του επειδή τελικά οι Αργείοι, ως πολυπληθέστεροι, επιβλήθηκαν και κράτησαν στο Άργος το λείψανο⁴⁹.

Για την οικογένειά του διαθέτουμε ελάχιστες πληροφορίες. Ο ίδιος αφήνει να εννοηθεί ότι ο πατέρας του ήταν κληρικός και μάλιστα προεσβυτέρως⁵⁰. Για τη μητέρα του δεν αναφέρει τίποτα.

Στην επιστολή του προς τον έπαρχο της Κωνσταντινούπολης, για την οποία έγινε λόγος στην αρχή της παραγράφου, ο Θεόδωρος μιλά για κάποιον Αναστάσιο, προστατευόμενό του, τέκνο ενός νεκρού φίλου του από το Ναύπλιο· ο Αναστάσιος βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη για σπουδές και ο Θεόδωρος τον αποκαλούσε ανεψιό. Όπως σημειώσαμε, ο Αναστάσιος

45. Πρόκειται για τις *Επιστολές 15, 16, 17, 18* (σσ. 283-286), που απευθύνονται αντίστοιχα προς τον επίσκοπο Άργους Χριστοφόρο, προς τους Ναυπλιείς, προς τον ηγούμενο Διονύσιο και προς τον ηγούμενο Ευστράτιο.

46. *Επιστολή 43*, σσ. 314-315.

47. *Επιστολή 15*, σ. 284.

48. *Επιστολή 16*, σ. 284. Πρόκειται για σύντομη ευχαριστήρια επιστολή, όπου ο Θεόδωρος κάνει λόγο για την «πάτριον ἀρετήν», σημειώνει πως αν χρειαστεί θα δείξει έμπρακτα την ευγνωμοσύνη του, ενώ παράλληλα αποκαλεί τους παραλήπτες της επιστολής αδελφούς. Πρόκειται για ένα κείμενο που, χωρίς να είναι ακριβές, αποπνέει τη γενική εκείνη εντύπωση του γράμματος προς γνωστούς και φίλους, προς τους ανθρώπους της πατρίδας.

49. *Βίος*, σ. 252, 362-372.

50. *Επιστολή 2*, σ. 267: ο Θεόδωρος σημειώνει ότι τόσο ο φυσικός του πατέρας όσο και ο πνευματικός του πατέρας (ο Πέτρος Άργους) ήταν «τῶν ἐκ βήματος ἱεροῦ», δηλ. κληρικοί, που μπορούσαν να τελέσουν τη θεία ευχαριστία.

πήρε μέρος σε κάποια συμπλοκή που κατέληξε σε φόνο· η αστυνομία της Κωνσταντινούπολης τον συνέλαβε και τον οδήγησε στο πραιτώριο. Προφανώς ο Αναστάσιος δήλωσε ότι ήταν ανεπιός του Θεοδώρου, δήλωση που περιέπλεξε την υπόθεση, γιατί ο Θεόδωρος είχε έναν πραγματικό ανεπιό, παιδί της αδελφής του, διάκονο στην Κωνσταντινούπολη και νοτάριο (γραμματέα) του πατριαρχείου⁵¹. Ο Θεόδωρος αναγκάστηκε να γράψει στον επάρχο για να διαλευκάνει το θέμα, αλλά και για να ζητήσει την επείγεια του επάρχου, υποστηρίζοντας την αθωότητα του προστατευόμενου του. Αυτό επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο Θεόδωρος διέθετε τουλάχιστον μία αδελφή και ότι η οικογένειά του παρέμεινε στο Ναύπλιο. Ο ίδιος όμως βοήθησε τον ανεπιό του για να εισέλθει στην εκκλησιαστική διοίκηση. Παράλληλα φαίνεται ότι ενδιαφέρονταν για τους νέους της Αργολίδας που έφθαναν στην Κωνσταντινούπολη για σπουδές. Αυτές είναι όλες οι πληροφορίες που διαθέτουμε για την καταγωγή και το οικογενειακό περιβάλλον του Θεοδώρου.

§ 2. Η νεότητα του Θεοδώρου στην Αργολίδα

Για τη νεότητά του, ο Θεόδωρος μιλά ελάχιστα και ευκαιριακά. Με υπερηφάνεια σημειώνει ότι οφείλει την ακεραιότητα του χαρακτήρα του στο οικογενειακό του περιβάλλον και την παιδεία και την αρετή του στον διδάσκαλό του Πέτρο Άργου, τον οποίο είχε σταθερό πρότυπο στη ζωή του⁵². Πέρα όμως από τις γενικότητες αυτές δε δίνει καμιά άλλη συγκεκριμένη πληροφορία. Μία και μόνη φορά, στην *Επιστολή 39*, μαινόμενος εναντίον των καθηγόντων του, σημειώνει: *εμένα δε με μεγάλωσαν μουσικοί και χορευτές και γελωτοποιοί, ούτε με εκπαίδευσαν τελώνες και φορολόγοι, ούτε ανατράφηκα σε γυναικωνίτες όπως εκείνοι. Ούτε τους δούλους μου –πόσο είναι αλήθεια άνιση η τύχη– τους ευνούχισα και τους έκανα ομοφυλόφιλους, όπως αυτοί έκαναν για να –ντρέπομαι μα την αλήθεια και να το γράψω– ικανοποιούν τις αισχρές επιθυμίες τους*⁵³. Είναι σαφές ότι το περιβάλλον του Θεοδώρου είχε τα υγιή εκείνα χαρακτηριστικά της επαρχίας, για τα οποία επαίρεται. Για την ακρίβεια των γραφομένων του δε διστάζει να υ-

51. *Επιστολή 38*, σ. 304.

52. *Επιστολή 1*, σσ. 263-264 και *Επιστολή 2*, σ. 267. Ανάλογο είναι το ύφος στην εισαγωγή του *Βίου του Πέτρου*, σ. 232, 10-17.

53. *Επιστολή 39*, σ. 306. Η *Επιστολή* αυτή, όπως ήδη αναφέραμε, πιθανότατα απευθύνεται στον πατριάρχη Θεοφύλακτο και είναι ιδιαίτερα καυστική. Ο Θεόδωρος δε φείδεται επιθέτων και χαρακτηρισμών για τους αντιπάλους του, που είχαν καταφέρει να επιτύχουν τον κατ' οίκον περιορισμόν του.

πογραμμίσει πως αν κάποιος έχει και την παραμικρή αμφιβολία, δεν έχει παρά να ρωτήσει στην Αργολίδα. Προσεκτική παρατήρηση των κατηγοριών που κατά καιρούς του προσήψαν, δείχνει ότι ο αδέκαστος χαρακτήρας του υπήρξε αιτία πολλών συκοφαντιών και προσπαθειών να απομακρυνθεί από νευραλγικές θέσεις οικονομικού χαρακτήρα, ώστε να μην εμποδίζει άνομες συναλλαγές και δωροληπτικές σχέσεις. Όπως σημειώνει ο Dargouzès, ο Θεόδωρος γεννημένος και αναθραμμένος σε αυστηρό οικογενειακό περιβάλλον, όπου κυριαρχούσε η ευλάβεια και ο πατριαρχισμός, δεν μπορούσε να διαμορφώσει χαρακτήρα διαφορετικό. Ήταν προορισμένος να υπηρετήσει την Εκκλησία με αυστηρότητα και ευθύτητα⁵⁴.

Πότε όμως γεννήθηκε ο Θεόδωρος; Κάποιοι υπολογισμοί είναι δυνατό να γίνουν με βάση την επισκοπεία του Πέτρου Άργους. Ο Πέτρος χειροτονήθηκε στην επισκοπή Άργους μετά το 912⁵⁵. Σύντομα δημιούργησε στο Άργος έναν εκπαιδευτικό κύκλο ανώτερης φιλολογικής και θεολογικής μόρφωσης στον οποίο μαθήτευσε και ο Θεόδωρος. Στις ανώτερες σπουδές γίνονταν δεκτοί στη βυζαντινή εποχή νέοι που είχαν συμπληρώσει το στοιχειώδη κύκλο, συνήθως τετραετούς μαθητείας. Τις στοιχειώδεις γνώσεις ο Θεόδωρος πιθανόν διδάχτηκε από τον ίδιο τον πατέρα του, δεδομένου ότι οι κληρικοί ήταν αυτοί που στην επαρχία δίδασκαν στα παιδιά τα πρώτα τους γράμματα. Στη σχολή του Πέτρου δεν ήταν δυνατόν να προσήλθε πριν από το δωδέκατο έτος της ηλικίας του⁵⁶. Με τους υπολογισμούς αυτούς η γέννηση του Θεοδώρου πρέπει να τοποθετηθεί το αργότερο γύρω στο 900.

Ο Πέτρος χειροτόνησε τον Θεόδωρο διάκονο και πρεσβύτερο. Κανονικά η χειροτονία σε πρεσβύτερο γινόταν μετά το 28ο έτος της ηλικίας του χειροτονουμένου και φυσικά ο Πέτρος δε θα παρέβαινε ποτέ έναν εκκλησιαστικό κανόνα. Δεδομένου ότι ο θάνατος του Πέτρου τοποθετείται λίγο μετά το 922, η γέννηση του Θεοδώρου με βάση αυτόν τον υπολογισμό θα πρέπει να τοποθετηθεί λίγο προ του 900 και ίσως γύρω στο 895, χρονολογία που φαίνεται πιθανότερη.

Πότε ο Θεόδωρος εγκατέλειψε την Αργολίδα για την Κωνσταντινούπολη; Στο *Βίο του Αγ. Πέτρου*, ο Θεόδωρος σημειώνει ότι ήταν παρών στο

54. Dargouzès, σ. 53.

55. Βλ. Ρ. Γιαννοπούλου, *Ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τοῦ βυζαντινοῦ Ἄργους*, σσ. 305-306, με τη σχετική βιβλιογραφία, καθώς και το λήμμα *Ἄργος*, στο *Λεξικὸν τῆς Βυζαντινῆς Πελοποννήσου*, Αθήνα, 1998, σσ. 58-61, ὑπὸ Π. Γιαννοπούλου και Αθηνάς Ντούλια.

56. Ο Θεόδωρος τονίζει πάντως ότι ήταν αιώμα «παῖς», όταν προσήλθε στη σχολή του Πέτρου, βλ. *Επιστολή 2*, σ. 267, και *Βίος*, σ. 232, 10-17.

θάνατο του αγίου και η σύνταξη δείχνει ότι ως τότε δεν έχει φύγει από την Αργολίδα⁵⁷. Αν ο θάνατος του Πέτρου τοποθετείται, όπως σημειώσαμε, λίγο μετά το 922, πρέπει να συμπεράνουμε ότι ως τότε ο Θεόδωρος παρέμενε στην Αργολίδα. Δεν φαίνεται όμως να μόνασε, γιατί αργότερα στην Κωνσταντινούπολη δεν ήταν ιερομόναχος, ούτε έμενε σε μοναστήρι. Ασφαλώς είχε αναπτύξει σχέσεις με μοναχούς της Αργολίδας, με τους οποίους αλληλογραφούσε αργότερα. Ίσως μάλιστα κάποιιοι από αυτούς να ήταν συμμαθητές του Θεοδώρου στη σχολή του Πέτρου, όπως αφήνει να νοηθεί η *Επιστολή 14*⁵⁸.

§ 3. Η άφιξη στην Κωνσταντινούπολη

Όπως αναφέραμε ο Θεόδωρος έφυγε από την Αργολίδα μετά το 922 και πρέπει να ήταν τότε περίπου τριάντα ετών. Δε γνωρίζουμε αν οι γονείς του ζούσαν ή αν είχαν πεθάνει. Κυρίως όμως δε γνωρίζουμε τους λόγους που ώθησαν τον Θεόδωρο σ' αυτή την απόφαση. Το βέβαιο είναι ότι δεν πήγε στην Κωνσταντινούπολη για σπουδές, γιατί στις *Επιστολές* του, κάθε φορά που αναφέρεται στην παιδεία του, δεν ξεχνά να υπογραμμίσει ότι την απέκτησε στην Αργολίδα και όχι στην πρωτεύουσα⁵⁹.

Η πρωτεύουσα την εποχή εκείνη ασκούσε τεράστια έλξη στους μορφωμένους νέους της επαρχίας που είχαν φιλοδοξίες. Οποιαδήποτε δυνατότητα εισόδου στην αυτοκρατορική ή την εκκλησιαστική διοίκηση προϋπέθετε την παρουσία των ενδιαφερομένων στην πρωτεύουσα. Εκεί, μέσα στο γενικό κλίμα της ευνοιοκρατίας και των πελατειικών σχέσεων, που απαιτούσε ευρύ κύκλο γνωριμιών, αλλά και δολοπλοκιών, αμοιβαίων υποσχέσεων, κολακειών και εκδουλεύσεων, ο κάθε ενδιαφερόμενος που διέθετε ήδη τα αναγκαία προσόντα, προσπαθούσε να αποκτήσει ισχυρούς προστάτες που θα τον προωθούσαν στο αυτοκρατορικό περιβάλλον. Η αυτοκρατορική εύνοια αποτελούσε τη μοναδική οδό εισόδου στον κρατικό μηχανισμό που εξασφάλιζε τα προς το ζην αναγκαία, αλλά και την κοινωνική υπόληψη.

57. Για τη χρονολογία του θανάτου του Πέτρου, βλ. τη σημείωση 55 και επιπλέον C. Crimi, *L' "Epitafio di Atanasio di Metone"* (BHG 196) di Pietro vescovo d'Argo, εις *Άλφειός. Rapporti storici e letterari fra Sicilia e Grecia*, Caltanissetta, 1998, σ. 61.

58. Πρόκειται για τους ηγουμένους δύο μοναστηρίων της Αργολίδας, τον Διονύσιο και τον Ευστράτιο, προς τους οποίους γράφει αντίστοιχα τις *Επιστολές 17 και 18*. Η α-κέφαλη *Επιστολή 14*, σ. 282, όπως σημειώσαμε, απευθύνεται σε κάποιον ηγούμενο, ο οποίος, όπως υπονοεί ο Θεόδωρος, είχε τον ίδιο πνευματικό πατέρα.

59. Βλ. σημ. 56.

Ποιοι βοήθησαν τον Θεόδωρο στα πρώτα του βήματα στην πρωτεύουσα είναι άγνωστο. Πιθανόν γνωστοί του από την Αργολίδα, ήδη εγκατεστημένοι στην Κωνσταντινούπολη. Ίσως η οικογένεια του Πέτρου Αργους. Κάθε υπόθεση είναι δυνατή επί του προκειμένου. Το γεγονός είναι ότι στις πρώτες χειροτονίας του στον επισκοπικό βαθμό επιστολές του, ο Θεόδωρος αναφέρει ότι ανήκε στον αυτοκρατορικό κλήρο, ενώ παράλληλα εργαζόταν στην πατριαρχική γραμματεία, εργασία από την οποία κέρδιζε τα αναγκαία για να ζήσει. Τι ακριβώς σήμαιναν αυτές οι ενασχολήσεις, θα αποτελέσει αντικείμενο της επόμενης παραγράφου. Κατά την ίδια περίοδο ο Θεόδωρος αντιμετωπίζει κατ' επανάληψη κατηγορίες εναντίον του, εμπλέκεται σε αμφιβόλου νομιμότητας υποθέσεις και τελικά καταδικάζεται σε εξορία ή εκτόπιση και απομάκρυνση από την πατριαρχική γραμματεία. Τα ζητήματα αυτά θα αποτελέσουν αντικείμενο της μεθεπομένης παραγράφου.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε την υπόθεση του Βέη σύμφωνα με την οποία ο Θεόδωρος διατέλεσε διάκονος του μητροπολίτη Νικαίας Αλεξάνδρου. Η υπόθεση αυτή βασίζεται σε μία σημείωση του ίδιου του Αλεξάνδρου, γνωστού για τις φιλολογικές του ικανότητες. Σχολιάζοντας τον Λουκιανό, ο Αλέξανδρος σημειώνει «*Διόρθωσα ἐγὼ Ἀλέξανδρος μετὰ Θεοδώρου διακόνου τοῦ ἡμῖν ὑπηρετοῦντος*»⁶⁰. Ο Βέης ταυτίζει τον προαναφερόμενο διάκονο με τον Θεόδωρο Νικαίας και νομίζει ότι ο Αλέξανδρος βοήθησε στη συνέχεια τον Θεόδωρο για να καταλάβει τη μητρόπολη Νικαίας⁶¹. Η υπόθεση αν και ελκυστική δεν έχει την ελαχίστη πιθανότητα να ανταποκρίνεται στην ιστορική πραγματικότητα. Όχι μόνον γιατί ο Αλέξανδρος ασχολήθηκε με τα σχόλια του Λουκιανού όταν ήταν καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης, πριν να χειροτονηθεί μητροπολίτης Νικαίας⁶², αλλά και γιατί ο Θεόδωρος ήταν ήδη πρεσβύτερος όταν έφτασε στην πρωτεύουσα. Άλλωστε περί το 944-945, ο Αλέξανδρος απομακρύνθηκε από τη μητρόπολη Νικαίας και εξορίστηκε, ενώ ο Θεόδωρος τοποθετείται στο θρόνο της Νικαίας περί το 956. Είναι πιθανόν ο Αλέξανδρος να γνώριζε τον Θεόδωρο, αλλά δεν τον είχε ποτέ διάκονό του.

§ 4. Αρμοδιότητες και ασχολίες του Θεοδώρου στην Κωνσταντινούπολη

Ο Θεόδωρος, σε αναφορά που υποβάλλει στον αυτοκράτορα Κωνσταν-

60. Βλ. *Σχόλια εἰς Λουκιανόν*, ἐκδ. Η. Rabe, Λειψία, 1906, σ. 28,78 και σ. 29,4-5.

61. Βέης, σ. 383.

62. Για τον Αλέξανδρο ως καθηγητή του Πανεπιστημίου, βλ. *Συνεχιστής του Θεοφάνη*, σ. 446,9-22.

τίνο Ζ', δηλ. σε επίσημο έγγραφο τονίζει ότι ήταν «*ὑπηρέτης βασιλέως και πατριάρχου*» και γνωστός στην κοινωνία της Κωνσταντινούπολης⁶³. Στην επιστολή αυτή, που χρονολογείται προ της χειροτονίας του Θεόδωρου στη μητρόπολη Νικαίας, είναι σαφής η διπλή του ιδιότητα.

Στην *Επιστολή 4*, ο Θεόδωρος δίνει πληροφορίες για τη θέση του μεταξύ των μελών του αυτοκρατορικού κλήρου. Είναι γνωστό ότι τα Ανάκτορα διέθεταν ειδικό σώμα κληρικών, το οποίο ιερουργούσε στις αυτοκρατορικές εκκλησίες της πρωτεύουσας. Η σπουδαιότερη από τις εκκλησίες αυτές ήταν η Αγία Σοφία, ναός στον οποίο είχε τοποθετηθεί και ο Θεόδωρος⁶⁴. Τα του κλήρου της Αγίας Σοφίας, τα των αποδοχών του και της ιεραρχίας του καθορίστηκαν νομοθετικά στις αρχές του Ζ' αιώνα από τον αυτοκράτορα Ηράκλειο (610-641)⁶⁵. Στην *Επιστολή 4*, που στην πραγματικότητα είναι διαμαρτυρία, ο Θεόδωρος ως εκπρόσωπος των ομοβάθμων του, απευθύνεται στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ', διότι κάποιος από τον κλήρο προήχθη χαριστικά και κατά παράβαση της αρχαιότητας. Ο Θεόδωρος σχεδόν απαιτεί την αποκατάσταση της τάξης. Στην ίδια αναφορά σημειώνει ότι οι κληρικοί της Αγίας Σοφίας λάμβαναν ετήσια αποζημίωση, γεγονός άλλωστε γνωστό από τη νομοθετική ρύθμιση του Ηρακλείου. Η προαγωγή είχε μισθολογικές επιπτώσεις, αλλά ήταν δυνατόν ο αυτοκράτορας να μειώσει ή να αυξήσει την ετήσια παροχή, άσχετα από τις τυχόν προαγωγές⁶⁶. Ο Θεόδωρος, πιθανόν για να μην κατηγορηθεί ως φιλοχρήματος, τονίζει ότι οι ομόβαθμοί του δεν ενοχλήθηκαν από τη μισθολογική αύξηση του προαχθέντος, αλλά από τη διατάραξη της αρχαίας τάξης και της ιεραρχικής προτεραιότητας.

Σχετικά με τη θέση του Θεόδωρου στο πατριαρχείο, οι πληροφορίες είναι περισσότερες. Όπως παρατηρεί ο Darrouzès, η *Επιστολή 39*, που στον κώδικα της Βιέννης φέρει τον τίτλο «*Θεόδωρω χαρτοφύλακι*», θα ήταν ορθότερο να διαβαστεί «*Θεόδωρου χαρτοφύλακος*». Με βάση αυτή την επιστολή ο Darrouzès γράφει ότι ο Θεόδωρος είχε στην πατριαρχική γραμματεία τη θέση του χαρτοφύλακα⁶⁷. Η άποψη αυτή του Γάλλου σοφού φαίνε-

63. *Επιστολή 3*, σσ. 270-272.

64. *Επιστολή 4*, σ. 273, όπου ο Θεόδωρος αναφέρεται στο «*τῆς μεγάλης Σοφίας ἱερόν*», στο οποίο υπηρετούσε.

65. Βλ. *Νεαραί Ἡρακλείου*, ἐκδ. Ι. και Π. Ζέπου, στο *Jus Graecoromanum*, Ἀθήναι 1931, Ι, σσ. 27-39.

66. *Επιστολή 4*, σ. 274. Την επιχορήγηση αυτή ο Θεόδωρος ονομάζει «*ἐτήσιον*» και αφήνει να εννοηθεί ότι η προαγωγή στον κλήρο είχε επιπτώσεις και στις αποδοχές.

67. Darrouzès, σ. 53.

ται ορθή, αλλά παραμένει πάντοτε υπόθεση.

Η φύση της εργασίας του Θεόδωρου περιγράφεται με αρκετή ενάργεια σε τρεις επιστολές. Στην *Επιστολή 2*, προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο, ο Θεόδωρος γράφει ότι ήταν υπεύθυνος του πατριαρχικού γραφείου που τοποθετούσε τους νεοεκλεγμένους ηγουμένους στα πατριαρχικά μοναστήρια. Σύμφωνα με την κρατούσα τάξη, οι ηγούμενοι προσέρχονταν στον πατριάρχη, ο οποίος σφράγιζε με την πατριαρχική σφραγίδα το λεγόμενο «*ένταλμα*», δηλ. το πιστοποιητικό εκλογής. Στη συνέχεια, οι ηγούμενοι παρουσιάζονταν στον Θεόδωρο για να κάνει την «*προγραφή*», όρος που σημαίνει την παροχή στον ηγούμενο ορισμένης περιουσίας για τη συντήρηση της μονής. Ταυτόχρονα ο Θεόδωρος νουθετούσε τους ηγουμένους, για θέματα κανονικά, νομικά και οικονομικά⁶⁸. Η υπηρεσία αυτή ανταποκρίνεται σε αυτή του χαρτοφύλακα του πατριαρχείου, γεγονός που ευνοεί την υπόθεση του *Daipouzès*. Γενικά ο Θεόδωρος παρουσιάζεται σαν γνώστης του πολιτικού και του κανονικού δικαίου και σε πολλές επιστολές του επικαλείται τις πολιτικές και εκκλησιαστικές διατάξεις. Ανάλογη είναι η εργασία του στην *Επιστολή 5* προς στον Φιλόθεο, μητροπολίτη Ευχαϊτών, ο οποίος είχε απευθυνθεί στο πατριαρχείο για να έχει σαφή πληροφόρηση σχετικά με την κανονική αποδοχή των αιρετικών που επιστρέφουν στην ορθόδοξη πίστη. Ο Θεόδωρος κάνει μία μικρή πραγματεία για το θέμα· υπογραμμίζει τις θέσεις της πατερικής διδασκαλίας, αναλύει την εκκλησιαστική νομοθεσία και υποδεικνύει τα περιθώρια της οικονομίας⁶⁹. Η επιστολή αυτή είναι γραμμένη πριν από τη χειροτονία του Θεόδωρου στον επισκοπικό βαθμό, γιατί το ύφος και οι προσφωνήσεις είναι τα αρμόζοντα σε κατώτερο κληρικό που απευθύνεται σε μητροπολίτη⁷⁰. Πρέπει να τοποθετηθεί στα πρώτα έτη της επισκοπείας του Φιλοθέου, ίσως μάλιστα στο πρώτο έτος της επισκοπείας του, όταν ακόμα δε γνώριζε καλά την εκκλησιαστική νομοθεσία. Η τοποθέτηση του Θεοφίλου στη μητρόπολη των Ευχαϊτών έγινε μεταξύ του 945 και του 963. Αντίθετα ο Θεόδωρος φαίνεται να μην

68. *Επιστολή 2*, σσ. 266-268. Η *Επιστολή* αυτή είναι η πλέον λεπτομερής σχετικά με τις υπηρεσίες του Θεόδωρου στους κόλπους της πατριαρχικής γραμματείας.

69. *Επιστολή 5*, σσ. 274-276.

70. *Αυτόθι*. Ο Θεόδωρος χρησιμοποιεί την προσφωνήση «*ιερώτατε*», που ήταν σε χρήση όταν κάποιος απευθυνόταν σε μητροπολίτη. Αργότερα, όταν ο Θεόδωρος θα χειροτονηθεί μητροπολίτης, γράφοντας στους άλλους μητροπολίτες, χρησιμοποιεί τις προσφωνήσεις «*ιερώτατε δέσποτα και αδελφέ*», βλ. *Επιστολή 31*, σ. 299, «*σεβασμιάτατε δέσποτα*», βλ. *Επιστολή 32*, σ. 299, «*τιμιάτατε αδελφέ*», βλ. *Επιστολή 37*, σ. 303.

είναι πρωτόπειρος στη θέση αυτή.

Στις *Επιστολές 12 και 21*, προς τον έπαρχο της Κωνσταντινούπολης Θεόδωρο Βελωνά, ο Θεόδωρος αφήνει να εννοηθεί ότι ήταν υπεύθυνος για τη διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας. Και στις δύο επιστολές ο λόγος είναι περί ενός εκκλησιαστικού κτήματος που ο αντίδικος ισχυριζόταν ότι το είχε πάρει σαν προίκα⁷¹. Ο Θεόδωρος αποδεικνύεται καλός γνώστης του πολιτικού δικαίου περί ιδιοκτησίας, κληρονομιών και φορολογικού καθεστώτος. Δείχνει έμπειρος νομομαθής και επιδέξιος χειριστής νομικών ζητημάτων. Είναι όμως αμφίβολο αν η θέση που κατείχε τη εποχή εκείνη ήταν αυτή του χαρτοφύλακα. Τέτοιες υποθέσεις δεν ανήκαν στην πατριαρχική γραμματεία, αλλά στην αρμόδια νομική της υπηρεσία. Δεν αποκλείεται ο Θεόδωρος να τοποθετήθηκε σε άλλη σπουδαιότερη θέση της εκκλησιαστικής διοίκησης.

Ο Θεόδωρος αμειβόταν για τις υπηρεσίες του στην πατριαρχική διοίκηση. Όπως αναφέρει, τα χρήματα του μισθού του επέτρεπαν να ζει⁷². Οι ετήσιες ανακτορικές αποδοχές για τις υπηρεσίες του ως κληρικού στην Αγία Σοφία φαίνεται ότι δεν αντιπροσώπευαν αξιόλογα ποσά, λόγος για τον οποίο ο Θεόδωρος τις αποσιωπά. Από πλευράς όμως κοινωνικής προβολής, είναι η θέση του στην Αγία Σοφία που έπαιζε τον κύριο λόγο, ενώ την επαγγελματική του απασχόληση στο Πατριαρχείο δεν τη θεωρεί ιδιαίτερα τιμητική⁷³.

Πώς όμως ο Θεόδωρος εισήλθε στον αυτοκρατορικό κλήρο και στην εκκλησιαστική διοίκηση; Όταν έφθασε στην Κωνσταντινούπολη δεν πρέπει να ήταν εντελώς άγνωστος στους εκκλησιαστικούς κύκλους. Αυτό όμως δεν αρκούσε. Κάποιος ή κάποιοι τον βοήθησαν να έρθει σε επαφή με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ'. Τα υπόλοιπα δεν ήταν δύσκολα: το πνεύμα του

71. Από την *Επιστολή 12*, σ. 280, εικάζεται ότι ο αντίδικος είχε καταφύγει στην πολιτική δικαιοσύνη κατηγορώντας τον Θεόδωρο. Η *Επιστολή 21*, σσ. 289-290, γραμμένη από την εξορία, δείχνει ότι ο αντίδικος προσπαθούσε να επαφεληθεί από τη δυσμένεια, στην οποία βρισκόταν ο Θεόδωρος, για να επιτύχει στις βλέψεις του.

72. Στην *Επιστολή 26*, σ. 293, προς την αυτοκράτειρα Ελένη, ο Θεόδωρος τονίζει ότι μετά την απομάκρυνσή του από την πατριαρχική γραμματεία, βρισκόταν σε κατάσταση «πενίας και άδοξίας και άλλης άπορίας» και ότι υπέφερε από «ένδειαν». Ανάλογο είναι το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί στην *Επιστολή 45*, σσ. 315-316, προς τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ'.

73. Στην *Επιστολή 40*, σ. 308, προς τη σύνοδο, όπου απαριθμεί τις τιμωρίες που του επιβλήθηκαν, αναφέρει σαν πρώτη και σπουδαιότερη την απομάκρυνσή του «των του βασιλείου ναού περιβόλων και αυτού του κλήρου».

Θεόδωρου, οι γνώσεις του και η λαμπρή κλασική του παιδεία γοήτευσαν τον αρχαιοφιλό και προστάτη της παιδείας Κωνσταντίνο. Η αυτοκρατορική εύνοια γρήγορα άνοιξε τις θύρες της εκκλησιαστικής διοίκησης στο φιλόδοξο Ναυπλιέα και η τοποθέτησή του στο πατριαρχείο του επέτρεψε μια άνετη ζωή. Σύντομα προσκάλεσε κοντά του τον ανειψιό του Αναστάσιο, που χειροτονήθηκε διάκονος, τον άλλο Αναστάσιο για τον οποίο έγινε λόγος, το τέκνο του φίλου του από το Ναύπλιο, απέκτησε υπηρέτες⁷⁴ και δούλους, από τους οποίους ένας, ο Δημήτριος, ήταν μόλις τεσσάρων χρόνων όταν τον αγόρασε. Ο Θεόδωρος εκπαίδευσε τον Δημήτριο, τον μεταχειριζόταν σαν να ήταν ελεύθερος και δέκα οκτώ χρόνια αργότερα τον ελευθέρωσε. Ο Δημήτριος όμως, που συνάντησε δυσκολίες στη ελεύθερη ζωή και που ίσως διέπραξε και αδικήματα, ζήτησε να επανέλθει στην κατάσταση δουλείας μάλλον για να αποφύγει τις διώξεις, πράγμα που ο Θεόδωρος αρνήθηκε⁷⁵. Κατά το παράδειγμα των μορφωμένων ευγενών, ο Θεόδωρος δημιούργησε μία μικρή προσωπική αυλή. Διέθετε ακόμα ένα μικρό σταύλο με τουλάχιστον ένα άλογο και ένα μουλάρι⁷⁶. Στην αναφορά του προς τον αυτοκράτορα, ο Θεόδωρος σημειώνει ότι τα συγγενικά του πρόσωπα, οι δούλοι και το υπηρετικό προσωπικό παρέμειναν στο σπίτι του και ορισμένοι τον συνόδευαν στις επίσημες εξόδους του⁷⁷.

Η κατάσταση του όμως κατά τα πρώτα χρόνια παραμονής του στην πρωτεύουσα δεν ήταν τόσο ανθηρή. Στην *Επιστολή 2*, προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο, που πρέπει να είναι από τις παλαιότερες, ο Θεόδωρος λέει ότι ζούσε φτωχικά και ότι δε διέθετε καν δικό του σπίτι⁷⁸. Στις μετέπειτα επιστολές αφήνει να εννοήσουμε ότι απέκτησε ιδιόκτητο σπίτι και ότι, παρόλες τις ρητορικές του αποστορφές περί πτωχείας, δε φαίνεται να αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα⁷⁹.

Η άνοδος του στην κοινωνική και οικονομική κλίμακα, οι φιλικές σχέσεις του με τον αυτοκράτορα και τον πατριάρχη Θεοφύλακτο προκάλεσαν

74. Ο Θεόδωρος μιλά για τα «άνθρώπια» ή «άνθρωπάρια», όπως αποκαλεί τους υπηρέτες του, στις *Επιστολές 3* (σ. 272), 21 (σ. 289) και 40 (σ. 308).

75. *Επιστολή 22*, σσ. 290-291.

76. Βλ. *Επιστολή 3*, σσ. 269-272.

77. *Αυτόθι*. Εξάλλου στην *Επιστολή 21*, σ. 289, ο Θεόδωρος σημειώνει ότι κατά την περίοδο της εξορίας του, είχε αφήσει «έν άνθρωπάριον πρὸς φυλακὴν τῆς οἰκίας».

78. Στην *Επιστολή 1*, σ. 264, αφήνει να εννοηθεί ότι δε διέθετε ιδιόκτητο σπίτι, αλλά ενοικίαζε. Στην *Επιστολή 2*, σ. 267, γίνεται εντελώς σαφές χαρακτηρίζοντας τον εαυτόν του ως «μηδ' ἔστιαν οἰκείαν κεκτημένω».

79. Βλ. μνεία της ιδιόκτητης οικίας στην *Επιστολή 21*, σ. 289.

το φθόνο ορισμένων και κυρίως όσων έβλεπαν να εκτοπίζονται από τον επαρχιώτη σοφό και λόγιο, που οι φιλοδοξίες του τον ωθούσαν ολοένα ψηλότερα. Ο ίδιος στην *Επιστολή 1* προς το Θεοφύλακτο μιλά καθαρά για αυτό το φθόνο που προκαλούσε «*ή ήμῶν προκοπή*»⁸⁰, όπως γράφει. Πολύ σύντομα αντιμετώπισε κατηγορίες και όχι μόνο έχασε την αυτοκρατορική εύνοια, τη θέση του και τα προνόμια, αλλά κινδύνευσε και η ίδια του η ζωή.

§ 5. Η πρώτη κατά του Θεοδώρου επίθεση

Στην αλληλογραφία του Θεοδώρου δεν είναι σαφές πώς ακριβώς άρχισε η εναντίον του εκστρατεία, από ποιους ενορχηστρώθηκε και ποιοι είχαν να επωφεληθούν από την απομάκρυνσή του. Φαίνεται ότι η όλη υπόθεση εξελίχτηκε σε δύο φάσεις. Κατά την πρώτη φάση οι κατηγορίες, μάλλον οικονομικού χαρακτήρα, δεν κλόνισαν την εμπιστοσύνη του πατριάρχη και του αυτοκράτορα προς το πρόσωπο του Θεοδώρου. Κατά τη δεύτερη φάση οι εχθροί του κατάφεραν τελικά να τον απομακρύνουν από το πατριαρχικό και το αυτοκρατορικό περιβάλλον.

Ατυχώς, η αδυναμία ακριβούς χρονολόγησης των επιστολών καθιστούν εξαιρετικά δυσχερή την παρακολούθηση των γεγονότων. Το μόνο βέβαιο είναι ότι προ του θανάτου του πατριάρχη Θεοφύλακτου, το 956, ο Θεόδωρος έχει επανέλθει στην προτέρα κατάσταση⁸¹: οι τάλαιπωρίες στις οποίες υποβλήθηκε εξαιτίας των κατηγοριών του αποτελούσαν ήδη παρελθόν.

Κατά την άποψή μας η πρώτη διαβολή εναντίον του Θεοδώρου είναι αυτή για την οποία κάνει λόγο στην *Επιστολή 2* προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο. Στην εκτενή και ρητορική εισαγωγή, ο Θεόδωρος τονίζει ότι είναι πτωχός, ενώ προς το τέλος υπογραμμίζει ότι δε διαθέτε καν ιδιόκτητο σπίτι, ότι τα μόνα του έσοδα προέρχονταν από το μισθό του στην πατριαρχική γραμματεία και ότι με αυτά δεν μπορούσε ούτε την τροφή του να εξασφαλίσει. Παρά την πτωχεία του όμως, έγινε στόχος επίθεσης εκ μέρους ορισμένων ηγουμένων, τους οποίους παρουσιάζει σαν πάμπλουτους και με μόνη φροντίδα «*τήν γαστέρα βόσκειν*», όπως τονίζει επιγραμματικά. Οι άνθρωποι αυτοί συνέταξαν μία κατηγορητήρια αναφορά εναντίον του Θεοδώρου την οποία απέστειλαν στον πατριάρχη. Στην αναφορά κατηγορούν τον

80. *Επιστολή 1*, σ. 263.

81. Σημειώσαμε ήδη ότι το 956, ο Θεόδωρος κατέχει μία από τις υψηλές θέσεις στην πατριαρχική ιεραρχία και είναι αυτός που συντάσσει την ενθροπιστήρια *Επιστολή 21* (σσ. 288-289) του νέου πατριάρχη Πολυεύκτου προς τον πατριάρχη Αντιοχείας.

Θεόδωρο για δωροληψία, ασέβεια και πλεονεξία⁸². Η αναφορά επεκτεινόταν σε λαιδορίες εναντίον του Θεοδώρου για τα αραιά γένια του, τα λίγα μαλλιά του και την ισχνότητά του⁸³. Ο Θεόδωρος ανασκευάζει όλες τις κατηγορίες, ενώ για τις λαιδορίες γίνεται σκωπτικός λέγοντας ότι δεν έχει, όπως οι κατηγοροί του, τα μάγουλα πυκνότριχα σαν μυγοπαγίδες, ούτε την προγαστεροσύνη τους, ούτε τους χοντρούς τους τραχήλους· όσο για τις *τρίχες* λέει, *ας μην πω τίποτε για όσους τις επικαλούνται σαν το μόνο προσόν τους*⁸⁴. Η οργή εναντίον του Θεοδώρου υπήρξε αποτέλεσμα της επιμονής του να εφαρμόζει τη νόμιμη διαδικασία και να μην παραχωρεί στους νεοεκλεγμένους ηγούμενους τίτλους ιδιοκτησίας, πριν οι ίδιοι να παρουσιαστούν στον πατριάρχη με το έγγραφο της εκλογής τους⁸⁵. Πρωτεργάτης της αναφοράς φέρεται ο ηγούμενος της μονής των Ρουφινιανών. Στο σημείο αυτό επιβάλλεται μια παρένθεση. Ο Θρακικός οικισμός των Ρουφινιανών, η αρχαία Δρυς, ήταν ουσιαστικά προάστειο της Κωνσταντινούπολης⁸⁶. Οι πηγές αναφέρουν τουλάχιστον δύο ενοριακούς ναούς και τέσσερις μονές στις Ρουφινιάνες. Η μονή για την οποία μιλά ο Θεόδωρος ήταν αυτή του Αγίου Υπατίου, η οποία είχε εγκαταλειφτεί ίσως από την περίοδο της εικονομαχίας. Οι Λεκαπνηοί, και κυρίως ο πατριάρχης Θεοφύλακτος, ανέλαβαν την ανοικοδόμησή της και την έθεσαν υπό την προστασία τους. Στη μονή αυτή τάφηκε ο Θεοφύλακτος το 956 και ίσως επίσης ο πατέρας του, ο αυτοκράτορας Ρωμανός Α' ⁸⁷. Προφανώς ο ηγούμενος της μονής ανήκε στον κύκλο των Λεκαπνηών. Ο Θεόδωρος, με τον αδέκαστο χαρακτήρα του, συμπεριφέρθηκε στο νεοεκλεγέντα ηγούμενο των Ρουφινιανών με τον ίδιο αμερόληπτο τρόπο που αντιμετώπιζε κάθε ηγούμενο. Αυτό δυσαρέστησε τον ηγούμενο των Ρουφινιανών, του οποίου η εκλογή φαίνεται ότι δεν ήταν εντελώς κανονική, γιατί ο πατριάρχης, συνοδευόμενος από τον Θεόδωρο, πήγαν στο

82. *Επιστολή 2*, σσ. 265-268, ένθα το κύριο σώμα των κατηγοριών.

83. *Ένθα ανωτέρω*, σ. 268: οι λαιδορίες εις βάρος του Θεοδώρου για την εξωτερική του εμφάνιση.

84. *Ένθα ανωτέρω*, σσ. 267-268.

85. *Ένθα ανωτέρω*, σ. 266.

86. Βλ. Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, έκδ. Ch. De Boor, Λειψία 1883, σ. 78,21-22. Ο R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Παρίσι 1975, αφιερώνει στις Ρουφινιανές τις σσ. 36-40.

87. Βλ. Janin, *ένθα ανωτέρω*, σ. 39. Ο Γεώργιος Κεδρηγός, *Σύνοψις Ιστοριών*, έκδ. I. Bekker στο *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, Βόννη 1838-1839, II, σ. 325,12-13, όμως υποστηρίζει ότι ο Ρωμανός Α' τάφηκε στη μονή του Μυριελαίου, της οποίας υπήρξε ο ιδρυτής.

μοναστήρι για έρευνες⁸⁸. Ο Θεόδωρος απορεί γιατί δε διατυπώθηκαν τότε παράπονα εναντίον του και γιατί η κατηγορητήρια αναφορά στάλθηκε αργότερα, όταν δεν μπορούσε να αποστομώσει τους κατηγορούς του. Κυρίως όμως τον ενοχλεί το γεγονός ότι ο πατριάρχης, γνώστης των γεγονότων, αντί να απορρίψει ασυζητητί την αναφοράν, την έλαβε υπόψη του. Με πικρία ακόμα υπογραμμίζει ότι κατηγορείται επίσης ότι κακολόγησε τον πατριάρχη και ότι η κατηγορία αυτή προέρχεται από πρόσωπα τα οποία είναι γνωστό ότι λωιδρούν τον πατριάρχη⁸⁹. Η βολή του Θεοδώρου κατά του ηγουμένου των Ρουφινιανών είναι έμμεση, αλλά σαφής.

Δε γνωρίζουμε τι συνέβη στη συνέχεια. Η *Επιστολή 1* όμως, επίσης προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο, αφήνει εύκολα να νοηθεί ότι η υπόθεση πήρε διαστάσεις, κυρίως εξαιτίας της κατηγορίας δυσφήμισης του Θεοφυλάκτου. Ο πατριάρχης έγραψε στον Θεόδωρο ένα γράμμα επιτιμητικό. Η *Επιστολή 1* του Θεοδώρου αποτελεί απάντηση στο πατριαρχικό γράμμα και αναφέρει ότι ζήτησε να τον υπερασπιστούν διάφορα πρόσωπα, αλλά και «πόλεις όλόκληροι»⁹⁰. Αυτός ο τελευταίος υπαινιγμός παραπέμπει στις *Επιστολές 14* και *16-18*, προς πρόσωπα της Αργολίδας. Στην *Επιστολή 16*, προς τους Ναυπλιείς, ο Θεόδωρος ευχαριστεί τους συμπατριώτες του γιατί ενώ στην αρχή αμφέβαλλαν για την αθωότητά του, στη συνέχεια όχι μόνον άλλαξαν γνώμη, αλλά και «τήν ἀλήθειαν Στέντορος ἀνεκηρύξατε»⁹¹. Ανάλογο είναι το περιεχόμενο των *Επιστολών 17* και *18* προς τους ηγουμένους Διονύσιο και Ευστράτιο, αντίστοιχα. Η επιστολή προς τον Ευστράτιο προσθέτει ένα ακόμα στοιχείο στην υπόθεση: τα γραφόμενα εναντίον του Θεοδώρου έχουν προκαλέσει την οργή του αυτοκράτορα⁹². Η *Επιστολή 14* προς κάποιον μοναχό, παλαιό συμμαθητή του Θεοδώρου, αναφέρεται στην ίδια υπόθεση, αλλά πρέπει να είναι γραμμένη πολύ αργότερα: ο Θεόδωρος απαν-

88. *Επιστολή 2*, σ. 267.

89. *Ενθα ανωτέρω*, σσ. 267-268. Ο Θεόδωρος γνωρίζοντας ότι πολλοί κακολογούσαν τον πατριάρχη Θεοφύλακτο, αφήνει να εννοηθεί ότι οι άνθρωποι που τον κατηγορούσαν ανήκαν σ' αυτούς που κακολογούσαν τον Θεοφύλακτο. Δε γνωρίζουμε αν πρόκειται για τέχνασμα του Θεοδώρου ή αν πραγματικά συνέβαινε κάτι τέτοιο. Κατά τον Κυριακόπουλο, σ. 439, ο Θεόδωρος κατηγορήθηκε ότι υποκινούσε τους μοναχούς εναντίον του Θεοφυλάκτου. Η αλληλογραφία του Θεοδώρου δεν επιτρέπει αυτό το συμπέρασμα.

90. *Επιστολή 1*, σ. 262.

91. *Επιστολή 16*, σ. 284.

92. *Επιστολή 18*, σ. 286. Προφανώς τους δύο άνδρες συνέδεε παλιά φιλία, γιατί, όπως γράφει ο Θεόδωρος, έλαβε τα ψάρια που του έστειλε από την πατρίδα ο Ευστράτιος.

τά σε επιστολή του μοναχού που ζητά συγγνώμη για την εναντίον του Θεοδώρου στάση του⁹³. Υπήρχαν κατά συνέπεια άτομα τα οποία πίστευαν στην ενοχή του Θεοδώρου.

Διάφορη φαίνεται η *Επιστολή 15*, προς τον επίσκοπο Άργους Χριστοφόρο. Η επιστολή προϋποθέτει την ύπαρξη ενός γράμματος με το οποίο ο πατριάρχης Θεοφύλακτος βεβαίωνε τον Χριστοφόρο για τις καλές προθέσεις του Θεοδώρου έναντι του Χριστοφόρου. Ο Θεόδωρος επιβεβαιώνει τα γραφόμενα του πατριάρχη⁹⁴. Η επιστολή αυτή μάλλον σχετίζεται με την *Επιστολή 43*, προς το μητροπολίτη Κορίνθου Βασίλειο. Ο Θεόδωρος από την Κωνσταντινούπολη πληροφορήθηκε ότι πέθανε ο επίσκοπος Άργους. Ο επίσκοπος αυτός δεν μπορεί να είναι ο άγιος Πέτρος, γιατί, όπως σημειώσαμε ήδη, ο Θεόδωρος ήταν παρών στο θάνατο του Πέτρου. Το πιθανότερο είναι ότι πρόκειται για τον Κωνσταντίνο, διάδοχο του Πέτρου. Ο Θεόδωρος προτείνει στον Βασίλειο το μοναχό Βασίλειο σαν το κατάλληλο πρόσωπο για την επισκοπική έδρα του Άργους⁹⁵. Προφανώς όμως ο μητροπολίτης Κορίνθου δεν έλαβε υπόψη του τη σύσταση του Θεοδώρου και χειροτόνησε επίσκοπο τον Χριστοφόρο, στον οποίο ο Θεόδωρος αναγνωρίζει σύνεση, φιλαλήθεια, φρόνηση και κάποια μόρφωση. Φυσικό είναι ο Χριστοφόρος να είναι δυσμενώς διατεθειμένος προς τον Θεόδωρο. Γι' αυτό ο τελευταίος ζήτησε από τον πατριάρχη να γράψει ένα γράμμα στον Χριστοφόρο και να τον διαβεβαιώσει ότι ο Θεόδωρος δεν είχε τίποτε εναντίον του. Έτσι η παρεξήγηση έλειψε, αλλά η ψυχρότητα μάλλον παρέμεινε. Η *Επιστολή 1* επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι στην υπόθεση της κατηγορίας ο Θεόδωρος ζήτησε την καλή μαρτυρία του Χριστοφόρου. Ο Χριστοφόρος, με τη φιλαλήθεια που τον διέκρινε, πήρε θέση υπέρ του Θεοδώρου. Για τον Θεόδωρο το γεγονός ότι υποστηρίχτηκε ακόμη και «*παρ' άνδρός ου φίλιου, άλλ' έν' είπω και διαφόρου*»⁹⁶, αποτελεί αδιάφυστη απόδειξη της αθωότητάς του. Εν συμπεράσματι πρέπει να λεχθεί ότι σύσσωμη η Αργολίδα παρέμεινε στο πλευρό του Θεοδώρου στην υπόθεση αυτή και όχι μόνο από πατριωτική αλληλεγγύη, όπως γράφει ο Dagrouzès⁹⁷, αλλά γιατί γνώριζαν τον

93. *Επιστολή 14*, σσ. 282-283. Η επιστολή είναι ανέφαλη, αλλά ο Θεόδωρος δεν ξεχνά να σημειώσει ότι ο παραλήπτης της επιστολής του παρακολούθησε τα μαθήματα «*τῷ αγαθῷ ἐκείνῳ και καλῷ διδασκάλῳ... ἡμετέρῳ*», δηλ. τα μαθήματα του Πέτρου Άργους.

94. *Επιστολή 15*, σσ. 283-284.

95. *Επιστολή 43*, σσ. 314-315.

96. *Επιστολή 1*, σ. 262.

97. Dagrouzès, σ. 55.

αδέκαστο χαρακτήρα του Θεοδώρου.

Από την *Επιστολή 1* είναι σαφές ότι οι κατήγοροι του Θεοδώρου προέρχονταν από το μοναστικό σώμα⁹⁸ και ότι ζητούσαν από τον πατριάρχη να επιβάλει στον Θεόδωρο το επιτίμιο της ακοινωνησίας⁹⁹. Ο ίδιος απορεί για την εναντίον του εκστρατεία και δε διακρίνει άλλη αιτία εκτός από το φθόνο. Από τον πατριάρχη ζητά μόνο να τον φέρει σε αντιπαράσταση με τους κατηγορούς του για να καταρρίψει τις κατηγορίες. Είναι άγνωστο πώς τελείωσε αυτή η υπόθεση. Πιθανόν να μην είχε άμεσες επιπτώσεις στον Θεόδωρο, αλλά αποτέλεσε ένα προηγούμενο που είχε συνέπειες στη συνέχεια.

§ 6. Ο Θεόδωρος σε δυσμένεια

Οι εχθροί του Θεοδώρου δεν κατέθεσαν τα όπλα. Στην αναφορά που ο Θεόδωρος υποβάλλει στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ (στην έκδοση του *Daigouzès* φέρεται σαν *Επιστολή 3*), κάνει λόγο για μια περίεργη υπόθεση. Σημειώνει ότι γύρω στις πέντε το πρωί κατευθυνόταν έφιππος στο ναό των Αγ. Αποστόλων για την εορτή του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Μπροστά, κρατώντας ένα φως, πήγαινε ο ανεψιός του Αναστάσιος πάνω σε μουλάρι ενώ πίσω ακολουθούσαν δύο υπηρέτες πεζοί. Ξαφνικά και ενώ περνούσαν από τη στοά των Αρτοπωλείων, δέχτηκαν επίθεση μιας ομάδας μεθυσμένων, που αρχηγός τους ήταν ο Βασίλειος κοιτανίτης, δηλ. ένας από τους θαλαμηπόλους του αυτοκράτορα. Οι επιτιθέμενοι, αφού διασκόρπισαν τη μικρή ομάδα, επετέθησαν εναντίον του Θεοδώρου, ο οποίος φώναζε όσο μπορούσε δυνατότερα την ιδιότητά του, αν και ήταν βέβαιος ότι οι επιτιθέμενοι τον είχαν αναγνωρίσει. Τον χτύπησαν με ένα ρόπαλο στο κεφάλι και τον άφησαν αναίσθητο. Τότε μόνο επενέβη ο Βασίλειος και αφού τον συνέφερε, του εξήγησε ότι μετέφερε χρήματα για τους φτωχούς· οι συνοδοί του, φοβούμενοι πιθανή ληστεία, τους επετέθησαν. Ο Θεόδωρος όμως ήταν βέβαιος ότι η δικαιολογία αυτή δεν είχε κανένα έρεισμα, λόγος για τον οποίο αναφέρεται στον αυτοκράτορα¹⁰⁰.

Αυτό που εκπλήσσει στην υπόθεση δεν είναι τόσο η επίθεση κατά του Θεοδώρου, όσο το γεγονός ότι ο Θεόδωρος αντί να απευθυνθεί στον έπαρχο της Κωνσταντινούπολης, που ήταν αρμόδιος για τέτοια αδικήματα, ανα-

98. *Επιστολή 1*, σ. 262, ο Θεόδωρος υπογραμμίζει «φασί τινα μοναχόν κατασκευάσαι μου φλήναφον», τον οποίον αποκαλεί επίσης «άφανή κατήγορον».

99. *Επιστολή 1*, σ. 263, ο Θεόδωρος τονίζει ότι «ἐκείνοις σκοπός» ήταν να του επιβάλλουν το επιτίμιο «τῶν θείων ἀπειργεσθαι».

100. *Επιστολή 3*, σσ. 269-272.

φέρεται απευθείας στον αυτοκράτορα. Είναι ακόμα γνωστό ότι ο Θεόδωρος απευθύνει την *Επιστολή 46* στον Νικήτα, πρωτοσπαθάριο και κοιτωνίτη, με τον οποίον τον συνδέει στενή φιλία¹⁰¹. Στενή φιλία φαίνεται να τον συνδέει και με άλλους αυλικούς, όπως με τον κουβουκλείσιο Ζαχαρία, στον οποίο απευθύνει την *Επιστολή 7*¹⁰². Είναι βέβαιο ότι ο Θεόδωρος διέθετε φίλους στα Ανάκτορα, διέθετε ιδιόκτητο σπίτι, μία μικρή αυλή και όλα όσα αναφέραμε προηγουμένως επί του θέματος. Πρόκειται κατά συνέπεια για αξιόλογη προσωπικότητα που, κατά τις συνθήκες της εποχής, αρχίζει να εμπλέκεται σε παλατιανές δολοπλοκίες.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα θα πρέπει να κατατάξουμε την περίεργη υπόθεση της *Επιστολής 24*, που ο Θεόδωρος απευθύνει στο γιο του Ιωάννη και λογοθέτη του δρόμου¹⁰³. Το γεγονός που περιγράφεται συνέβη ένα βράδυ στο πατριαρχείο, μετά την ώρα εργασίας. Εμφανίστηκε κάποιος, ο οποίος παρέδωσε στον Θεόδωρο ένα λιβελλογράφημα εναντίον των κληρικών του ναού του Αγ. Παντελεήμονος¹⁰⁴. Έκπληκτος ο Θεόδωρος διαπίστωσε ότι του αποδιδόταν η σύνταξη αυτού του κειμένου. Όταν ρώτησε τον κομιστή ποιός ήταν, αυτός του είπε ότι ήταν δούλος κάποιας χήρας, αλλά ότι τώρα εργαζόταν για κάποιον κληρικό, που ο Θεόδωρος αγνοούσε. Πάντως ο Θεόδωρος ήταν βέβαιος ότι ο άνθρωπος αυτός έλεγε ψέματα¹⁰⁵. Είναι πασιφανές το κλίμα διαβολής και δολοπλοκιών που βασιλεύει στις υψηλές σφαίρες της πολιτικής και εκκλησιαστικής βυζαντινής διοίκησης και αριστοκρατίας στα μέσα του Ι' αιώνα, αλλά και της προσπάθειας των αντιπάλων του Θεοδώρου να τον σπιλώσουν και να τον εκτοπίσουν. Όσο κι αν η υπόθεση αυ-

101. Η *Επιστολή 46*, σ. 316, αποτελεί έναν πραγματικό ύμνο στην ειλικρινή φιλία που φαίνεται ότι συνδέει τον αποστολέα με τον παραλήπτη.

102. Η *Επιστολή 7*, σ. 277, έχει αινιγματικό χαρακτήρα, αλλά ταυτόχρονα αποπνέει ένα αίσθημα φιλίας μεταξύ Θεοδώρου και Ζαχαρία.

103. Darrouzès, σ. 292, σημ. 40 νομίζει ότι η επικεφαλίδα «Ιωάννη υἱῷ και λογοθέτη τοῦ δρόμου» σημαίνει «προς τον Ιωάννη τον υιόν και λογοθέτη του δρόμου», ερμηνεία σαφώς λανθασμένη.

104. Ο Darrouzès, σ. 292, σημ. 41, παρατηρεί ότι είναι άγνωστο για ποιον από τους τέσσερις ναούς του Αγ. Παντελεήμονος, που υπήρχαν στην Κωνσταντινούπολη, μιλά ο Θεόδωρος. Όμως ο R. Janin, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. Première partie: Le siège de Constantinople et le Patriarcat Oecuménique. III: Les églises et les monastères*, Παρίσι 1953, σσ. 400-403, είναι σαφής: από τους πέντε ναούς και τα τρία μοναστήρια προς τιμή του Αγ. Παντελεήμονος, μόνο ο λεγόμενος *Άγ. Παντελεήμων τα Ναρσού* είχε το καθεστώς του αυτοκρατορικού ναού. Στον κλήρο του ναού αυτού αναφέρεται κατά συνέπεια ο Θεόδωρος.

105. *Επιστολή 24*, σ. 292.

τή φαίνεται αστεία για τα σημερινά δεδομένα, τόσο την εποχή εκείνη ήταν σοβαρή.

Ο Θεόδωρος ήταν στόχος κατηγοριών και μιας άλλης ομάδας ανθρώπων, αυτών οι οποίοι θίγονταν από τη χρηστή διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας. Η *Επιστολή 12*, προς τον έπαρχο Θεόδωρο Βελωνά, για την οποία έγινε λόγος, είναι χαρακτηριστική επί του προκειμένου. Σε συνδυασμό με την *Επιστολή 21*, που αφορά τα ίδια πρόσωπα, αλλά λίγο αργότερα, είναι δυνατό να ανασυστήσουμε την υπόθεση. Κάποιος υψηλά ιστάμενος, ονόματι Βάρδας, πεθαίνοντας άφησε στο γαμπρό του Στέφανο την εκμετάλλευση ενός ακινήτου που ήταν ιδιοκτησία της Εκκλησίας. Ο Στέφανος όμως αρνιόταν να πληρώσει το μέρος της φορολογίας που του αντιστοιχούσε, γιατί όπως ισχυριζόταν το είχε πάρει προικώς, αλλά επίσης αρνιόταν να φύγει από το ακίνητο. Η υπόθεση έφθασε στον έπαρχο, αρμόδιο για τέτοιες υποθέσεις, ο οποίος άρχισε ανακρίσεις. Ο Στέφανος δε δίστασε να κατηγορήσει τον Θεόδωρο και να τον διασύρει¹⁰⁶. Και όπως υπήρχε το προηγούμενο της ανάλογης κατηγορίας του ηγουμένου των Ρουφινιανών, η θέση του Θεοδώρου ήταν εξαιρετικά λεπτή.

Με τα δεδομένα αυτά δεν εκπλήσσει η υπόθεση που ξαφνικά ξέσπασε εις βάρος του Θεοδώρου. Τι συνέβη είναι δύσκολο να λεχθή με κάποια έστω ακρίβεια. Η *Επιστολή 13*, προς τον πατριάρχη Θεοφύλακτο ίσως είναι ενδεικτική. Ο πατριάρχης φαίνεται να προέβη στη χειροτονία κάποιου μη κατονομαζόμενου προσώπου. Ο Θεόδωρος γνώριζε το ποιόν του ανθρώπου: μέθυσος, βίαιος, χωρίς αρχές, κάθε άλλο παρά για κληρικός έκανε. Φοβούμενος όμως τις αντιδράσεις του ενδιαφερομένου, προφανώς κοινωνικά ισχυρού, έχοντας μάλιστα την πικρή πείρα της προηγούμενης υπόθεσης και μη έχοντας καμιά αρμοδιότητα επί του θέματος προτίμησε να σιωπήσει. Παρέδωσε μόνο στον χειροτονημένο το συνήθη διορισμό και τις συνήθεις γραπτές προτροπές. Φαίνεται όμως ότι στον κύκλο των φίλων και των γνωστών δεν παρέλειψε να ανακοινώσει το θέμα, πιθανόν με πικρόχολα σχόλια εις βάρος του πατριάρχη¹⁰⁷.

106. Στην *Επιστολή 12*, σ. 280, ο Θεόδωρος σημειώνει ότι για την υπόθεση αυτή «παρ' ανθρώπου μαρσού και άποφράδος διασυρόμεθα». Στην *Επιστολή 21*, σ. 290, ο Θεόδωρος από την εξορία του εξακολουθεί να υπεραμύνεται της εκκλησιαστικής περιουσίας και σημειώνει ότι ο Στέφανος εξακολουθούσε να «καθυλακτεῖ» εναντίον του.

107. Είναι γνωστό από παράλληλες πηγές ότι ο Θεοφύλακτος πουλούσε εκκλησιαστικούς τίτλους και αξιώματα, ακόμα και επισκοπές, χωρίς να ενδιαφέρεται για το ήθος ή τις ικανότητες των αγοραστών. Ο Γεώργιος Κεδρηνός, II, σ. 325,15-326,7 και σ. 332,5-

Κάποιος που είχε να αποκομίσει οφέλη από τη συκοφαντία γνωστοποίησε τα λεχθέντα στον πατριάρχη. Αυτό προκάλεσε την οργή του τελευταίου, που με ένα υπέρ το δέον αυστηρό γράμμα ανακάλεσε τον Θεόδωρο στην τάξη. Στην απάντηση ο Θεόδωρος δεν αρνείται ότι ήταν ενάντιος στη χειροτονία, αλλά ταυτόχρονα θυμίζει στον πατριάρχη ότι δεν είναι ηθικό και πρόπον να στρέφεται έτσι εύκολα εναντίον ενός ανθρώπου που πάντα ήταν πιστός στο πρόσωπό του. Τονίζει ότι ποτέ δε στράφηκε κατά του πατριάρχη, αν και πολλοί τον παρακαλούν να το κάνει, ακόμη και από το σώμα των κληρικών. Αποτέλεσμα αυτής του της ευθύτητας είναι να συκοφαντείται και να διώκεται από τους εχθρούς του, χωρίς οι φίλοι του να τον προστατεύουν¹⁰⁸. Η επιστολή αυτή είναι ενδεικτική του τεταμένου κλίματος μεταξύ του Θεοδώρου και του Θεοφύλακτου. Είναι γνωστό ότι ο Θεοφύλακτος, που ο συμβασιλέας πατέρας του Ρωμανός Α΄ Λεκαπηνός τοποθέτησε στον πατριαρχικό θρόνο, ζούσε βίο ανάρμοστο όχι μόνο για πατριάρχη, αλλά και για απλό κληρικό. Στους κόλπους της Εκκλησίας υπήρχαν πολλοί που ευχαρίστως θα τον έβλεπαν να αποχωρεί από τον πατριαρχικό θρόνο. Ο Θεόδωρος αισθανόταν αγάπη για τον Θεοφύλακτο, αλλά παράλληλα είχε φιλικές σχέσεις με τους κύκλους των αντιφρονούντων. Οι τελευταίοι, γνωρίζοντας τον ευέξαπτο χαρακτήρα του Θεοδώρου, αλλά και το ιδιαίτερο τάλαντό του στο γραπτό λόγο, τον υποκινούσαν να γράψει κατά του πατριάρχη. Ο Θεοφύλακτος γνώριζε βέβαια όλες αυτές τις δολοπλοκίες και καταλάβαινε ότι ο Θεόδωρος θα μπορούσε να γίνει επικίνδυνος. Με απειλές ή με παραινέσεις προσπαθούσε να τον κρατήσει με το μέρος του. Μέσα στην αδιάφανη αυτή κατάσταση κυκλοφόρησε ένα λιβελλογράφημα που αποδιδόταν στον Θεόδωρο, με κατηγορίες κατά του πατριάρχη και ίσως κατά του αυτοκράτορα. Πρόκειται για το κείμενο της *Επιστολής 24* (περί των κληρικών του Αγ. Παντελεήμονος) ή για άλλο ακόμα κείμενο;¹⁰⁹ Αδύνατο να γνωρίζουμε. Το ζήτημα αυτή τη φορά πήρε διαστάσεις. Ο πατριάρχης, που

15, κατηγορεί ευθέως τον Θεοφύλακτο γι' αυτές τις πράξεις, καθώς και τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ που τις επέτρεπε. Είναι φυσικό να υπήρχαν και υγιή στοιχεία, όπως ο Θεόδωρος, που δε συμφωνούσαν με την τακτική αυτή και που διατύπωναν πολυποίκιλα σχόλια, ασφαλώς ελάχιστα τιμητικά για τον πατριάρχη και τον αυτοκράτορα.

108. *Επιστολή 13*, σσ. 281-282.

109. Ο Dagrouzès, σ. 292, σημ. 41, είναι πεπεισμένος ότι υπήρξαν τουλάχιστο δύο λιβελλογραφήματα, ένα αυτό που αφορούσε τους κληρικούς του Αγ. Παντελεήμονος (*Επιστολή 24*) και ένα το αναφερόμενο στις *Επιστολές 1, 2 και 40*. Προσωπικά δεν είμαι βέβαιος ότι ο λιβελλος για τους κληρικούς του Αγ. Παντελεήμονος είναι ο ίδιος με αυτόν που υπονοείται στην *Επιστολή 13*, για την οποία ο Dagrouzès δεν κάνει λόγο.

είναι ο πραγματικός αποδέκτης της *Επιστολής 39*, απαγόρευσε στον Θεόδωρο να μετέχει σε δημόσιες τελετές, πρόφανώς ως την τελεσίδικη απόφαση. Ο Θεόδωρος απολογείται στον πατριάρχη, τονίζοντας την ποταπότητα και τη μικροψυχία των κατηγορών του, αλλά παράλληλα δέχεται το πατριαρχικό επιτίμιο¹¹⁰.

Η εξαιρετικής σημασίας *Επιστολή 40* απευθύνεται στη σύνοδο, η οποία, μολονότι το αυτοκρατορικό δικαστήριο είχε αποφανθεί για την τύχη του Θεοδώρου, εξακολουθούσε να ερευνά την υπόθεση, ανακρίνοντας τους οικείους του και το υπηρετικό προσωπικό. Ο Θεόδωρος αναλαμβάνει πλήρως την ευθύνη των πράξεών του και ζητά να αφεθούν ελεύθεροι οι υπηρέτες και οι δούλοι του που βρίσκονταν προφυλακισμένοι και ανακρίνονταν συνεχώς¹¹¹. Η αναφορά αυτή προϋποθέτει μία σειρά γεγονότων που προηγήθηκαν. Ο Θεόδωρος κατηγορήθηκε για κακολογία και για ασέβεια κατά του αυτοκράτορα¹¹². Οι κατηγορίες αυτές είχαν ήδη εκδικαστεί και είχαν σαν αποτέλεσμα την απομάκρυνση του Θεοδώρου από τον αυτοκρατορικό κλήρο και την έκπτωσή του από το οφίκιό του στην πατριαρχική γραμματεία¹¹³. Το αδίκημα όμως της ασέβειας προς τον αυτοκράτορα, δηλ. η καθοσίωση¹¹⁴, επέφερε την ποινή της εξορίας. Με προσωπική επέμβαση, ο πατριάρχης Θεοφύλακτος, πέτυχε να μην εξοριστεί ο Θεόδωρος. Του επεβλήθη όμως ο κατ' οίκον περιορισμός, χωρίς να έχει λήξει εντελώς η υπόθεση¹¹⁵. Για τον Θεόδωρο η επέμβαση του πατριάρχη δεν αποτελούσε πράξη φιλανθρωπίας. Πιθανόν ο Θεοφύλακτος γνώριζε ότι οι κατηγορίες κατά του Θεοδώρου ήταν ασύστατες, αλλά παράλληλα επωφελήθηκε από την ευκαιρία να απαλλαγεί από τον Θεόδωρο, του οποίου η τιμιότητα σε συνδυασμό με τον απόλυτο και ευερέθιστο χαρακτήρα του είχαν αρχίσει να γίνονται φορτικά για τους πατριαρχικούς κύκλους.

Φυσικά ο Θεόδωρος δε δέχεται τις κατηγορίες που του αποδόθηκαν και αρχίζει την αναφορά του με τη φράση «μήτε κατά τῆς τοῦ αὐτοκράτο-

110. *Επιστολή 39*, σ. 307: ο Θεόδωρος τελειώνει την επιστολή του με το μικρόχολο «οἶκοι μένων, ὡς ἐκελεύσατε».

111. *Επιστολή 40*, σ. 308: ο Θεόδωρος παραπονείται «πάντας ἐναποκλείστους δρώντες τοὺς ἀνθρώπους ἡμῶν καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐξεταζομένους».

112. *Ἐνθα ἀνωτέρω*, σ. 307.

113. *Ἐνθα ἀνωτέρω*, σ. 308.

114. Είναι ο ίδιος ο Θεόδωρος που χρησιμοποιεί τον όρο στην *Επιστολή 41*, σ. 309, την οποία απευθύνει στον αυτοκράτορα ζητώντας την επιείκειά του.

115. *Επιστολή 40*, σ. 308. Για την επέμβαση αυτή του Θεοφύλακτου καθώς και για τον κατ' οίκον περιορισμό του, ο Θεόδωρος μιλά επίσης στην *Επιστολή 42*, σσ. 311-314.

ρος και θείου ἡμῶν βασιλέως ζωῆς μελετήσαντες, μήτε κατά τοῦ Θεοῦ ἀπόφημόν τι ῥῆμα εἰπόντες»¹¹⁶. Στη συνέχεια ὁμως εἶναι αἰνιγματικός λέγοντας ὅτι «ἄρχειν εἰπόντες τῶν Ῥωμαίων τὸν ἅγιον βασιλέα ἡμῶν ἐνεκλήθημεν ὑβρισταί»¹¹⁷. Ἡ φράση δὲν εἶναι αρκετὰ σαφής. Ὁ Darrouzès νομίζει ὅτι ὁ Θεόδωρος ἐπικαλέστηκε τὸν αυτοκράτορα γιὰ νὰ δικαστεῖ ἀπὸ πολιτικό δικαστήριο, ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι ἐτσι θὰ μπορούσε νὰ ἀντιμετωπίσει εὐκολότερα τὶς κατηγορίες¹¹⁸. Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ κείμενο. Ὁ Θεόδωρος τονίζει ὅτι κλήθηκε στὸ δικαστήριο, με τὴν κατηγορία τοῦ υβριστή, ἐπειδὴ εἶπε ὅτι ὁ αυτοκράτορας πρέπει νὰ κυβερνᾷ. Ἐκ πρώτης ὄψεως μιὰ τέτοια φράση δὲν ἔχει τίποτε τὸ υβριστικό. Ἀλλὰ ἀν τοποθετηθεῖ στὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς, τότε ἀποκτᾷ ἄλλη σημασία. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ἦταν ὁ νόμιμος αυτοκράτορας, διάδοχος τοῦ πατέρα τοῦ Λέοντα ΣΤ΄. Τὸ 912 ὁμως, ὅταν πέθανε ὁ Λέοντας ΣΤ΄, ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν νήπιος. Γιὰ ἓνα χρόνο τὸ θρόνο κατέλαβε ὁ Ἀλέξανδρος (912-913), ἀδελφός τοῦ Λέοντα. Ὁ θάνατος τοῦ ἄφησε ἄλυτο τὸ δυναστικό θέμα. Γιὰ ἓνα διάστημα τὸ ρόλο τοῦ ἀντιβασιλέα ἐπαιξε ἡ βασιλομήτορα Μαρία καὶ στὴ συνέχεια ὁ πατριάρχης Νικόλαος. Ἡ ἐμπλοκὴ τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Συμεών, ποῦ διεκδικούσε ἐπίσης τὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου, περιέπλεξε ἀκόμα περισσότερο τὸ ζήτημα. Τελικὰ ὁ χαμηλῆς κοινωνικῆς καταγωγῆς ἀξιωματικός Ῥωμανός Λεκαπηνός, χάρις στὶς ικανότητές του, κατάφερε νὰ ἐπιβληθεῖ καὶ νὰ ἀναλάβει τὴ διοίκηση τοῦ κράτους. Ὁ γάμος τοῦ αυτοκράτορα Κωνσταντῖνου Ζ΄ με τὴν Ελένη, κόρη τοῦ Ῥωμανοῦ, ἐπέτρεψε στὸν τελευταῖο νὰ στεφθεῖ συμβασιλέας, νὰ ἀναλάβει τὴ διακυβέρνηση τῆς αυτοκρατορίας καὶ νὰ περιορίσει τὸ νόμιμο αυτοκράτορα σὲ διακοσμητικό ρόλο. Ὁ Ῥωμανός προσπάθησε νὰ ἐλέγξει ὅλον τὸν κρατικό μηχανισμό στέφοντας συναυτοκράτορες τοὺς τρεῖς μεγαλύτερους γιούς τοῦ Χριστοφόρου, Στέφανο καὶ Κωνσταντῖνο, τοποθετώντας τὸν μόλις 16 ἐτῶν νεότερο γιό τοῦ Θεοφύλακτο στὸν πατριαρχικό θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης, δίνοντας τὴ Μαρία, μίᾳ ἀπὸ τὶς ἐγγονές του, γιὰ σύζυγο στὸν τσάρο τῶν Βουλγάρων Πέτρο καὶ ἔχοντας φυσικὰ ἐπιβάλλει τὴ θυγατέρα τοῦ Ελένη γιὰ αυτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία ἀνεχόταν δύσκολα τὴν κυριαρχία τῶν Λεκαπηνῶν, ποῦ ἡ ταπεινὴ τους καταγωγὴ ἦταν γνωστὴ σὲ ὅλους. Κανεῖς ὁμως δὲν τολμούσε νὰ υψώσει φωνή. Ὁ Θεόδωρος ὁμως, σὲ κάποια συζήτηση καὶ πιθανόν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀγανάκτησης γιὰ τὶς ἀδικίες ἐναντίον τοῦ

116. Βλ. *Ἐπιστολή 40*, σ. 307.

117. *Ἐνθα ἀνωτέρω*, σ. 308.

118. Darrouzès, σ. 54.

κατηγορίες, φαίνεται ότι τόλμησε να πει πως θα έπρεπε τέλος πάντων ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος να αναλάβει πραγματικά τα ηνία του κράτους. Η δήλωση δεν ήταν αρεστή στον πανίσχυρο Ρωμανό, αλλά ούτε στον πατριάρχη, γιο του Ρωμανού. Αλλά και ο Κωνσταντίνος ενοχλήθηκε, γιατί αποτελούσε αναμφισβήτητη προσβολή να διακηρύσσεται δημόσια η ανικανότητά του και ο εικονικός του ρόλος στο θρόνο. Ο Θεόδωρος ξεπέρασε τα επιτρεπόμενα όρια ελευθερίας της έκφρασης και η τιμωρία του υπήρξε η φυσιολογική εξέλιξη της υπόθεσης αυτής. Η τιμωρία δεν περιορίστηκε στον κατ' οίκον περιορισμό, στην έκπτωση από το αξίωμα και στην απομάκρυνσή του από τον αυτοκρατορικό κλήρο. Οι ανακρίσεις, για τις οποίες μιλά ο Θεόδωρος στην επιστολή προς τη σύνοδο (*Επιστολή 40*), συνεχίστηκαν και απέφεραν συμπληρωματικά επιβαρυντικά στοιχεία. Κατά τη γνώμη μου στα ίδια πλαίσια πρέπει να ενταχθεί η *Επιστολή 30*, προς τον πρωτοσπαθάριο Λέοντα. Ο Θεόδωρος αρχίζει την επιστολή του με την περίεργη εισαγωγή με *λυτούν όσα καθημερινά συμβαίνουν στην Εκκλησία, με λυπεί η προσπάθεια των μεγάλων της αυτοκρατορίας που προσπαθούν να συνταχθούν μ' έναν άνθρωπο ασεβή, φιλόδοξο και υπερήφανο, καθώς με λυτούν και οι καθημερινές απειλές. Περισσότερο όμως με λύπησε το σημείωμά σας με το οποίο μου ανακοινώνετε... την απροσδόκητη αυτή εξορία σας, ποιινή που κι εγώ περιμένω από στιγμή σε στιγμή*¹¹⁹. Ποιος είναι αυτός ο Λέοντας δεν είναι γνωστό. Είναι φίλος πάντως του Θεοδώρου. Από το γενικό ύφος φαίνεται να είναι ο παραλήπτης της *Επιστολής 6*, με την οποία ο Θεόδωρος προσπαθεί να τον παρηγορήσει για το θάνατο της μητέρας του¹²⁰. Ο Λέοντας τιμωρήθηκε με εξορία για ορισμένο χρόνο. Ο Θεόδωρος προσπαθεί να τον ενισχύσει λέγοντας ότι η στέρηση για λίγο χρόνο των φίλων και των αγαθών δεν είναι ανυπόφορη και ότι τελικά η δικαιοσύνη θα πρωτανεύσει και ο αυτοκράτορας θα τον ανταμείψει με αξιώματα μεγαλύτερα απ' αυτά που τώρα χάνει¹²¹. Ο συσχετισμός όμως της τιμωρίας του Λέοντα με την επικείμενη δική του τιμωρία, αφήνει να εννοηθεί ότι πρόκειται για την ίδια

119. *Επιστολή 30*, σ. 298. Το γράμμα αυτό είναι γεμάτο αγάπη και συμπάθεια για όσα συμβαίνουν στον Λέοντα.

120. *Επιστολή 6*, σ. 276. Η επιστολή αυτή αποπνέει την ίδια αγάπη και συμπάθεια με την *Επιστολή 30*. Δεν αποκλείεται να υπήρχε και κάποιος συγγενικός δεσμός μεταξύ του Θεοδώρου και του Λέοντα, γιατί ο Θεόδωρος φαίνεται γνώστης της οικογενειακής κατάστασης του φίλου του.

121. *Επιστολή 30*, σ. 298. Πάντως το ύφος του Θεοδώρου στην παράγραφο αυτή είναι ελάχιστα πειστικό. Πρόκειται για παρηγορητικά λόγια στα οποία ούτε ο ίδιος δεν πιστεύει.

υπόθεση. Πιθανόν ο Λέοντας ήταν παρών όταν ο Θεόδωρος Ξιφούλκησε κατά των Λεκαπηνών και ειρωνεύτηκε το μαλακό και ανίσχυρο Κωνσταντίνο Ζ'.

Ο Θεόδωρος δεν αμφέβαλε για την τελική έκβαση της υπόθεσης αυτής και ανέμενε την εξορία σαν τιμωρία. Δεν κατέθεσε όμως τόσο εύκολα τα όπλα. Έγραψε στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο (*Επιστολή 41*) και ταυτόχρονα ζήτησε ακρόαση από τον πατριάρχη Θεοφύλακτο (*Επιστολή 42*). Στον αυτοκράτορα γράφει με το δέοντα σεβασμό ότι όλα όσα του κατηγορήθηκαν δεν ήταν παρά συκοφαντίες, αλλά ακόμα «*καί ταῦτα μὴ καθοσιώσεως ἐγκλήματι περιπίπτοντος*»¹²². Είναι γνωστό συνεχίζει ο Θεόδωρος ότι ο αυτοκράτορας είναι πρᾶος, ἡμερος, αγαθός, αλλά εγώ «*οὐκ αἰτοῦμαι φιλανθρωπεύσασθαι τὴν σὴν ἐπ' ἐμοὶ βσιλείαν. ... Μόνη σε τῇ συνήθει χρῆσασθαι δικαιοσύνη δέομαι*»¹²³. Αναμφίβολα ο Θεόδωρος χειρίζεται το ζήτημα με εξαιρετική δεξιότητα, αλλά δε φαίνεται να τρέφει ανταπάτες για την τελική έκβαση.

Ο Θεόδωρος περιμένει περισσότερα από τον πατριάρχη με τον οποίο στο παρελθόν είχε φιλικούς δεσμούς και τον οποίο θεωρεί πάντοτε σαν φυσικό προσάτη των κληρικών. Η ακρόαση που ζήτησε είχε αρχικά θετική απάντηση: ο πατριάρχης τον πληροφόρησε ότι θα μπορούσε να τον δεχτεί το ίδιο απόγευμα. Ενώ όμως ο Θεόδωρος ετοιμαζόταν να ανέλθει στο πατριαρχείο και σκεφτόταν πώς θα θέσει το θέμα, κατέφθασε κάποιος πατριαρχικός αγγελιοφόρος. Η θέα του και μόνον τάραξε τον Θεόδωρο πριν ακόμη μάθει το λόγο της άφιξής του. Ο αγγελιοφόρος του γνωστοποίησε ότι ο πατριάρχης δεν μπορούσε να τον δεχτεί, γιατί δεσμευόταν από την υπόσχεση που είχε δώσει στον αυτοκράτορα και την οποία δε θυμήθηκε, όταν απάντησε θετικά στην αίτηση ακρόασης του Θεοδώρου. Μάλιστα ο αγγελιοφόρος τού γνωστοποίησε το περιεχόμενο αυτής της υπόσχεσης: όταν ο Θεοφύλακτος ανέβηκε στα ανάκτορα για να ζητήσει να μετριαστεί η ποινή του Θεοδώρου (γεγονός που ο Θεόδωρος αναφέρει στην *Επιστολή 40* προς τη σύνοδο), ο αυτοκράτορας για να δεχτεί το αίτημα απαίτησε από τον πατριάρχη να μην ξανασυναντηθεί ποτέ πάλι με τον Θεόδωρο, ακόμα κι αν ο ίδιος ο αυτοκράτορας του το ζητούσε¹²⁴. Πρόκειται για μια περιέργη υπόθε-

122. *Επιστολή 41*, σ. 309.

123. *Ενθα ανωτέρω*, σ. 310.

124. *Επιστολή 42*, σ. 311. Η απαίτηση του αυτοκράτορα φαίνεται περιέργη, για το λόγο αυτό νομίζω ότι πρόκειται για πρόφαση του Θεοφύλακτου που προσπαθεί να μη συναντήσει τον Θεόδωρο, γνωρίζοντας ότι είναι θύμα σκευωριών στις οποίες και ο ίδιος ο πατριάρχης δεν ήταν αμέτοχος.

ση που γίνεται ακόμα περισσότερο σκοτεινή στη συνέχεια της επιστολής που είναι γραμμένη με πικρόχολη ειρωνεία και ενίοτε με σαρκασμό. Δε διστάζει να κατηγορήσει τον Θεοφύλακτο ότι ήταν πρόθυμος να ανεβαίνει στα Ανάκτορα για υποθέσεις που γνώριζε ότι θα ευχαριστούσαν τον αυτοκράτορα: τώρα δειλιάζει μπρος στην πρώτη δυσκολία. Αλλά, τονίζει ο Θεόδωρος, *εγώ δεν είμαι ο πρώτος τυχών. Είμαι διάσημος και φίλος σας. Αλλά και άγνωστος αν ήμουν, οφείλατε να με υπερασπιστείτε, όταν ξέρετε καλά ότι άδικα συκοφαντούμαι. Ακόμα κι αν φοβάστε τη βασιλική οργή. Στην περίπτωση αυτή άλλωστε χρειάζεται η επέμβασή σας. Δεν είναι δυνατόν ο αυτοκράτορας, ο δεσπότης του κόσμου, να μνησικακεί αιώνια μ' έναν ασήμαντο υπήκοό του σαν εμένα. Ούτε είναι δυνατό να δέχεται και να ακούει τους συκοφάντες στερώντας το δικαίωμα άμυνας στα θύματα. Αυτά θα έπρεπε να πείτε στον αυτοκράτορα*¹²⁵. Στο σημείο αυτό παρεμβαίνει μία απροσδόκητη φράση: ο Θεόδωρος χωρίς ενδοιασμούς γράφει στον πατριάρχη «*ἀλλ' αἰρήσεσθαι πρότερον τὴν οἰκείαν προέσθαι σωτηρίαν ἢ τὴν ἡμῶν*»¹²⁶. Η κατηγορία είναι σαφής. Ο Θεοφύλακτος θα μπορούσε να βρίσκεται στη θέση του κατηγορουμένου, μαζί με τον Θεόδωρο. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος δε φαίνεται να το αγνοεί, αλλά μην μπορώντας να κάνει τίποτε εναντίον του πατριάρχη, τέκνου του πανίσχυρου Ρωμανού και αδελφού της αυτοκράτειρας, προτιμά να παρασιωπήσει τη συμμετοχή του στο επεισόδιο και συγκεντρώνει όλη του την αυστηρότητα στον Θεόδωρο, που ξαφνικά βρέθηκε χωρίς προστάτες. Απαίτησε όμως από τον Θεοφύλακτο να μη συναντήσει ποτέ πάλι τον Θεόδωρο. Ο Θεοφύλακτος, φοβούμενος την οργή του αυτοκράτορα, έδωσε την απαιτούμενη υπόσχεση. Ο Θεοφύλακτος, λοιπόν, ήταν ίσως παρών όταν ο Θεόδωρος εκφράστηκε προσβλητικά για τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο.

Ο Θεόδωρος συνεχίζει την απολογία του και την ανάπτυξη των επιχειρημάτων του, ζητώντας από τον πατριάρχη να τα μεταφέρει εκ μέρους του στον αυτοκράτορα. Ταυτόχρονα του υποδεικνύει την τακτική που θα πρέπει να ακολουθήσει, ώστε τελικά οι συκοφάντες να αποκαλυφθούν και να τιμωρηθούν. Ο Θεόδωρος αναφέρει ότι όλη η σκευωρία υπήρξε έργο ενός ανθρώπου, ο οποίος μάλιστα τιμήθηκε, για την εκδούλευση που προσέφερε, με κάποιο αξίωμα από τον αυτοκράτορα: όλα αυτά είχαν προκαλέσει σάλο στην πόλη. Τέλος ο Θεόδωρος υποδεικνύει στον Θεοφύλακτο να θυμίσει στον αυτοκράτορα ότι μπορεί να είναι αλάθητος και συνετός, αλλά

125. *Ενθα ανωτέρω*, σ. 312.

126. *Αυτόθι*.

πως δε θα πρέπει να κάνει χρήση της εξουσίας του χωρίς φόβο Θεού, «ἀλλὰ δίκαιος, ἀλλ' ἀγαθός, ἀλλὰ συμπαθής, ἀλλ' ἔννομος, καὶ εἰ μὴ νόμοις ὑπέικων, ἀλλὰ κατὰ νόμους πολιτευόμενος, ἀλλὰ συγκεκριαννῶς τῷ δικαίῳ τὸν ἔλεον»¹²⁷. Οι αποφευγματικές αυτές φράσεις αποτελούν την πεμπτουσία της βυζαντινῆς περὶ βασιλείας πολιτικῆς θεωρίας· μόνον ἓνας ισχυρὸς νους μποροῦσε να τις διατυπώσῃ με τόση συντομία και σαφήνεια, γεγονός που δείχνει το βάθος της σκέψης του Θεοδώρου.

Παρ' ὅλες τις προσπάθειές του, ο Θεόδωρος δεν ἀπέφυγε την ἐξορία. Ο Daigouzès ἀμφιβάλλει ἀν πραγματικὰ ἐξορίστηκε, ἀφοῦ λίγα χρόνια μετὰ ἐξελέγη μητροπολίτης· υποθέτει ὅτι ἀπλὰ υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει το σπίτι του και ἴσως να ἐγκλείστηκε σε κάποιο μοναστήρι ἔξω ἀπὸ την πρωτεύουσα¹²⁸. Πρὶν δεχτοῦμε ἢ ἀπορρίψουμε αὐτὴν τὴν ἀπόψη πρέπει να ἐξετάσουμε τι σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ Θεόδωρος στις ἐπιστολές της ἐξορίας. Πρόκειται συνολικὰ για τρεῖς ἐπιστολές. Σε μία ἀπ' αὐτές, τὴν υπ' αριθ. 21, πρὸς τὸν ἑπαρχο Θεόδωρο Βελωνά για τὴν ὑπόθεση του διαφιλονεικούμενου κτήματος της Ἐκκλησίας, ὁ Θεόδωρος σημειώνει ὅτι εἶναι «ὑπερόριος», ἔχοντας ἀφήσει στὴν πρωτεύουσα μόνον ἓναν ὑπηρετὴ για να προσέχει το σπίτι, τὸν ὁποῖον, ἀπόντος του Θεοδώρου, οἱ διώκτες του τὸν ἀπειλοῦν ὅτι θα τὸν κλείσουν στὴ φυλακή¹²⁹. Στὴ βυζαντινὴ νομικὴ γλῶσσα «ὑπερόριος» ἦταν ὁ ἐξόριστος, ἀλλὰ αὐτὸ δεν ἐπιτρέπει να γνωρίζουμε πόσο μακριὰ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα ἦταν ὁ τόπος της ἐξορίας. Το γεγονός ὅμως ὅτι πληροφορεῖται εὐκόλα τα τεκτονόμενα στὴν πόλη σε βάρος του ὑπηρετῆ του, ἀφήνει να ἐννοηθεῖ ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς δεν πρέπει να ἦταν μακριὰ. Ἡ *Ἐπιστολὴ 23*, που εἶναι ἀκέφαλη, ἀπευθύνεται σε κάποιον ὑψηλὰ ἱστάμενον, πιθανόν τὸν ἑπαρχο τῆς Κωνσταντινούπολης Θεόδωρο Βελωνά, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ ὑπενθυμίζει τὴν παλαιὰ τους φιλία, ζητᾷ να μεσιτεύσει στὸν αυτοκράτορα για να τὸν ἀνακαλέσει ἀπὸ τὴν ἐξορία¹³⁰. Σημειώνει ὅτι βρῖσκεται σε κάποια περιοχὴ ἀκατοίκητη ὅπου ζεῖ «τοῖς θηρίοις ἴσα καὶ πετεινοῖς»¹³¹. Στὴν *Ἐπιστολὴ 19*, προφανῶς πρὸς κάποιον μητροπολίτη¹³², ὁ Θεό-

127. *Ἐνθα ἀνωτέρω*, σ. 313.

128. Daigouzès, σσ. 54-55.

129. *Ἐπιστολὴ 21*, σσ. 289-290.

130. *Ἐπιστολὴ 23*, σ. 291. Ο Daigouzès σημειώνει στὴ σημ. 39 τῆς ἴδιας σελίδας ὅτι ἡ *Ἐπιστολὴ 21* ἐγίνε ευμενῶς δεκτὴ ἀπὸ τὸν ἑπαρχο, γεγονός που ἐπέτρεψε στὸν Θεόδωρο να διατυπώσῃ το αἴτημά του.

131. *Αὐτόθι*.

132. *Ἐπιστολὴ 19*, σ. 287, ὁ παραλήπτης προσφωνεῖται με τὸν τίτλο «ιερωτάτε», που γενικὰ ἦταν σε χρῆση για τοὺς μητροπολίτες.

δωρος σημειώνει με ευκρίνεια ότι έχει εξοριστεί εκτός της πρωτεύουσας. Ζητά την επέμβαση του αλληλογράφου ώστε να ανακληθεί από την εξορία, διότι τώρα «τάς ύπαιθρους οικόυμεν, τὸν τῶν θηρίων βίον βιοῦντες καὶ ἀμοιροῦντες τῶν στοιχειωδῶν»¹³³. Μεταξύ αυτών των στοιχειωδών ο Θεόδωρος αναφέρει την έλλειψη γιατρού, δεδομένου ότι υπέφερε από διάφορες αρρώστιες και κυρίως «ταῖς ἐκ τοῦ ἥπατος ὀδύνας»¹³⁴. Από τις επιστολές αυτές συνάδεται ότι ο Θεόδωρος εξορίστηκε εκτός Κωνσταντινούπολης, σε κάποια περιοχή αγροτική, αλλά μάλλον κοντινή στην πρωτεύουσα. Δεν φαίνεται να κλείστηκε σε μοναστήρι, αλλά ούτε να ήταν φυλακισμένος.

Της προσοχής των ερευνητών διέφυγε πάντως ένας υπαινιγμός του Θεοδώρου στην *Επιστολή 21* προς τον έπαρχο Θεόδωρο Βελωνά για την υπόθεση του διαφιλονικούμενου κτήματος. Ο Θεόδωρος προτείνει να πληρώσουν οι κληρονόμοι του Βάρδα τους φόρους και αν η Εκκλησία οφείλει κάτι, τότε «μετὰ τὴν ἐκ τῆς ὑπερορίας κάθοδον ἀποδοθήσεται»¹³⁵. Είναι σαφές ότι η ποινή της εξορίας που είχε επιβληθεί στον Θεόδωρο ήταν καθορισμένης διάρκειας. Γνώριζε ότι θα επανέλθει στην Κωνσταντινούπολη και θα αναλάβει και πάλι τη θέση του στην πατριαρχική γραμματεία. Όταν επικαλείται συνεπώς την επέμβαση του επάρχου, είναι για να του χαριστεί ένα μέρος της ποινής του.

Από την εξορία επέστρεψε, προφανώς πριν από τη λήξη της ποινής, χάρη στη μεσιτεία του μητροπολίτη Κυζίκου Θεοδώρου, του οποίου η επιρροή επί του Κωνσταντίνου Ζ΄ είναι γνωστή από άλλες πηγές. Είναι ο ίδιος ο Θεόδωρος που αναφέρει το γεγονός στην *Επιστολή 27*, όταν σαν μητροπολίτης πλέον γράφει στον Κυζίκου για κάποιον οστιάριο, αλλά κυρίως για το θέμα του πατριάρχη Πολυεύκτου¹³⁶, για το οποίο θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

§ 7. Η αποκατάσταση του Θεοδώρου

Η επιστροφή του Θεοδώρου στην Κωνσταντινούπολη δε σήμανε και την αποκατάστασή του στα προ της εξορίας αξιώματα: ο αυτοκράτορας τον

133. *Αυτόθι*.

134. *Αυτόθι*. Τα προβλήματα υγείας που αντιμετώπιζε, ο Θεόδωρος τα μνημονεύει επίσης σε άλλες Επιστολές.

135. *Επιστολή 21*, σ. 290.

136. *Επιστολή 27*, σ. 294. Ο Θεόδωρος δεν υπήρξε ποτέ επιλήσιμονας: η αναγνώριση της βοήθειας που του προσφέρθηκε, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του. Οι περισσότερες επιστολές του άλλωστε είναι στην πραγματικότητα ευχαριστήριες.

αγνούσε και πιθανόν δεν του επέτρεπε να λάβει μέρος σε δημόσιες τελετές. Όταν διαπίστωσε ότι η οργή του αυτοκράτορα έχει καταπέσει τόλμησε να συντάξει και να αποστείλει, ίσως ταυτόχρονα, δύο επιστολές: η μία (*Επιστολή 26*) απευθύνεται στην αυτοκράτειρα, ενώ η άλλη (*Επιστολή 45*) στον ίδιο τον αυτοκράτορα. Στην πρώτη, σε παρακλητικό ύφος, ο Θεόδωρος σημειώνει ότι παρά την επάνοδό του εξακολουθεί να βασανίζεται «*ταῖς (ἁδοῖσι) ἐκ τῆς πενίας καὶ ἁδοξίας καὶ ἄλλης ἀπορίας*», ότι στερείται και αυτού του ἄρτου και ότι «*πενθῶν καὶ σκυθρωπάζων ἐν τῇ γωνίᾳ προσκῆθιμα*». Σε ρητορικό τόνο, με σκοπό να συγκινήσει την αυτοκράτειρα, συνεχίζει ότι από μια τέτοια ζωή προτιμά το θάνατο¹³⁷. Η επιστολή προς τον αυτοκράτορα είναι γραμμένη στο ίδιο ύφος. Ευγνωμονεί τον αυτοκράτορα για τον οίκτο που επέδειξε επιτρέποντάς του να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη, αλλά η λύπη του για την κατάστασή του είναι τέτοια που σύντομα θα τον οδηγήσει στον τάφο¹³⁸.

Σημειώσαμε ήδη ότι τα έσοδα του Θεοδώρου προέρχονταν ουσιαστικά από τις υπηρεσίες του στην πατριαρχική γραμματεία, στην οποία πίστευε ότι θα επανέλθει σύμφωνα με τα γραφόμενά του στην *Επιστολή 21*¹³⁹. Φαίνεται όμως ότι τα πράγματα δεν εξελίχτηκαν ακριβώς όπως τα υπέθετε ο Θεόδωρος και ότι για ορισμένο χρόνο παρέμεινε χωρίς απασχόληση. Ίσως επανήλθε στη θέση μετά τη λήξη της ποινής του, και όχι αμέσως μετά τη χαριστική επιστροφή του στην πρωτεύουσα. Έτσι αντιμετώπισε κάποια οικονομικά προβλήματα, τα οποία μάλλον μεγαλοποιεί, όταν γράφει στην αυτοκράτειρα ότι στερείται και αυτού του ἄρτου.

Τελικά ο Θεόδωρος αποκαταστάθηκε, τουλάχιστον στην πατριαρχική γραμματεία, αλλά στην αλληλογραφία του δεν σημειώνει τίποτε σχετικά με το χρόνο και τον τρόπο της αποκατάστασής του, που σημαίνει υποχρεωτικά και συμφιλίωση με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο και τον πατριάρχη Θεοφύλακτο. Δεν αποκλείεται η αποκατάστασή του να είναι αποτέλεσμα των γεγονότων του 944, όταν μία συνομοσία των συναυτοκρατόρων και τέκνων του Ρωμανού απομάκρυνε τον παντοδύναμο πενθερό του αυτοκράτορα από τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας. Λίγο αργότερα, οι αγνώμονες γιοι απομακρύνθηκαν από την εξουσία και ο Κωνσταντίνος παρέμεινε μόνος αυτοκράτορας. Παρά την αντιπάθεια που ο Κωνσταντίνος έτρεφε προς τους Λεκαπηνούς, διατήρησε τον Θεοφύλακτο στον πατριαρχικό θρόνο, γιατί ο

137. *Επιστολή 26*, σσ. 293-294.

138. *Επιστολή 45*, σσ. 315-316.

139. Βλ. ανωτέρω σημ. 135.

τελευταίος είχε την ισχυρή υποστήριξη της συντριπτικής μερίδας των ιεραρχών που είχαν ταχθεί εναντίον της τετραγαμίας του Λέοντα ΣΤ΄. Θυμίζουμε ότι ο Λέοντας ΣΤ΄ μετά τρεις γάμους δεν είχε αποκτήσει άρρενα διάδοχο. Σε τέταρτο γάμο νυμφεύθηκε τη Ζωή, από την οποία γεννήθηκε ο διάδοχος Κωνσταντίνος Ζ΄. Η Εκκλησία όμως αρνήθηκε να αναγνωρίσει τον τέταρτο γάμο του αυτοκράτορα, γεγονός που προκάλεσε σάλο στις σχέσεις Εκκλησίας και Ανακτόρων. Η αντίθεση αυτή είχε τελικά αποκρυσταλλωθεί στην καταδίκη ή την αποκατάσταση του πατριάρχη Ευθυμίου (907-912), που αναγνώρισε τον τέταρτο γάμο του Λέοντα ΣΤ΄. Αποκατάσταση του Ευθυμίου σήμαινε αναγνώριση του τέταρτου γάμου του Λέοντα. Ο Κωνσταντίνος Ζ΄ επιθυμούσε την αναγνώριση αυτού του γάμου, άλλως ο ίδιος θα έπρεπε να θεωρείται νόθος. Η εκκλησιαστική ιεραρχία όμως ήταν στην πλειοψηφία της αντίθετη και υποστήριξε τον Θεοφύλακτο, που ήταν επίσης αντίθετος με την αναγνώριση. Ο Θεόδωρος ήταν φανατικά αντίθετος με την ιδέα της αναγνώρισης.

Αυτή ήταν η κατάσταση όταν το 956 ο Θεοφύλακτος, σε ηλικία περίπου 40 ετών έπεσε από το άλογο και τραυματίστηκε θανάσιμα. Ο Κωνσταντίνος προώθησε στον πατριαρχικό θρόνο τον αυστηρό ιερομόναχο Πολυεύκτο (956-970). Κατά τα κρατούντα, ο νεοεκλεγείς γνώριζε στα άλλα πατριαρχεία την εκλογή του με επιστολή που αποτελούσε και ομολογία της ορθόδοξης πίστης. Στην περίπτωση της εκλογής του Πολυεύκτου, τη σύνταξη της επιστολής προς τον πατριάρχη Αντιοχείας (*Επιστολή 20*), και ίσως και προς τα λοιπά πατριαρχεία, ανέλαβε ο Θεόδωρος¹⁴⁰.

Είναι ειρωνεία της τύχης ότι η μόνη επιστολή της οποίας γνωρίζουμε με ακρίβεια τη χρονολογία, δεν αφορά τον Θεόδωρο, αφού γράφεται εξ ονόματος του πατριάρχη. Δε γνωρίζουμε αν το 956 ο Θεόδωρος ήταν ήδη επίσκοπος ή όχι. Ο Dagouzès σημειώνει ότι η σύνταξη τέτοιου είδους επιστολών γινόταν από τον προϊστάμενο της πατριαρχικής γραμματείας· πιστεύει ότι ο Θεόδωρος το 956 ήταν προϊστάμενος της πατριαρχικής γραμματείας, αλλά και ότι είχε ήδη χειροτονηθεί επίσκοπος¹⁴¹. Οι πηγές δεν επιτρέπουν καμμία τοποθέτηση επί του προκειμένου. Το βέβαιο είναι ότι το 956, ο Θεόδωρος ήταν ο πλέον λόγιος κληρικός της Κωνσταντινούπολης

140. *Επιστολή 20*, σσ. 288-289.

141. Dagouzès, σ. 288, σημ. 36. Προσθέτει μάλιστα ότι το αξίωμα του «ἐκ προσώπου» δεν ήταν μόνο εκκλησιαστικό και ότι ο Θεόδωρος Δαφνοπάτης ήταν ο «ἐκ προσώπου» του αυτοκράτορα κατά την ίδια εποχή. Εργασία του «ἐκ προσώπου» ήταν να συντάσσει τις πατριαρχικές ή τις αυτοκρατορικές επιστολές αντίστοιχα.

και ταυτόχρονα ο καλύτερος γνώστης της εθιμοτυπίας ώστε να του ανατεθεί η σύνταξη της ενθρονιστήριας επιστολής. Η αποκατάσταση του Θεόδωρου το 956 ήταν απόλυτη, ενώ οι διώξεις και οι δυσκολίες αποτελούσαν ήδη παρελθόν.

§ 8. Η κίνηση κατά του Πολυεύκτου

Αν ο Θεόδωρος δεν ήταν ήδη μητροπολίτης Νικαίας το 956, θα πρέπει να τοποθετήθηκε στη θέση αυτή τις πρώτες μέρες της πατριαρχείας του Πολυεύκτου. Η τοποθέτηση του Πολυεύκτου στον πατριαρχικό θρόνο ήταν επιλογή του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ'. Μετά την αμφιλεγόμενη πατριαρχία του Θεοφυλάκτου, ο αυτοκράτορας θεώρησε σκόπιμο να τοποθετήσει στο θρόνο έναν ιερομόναχο, γνωστό για τις αυστηρές του αρχές. Η επιλογή του αυτοκράτορα όμως δεν ήταν απαλλαγμένη από υστεροβουλία. Ο Πολυεύκτος φαίνεται ότι υποσχέθηκε στον Κωνσταντίνο την αποκατάσταση του Ευθυμίου.

Η επιλογή του Πολυεύκτου δεν ήταν αρεστή σ' όλη την ιεραρχία. Σύμφωνα με τον Γεώργιο Κεδρηνό, με αυτοκρατορική διαταγή, τη χειροτονία του Πολυεύκτου τέλεσε ο μητροπολίτης Καισαρείας Βασίλειος και όχι ο μητροπολίτης Ηρακλείας Νικηφόρος, όπως απαιτούσε η εκκλησιαστική τάξη¹⁴². Προφανώς ο Νικηφόρος δεν ήταν σύμφωνος με την επιλογή του αυτοκράτορα και αυτός προτίμησε να τον παρακάμψει.

Η σύντομη *Επιστολή 36*, που ο Θεόδωρος απευθύνει στον πατριάρχη Πολυεύκτο, δείχνει ότι οι σχέσεις τους ήταν αρχικά καλές. Η επιστολή υποδεικνύει ότι ο Θεόδωρος, με εντολή του αυτοκράτορα, είχε μεταβεί για κάποια υπηρεσία στην επαρχία, ίσως στη Νίκαια της οποίας εξελέγη μητροπολίτης. Αλλά, όπως σημειώνει, ίσως η αλλαγή του αέρα ή η αλλαγή του νερού, τάλαιπώρησε ακόμα περισσότερο το ασθενικό του σώμα. Ελπίζει ως τον Οκτώβριο να τελειώσει την υπηρεσία του και ζητά από τον πατριάρχη να μεσολαβήσει για να του επιτραπεί η επιστροφή στην Κωνσταντινούπολη¹⁴³. Ανάλογο είναι το περιεχόμενο της *Επιστολής 37*, προς κάποιον μη κα-

142. Για τη χειροτονία του Πολυεύκτου από τον Καισαρείας, βλ. Κεδρηνός, II, σσ. 334,3-335,3. Ανάλογες είναι οι πληροφορίες που παρέχει ο *Συνεχιστής του Θεοφάνη*, σσ. 434,20-435,2. Η μητρόπολη Καισαρείας ήταν η ιεραρχικά πρώτη του Οικουμενικού θρόνου, λόγος για τον οποίο, ο μητροπολίτης της έφερε τον τίτλο του πρωτόθρονου. Ο Βασίλειος που χειροτόνησε τον Πολυεύκτο πατριάρχη είναι ο γνωστός από άλλες πηγές Βασίλειος ο Ελάχιστος.

143. *Επιστολή 36*, σσ. 302-303.

τανομαζόμενο μητροπολίτη, από τον οποίον επίσης ζητά να μεσολαβήσει να του επιτραπεί η επιστροφή στην Κωνσταντινούπολη, γιατί «οὐ γὰρ δυνάμεθα τὸ ἐνταῦθα πνίγος ἐπενεγκεῖν καὶ τοὺς κώνωπας, οἱ καὶ μόνη τῇ ἀηδία τοῦ στομάχου καὶ τῷ αἵπνῳ ταριχεύομενοι»¹⁴⁴. Οι κλιματολογικές συνθήκες που περιγράφονται στην επιστολή συμφωνούν απόλυτα με αυτές της Νικαίας, γεγονός που ενισχύει την υπόθεση ότι ο Θεόδωρος υποχρεώθηκε να πάει στην περιοχή αυτή, μετά την εκλογή του στη μητρόπολη Νικαίας.

Οι καλές σχέσεις με τον πατριάρχη δεν άργησαν να διαταραχθούν. Η αλληλογραφία του Θεοδώρου κάνει σαφή λόγο για τη συμμετοχή του σε κίνηση κατά του Πολυεύκτου, στην οποία μετείχαν μητροπολίτες που αρχικά ήταν υπέρ της εκλογής του Πολυεύκτου στον πατριαρχικό θρόνο. Αυτό περιπλέκει την κατάσταση και απαιτεί βαθύτερη έρευνα του ζητήματος.

Ο Θεόδωρος φέρεται ως ο επικεφαλής ή τουλάχιστον ως ο εκπρόσωπος μίας ομάδας που αμφισβητούσε ορισμένες κανονικές αποφάσεις του Πολυεύκτου. Εκ μέρους αυτής της ομάδας έστειλε επιστολή προς τη σύνοδο, όπου εξέθετε τις απόψεις του και ήλεγχε την αντικανονικότητα των πατριαρχικών αποφάσεων¹⁴⁵. Σημειώσαμε ήδη ότι ο Θεόδωρος ήταν δεινός νομομαθής και κανονιονολόγος· οι απόψεις του στα θέματα αυτά ήταν βαρύνουσες. Ταυτόχρονα έγραψε στους μητροπολίτες Σελευκίας, Καισαρείας, Ευχαιτών, Μελιτηνής και Λαοδικείας, επισυνάπτοντας την επιστολή προς τη σύνοδο και καλώντας τους να έρθουν το ταχύτερο στην Κωνσταντινούπολη για να υποχρεώσουν τον Πολύευκτο σε παραίτηση¹⁴⁶.

Πριν προλάβουν να αντιδράσουν οι καλούμενοι μητροπολίτες, η σύνοδος, προφανώς ελεγχόμενη από τους αντιπάλους του Πολυεύκτου, αποφάσισε να διακόψει την κοινωνία με τον πατριάρχη. Η απόφαση προκάλεσε την αντίδραση των φίλων του Πολυεύκτου. Στο κλίμα αυτό, ο Θεόδωρος απευθύνει δύο επιστολές σε έντονο και επιθετικό ύφος, μία προς έναν ασικρήτη που το όνομά του αρχίζει από Νικ (*Επιστολή 28*) και μία προς τον πατριάρχη Πολύευκτο (*Επιστολή 29*). Επιτιμά τον πρώτο ο οποίος λέγει «άνοῦ» εναντίον του Θεοδώρου και εναντίον όλης της συνόδου, ότι δηλ. ε-

144. *Επιστολή 37*, σ. 303. Δεν αποκλείεται να πρόκειται για την ίδια αποστολή με αυτήν της *Επιστολής 36* και ο Θεόδωρος, κατά την προσφιλή του μέθοδο, προτιμά να απευθυνθεί σε δύο γνωστούς του. Η αποστολή είχε ανατεθεί στον Θεόδωρο από τον αυτοκράτορα, αλλά δεν γνωρίζουμε αν ήταν εκκλησιαστικού χαρακτήρα.

145. Η πληροφορία εξάγεται από την *Επιστολή 29*, σσ. 295-296.

146. Πρόκειται για τις *Επιστολές 31* (σ. 299), *32* (σ. 299-300), *33* (σσ. 300-301) και *34* (σ. 301).

νεργούν κατά «*τοῦ... καλοῦ γέροντος*» από μνησικακία¹⁴⁷. Ο Θεόδωρος χρησιμοποιοῦ με ειρωνεία τη φράση «*καλοῦ γέροντος*» υπονοώντας τον Πολύευκτο. Συνεχίζει εξηγώντας ότι ο πατριάρχης «*εἰς τοὺς ἱεροὺς νόμους καὶ εἰς τοὺς θείους κανόνας ἐξέβρισε καὶ ἑαυτὸν τῆς μακαρίας Τριάδος διὰ τοῦ ἀναθέματος ἠλλοτριώσε*»¹⁴⁸. Τέλος τονίζει ότι αν ο πατριάρχης ήταν αθώς θα μπορούσε να καλέσει μια μεγαλύτερη σύνοδο και να διευθετήσει το πρόβλημα, πράγμα που όχι μόνο δεν έκανε, αλλά επί πλέον άρχισε διωγμούς εναντίον των αντιφρονούντων¹⁴⁹. Είναι σαφές ότι ο Θεόδωρος και ορισμένοι άλλοι ιεράρχες διέκοψαν την κοινωνία με τον Πολύευκτο κατηγορώντας τον για μη τήρηση των κανόνων της Εκκλησίας. Η επιστολή του Θεόδωρου δε διευκρινίζει πάντως για τι ακριβώς κατηγορούσαν τον πατριάρχη, ούτε τι εννοεί ο συντάκτης της όταν μιλά για «*ἀνάθεμα*».

Η επιστολή προς τον πατριάρχη είναι κάπως ευκρινέστερη στο θέμα του αναθέματος. Ο Θεόδωρος κατηγορεί τον πατριάρχη ευθέως και υπογραμμίζει ότι αυτός και οι ομοϊδεάτες του δε θα δεχτούν να συνιερουργήσουν με τον πατριάρχη όσο ο τελευταίος καταπατά τους εκκλησιαστικούς κανόνες. Το ζήτημα λοιπόν ήταν κανονικό και όχι δογματικό. Και συνεχίζει «*σύ δέ, ἀλλ' ἔτι σεαυτὸν ἠλλοτρίου τῆς Τριάδος διὰ τοῦ ἀναθέματος, ὁ πάλαι ταύτης ἀποξενωθείς, δι' ἧς οἶδας αἰτίας*»¹⁵⁰. Ο Θεόδωρος αφήνει να εννοηθεί ότι ο Πολύευκτος στο παρελθόν είχε τιμωρηθεί με αναθεματισμό, άγνωστο γιατί, αφού καμμία άλλη πηγή δεν κάνει λόγο. Το προηγούμενο αυτό ενθάρρυνε την ομάδα των αντιφρονούντων να προβεί σε αναθεματισμό του πατριάρχη και να διακόψει την κοινωνία μαζί του.

Η *Επιστολή 27*, προς το μητροπολίτη Κυζίκου, που την εποχή εκείνη ήταν ο Θεόδωρος, προσωπικός φίλος του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ', πρέπει να αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης υπόθεσης. Ο Νικαίας γράφει για να προτείνει στον Κυζίκου κάποιον γνωστό του οσιτάριο που ήθελε να χειρονονηθεί πρεσβύτερος. Με την ευκαιρία σημειώνει ότι ο μητροπολίτης Καισαρείας έφθασε ήδη στην Κωνσταντινούπολη, ανταποκρινόμενος προ-

147. *Επιστολή 28*, σσ. 295-296.

148. *Αυτόθι*. Προφανώς η σύνοδος στην οποία αναφέρεται ο Θεόδωρος καταδίκασε τον Πολύευκτο για τις ενέργειές του.

149. *Ενθα ανωτέρω*, σ. 296. Θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η σύνοδος που καταδίκασε τον Πολύευκτο ήταν ολιγομελής. Το γενικό όμως κλίμα ήταν εχθρικό προς τον πατριάρχη, λόγος που επιτρέπει στον Θεόδωρο να καταδικάζει την άρνηση του πατριάρχη για σύγκληση ευρύτερης συνόδου.

150. *Επιστολή 29*, σ. 297.

φανώς στην πρόσκληση του Θεόδωρου· θα πρέπει λοιπόν και ο Κυζίκου να έρθει στην πρωτεύουσα για τη γνωστή υπόθεση¹⁵¹. Ποια όμως ήταν αυτή η υπόθεση παραμένει αδιευκρίνιστο. Από τους χρονογράφους γνωρίζουμε ότι λίγο μετά τη χειροτονία του, ο Πολύευκτος αποκατέστησε το όνομα του Ευθυμίου στα εκκλησιαστικά δίπτυχα. Η σοβούσα δυσαρέσκεια ορισμένων επισκόπων, οπαδών του Νικολάου Α΄ του Μυστικού, πήρε μορφή ανοιχτής αντίθεσης προς τον πατριάρχη¹⁵². Πρόκειται για αυτή την υπόθεση ή κάποια άλλη; Όπως σωστά παρατηρεί ο Darrouzès, δεν μπορεί να πρόκειται για την ίδια υπόθεση. Δεν είναι δυνατό ο Κυζίκου Θεόδωρος και ο Καισαρείας Βασίλειος, που πρωτοστάτησαν στην εκλογή του Πολυεύκτου, να μεταπήδησαν μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα στο αντίπαλο στρατόπεδο. Ούτε ο Θεόδωρος μπορούσε να αναλάβει τέτοια πρωτοβουλία και να ταχτεί ανοιχτά εναντίον του εκλεκτού του αυτοκράτορα, κυρίως μετά από την πρόσφατη ακόμα εξορία του¹⁵³.

Ο Κωνσταντίνος Ζ΄ πολύ γρήγορα μετανόησε για την επιλογή του Πολυεύκτου. Ο άτεγκτος και πείσιμονας πατριάρχης αποδείχτηκε ανίκανος να κυβερνήσει την Εκκλησία και να προσαρμοστεί στην αυτοκρατορική πολιτική. Η καθάρισή του όμως θα ήταν μια εξαιρετικά επικίνδυνη ενέργεια, γιατί ο Πολύευκτος είχε με το μέρος του το μοναστικό σώμα. Η ιδέα της απομάκρυνσης του Πολυεύκτου έγινε σκοπός του αυτοκράτορα, κατά τα γραφόμενα του Κεδρηνού¹⁵⁴. Στην προσπάθειά του αυτή είχε σύμβουλο τον Θεόδωρο Κυζίκου. Ο Κωνσταντίνος μάλιστα ταξίδεψε το 959 προσωπικά στη Βιθυνία για να επισκεφτεί τον Θεόδωρο Κυζίκου, που διέμενε τότε σε κάποιο μοναστήρι του Βιθυνιακού Ολύμπου, για να συζητήσει μαζί του τις δυνατότητες απομάκρυνσης του Πολυεύκτου από την πατριαρχία. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού αυτού πέθανε¹⁵⁵. Όλη αυτή η κίνηση των μητροπολιτών και των μελών της συνόδου θα πρέπει κατά συνέπεια να τοποθετηθεί γύρω στο 958-959. Ο πραγματικός υποκινητής ήταν ο αυτοκράτορας και ο

151. *Επιστολή 27*, σσ. 294-295. Η επιστολή αυτή είναι κατά συνέπεια νεότερη από την *Επιστολή 32*, (σσ. 299-300), που ο Θεόδωρος απευθύνει στον Καισαρείας και τον καλεί να έρθει στην πρωτεύουσα για το ζήτημα του πατριάρχη.

152. Ο Γεώργιος Κεδρηνός, II, σ. 335,10-16, σημειώνει ότι αμέσως μετά την αποκατάσταση του Ευθυμίου, που έγινε κατά το πρώτο έτος της πατριαρχίας του Πολυεύκτου, και εξαιτίας αυτής «τινές τῶν ἀρχιερέων πρὸς ὄλιγον ἀντέστησαν τῷ Πολυεύκτῳ κοινωνεῖν».

153. Darrouzès, σ. 56.

154. Κεδρηνός, II, σ. 335,17-25.

155. *Ενθα ανωτέρω*, II, σ. 337,13-20.

κύριος αντουργός ο Θεόδωρος Κυζίκου. Ο Θεόδωρος Νικαίας, από τα πρωταγωνιστικά στελέχη, με τον πολεμικό και αυθόρμητο χαρακτήρα που τον διέκρινε, είχε αναλάβει την εκπροσώπηση της ομάδας, καλύπτοντας τον αυτοκράτορα.

Ο θάνατος του Κωνσταντίνου Ζ΄ αποδυνάμωσε την προσπάθεια εκθρονισμού του Πολυεύκτου. Η *Επιστολή 35*, προς τον αυτοκράτορα Ρωμανό Β΄ (το τελευταίο χρονολογικά γράμμα του Θεόδωρου), είναι γραμμένη σε φιλικό τόνο. Ο συντάκτης, οικείος του αυτοκράτορα, παραπονείται γιατί την προηγούμενη δεν είχε τη χαρά να συνομιλήσει με τον άνακτα, τον οποίο διαβεβαιώνει ότι για χάρη του θα περιφρονούσε όχι μόνον «τοῦ θρόνου Νικαίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πατριαρχείου, εἰ καὶ τοῦτο προέκειτο»¹⁵⁶. Ο υπαινιγμός είναι σαφής. Ο Θεόδωρος είχε βλέψεις στον πατριαρχικό θρόνο. Πίστευε ότι αν τελικά κατάφεραν να εκτοπίσουν από το θρόνο τον Πολύευκτο, θα ήταν αυτός που θα ενθρονιζόταν. Στηριζόταν σε διαβεβαιώσεις του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ και των άλλων αντιφρονούντων ή ο θρόνος αποτελούσε την ανομολόγητη επιθυμία του; Δύσκολο να λεχθεί. Το γεγονός όμως ότι υπαινίσσεται στο νέο αυτοκράτορα αυτή την προοπτική επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι θα είχε την σύμφωνη γνώμη όλης της πατάξης.

Η αλληλογραφία του Θεόδωρου δεν επιτρέπει κανένα συμπέρασμα για τον τρόπο και το έτος του θανάτου του. Από την αλληλογραφία όμως του Θεόδωρου Κυζίκου γνωρίζουμε ότι προς τα τέλη της ζωής του εξορίστηκε κι αυτός¹⁵⁷. Προφανώς ο Πολύευκτος, που επέζησε όλων αυτών των καταστάσεων, του θανάτου του Ρωμανού Β΄ το 963, ακόμα και του θανάτου του Νικηφόρου Φωκά το 969, κατάφερε να επιβληθεί και να επιτύχει την εξορία των αντιφρονούντων. Αυτό είναι αδύνατο να συνέβη επί βασιλείας του Ρωμανού Β΄, που ακολούθησε την πολιτική του πατέρα του. Θα πρέπει να συνέβη με τη δυναστική αλλαγή του 963. Ίσως τότε να παύτηκε και ο Βασίλειος Κορίνθου, γεγονός για το οποίο κάνει λόγο μία σημείωση στην ώρα ενός χειρογράφου¹⁵⁸. Ο Θεόδωρος Νικαίας δεν αναφέρεται στην περίοδο αυτή της καταστολής. Μάλλον ήταν ήδη νεκρός. Ο θάνατός του θα πρέπει να

156. *Επιστολή 35*, σ. 302. Ο Θεόδωρος πάντως στην επιστολή αυτή είναι ιδιαίτερα κολακευτικός προς τον αυτοκράτορα. Πιθανόν ελπίζει ότι ο Ρωμανός θα συνεχίσει την πολιτική του πατέρα του και τελικά θα απομακρύνει τον Πολύευκτο από το θρόνο.

157. Πρόκειται για πληροφορία που δίνει ο Dagrouzès, σ. 57, και που στηρίζεται στην αλληλογραφία του Θεόδωρου Κυζίκου.

158. Βλ. Κυριακόπουλος, σ. 438.

τοποθετηθεί πριν το 963, πιθανότατα στην Κωνσταντινούπολη, όπου ο μητροπολίτης Νικαίας προτιμούσε να διαμένει. Εξ ίσου άγνωστος παραμένει ο τόπος της ταφής του.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

§ 1. Σκιαγράφηση της προσωπικότητας του Θεοδώρου

Το τρίτο και τελευταίο μέρος αυτής της μελέτης αποτελεί το συμπέρασμα των όσων προηγήθηκαν. Η πρώτη παράγραφος αποσκοπεί να αναλύσει βαθύτερα την προσωπικότητα του Θεοδώρου, ενώ η δεύτερη να δώσει σε αδρές γραμμές μια σύντομη και θεμελιωμένη πλέον βιογραφία του προσώπου.

Εξωτερικά ο Θεόδωρος, σύμφωνα με την αλληλογραφία του, ήταν μάλλον ασήμαντος και περνούσε απαρατήρητος μέσα στο πλήθος: ασκητικός, λιπόσαρκος, μετρίου αναστήματος, με αραιά γένια και λίγα μαλλιά. Φίλασθενος και αδύναμος από τη φύση του, συχνά αναφέρεται στις ηπατικές και στομαχικές του παθήσεις. Η ασκητική του ζωή τον έκανε ακόμα πιο εύλωτο στις ασθένειες. Η ελαχίστη αλλαγή στο κλίμα, στη διατροφή, στις συνθήκες διαβίωσης ήταν ικανή να του προκαλέσει ιδιαίτερα προβλήματα, ενώ οι αϋπνίες από τις οποίες υπέφερε τον εξαντλούσαν περισσότερο. Είχε μόνημ ανάγκη γιατρού, πρόβλημα που κυρίως τον απασχολούσε κατά την περίοδο της εκτόπισής του.

Η ιδέα της φυσικής ζωής του προκαλούσε δέος. Τα κουνούπια, τα ζώα, η παραμονή στην ύπαιθρο του φαίνονταν επιβλαβή. Συμπεριφορά ασφαλώς περίεργη για έναν επαρχιώτη. Η απέχθειά του προς τη φύση είναι εμφανής στα γραπτά του, από τα οποία απουσιάζουν εικόνες από τις φυσικές καλλονές, βουκολικές σκηνές, κελαιδίματα ή ήχοι της εξοχής. Στο *Βίο του Αγ. Πέτρου* είναι ανύπαρκτες οι περιγραφές της αγροτικής ζωής, μολονότι η Αργολίδα ήταν καθαρά αγροτική περιοχή.

Στον ψυχολογικό τομέα, αισθανόταν έντονη την ανάγκη της ανθρώπινης παρουσίας, που ίσως του επέτρεπε να ξεχνά τις φοβίες του. Πιθανόν γι' αυτό είχε κοντά του τον ανειψίο του Αναστάσιο και τον Αναστάσιο το γιο φίλου του από το Ναύπλιο. Είχε εξίσου έντονη την ανάγκη της φιλίας και της ψυχολογικής στήριξης που αυτή παρέχει. Γενικά ήταν άτομο με έντονο σύμπλεγμα ανασφάλειας. Οι επιστολές προς τους φίλους του αποτελούν διατριβές για το θέμα της φιλίας. Θεωρεί φυσικό να συμπαρίσταται

στους πάσχοντες φίλους του και έχει πάντοτε και για όλους ένα θερμό φιλικό και παρηγορητικό λόγο. Παράλληλα όμως απαιτεί ανάλογη συμπεριφορά από μέρους τους. Έτσι εννοούμε την *Επιστολή 25*, ένα τρυφερό ψόγο, προς ένα φίλο του που δεν ήρθε να τον επισκεφτεί όταν ήταν κλινήρης μετά από ένα γενναίο κρυολόγημα. Ανάλογη είναι η σημασία των εκφράσεων που χρησιμοποιεί ο Θεόδωρος όταν γράφει στον πατριάρχη Θεοφύλακτο, για τον οποίο αισθανόταν βαθεία συμπάθεια. Οι εκφράσεις αυτές θα μπορούσαν να εκληφθούν σαν κολακίες, αν δεν τις διαπερνούσε ένας διάχυτος και έντονος συναισθηματισμός.

Στο ηθικό και κοινωνικό πεδίο, ο Θεόδωρος ήταν ιδιαίτερα συντηρητικός, ενσυνείδητα ηθικό στοιχείο, αδέκαστος, φιλαλήθης και ταυτόχρονα άτεγκτος απέναντι στη διαφθορά, τις πελατειακές σχέσεις και τη φιλαργυρία. Τον διέκρινε όμως μία υπερβολικά εριστική τάση σε συνδυασμό με διάθεση κατάκρισης. Ιδιαίτερα καυστικός ήταν με τους εκκοσμηκευμένους μοναχούς και με τους διεφθαρμένους αριστοκράτες. Στις περιπτώσεις αυτές εύκολα κατέφευγε στην ειρωνεία, ακόμα και στο σκώμα προκειμένου να καταδικάσει τα κακώς κείμενα. Από τις μεγάλες του αρετές ήταν η μεγαλοψυχία και η ευγνωμοσύνη. Δεν αρνήθηκε ποτέ τη συγγνώμη σ' όσους μετανόησαν, και δεν έγινε ποτέ επιλήσιμος οποιασδήποτε αγαθοεργίας.

Ήταν εργατικός, πολυάσχολος αλλά και συστηματικός στην εργασία του. Πίστευε όμως ότι κάποια κακοδαιμονία του έθετε συνεχώς εμπόδια στις επιδιώξεις του¹⁵⁹. Στην πραγματικότητα όμως τα εμπόδια προέρχονταν από τον ίδιο, την ανελαστική συμπεριφορά του και την εριστική του διάθεση.

Κύριο ηθικό του ελάττωμα η φιλοδοξία ανάμεικτη με μία διάθεση επίδειξης. Οι τιμές και οι δόξες, το σημειώνει συχνά, ήταν γι' αυτόν σπουδαιότερες από τα υλικά αγαθά. Με υπερηφάνεια επιδεικνύει την πραγματικά εντυπωσιακή του μόρφωση, αντιστάθμισμα, όπως αφήνει να νοηθεί, της ταπεινής καταγωγής του. Για τον Θεόδωρο, η καταγωγή δεν είχε καμμία αξία· σημασία είχε ό,τι μπορούσε να γίνει κανείς με τις προσωπικές του ικανότητες. Ο ίδιος, χάρη στις ικανότητές του, διορίστηκε στην πατριαρχική γραμματεία, εντάχθηκε στον αυτοκρατορικό κλήρο, χειροτονήθηκε μητροπολίτης σε μία από τις σπουδαιότερες μητροπόλεις του Οικουμενικού θρόνου, και μόνο η σύμπτωση του θανάτου του Κωνσταντίνου Ζ' δεν του επέτρεψε να γίνει πατριάρχης.

Στο καθαρά κοινωνικό πεδίο όπως σημειώσαμε ήταν εριστικός, ενώ

159. Βλ. *Επιστολή 24*, σ. 292.

δεν άφηγε ευκαιρία να μη στηλιτεύσει την κοινωνική σήψη, ακόμα κι αν αυτή δεν τον έθιγε άμεσα. Η τακτική αυτή, σε συνδυασμό με τον αυθορμητισμό του, προκάλεσε στον ίδιο πολλαπλές δυσκολίες. Στην περίπτωση που νόμιζε ότι τον αδικούσαν ή που διαπίστωνε κακώς κείμενα, αντιδρούσε με διαμαρτυρίες. Άριστος χειριστής της γλώσσας, δε δίσταζε να καταφύγει επίσης σε έγγραφες καταγγελίες ή διαμαρτυρίες. Εμπλεκόταν σε υποθέσεις που δεν τον αφορούσαν και γενικά δημιουργούσε θέματα ανεπιθύμητα στους κρατούντες. Ο ίδιος άλλωστε αναγνωρίζει αυτό το ελάττωμά του, που το αποδίδει σε κάποιο «δαιμόνιον»¹⁶⁰. Οι αντίπαλοί του, γνωρίζοντας αυτή την αδυναμία του, διέδιδαν ότι είπε ή έγραψε κάτι, που δεν είχε πει ή δεν είχε γράψει, αλλά που θα μπορούσε να το είχε κάνει. Ουσιαστικά όλες οι σωζόμενες επιστολές του γέμουν από διαμαρτυρίες του ότι δεν είπε ή δεν έγραψε κάτι, χωρίς όμως να γίνεται πιστευτός, επειδή ακριβώς συχνά έλεγε και έγραφε εναντίον διαφόρων υψηλά ισταμένων προσώπων.

§ 2. Βιογραφικό σχέδιασμα

Στην παράγραφο αυτή συγκεντρώνουμε, με χρονολογική τάξη, τα αναμφισβήτητα βιογραφικά στοιχεία του Θεόδωρου.

Ο Θεόδωρος γεννήθηκε στο Ναύπλιο περί το 895. Ο πατέρας του ήταν ιερέας, ενώ δε γνωρίζουμε τίποτε για τη μητέρα του. Η οικογένεια αριθμούσε ακόμα τουλάχιστον μία κόρη, που μετά το γάμο της απέκτησε ένα τουλάχιστον γιο, τον Αναστάσιο, που ως διάκονος ακολούθησε το θείο του στην πρωτεύουσα.

Λίγο μετά το 912 στην επισκοπή Άργους χειροτονήθηκε επίσκοπος ο Άγιος Πέτρος, ο οποίος δημιούργησε σχολή κλασικών σπουδών, στην οποία δίδασκε ο ίδιος, για τους φιλομαθείς νέους της περιοχής. Ο έφηβος ακόμα Θεόδωρος παρακολούθησε τα μαθήματα του Πέτρου και απέκτησε ευρεία κλασική μόρφωση, την οποία συμπλήρωσε με δικές του μελέτες. Ειδικεύτηκε σε θέματα δικαίου, τόσο πολιτικού όσο και εκκλησιαστικού. Ο Πέτρος χειροτόνησε τον Θεόδωρο κληρικό. Πιθανότατα τον τοποθέτησε επίσης σε κάποια υπηρεσία της επισκοπής, όπου απέκτησε διοικητική πείρα.

Ο Θεόδωρος παρέμεινε στην Αργολίδα ως το θάνατο του Πέτρου, που επήλθε περί το 922 ή λίγο αργότερα. Αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη μετά το θάνατο του Πέτρου, άγνωστο όμως πότε ακριβώς. Κατά την ά-

160. *Αυτόθι*. Ανάλογη είναι η *Επιστολή 19*, σ. 287, όπου ο Θεόδωρος σημειώνει ότι υπεύθυνος για τις δυσκολίες του ήταν ο «βάσκανος όφθαλμός».

φιξή του στην πρωτεύουσα, τον αυτοκρατορικό θρόνο κατείχε, από το 912, ο Κωνσταντίνος Ζ΄, αλλά ήδη από το 920 ο Ρωμανός Α΄ Λεκαπηνός είχε στεφεί συναυτοκράτορας και ήταν αυτός που ουσιαστικά διοικούσε την αυτοκρατορία. Δεν γνωρίζουμε ποιος κατείχε τότε τον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης.

Άγνωστοι προστάτες και φίλοι εισήγαγαν τον Θεόδωρο στον ανακτορικό κύκλο. Η κλασική παιδεία του Θεοδώρου εντυπωσίασε το φιλόμυσο Κωνσταντίνο Ζ΄, που ενσωμάτωσε τον Θεόδωρο στον κύκλο των μορφωμένων συνεργατών του. Η ένταξη του Θεοδώρου στον αυτοκρατορικό κλήρο της Αγίας Σοφίας υπήρξε η φυσική κατάληξη της επαφής του με τον αυτοκράτορα. Στο αυτοκρατορικό περιβάλλον πρέπει να γνώρισε το νεότερο γιο του Ρωμανού, τον Θεοφύλακτο. Άγνωστο όμως αν ο Θεοφύλακτος υπήρξε μαθητής του Θεοδώρου.

Το 933 ο Ρωμανός τοποθέτησε τον δεκαεξαετή Θεοφύλακτο στον πατριαρχικό θρόνο. Επί Θεοφυλάκτου, ο Θεόδωρος κατείχε στην πατριαρχική γραμματεία τη θέση του χαρτοφύλακα, άγνωστο όμως πότε διορίστηκε σ' αυτή τη θέση. Από την εποχή αυτή αρχίζει η κοινωνική άνοδος του Θεοδώρου, η οποία συνοδεύεται από επαγγελματική καταξίωση. Οι κληρικοί της Αγίας Σοφίας τον εξέλεξαν ως εκπρόσωπό τους και εκ μέρους τους απευθύνεται στον αυτοκράτορα, όταν δημιουργήθηκε θέμα με την αντικανονική προαγωγή κάποιου κληρικού. Ταυτόχρονα διευρύνει τον κύκλο των φίλων στις υψηλές σφαίρες της διοίκησης και στα ανώτερα στρώματα της βυζαντινής κοινωνίας. Είναι σαφές ότι ο φιλόδοξος αυτός επαρχιώτης αποσκοπούσε στις υψηλές βαθμίδες της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Η φιλία που τον συνέδεε με τον πατριάρχη και τον αυτοκράτορα ενίσχυε τις βλέψεις του.

Ο Θεόδωρος δε διέκοψε τις επαφές του με τη γενέτειρά του ούτε έπαψε να ενδιαφέρεται για τα εκκλησιαστικά ζητήματα της επισκοπής Άργους και Ναυπλίου. Κοντά του βρήκαν καταφύγιο ο ανεπιός του Αναστάσιος καθώς και ο συνώνυμος γιος ενός γνωστού του από το Ναύπλιο. Το ενδιαφέρον του εκδηλώθηκε επίσης μετά το θάνατο του Κωνσταντίνου, διαδόχου του Αγίου Πέτρου στην επισκοπή Άργους. Έγραψε στο μητροπολίτη Κορίνθου Βασίλειο, προσπαθώντας να προωθήσει στη χηρεύουσα επισκοπή το φίλο του (ίσως και συμμαθητή του) Βασίλειο. Η εκλογή του Χριστοφόρου στην επισκοπή Άργους δεν ήταν ευχάριστη για τον Θεόδωρο και, με τον αυθορμητισμό που τον διέκρινε, μάλλον εκφράστηκε δυσμενώς για το νέο ποιμενάρχη. Η ψυχρότητα μεταξύ Θεοδώρου και Χριστοφόρου παρέμεινε ως το τέλος παρ' όλη τη συμφιλιοτική παρέμβαση του πατριάρχη Θεοφυλάκτου.

Με την αυστηρή προσήλωση στους κανόνες και στους νόμους, ο Θεόδωρος δημιούργησε αρκετούς εχθρούς μεταξύ των μοναχών και του κλήρου. Ήταν άτομα τα οποία θεωρούσαν την είσοδο στον κλήρο ή το μοναχισμό σαν βιοποριστική ενασχόληση, πηγή πλουτισμού ή κοινωνικής προβολής. Εξάλλου, η προκοπή και η συνεχής άνοδος του Θεοδώρου προκάλεσαν το φθόνο ορισμένων κληρικών, είτε από καθαρή ζήλεια, είτε γιατί ο Θεόδωρος είχε περισσότερες πιθανότητες απ' αυτούς να ανέλθει σε επισκοπικό θρόνο. Οι δύο αυτές ομάδες συνασπίστηκαν για να απομακρύνουν τον Θεόδωρο. Την εναντίον του εκστρατεία ανέλαβε αρχικά ο ηγούμενος της μονής των Ρουφινιανών, άτομο του κύκλου των Λεκαπηνών με ύποπτα οικονομικά συμφέροντα και υπεύθυνος για οικονομικές ατασθαλίες. Ο άνθρωπος αυτός κατηγορήσε τον Θεόδωρο για αδικήματα οικονομικής φύσης. Ταυτόχρονα κυκλοφόρησε, άγνωστο από ποιούς, ένα λιβελλογράφημα με κατηγορίες κατά του πατριάρχη Θεοφυλάκτου. Οι εχθροί του κατάλληλα διέδωσαν ότι ο λίβελλος ήταν έργο του Θεοδώρου. Το κείμενο αυτό προκάλεσε την οργή τόσο του πατριάρχη, όσο και του αυτοκράτορα, οι οποίοι υιοθέτησαν τις διαδόσεις περί πατρότητας του λιβέλλου. Αυτό το τελευταίο πείθει ότι ο Θεόδωρος δεν ήταν εντελώς αθώος. Προφανώς άσκησε κάποια κριτική για τον πατριάρχη και οι εχθροί του επωφελήθηκαν και του απέδωσαν τη σύνταξη του υβριστικού κειμένου.

Ο Θεόδωρος αμυνόμενος στράφηκε προς τους συμπατριώτες του, οι οποίοι, γνωρίζοντας το χαρακτήρα του Θεοδώρου, στην αρχή αμφιταλαντεύτηκαν, αλλά τελικά υποστήριξαν ένθερμα την αθωότητά του. Ενεργό ρόλο στη μεταστροφή αυτή έπαιξε ο Χριστοφόρος, ο οποίος παρ' όλη την ψυχρότητα που τους χώριζε, υποστήριξε αποτελεσματικά τον Θεόδωρο. Στηριζόμενος, στην υποστήριξη αυτή, ο Θεόδωρος πέρασε στην αντεπίθεση, στηλιτεύοντας τους κατηγορούς του για ανικανότητα, έλλειψη πνευματικότητας, ανηθικότητα και προκαλώντας τους σε ανοιχτό διάλογο, που οι τελευταίοι απέφυγαν.

Ο Θεόδωρος δικαιώθηκε, αλλά δε βγήκε εντελώς αλώβητος από αυτή τη δοκιμασία. Οι εχθροί του αντιλήφθηκαν ότι δεν ήταν άτρωτος και ότι με κατάλληλα ενορχηστρωμένη δυσφήμιση ήταν δυνατόν να κλονίσουν την εμπιστοσύνη που ο πατριάρχης και ο αυτοκράτορας είχαν στο πρόσωπό του. Παρέμειναν αναμένοντας την επόμενη ευκαιρία. Η συνεχής άνοδος του Θεοδώρου στην εκκλησιαστική διοίκηση, όπου πλέον αποτελούσε αυθεντία για θέματα δικαίου, αποτελούσε για τους αντιπάλους του τον κύριο λόγο που επέβαλε την κατά το δυνατόν ταχύτερη εξόντωσή του. Μετά μία ανεπιτυχή

απόπειρα κατά της ζωής του, οι αντίπαλοί του εννόησαν ότι η αχίλλειος πτέρνα του ήταν η διάθεση του να κρίνει και να κατακρίνει πρόσωπα και θεσμούς, όταν νόμιζε ότι δεν εκπληρούσαν το καθήκον τους.

Η ευκαιρία δεν άργησε να φανεί. Οι κατήγοροί του διέδωσαν ότι ο Θεόδωρος αμφισβητούσε τον ίδιο τον αυτοκράτορα, τον οποίο κατηγορούσε για ανικανότητα. Σαφής περίπτωση εγκλήματος καθοσίωσης, που στη βυζαντινή εποχή επέσυρε ως τιμωρία, στην ευνοϊκότερη περίπτωση, την εξορία. Ταυτόχρονα εξαπέλυσαν ένα ακόμα λιβελλογράφημα με ύβρεις κατά κληρικών, αλλά και κατηγορίες εναντίον του για βλασφημία. Ο Θεόδωρος δεν αρνήθηκε ότι εξέφρασε κρίσεις για το πρόσωπο του αυτοκράτορα, αλλά προσπάθησε να αποδείξει ότι τα λόγια που του αποδίδονταν δεν ήταν αυτά που είπε. Όμως κανείς δε φαίνεται να τον πίστευε. Ο αυτοκράτορας, που δεν έκανε καν δεκτό σε ακρόαση τον Θεόδωρο, διέταξε την αποβολή του από τον ανακτορικό κλήρο και την απομάκρυνσή του από την πατριαρχική γραμματεία. Ο πατριάρχης Θεοφύλακτος προσπάθησε να τον υποστηρίξει, αλλά το μόνο που κατάφερε ήταν να αποτρέψει προσωρινά την ποινή της εξορίας για τον Θεόδωρο. Η σύνοδος, προφανώς ελεγχόμενη από τους αντιπάλους του Θεοδώρου, συνέχισε τις έρευνες στο περιβάλλον του και τις ανακρίσεις του υπηρετικού προσωπικού. Συγκέντρωσε συμπληρωματικά επιβαρυντικά στοιχεία. Ο αυτοκράτορας οργισμένος απαγόρευσε στον πατριάρχη να έρθει σε οποιαδήποτε επαφή με τον Θεόδωρο. Ο τελευταίος, πιθανόν αναμειγμένος στην υπόθεση, εγκατέλειψε τον Θεόδωρο, στον οποίο τελικά επιβλήθηκε η ποινή του εκτοπισμού.

Εξόριστος κάπου κοντά στην Κωνσταντινούπολη ο Θεόδωρος δεν παρέμεινε αργός. Έγραφε προς κάθε κατεύθυνση ζητώντας την επέμβαση των φίλων του. Χάρη στην επέμβαση του Θεοδώρου μητροπολίτη Κυζίκου, προσφιλούς του αυτοκράτορα, επετράπη στον Θεόδωρο να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη, πριν λήξει η ποινή του, αλλά χωρίς να αποκατασταθεί στα αξιώματα που κατείχε προ της τιμωρίας του. Μετά την επιστροφή του αρχίζει ένα νέο αγώνα για την ηθική και κοινωνική του αποκατάσταση. Δε δίστασε να γράψει στον ίδιο τον αυτοκράτορα και στην αυτοκράτειρα ζητώντας την αποκατάστασή του, χωρίς πάντως να ζητά συγγνώμη αφού ήταν πεπεισμένος ότι δε διέπραξε κανένα αδίκημα. Η επιμονή του είχε αποτελέσματα: όχι μόνο αποκαταστάθηκε, αλλά και του ανέθεσαν υψηλότερα καθήκοντα στην εκκλησιαστική διοίκηση. Από τη θέση αυτή, το 956 ανακοινώνει στον πατριάρχη Αντιοχείας την εκλογή του Πολυεύκτου στον Οικουμενικό θρόνο.

Το 956 ή λίγο μετά, ο Θεόδωρος χειροτονήθηκε μητροπολίτης Νικαίας. Η εκλογή του υποδεικνύει ότι η αυτοκρατορική εύνοια τον καλύπτει και πάλι, ενώ διαθέτει ισχυρούς φίλους στον εκκλησιαστικό μηχανισμό. Η εμπειρία της εξορίας, η ανάμνηση της οποίας παραμένει ζωνρή και όταν ως μητροπολίτης γράφει το *Βίο του Αγ. Πέτρου*, τον απέτρεψε από άλλες άκαιρες ενέργειες και κυρίως από συγκρούσεις με τον αυτοκράτορα. Το 956 δε φαίνεται να μετέχει στην ομάδα των αντιφρονούντων ιεραρχών που αντίταχτηκαν στην αποκατάσταση του Ευθυμίου. Αντίθετα αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο στην κίνηση του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' και των ομοφρόνων του μητροπολιτών για απομάκρυνση του Πολυεύκτου. Είναι ο Θεόδωρος που συντόνιζε τις ενέργειες, γιατί, όπως αφήνει να εννοηθεί η επιστολή του προς τον Ρωμανό Β', σε περίπτωση επιτυχίας του σχεδίου θα ήταν αυτός που θα καταλάμβανε τον πατριαρχικό θρόνο. Ο θάνατος του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ', το 959, δεν επέτρεψε να υλοποιηθεί η ύψιστη αυτή φιλοδοξία του Θεοδώρου.

Ο Θεόδωρος πέθανε πιθανότατα στην Κωνσταντινούπολη, πριν το 963. Κανείς δεν γνωρίζει που τάφηκε. Γρήγορα η λήθη κάλυψε το όνομά του, τη συμβολή του στην αναγέννηση των κλασικών γραμμάτων, τον ρόλο του στη διαμόρφωση του ιστορικού γίγνεσθαι του Ι' αιώνα. Από το έργο του διασώθηκε ένα ισχνό δείγμα. Η έρευνα γύρω από το πρόσωπό του είναι καθήκον των συμπατριωτών του ιστορικών.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τακτικός Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας
στο Université Catholique de Louvain (Βέλγιο)

Οι σφραγίδες του Λογιστικού και Έλεγκτικού Συμβουλίου 1829-1832.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

**ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ, 1827-1833**

Μέρος Β': Τὰ Ἔγγραφα

Εἰς τὰ Πρακτικά τοῦ ἐν Ναυπλίῳ συγκληθέντος (26-28 Σεπτεμβρίου 1997) Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου: Ἰωάννης Καποδίστριας. 170 χρόνια μετὰ, 1827-1997, ἐδημοσιεύθη ἀνακοίνωσίς μου ὑπὸ τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι τίτλον, ἡ ὁποία εἶχεν ἀναπτυχθῆ διὰ βραχέων προφορικῶς καὶ διευτυπώθη ἀκολουθῶς, συμπληρωθεῖσα διὰ τῶν ἀναγκαίων ὑποσελίδων σημειώσεων. Σκοπὸς μου ἦτο νὰ τονίσω ὅτι ἡ ἀσκησις οἰκονομικοῦ ἐλέγχου τῆς Διοικήσεως ἐθεμελιώθη καὶ παρηκολούθησε τὴν πορείαν καὶ ἐπιτέλεσιν τοῦ διοικητικοῦ ἔργου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους πολὺ πρὸ τοῦ 1833, ἔτους καθ' ὃ συνεστήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, κάλλιον εἰπεῖν «μεταρρυθμισθῆ» εἰς αὐτὸ τὸ μέχρι τότε καὶ ἀπὸ τοῦ 1829 λειτουργοῦν Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον. Τὸ ἐλεγκτικὸν τοῦτο ὄργανον ὑπῆρξε διάδοχον ἄλλων συσταθέντων ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1825 καὶ 1826. Σκοπὸς αὐτῶν ἦτο ὁ ἔλεγχος τῆς δημοσίας διαχειρίσεως ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐνιαίου καὶ ἀνεξαρτήτου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐν Νέᾳ Ἐπιδαύρῳ κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1822, σκοπὸς ὁ ὅποιος κατέστη λίαν ἐπιτακτικὸς λόγῳ τῆς ἀνάγκης ἐλέγχου τῆς ὑποθέσεως τῶν δύο μεγάλων δανείων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὁ διατεθεὶς χώρος εἰς τὰ Πρακτικά δὲν ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν καὶ τῶν συναφῶν πρὸς τὸ μορφωθὲν τῷ 1829, ἐμπνεύσει τοῦ Ἰωάννου Καποδιστριαίου, Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον ἀνεκδότων ἐγγράφων, ὧσιν κατέστη δυνατὴ ἡ συλλογὴ κατόπιν ἐρεῦνης. Τοῦτου δοθέντος, δράτομαι τῆς εὐκαιρίας τὴν ὁποίαν παρέχουν τὰ φιλόξενα Ναυπλιακὰ Ἀνάλεκτα, ὄργανον τοῦ Δήμου Ναυπλιέων, καὶ δημοσιεύω τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὡς Μέρος Β' καὶ συμπληρωματικὸν τοῦ ἐν ἐπικεφαλίδι δημοσιεύματος. Φρονῶ ὅτι ἡ διὰ βραχέων ἔστω ἱστορήσις πρῶϊμου διοικητικοῦ θεσμοῦ, λειτουργήσαντος ἐν Ναυπλίῳ, ἀπλῶς δὲ «μεταρρυθμισθέντος» τῷ 1833, ἐν Ναυπλίῳ πάλιν, ὡς ἐσημείωσα, εἰς τὸ συνεχῶς ἔκτοτε λειτουργοῦν Ἐλεγκτικὸν Συνέ-

δριον, ὀρθὸν ἦτο νὰ δημοσιευθῆ εἴτε διὰ πρακτικῶν συγκληθέντος ἐν Ναυπλίῳ συμποσίου (ὡς συνέβη) εἴτε δι' ἐκδιδομένης ἐκεῖ ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος (ὡς ἤδη συμβαίνει).

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξάρω τὴν μεγίστην σημασίαν τοῦ ἐλεγκτικοῦ ὄργάνου τῆς δημοσίας διαχειρίσεως. Ἀποτελεῖ ἄλλωστε κοινὸν τόπον. Ὅφειλω, ὁμῶς, νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι ἡ συστηματοποίησις τοῦ ἐλεγκτικοῦ τῆς Διοικήσεως ἔργου, ὅσον καθίστατο αὕτη δυνατὴ, προσγράφεται εἰς τὸ ὅλον σπουδαῖον ἔθνικὸν ἔργον τοῦ Ἰωάννου Καποδιστριαίου καὶ ὅτι ἡ λειτουργία ἀντιστοίχου ὄργάνου προηγείται τοῦ 1833, ὅπως καὶ πλείστοι ἄλλοι πολιτειακοὶ θεσμοί. Αἱ συντελεσθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1833 μεταβολαὶ τῆς δομῆς τῆς Πολιτείας φυσικὸν ἦτο νὰ εἶναι μᾶλλον «προηγμένοι», ἀφοῦ σπουδαῖα ἔθνικὰ ζητήματα εἶχον ἤδη λυθῆ καὶ ἦτο ἐφεξῆς δυνατὴ σχεδιάσις ἀποβλέπουσα φιλοδόξως εἰς τὴν καθίδρυσιν θεσμῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ βασιζέται ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἔθνικῶν σκοπῶν.

Θερμαὶ εὐχαρισταὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὰς ὑπηρεσίας καὶ ἰδρύματα ποῦ ἐπέτρεψαν τὴν σχετικὴν ἔρευναν.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1

Β΄ Ψήφισμα τῆς Δ΄ ἐν Ἀργεὶ Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, τῆς 22ας (ὀρθὸν 25ης) Ἰουλίου 1829, περὶ ὀργανισμοῦ Γερουσίας, Ὑπουργικοῦ Συστήματος καὶ συνταγματικῆς ἀναθεωρήσεως (Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν *Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος*, φ. 53 (31 Ἰουλ. 1829), σελ. 214-215).

2

Γ΄ Ψήφισμα τῆς Δ΄ ἐν Ἀργεὶ Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, τῆς 26ης Ἰουλίου 1829, περὶ διοικητικῶν ρυθμίσεων κλπ. κυβερνητικῶν μέτρων (Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν *Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος*, φ. 53 (31 Ἰουλ. 1829), σελ. 215-216).

3

Κυβερνητικὸν Ψήφισμα ὑπ' ἀρ. ΛΔ΄ (ἀρ. πρωτ. 14301) τῆς 8ης Σεπτεμβρίου 1829, περὶ διοργανώσεως τῆς Γερουσίας, τῶν Ὑπουργείων καὶ τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου (Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν *Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος*, φ. 63 (18 Σεπτ. 1829), σελ. 255-257. Εἶναι τὸ βασικὸν θεσμικὸν κείμενον περὶ τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου. Δὲν ἀναδημοσιεύεται διότι εἶναι εὐχερῆς ἢ ἀναζητήσις του. Βλ.

καὶ Γ. Δ. Δημακοπούλου, «Ὁ Κώδιξ τῶν Ψηφισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, Α΄ 1828-1829», Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῖνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 14 (1967), σελ. 186-191.

4

Κυβερνητικὸν Διάταγμα ὑπ' ἀριθμ. 14428 τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1829, περὶ διορισμοῦ γεροϋσιαστῶν, ὑπουργῶν καὶ μελῶν τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου καὶ περὶ τῶν μισθῶν αὐτῶν (Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος, φ. 63 (18 Σεπτ. 1829), σελ. 257-258).

5

14443

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 13/25 Ἰβρίου 1829

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Οἰκονομίας

Τὸ Ψήφισμα ΛΔ΄ καὶ τὰ διατάγματα, τῶν ὁποίων ἀντίτυπον σᾶς πέμπεται ἀπὸ τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, σᾶς πληροφοροῦν ἐντελῶς, Κύριοι, καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἐμπιστευόμενον εἰς ὑμᾶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἔργον καὶ μὲ ποῖον τρόπον φρονεῖ ὅτι δύνασθε νὰ τὸ ἐκπληρώσετε ἐπωφελέστερον μὲν διὰ τὴν Πατρίδα, ἐντιμότερον δὲ δι' ὑμᾶς αὐτοὺς.

Ἄφ' οὗ διαμοιρασθεῖτε τῆς Ἐπιτροπῆς τὰς ἐργασίας κατὰ τὰ διαλαμβανόμενα εἰς τὸ 17 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 8 τοῦ παρόντος ΛΔ΄ Ψηφίσματος, θέλετε διαπέμψαι εἰς ἡμᾶς τὰς ἀναφορὰς σας, κατὰ τὰς σημειουμένας ἡμέρας καὶ κατὰ τοὺς προσδιωρισμένους εἰς αὐτὸ τύπους.

Ἐπομένως, θέλετε ἐνασχοληθῆ εἰς τὸν διοργανισμὸν τῶν γραφείων τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸ 19 ἄρθρον τοῦ αὐτοῦ Ψηφίσματος καὶ θέλετε μᾶς προβάλλαι τὰ περὶ αὐτοῦ.

Εἰς ὑμᾶς τελευταῖον ἀνήκει, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἐνδιαλαμβανόμενα εἰς τὸ ἀπὸ 26 Ἰουλίου Γ΄ Ψήφισμα τῆς ἐν Ἄργει Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, νὰ μᾶς κοινοποιήσητε τὴν γνώμην σας περὶ τοῦ πῶς νὰ πραγματοποιηθῶν τὰ ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ Ψηφίσματος ἐκείνου ἄρθροις κρυωθέντα μέτρα.

Σᾶς προτρέπομεν νὰ καταβάλετε πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ νὰ μᾶς πέμψητε τὸ πόνημά σας ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα.

Ἡ τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου σύστασις ἀνακουφίζουσα ὑμᾶς ἀπὸ ἔργον τὸ ὁποῖον εἰς ὑμᾶς ἄχρι τοῦδε ἀνήκε, σᾶς ἀπαλλάττει ἀκόμη καὶ ἀπὸ εὐθύνην μὴ συμβιβασομένην μὲ τὸν ὄγκον καὶ μὲ τὴν φύσιν τῶν ὑποθέσεων εἰς τὰς ὁποίας χρεωστήτε νὰ καταγίνεσθε.

Εὐθὺς μετὰ τὴν καθίδρυσιν τοῦ νέου ὑπουργικοῦ συστήματος, οἱ λογαριασμοὶ οἱ ἀνήγοντες εἰς ἕκαστον ὑπουργεῖον θέλουσι ἐπιθεωρεῖσθαι ἀπὸ ἕκαστον τῶν ἰδίων Ὑπουργῶν, καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Οἰκονομίας ἐξοφλοῦσα αὐτοὺς κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως θέλει τοὺς παραπέμψαι εἰς τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον.

Ἡ μετὰ τοῦ Συμβουλίου τούτου ἀκριβὴς καὶ πρόχειρος ἀνταπόκρισις σας θέ-

λει χορηγήσει εις αὐτὸ τὰ μέσα τοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ πρεπόντως τὰ χρέη του, καὶ θέ-
λετε ἐκπληρώσει καὶ ὑμεῖς τὰ χρέη σας εἰς τρόπον ὥστε νὰ δικαιώσητε τὴν προσδο-
κίαν τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τὰς ἡμετέρας ἐλπίδας.

Ὁ Κυβερνήτης

I.A.K.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
N. Σπηλιάδης¹

6

Ἄρ. 14446

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1829

Πρὸς τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον

Δὲν ἐδυνάμεθα, Κύριοι, νὰ σᾶς δώσωμεν μεγαλύτερον δείγμα ἐμπιστοσύνης
παρὰ προσκαλοῦντες σας νὰ ἐκπληρώσετε σκοπὸν τὸν ὁποῖον τὸ Ἔθνος ἐξέφρα-
σε διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του εἰς τὸ α^{ον} ἄρθρον τοῦ Γ^{ου} Ψηφίσματος τῆς 26 Ἰου-
λίου.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας θέλει σᾶς πέμψῃ ἀντίτυπον τῶν πράξεων διὰ
τῶν ὁποίων διατάσσεται ὁ διοργανισμὸς τῆς Γερουσίας, τῶν Ὑπουργείων καὶ τοῦ
Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου. Θέλετε ἀρχίσει ἀμέσως τὴν ἐνέργειαν τῶν
καθηκόντων σας καὶ θέλετε μᾶς προβάλει τοὺς συγκροτήσοντας τὸ Γραφεῖον σας
ὑπαλλήλους.

Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἐνεργοῦντες τὰ καθήκοντά σας θέλετε ἀποβλέπει εἰς μό-
νον τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, καὶ τὸν κανόνα τοῦτον ἀμετατρέπτως ἐπιθυμοῦμεν
ν' ἀκολουθήσετε ἀναθεωροῦντες τοὺς λογαριασμοὺς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς αὐτοὶ ἐδώ-
καμεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Οἰκονομίας, ὅσας διὰ τὴν ἀπουσίαν μας ἐκ τῆς Κα-
θέδρας τῆς Κυβερνήσεως ἠναγκάσθημεν νὰ δαπανήσωμεν εἰς δημοσίους ἀνάγκας ἐκ
τῶν ἰδίων μας. Ἐὰν λάβετε χρεῖαν διασαφήσεων, θέλετε τὰς ζητήσῃ ἀπὸ ἡμᾶς καὶ
θέλομεν σπεύσει νὰ σᾶς τὰς δώσωμεν.

Δὲν ἄγνοεῖτε ὅτι ὁ ἔλεγχος δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λογα-
ριασμῶν καὶ τῶν καταστάσεων καὶ τῶν ἀποδεικτικῶν τῶν εἰς αὐτοὺς ἀναφερομένων,
ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων.

Κανεῖς ἐκ τῶν ὑπαλλήλων ὅστις διέταξεν ἢ ἔκαμεν αὐτὸς πληρωμὰς διὰ λο-
γαριασμὸν τοῦ Ἔθνους δὲν πρέπει ν' ἀπολύεται ἀπὸ τὴν εὐθύνην, παρὰ ἀφοῦ τὸ Λο-
γιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον πληροφορηθῇ δι' ἀποδείξεων ὅτι τὰ εἰς τὰς
πληρωμὰς ταύτας χρησιμεύσαντα χρήματα ἐδαπανήθησαν τῷ ὄντι χωρὶς σφετερι-
σμὸν ἢ κατάχρησιν.

Διὰ νὰ ἐκπληρώσετε τὸ μέρος τοῦτο τῶν καθηκόντων σας, τὸ τόσον δυ-
σχερὲς ὅσον καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιον, σᾶς ἐφοδιάζομεν διὰ τῆς παρουσίας μας με-
τὴν διαλαμβανομένην εἰς τὸ ἄρθρον 28 τοῦ Ψηφίσματος πληρεξουσιότητα, καὶ
θέτομεν ἀπὸ τῆς σήμερον εἰς τὴν ἐξουσίαν σας ὅσα μέσα κρίνετε ἀναγκαῖον νὰ
ζητήσετε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Εἰς σᾶς ἀπόκειται, Κύριοι, τοῦ λοιποῦ νὰ δικαι-

1. Γενικά Ἄρχεῖα τοῦ Κράτους (: Γ.Α.Κ.), Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 219 (Σχέδ.).

ώσετε τὴν προσδοκίαν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τὰς τῆς Κυβερνήσεως προσδοκίας.

Ὁ Κυβερνήτης
I.A.K.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
N. Σπηλιάδης²

7

Εἰσερχ. 19235

Εἰς Αἴγινα τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1829

<Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Κύριον Ἰ. Καποδίστριαν,
Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος κλ. κλ. κλ.
Εἰς Αἴγινα>

Ἐξοχώτατε,

Τὸ δεῖγμα τῆς ἐμπιστοσύνης τὸ ὁποῖον εὐαρεστήθητε νὰ μᾶς δώσετε διορίζοντάς μας διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14428 Διατάγματος Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου ὅσον μᾶς τιμᾶ, τοσοῦτον ἐξάπτει τὸν ζῆλον μας διὰ νὰ ἐνεργήσωμεν ἀξίως καὶ πρεπόντως τὰ χρέη ὅσα διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14301 ΛΔ' Ψηφίσματος καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 14446 Διαταγῆς Σας μᾶς ἐπιφορτίζονται.

Εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ διορισμοῦ μας καὶ ἐκ τούτου νὰ ἀξιοθῶμεν τῆς εὐνοϊκῆς εὐαρεστήσεώς Σας.

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ καθυποβάλωμεν εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς Ἐξοχότητός Σας σχέδιον περὶ ὀργανισμοῦ τοῦ γραφείου μας καὶ ἐν ταυτῷ νὰ παρακαλέσωμεν νὰ μᾶς συγχωρεθῇ νὰ προβάλωμεν τρεῖς ὑπαλλήλους τῆς α* τάξεως, ἐκ τῶν ὁποίων τὸν ἓνα εἰδήμονα τῆς διπλογραφίας.

Νομίζομεν ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ ἐξοικονομήσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲ μόνους αὐτοὺς τὰς ὑποθέσεις τοῦ γραφείου, ἕως ὅτου ἡ πείρα μᾶς διδάξῃ ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναγκασιούτων ὑπαλλήλων.

Μένομεν μὲ τὸ προσήκον σέβας, τῆς Ἐξοχότητός Σας, εὐπειθεῖς καὶ ταπεινοὶ δοῦλοι

Γεώργιος Σπανιολάκης, Κ. Τασσίκας, Χριστόδουλος Οἰκονομίδης³

8

Σχέδιον περὶ Ὄργανισμοῦ τοῦ Γραφείου
τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου
διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Κεφαλαίου Γ' τοῦ
ὑπ' ἀρ. 14301 ΛΔ' Ψηφίσματος

Ἰον. Ὅσα κατὰστιχα, λογαριασμοί, ἀποδείξεις καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἐγγράφα

2. Γ.Α.Κ., Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 219 (Σχέδ.). Πρβλ. Ἐπιστολαὶ Ἰ. Α. Καποδίστρια... ἐκδοθεῖσαι δὲ παρὰ Ε. Α. Βετάν..., Ἐν Ἀθήναις 1842, τόμ. Γ', σελ. 228-229. Διὰ κεχωρισμένων ἐγγράφων τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας ἐγνωστοποιήθη εἰς τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου ὁ διορισμὸς τῶν.

3. Γ.Α.Κ., Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 220.

δσα ἐπιδέχονται ἔρευναν καὶ ἤθελε παραδοθῶν εἰς τὸ Συμβούλιον ἀπὸ τὰ Ὑπουργεῖα τῆς Κυβερνήσεως, θέλει παραλαμβάνονται ἀπὸ ἓν τῶν Μελῶν τοῦ Συμβουλίου, τὸ ὅποῖον θέλει ἐκδίδει τῆς παραλαβῆς τὴν ἀπόδειξιν.

2ον. Τὸ μέλος τοῦτο θέλει δίδει εἰς τὸ Συμβούλιον κατάλογον αὐτῶν, σύμφωνον μὲ τὴν παραλαβὴν, καὶ θέλει βοηθεῖται εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον ἀπὸ ἓνα ὑπάλληλον ὅστις ἐπιφορτίζεται τὴν φύλαξιν ὄλων τῶν ἐγγράφων.

3ον. Ἐφ' οὗ τὸ Συμβούλιον τὰ παραλάβῃ, θέλει φροντίζει νὰ ἀριθμῶνται κατὰ τάξιν, καὶ κατ' αὐτὴν τὰ μὲν ἔγγραφα ἓν γένει ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1829 νὰ πρωτοκολλῶνται (sic) εἰς ἓν βιβλίον μὲ σύντομον ἐξηγήσιν τῶν ἓν αὐτοῖς διαλαμβανομένων. Οἱ δὲ λογαριασμοὶ τῆς χρηματικῆς δοσοληψίας ἀπὸ τὴν α" Ὀκτωβρίου νὰ ἀντιγράφονται εἰς ἕτερον βιβλίον κατ' ἕκτασιν.

4ον. Ἐν Μέλος τοῦ Συμβουλίου θέλει ἐπιστατεῖ καὶ ἐπαρτυπνεῖ εἰς τὸ ἀριθμημα καὶ εἰς τὴν ἐντελῆ καὶ τακτικὴν ἀντιγραφὴν καὶ πρωτοκολλῶρημα (sic) τῶν λογαριασμῶν καὶ ἐγγράφων.

5ον. Τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου θέλει μοιράζωνται τὰ ἔγγραφα ὅσα ἕκαστον Μέλος ἔχει νὰ ἐπιθεωρήσῃ καὶ θέλει δίδονται εἰς τοὺς ὑπάλληλους ὅσα αὐτοὶ δύνανται νὰ ἐπεξεργασθῶν.

6ον. Ὁ σκοπὸς τῆς α" ταύτης ἐπεργασίας θέλει εἶναι νὰ ἀναθεωροῦνται τὰ ἀθροίσματα καὶ νὰ παραβάλλωνται αἱ συναχθεῖσαι ἢ πληρωθεῖσαι ποσότητες μὲ τὰς διαταγὰς καὶ μὲ τὰ ἀποδεικτικά.

7ον. Ἐκαστον τῶν Μελῶν τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν ὑπάλληλων θέλει καθυποβάλλει ἐγγράφως εἰς τὸ Συμβούλιον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεξεργασίας του δι' ὅσα τῶν ἐγγράφων ἤϋρεν ὀρθὰ καὶ δι' ὅσα ἤϋρεν ἐσφαλμένα. Καὶ ἂφ' οὗ ἐκ συμφώνου διασαφηνισθῇ καὶ ἀποφασισθῇ ἢ ὀρθότης ἢ ἠ ἀνορθότης αὐτῶν, θέλει καταγραφῆ ἢ ἀπόφασις εἰς ἓν βιβλίον, ἀνακαλῶν εἰς αὐτὸ τὸν ἀριθμὸν ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπρωτοκολληρήσθῃ (sic) τὸ ἔγγραφο.

8ον. Μετὰ τὴν πρώτην ἐπεξεργασίαν ταύτην, τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου θέλει ἐκ συμφώνου ἐξετάξουν γενικωτέρως (sic) τὰ ἔγγραφα, λογαριασμούς, ἀποδείξεις, διαταγὰς καὶ τ.λ.π., διὰ νὰ ἐξακριβώσουν ἂν εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ 27 ἄρθρου τοῦ ὑπ' ἀρ. 14301 (: Κυβ.) Ψηφίσματος.

9ον. Τὸ τέλειον ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς ἐπεξεργασίας θέλει καθυποβάλλεται εἰς τὸν Ἐξοχώτατον Κυβερνήτην, τὰ δὲ ἐπιθεωρηθέντα ἔγγραφα θέλει ἐπιστρέφονται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐλήφθησαν.

10ον. Τὸ Συμβούλιον λαμβάνον κατὰ μῆνα ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Οἰκονομίας τὸν λογαριασμὸν τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων χρημάτων, καὶ ἀπὸ τὸν Γενικὸν Ταμῖαν τὸν ἰσολογισμὸν τοῦ Ταμείου, θέλει καταγίνεται (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ 31 ἄρθρου), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χρηματικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, εἰς τὴν κατάστροφωσιν ἀπὸ τὴν α" Ὀκτωβρίου τῶν γενικῶν καταστίχων διὰ διπλογραφίας.

11ον. Ἐν ἓκ τῶν Μελῶν τοῦ Συμβουλίου θέλει ἐπιστατεῖ καὶ ἐπαρτυπνεῖ τὰ γενικά κατάστιχα τῆς διπλογραφίας καὶ τὴν ἀνταπόκρισιν τοῦ Συμβουλίου.

12ον. Αἱ τακτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Συμβουλίου εἰς τὸ Γραφεῖον θέλει ἀρχίζων τὸ πρωὶ εἰς τὰς ἑννέα ὥρας καὶ θέλει ἐξακολουθοῦν ἀδιακόπως ἕως τὰς τέσσαρας μετὰ

τὴν μεσημβριαν δι' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου, ἐκτὸς τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1829

Τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον

Γεώργιος Σπανιολάκης, Κ. Τασσίνας, Χριστόδουλος Οἰκονομίδης⁴

Ἐν τῷ περιθωρίῳ τοῦ σχεδίου τούτου (εἰς τὸ χειρόγραφον) καὶ παραπλεύρως τῆς πρώτης παραγράφου εἶναι καταγεγραμμένα τὰ ἑξῆς ὀνόματα: «Οἱ κύριοι Ἀθανάσιος Λεονάρδου, Νικόλαος Λουριώτης, Στέφανος Φάραγκας, Βασίλειος Γεωργιάδης», προφανῶς προτεινόμενοι ὡς ὑπάλληλοι τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου.

9

Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

14585

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1829

Πρὸς τὸ

Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον

Ἐλάβομεν εἰς σκέψιν τὸ σχέδιον τὸ περὶ διοργανισμοῦ τῶν Γραφείων σας. Ἐπιθυμοῦντες νὰ λάβωμεν πληροφορίας περὶ τούτου, ἀναβάλλομεν εἰσέτι τὰς τροπολογίας τὰς ὁποίας ἐμποροῦμεν νὰ κάμωμεν μετὰ ταῦτα εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σχέδιον.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἀφεύκτως ν' ἀρχίσετε τὰς ἐργασίας σας περὶ τὴν α^α τοῦ Ὀκτωβρίου, ἤμπορεῖτε νὰ διοργανίσετε πρὸς ὥρας τὸ Γραφεῖον σας μὲ δύο παρέδρους α^α τάξεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ κ. Ἀθανάσιος Λεονάρδος εἶναι συστημένος πρὸς ἡμᾶς ἰδιαιτέρως διὰ τὴν ἰκανότητά του. Ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων, τοὺς ὁποίους μᾶς σημειεῖτε, μένει εἰς τὴν διάθεσίν σας νὰ ἐπιλέξετε ἓνα, ὅποιον ἐγκρίνετε.

Αἱ τροπολογίαι τὰς ὁποίας θέλομεν κάμει εἰς τὸ σχέδιόν σας, θέλουσιν ἔχει ἀντικείμενον κυρίως τὴν διάταξιν τῶν ἐλεγκτικῶν καταστίχων καὶ διὰ τοῦτο σᾶς παραγγέλλομεν νὰ μὴ διορίσετε τίποτε μόνιμον περὶ τούτου, ἀλλὰ νὰ προσμένετε τὰς κοινοποιήσεις τὰς ὁποίας θέλομεν σᾶς πέμψει ἐν δέοντι.

Ὁ Κυβερνήτης

Γ.Α.Κ.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Ν. Σπηλιάδης⁵

10

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον
Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος

Ἐξοχώτατε,

Οἰκιακαὶ περιστάσεις μὲ ἀναγκάζουν νὰ προστρέξω πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξο-

4. Γ.Α.Κ., Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 220.

5. Γ.Α.Κ., Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 221 (Σχέδ.).

χότητα διά νά τήν παρακαλέσω νά εὐαρεστηθῆ νά μοῦ δώσῃ τήν ἄδειαν νά τραβη-
χθῶ ἀπό τό ἔργον τό ὁποῖον ἠδύοκησε νά μοῦ ἐνεμπιστεύσῃ τοῦ Λογιστικοῦ καί
Ἐλεγκτικοῦ Συμβούλου.

Χρεωστῶ ἐν ταύτῳ νά προσφέρω πρὸς τήν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα τὰ αἰσθή-
ματα τῆς ἀπείρου εὐγνωμοσύνης μου διά τήν ἄχρι τοῦδε ἀποδειχθεῖσάν μοι εὐνοίαν
καί ἐμπιστοσύνην τῆς.

Ἐπιθυμῶν ἐγκαρδίως νά ἀξιωθῶ τήν ἐπακολούθησίν των, μένω μέ ἀπεριόρι-
στον σέβας

τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος
ταπεινός καί εὐπειθής δούλος

Γεώργιος Σπανιολάκης

Τῆ 16 Ἰουνίου 1831, ἐν Ναυπλίῳ⁶

11

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ Ἡ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ἄρ. 5545

Πρὸς τὸν κύριον Γ. Σπανιολάκην,
Μέλος τοῦ Λογιστικοῦ καί Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου

Ἡ Α.Ε. ὁ Σεβ. Κυβερνήτης ἤκουσε τὴν προχθεσινὴν ἀναφορὰν του καί ἀποδέ-
χεται, ἀν καί μέ δυσαρέσκειαν, τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὰ χρέη τὰ ὁποῖα ἐξεπλή-
ρωσεν ἄχρι τοῦδε ὡς Μέλος τοῦ Λογιστικοῦ καί Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 17 Ἰουνίου 1831

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
Ν. Σπηλιάδης⁷

12

Πρακτικά

τῆς ἐν Ἄργει καί Ναυπλίῳ Ε΄ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως

Συνεδρίασις Θ΄, τὴν 23 Δεκεμβρίου <1831>

Προεδρεύοντος τοῦ κ. Δ. Τζαμαδοῦ, ἡ ἀνάγνωσις τῶν πρακτικῶν τῆς προλα-
βούσης Συνεδριάσεως ἀνετέθη εἰς τὴν ἐπομένην.

6. Τὸ Λογιστικὸν καί Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον ἀνέγνωσε δι' ἑνὸς τῶν μελῶν
του, τοῦ κ. Χρ. Οἰκονομίδου, τὴν Ἐκθεσιν τῶν πράξεων του ὑπ' ἄρ. 416 (δρθόν:
418), δι' ἧς ἐκθέτει πόσους λογαριασμοὺς ἐθεώρησε καί ἐπεκύρωσε καί πόσοι μένον
ἐκκρεμεῖς· ἡ Ἐκθεσις αὕτη κατεχωρήθη ὑπ' ἄρ. 14 τῶν εἰσερχομένων.

6. Γ.Α.Κ., Γεν. Γραμματεία, Φάκ. 269 (Σχέδ.).

7. Αὐτόθι (Σχέδ.).

8. Ὁ Γραμματεὺς τῆς Γερουσίας ἀνέγνωσεν Ἐκθεσιν ὑπ' ἀρ. 291, δι' ἧς ἡ Γερουσία ἐκθέτει ἐν συνόψει τὰς πράξεις τῆς· καὶ κατεχωρήθη ὑπ' ἀρ. 16 τῶν εἰσερχομένων.

Αἱ Ἐκθέσεις αὗται, ὁμοῦ μὲ τὰς λοιπὰς τῶν Γραμματέων τῆς Κυβερνήσεως καὶ <τῆς Ἐπιτροπῆς> τῆς Οἰκονομίας, καθὼς καὶ τοῦ Λογ. καὶ Ἐλεγμ. Συμβουλίου, καὶ τὰ ἐπισυναπτόμενα εἰς ὄλας ἐγγράφα, διευθύνθησαν εἰς τὴν Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14 ἐγγράφου τῶν ἐξερχομένων.

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 23 Δεκεμβρίου 1831

Ὁ Πρόεδρος
Δημήτριος Τζαμαδός

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
Λάμπρος Νάκου

Τὰ Μέλη⁸

13

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Ἡ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄρ. 337

Κατὰ συνέπειαν τοῦ α' ἄρθρου τοῦ ὑπ' ἀρ. 330
ἐκδοθέντος καταστατικοῦ Ψηφίσματος
Ψηφίζει

Α'
2.

Ἐκ δὲ τοῦ 5' (: ἄρθρου) τοῦ αὐτοῦ Ψηφίσματος (: Β' /22 Ἰουλίου 1829 τῆς ἐν Ἀρχαίᾳ Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως) ἐξαιροῦνται μόνον αἱ περὶ τὰ δικαστικὰ καὶ τὰς δημογεροντίας μεταρρυθμίσεις καὶ διοργανισμοί, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις τῆς Γερουσίας· ἀλλ' ἡ ἐκλογή τῶν δημογερόντων ἐναπόκειται εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ.

Τὸ παρὸν Ψήφισμα νὰ δημοσιευθῇ διὰ τοῦ τύπου.

Τῇ 7 Ἀπριλίου 1832, Ναύπλιον

Ὁ Πρόεδρος
Δ. Τζαμαδός

Ὁ Γραμματεὺς
Π. Βάρβογλους⁹

14

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ
Ἡ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄρ. 391

Θεωροῦσα ὅτι ἡ ἐπιθεώρησις (: révision) τῶν ἐθνικῶν λογαριασμῶν ἀνήκει εἰς

8. Ἀρχαία τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας, Ἐθν. Συνελεύσεις, τόμ. Γ', Ἐν Ἀθήναις 1974, σελ. 30-31. Βλ. ἀκολουθῶς ἐγγρ. ἀρ. 29. Τὸ Ψήφισμα τῆς Γερουσίας ὑπ' ἀρ. 330 τῆς 2^{ης} Ἀπριλίου 1832 ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος.

9. Ἐφ. Ὁ Ἑλληνικὸς Καθρέπτης, φ. 20 (1/13 Δεκ. 1832), σελ. 78.

τὴν Γερουσίαν κατὰ τὸ β' ἄρθρον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 337 Ψηφίσματος τῆς ἰδίας, καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ Ὑπουργικὸν Σῶμα κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 14301 Ψήφισμα (: Κυβ. Ψήφισμα), δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβληθῆ χωρὶς τὴν σύμπραξιν τῆς Γερουσίας ὡς ἀναγόμενον εἰς τὴν δικαστικὴν τάξιν.

.....
 Ψηφίζει

.....
 11. Ἡ ἀντικατάστασις τῶν Μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου εἶναι ἄκυρος, καθὼς καὶ πᾶσα πράξις γενομένη παρὰ τῶν ἀντικατασταθέντων (: ἀντικαταστατῶν) μένουσιν δὲ εἰς πλήρη ἐνέργειαν τὰ προλαβόντα (: τὰ πρὸ τῆς ἀντικαταστάσεως) Μέλη.

.....
 Ἐν Ἄστρει τὴν 21 Νοεμβρίου 1832

Ὁ Πρόεδρος
 Δ. Τζαμαδός

Ὁ Γραμματεὺς
 Π. Βάρβογλους¹⁰

15

Pr. 6 März 1833. R.P. 1392

Bericht des Controllrathes
 über seine Verhältniss
 und Leitung.

Ad Acta
 Nauplia den 13/1 September 1833.
 Armansperg v. Maurer Heideck
 Greiner

Excellences,

Les membres du Conseil de Contrôle se fait (sic) un devoir de mettre aux pieds du Trône, par le canal de Vos Excellences, les fruits de leurs longs travaux, contenus en suivant dans un exposé qui met au jour les différentes transactions nationales, depuis la première institution de ce Corps jusqu' à la cessation de leurs fonctions.

Ils s'estimeront heureux si leurs veilles auront un résultat favorable aux intérêts du Trône et de l'État, c'est à quoi se bornent leurs vœux.

Offrant leurs hommages aux pieds du Trône se protestent de Vos Excellences
 les très humbles et très obéissants
 serviteurs

Crestodulo Yconomidi
 Chiriaco Tassica

Nauplie, 10/22 Janvier 1833

À Leurs Excellences les trois Membres de la Régence¹¹

10. Ἐφ. Ὁ Ἑλληνικὸς Καθρέπτης, φ. 20 (1/13 Δεκ. 1832), σελ. 80, φ. 21 (5/17 Δεκ. 1832), σελ. 80-81.

11. Γ.Α.Κ., Ὁθωνικὸν Ἀρχεῖον, Γραμματεία Οἰκονομικῶν (ὑπὸ ταξινόμησιν). Ἐκ σφάλματος κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ ἐν λόγῳ διαβιβαστικοῦ ἐγγράφου ἀνεγράφη ὡς ἡμερομηνία ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἢ 10/22 Ἰανουαρίου ἀντὶ τῆς ὁρθῆς 10/22 Φεβρουαρίου.

Μεγαλειότατε Βασιλεῦ,

Ἐφ' ὅλα τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐμβριθῆ ἀντικείμενα, ὅσα ἀπασχολοῦσιν ἤδη τὴν σκέψιν τῆς Υ.Μ., κἀνένα ἄλλο δὲν ἀπαιτεῖ ταχυτέραν καὶ ἐπιμονωτέραν προσοχὴν ὅσον ἡ Δημόσιος Οἰκονομία. Ὁ κλάδος οὗτος ἔμεινεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς Διοικήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασὶν ἡμελημένους, ἐν μέρει διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν διαχειριζομένων τὴν Δημόσιον Οἰκονομίαν καὶ τῶν μελῶν τῶν Διοικήσεων καὶ ἐν μέρει διὰ τὴν ῥοπήν εἰς τὰς καταχρήσεις τινῶν ὑπουργῶν. Ἦτον εἰς ἐλεινην κατάστασιν τὸ Ταμεῖον ὅταν παρέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους ὁ μακαρίτης Κυβερνήτης Ἰω. Ἀ. Καποδίστριας, ὅστις μὲ τὴν ἐμφρονα διεύθυνσίν του ἔβαλε τάξιν τινὰ ἔκτοτε εἰς τὴν Δημόσιον Οἰκονομίαν. Ἀλλ' ὁ οὐσιωδέστερος κλάδος, ἡ θεώρησις τῶν παλαιῶν λογαριασμῶν τοῦ κράτους, διὰ τὸ προσωρινὸν τῆς Διοικήσεως του δὲν ἔλαβε τὴν ἀπαιτουμένην ἐξακριβώσιν.

Εἰς τὴν Γ' ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνέλευσιν, δυνάμει τοῦ § α' τοῦ Ζ' Ψηφίσματος, ἀπεφασίσθη νὰ συστηθῇ Ἐπιτροπὴ διὰ νὰ θεωρήσῃ ὅλους τοὺς λογαρισμοὺς τῶν παρελθουσῶν Διοικήσεων, ἧτις συνέστη κατὰ τὸ 1826, ἔχουσα τὰς ὑπὸ σχ. Α' Ὁδηγίας. Ἐκτοτε ἤρχισε τὰς ἐργασίας της, εἰς τὰς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ ἐγκύψῃ μὲ τὸσον περισσότερο ἐπιμονὴν καὶ ἀκριβείαν καθ' ὅσον εὐρέθησαν εἰς ὅλα τὰ σωζόμενα ἔθνηκα κατάστιχα νοθευμένα ἔγγραφα, ἰδανικὰ χρῆμα εἰς μεγάλας ποσότητας χρημάτων, πλαστογραφίαι, πληρωμαὶ γινόμενοι ἐπὶ μιᾷ αἰτίᾳ, πληρωμαὶ παρανόμων ἀποζημιώσεων καὶ ἄλλα λάθη καὶ ἀταξίαι, ὥστε κατήντησε τὸ ὅλον αὐτῶν ἐν χάος ἄμορφον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὑπεχρεώθη ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ καταστρώσῃ διάφορα κατάστιχα, ὡς φαίνεται εἰς τὸ Δ' Βιβλίον τῶν Πράξεων αὐτῆς.

Εἰς τὴν ἐν Τροιζήνῃ Συνέλευσιν παρέστησε διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 155 ἀναφορᾶς της τὰς ἕως εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐργασίας της. Ἡ δὲ Συνέλευσις, δυνάμει τῆς εἰς τὴν ΛΗ' Συνεδρίασιν καταχωρισθείσης πράξεώς της, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθῶσι τὰ ἴδια μέλη τὰς ἐργασίας των μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὅλου ἔργου· ἐν ταυτῷ δὲ ἀπεφάσισε νὰ συστηθῇ ἄλλη Ἐπιτροπὴ, ἧτις, ἀναθεωροῦσα τὰς πράξεις τῆς Λογιστικῆς, ν' ἀποφασίζῃ ὀριστικῶς περὶ αὐτῶν. Ἀλλὰ μόλις συνέστη καὶ ἤρχισε τὰς ἐργασίας της εἰς ἄτομα τινὰ, τὰ ὁποῖα ἐγκαλέσθησαν παρὰ τῆς Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὰς Ὁδηγίας, καὶ ἡ ἄφιξις τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου ἔθεσεν ἀναβολὴν εἰς τὰς πράξεις της.

Συνέστη τὸ Πανελλήνιον καὶ ἡ Λογιστικὴ Ἐπιτροπὴ ἀνέφερε τὰς μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πράξεις της εἰς τὸν ἀειμνήστον Κυβερνήτην, ὅστις διὰ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἐγγράφου τοῦ Πανελληνίου τὴν διέταξε νὰ καθυποβάλλῃ ὑπ' ὄψιν ἐκείνου τοῦ Σώματος τὴν ἐπεξεργασίαν τὴν ἀφορῶσαν τὸν κλάδον τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐπαρουσίασε συνωδευμένην μὲ ἐπισήμους ἀποδείξεις εἰς τὸ Πανελλήνιον, τὸ ὁποῖον, εὐρὸν αὐτὴν καλῶς ἔχουσαν, τὴν καθυπέβαλεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, ὅστις κατὰ συνέπειαν αὐτῆς προσεκάλεσε διὰ προκηρῦξεως τοὺς ἔχοντας ἐθνικὰ κτήματα νὰ παρουσιάσωσι τὰ πωλητήρια ἔγγραφα των διὰ νὰ ἐπικυρωθῶσιν ὅσα ἦτον νόμιμα καὶ νὰ καθαρισθῶσιν ὅσα ἐκρατοῦντο παρανόμως. Τὰ δὲ Μέλη τῆς Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐξηκολούθησαν τὰς ἐργασίας των, νὰ (: ἴνα) ἀποπερατώσωσι τὸ μέγα ἔργον ὅπερ ἀνεδέχθησαν.

Εἰς τὴν ἐν Ἄρχει Δ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἡ Α.Ε. καθυπέβαλε διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 613 ἀναφορᾶς τῶν τὰ ἔως τότε πρακτικῶν τῆς (: τῶν) ὑπ' ὄψιν τῆς Συνελεύσεως, ἥτις ἀνέθεσε τὴν ἀναθεώρησιν ὄλων τῶν ἐθνικῶν παλαιῶν λογαριασμῶν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου.

Ἴδου ἐν περιλήψει τὰ ἔργα ὅσα ἔφερε μετὰ πολλῶν κόπων καὶ ἰδρώτων εἰς ἔκβασιν ἡ Λογιστικὴ Ἐπιτροπὴ:

1ον. Αἱ διὰ τύπου ἐθνικαὶ ὁμολογίαι σύγκεινται ἐκ πέντε κλάσεων εἰς κομμάτια 17.250, τῶν ὁποίων ἡ ὀλικὴ ποσότης εἶναι ἐκ γρ. 5.000.000. Ἐξεδόθησαν δυνάμει τοῦ δεκάτου Νόμου ἐπὶ τῆς Α^α Περιόδου. Ἐξ αὐτῶν δὲ ὅσαι ἐδόθησαν διὰ χρέη τοῦ Ἐθνικοῦ εἶναι κομμάτια 3688 ἐκ γρ. 1.471.000, αἱ δὲ μὴ ἐξοδευθεῖσαι, εὐρισκόμεναι εἰσέτι, εἶναι μόνον 406 ἀνά γρ. 100, αἵτινες φέρουν γρ. 40.600.

Ἔθεν, ἐθνικαὶ διὰ τύπου ὁμολογίαι αἱ ὁποῖαι μῆτε ὑπάρχουσι μῆτε φαίνονται ποῦ ἐξοδευθῆσαν εἶναι κομμάτια 13.154 ἐκ γρ. 3.486.900 τῶν πέντε διαφόρων κλάσεων, τὰς ὁποίας οἱ ἐκτελέσαντες τὰ χρέη τοῦ Ὑπουργείου τῆς Οἰκονομίας ἐπὶ τῆς Α^α, Β^α καὶ Γ^α Περιόδου Πανοῦτζος Νοταρᾶς, Σπύρος Παπαλεξόπουλος καὶ Ν. Πονηρόπουλος ὀφείλουσι νὰ δώσωσι λόγον διὰ τὰς αὐτὰς ὁμολογίας, ἐπειδὴ ἐξοδευθῆσαν πολλαὶ ὁμολογίαι μὲ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αἵξιμόν καὶ πολλαὶ ἀπὸ τὰς ἀνεκδότους ὁμολογίας ἐδόθησαν εἰς πληρωμὴν ἀγορᾶς ἐθνικῶν κτημάτων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον καὶ ἄλλα μέρη, ὅχι μόνον ἀπὸ διαφόρους ἄλλους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Γενικὸν Γραμματέα Σπύρον Παπαλεξόπουλον, ὅστις ἐκπληροῦσε καὶ τὰ χρέη τοῦ Ὑπουργοῦ, ὡς εἰς τὸ Δ' Βιβλίον φαίνονται αἱ παρατηρήσεις τῆς.

2ον. Ἐκ τῶν ἐθνικῶν προσόδων εἶναι πολλαὶ τῶν ὁποίων μῆτε ἡ πώλησις μῆτε ἡ πληρωμὴ εἶναι σημειωμέναι εἰς τὰ ἐθνικὰ κατάστιχα. Ἐκεῖναι δὲ ὅπου εἶναι, ἄλλα μὲν ἐδόθησαν παρανόμως εἰς διαφόρους, ἄλλα δὲ κατακρατοῦνται καὶ ἐκ τῶν κατακρατουμένων ἡ ποσότης ἀναβαίνει εἰς γρ. 5.000.367.

3ον. Ἐκ τῶν ἐθνικῶν φθαρτῶν κτημάτων καὶ ἀφθάρτων ἄλλα μὲν ἐπωλήθησαν παρανόμως, ἄλλα ἐπληρώθησαν παρανόμως καὶ ἄλλα δὲν ἐπληρώθησαν μηδὲν εἶναι καὶ πωλητήρια ἐκδεδομένα τῶν ὁποίων μῆτε ἡ πώλησις μῆτε ἡ πληρωμὴ εἶναι σημειωμέναι εἰς τὰ ἐθνικὰ κατάστιχα (τοιαῦτα οἰκονομικὰ πωλητήρια εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι πάμπολλα χωρὶς νὰ ἔχη εἶδῃς τὸ Ἐθνος), ἐκ μόνων δὲ τῶν παρανόμως κατακρατουμένων κτημάτων ἐθνικῶν δύναται τὸ Κράτος νὰ συνάξῃ εἰσόδημα κατ' ἔτος περίπου ἓν καὶ ἡμισυ μιλλιόνιον φοινίκων.

4ον. Ἐξ ἀποζημιώσεων παρανόμων γενομένων κατὰ καιροὺς εἰς διαφόρους συμποσοῦνται γρ. 3.577.260. Προσέτι τὸ Ἐθν. Ταμεῖον ἔχει νὰ λαμβάνῃ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν ὑποθέσεων ἀπὸ διαφόρους ἱκανὴν ποσότητα χρημάτων, ἐπειδὴ τὰ κατάστιχα εἶναι ἐκκρεμῆ καὶ ἀτελῆ καὶ εἶναι περίπου 10.000.000 γρῶσια νὰ δώσωσι λόγον διάφοροι.

Ταῦτα πάντα κατεστρώθησαν εἰς τὸ Δ' Βιβλίον τῆς Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς με ἀιτιολογίας καὶ ἀναγκαίας ἀποδείξεις.

Διὰ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν καταστίχων καὶ ἔλλειψιν πολλοτάτων (sic) λογαριασμῶν ἦτον ἀδύνατον νὰ γνωρισθῇ εὐκόλως καὶ εἰς κάθε καιρὸν ἡ κατάστασις τῆς δοσοληψίας τοῦ Ἐθνικοῦ, δηλαδὴ ὅσα κατὰ καιροὺς ἀπὸ διαφόρους ἔλαβεν, ὅσα πρὸς διαφόρους ἔδωκεν, ὅσα χρεωστῆται καὶ ὅσα ἔχει νὰ λαμβάνῃ. Ἔθεν, ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ νὰ δώσῃ εὐκολωτέρας πληροφορίας εἰς τὸ Ἐθνος ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς δοσοληψίας του, ἐμπειροχομένης εἰς τὰ κατάστιχα ἀπὸ Α^α Περιόδου μέχρι τέλους τῆς

Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπέτελεσε καὶ ἐκθέτει ὡς ἐπομένως.

Ὅσα ἔλαβε τὸ Ἔθνος ἀπὸ ἔθν. προσόδους τῆς Πελοποννήσου, Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους . . γρ.	16.087.229 : 5
Ἀπὸ τὸ Δάνειον Λονδίνου »	27.915.321 : 17
Ἀπὸ φόρον, γενόμενον ἀνά γρ. 1 εἰς τὴν ψυχὴν, ἀπὸ ἐράνους καὶ ἑσωτερικὰς αὐτοπροαιρέτους συνεισφορὰς »	844.426 : 6
Ἀπὸ λάφυρα τῆς Κορίνθου κλπ. »	929.051 –
Ἀπὸ δασμοῦς »	67.747 : 24
Ἀπὸ λείας »	228.258 : 3
Ἀπὸ ἐκποιήσεις ἐθνικῶν φθαρτῶν καὶ ἀφθάρτων κτημάτων, εἰς διαταγὰς, ἀποδεικτικά, ἔθν. διὰ τύπου ὁμολογίας, καὶ ὀλίγα μέτρητὰ »	3.451.372 : 38
Ἀπὸ τάλληρα 10 χιλ. τῆς Λόνδρας διὰ τοῦ Γόρδωνα »	120.000 –
Ἀπὸ τὰ περισσεύσαντα χρήματα ἐκ τῆς πωλήσεως τῆς φρεγάδας διὰ τοῦ Ἄϊδεκ καὶ Κοντοσταύλου »	63.400 –
Ἀπὸ λείψανον ἔθν. διὰ τύπου ὁμολογιῶν δοθέν πρὸς διαφό- ρους διὰ ὑποθέσεις τοῦ Ἔθνους »	1.201.384 –
Ἀπὸ λείψανον ἑσωτερικῶν δανείων, ὡς τὰ ἀποδεικτικά καὶ διαταγαὶ τῶν Διοικήσεων »	722.911 : 20
γρ.	52.495.072 : 33

Ταῦτα τὰ γρ. 52.495.072:33 εἶναι ἡ ὅλική ποσότης τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ Ἔθνος ἀπὸ ἀρχὰς τῆς Α* Περιόδου μέχρι τέλους τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, κατὰ τὰ κατὰστικὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Οἰκονομίας, τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Ταμείου ἐπὶ τῆς Γ' Περιόδου, ἐπὶ τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ Γενικοῦ Ἐπάρχου τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, καὶ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλα δομένα ἀπὸ πολλοὺς πολίτας διὰ κατεπειγούσας ἀνάγκας εἰς τὰς τοπικὰς Ἀρχάς, καὶ δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν ἄνωθι ποσότητα.

Ἀλλὰ εἰς τὰ ἀνωτέρω γρ. 27.915.121 (: sic) συμπεριλαμβάνονται καὶ εἰς βάρους τῆς ἐν Λονδίῳ Ἐπιτροπῆς συναλλαγματικαὶ τῆς Διοικήσεως, συνιστάμεναι ἐκ γρ. 4.428.421, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄλλαι μὲν ἐπληρώθησαν, ἄλλαι δὲ δὲν ἐπληρώθησαν, ἐπειδὴ οἱ λογαριασμοὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ἐλλείπουσι, καὶ δὲν εἶναι γνωστὸν πόσαι ἐκ τῶν συναλλαγματικῶν τούτων ἐπληρώθησαν. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω γρ. 52.495.072 καὶ 33 χρεωστεῖται ἐν μέρος αὐτῶν ἀπὸ διαφόρους εἰς τὸ Ἔθνος, ὡς ἄνωθεν περισταίνεται. Ἀφοῦ δὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν γροσίων τούτων ἐξοδεύθησαν διὰ διαφόρους ἐθνικὰς ὑποθέσεις, εἰς τὸ Ναυτικόν, εἰς τὸ Στρατιωτικόν κλπ. ἔμεινον προσέτι νὰ χρεωστῇ τὸ Ἔθνος ὡς ἐπομένως:

πρὸς τὸ Πολιτικόν γρ.	1.442.831 : 21
πρὸς τὸ Στρατιωτικόν »	20.146.005 : 14
πρὸς τὸ Ναυτικόν, ἐκτὸς τῶν ἀποξημιώσεων τῶν πλοίων »	6.306.116 : 10
πρὸς διαφόρους ἐκ διαφόρων ὑποθέσεων »	4.162.284 : 25
πρὸς διαφόρους ἐκ λειψάνου ἔθν. διὰ τύπου ὁμολογιῶν »	1.201.384 –
γρ.	34.593.533 : 5

Ταῦτα τὰ γρ. 34.593.533:5 εἶναι τὸ Ἑσωτερικὸν τοῦ Ἑθνους Χρέος καὶ συνίσταται εἰς χρηματικὰ ἀποδεικτικά καὶ εἰς διαταγὰς, καθὼς καὶ εἰς ἔθν. διὰ τύπου ὁμολογίας, τὰ ὁποῖα εἶναι παρὰ τῆς Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς καταστρωμένα ἐν πρὸς ἐν πρὸς ποίους χρεωστοῦνται καὶ διὰ ποίας αἰτίας. Χρεωστοῦνται δὲ ὁμοίως ὅσα συνεισέφερον διάφοροι πολῖται διὰ κατεπειγούσας ἀνάγκας ἀπὸ ἀληθινὸν πατριωτισμὸν καὶ ἔχουν ἀποδείξεις τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπέραστα. Καὶ διὰ νὰ σαφηνισθῇ ἡ ἀληθινὴ κατάστασις τοῦ νομίμου χρέους, νομίζομεν:

Α^ο. Νὰ διορισθῇ μία Λογιστικὴ καὶ Ἐλεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς ἀναθεώρησιν ὄλων τῶν παρελθόντων λογαριασμῶν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Ἑθνους, ὡς ἐξεφράσθη διὰ πολλῶν ψηφισμάτων τῶν Ἑθν. Συνελεύσεων.

Β^ο. Αἱ Ἐπαρχίαι τῆς Ἐπικρατείας νὰ ἀποστέλλουσι τοὺς λογαριασμοὺς τῶν πρὸς αὐτήν, ἀποβλέποντας τὰς ἔθν. προσόδους καὶ ἄλλα εἰσοδήματα, πόσα χρήματα ἐπλήρωσαν διὰ διαταγῶν τῶν παρελθουσῶν Διοικήσεων καὶ πόσα ἄνευ διαταγῶν καὶ πρὸς ποῖον, μὲ τὰς ἀνηκούσας ἀποδείξεις.

Γ^ο. Ὅσοι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας ἔδωσαν συνεισφοράς διὰ τὸ ἔθνος μέχρι τέλους νὰ εἰδοποιήσωσι περὶ τούτου.

Δ^ο. Ὅσοι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας ἔχουν ἀνά χειρὰς τῶν ἔθν. διὰ τύπου ὁμολογίας νὰ τὰς παρουσιάσωσι τακτικῶς ἐντὸς μιᾶς προθεσμίας, παρελθούσης δὲ νὰ εἶναι ἄκυροι.

Ε^ο. Ὅσοι ἠγόρασαν ἢ ἔχουν ἀνά χειρὰς πωλητήρια ἐθνικῶν κτημάτων τῆς Ἐπικρατείας νὰ τὰ παρουσιάσωσι τακτικῶς μεταξὺ μιᾶς εὐλογηφανοῦς διορίας, διὰ νὰ ἐπικυρωθῶσιν ὅσα ἐξ αὐτῶν εὔρεθον νόμιμα. Παρελθούσης δὲ τῆς διορίας ταύτης νὰ θεωρῶνται καὶ ταῦτα ἄκυρα.

ΣΤ^ο. Ὅσοι κρατοῦν ἀποδεικτικά ἀπὸ τὰς παρελθούσας Διοικήσεις νὰ τὰ παρουσιάσωσι καὶ τὰ νόμιμα νὰ ἐπικυρωθῶσιν.

Ζ^ο. Ὅσοι ὁμοίως ἔχουσιν ἀποδεικτικά διὰ στρατιωτικὸς μισθοὺς νὰ εἶναι εἰς χρέος νὰ παρουσιάσωσι τοὺς ὄνομαστικούς καταλόγους, καὶ νὰ δοθῇ εἰς καθένα στρατιώτην ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ (ἐπειδὴ τὰ ὅσα ἀπαιτοῦν οἱ ὄπλαρχηγοὶ εἶναι παράνομα καὶ δι' ὑποθετικούς στρατιώτας). Εἰς δὲ τοὺς ὄπλαρχηγούς νὰ δοθῇ ἕνας νόμιμος μισθὸς ὅπου ἀνήκει εἰς τὸν βαθμὸν τῶν.

Τούτου δὲ γενομένου θέλει σμικρυνθῇ ἄρκετὰ τὸ χρέος τοῦ Ἑθνους καὶ μάλιστα τοῦ Στρατιωτικοῦ μὲν τὸ ἐν τέταρτον θέλει μείνει.

Μετὰ δὲ τοῦτο δύναται ἡ Α.Μ. νὰ ἀποζημιώσῃ καὶ ἐξοφλήσῃ τοὺς ἀληθῶς ἔχοντας δικαίωμα νὰ λάβωσι, μὲ τὸν μόνον κλάδον τῶν παρανόμων καὶ κατακρατουμένων ἐθνικῶν κτημάτων.

Οἱ ὑποφαινόμενοι διορισμένοι ἀπὸ δύο Ἐθνικὰς Συνελεύσεις εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λογαριασμῶν τῶν παρελθουσῶν Διοικήσεων, καθυποβάλλοντες ὑπ' ὄψιν τὰς πράξεις τῶν μεταβαίνοντων εἰς τὴν δευτέραν ἐποχὴν, καθ' ἣν μετεσχημάτισεν ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης τὴν Λογιστικὴν Ἐπιτροπὴν εἰς Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον μὲ τὸν ὑπὸ στχ. Β' Ὄργανισμὸν.

Ταμεῖον τῆς Ἑλλάδος

Ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ κυρ^ο Ἰωάννου Δομπόλη ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ κατὰ στίχα τοῦ Ταμεῖου καὶ ἐπεξεργάσθη ἡ ληψοδοσία του ἀπὸ τὰς 10 Φεβρουαρίου 1828 μέχρι τῆς 21 Χβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε παρητήθη. Εὐρέθη

ἡ ληφοδοσία του αὐτῆ τακτικῆ καὶ σύμφωνος μὲ τὰ γραμμάτια τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς τὰ ὁποῖα διώριζον τὰς συνάξεις καὶ πληρωμάς, καὶ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς κύριος Δομπόλης ἐμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ, δυνάμει τοῦ 32 ἄρθρου τοῦ ἀνωτέρω Ψηφίσματος (: Κυβ. Ψηφ. ΛΔ' /14301 τῆς 8^{ης} Σεπτ. 1829) ἔδωσε τὸ Συμβούλιον δύο ἐξοφλητικά.

Ἐπὶ δὲ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀποθανόντος Α. Τζούνη καὶ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Νομισματογνώμονος τοῦ Ταμείου Π. (:Ἀλ.) Ρουσοπούλου ἐξηκολούθησε νὰ ἐπεξεργάζεται κατὰ μῆνα τὴν τοῦ Ταμείου ληφοδοσίαν ἀπὸ τῆς α^{ης} τοῦ Ἰανουαρίου 1830 μέχρι 14 Ἀπριλίου 1832· εὐρέθη πάντοτε ὁ λογαριασμὸς τακτικὸς καὶ σύμφωνος μὲ τὰ γραμμάτια τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Αἱ δὲ ἐπεξεργασίαι του ἐσημειώθησαν κατὰ καιρὸν εἰς τὸ κατάστιχον τοῦ Ταμείου.

Γενικὸν Φροντιστήριον

Τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον, συστηθὲν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1828, ἔπαυσε εἰς τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 1829. Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν Γραμματεῖς κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως διέυθυνεν εἰς ἔλεγχον τὰ κατάστιχα καὶ λοιπὰ ἀρχεῖα τῆς τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ὑπηρεσίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα εὐρέθησαν ἀτελεῖ διὰ τὴν ἔλλειψιν διαφόρων λογαριασμῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς ὑπηρεσίας καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Φροντιστηρίου ἐστάλησαν εἰς τὴν διαδεχθεῖσαν Γραμματεῖαν διάφοροι λογαριασμοὶ ἐξαρθῶμενοι ἀπὸ τὸ Φροντιστήριον καὶ δὲν ἐπεράσθησαν εἰς τὰ κατάστιχα τῆς, διότι ἡ Γραμματεία αὐτῆ ἤρχισε νέον λογαριασμὸν τῶν ἐργασιῶν τῆς, κατ' αἰτήσιν τοῦ Συμβουλίου, δι' ἀναφορῶν του ὑπ' ἀρ. 72 καὶ 81, διώρισε ἡ Κυβέρνησις τὸν κυρ^{ον} Α. Τζακάλωφ νὰ τελειοποιήσῃ τὰ κατάστιχα τῆς χρηματικῆς ληφοδοσίας καὶ νὰ τὰ ἰσοσταθμῆσῃ, ἐπειδὴ πολλοὶ λογαριασμοὶ ἦτον κρεμάμενοι καὶ δὲν εἶχον πέρας.

Ὅσοι δὲ διευθύνθησαν εἰς τὸ Συμβούλιον, ἐξαρθῶμενοι ἀπὸ τὴν τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ὑπηρεσίαν, ἐθεωρήθησαν εἰς τὰ ἴδια ἔγγραφα καὶ κατάστιχα.

Ἐμεινε νὰ θεωρηθῆ καὶ ἐπεξεργασθῆ ὁ Κλάδος τοῦ Ὑλικοῦ τῆς τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ὑπηρεσίας.

Ὁ Κλάδος οὗτος διευθύνθη κατ' ἀρχὰς παρὰ τοῦ κυρ^{ον} Κ. Ζωγράφου, Μέλους τοῦ Φροντιστηρίου, καὶ μετὰ τὴν παραίτησίν του ἀνετέθη εἰς τὸν κυρ^{ον} Ν. Σιλήβεργον, Ταμίαν τῆς Ὑπηρεσίας. Ἄλλὰ κατάστιχον τοῦ Ὑλικοῦ δὲν εὐρέθη ὀλοτελῶς, καθὼς διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 81 ἀναφορᾶς του ἐξέθεσε τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία

Ἀπὸ τῆς α^{ης} Νοεμβρίου 1829 διαδεχθεῖσα τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον ὑπὸ τὴν διέυθυνσιν τοῦ κόμητος κυρ^{ον} Βιάρου Α. Καποδίστρια καὶ παύσασα κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου 1830, διέυθυνε κατὰ καιροὺς τὰ κατάστιχα, τὰ ἔγγραφα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς εἰς τὸ Συμβούλιον, τοὺς ὁποίους, ἐπεξεργασθὲν, εὗρε τακτικὸς καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ἀποδεικτικά καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

<Ἡ ἐπὶ τῶν> Ναυτικῶν Γραμματεία

Διαιρεθεῖσα ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία εἰς δύο Κλάδους, ἔμεινε ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπὸ τὴν διέυθυνσιν τοῦ κόμητος Βιάρου, ὅστις ἐπαρουσίασεν εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ κατάστιχα, τὰ ἔγγραφα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ληφοδοσίας του ἀπὸ α^{ης} Ἀπριλίου 1830 μέχρι τέλους Μαΐου 1831 καὶ

τούτους έπεξεργασθέν εύρεν όρθώς έχοντας και συμφώνους μέ τά άνήκοντα αποδεικτικά και διαταγάς τής Κυβερνήσεως. Άλλ' έπειδή τό 'Υλικόν του Ναυτικού διευθύνετο από την έν Πόρω 'Επιτροπήν του Ναυστάθμου, κατ' αίτησιν του Γραμματέως κόμ. Βιάρου, διετάχθη τό Συμβούλιον παρά τής Κυβερνήσεως περί τάς άρχάς 'Ιουνίου 1831 νά πέμψη έν ή δύο των Μελών αυτού εις Πόρον διά νά έπεξεργασθώσι τά του Ναυστάθμου. 'Εστάλη έν των μελών και εις των παρέδρων οίτινες έπεξεργάσθησαν τους λογαριασμούς και την κατάστασιν τής χρηματικής ληροφοσίας και των διαφόρων ύλών των έν χρήσει τής Ναυτικής 'Υπηρεσίας έναποταμειυμένων εις τον Ναυστάθμον μέχρι τέλους Μαΐου 1831, και εις την επιστροφήν των έφερον τό ισόσταθμον του 'Υλικού και τον κατάλογον των έθν. πλοίων, όσα εύρίσκοντο εις κίνησιν και όσα έμεινον εις τον λιμένα, έκθέτοντες δι' αναφοράς των τά των εκεί έργασιών των, και ταύτα πάντα διευθύνθησαν εις την Κυβέρνησιν. Έκ του ίσοστάθμου του 'Υλικού φαίνονται αι ληφθείσαι ποσότητες των διαφόρων ύλών, είτε άγορασθείσαι είτε πεμφθείσαι διά τής Γραμματείας των Ναυτικών, πόσαι διεχειρίσθησαν εις τάς ναυτικές άνάγκας και πόσαι έμεινον εις τάς αποθήκας του Ναυστάθμου μέχρι τέλους του Μαΐου 1831.

'Η διαχείρισις τής έν Πόρω Ναυτικής 'Υπηρεσίας μέχρι εκείνης τής έποχής εύρέθη τακτικώς γενομένη και κατά τους υπάρχοντας κανονισμούς.

Μετά την αναχώρησιν του κόμ. Βιάρου ή Ναυτική Γραμματεία άνετέθη προσωρινώς υπό την διεύθυνσιν του επί των 'Εξωτερικών προσωρινού Γραμματέως κυρίου Γ. Γλαράκη.

'Ο Γραμματεύς ούτος διεύθυνεν εις τον έλεγχον του Συμβουλίου τους λογαριασμούς τής Ναυτικής Γραμματείας από α^α 'Ιουνίου μέχρι τέλους Χβρίου, <τούτο δέ> εύρεν αυτούς όρθώς έχοντας μέ τά άνήκοντα αποδεικτικά και διαταγάς τής Κυβερνήσεως.

<Η επί των> Στρατιωτικών Γραμματεία

'Ο επί των Στρατιωτικών Κλάδος διωρίσθη υπό την διεύθυνσιν του κυρ^ο Π. Γ. Ροδίου, όστις διεύθυνε κατά καιρούς εις τό Συμβούλιον τά κατάστιχα και τους λογαριασμούς τής χρηματικής δοσοληψίας του από τής α^α 'Απριλίου 1830 μέχρι τέλους Μαρτίου 1831. Οί λογαριασμοί ούτοι έξετάσθησαν και παρεβλήθησαν μέ τά άνήκοντα αποδεικτικά και εύρέθησαν όρθώς έχοντες.

Περί δέ του ύλικού του Στρατιωτικού Κλάδου, τροφίμων, ένδυμάτων, πολεμοφοδίων και τής λοιπής ύλης δέν επαρουσιάσθη καμμία σημείωσις τής παραλαβής και τής διαχείρισεως αυτών, και περί τούτου άνέφερε τό Συμβούλιον εις την Α.Ε. τον άοίδιμον Κυβερνήτην.

'Ωσαύτως έμεινεν άθεώρητος και ό λογαριασμός των Τακτικών Στρατιωτικών Σωμάτων μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1830, διότι κατά τό § 22 άρθρον του ειρημένου ΛΔ' Ψηφίσματος έπεφορτίσθη έκαστος 'Υπουργός την επιθεώρησιν των λογαριασμών των δαπανών όσαι γίνονται εις τά ίδια 'Υπουργεία.

Οί λογαριασμοί λοιπόν των Τακτικών Σωμάτων, ώς δαπάνη αναγομένη εις τον Κλάδον των Στρατιωτικών, έπρεπε νά επιθεωρηθή πρώτον παρά του Γραμματέως και έπομένως νά διευθυνθή εις τον έλεγχον του Συμβουλίου, και τοιουτοτρόπως επιθεωρημένοι λογαριασμοί του Τακτικού μέχρι τής άνωτέρω έποχής δέν επαρουσιάσθησαν.

Ἀπὸ δὲ τῆς α^ς Ἰανουαρίου 1831, ὅτε εἰς τὰς πράξεις τῆς Στρατιωτικῆς Γραμματείας συμπεριελήφθη καὶ ἡ Τακτικὴ Ὑπηρεσία, ἐθεωρήθη ὁ χρηματικὸς λογαριασμός τῆς α^ς καὶ β^ς τριμηναίας μέχρι τέλους Ἰουνίου. Εὗρε δὲ αὐτοὺς ὀρθῶς ἔχοντας μὲ τὰ ἀνήκοντα ἀποδεικτικὰ καὶ διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

<H> Γραμματεία τῶν Ἐξωτερικῶν

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ Γραμματεία, διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Ἰακωβάκη Ρίζου μέχρι τῆς 8 Ἰουλίου 1831, ἔχουσα καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ δικαιώματος ἐκ τῶν διπλωμάτων τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, διεύθυνε τοὺς λογαριασμοὺς τῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐκπίπτουσα τοὺς μισθοὺς ἀπὸ τὸ συναζόμενον εἰσόδημα. Εἰς τὸ Συμβούλιον διευθύνθη τὸ ἰσόσταθμον μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1831. Ἐπειτα δὲ ἀνετέθη ἡ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γραμματεία ὑπὸ τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρ^ο Γ. Γλαράκη.

<H> Γραμματεία τῆς Δικαιοσύνης

Ἡ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Γραμματέως κυρ^ο Ἰωάννου Γ. Γεννατᾶ, ἐπαρουσίαζε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν μισθῶν τῆς εἰς τὴν Α.Ε. τὸν αἰδιμον Κυβερνήτην καὶ μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν ἐξωφλίζοντο παρὰ τῆς <ἐπι> τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς.

Διευθύνθησαν εἰς ἔλεγχον οἱ λογαριασμοὶ τῆς αὐτῆς Γραμματείας μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831 καὶ ἐπεξεργασθέντες εὐρέθησαν σύμφωνοι μὲ τοὺς κανονισμοὺς.

Ἡ Γραμματεία αὕτη κατὰ τὸ 22 ἄρθρον τοῦ ΛΔ΄ Ψηφίσματος ἐπιθεωροῦσα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Δικαστικοῦ Κλάδου, ἐπαρουσίασε καὶ περὶ τούτου τὸν ἰσολογισμόν τῆς μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1831, καὶ ἐπεξεργασθὲν αὐτὸν τὸ Συμβούλιον εὗρεν ὀρθῶς ἔχοντα.

Ἐκτοτε δέ, ἀφ' ὅτου ἡ Γραμματεία αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρ^ο Μ. Σικελιανοῦ καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρ^ο Χ. Κλονάρη, δὲν ἔλαβε τὸ Συμβούλιον κανένα λογαριασμόν.

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου

Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεία

Ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Παιδείας, διευθυνομένη παρὰ τοῦ Γραμματέως κυρ^ο Ν. Χρυσογέλου, τοὺς μὲν λογαριασμοὺς τῶν μισθῶν διεύθυνεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐκ ταύτης διευθύνθησαν εἰς ἔλεγχον μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1831 καὶ εὐρέθησαν ὀρθῶς ἔχοντες.

Ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν τῆς καταστημάτων ὄσοι λογαριασμοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου ἐπεξεργάσθησαν καὶ αἱ πράξεις του ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

<H> Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας

Ἡ Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας, διευθυνομένη παρὰ τοῦ κυρ^ο Ν. Σπηλιάδου, ὡς ἐπιφορτισμένη τὸν Κλάδον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐπεξεργάσθη τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους, παρατηροῦσα* ἀκριβῶς τὴν βάσιν τῶν κανονισμῶν καὶ τῶν διαταγῶν τῆς Α.Ε. τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου.

* Παρακολουθοῦσα, ἀκολουθοῦσα, ὑπείκουσα.

“Όσον δέ διά τούς λογαριασμούς τῶν μισθῶν τοῦ Γραμματέως καί τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, ὅσοι καθυπεβλήθησαν εἰς ἔλεγχον, εὐρέθησαν σύμφωνοι μέ τούς κανονισμούς. Ἐκτοτε δέ, ἀφοῦ ἀνετέθη ἡ Γραμματεία αὕτη ὑπό τήν διεύθυνσιν τοῦ κυροῦ Δ. Χρηστίδου, δέν ἔλαβε τό Συμβούλιον κανένα λογαριασμόν.

Ἡ ἐπί τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπή

Ἡ ἐπί τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπή διεύθυνεν εἰς τό Ἀρχειοφυλάκιον τὰ κατάστιχα καί λοιπά ἀρχεῖα ἀπό τῆς συστάσεώς της μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1829. Ταῦτα δέ, κατά τό 25 ἄρθρον τοῦ εἰρημένου Ψηφίσματος, παρέλαβε τό Συμβούλιον καί ἐξέτασε τὰ κατάστιχα, εἶδεν ἐν αὐτοῖς καί τούς διαφόρους λογαριασμούς τελειωμένους καί συμφώνους μέ τās ἀποδείξεις, μέ τās διαταγās καί μέ τās ἐπικυρώσεις τῆς Α.Ε. τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτου. Ὅσοι δέ τῶν λογαριασμῶν ἔμεινον ἀνοικτοί καί ἔκκρεμείς συνέχονται εἰς τὰ νεώτερα κατάστιχα, τὰ ὁποῖα ἀπό τῆς α^{ης} Ὀκτωβρίου 1829 δέν ἐπαρουσιάσθησαν εἰς ἔλεγχον, ἐπειδή εἰς αὐτά ἐξηκολούθει τās ἐργασίας της.

Ἐξ αὐτῶν ὁμως ἐθεωρήθησαν, μερικῶς διευθυνθέντες δυνάμει τοῦ εἰρημένου Ψηφίσματος, πάμπολλοι λογαριασμοί διαφόρων ὑπαλλήλων ἀρχῶν, ἐκτάκτων ἐπιτρόπων, διοικητῶν κτλ., προπεξεργασθέντες παρά τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας καί ἀναφερόμενοι μόνον εἰς τούς μισθοῦς καί ἔξοδά των καί εἰς μικρά εἰσοδήματα ἀστυνομικά.

Αἱ δέ ληψοδοσῖαι τās ὁποίας εἶχε μετ’ αὐτῶν ἡ ἐπί τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπή ἀπό συνάξεις προσόδων, ἐκποιήσεων, ἐπιτοπίων πόρων κτλ. θέλουν ἐξετασθῆ εἰς τήν γενικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καταστίχων τῆς Οἰκονομίας, καθὼς εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν θέλουν ἐξετασθῆ καί ἐνοικιάσεις τῶν προσόδων, διαφόρων κτημάτων καί αἱ λοιπαὶ ἐνέργειαι τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐκτός δέ τούτων ἐθεωρήθησαν καί ἄλλοι λογαριασμοί ἐκτάκτων διορισθέντων· οἱ λογαριασμοί τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐν Λονδίῳ δύο Ἐθνικῶν Δανείων. Περί ὧν τούτων αἱ λεπτομερεῖς πληροφορίαι τοῦ Συμβουλίου ἀνεφέρθησαν εἰς τήν Κυβέρνησιν καί μόνον περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν δύο Δανείων τοῦ Λονδίνου κρίνομεν χρέος μας νά ἀναφέρωμεν εἰς τήν Α.Μ. τὸν Σεβ<αστόν> Βασιλέα μας ὅτι ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Λονδίῳ Ἐπιτροπῆς (τὴν ὁποῖαν ἡ Ἐπιτροπή τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ’ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐσύστησε διὰ νά ἐξετάσῃ τούς λογαριασμούς, συγκεκριμένους ἀπὸ τούς δύο τραπέζιτας κυροῦ Βορδέτον* καί Ρικάρδον** καί ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα ἐξάγεται ὅτι οἱ κύροῖ Ἰωάννης Ὁρλάνδος καί Ἀνδρέας Λουριώτης, μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, χρεωστοῦν ἀπὸ τὸν λογαριασμόν τῶν δύο Δανείων λίρας 31.323.7.1, ὅτι εἰς βάρος τοῦ κυροῦ Γ. Σπανιολάκη μένουσι λίραι 1512.17 καί 1, ἐκ τῶν ὁποίων νά ἀφαιρεθῶσιν ὅσα ἤθελον κριθῆ δίκαιον διὰ τὰ ἔξοδά του.

Ὅτι ὁ κύροῖ Ἀ. Κοντόσταυλος χρεωστῆ νά δώσῃ λόγον διὰ δίστηλα 104.179 καί 28 περίπου, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἀπὸ τήν πώλησιν τῆς μῆς φρεγάδας καί τῆς περιουσιώσεως ξυλικῆς.

Περί τούτων ἐγνωμοδότησε τό Συμβούλιον νά διαταχθῶσιν οἱ εἰρημένοι κύριοι νά πληρῶσωσι τās ἀφιλονικήτους ποσότητας καί νά παρουσιάσωσι τὰ κατάστι-

* Sir Fr. Burdett (1770-1844).

** Jacob Ricardo (1779-1834) καί Samson Ricardo (1792-1862).

χα καὶ λοιπὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ νὰ δώσωσι τὸν ἀποχωρῶντα λόγον δι' ὅλα τὰ κονδύλια, τὰ σχηματίζοντα τοὺς γενικοὺς λογαρισμοὺς τῶν δύο Δανείων ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀποστολῆς των ἕως τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ Λονδίνον.

Ἐκτὸς τούτων ἀπάντων, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, παρευρέθη τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ ἔθν. Ταμείου ἐπὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ κυρ^{ου} Δομπόλη· παρευρέθη εἰς τὸ καύσιμον διαφόρων γραμματίων χρεωστικῶν γῆς καὶ μὴ μεταχειρισθέντων· διωρίσθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 2951 Διατάγματος νὰ παρευρίσκειται ἐν τῶν Μελῶν εἰς τὴν δημοπρασίαν τῶν προσόδων καὶ λοιπῶν ἐκποιήσεων καὶ ἐφύλαξεν εἰς τὸ Γραφεῖον του τὰ βιβλία τῶν ἐκκοπέντων χαρτονομισμάτων, ὡς ἐκ τῶν πρακτικῶν του τὰ πάντα λεπτομερῶς φαίνονται.

Μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τῆς ἐν Μεγάρους αὐτοχειροτονήτου Κυβερνήσεως καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἑπταμελοῦς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ Συμβούλιον ἐξηκολούθει ἀπαρασαλεύτως τὸν ἔλεγχον διαφόρων λογαριασμῶν καὶ ἀπαιτήσεων, διευθυνθέντων ἀπ' αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν, παμπόλλους ἐξ αὐτῶν εὔρε παρανόμους καὶ ἀνυπάρκτους, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέρριψε μὲ ἀιτιολογίας, ὡς ἐκ τῶν πρακτικῶν του λεπτομερῶς φαίνεται.

Κατὰ δὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 2951 Διάταγμα τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου δὲν ἐπροσκήθη τὸ Συμβούλιον ἵνα παρευρεθῇ εἰς τὰς δημοπρασίας τῶν προσόδων καὶ ἐκποιήσεων διὰ νὰ φυλαχθῶσιν οἱ τύποι. Καὶ ἐπειδὴ τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου δὲν ἐσυμμορφώθησαν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς νεοσυστάτου Κυβερνήσεως, πρὸς τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἀντικατέστησεν αὐτὴ ἄλλα Μέλη, ἐναντίον τοῦ Β^{ου} ἄρθρου τοῦ ὑπ' ἀρ. 337 Ψηφίσματος τῆς Γερουσίας. Οἱ δὲ ὑποφαινόμενοι ἀνέφερον πρὸς τὴν Γερουσίαν δι' ἀναφορᾶς των τὴν μεταβολὴν ταύτην. Ἡ δὲ Γερουσία θεωρήσασα ὅτι ἡ θεώρησις τῶν ἔθν. λογαριασμῶν ἀνήκει εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ Β^{ου} ἄρθρον τοῦ ὑπ' ἀρ. 337 Ψηφίσματος τῆς ἰδίας καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον <εἶναι> ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸν σῶμα κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 14301 [τοῦ] ΛΔ' Ψηφίσματος, δὲν ἐδύνατο νὰ μεταβληθῇ χωρὶς τὴν σύμπραξιν αὐτῆς τῆς Γερουσίας, δυνάμει τοῦ 391 Ψηφίσματος (: τῆς Γερουσίας) ἄφησε τοὺς ὑποφαινόμενους εἰς πλήρη ἐνέργειαν ὡς ἦτον, αἱ δὲ πράξεις τῶν ἀντικατασθέντων ἀκύρωσαν (: ἠκυρώθησαν).

Τελειώνοντες τὴν παρούσαν Ἐκθεσιν, κρίνομεν χρέος μας ἀπαραίτητον νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν Υ.Μ. ὅτι καὶ μόνη ἀπλὴ παρατήρησις τῶν ἐκτεθειμένων λο/σμῶν δύναται νὰ δώσῃ φῶς εἰς τὸν σκοτεινότετον λαβύρινθον τῶν τοσούτων ἐπιπλοκῶν, ἔργον τὸ ὅποιον μὲ ἀνένδοτον ἐπιμονὴν καὶ πολυχρονίους ἀγῶνας ἐξετέλεσαν οἱ ὑποφαινόμενοι καὶ ἡ μόνη εὐχαρίστησις των θέλει εἶναι τοῦ νὰ ἴδωσιν ἐλευθερωμένα τὰ ἔθνικὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀρπακτικὰς χεῖρας τῶν σφετεριστῶν τῶν δημοσίων χρημάτων.

Μένομεν μὲ βαθύτατον σέβας

ὑποκλινέστατοι δούλοι

Χριστόδουλος Οἰκονομίδης, Κ. Τασσίκας

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 10 Φεβρουαρίου 1833¹²

12. Γ.Α.Κ., Ὅθων. Ἀρχεῖον, Γραμμ. Οἰκον. (ὑπὸ ταξιν.). Τὸ κείμενον συνοδεύεται καὶ ὑπὸ γαλλικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ (Αὐτόθι). Προετάχθη ἐν τῷ παρόντι δημοσίευσματι ὡς προερχομένη ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀρχικῆς συνθέσεως τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου καὶ ὡς εἰσαχθεῖσα πρώτη εἰς τὸ Πρωτόκολλον Εἰσερχομένων τῆς Ὑψηρεσίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀντιβασιλείας.

17

pr. 6. März 1833. R.P. 1393

Ad Acta

Nauplia den 13/1 Septbr. 1833.
Apmansperg v. Maurer v. Heideck
Greiner

Βασιλεῦ!

Τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον τολμᾷ νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἀναφορὰν δι' ἧς ἐκθέτει τὴν κατάστασιν τοῦ Καταστήματος τούτου πρὸς πληροφορίαν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος.

Μὲ βαθύτατον σέβας μένομεν
Βασιλεῦ!

Τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος
οἱ ταπεινοὶ ὑποκλινεῖς δοῦλοι καὶ ὑπήκοοι,

Τὰ Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου
Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γεώργιος Σπανιολάκης

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 2 Φεβρουαρίου 1833³

18

Ἄρ. 489

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 2 Φεβρουαρίου 1833

Ἀναφορὰ τοῦ Λογιστ. καὶ
Ἐλεγκ^σ Συμβουλίου

Ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου ἔλαβεν ἀρχὴν κατὰ τὰς 8 Σεπτεμβρίου τοῦ 1829. Ὁ μακαρίτης Κυβερνήτης Ἰ. Ἀ. Καποδίστριας, διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14031 ΛΔ' καταστατικοῦ Ψηφίσματος, ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ Ὄργανισμοῦ του καὶ ἐκάνονισε τὰς ἐργασίας του, περιορίζων αὐτάς: α^α Εἰς τὴν ἔρευναν τῶν δημοσίων λογαριασμῶν ἀρχομένων ἀπὸ τῆς 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1829· καὶ β^α εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἐλέγχου αὐτῶν μετὰ τὴν α^α Ὀκτωβρίου 1829.

Διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ μὲ τὴν ἀπαιτούμενην ἀκριβείαν τὸ τοσοῦτον λόγου ἄξιον ἔργον ἐδόθη πρὸς τὸ Συμβούλιον ἐκτακτος ἐξουσία, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐμποροῦσε νὰ κάμῃ ἢ νὰ διατάξῃ ἐπιθεωρήσεις, νὰ προσκαλῇ ἐμπροσθέν του τοὺς ἀνωτέρους καὶ ὑποδεστέρους ὑπαλλήλους καὶ νὰ ζητῇ παρ' αὐτῶν διασαφήσεις καὶ ἐξακριβώσεις τῶν λογαριασμῶν ἢ ὅποιουδήποτε ἄλλου ἀντικειμένου ἀναφορικοῦ πρὸς τὰ καθήκοντά του.

13. Γ.Α.Κ., Ὁθων. Ἀρχεῖον. Πρόκειται περὶ τῆς ἀναφορᾶς διὰ τῆς ὁποίας ὑπεβλήθη ἡ Ἐκθεσίς Πεπραγμένων τῆς διορισθείσης ὑπὸ τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος (διὰ τοῦ Διατάγματος ὑπ' ἀριθμ. 573 τῆς 24^{ης} Ὀκτωβρίου 1832) νέας τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς Διοικήσεως τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου. Εἰς τὸ διάταγμα τοῦτο ἀντέδρασεν ἡ μέχρι τότε ἐπὶ τοῦ Συμβουλίου Ἐπιτροπὴ (Χριστόδ. Οἰκονομίδης, Κυρ. Τασοίνας) καὶ μὴ ἀποδεχθεῖσα τὴν ἀντικατάστασιν τῆς συνέχισε νὰ λειτουργῇ παραλλήλως, τελικῶς δὲ ὑπέβαλεν ἴδιαν ἀναφορὰν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς (βλ. Ἐγγραφοῦν ὑπ' ἀριθ. 16).

Ὅσον μεγάλος ἐφάνη ὁ ζήλος τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν προσπάθειάν της τοῦ νὰ προλάβῃ ἢ νὰ περιορίσῃ σπηλιτεύουσα διὰ δημοσίου ελέγχου τὰς καταχρήσεις αἱ ὁποῖαι ἦτον δυνατὸν νὰ εἰσεχώρησαν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων, τόσοσιν προφανέστερα ἀπέδειξεν ἡ πείρα τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐπικρατούσης λογιστικῆς μεθόδου, ὁ ἀτελής μηχανισμὸς τῆς ὁποίας ἀπεκατέστησε (sic) δύσκολον τὴν ἀνακάλυψιν τῶν καταχρήσεων καὶ ἐπομένως ἐματαίωσε τοὺς ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ Καταστήματος τούτου ἐλπιζομένους καρπούς.

Ὅλιγας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς προόδου τῶν ἐργασιῶν τοῦ περι οὗ ὁ λόγος Καταστήματος ἀρκοῦν νὰ ἀποδείξουν ἐναργῶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Ἀλλὰ διὰ νὰ γενῆ ὅσον ἐνδέχεται καταληπτοτέρα, ἃς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ περιγράψωμεν μὲ συντομίαν ὅσα περὶ λογιστικῆς μεθόδου διέτρεξαν ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου.

Ἡ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου ἐν χρήσει οὕσα λογιστικὴ μέθοδος ἔλαβεν ἐναρξιν περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ 1822 ἔτους, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐν Κορίνθῳ καθίδρυσιν τῆς πρώτης τακτικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Οἰκονομικὴ Ὑπηρεσία ἐπιφορτισθεῖσα μὲ τὸ χρέος τῆς διευθύνσεως τῆς γενικῆς δοσοληψίας τοῦ Κράτους καὶ ἔχουσα τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου ἐβάσταξε τὰ κατὰστικὰ της μὲ διπλογραφικὴν ἐμπορικὴν μέθοδον. Ὅλοι οἱ λογαριασμοὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας εὐρίσκοντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπισωρευμένοι εἰς αὐτὰ καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπενοήθησαν ἀρμόδιαι διαιρέσεις, τείνουσαι εἰς τὸ νὰ καταστήσουν ἀπλουστεράς τὰς ἐργασίας τῶν ὑπουργῶν καὶ ἐπιτήδεια εἰς τὸ νὰ ἐξακριβώσουν, διὰ συγκριτικῆς ἐρεῦνης, τὴν ὀρθότητα ἐκάστου λογαριασμοῦ. ἄλλ' οἱ οὐσιωδέστεροι κανονισμοὶ οἱ προσδιορίζοντες τὰ χρέη, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς σχέσεις τῶν ὑπαλλήλων τῶν διαχειριζόντων δημόσια χρήματα παρημέληθησαν. Οἱ εἰσπράκτορες τῶν ἐθνικῶν προσόδων, καθὼς καὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι τὰς δημοσίας δαπάνας, ὠδηγοῦντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὰς ἰδίας ἐαυτῶν γνώσεις ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν των καὶ ὡς πρὸς τὴν κατάστρωσιν τῶν λογαριασμῶν. Ἐκαστος αὐτῶν εἶχεν ἰδίαν του μέθοδον καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε κανὲν μέσον ἐπεξεργασίας ἢ συστηματικοῦ ἐλέγχου, διὰ τοῦτο ἡ ἀκριβεία ἢ ἡ εὐθύτης τῶν λογαριασμῶν ἐκρέμετο περισσότερο ἀπὸ τὴν τιμότητα τοῦ χαρακτῆρος τῶν ὑπ' εὐθύνην ὑποκειμένων παρὰ ἀπὸ ἄλλο ὅποιονδήποτε προνοητικὸν μέτρον, ἱκανὸν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς καταχρήσεις.

Εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καθ' ἣν ἐσύστηθῃ αὕτη ἢ μέθοδος –ἐποχὴν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀφοσιώσεως– ἢ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον προξενουμένη βλάβη ἐνομίζετο μισρὰ ἱεροσυλία. Ὁ ἔλεγχος τοῦ συνειδότης ἐκάστου Ἑλλήνος ἦτον ἱκανὴ ἐγγύησις τῆς τιμιότητός του καὶ ἰσχυρὸς χαλινὸς εἰς συστολὴν τῶν καταχρήσεων. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης πιθανόν ὅτι τὰ πατριωτικὰ ταῦτα αἰσθήματα ἤρχισαν νὰ ἀποκλίνουν ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν των γραμμὴν, ἀφοῦ μετὰ παρέλευσιν καιροῦ ὁ μὲν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶν ἐφάνη προοδεύων ἐπὶ τὸ κρεῖττον, ἢ δὲ ὑπαρξίς τῆς Ἑλλάδος ὀπωσοῦν ἐξασφαλισμένη. Εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εὐρέθησαν τότε τινὲς τῶν ἐν ὑπουργήμασι οἱ ὁποῖοι, ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς ἀτελοῦς λογιστικῆς μεθόδου προερχομένην ἀκολασίαν καὶ ἀνευθυνίαν, κατεχράσθησαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατὰ καιροὺς Διοικήσεων.

Τοιαύτην κρίσιν ἔκαμεν ἴσως ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ' Ἐθνικῆ Συνέλευσις ἐκδίδουσα τῇ 13 Ἀπριλίου 1826 τὸ ΙΒ^{ον} αὐτῆς Ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποῖου διέταξε τὴν Ἐπι-

τροπήν της νά επιθεωρήση τοὺς ἔθνικοὺς λογαριασμούς. Ἐπομένως, ἐσυστήθησαν δύο Ἐπιτροπαί, ἡ μὲν ἐπονομαζομένη Λογιστική, ἡ δὲ Ἀναθεωρητική. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν, ἐπιφορτισθεῖσα τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λογαριασμῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς Α^α Περιόδου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐμελλε νά συνάξῃ ὅλας τὰς ἐξαιρέσεις, νά ὑπενδυσθῆ τὸ σχῆμα τοῦ δημοσίου συνηγόρου καὶ νά ἐγκαλέσῃ ἐμπροσθεν τῆς δευτέρας τοὺς διὰ λάθη ἢ διὰ καταχρήσεις κατακρατοῦντας δημόσια χρήματα ἢ κτήματα. Ἡ δὲ Ἀναθεωρητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐμελλε νά δικάσῃ ὀριστικῶς περὶ τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου τῆς ἐγκαλέσεως, ἀποταμιευμένου εἰς αὐτὴν καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς τροπολογίας.

Τὸ Ψήφισμα τοῦτο δὲν ἐπεραιώθη καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν. Ἡ πρώτη Ἐπιτροπὴ ἐσύναξε μὲν ὀγκώδη ὕλην ἀπειρῶν κατηγοριῶν, καταγεγραμμένων εἰς κατάστιχον, ἐναποτεθειμένων εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον, ἀλλὰ μόλις ἐπαρησιάζθησαν δύο ἐμπροσθεν τῆς δευτέρας. Φαίνεται ὅτι ὁ Κυβερνήτης, εἴτε διὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνυπόστατον τῶν κατηγοριῶν ἢ διὰ νά μὴ προξενήσῃ ἐρεθισμοὺς ἢ διότι δὲν ἤθελε νά βιάσῃ τοὺς κατακρατοῦντας τὰ δημόσια νά ἀποδώσουν τὰ κατακρατούμενα, ἐν ᾧ μετὰ τὴν ἔλευσίν του ἀνέβαλλεν ἀδιακρίτως καὶ ἀπροσδιόριστως τὴν πληρωμὴν τῶν πρὸς τοὺς ιδιώτας χρεῶν τῶν προλαβουσῶν Κυβερνήσεων. Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ἀληθὴς αἰτία, ὁ Κυβερνήτης ἀντὶ νά ὑποστηρίξῃ τὰς ἐργασίας τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων, συνετέλεσεν ἐμμέσως εἰς τὴν διάλυσίν των. Μένον λοιπὸν ἀθεώρητοι ὄλοι οἱ δημοσίοι λογαριασμοὶ ἀπὸ τὸ 1822 ἔτος μέχρι τέλους τοῦ 1827.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828 ἐφθασεν ὁ Κυβερνήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀναδεχθεὶς τὰς ἡνίας τῆς Κυβερνήσεως διέταξεν ἀμέσως τὴν παῦσιν τῶν παλαιῶν καταστίχων. Νέοι λογαριασμοὶ ἤρχισαν καὶ εἰς νέα κατάστιχα ἐσημειώθησαν, ἀλλ' ἡ προλαβούσα λογιστικὴ μέθοδος διετηρήθη. Ἡ Οἰκονομικὴ Ὑπηρεσία εἰς Ἐπιτροπὴν σχηματισμένη (: Ἐπιτροπὴ τῆς Οἰκονομίας) ἔγινε πάλιν τὸ κέντρον ὄλων τῶν υποθέσεων. Εἶχε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Ταμείου καὶ κατεχωροῦσεν εἰς τὰ κατάστιχα τῆς ὄλους ἐν γένει τοὺς λογαριασμοὺς μὲ διπλογραφικὴν ἐμπορικὴν μέθοδον.

Συγχρόνως ὠργανίσθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ὑπουργεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὸ τῶν Πολεμικῶν μὲ τὸ τῶν Ναυτικῶν ἠνωμένον καὶ διευθυνόμενον ἀπὸ τριμελῆ Ἐπιτροπὴν, ἐπονομαζομένην Γενικὸν Φροντιστήριον, ἐκράτει ιδιαίτερα κατάστιχα. Μ' ὄλον τοῦτο ἡ Οἰκονομικὴ Ὑπηρεσία ἐξηκολούθει νά καταχωρίζῃ εἰς τὰ ἰδικά της τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν Στρατιωτικὴν καὶ Ναυτικὴν Ὑπηρεσίαν μερίδας. Ἄλλ' ἡ προερχομένη ἐκ τῆς διπλῆς καταχωρίσεως τῶν λογαριασμῶν τούτων σύγχυσις καὶ αἱ ἐνοστάσεις τῶν Μελῶν τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ἐπαραινίσθησαν τὸν Κυβερνήτην νά μεσολαβήσῃ. Ἐκτοτε ἐπεριωρίσθη εἰς τὸ νά χρεώνῃ τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον δι' ὅσα χρήματα τῷ ἐδίδοντο ἀπὸ τὸ Γενικὸν Ταμεῖον. Οὕτως ἐθεραπεύθη ἐν ἄτοπον, ἀλλὰ τὰ σημεῖα τοῦ ἐμπεριπλεγμοῦ τῶν λογαριασμῶν ἐπι σώζονται μὲ τὸ νά φαίνεται μία σημαντικὴ ποσότης ἀπερασμένη δις εἰς γενικά ἔξοδα εἰς ἀμφοτέρων τῶν Ὑπηρεσιῶν τὰ κατάστιχα.

Τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον, προοδεῦον εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις, ἐσύστησεν εἰς Πόρον τὸ τῆς Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας Κατάστημα, διευθυνόμενον ἀπὸ τρεῖς ἀξιωματικούς, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ναυστάθμου, ἐπιστατοῦσα, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐπι τοῦ Ναυτικοῦ Μέλους τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου, τὴν τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ ὕλικου τὴν διεύθυνσιν. Ἐκανόνισε τὸ σύστημα τῶν προϋπολογισμῶν καὶ προσδιώρισε τὴν μηνιαίαν ἀπόδοσιν τῶν λογαριασμῶν, διηρημένων εἰς κλάδους, τοῦτε προσωπικοῦ, τοῦ ὕλικου καὶ τῶν ἐργασιῶν.

Τοιαῦται οὐσιωδέσταται βελτιώσεις δὲν ἐπεκτάθησαν εἰς τοῦ Στρατιωτικοῦ τὴν διεύθυνσιν. Ὑπῆρχον μὲν εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα φροντισταὶ ἢ φροντιστικαὶ ἐπιτροπαί, ἀλλὰ δὲν ὑπέκειντο εἰς κανένα σταθερὸν κανονισμόν. Ἐλάμβανον ὁδηγίαις ἀπὸ τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον ἀναλόγους μὲ τὰς περιστάσεις ἢ ὠδηγοῦντο ἀπὸ τὰς ἰδίας των γνώσεις καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν των φρόνησιν. Κατέστρωναν τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ὑπηρεσίας των ὡς ἤξευρον καὶ τοὺς ἐστέλναν ὅτε ἐδύνατο ἢ ὅτε ἤθελον. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτον ἐν ἐνὶ λόγῳ τόσοσ ἀτακτος ὅσον ἦσαν ἀτακτα τὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν ὁποίων τὰς ἀνάγκας ἐπιφορτίζοντο οἱ φροντισταὶ οὗτοι νὰ περιθάλπουν, εἰς βαθμὸν ὥστε ἐν μέγα μέρος τῶν λογαριασμῶν αὐτῶν μένουσ μέχρι τῆς σήμερον ἀνεπεξέργαστοι καὶ ἀκαταχώριστοι εἰς τὰ τῆς Στρατιωτικῆς ἢ ἄλλης Ὑπηρεσίας κατάστιχα, ὡς θέλει παρατηρηθῆ μετὰ ταῦτα.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὑπουργείων μόνον τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον ἐβαστοῦσεν ἰδιαίτερα κατάστιχα καὶ ὅτι οἱ λογαριασμοὶ τῶν ἄλλων συνεχωνεύοντο εἰς τὰ τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ὁ διευθύνων (παρ' ἡμερῶν) τὸν Κλάδον τοῦ Ἐσωτερικοῦ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας ἐλάμβανε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν διοικητῶν, ἀστυνόμων, δημογερόντων κλπ., τοὺς ἐπεξεργάζετο καὶ τοὺς καθυπέβαλλεν εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις τοὺς διεύθυνεν εἰς τὴν Οἰκονομίαν πρὸς ἐξόφλησιν. Πᾶν εἶδος χρηματικῶν ἀπαιτήσεων, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι ἢ ποσότης, ἐπρεπε εἰς ἐρευνηθῆ καὶ νὰ ἐγκριθῆ παρὰ τοῦ ἰδίου ὥστε κάμμία πληρωμὴ δὲν ἐγένετο ἄνευ διατάγματος ἢ προσυπογραμμένης ἐγκρίσεώς του.

Τὸ κοπιαστικὸν τοῦτο ἔργον (ὅς μᾶς συγχωρηθῆ νὰ παρατηρήσωμεν ἐν παρόδῳ), ἐν ᾧ ἀπασχολοῦσεν ὑπὲρ τὸ δέον τὸν πολῦτιμον καιρὸν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, δὲν ἦτον οὔτε ὠφέλιμον διὰ τὰ ἀποτελέσματά του, ὡς μέσον ἐλέγχου θεωρούμενον, διότι μὴ δυνάμενος φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ ἐρευνηθῆ μὲ ἀκριβείαν ὅσους λογαριασμοὺς τοῦ ἐπαρῶσῃσῃσιν, παρεδέχετο ἀνεξετάτως τὴν γνώμην τοῦ παρουσιάζοντος αὐτοῖς Γραμματέως του. Ἐπομένως, ἀπῆλλαττεν αὐτὸν τῆς εὐθύνης καὶ ἐκινδύνευε νὰ νομιμοποιῆ καταχρήσεις.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις τῶν λογαριασμῶν τοῦ Κράτους διὰν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1829 ἔτους συνεκροτήθη εἰς Ἄργος ἢ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις· εἰς τὴν ἐτίκρισιν τῆς ὁποίας ἡ Οἰκονομικὴ Ὑπηρεσία καὶ τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον καθυπέβαλον τὴν σύντομον ἀνακεφαλαίωσιν τῶν καταστίχων των. Ἡ δὲ Συνέλευσις διὰ τοῦ α' ἄρθ. τοῦ Γ' Ψηφίσματος διέταξε τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῶν δι' ἐπιτροπῆς διορισθησομένης ἐπίτηδες παρὰ τοῦ Κυβερνήτου.

Τὸ Ψήφισμα τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, ἐκ τριῶν μελῶν συγκειμένου, ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τὰ Ὑπουργεῖα καὶ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀνταποκρινομένου.

Τὰ ἐκλεχθέντα παρὰ τοῦ Κυβερνήτου μέλη ἀνεδέχθησαν τὸ ἔργον, ἔχοντα ὡς μόνον κανόνα τῶν ἐργασιῶν των τὰς περιορισμένας Ὁδηγίας, τὰς ἐμπεριεχομένας εἰς τὸ κείμενον τοῦ προαναφερθέντος ὑπ' ἀρ. 14031 ΛΔ' καταστατικοῦ Ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου συνοδεύεται μὲ τὴν παροῦσαν Ἐκθεσιν. Ἐπροκάλεσαν ἀμέσως τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπὴν καὶ τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον νὰ κάμουν τὴν παράδοσιν τῶν καταστίχων καὶ τῶν ἐγγράφων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν α' προσδιορισμένην ἐν αὐτῷ περιόδον τῆς 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1829. Ἄλλ' εὐρεθέντα ἀτελείωτα, μόλις ἐδυνήθησαν νὰ τὰ παραλάβουν μετὰ ἐπτὰ μηνῶν παρέλευσιν.

Τό Συμβούλιον διὰ νά ἐκτελέσῃ τήν ἐπεξεργασίαν των ἔπρεπε νά ἐξακριβώσῃ (ἂν καλῶς ἐξηγοῦμεν τήν ἔννοιαν τοῦ Ψηφίσματος): α", ἂν αἱ εἰσπράξεις καί αἱ δαπάναι ἦσαν σύμφωνοι μέ τόν νόμον, β", ἂν οἱ εἰσπράκτορες καί οἱ δαπανήσαντες ἐκτέλεσαν τά χρέη των κατὰ τοὺς καθεστῶτας κανονισμούς, ἄνευ καταχρήσεων καί σφετερισμῶν, καί γ", ἂν εἰς τό ἀριθμητικόν καί λογιστικόν μέρος εἰσεχώρησαν λάθη ἐξ ἀγνοίας ἢ καί ἐκ γνώσεως προερχόμενα.

Ὅσον εὐκόλον φαίνεται τό πρῶτον τῆς ἐπεξεργασίας ἀντικείμενον, μέ τό νά ἦναι γνωστά τά νομιμοποιούντα τὰς εἰσπράξεις καί δαπάνας θεσπίσματα καί διατάγματα, τόσον δύσκολον εἶναι τό δεύτερον. Πῶς νά ἀνακαλυφθῇ (παρ⁹⁵. χαρ⁹⁶) ἂν οἱ κατὰ τόπους εἰσπράττοντες τά τελωνιακά δικαιώματα ἀπέρασαν εἰς τοὺς λογαριασμούς των ὅλα τά εἰσαχθέντα καί ἐξαχθέντα εἶδη ἄνευ δολίας ἀφαιρέσεως; Ἡ διεύθυνσις ἐκάστου τελωνείου, κατὰ τόν ὑπάρχοντα κανονισμόν, ἐμπιστεύετο εἰς ἓνα ἢ εἰς δύο ἢ περισσοτέρους τελώνας. Τά καθήκοντα τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν εἰδῶν, τῆς ἐκτιμῆσεως αὐτῶν, τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου, τῆς ἐναποταμιεύσεως αὐτοῦ, καί τέλος τῆς γενικῆς ἐπιστάσεως, χρέη διακεκριμένα καί ἀπαιτοῦντα χωριστάς σημειώσεις ὑποστηριζόμενας ὑπ' ἀλλήλων, ἦσαν ἠνωμένα καί ἐνεργοῦντο ἀπό τά ἴδια πρόσωπα, κρατοῦντα μοναδικόν κατάστιχον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπορίζοντο τοὺς πρὸς τήν Οἰκονομικήν Ὑπηρεσίαν ἀποσταλμένους λογαριασμούς.

Ὀλίγον καιρόν μετὰ τήν ἀφίξιν τοῦ Κυβερνήτου, ἡ Ὑπηρεσία αὕτη, κανονίσασα εὐστόχως τήν ὁμοιόμορφον σύνταξιν τῶν τελωνιακῶν λογαριασμῶν, ἐνόμισεν ὅτι ἐμεθοδεύθη τρόπον ἐπιτήδειον πρὸς ἀνακάλυψιν ἢ περιορισμόν τῶν καταχρήσεων, ἀποστέλλουσα συγχρόνως εἰς ἕκαστον τελώνιον (: τελωνεῖον) ἐσφραγισμένον καί ἀριθμημένον δεμάτιον γραμματίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγίνετο διπλῆ καταγραφή τῶν εἰδῶν καί τῆς πληρωθείσης ποσότητος. Ἡ μὲν ὑπογράφετο ἀπὸ τὸν τελώνην, ἡ δὲ ἀπὸ τὸν πληρώσαντα. Ἄλλ' ἂν καί ἤθελεν ὑποτεθῆ ὅτι εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπεράσουν ἀπὸ τὰς πύλας τοῦ τελωνίου πραγματεῖαι ἂν δὲν καταγραφθοῦν εἰς αὐτὰ τά γραμμάτια ἢ ὅτι εἶναι δύσκολον νά συμφωνήσῃ ὁ τελώνης μετὰ τοῦ ἐμπόρου ἢ ὅτι μετὰ αὐτῶν δὲν εὐρίσκονται ἰδιῶται τινές ὑπογράφοντες μηχανικῶς καί ἀπεριοσκέπτως, πρέπει μόνον τοῦτο νά ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν εἶναι ἔργον εὐκατόρθωτον διὰ τὸν ἐπεξεργαστὴν νά τρέχῃ κατόπιν τῶν ὅσων ἐπλήρωσαν τελωνιακά δικαιώματα διὰ νά πληροφορηθῇ ἂν τό ἔκκοπὲν γραμματίον εἶναι σύμφωνον μέ τό μείναν εἰς τό τελώνιον.

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων δύναται νά συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῶν τελωνιακῶν λογαριασμῶν, περιορισμένη οὕσα εἰς μόνον τό ἀριθμητικόν μέρος καί εἰς τήν ἐσφαλμένην ἐξ εἰκασίας κρῖσιν του, καταντοῦσεν ἀνυποστήρικτος καί ἀπατηλή. Τό αὐτό πόρισμα προσαρμόζεται καί εἰς τοὺς λογαριασμούς τῶν λουπῶν ἐμμέσων φόρων, τῶν ὁποίων ὁ ὄργανισμός οὐσιωδῶς δὲν διαφέρει.

Οἱ ἄμεσοι φόροι ἐπιβαλλόμενοι εἰς ἐπαρχίας καί νήσους, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον, ἐνοικιάζοντο κατ' ἔτος ἐπὶ δημοπρασίας, ἥτις ἤρχιζεν εἰς τὰς καθέδρας τῶν ἐπαρχιῶν καί νήσων καί ἐτελείωνεν εἰς τήν καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ λογαριασμοὶ τῶν προσόδων τούτων, φύσει ἀπλοῖ καί σύντομοι, ἦσαν καί ἐπιδεκτοὶ εὐκόλου ἐπεξεργασίας. Ἄλλ' ὁσάκις ἡ Κυβέρνησις ἠθέλησεν, ἴσως διὰ δοκιμὴν, νά παραβῇ τὸν συνηθισμένον τῆς ἐνοικιάσεως τρόπον καί νά συνάξῃ ἢ ἴδια δι' ἐπιτροπῶν τοὺς φόρους τούτους ἀπὸ μερικῆς ἐπαρχίας, τότε ἀφιερῶντο εἰς τήν διάκρισιν ἢ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν συγκροτούντων τὰς Ἐπιτροπὰς ὑποκειμένων, διότι δὲν ὑπῆρχε κἀνὲν στατιστικὸν διδόμενον ἐπὶ τοῦ ὁποίου νά στηρίξῃ τὸν ἔλεγχόν της.

Ἄν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λογαριασμῶν τῶν προσόδων τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἑλεγκτικὸν Συμβούλιον ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ ἀπαντήσῃ τοσαύτας δυσκολίας, δὲν ἦσαν ὀλιγώτεροι, ὡς νομίζομεν, αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐξόδων, καὶ μάλιστα τῶν ὄσων ἀνάγονται εἰς τὸν Στρατιωτικὸν Κλάδον, ἀμφιβολία κατὰ μέγα μέρος πηγάζουσαι ἀπὸ τὸν ἐσφαλμένον προεκτεθέντα ὄργανισμὸν τοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου ἀρκετὰ ἐρῶνθησαν ἀνωτέρω, καὶ εἶναι περιττὴ ἢ περαιτέρω παρατάσεις τῶν λόγων ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἄρκει μόνον νὰ φανερώσωμεν ὅτι μόνον τῶν Τακτικῶν Σωμάτων οἱ λογαριασμοὶ ἐφύλαξαν καλυτέραν τάξιν, μὲ τὸ νὰ διευθύνοντο ἀπὸ ἓν Γενικὸν Ἐπιμελητήριον, συστημένον ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς γαλλικῆς μεθόδου καὶ εἶχαν χωριστὴν μερίδα εἰς τὰ κατὰστιχα.

Ἄναφέρωμεν μέχρι τοῦδε τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσῃ τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἑλεγκτικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει. Θέλει ἐκθέσωμεν ἀκολουθῶς μερικὰς μεταβολὰς ἢ μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ λογιστικὸν σύστημα, ὀλίγου λόγου ἀξίας ὡς πρὸς τὸ ὅλον, καὶ θέλει ἐν συντόμῳ περιγράψωμεν τὰ πρακτικὰ τοῦ ἰδίου Συμβουλίου ἐπὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν καθυποβληθέντων εἰς τὸν ἑλεγχὸν τοῦ λογαριασμῶν.

Μετὰ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄργου διελύθη τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον καὶ τὸ διεδέχθη εἰς μόνον Γραμματεὺς, ὅστις διετήρησε τὴν ἰδίαν λογιστικὴν μέθοδον. Μετ' οὗ πολὺ ἡ Στρατιωτικὴ Ὑπηρεσία διαιρέθη ἀπὸ τὴν Ναυτικὴν μὲ τὴν σύστασιν δύο Γραμματειῶν, ἡ μὲν διὰ τὰ Ναυτικά, ἡ δὲ διὰ τὰ Στρατιωτικά.

Ἐξ αὐτῶν ἡ πρώτη ἀκολουθοῦσα τὰ ἴχνη τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου ἔστειλεν κατὰ τριμηνίαν πρὸς τὸ Συμβούλιον τὸν Ἰσολογισμὸν τῆς συνοδευμένον μὲ τὰ ὑποστηρίζοντα αὐτὸν ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα. Οὐσιώδεις μεταρρυθμίσεις ἐνεργήθησαν συγχρόνως εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ὑπηρεσίαν. Τὰ ἄτακτα σώματα διωργανίσθησαν μεθοδικώτεροι, παρεισήχθη τὸ σύστημα τῶν προϋπολογισμῶν, ἐσυστήθησαν ἐπιθεωρηταί, ταμῖαι καὶ φροντισταί, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐνήργει χωριστὰ τὰ χρέη τῆς ὑπηρεσίας του, καὶ ἐστέλλοντο κατὰ τριμηνίαν οἱ ἰσολογισμοὶ πρὸς τὸ Συμβούλιον. Ἐπὶ τέλους ἡ Γραμματεία αὕτη ἔκρινεν εὐλογον νὰ ἐνώσῃ (ἴσως διὰ νὰ καταστήσῃ ὁμοίομορφον τὸ σύστημά της) τὴν τῶν Τακτικῶν Σωμάτων ὑπηρεσίαν μὲ τὴν τῶν Ἀτάκτων καὶ νὰ παραδεχθῇ τὴν γαλλικὴν μέθοδον. Εἶναι ὅμως ἐνδεχόμενον ὅτι δὲν ἔδωσεν εἰς τὸ σχέδιόν του (sic) ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀνάπτυξιν, διότι δὲν φαίνονται ἀκριβῶς διηρημένα τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, τοῦ διατάκτορος (: διατάκτου), τοῦ ἐπιμελητοῦ καὶ τοῦ ταμῖα. Μόλον τούτου ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος μεταρρύθμισις ἐβελτίωσεν οὐσιωδῶς τὰς βάσεις τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Στρατιωτικοῦ Κλάδου.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ συμπληρωτικὰ μέρη τοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐνεργοῦντος λογιστικοῦ ὄργανισμοῦ. Μένει τώρα νὰ ἐξακριβώσωμεν ποῖα ἐστάθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου. Ἡ κατὰ τὰς 23 Δεκεμβρίου 1831 Ἔκθεσις τῶν Πρακτικῶν του, παρουσιασθεῖσα εἰς τὸν ἐν Ναυπλίῳ Σύλλογον (: Ε' Ἐθν. Συνέλευσιν) ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου Καποδίστρια, καὶ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἰδίου Συμβουλίου θέλουν μᾶς προμηθεύσει τὴν ὕλην τῶν πληροφοριῶν μας.

Ἡ ἔρευνά του ἤρχισεν ἀπὸ τὰ κατὰστιχα τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου τὰ περιέχοντα τοὺς λογαριασμοὺς τῆς πρώτης τῶν εἰς τὸ Ψήφισμα προσδιορισθειῶν δύο περιόδων, τούτεστιν ἀπὸ τὰς 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1829. Τὰ μὲν τῆς Οἰκονομίας ἐτελείωναν μὲ ἐν ἰσοζύγιον περιέχον σημαντικὰ ὑπόλοιπα ἐκκρεμῶν λογαριασμῶν, οἱ ὁποιοὶ συνέχονται

μέ τὰ νεώτερα. Τὰ δὲ τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου μέ ἀνοικτάς μερίδας φερούσας ὑπόλοιπα λογαριασμῶν, ἀναβαίνοντα εἰς τουρκικά γρόσια 9.723.278: εἰς βάρος διαφόρων ὑπαλλήλων τῆς Στρατιωτικῆς Ὑπηρεσίας, οἵτινες ἔστειλαν μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου τοὺς λογαριασμοὺς τῆς δαπάνης αὐτῶν. Τὸ Συμβούλιον ἐρεῦνησε τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος κατάστιχα ἐπιπολαίως, καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὸ ἀριθμητικὸν μέρος, τὴν τακτικὴν κατὰ τὴν διπλογραφικὴν μέθοδον καταχωροῦσιν τῶν μερίδων καὶ τὴν ἐπιθεώρησιν διαφόρων λογαριασμῶν τῶν ὑπαλλήλων. Ἐπαρτήρησεν ὅτι δὲν ὑπῆρχον κατάστιχα τοῦ ὕλικου ἢ σημειώσεις τῆς καταναλώσεως ἢ χρήσεως τῶν ἀγορασθέντων τροφίμων καὶ ἄλλων ἀναγκαίων πρὸς χρῆσιν τοῦ Στρατιωτικοῦ, καὶ ἀνέφερε τὴν ἔλλειψιν πρὸς τὸν Κυβερνήτην.

Ἐν τοσοῦτῳ ἦτον ἐπάναγκες νὰ ἐξισασθοῦν αἱ μερίδες αἱ ὁποῖαι εὔρεθησαν, ὡς ἐρρέθη, ἀνοικταὶ εἰς τὰ κατάστιχα τοῦ Γεν. Φροντιστηρίου. Ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὸ Γραμματεία τῶν Στρατιωτικῶν, πρὸς τὴν ὁποῖαν εἶχον ἤδη σταλῆ οἱ περισσότεροι λογαριασμοὶ τῆς δαπάνης τῶν διαλειφθέντων γρ. 9.723.278: ἔπρεπε κατὰ χρέος νὰ τοὺς ἀναδεχθῆ εἰς τὰ ἰδικά της. Ἄλλ' ἢ ἐπίμονος ἀρνησις τοῦ Γραμματέως τοῦ νὰ λάβῃ μετοχὴν εἰς τὰς παρελθούσας δοσοληψίας τῆς Στρατιωτικῆς Ὑπηρεσίας ἠνάγκασε τὸν Κυβερνήτην νὰ διατάξῃ τὸν ἐπὶ τῶν καταστίχων τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου νὰ παραλάβῃ τοὺς λογαριασμοὺς καὶ νὰ τοὺς καταστρώσῃ εἰς αὐτὰ τὰ κατάστιχα τοῦ ἰδίου Γενικοῦ Φροντιστηρίου, ἀπέναντι τῶν ἀνοικτῶν μερίδων. Εἴκοσι περὶ τοῦ μῆνας ἔμειναν εἰς χεῖρας του καὶ μολοντοῦτο ἀνεχώρησεν ἀπὸ Ναύπλιον περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου χωρὶς νὰ ἀφήσῃ τότε μίαν γραμμὴν χαραγμένην εἰς αὐτά, ὥστε μένουσιν ἔτι παρὰ τῷ Συμβουλίῳ εἰς τὴν ἰδίαν ἀτέλειαν.

Περὶ δὲ τῶν λογαριασμῶν τῆς β^{ης} περιόδου, ἀρχομένης ἀπὸ α^{ης} Ὀκτωβρίου 1829, τὸ Συμβούλιον ἀναφέρει ὅτι ἢ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆ δὲν ἐπαρουσίασε τὰ κατάστιχα της καὶ ἐπομένως οἱ λογαριασμοὶ τῶν ἐθνικῶν προσόδων καὶ τῆς γενικῆς δοσοληψίας τοῦ Κράτους δὲν ἐθεωρήθησαν.

Ἐπεξεργάσθη δὲ καὶ εὗρεν εἰς τάξιν τῶν διαφόρων Ὑπηρεσιῶν τὴν ἰδιαιτέραν εἰς ἕκαστον Κλάδον δοσοληψίαν, ἧγουν:

τῆς τοῦ Ταμίου τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς 6ης Ἀπριλίου 1832, παραβαλλομένων τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν τῶν χρημάτων μέ τὰ ἐκδοθέντα τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς γραμμάτια.

τοῦ Γραμματέως τῶν Ναυτικῶν μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1831, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ὕλικου ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ Ναυστάθμου.

τοῦ Γραμματέως τῶν Στρατιωτικῶν μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831.

τοῦ Γραμματέως τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ διὰ τὰς προσόδους ἐπὶ τῶν ναυτιλιακῶν δικαιωμάτων.

τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Διοικητικοῦ καὶ Δικαστικοῦ Κλάδου, ἀφοῦ ἐπεξεργάζοντο ἀπὸ τοὺς ἀναλόγους Γραμματεῖς, ἐγκρίνοντο παρὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐξωφλοῦντο ἀπὸ τὴν Οἰκονομίαν,

καὶ τέλος ἐθεώρησε διαφόρους ἄλλους λογαριασμοὺς ὑπαλλήλων τινῶν, ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῆς συνάξεως προσόδων ἐπὶ διαφόρων καταστημάτων, καὶ ἄλλους μὲν ἐνέκρινεν, ἄλλους ἀπέρριψεν καὶ δι' ἄλλους ἐγνωμοδότησεν. Ἐθεώρησε, τέλος πάντων, καὶ τὸν λογαριασμὸν τῶν ἐν Λονδίῳ διαπραγματευθέντων δύο Δανείων, ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὰ κατάστιχα τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς διαπραγματευθείσης αὐτά, διὰ τοῦτο ὀδηγοῦμενον τὸ Συμβούλιον ἀπὸ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔδωκεν ἐν

καιρῷ ἢ ἐν Λονδίῳ Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν λογαριασμῶν τούτων, ἐγνωμοδότησε νὰ προσκληθῶν ὄσοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην νὰ δώσουν ἀποχρῶντα λόγον καὶ λογαριασμὸν καὶ νὰ ἀποδώσουν ὅσα χρεωστοῦν πρὸς τὸ Δημόσιον.

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου ἐξάγεται: α^ο, ὅτι οἱ λογαριασμοὶ τῆς α^ο περιόδου δὲν ἐπεξεργάσθησαν ὀριστικῶς καὶ μὲ ἐντέλειαν, β^ο, ὅτι μεταξὺ τῶν τῆς β^ο περιόδου ἐπεξεργάσθησαν μὲν διάφοροι λογαριασμοὶ μερικῶν ἐν ὑπουργήμασι ὑποκειμένων, ἀλλ' ἢ διευθυνομένη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Οἰκονομίας γενικῆ δοσοληψία τοῦ Κράτους, τῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης, τοῦ Νομισματοκοπείου, ὅλοι οἱ λογαριασμοὶ τῶν προσόδων, τῆς ἐκποιήσεως καὶ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν φθαρτῶν, μέγα μέρος τῶν ἐξόδων καὶ σχεδὸν ὅλου τοῦ ὑλικοῦ, μένουν ἀνεπεξεργαστοὶ, καὶ γ^ο, ὅτι δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ τελειωτικὴ ἐπεξεργασία εἰμὴ ἀφοῦ τὰ κατάστιχα τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου βαλθοῦν εἰς τάξιν καὶ ἀφοῦ ὅλα τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας παραδοθοῦν εἰς ἔλεγχον.

Τόσον εἶχε προχωρήσει τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον εἰς τὰς ἐργασίας του, ὅταν ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 573 τῆς 24 τοῦ ἀπελθόντος Ὀκτωβρίου Διατάγματος, διώρισεν ἡμᾶς τοὺς ὑποφαινομένους Μέλη αὐτοῦ, ἀντὶ τῶν κυρίων Χ. Οἰκονομίδη καὶ Κ. Τασσίκα, οἵτινες μᾶς παρέδωσαν τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβουλίου, καθὼς καὶ τοὺς μὴ ἐπεξεργασθέντας Ἰσολογισμοὺς τῆς Στρατιωτικῆς Ὑπηρεσίας ἀπὸ α^ο Ἰουλίου 1831 μέχρι τέλους Ἰουνίου 1832, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἔρευναν ἑνασχολούμεθα.

Ἀφοῦ ἐλάβομεν ὄσας πληροφορίας ἀπαιτοῦσεν ἡ θέσις μας, δὲν ἀργήσαμεν νὰ γνωρίσωμεν τὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας αἱ ὁποῖαι μᾶς παρουσιάζοντο εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἐκ μέρους τῶν προκατόχων μας παραιτηθὲν ἡμιτελῆς (sic) ἔργου. Τὰ ἐλαττώματα τῆς ἐν ἐνεργείᾳ λογιστικῆς μεθόδου πηγάζοντα ἐκ τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν λογαριασμῶν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κατάστιχον καὶ ἀφαιροῦντα τὰ μέσα τοῦ ἐλέγχου διὰ τῆς συγκριτικῆς ἐρευνῆς τῶν διαιρέσεων καὶ ὑποδιαίρέσεων, ἡ παντελῆς ἔλλειψις τῶν κανονισμῶν τῶν ὀδηγούντων τὰς πράξεις τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν διαχειριζόντων τὰ δημόσια καὶ ἡ παρεπομένη ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἀταξία τῶν λογαριασμῶν, ὁ ἐπισηφαλὴς ὀργανισμὸς τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῶν τε προσόδων καὶ ἐξόδων, διὰ τοῦ ὁποίου παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐνεργούντων αὐτὰ τὰ χρέη τὰ οὐσιωδέστερα τοῦ ἔθνους συμφέροντα, ἡ ἀτέλεια τῶν καταστίχων προερχομένη ἐν μέρει ἀπὸ τὴν ἀμεθοδίαν τοῦ ἐμπορικοῦ διπλογραφικοῦ συστήματος καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν ἢ ἀνικανότητα τῶν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῶν ἐπιστατούντων, ὅλαι αὐταὶ αἱ αἰτιολογίαι, ἐνῶ ἀθωκῶνουν τοὺς προκατόχους μας διὰ τὴν βραδεῖαν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑπ' ἀρ. 14031 ΛΔ' καταστατικοῦ Ψηφίσματος, δικαιοῦνουν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διότι δὲν δυνάμεθα νὰ προσδεύσωμεν εἰς τὴν ἀποπεράτωσίν των.

Ἡ εὐτυχὴς ἐποχὴ αὕτη, καθ' ἣν σταθερῶς ἀποκατασταίνονται τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν σκέπην μονίμου καὶ πεφωτισμένης Κυβερνήσεως, εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς θεραπείας ὄλων τῶν δεινῶν καὶ τῆς ἐπανορθώσεως ὄλων τῶν ἐσφαλμένων. Νέα λογιστικὴ μέθοδος, σύμφωνος μὲ τὰς βασιμους ἀρχὰς μᾶς καλῶς διοργανισμένης Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας, θέλει ἀναμφιβόλως βαλθῆ εἰς ἐνέργειαν. Οὕτω θέλει προφυλάττονται τοῦ Κράτους τὰ συμφέροντα ἀπὸ τὰς καταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ

ἀναγκαῖον παρακολούθημα μιᾶς ἐσφαλμένης λογιστικῆς μεθόδου.

Τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον
Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γεώργιος Σπανιολάκης¹⁴

19

Βασιλικὸν Διάταγμα (ὑπ' ἀριθμ. 7432) τῆς 27 Σεπτ./9 Ὀκτ. 1833
περὶ συστάσεως τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (: Die Bildung eines Rechnungs - Hofes
für das Königreich Griechenlands)

(Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, φ. 32
(7/19 Ὀκτ. 1833), σελ. 249-256. Τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸν νόμον).

20

<Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ>

Ἄρ. 5753

Ναύπλιον 29 Σεπτ. 1833

Ὅτι ἐνεκρίθη ὁ λογαριασμὸς τῶν μισθῶν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐρωτᾶται τί ἐπραξε μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς Α.Μ.

Πρὸς τὸ

Ἐλεγκτικὸν καὶ Λογιστικὸν Συμβούλιον

Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἐγκρίνασα τὸν λογαριασμὸν τῶν μισθῶν Σας διὰ τὸν μῆνα Αὐγούστου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπαρουσιάσατε κατάστασιν διὰ τοῦ ἀπὸ ... Σεπτ. (ὁρθόν: 31 Αὐγ.) ἐγγράφου σας, μὲ διατάττει συγχρόνως, Κύριοι, νὰ πληροφορήσω Αὐτὴν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἀφίχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Α.Μ.

Προσκαλεῖσθε, κύριοι, νὰ μοὶ δώσητε τὰς ἀπαιτουμένας περὶ τούτου πληροφορίας διὰ νὰ ὑποβάλω αὐτὰς κατὰ χρέος εἰς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα.

Ὁ Γραμματεὺς

Α.Μ. (: Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος)

Δ.Δ. (: Δημ. Δρόσος)¹⁵

14. Γ.Α.Κ., Ὅθων. Ἀρχεῖον, Γραμμ. Οἶκον. (ὑπὸ ταξιν.). Τὸ κείμενον συνοδεύεται καὶ ὑπὸ γαλλικῆς μεταφράσεως αὐτοῦ (Αὐτόθι).

15. Γ.Α.Κ., Ἐπιτροπὴ Οἰκονομίας (: Οἶκον.) Φ. 342 (Σχέδ.). Βλ. Αὐτόθι (Φάκ. 341) τὴν ὑπ' ἀριθμ. 7376 τῆς 26 Σεπτεμβρίου / 4 Ὀκτωβρίου 1833 Βασ. Διαταγὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀντιβασιλείας πρὸς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Οἰκονομίας περὶ ἐγκρίσεως κονδυλίου διὰ τοὺς μισθοὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς (Χρηματιστικῆς), τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ πρώην Ἐφόρου τοῦ Νομισματοκοπέλου, περὶ ὑποβολῆς Ἐκθέσεως Πραγμαμένων τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ 25^{ης} Ἰανουαρίου 1833 καὶ ἐξῆς καὶ περὶ ὑποβολῆς προτάσεως περὶ μειώσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

21

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ἄριθμός (πρωτ.) 497
Τὴν 2 ὀβριου 1833, ἐν Ναυπλίῳ

(Ἀρ. Εἰσερχ. 5938 / 3 Ὀκτ. 1833.
Σχετ. 5753)

Περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου
ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀφίξεως τῆς Α.Μ.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν
Βασιλικὴν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας

Ἐλαβε τὸ Συμβούλιον τὸ ὑπ' ἀριθ. 5753 Ἐγγραφον τῆς Γραμματείας ταύτης, δι' οὗ προσκαλεῖται νὰ δώσῃ τὰς ἀπαιτούμενας πληροφορίας περὶ τῶν ἐργασιῶν του ἀπὸ τὴν ἀφίξιν τῆς Α.Μ.

Τὸ Συμβούλιον σπεύδει νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν Γραμματεῖαν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν Ἰσολογισμῶν τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως τῆς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείας ἀπὸ τὴν α' Ἀπριλίου 1831 ἕως τέλους Ἰουνίου 1832, τοὺς ὁποίους παρέλαβεν ἀνεπεξεργάστους ἀπὸ τὰ προλαβόντα Μέλη τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὴν α' Ἰουλίου 1832, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀπὸ α' Ἰουλίου 1832 ἕως 24 Ἰανουαρίου 1833, τοὺς ὁποίους διεύθυνε μετὰ ταῦτα εἰς ἔλεγχον ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεῶν κ. Κ. Ζωγράφος τὴν 17 Ἀπριλίου 1833.

Ἐξετάσαν τὸ Συμβούλιον τοὺς λογαριασμοὺς τούτους, καθόσον ἀποβλέπει τὸ λογιστικὸν μέρος, εὗρεν αὐτοὺς ἐν τάξει. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ δαπάναι ἐγεννήθησαν εἰς ἐποχὴν ἀνωμαλιῶν καὶ ταραχῶν εἰς τὰς ὁποίας αἱ κατὰ καιρὸν Κυβερνήσεις ἐξέδωκαν τὰς διαταγὰς τῶν πληρωμῶν, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὁποίων μένουσιν ἀνενέργηται, διὰ τοῦτο τὸ Συμβούλιον δὲν ἔκριεν εὐλογον νὰ δώσῃ τὸ καλῶς ἔχειν αὐτῶν, μῆτε δύναται νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν νομιμότητά των.

Τὸ Συμβούλιον δὲν ἠσχολήθη εἰς ἄλλας ἐργασίας μετὰ τὸ νὰ μὴν διευθύνθησαν πρὸς αὐτὸ ἄλλης Ἀρχῆς λογαριασμοὶ εἰς ἔλεγχον.

Τὸ Συμβούλιον

Τ.Σ. Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γ. Σπανιολάκης¹⁶

22

Βασιλικὴ Ἀπόφασις ὑπ' ἀριθμ. 7573 τῆς 4/16 Ὀκτωβρίου 1833,
περὶ διορισμοῦ τῶν Μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου
(βλ. ἀγγελίαν εἰς Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, φ. 32
(7/19 Ὀκτ. 1833), σελ. 256). Διὰ τῆς Ἀποφάσεως
ταύτης λογίζεται ὅτι ἐπῆλθε κατ' οὐσίαν ἢ
«οὐστάσις» (συγκρότησις) τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου).

16. Γ.Α.Κ., Οἶκον. Φ. 342 (Καθαρόν).

<Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ>

N° 5938

Nauplie, le 6/18 Octobre 1833

Sur le travail du
Conseil de Révision
et de Contrôle depuis
l'arrivée de S.M.
jusqu'à ce jour.

(Σχετ. O.R. 7376)

À S.M. le Roi

Sire,

Par mon rapport du 29 Sept./ 11 Oct. dernier, je m'étais empressé, en me conformant au § C de l'O.R. (: Ordonnance Royale) du 26 Sept./ 8 Oct. dernier, de soumettre à V.M. mon opinion sur la réduction du personnel de la Banque Nationale. Je me fais un devoir encore de me conformer au § a de la même Ord. R. en exposant à V.M. le travail du Conseil de Révision et de Contrôle depuis l'heureuse arrivée de V.M. jusqu'à ce jour.

Le Conseil ne s'est occupé durant cet intervalle que de la révision des comptes de l'administration du Ministère de la Guerre pendant deux époques différentes. L'une depuis le 1er Avril 1831 jusqu'à la fin de Juin 1832, qui lui avaient été remis non révisés de la part des membres du ci-devant Conseil de Révision et de Contrôle, et l'autre depuis le 1er Juillet 1832 jusqu' au 24 Janvier 1833.

D'après les informations que les membres du dit Conseil viennent de me donner, ces comptes ont été trouvés réguliers pour ce qui regarde la comptabilité, mais comme les dépenses en ont été occasionnées dans des tems de troubles et de dissensions et que la plus grande partie des mandats de payemens émanés par les différens gouvernements qui se sont succédés durant ces deux époques n'ont pas été réalisés, le Conseil n'a pas jugé devoir y apposer son visa (approuvé) ni pouvoir en confirmer la légalité.

Comme le Conseil n'a pas reçu les comptes d'aucune autre administration, il n'a pas eu d'autre occupation pendant cet intervalle. Un de ses membres d'ailleurs, Mr Spaniolaki s'était absenté pendant 4 mois environ, comme Gouv' Provisoire de Patras, et fut rétabli par O.R. (: Ordonnance Royale) en date du 5/17 Mai; l'autre Mr Théocharopoulos a été dernièrement malade pendant plus de trois mois.

Je suis etc.

A.M. (: Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος)

Δ.Δ. (: Δημ. Δρόσος)¹⁷

17. Γ.Α.Κ., Οίκον. Φ. 342 (Σχέδ.): Περί τῶν ἐργασιῶν τοῦ Λογιστικοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου.

24

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ἄρ. 6207

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1833

Πρὸς τὰ παύσαντα Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ Συμβουλίου

Διὰ Διατάγματος τῆς Α. <ὑποῦ> Μ. <εγαλειότητος> τῆς 4/16 τρέχοντος ἐσυστήθη τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον. Εἰδοποιούνται περὶ τούτου καὶ προσκαλοῦνται τὰ παύσαντα Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ Συμβουλίου νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸ Συνέδριον τὰ ἀρχεῖα καὶ τὸ ὑλικὸν τοῦ Συμβουλίου.

Ὁ Γραμματεὺς
 Ἀ. Μαυροκορδάτος

Δημ. Δρόσος

Νὰ παραδώσωσιν τὰ Ἀρχεῖα καὶ
 τὸ ὑλικὸν τοῦ Συμβουλίου εἰς τὸ
 Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον¹⁸.

25

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Ἄριθμ. 498

(Ἐισερχ. 6512 / 12 Ὀκτωβρίου 1833

Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1833

Δ'. Σχετ. 6207)

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν
 Βασιλικῆν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας

Ἐγκλείεται ὁ λογαριασμὸς τῶν μισθῶν τῶν Μελῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 9ης τοῦ τρέχοντος Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ἡμέραν τὸ Συμβούλιον κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 6207 Ἐγγράφον τῆς Γραμματείας ταύτης ἔλαβε μεταρρῦθμισιν.

Ὁ λογαριασμὸς οὗτος φέρει τὴν ποσότητα τῶν φοινίκων 1729,90.

Ἄς εὐαρεστηθῇ ἡ Γραμματεία νὰ ἀναφέρῃ ὅπου ἀνήκει διὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ πληρωμὴν αὐτῶν.

Τὸ Συμβούλιον

Τ.Σ. Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γ. Σπανιολάκης¹⁹

18. Γ.Α.Κ., Ἀρχ. Βλαχογιάννη, Φάκ. 143. Ὡς «σύστασις» ἐνοεῖτο ὁ διορισμὸς τοῦ Προεδρείου καὶ τῶν Μελῶν (: Ἐλεγκτῶν) τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου θεωρεῖται ὅτι κατηγγήθη τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον καὶ ἀνασυνεστάθη («μετερρῦθμίση») εἰς Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον.

19. Γ.Α.Κ., Οἶκον. Φ. 343. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ χρῆσις τοῦ ὄρου «μεταρρῦθμισις».

26

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄριθ. 500

ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

δηλοποιεῖ ὅτι

Ὁ κ. Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, διορισθεὶς κατὰ τὴν 24 Ἰουλίου 1832 Μέλος τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου παρὰ τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 573 Διατάγματος, ἀναδεχθεὶς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματός του τὴν α' 9βρίου 1832 καὶ διατελέσας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν μέχρι τῆς 9 Ἰουλίου 1833, καθ' ἣν ἡμέραν τὸ Συμβούλιον ἔπαυσε τὰς ἐργασίας του κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 6207 πρόσκλησιν τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας, ἔμεινε δὲ νὰ λάβῃ πρὸς ἐξόφλησιν τῶν μισθῶν του ἀπὸ α' 9βρίου 1832 ἕως 20 Ἰανουαρίου 1833 φοίνικας 853,33, ὀκτακοσίους πενήκοντα τρεῖς καὶ λεπτὰ τριάκοντα τρία. Εἰς ἐνδειξὴν δίδεται πρὸς αὐτὸν τὸ παρὸν ἐνδεικτικόν.

Τὴν 9 Ἰουλίου 1833 ἐν Ναυπλίῳ

Τὸ Συμβούλιον

Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γ. Σπανιολάκης²⁰

27

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ ΕΠὶ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ἄρ. 6207

Ἐν Ναυπλίῳ 11 Ὀκτωβρίου 1833

Πρὸς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον

Κοινοποιεῖται εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον ἀντίγραφον τῆς Διαταγῆς τῶν 9 τρέχοντος πρὸς τὰ Μέλη τοῦ παύσαντος Λογιστικοῦ Συμβουλίου πρὸς πληροφορίαν καὶ ὁδηγίαν του.

Ὁ Γραμματεὺς

Ἄ. Μαυροκορδάτος

20. Ε.Β.Ε., Τμ. Χρῆφ., Ἄρχ. Ἀγωνιστῶν, Κ62, Φάκ. Σ. Θεοχαροπούλου (Ἀντίγραφον). Βλ. ὅμοιον ὑπ' ἀριθμ. <499> τῆς 9^{ης} Ὀκτωβρίου 1833 πρὸς τὸν Γ. Σπανιολάκη, ἐν Μ. Μπενάκη, Ἄρχ. Σπανιολάκη (200), Φ. Ἰβ, ἀριθ. 188. Πρβλ. «Ὅμοιον» ἀποδεικτικὸν ὑπηρεσίας, ὑπ' ἀριθμ. 501 τῆς αὐτῆς ἡμέρας, εἰς τὸν Ἰ. Θεοτόκη. Ἀντίστοιχα ἀποδεικτικὰ παρεσχέθησαν καὶ εἰς τοὺς: Ἀθανάσιον Λεονάρδον, πάρεδρον α' τάξεως (ὑπηρετήσαντα ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου μέχρι τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1833), ὑπ' ἀριθμ. 502 τῆς 9^{ης} Ὀκτωβρίου 1833, Ἰωάννην Δόβαν, πάρεδρον α' τάξεως (ὑπηρετήσαντα ἀπὸ τῆς 15ης Νοεμβρίου 1832 μέχρι τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1833), ὑπ' ἀριθμ. 503 τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1833· Χρήστον Μιχαήλ, κλητῆρα (ὑπηρετήσαντα ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου μέχρι τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1833), ὑπ' ἀριθμ. 504 τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1833. Βλ. Ἑλλ. Λογιστ. καὶ Ἱστορ. Ἀρχεῖο (:ΕΛΙΑ), Ἱστορ. Ἀρχεῖον, Πρωτόκολλον τῶν Ἐξερχομένων τοῦ Λογιστ. καὶ Ἐλεγκτ. Συμβουλίου, 1829-1833 (ἀκέφαλον).

Δημ. Δρόσος

Κοινοποιεῖται ἀντίγραφον τῆς
πρὸς τὰ Μέλη τοῦ παύσαντος Λο-
γιστικοῦ Συμβουλίου Διαταγῆς.

(Ἐπισημειωματικῶς: *envoy d'une expédition
de l'Acte de nomination des membres
composant la Cour des Comptes*)²¹.

28 (: 12α)*

<ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ>

418

1831 Δεκέμβρ. 22

<Πρὸς τὴν> Ε΄ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν

Διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14301 ΛΔ΄ Ψηφίσματος τῆς Α.Ε. τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, ἐσοστήθη τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον τριμελές.

Εἰς τὴν περιστάσιν τῆς ἤδη εὐτυχῶς συναθροισθείσης Σ. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, παρουσιάζεται κατὰ χρέος νὰ καθυποβάλλῃ εἰς αὐτὴν τὰ τῶν ἐργασιῶν του. Ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐκθεσὶν αὐτῶν, χρέος του νομίζει νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν τῆς τὸ ἀπόσπασμα τοῦ εἰρημένου Ψηφίσματος, δι' οὗ ἐδιορίσθησαν τὰ χρέη κατὰ τὰ ὁποῖα ὠδηγήθη εἰς τὰς ἐργασίας του.

(ἔπεται ἀντιγραφημένον ἀπόσπασμα τοῦ ΛΔ΄ Ψηφίσματος)

Εἰς ἐκτέλεισιν τῶν χρεῶν τούτων, τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον, ἐνησχολήθη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων λογαριασμῶν, ὅσοι διευθύνθησαν εἰς αὐτὸ παρὰ τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς, παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ταμείου τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τῶν Γραμματέων καὶ παρὰ τῆς Α.Ε. τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου. Ἐπεξεργάσθη ὡσαύτως καὶ διαφόρους λογαριασμοὺς καὶ ὑποθέσεις, διαταχθὲν ἐκτάκτως παρὰ τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ περὶ πάντων ἀνέφερε τὰ τῆς ἐπεξεργασίας του εἰς τὴν Κυβέρνησιν, γνωμοδοτοῦν δι' ὅσα ἔπρεπε νὰ γνωμοδοτήσῃ, καὶ ἀναθέτον εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῆς Α.Ε. τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτου ὅσα εὔρεν ἐκκρεμῆ ἢ ἀμφίβολα. Τελευταῖον, δέ, ἀνεφέρθη εἰς τὴν Σ. Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸν Σ. Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως· καὶ αἱ ἀναφοραὶ του εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπικρατείας.

Καθυποβάλλει δὲ καὶ εἰς τὴν Σ. Συνέλευσιν ἐν συνόψει τὰς πράξεις του.

Ταμεῖον τῆς Ἑλλάδος

Διευθύνοντος τὸ Ταμεῖον τοῦ κυρίου Ἰωάννου Δομπόλη ἐπαρρησιώσθησαν εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ κατάστιχα τοῦ Ταμείου, καὶ ἐπεξεργάσθη ἡ ληψοδοσία του ἀπὸ τῆς 10 Φεβρ^{ου} 1828 μέχρι τῆς 31ης Ὀκτωβρίου 1829 καὶ ἀπὸ τῆς α^{ης} Νοεμβρίου μέχρι τῆς 21 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὅτε παραιτήθη. Εὐρέθη ἡ ληψοδοσία αὕτη τακτικὴ καὶ σύμφωνος μὲ τὰ γραμμάτια τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς, τὰ διορίσαντα τὰς συνάξεις καὶ πληρωμὰς, καὶ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς Δομπόλης ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ, δυνάμει τοῦ 32 ἄρθρου τοῦ ἀνωτέρω Ψηφίσματος ἔδωσε τὸ Συμβούλιον δύο ἐξοφλητικά.

21. Γ.Α.Κ., Οἶκον. Φ. 343.

* Κατὰ τὴν στοιχειοθεσίαν τοῦ παρόντος ἐπεσημάνθησαν ἑλλείποντα ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα παρατίθενται ἐν τέλει. Ὁ ἐν παρενθέσει ἀριθμὸς δηλοῖ τὴν ὀρθὴν χρονικὴν σειρὰν.

Ἐπί δὲ τῆς διευθύνσεως τοῦ μακαρίτου Ἀ. Τζούνη, ἐξηκολούθησε νὰ ἐπεξεργάζεται κατὰ μῆνα τὴν τοῦ Ταμείου ληψοδοσίαν ἀπὸ τῆς α* τοῦ Ἰανουαρίου 1830 μέχρι τέλους τοῦ παύσαντος Ὀκτωβρίου 1831. Εὐρέθη πάντοτε ὁ λογαριασμός τακτικός καὶ συμφώνως μὲ τὰ γραμμάτια τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Αἱ δὲ ἐπεξεργασίαι του ἐσημειώθησαν κατὰ καιρὸν εἰς τὸ Κατάστιχον τοῦ Ταμείου. Ἐμεινεν ἀθεώρητος ὁ λογαριασμός τοῦ Νοεμβρίου διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταμίου.

Ἐθεωρήθησαν προσέτι καὶ οἱ λογαριασμοὶ τῶν πληρωμῶν τῶν διαφόρων χρεωστικῶν γραμματίων ἐκ τῶν ἐκδοθέντων τὸ 1829 καὶ 1830 παρὰ τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς. Εὐρέθησαν καὶ οὗτοι ὀρθῶς ἔχοντες. Ἐλήφθησαν παρὰ τοῦ Συμβουλίου τὰ ἐξοφληθέντα γραμμάτια καὶ ἐσημειώθη ἡ ἐπεξεργασία εἰς τὰ κατάστιχα τῶν πληρωμῶν.

Γενικὸν Φροντιστήριον

Τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον, συστηθὲν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1828, ἔπαυσεν εἰς τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου 1829. Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεὺς κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως διευθύνεν εἰς ἔλεγχον τὰ κατάστιχα καὶ λοιπὰ ἀρχεῖα τῆς τοῦ Γεν. Φροντιστηρίου Ὑπηρεσίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα εὐρέθησαν ἀτελῆ διὰ τὴν ἔλλειψιν διαφόρων λογαριασμῶν τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν παύσιν τοῦ Φροντιστηρίου ἐστάλησαν εἰς τὴν διαδεχθεῖσαν αὐτὸ Γραμματεῖαν διάφοροι λογαριασμοὶ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὸ Φροντιστήριον καὶ δὲν ἐπεράσθησαν εἰς τὰ κατάστιχα τῆς, διότι ἡ Γραμματεία αὐτὴ ἤρχισε νέον λογαριασμόν τῶν μόνων ἐργασιῶν τῆς, κατ' αἰτήσιν τοῦ Συμβουλίου, δι' ἀναφορῶν του ὑπ' ἀρ. 72 καὶ 81, διώρισεν ἡ Κυβέρνησις τὸν κύριον Ἀθ. Τζακάλωφ νὰ τελειοποιήσῃ τὰ κατάστιχα τῆς χρηματικῆς ληψοδοσίας καὶ νὰ τὰ ἰσοσταθμίσῃ. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ λογαριασμοὶ εἶναι κρεμάμενοι δὲν ἔλαβεν εἰσέτι πέρασ. Ὅσοι δὲ λογαριασμοὶ διευθύνθησαν εἰς τὸ Συμβούλιον ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὴν τοῦ Γεν. Φροντιστηρίου Ὑπηρεσίαν, ἔθεωρήθησαν εἰς τὰ ἴδια ἔγγραφα καὶ κατάστιχα διὰ τῆς συμπτρέξεως καὶ τοῦ κ. Τζακάλωφ.

Ἐμεινε νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ ἐπεξεργασθῇ ὁ Κλάδος τοῦ Ὑλικοῦ τῆς τοῦ Γ. Φροντιστηρίου Ὑπηρεσίας. Ὁ Κλάδος οὗτος διευθύνθη κατ' ἀρχὰς παρὰ τοῦ κυρίου Κωνσταντίνου Ζωγράφου, Μέλους τοῦ Φροντιστηρίου, καὶ μετὰ τὴν παραίτησίν του ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Ν. Σιλήβεργον, Ταμίαν τῆς Ὑπηρεσίας, ἀλλὰ κατάστιχον τοῦ ὕλικου δὲν εὐρέθη ὀλοτελῶς, καθὼς διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 81 ἀναφορᾶς του ἐξέθεσε τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν Σ. Κυβέρνησιν.

Ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία

Ἀπὸ τῆς α' Νοεμβρίου 1829 διαδεχθεῖσα τὸ Γενικὸν Φροντιστήριον ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτ. Γραμματεία ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμητος κυρίου Βιάρου Καποδιστριαίου καὶ παύσασα τὰ τέλη Μαρτίου 1830, διέθυνε κατὰ καιροῦς τὰ κατάστιχα, τὰ ἔγγραφα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς εἰς τὸ Συμβούλιον, τοὺς ὁποίους, ἐπεξεργασθὲν, εὗρε τακτικούς καὶ συμφώνους μὲ τὰ ἀποδεικτικά καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

Ναυτικῶν Γραμματεία

Διαρρηθείσα ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία εἰς δύο Κλάδους, ἔμεινεν ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμητος Βιάρου, ὅστις ἐπαρουσίασεν εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ κατάστιχα, τὰ ἔγγραφα καὶ τοὺς λογα-

ριασμούς τῆς ληψοδοσίας του ἀπὸ τῆς α^α Ἀπριλίου 1830 μέχρι τέλους Μαΐου 1831, καὶ τούτους, ἐπεξεργασθέν, εὗρεν ὀρθῶς ἔχοντας καὶ συμφώνους μὲ τὰ ἀνήκοντα ἀποδεικτικά καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ Ὑλικὸν τοῦ Ναυτικοῦ διευθύνεται ἀπὸ τὴν ἐν Πόρῳ Ἐπιτροπὴν τοῦ Ναυστάθμου κατ' αἴτησιν τοῦ Γραμματέως κ. Βιάρου, διετάχθη τὸ Συμβούλιον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου νὰ πέμψῃ ἓνα ἢ δύο τῶν Μελῶν αὐτοῦ εἰς Πόρον διὰ νὰ ἐπεξεργασθῶν τὰ τοῦ Ναυστάθμου καὶ ἐπειδὴ ὁ κύριος Γ. Σπανιολάκης, Μέλος ὢν τοῦ Συμβουλίου, παρητήθη, ἐστάλη ἐν τῶν Μελῶν καὶ εἰς τῶν παρέδρων οἵτινες ἐπεξεργάσθησαν τοὺς λογαριασμούς καὶ τὴν κατάστασιν τῆς χρηματικῆς ληψοδοσίας καὶ τῶν διαφόρων ὑλῶν τῶν ἐν χρῆσει τῆς Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας ἐναποταμιευμένων εἰς τὸν Ναύσταθμον μέχρι τέλους Μαΐου 1831 καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἔφερον τὸ ἰσόσταθμον τοῦ ὑλικοῦ καὶ τὸν κατάλογον τῶν ἐθνικῶν πλοίων, ὅσα εὗρισκοντο εἰς κίνησιν, καὶ ὅσα ἔμεινον εἰς τὸν λιμένα, ἐκθέτοντες δι' ἀναφορὰς τῶν τὰ τῶν ἐκεῖ ἐργασιῶν τῶν. Καὶ ταῦτα πάντα διευθύνθησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἐκ τοῦ ἰσοστάθμου τοῦ ὑλικοῦ φαίνονται αἱ ληφθεῖσαι ποσότητες τῶν διαφορῶν ὑλῶν, εἴτε ἀγορασθεῖσαι εἴτε πεμφθεῖσαι διὰ τῆς Γραμματείας τῶν Ναυτικῶν, πόσαι διεχειρίσθησαν εἰς τὰς ναυτικὰς ἀνάγκας καὶ πόσαι ἔμειναν εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Ναυστάθμου μέχρι τέλους τοῦ Μαΐου 1831. Ἡ διαχείρισις τῆς ἐν Πόρῳ Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εὐρέθῃ τακτικῶς γενομένη καὶ κατὰ τοὺς ὑπάρχοντας κανονισμούς.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ κόμητος Βιάρου ἡ Ναυτικὴ Γραμματεία ἀνετέθη προσωρινῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Προσωρινοῦ Γραμματέως κυρίου Γ. Γλαράκη. Ὁ Γραμματεὺς οὗτος διεύθυνε κατ' αὐτὰς εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τὸν λογαριασμὸν τῆς Ναυτικῆς Γραμματείας ἀπὸ α' Ἰουνίου μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐθεωρήθη.

Στρατιωτικῶν Γραμματεία

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Κλάδος διωρίσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρίου Π. Γ. Ροδίου, ὅστις διεύθυνε κατὰ καιροὺς εἰς τὸ Συμβούλιον τὰ κατάστιχα καὶ τοὺς λογαριασμούς τῆς χρηματικῆς ληψοδοσίας του ἀπὸ τῆς α' Ἀπριλίου 1830 μέχρι τέλους Μαρτίου 1831. Οἱ λογαριασμοὶ οὗτοι ἐξετάσθησαν καὶ παρεβλήθησαν μὲ τὰ ἀνήκοντα ἀποδεικτικά καὶ εὐρέθησαν ὀρθῶς ἔχοντες.

Περὶ δὲ τοῦ Ὑλικοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Κλάδου, τροφίμων, ἐνδυμάτων, πολεμοφοδίων καὶ τῆς λοιπῆς ὑλῆς, δὲν ἐπαρουσιάσθη μέχρι τοῦδε καμμία σημείωσις τῆς παραλαβῆς καὶ διαχειρίσεως αὐτῶν. Καὶ περὶ τούτου ἀνέφερε τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν Α.Ε. τὸν ἀοίδημον Κυβερνήτην.

Ὡσαύτως ἔμεινε ἀθεώρητος καὶ ὁ λογαριασμὸς τῶν Τακτικῶν στρατιωτικῶν Σωμάτων μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1830, διότι (τὸ) κατὰ τὸ 22 ἄρθρον τοῦ εἰρημένου ΛΔ΄ Ψηφίσματος ἐπεφορτίσθη ἕκαστος Ὑπουργὸς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν λογαριασμῶν τῶν δαπανῶν, ὅσαι γίνονται εἰς τὰ ἴδια ὑπουργεῖα. Ὡς δαπάνη, λοιπόν, ἡ τῶν Τακτικῶν Σωμάτων ἀναγομένη εἰς τὸν Κλάδον τῶν Στρατιωτικῶν ἔπρεπε νὰ ἐπιθεωρηθῇ πρῶτον παρὰ τοῦ Γραμματέως καὶ ἐπομένως νὰ διευθυνθῇ εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπιθεωρημένοι λογαριασμοὶ τοῦ Τακτικοῦ μέχρι τῆς ἀνωτέρω ἐποχῆς δὲν ἐπαρουσιάσθησαν.

Ἀπὸ δὲ τῆς α΄ Ἰανουαρίου 1831, ὅτε εἰς τὰς πράξεις τῆς Στρατιωτικῆς Γραμματείας συμπεριελήφθη καὶ ἡ Τακτικὴ Ὑπηρεσία (: Τακτικὸν Σῶμα), ἐθεωρήθη ὁ χρηματικὸς λογαριασμὸς τῆς α΄ τριμηνίας ὡς εἴρηται· εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ ὁ τῆς β΄ τριμηνίας μέχρι τέλους Ἰουνίου, διευθυνθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ παύσαντος Νοεμβρίου, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐθεωρήθη.

Γραμματεία τῶν Ἐξωτερικῶν

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ Γραμματεία, διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ κυρίου Ἰακωβάκη Ρίζου μέχρι τῆς 8 Ἰουλίου 1831, ἔχουσα καὶ τὴν σύναξιν τοῦ δικαιώματος ἐκ τῶν διπλωμάτων τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, διέθυνε τοὺς λογαρισμοὺς τῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐκπίπτουσα τοὺς μισθοὺς τῆς ἀπὸ τὸ συναζόμενον εἰσόδημα. Εἰς τὸ Συμβούλιον διευθύνθη τὸ ἰσόσταθμον μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1831. Μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ κυρίου Ρίζου, ἀνετέθη ἡ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γραμματεία ὑπὸ τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρίου Γ. Γλαράκη καὶ μέχρι τοῦδε δὲν ἐστάλη εἰς τὸ Συμβούλιον ἄλλος λογαριασμὸς αὐτῆς.

Γραμματεία τῆς Δικαιοσύνης

Ἡ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματεία, διευθυνθεῖσα παρὰ τοῦ Γραμματέως κυρίου Ἰωάνν. Γ. Γεννατᾶ, ἐπαρουσίαζε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν μισθῶν τῆς εἰς τὴν Α.Ε. τὸν ἀοίδημον Κυβερνήτην καὶ μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν ἐξωφλίζοντο παρὰ τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς. Διευθύνθησαν εἰς ἔλεγχον οἱ λογαριασμοὶ τῆς αὐτῆς Γραμματείας μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831 καὶ ἐπεξεργασθέντες εὐρέθησαν σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς.

Ἡ Γραμματεία αὕτη κατὰ τὸ 22 ἄρ. τοῦ ΛΔ΄ Ψηφίσματος ἐπιθεωρεῖ καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Δικαστικοῦ Κλάδου. Περὶ τούτου ἐπαρουσίασε τὸν ἰσολογισμὸν τῆς μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1831 καὶ ἐπεξεργασθέν αὐτὸν τὸ Συμβούλιον εὗρεν ὀρθῶς ἔχοντα. Ἐκτοτε δέ, καὶ ἀφ' ὅτου ἡ Γραμματεία αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρίου <Μ.> Δ. Σικελιανοῦ δὲν ἔλαβε τὸ Συμβούλιον κανένα λογαριασμόν.

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεία

Ἡ Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Παιδείας, διευθυνομένη παρὰ τοῦ Γραμματέως κυρίου Ν. Χρυσογέλου, τοὺς μὲν λογαριασμοὺς τῶν μισθῶν διέθυνεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐκ τούτων διευθύνθησαν εἰς ἔλεγχον οἱ μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1831 καὶ εὐρέθησαν ὀρθῶς ἔχοντες.

Ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν τῆς Καταστημάτων ὅσοι λογαριασμοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου ἐπεξεργάσθησαν καὶ αἱ πράξεις τους ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν Σ. Κυβέρνησιν.

Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας

Ἡ Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας, διευθυνομένη παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Σπηλιάδου, ὡς ἐπιφορτισμένη τὸν Κλάδον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐπεξεργάσθη τοὺς λογαριασμοὺς τῆς Ἐσωτερικῆς Διοικήσεως τοῦ κράτους παρατηροῦσα ἀκριβῶς τὴν βᾶσιν τῶν κανονισμῶν καὶ τῶν διαταγῶν τῆς Α.Ε. τοῦ ἀεμινήτου Κυβερνήτου.

Ὅσον δὲ διὰ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν μισθῶν τοῦ Γραμματέως καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, ὅσοι καθυπεβλήθησαν εἰς ἔλεγχον εὐρέθησαν σύμφωνα μὲ τοὺς κανονισμοὺς καὶ μὲ τὰς ἐπικυρώσεις τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος.

Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆ

Ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆ διεύθυνεν εἰς τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον τὰ κατάστιχα καὶ λοιπὰ ἔγγραφα (ἀρχεῖα) ἀπὸ τῆς συστάσεώς της μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1829. Ταῦτα δέ, κατὰ τὸ 25 ἄρθρον τοῦ εἰρημένου Ψηφίσματος, παρέλαβε τὸ Συμβούλιον καὶ ἐξέτασε τὰ κατάστιχα, εἶπεν ἐν αὐτοῖς διαφόρους λογαριασμοὺς τελειωμένους καὶ συμφώνους μὲ τὰς ἀποδείξεις, μὲ τὰς διαταγὰς καὶ μὲ τὰς ἐπικυρώσεις τῆς Α.Ε. τοῦ αἰοιδήμου Κυβερνήτου. Ὅσοι δὲ τῶν λογαριασμῶν ἔμειναν ἀνοικτοὶ καὶ ἐκκρεμεῖς συνέχονται εἰς τὰ νεώτερα κατάστιχα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς α' Ὀκτωβρίου 1829 βασιτᾶ εἰσέτι ἡ Ἐπιτροπῆ, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἐπαρουσίασεν εἰς ἔλεγχον, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ ἐξακολουθεῖ τὰς ἐνεργείας της.

Ἐξ αὐτῶν ὅμως ἐθεωρήθησαν μερικῶς, διευθυνθέντες, δυνάμει τοῦ εἰρημένου Ψηφίσματος, περίπου πεντακόσιοι λογαριασμοὶ διαφόρων ὑπαλλήλων Ἀρχῶν, ἐκτάκτων ἐπιτρόπων, διοικητῶν, τοποτηρητῶν καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ὑπαλλήλων ἀστυνόμων, ὑπαστυνόμων κ.τ.λ. προεπεξεργασθέντες παρὰ τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἀναφερόμενοι μόνον εἰς τοὺς μισθοὺς καὶ ἔξοδα τινὰ καὶ εἰς μικρὰ εἰσοδήματα ἀστυνομικά. Αἱ δὲ ληροφοσίαι τὰς ὁποίας ἔχει μετ' αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆ ἀπὸ συνάξεως προσόδων, ἐκποιήσεων, ἐπιτοπιῶν πόρων κ.τ.λ. θέλουν ἐξετασθῆ εἰς τὴν γενικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καταστίχων τῆς Οἰκονομίας, καθὼς εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν θέλουν ἐξετασθῆ καὶ αἱ ἐνοικιάσεις τῶν προσόδων, διαφορῶν κτημάτων, ἐκποιήσεις τῶν φθαρτῶν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐνεργεῖαι τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐθεωρήθησαν καὶ ἄλλοι λογαριασμοὶ Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῆς τῶν προσόδων συνάξεως διαφόρων καταστημάτων καὶ ἄλλων, τῶν ὁποίων ἡ λεπτομερὴς ἐξήγησις ἤθελεν εἶσθαι ὀχληρὰ εἰς τὴν Σ. ταύτην Συνέλευσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου δύναται νὰ ληφθῶσιν ἀκριβεῖς πληροφορίαι περὶ αὐτῶν.

Ἐκ δὲ τῶν ἐκτάκτων διορισθέντων ἐθεωρήθησαν: ἡ ἀπαιτήσις τοῦ Ἀουστριακοῦ πλοιάρχου Λ. Μαρίνκοβιου (;) διὰ συναλλαγματικὰς μὴ πληρωθείσας εἰς Λονδίνον· ἡ ἀπαιτήσις τοῦ Αὐστριακοῦ πλοιάρχου Διοδάτου Κέκητς (;) διὰ ναῦλον τοῦ 1825· ὁ λογαριασμὸς τῆς Δημογεροντίας Ἄργους μετὰ τῆς Ἐπαρχίας· ὁ λογαριασμὸς τῆς ἐπὶ τῆς λιθοστρώσεως τῆς πόλεως Ναυπλίου Ἐπιτροπῆς· ὁ λογαριασμὸς τοῦ κ. Διονυσίου Πεταλᾶ, χρηματίσαντος Ἐπάρχου Σαλῶνων κατὰ τὸ 1824· ἀπαιτήσεις ἐνοικιαστῶν προσόδων· ἀπαιτήσεις τοῦ ἐν Ζακύνθῳ κυρίου Βολτέζορα Μαρτινέγκου διὰ συναλλαγματικὰς μὴ πληρωθείσας εἰς Λονδίνον· ἀπαιτήσεις τοῦ κυρίου Γκάκα Γκιῶνη, προερχομένη (sic) ἀπὸ τὴν συμφωνίαν τῶν διὰ τὸ Μισολόγγιον τροφῶν μετὰ τοῦ κ. Ξένου· οἱ λογαριασμοὶ τοῦ πρώην Ἀρχιστρατήγου κυρίου Τζούρτζ· οἱ λογαριασμοὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐν Λονδίῳ δύο Ἐθνικῶν Δανείων, καὶ ἕτεροι.

Περὶ ὄλων τούτων αἱ λεπτομερεῖς πληροφορίαι τοῦ Συμβουλίου ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν Σ. Κυβέρνησιν καὶ μόνον περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν δύο Δανείων τοῦ Λονδίνου κρίνει χρέος τοῦ τὸ Συμβούλιον νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν Σ. ταύτην Συνέλευσιν, ὅτι ἀπὸ τὰ ἀνὰ χεῖρας ἔγγραφα ἐξάγεται ὅτι οἱ κύριοι Ἰωάννης Ὀρλάνδος καὶ Ἀνδρέας Λουριώτης, μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, χρεωστοῦν ἀπὸ τὸν λογαριασμὸν τῶν δύο Δανείων λίρας 31.323.7.1. Ὅτι εἰς βάρος τοῦ κυρίου Γ. Σπανιολάκη μένοντι λίραι 1512.17.1, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ ἀφαιρεθοῦν ὅσα ἤθελαν κριθῆ δίκαιον διὰ τὰ ἔξοδά του· ὅτι ὁ κύριος Ἀ. Κοντόσταυλος χρεωστεῖ νὰ δώσῃ λόγον διὰ δίστιπλα 104.179.28 περίπου, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἀπὸ τὴν πούλησιν τῆς μῆδς φρεγάτας καὶ τῆς περισσευσάσης ξυλικῆς, καὶ ὅτι (;) ἐξ αὐτῆς τῆς ποσότητος ἐξώδευσεν εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τῆς

ἀποστολῆς τῆς διὰ ἐδῶ ἐλθούσης ἄλλης φρεγάτας*.

Περὶ τούτων ἐγνωμοδότησε τὸ Συμβούλιον νὰ διαταχθοῦν οἱ εἰρημένοι κύριοι νὰ πληρώσουν τὰς ἀδιαφιλονεικῆτους ποσότητες, νὰ παρουσιάσουν τὰ κατάστιχα καὶ λοιπὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ νὰ δώσουν τὸν ἀποχρῶντα λόγον δι' ὅλα τὰ κονδύλια τὰ σχηματίζοντα τοὺς γενικοὺς λογαριασμοὺς τῶν δύο Δανείων, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀποστολῆς των ἕως τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ Λονδίνον.

Ἐκτὸς τούτων ἀπάντων, κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, παρευρέθη τὸ Συμβούλιον εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Ταμείου ἐπὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ κ. Δομπόλη, παρευρέθη εἰς τὸ καύσιμον διαφόρων γραμματίων χρεωστικῶν γῆς καὶ μὴ μεταχειρισθέντων, ἐτιμήθη τοῦ νὰ παρευρίσκεται ἓνα τῶν Μελῶν του εἰς τὴν δημοπρασίαν τῶν προσόδων καὶ λοιπῶν ἐκποιήσεων καὶ φυλάττει εἰς τὸ Γραφεῖον του τὰ βιβλία τῶν ἐκκοπέντων χαρτονομισμάτων, ὡς ἐκ τῶν πρακτικῶν του τὰ πάντα λεπτομερῶς φαίνονται.

Πρὶν τελειώσουν τὴν ἐκθεσιν ταύτην, τὰ Μέλη τοῦ Συμβουλίου τολμοῦν νὰ βεβαιώσουν τὴν ἱεράν ταύτην Σύνοδον ὅτι ἐξετέλεσαν τὰ χρεῖα των μὲ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην ἐκείνην ἣτις ἀπαιτεῖται εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τοῦ Λογιστοῦ καὶ Ἐλεγκτοῦ. Εἶναι ἔτοιμα, δέ, ὅταν διαταχῶσι νὰ καθυποβάλουν τὰ πρακτικὰ των πρὸς πληροφορίαν οὔτινος ἀνήκει²².

29 (: 13α')

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ Ἡ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἄρ. 573

Δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀρ. 14301 ΛΔ' Ψηφίσματος τῆς Κυβερνήσεως

Διατάττει

Α'. Οἱ κύριοι Ἰωάννης Θεοτόκης, Σ. Θεοχαρόπουλος καὶ Γ. Σπανιολάκης διορίζονται Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, ἀντὶ τῶν κυρίων Χριστοδοῦλου Οἰκονομίδου καὶ Κυριάκου Τασσίκα.

Β'. Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας θέλει ἐνεργῆσαι τὸ παρὸν διάταγμα.

Ναύπλιον, τῆ 24ῃ 8βρίου 1832

Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἀνδρέας Ζαῖμης, Ἰωάννης Κωλέττης, Ἀ. Μεταξᾶς

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας
Δ. Χρηστίδης

Ἰσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Γ.Σ. Δ. Χρηστίδης²³

* Πρβλ. Ἄ. Κοντοσταύλου, *Τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ναυπηγηθεισῶν φρεγατῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίῃ Νομισματοκοπείου*, Ἐν Ἀθήναις 1855.

22. ΕΛΙΑ, Ἰστορ. Ἀρχεῖον, Πρωτόκολλον Ἐξερχομένων τοῦ Λ.Ε.Σ.

23. Μ. Μπενάκη, Ἀρχ. Σπανιολάκη (200), Φ. Ἰβ, ἀριθ. 180.

30 (: 13β')

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Προσκληθέντα τὰ πρόφην Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, ὅτε κύριος Χ. Οἰκονομίδης καὶ Κ. Τασσίκας, παρὰ τῶν νέων Μελῶν, διὰ νὰ ὑπογράψωσι τὰς αὐτῶν πράξεις ὑπ' ἀριθμῶν (sic) ἑνὸς μέχρι τῶν τετρακοσίων ἐξήντα ἑννέα (ἀρ. 1-469) τῶν Ἐξερχομένων, καὶ μὴ θελήσαντα, προσυπογράφεται διὰ μαρτυρίαν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 2 Νοεμβρίου 1832

Ὁ Πάρεδρος τοῦ Λογ. καὶ Ἐλ. Συμβουλίου
Τ.Σ. Ἀ. Λεονάρδος²⁴

31 (: 13γ')

<ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ>

Ἀρ. 472

11 Νοεμβρίου 1832

<Πρὸς τὴν> Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος

Ἐλάβομεν τὸ ὑπ' ἀρ. 573 ἐκδεδομένον τὴν εἰκοστὴν τετάρτην τοῦ παρελθόντος μηνὸς Διάταγμα, δι' οὗ ἡ Σ. Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ εὐηρεστήθη νὰ μᾶς διορίσῃ Μέλη τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ Συμβουλίου, ἀντὶ τῶν κυρίων Χ. Οἰκονομίδη καὶ Κ. Τασσίκα.

Εὐγνωμονοῦντες διὰ τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐμπιστοσύνης τῆς Σ. Διοικήσεως, τολμῶμεν νὰ τὴν βεβαιώσωμεν ὅτι θέλει καταβάλλωμεν πᾶσαν φροντίδα ὥστε διὰ τῆς προθύμου καὶ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν χρεῶν μας νὰ δικαιώσωμεν τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς καὶ νὰ φανῶμεν ἄξιοι τῆς πρὸς ἡμᾶς εὐνοϊκῆς διαθέσεώς της.

Δὲν νομίζομεν περιττὸν εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν κάμνομεν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν μας, τὸ νὰ κοινοποιήσωμεν πρὸς τὴν Σ. Διοίκησιν μερικὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἡμεῖς αὐτοὶ ἐλάβομεν παρὰ τῶν προκατόχων μας, ἅμα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἐξέτασιν τῶν πρὸς ἡμᾶς παραδοθέντων ἐγγράφων καὶ καταστάσεων, ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν καὶ ὡς πρὸς τὰς προσόδους τῶν ἐπεξεργασιῶν καὶ ἐλέγχων τῶν διαφόρων λογαριασμῶν τῆς δοσοληψίας τοῦ Κράτους.

Ἡ Κυβέρνησις, διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 14031 ΛΔ' τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1829 καταστατικοῦ Ψηφίσματος, ἐπέβαλεν εἰς τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον διπλοῦν διακεκρωμένον χρέος, τουτέστιν:

Α^ο. Νὰ ἐπεξεργασθῇ (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ α^ο ἄρθρου τοῦ Γ^ο Ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει Συνελεύσεως) τοὺς λογαριασμοὺς τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας ἀπὸ τὰς 6 Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τέλους 7βρίου 1829.

24. Ε.Λ.Ι.Α., Ἱστορ. Ἀρχεῖον, Πρωτόκολλον Ἐξερχομένων τοῦ Λ.Ε.Σ. Τὸ ἐξερχόμενον ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 469 ὑπεγράφη κατὰ τὴν 28ην Ὀκτωβρίου 1832. Ἀπὸ τῆς 2ας Νοεμβρίου 1832 διαδιδιοῦται καὶ εἰς τὴν πράξιν ἡ «λειτουργία» δύο ἀντιτιθεμένων πολιτικῶς καὶ νομικῶς Λογιστικῶν καὶ Ἐλεγκτικῶν Συμβουλίων.

και Β^ο. Νά εξακολουθη τόν έλεγχον τών μετά την α^ο 'Οκτωβρίου <1829> παρουσιαζομένων λογαριασμών.

Παρήλθον ήδη τρεις χρόνοι από της έποχής της συστάσεώς του και τó Λογιστικόν και 'Ελεγκτικόν Συμβούλιον μόλις ήδυνήθη νά κάμη μικράν τινα και έπιπολαιάν έπεξεργασίαν εις τούς λογαριασμούς της α^ο εκ τών δύο ρηθέντων (sic) περιόδων. Τοιαύτη άργητα άν προήρχετο από άμέλειαν τών Μελών του Συμβουλίου ήθελεν είσθαι βέβαιον τó άντικείμενον βαρείας κατ' αυτών ευθύνης. 'Αλλ' ή Σ. Διοικητική 'Επιτροπή θέλει πληροφορηθή από την άκόλουθον έκθεσιν τών διατρεξάντων δι προσήλθε μάλλον από την άδράνειαν του έπιφορτισθέντος εις την τελειοποίησιν και τακτοποίησιν τών καταστίχων και κατά μέγα μέρος από την άμεθοδίαν του παραδεχθέντος λογιστικού συστήματος.

Οί λογαριασμοί της ρηθείσης πρώτης περιόδου διηρούντο εις δύο: α^ο: εις 'Υπηρεσίαν του Γ.<ενικου> Φροντιστηρίου, έχοντος την διεύθυνσιν του Στρατιωτικού και Ναυτικού και β^ο: εις 'Υπηρεσίαν της επί της Οικονομίας 'Επιτροπής, έχούσης την διεύθυνσιν τών έθνικών προσόδων, του Γενικού Ταμείου και τών γενικών καταστίχων της ληφοδοσίας του Κράτους. 'Αμφότεραι αυται αι 'Υπηρεσίαι έβάσταξαν διπλογραφικά κατάστιχα. Τó Λογ.<ιστικόν> και 'Ελ.<εγκτικόν> Συμβούλιον άπαιτήσεν άμα έσυστήθη την παραλαβήν αυτών δια νά προσδεύση εις την έπεξεργασίαν των, άλλ' ευρέθησαν άτελη, ώστε μόλις παρέλαβε τελειωμένα τά μέν του Γενικού Φροντιστηρίου περι τās 10 Μαρτίου 1830, τά δε της επί της Οικονομίας 'Επιτροπής περι τās άρχάς Μαΐου του ίδιου έτους.

'Ενθ' τó Συμβούλιον έκαταγίνετο νά τελειοποιήση την έπεξεργασίαν τών πρώτων και έπομένως νά πληροφορήση την Κυβέρνησιν περι αυτών, ευρέθησαν εις αυτά τεσσαράκοντα έπτά μερίδες άνοικταί, αναβαίνουσαι εις γρο^ο 7.473.278.1 και εις δίσηλα 150.000 εις βάρος διαφόρων ύπαλλήλων της Στρατιωτικής 'Υπηρεσίας, ήτοι φροντιστών, ταμιών, Πληρεξουσίου Τοποτηρητου κλ. κλ., τών όποιών οί λογαριασμοί έστάλθησαν εις την Στρατιωτικήν 'Υπηρεσίαν μετά την παύσιν του Γεν. Φροντιστηρίου.

Αί δύο Γραμματεΐαι, αι διαδεχθείσαι τó Φροντιστήριον, δέν ήθέλησαν κατ' ούδένα τρόπον νά αναδεχθούν (ώς ήτον ή τάξις) τούς λογαριασμούς τούτους και νά τούς άπεράσουν εις τά κατάστιχά των. Εις μάτην τó Συμβούλιον άνεφερε προς την Κυβέρνησιν προφορικώς και έγγραφως, έπιστηριζόμενον εις τó δίκαιον, εις τó ευτακτον και εις την ανάγκην του νά δοθη τέλος εις την τών καταστίχων έπεξεργασίαν. 'Η έπίμονη άρνησις τών Γραμματέων ύπεχρέωσε τόν Κυβερνήτην νά διατάξη τόν κ. 'Αθανάσιον Τζακάλωφ νά παραλάβη τά κατάστιχα του Γ. Φροντιστηρίου, νά παραλάβη δε και από την Γραμματεΐαν τών Στρατιωτικών τούς διαληφθέντας έκκρεμείς λογαριασμούς δια νά ενεργήση την άπαιτουμένην έπεξεργασίαν και την τακτικήν εις αυτά κατάστρωσίν των.

Δέν ήτο δύσκολον εις όποιονδήποτε άνθρωπον είχεν ικανότητα και θέλησιν νά έπιχειρησθῆ τó έργον τούτο. Δέν ήτο δύσκολον νά τó έκπεραιώση εις τέσσαρας, πέντε ή έξ μήνας, άλλ' ό κύριος Τζακάλωφ, μολονότι είχεν ικανότητα, δέν είχεν, φαίνεται, άνάλογον την θέλησιν, διότι έπέρασαν είκοσι δύο μέχρι του άπ' έδώ μισεμουθου, και μόλον τούτο ούτε σημείον έδειξεν διτ είχε την διάθεσιν νά τά άρχισῆ, άγκαλά έλάμβανε μισθόν δια τόν έαυτόν του και δια ένα ύπάλληλον φ.<οίνικας> 300 κατά μήνα. Παρέλαβε τά κατάστιχα εις τās 2 'Ιουνίου 1830 και χωρίς νά προσθέση

εἰς αὐτὰ οὔτε μίαν γραμμὴν, τὰ ἄφησεν εἰς τὸν γαμπρὸν τοῦ κύριον Σπύρον Θεοχάρην, ὅστις τὰ ἔφερεν εἰς τὸ Συμβούλιον περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου 1832, συνοδευμένα μ' ἓν πλῆθος ἐγγράφων, ὅσα εἶχε παραλάβει ἀπὸ τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεῖαν καὶ ἀπὸ τὸ Συμβούλιον.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν καταστίχων τούτων ἄς συμπεράνῃ ἡ Σ. αὕτη Ἐπιτροπή, ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ προοδεύσωμεν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐπεξεργασίας των.

Ὅμοιαι σχεδὸν δυσκολίαι παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καταστίχων τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς τῆς αὐτῆς περιόδου, τὰ ὁποῖα (ὡς ἀνωτέρω εἴπωμεν) παρεδόθησαν πρὸς τὸ Συμβούλιον κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1830.

Ἡ λογιστικὴ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἔκρινεν εὐλογον νὰ παραδεχθῆ ἄφ' ἧς στιγμῆς καθιδρύθη, εἶναι καθόλην τὴν ἔκτασιν ἐμπορικῆ. Τοιαύτη μέθοδος ὅσον εἶναι ἀρμόζουσα εἰς τὰς περιορισμένας ὑποθέσεις ἐνὸς ἐμπορικοῦ οἴκου τόσον εἶναι ἀνάρμοστος εἰς τὰς ἐκτεταμένας ἐργασίας τῆς δημοσίου δοσοληψίας.

Διὰ τοιαύτης μεθόδου, ἡ ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς ἐπισώρευσεν εἰς τὰ κατὰστικά της γενικὰς μερίδας τῶν προσόδων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπεξεργασία ἂν δὲν ἦναι ἀδύνατος εἶναι τουλάχιστον πολλὰ ἐπίπονος καὶ ὀχληρά. Ἐκατάστρωσε πρὸς τούτοις διαφόρους ἄλλας μερίδας μὲ γενικὰς ὀνομασίας, τῶν ὁποίων ὁ ἔλεγχος δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ διότι συνέχονται καὶ μέλλουν νὰ ἐξισασθοῦν εἰς ἄλλα κατὰστικά, εἰς τρόπον ὥστε τὰ παύσαντα Μέλη τοῦ Συμβουλίου, μολοντί ἐπεξεργάσθησαν λογαριασμοὺς τινάς, δὲν ἔκαμαν ὁμως κάμμίαν ἔρευναν εἰς τοὺς οὐσιωδέστερους, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ τῶν ἐθνικῶν προσόδων καὶ τῶν γενικῶν ἐκκρεμῶν μερίδων. Ἐπομένως, δὲν ἔδωσαν ἔτι ἐπισήμως τὸ καλῶς ἔχειν τῶν λογαριασμῶν καὶ τῶν καταστίχων τῆς ῥηθείσης α^α περιόδου.

Περὶ δὲ τῶν τῆς β^α, τουτέστιν ἀπὸ τὴν α^α Ὀκτωβρίου 1829, ἐξάγομεν ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Συμβουλίου ὅτι ἐνεργήθησαν αἱ ἀκόλουθοι ἐπεξεργασίαι:

τοῦ Ταμείου τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς 6 Ἀπριλίου τοῦ παρόντος ἔτους,

τῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν μέχρι τέλους Ἀπριλίου 1831,

τῆς Γραμματείας τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831,

τῆς Γραμματείας τῆς Δικαιοσύνης μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831,

τῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν μέχρι τέλους Ἰουνίου 1831. Καὶ ἀφοῦ ἐτέθη ἡ Γραμματεία αὕτη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κυρίου Κωνσταντίνου Ζωγράφου, διευθύνθησαν δύο Ἰσολογισμοί, ὁ μὲν ἀπὸ α^α Ἰουλίου 1831 μέχρι 14 Ἀπριλίου 1832, ὁ δὲ ἀπὸ 15 Ἀπριλίου μέχρι τέλους Ἰουνίου, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἀθεώρητοι.

Ἐπεξεργάσθησαν προσέτι ὅσοι λογαριασμοὶ τοῦ Διοικητικοῦ Κλάδου ἐπὶ τῶν προλαβουσῶν Κυβερνήσεων ἐστάλθησαν πρὸς τὸ Συμβούλιον μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου τοῦ παρόντος ἔτους, καθὼς καὶ ἄλλοι διάφοροι ὑπαλλήλων τινῶν ὑπηρετησάντων εἰς συναξιν προσόδων καὶ ἄλλων διαχειριζομένων δημόσια χρήματα. Τὰ δὲ γενικὰ κατὰστικά τοῦ Κράτους τὰ διευθυνόμενα ἀπὸ τὴν Οἰκονομικὴν Ὑπηρεσίαν μένουσιν ἀνεπεξέργαστα.

Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι τὸ Συμβούλιον ἐδυνήθη νὰ ἐπιθεωρήσῃ ὄσους λογαριασμοὺς ἐστάλθησαν παρ' αὐτῶ τῶν διαφόρων Κλάδων τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ Κλάδοι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰ γενικὰ κατὰστικά καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν ἐστάλθησαν ἔτι πρὸς τὸ Συμβούλιον, μὲ τὸ νὰ ἐργάζεται ἐπ' αὐτῶν ἡ ἐπὶ τῆς

Οικονομίας Γραμματεία, ή έπεξεργασία τής γενικής δοσοληψίας του Κράτους θέλει πραγματοποιηθῆ μ' έντέλειαν όταν τὰ κατάστιχα αὐτὰ καθυποβληθοῦν εἰς ἔλεγχον.

Ταῦτα δυνάμεθα νά εἴπωμεν περὶ τῆς ἐνεστῶσης καταστάσεως τοῦ Λογιστικοῦ καὶ Ἐλεγκτικοῦ τούτου Καταστήματος, καὶ ὑποσημειούμεθα μὲ τὸ προσήκον σέβας²⁵.

32 (: 18α')

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Ἄρ. 1789

Ναύπλιον τὴν 13 Μαΐου 1833

Πρὸς τὸν κύριον Γεώργιον Σπανιολάκην

Κατὰ τὴν ἔννοίαν τοῦ ἀπὸ 5/17 Μαΐου <1833> Διατάγματος τῆς Ὑψηλῆς Ἀντιβασιλείας, ὀφείλετε, κύριε, νά ἐπανέλθετε εἰς τὴν ὁποίαν πρότερον κατείχετε θέσιν εἰς τὸ Λογιστικὸν καὶ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον, ἀπολαμβάνοντες τὸν κατὰ τὸν Ὅργανισμὸν αὐτοῦ μισθόν. Τοῦτο σπεύδει νά Σῶς δηλοποιήσῃ ἡ Γραμματεία αὐτή, μὴ ἀμφιβάλλουσα ὅτι θέλητε ἐκτελέσει τὰ διαταττόμενα.

Ὁ Γραμματεὺς

Τ.Σ. Ἄ. Μαυροκορδάτος

Δημ. Δρόσος

Νά ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του
εἰς τὸ Λογ. καὶ Ἐλ. Συμβούλιον²⁶.

33 (: 26α')

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 6207 πρόσκλησιν τῆς ἐπὶ τοῦ Οἰκονομικοῦ (sic) Γραμματείας, δι' ἧς ἀναγγέλλει εἰς τὸ Συμβούλιον τὴν παῦσιν του διὰ τὴν σύστασιν τοῦ Λογιστικοῦ (: Ἐλεγκτικοῦ) Συνεδρίου, κατὰ τὸ Διάταγμα τῆς Α.Μ. τῆς 4/16 τοῦ τρέχοντος, συνελθόντα τὰ Μέλη ἐπικυροῦν καὶ ὑπογράφουν τὰς Πράξεις τοῦ παρόντος Βιβλίου τῶν Ἐξερχομένων τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ ἀριθ. 470 ἕως 504, διὰ νά παραδοθῇ εἰς τὸ Λογιστικὸν (: Ἐλεγκτικὸν) Συνέδριον.

Τὴν 9 Ἰβρίου 1833 ἐν Ναυπλίῳ

Τ.Σ. Ἰωάννης Θεοτόκης, Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, Γ. Σπανιολάκης²⁷.

25. ΕΛΙΑ, Ἱστορ. Ἀρχεῖον, Πρωτόκολλον Ἐξερχομένων τοῦ Λ.Ε.Σ.

26. Μ. Μπενάκη, Ἀρχ. Σπανιολάκη (200), Φ. Ἰβ, ἀριθ. 183. Ὁ Γ. Σπανιολάκης εἶχεν ἀναλάβει κατ' ἀνάθεσιν τὰ καθήκοντα τοῦ Προσωρινοῦ Διοικητοῦ Παλαιῶν Πατρῶν διὰ τῆς Βασ. Ἀποφάσεως τῆς 28ης Φεβρουαρίου / 12^{ης} Μαρτίου 1833 (Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, φ. 11 (31 Μαρτ. / 12 Ἀπρ. 1833), σελ. 72). Ἡ ἀνάθεσις αὐτὴ ἴσχυσε μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βασ. Διατάγματος τῆς 23^{ης} Ἀπριλίου / 5^{ης} Μαΐου 1833, περὶ διορισμῶν τῶν νομαρχῶν εἰς τοὺς δέκα νομοὺς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πρόκρισις τοῦ Γ. Σπανιολάκη ὡς Προσωρινοῦ Διοικητοῦ Παλαιῶν Πατρῶν εἶχεν ἰδιαιτέραν σημασίαν λόγῳ τῆς κρατούσης τότε ἐκεῖ ἐκρήθμου καταστάσεως.

27. ΕΛΙΑ, Ἱστορ. Ἀρχεῖον, Πρωτόκολλον Ἐξερχομένων τοῦ Λ.Ε.Σ.

ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΥΠΛΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ΣΤΗ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΤΑΜΕΣΗ**Α΄**

Το ρολοί του αλάνθαστου χρόνου
στην εποχή των πορτοκαλιών
και τα φύλλα πεσμένα
 – μελαγχολία των μεγάλων δέντρων
τα πολύμορφα αισθήματα
αραδιασμένα στους κήπους
και στα πεζοδρόμια
 των δρόμων με τα ξενικά ονόματα.

Η φύση ανακυκλούμενη
το χλωμό της πρόσωπο προβάλλει
 για προσκύνηση
και γεμίζει τα ποτάμια
με τα δάκρυα της μεταμόρφωσης.

Β΄

Ο λόγος για ένα ένδοξο φθινόπωρο
πλημμυρισμένο με πολύχρωμα φύλλα
αλλά άδειο
 δυστυχώς
από κείνα τα νερά
που στην Πατρίδα
συνηθίζαμε να τα λέμε «πρωτοβρόχια».

Ο δρόμος της αποδημίας ανήφορος
κι η καρδιά μας πέτρα ασήμωτη.

Γ΄

Χτές είδα ένα παράξενο όνειρο
πως τα φύλλα, λέει,
 από τα δέντρα του κήπου «μας»
φτερούγιζαν σαν χελιδόνια
 κι έφευγαν
και πήγαιναν μακριά.

Τούτο το φθινόπωρο
 μ' ὅση δόξα κι αν στολίστηκε
 φαίνεται πως δεν ἔπεισε κανέναν
 κι ἀκόμη και τα ἀθῶα φύλλα
 ψάχνουν το δικό τους καταφύγιο
 τὴ δική τους κρυφὴ φωλιά.

ΤΑΣΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ

(Οικονόμος Αναστάσιος Σαλαπάτας, Λονδίνο)

ΠΩΣ Θ' ΑΝΕΒΕΙΤΕ;

Οι γίγαντες σπίτια
 και τα παλιά πήλινα πόδια,
 μικρά σκαλόνια...
 Ανεβοκατεβαίνω στὴς Μαντώσ
 τὴν πόρτα.
 Τούμπα, κι ἀπὸ τὴς μάνας μου
 τὴ φούστα...
 Τώρα πῶς θα στηρίζουνε
 τοὺς γίγαντες, που χτίζονται
 ἐν παρόδῳ Φωτομάρα,
 τέτοια σκαλάκια
 τὴς ἀπελευθέρωσης,
 τοῦ νεοσύστατου Ἑλληνικοῦ
 τὴς πρώτης πρωτεύουσας!...
 Σαν ποδαράκια ἀρνιοῦ
 που να στηρίζουνε βίσονες...
 Πῶς θάνεβείτε στα σκαλιά
 τοῦ Ἴτς Καλέ, για να
 περάσετε στῶν Τόρων τὴν
 καμάρα, στῶν Ἀγίων Αναργύρων
 τὸ Νοσοκομεῖο, στα κεντητά
 μπεντένια, στὴς ἐπάλλξεις,
 στο παλιό Ρολοῖ
 που μετράει τὸ χρόνο;
 Ἀλλάζει τὸ τοπίο...

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗ-ΚΟΪΝΗ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ (1919-1999)**Ο ποιητὴς τῆς νοσταλγίας**

Πέθανε γαλήνια τὸ πρωὶ τῆς Παρασκευῆς (29.10.99) στὸ Γηροκομεῖο τοῦ Ναυπλίου ὁ ποιητὴς Νίκος Καραγιάννης, σὲ ηλικία 80 ἐτῶν, ἓνα γεροντάκι ποῦ ἔφερνε μαζί του τὸ ἦθος τοῦ παλαιοῦ Αναπλιού.

Ἀπὸ μικρὸ παιδί προσελήφθη ὡς κλητῆρας στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, ὅπου ἐμυήθη ἐμπειρικά στὴν Τέχνη. Δούλεψε ἐκεῖ περίπου 40 χρόνια καὶ νωρὶς τὸν κατέκτησε ἡ Ποίηση. Ἐμμεῖτο τοὺς βάρδους τ' Αναπλιού, ὡς παῖφ στιχουργός, τὸν Ἀντώνη Λεκόπουλο, τὸν Ἀλέκο Μουτζουρίδη, τὸ Θόδωρο Κωστούρο καὶ ἄλλους Ναυπλιολάτρεις. Ἡ ποίησή του στὴ δεκαετία τοῦ 1950-60 ἦταν ἀξιόλογη, αὐθόρμητη καὶ νοσταλγική: Θυμόταν τοὺς γονεῖς του, τὴν παλιά πόλη, τοὺς διευθυντὲς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου καὶ τοὺς καλλιτέχνες του.

Ἡ θύμηση αὐτή, καθὼς περνοῦσε ὁ καιρὸς, γινόταν λυρική νοσταλγία ποῦ κατέληγε στὰ δάκρυα. Εἶχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν εαυτό του καὶ ζητοῦσε ἐπίμονα τὴν ἐπιδοκιμασία. Στὸ τέλος ἔφτασε στὸ παραλήρημα. Ὑπαγόρευε σὲ νέους ἀναμνήσεις καὶ παλιές ἱστορίες χωρὶς ἐπιμό.

—Γράφω τὸ κύκνειο ἄσμα μου, μου εἶπε προ μηνός.

—Τι ἀκριβῶς, τὸν ρώτησα, κυρ Νίκο.

—«Τὸ τέλος ἐνός θρύλου» μου εἶπε κλαίγοντας.

—Και ποιὸς εἶναι ὁ «θρῦλος»;

—«Εγώ». μου ἀπάντησε...

Τὰ πρώτα του ποιήματα εἶχαν στοιχεῖα προσωπικῆς τεχνικῆς ἀλλὰ ἡ μίμηση τα ἀδυνατίζε. Θυμάμαι τὴν αἰσθαντικότητα στὸ ποίημα «Τὰ λιμάνια» στὴν «Ἀμυμώνη» τοῦ Θ. Κωστούρου τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Ἦταν ἓνα ἀρτιο ποίημα. Τύπος γραφικὸς, χαρακτῆρας αἰσθαντικὸς, γενναιοδωρὸς στὴν πόλη του, τῆς ὁποίας δώρησε πολλὰ κεμήλια καλλιτεχνικά, ἔφυγε με τὸ παράπονο ὅτι δὲν τὸν τίμησε τὸ Ναύπλιο, ἡ γενέτειρά του, ὅσο ἔπρεπε.

ΠΑΝΟΣ ΛΙΑΛΙΑΤΣΗΣ

**ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ
ΤΟΥ «ΜΑΤΩΜΕΝΟΥ ΓΑΜΟΥ»**

ΣΤΗΝ ΚΑΤΙΝΑ ΠΑΞΙΝΟΥ

Δὲν εἶχατε τὸ δικαίωμα, Κυρία,
ν' ἀλέσετε –χρυσόσκονη– τὴν καρδιά μας
στὸ νερόμυλο τῆς μεγάλης Τέχνης σας.
Δὲν εἶχατε δικαίωμα νὰ παραλάβετε,
πρὶν ἅπ' τὴν παράσταση, τὸ κορμί μας ἀρτιμελές
καὶ νὰ τὸ μεταβάλλετε, μετὰ ἅπ' αὐτήν,
σὲ μιὰ χούφτα κόκκινο χῶμα!
Μαχαίρι ἢ φωνή σας, ράγιζε βαθειὰ τὴν πέτρα.
Εἴστε ἢ μεγάλη μητέρα πλέον.
Οἱ μητέρες τῆς μέχρι τοῦδε ζωῆς μας.
Γιατί, καὶ τὴ δικιά μου μητέρα, στὴ μορφὴ σας εἶδα
νὰ στέκεται σκυμμένη στὸ παράθυρο,
τὰ βράδνα τοῦ καλοκαιριοῦ,
νὰ περιμένει, νὰ περιμένει τ' ἀδέρφια μου καὶ μένα
νὰ γυρίσουμε στὸ σπίτι,
κι' ἅπ' τὰ μάτια ἀναβλύζει μύρο καὶ δάκρυα.
Δὲν εἶχατε νομίζω, Κυρία, τὸ δικαίωμα, βλέποντας
ἀπὸ σήμερα ἄλλη παράσταση,
νὰ αἰσθανόμαστε ραγισμένες πέτρες
ποὺ ἀναβλύζουν δάκρυα καὶ μύρο
καὶ ποτίζουνε τὸ ὄνομά σας!
Δὲ εἶχατε δικαίωμα νὰ μᾶς ἐμποδίσετε
νὰ σᾶς λούσουμε, Κυρία, μὲ ρίγος
καὶ νὰ συνοδεύουμε στὴν αἰωνιότητα
μὲ δάκρυα καὶ μύρο τὸν ἴσκιό σας!
Σὲ τί σκληρὴ μοῖρα ταχτήκατε
νὰ ἐκμηδενίσετε μὲ τὴ φωνὴ καὶ τὰ χέρια σας,
τὸν ὅποιονδήποτε τολμήσει νὰ παραβγεί δίπλα σας!
Παραδεχτήτε, δὲν εἶχατε ὄλο τὸ δικαίωμα, Κυρία,
–κρατώντας ἀόρατα μαχαίρια– ν' ἀφανίζετε τὸ σύμπαν,
προχωρώντας πιὸ πάνω ἅπ' τὴν κορφή!
Οἱ κορυφές εἶτανε ἓνα ἰδεατὸ σημεῖο στὴ ζωὴ
μας. Τώρα;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ (1919-1999)

IN MEMORIAM

Ο ποιητὴς Χρῆστος Ε. Κατσιγιάννης

Ο παλαίμαχος ηθοποιός και ποιητὴς Χρῆστος Ε. Κατσιγιάννης, δεν υπάρχει πια. Ἐφυγε απ' τὴ ζωὴ στις 10 Μαΐου 1999 τὸ μεσημέρι, στο σπίτι του στο Ναύπλιο, όπου και διέμενε τα τελευταία χρόνια, αποτραβηγμένος από τα κοινά.

Ο Χρῆστος Ε. Κατσιγιάννης, γεννήθηκε στην Αθήνα τὸ 1930 και φοίτησε στην Πάντειο Ανωτάτη Σχολὴ Πολιτικῶν Επιστημῶν, τὴ Δραματικὴ Σχολὴ του Βασιλικῶν Θεάτρου και τὴ Δραματικὴ Σχολὴ του Θεάτρου Τέχνης. Εμφανίστηκε στο Θέατρο τὸ 1954, υπηρετώντας το, μέχρι τὸ 1973. Παράλληλα δίδαξε υποκριτικὴ, ορθοφωνία και αυτοσχεδιασμό στη Δραματικὴ Σχολὴ του Ωδείου Αθηνῶν, στην Ανωτέρα Σχολὴ Θεάτρου και Κινηματογράφου και στην πρότυπη Σχολὴ Θεάτρου-Κινηματογράφου-Τηλεόρασης. Από τὸ 1973 αφοσιώθηκε στην ποίηση, τυπώνοντας 24 συνολικά βιβλία, εκ των οποίων τα 16 εἶναι ποιητικὲς συλλογές. Κατὰ καιροὺς διετέλεσε μέλος του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιῶν, του Συνδέσμου Ελλήνων Λογοτεχνῶν, τῆς Εθνικῆς Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνῶν, του Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», του ΠΕΝ-Κλαμπ Ποιήσεως, του Ελληνικοῦ Κέντρου τῆς Διεθνούς Εταιρείας Κριτικῶν Λογοτεχνίας κ.ά.

Από τὸ 1994 αυτοδιαγράφηκε από τα σωματεία και συλλόγους και εγκαταστάθηκε στο Παλαιὸ Ναύπλιο, όπου ἔγραψε πολλά βιβλία, με αισθαντικότητα και στοχασμὸ προσωπικό.

ΠΑΝΟΣ ΛΙΑΛΙΑΤΣΗΣ

ΜΙΚΡΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΤΟΥ Χ. Ε. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ

1.

Ἄν δὲ σοῦ νιώσανε τὸν ἐρχομὸ
μὴν καρτερᾶς νὰ νιώσουν τὸ φευγιό σου.
(«Ἀπόσταγμα», 1994)

2.

Οἱ φρόνιμοι... οἱ γνωστικοί.
Αὐτοὶ πρῶτοι καρπώνονται
ἀπ' τῶν τρελῶν τὴν τρέλα.
(«Κατάληψη», 1994)

3.

Κάτω ἀπὸ κάθε πέτρα της
ἓνας σκορπιός, κάποια ὄχια.
Κι εἶναι πετρότοπος ἡ Ἑλλάδα.
(«Πετρότοπος», 1994)

4.

Τι ἄλλο μοῦ χρειάζεται
γιὰ νὰ πιστέψω στὸ Θεό!
Σκέφθηκε καὶ μᾶς ἔδωσε
ὡς καὶ τὸ θάνατο ἀκόμα.

(Ἀπ' τὸ ταμεῖο τῆς Σοφίας
«Μοναχόλυκος», Περγαμινή, 1994).

ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑ

(στο Νάυπλιο)

Ὅλα τὰ ὠραῖα τοῦ Θεοῦ
 ἀνοῦν τώρα γιὰ κείνον.
 Διαβάζει, γράφει καὶ μιλά
 ἀπὸ ἓνα ἄγνωστο σὲ μᾶς
 σάμπως κρυφὸ ἀλφαβητάρι.
 Τοῦ ἔχει ὀριστεῖ ἀπὸ πρὶν:
 πεθαίνει καὶ ἀνασταίνεται
 κάθε στιγμὴ τοῦ ὄνειρου.
 Θαμπίζεις μὲς στὴν καταχνιά
 τὸ ἀντίφραγμα τῆς μακρινῆς
 χαμένης νύχτιας πολιτείας.
 Κρόταλα, κύμβαλα, σουραύλια
 τ' ἄφησε πίσω νὰ τ' ἀκοῦν
 οἱ ὑπήκοοι τῆς δόξας
 οἱ ὑπήκοοι τοῦ χρυσοῦ
 πού ζοῦν στὸ κράτος τοῦ διαβόλου
 κάτω ἀπ' τὴ χλεῦη τοῦ Θεοῦ.
 Κι δμως τ' ἀχείλι του δὲ γελά.
 Ἀπὸ τὴ γῆ ὡς τὸν οὐρανὸ
 εἶναι μακρὺς ἀκόμη ὁ δρόμος.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ε. ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗΣ

«ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ»

Ρέκβιεμ στ' Ανάπλι

Γίναμε ξένοι στη γή που μας γέννησε.
Οι καινούργιοι μάς κοιτάν αδιάφοροι.
Κανείς δικός, κανείς γνώριμος στους ανώνυμους
δρομούς.
Μαράθηκαν τα γεράνια στο μπαλκόνι, μίσηψε
το κορίτσι που τα πότιζε.
Οι ντάπιες ρήμαξαν και όσοι ζωντανοί χάσαμε
τη μάχη πάνω στ' αφύλακτα κάστρα.
Τώρα οι ηλεκτρονικές καμπάνες μας καλούν
στον τελευταίο μυστικό δείπνο.

Ιούλιος '98

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΚΩΣΤΟΥΡΟΣ

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

Η αγρύπνια μου
φοράει το χρώμα των ματιών σου
και φορτωμένη το βάρος του καημού σου
προχωρεί τρικλίζοντας
με λειψό φεγγάρι
στη νύχτα του κόσμου.

Η σιωπή μου
μελετά τον απόηχο της φωνής σου
που φτάνει στο καλύβι μου
λυγμός νησιώτικος
μνήμη εαρινή
στα χαράματα του κόσμου.

Η ελπίδα μου
θα πλαγιάσει πάνω στα όνειρά σου
που δε φτάνουν στη στρωμένη μου,
θα σηκώσει την έπαρση των λογισμών σου
και πάλι σιωπηλή
θα ντυθεί την αυγή του κόσμου.

ΠΑΝΟΣ ΛΙΑΛΙΑΤΣΗΣ

LA CRONACA DI NAPOLI DI ROMANIA*

Εκεί που σπάει ο γιαλός κ' η θάλασσα γεννάει τα νερά της
 Ο ήλιος φέρνει πιο βαρύς πάνω στο βράχο
 Στο κόκκινο δειλί του αριστερά
 να ξεδιψάσει τη χαρά πάνω στα κύματά του·
 Στ' Ανάπλι αγκυροβόλησα το χθες
 όταν το σήμερα είχε φθαρεί από το χρόνο
 Αγκάθια ο αχινός με τη θωριά
 Ως βράχος ακατέργαστος που στέκει ψηλά στο Παλαμήδι –
 Να παίρνω από τις θύμησες το αίμα τους,
 ωσάν από θυσίες ναυαγός ή με ταυτότητα
 πληγής επουλωμένης
 πέτρα από το πέτρινο φεγγάρι του
 κι από το κοίταγμα του γλάρου που αγναντεύει

Τα κύματα δεν κάνουνε ανασκαφές σε τούτες τις ακτές
 τη μοναξιά σα βρίσκουνε σημαιοστόλιστη
 να κόβει βόλτες στις νεκρές πολεμίστρες
 Κ' ένας ορίζοντας μ' αφρίσματα που αφήνει πίσω του καράβια
 Μία βεράντα από ματιές περαστικές ή δυο κοχύλιες ξέλουστρες
 Σ' ένα καμβά μετάξινο του ιδρώτα
 καμωμένο κι από πάνω σου:

Ήχοι αποχαιρετισμού του παραδείσου οι φωνές
 ανεξίτηλες να φκιάνουν τις εικόνες τους κάτω από
 τον ήλιο·
 Τιγκουάζ παραλίες και μέλι τρεχούμενο
 από χαμόγελο και ουρανό
 σ' ένα αμφιθέατρο με άγνωστές του τις μορφές
 που πλάθουν στην παλέτα της μορφής σου·
 χαλαζίες ουρανοθάλασσοι και οι αμέθυστοι της σκέψης
 με τα κοράλλια ή τα δηλητηριώδη χρώματα
 που αφειδώς αιμορραγούνε...

* Απόσπασμα από την υπό έκδοση ομώνυμη ποιητική συλλογή αφιερωμένη στην πόλη του Ναυπλίου.

Είναι ακατέργαστη η μοναξιά του έρωτα εδώ
Ως κ' η επανάσταση που εορτάζεται από το χρώμα της
το ίδιο
Εδώ η ιστορία άφησε τα όνειρα να της τα φυλάς
στα κύματα της ευλάβειας γαλανόλευκης...
Ξεχάστηκε στα νιάτα της και έπαψε
να στολίζει τις σελίδες του τοπίου της με δάκρυα.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΑΣΣΑΣ

EMMANOYHA ΔΗΜ. ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Ο Μανώλης Τερζάκης ἢ, ὅπως συνηθέστερα τον ἔλεγαν οἱ γνωστοὶ καὶ οἱ φίλοι του, «ο Μανωλάκης», ἦταν τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ τρία παιδιά (τὴν Ελένη καὶ τὸ Θάνο) τοῦ Δημήτρη Τερζάκη. Γεννήθηκε στο Ναύπλιο τὸ 1908 με προγονικὴ καταγωγή τὸν Ἅγιο Πέτρο Κυνουρίας καὶ ἀπεβίωσε τὴν 24 Ἰανουαρίου 1984.

Ὁ πρόγονός του ἦρθε καὶ εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο μετὰ τὴν ατυχὴ ἐπανάσταση τοῦ Ορλώφ, στὴν ὁποία ἔλαβε μέρος. Τότε καὶ ἄλλοι ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες, που εἶχαν ἐκτεθεῖ, δὲν ἐπέστρεψαν στὶς πατρίδες τους, φοβούμενοι τὰ ἀντίποινα τῶν Τούρκων κατακτητῶν, ἀλλὰ διασκορπίστηκαν σὲ διάφορες πόλεις. Ἀπόγονοι τοῦ αγωνιστῆ Τερζάκη, ἀπὸ τὸν Ἅγιο Πέτρο Κυνουρίας, ἦταν οἱ γνωστὲς πρῶτες οἰκογένειες τῶν Τερζάκηδων, που διακρίθηκαν ὡς γερουσιαστές, δικηγόροι, δήμαρχοι, λογοτέχνες κλπ.

Ὁ Μανώλης Τερζάκης σπούδασε Νομικὰ καὶ πήρε ἀδεία δικηγόρου, ἀλλὰ δὲν ἀσχολήθηκε με τὴ δικηγορία. Τὸ 1934 προσελήφθη ἀπὸ τὸν δήμαρχο Γεώργιο Μηναῖο ὡς Εἰδικὸς Γενικὸς Γραμματέας τοῦ Δήμου Ναυπλιέων, ὁποῦ ὑπηρέτησε μέχρι τὸ 1967, ὁπότε συνταξιοδοτήθηκε. Μιλοῦσε ἀνετα Ἀγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά καὶ Ἰταλικά. Αὐτὴ ἡ γλωσσομάθειά του τον διευκόλυνε στὴν ἀνετη ἐπικοινωνία του με τοὺς ξένους ἐπισκέπτες τῆς πόλεως καὶ τῶν γύρω ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Τὸ 1940 ὁ Μανώλης Τερζάκης ἐπιστρατεύθηκε ὡς ἀπλὸς στρατιώτης καὶ ὑπηρετῆσε στο ἀπόρθητο ὄχυρό του Ρούπελ τῶν ἐλληνοβουλγαρικῶν συνόρων. Μετὰ τὴν επικράτηση τῶν Γερμανῶν, ὁ διοικητὴς τους, παρέταξε τοὺς ἐπικεφαλῆς τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων ἐνώπιόν του, καὶ συνεχάρη τὸν Ἕλληνα Διοικητὴ καὶ τοὺς γενναίους ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτες. Σὲ αὐτὸν τὸν ἀνηλεὲς βομβαρδισμό ὁ Μανώλης Τερζάκης ἀπέδιδε τὴν ἀποκόλληση τοῦ ματιοῦ του, ἀπὸ τὴν ὁποία δυσκολευόταν στὴ μετέπειτα ζωὴ του. Ὁ Μανώλης Τερζάκης τιμήθηκε ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμυνας με ἔπαινο καὶ Χαλκούν Μετάλλειο Ἀνδρείας.

Τὸ 1945 νυμφεύθηκε τὴν ἐκλεκτὴ τῆς καρδιάς του, τὴν Λώρα, κόρη τοῦ ευπατρίδη δικηγόρου Κωνσταντίνου Καράπαυλου, δισεγγονὴ τοῦ δημάρχου Βασ. Κοκκίνου καὶ ἀδερφὴ τοῦ δημάρχου Νίκου Καράπαυλου. Τὸ ζεῦγος ἀπέκτησε δύο υπέροχα παιδιά: Τὸ Δημήτρη, ἐπιχειρηματία, καὶ τὴν Ελένη, ἀρχαιολόγο, που συνεχίζουν τὴν οἰκογενειακὴ τους παράδοση στο Ναύπλιο.

Ὁ Μανώλης Τερζάκης ἦταν λάτρης τοῦ Ναυπλίου καὶ γνώριζε καλά

την ιστορία της πόλεως. Στο Ναύπλιο αναφέρονται τα ποιήματά του, γι' αυτό τη συλλογή που ετοίμαζε, ονόμαζε «Ναυπλιάς», της οποίας δεν έχουμε παρά μόνο δύο δείγματα, όπως τα βρήκαμε δημοσιευμένα στην τοπική εφημερίδα «ΣΥΝΤΑΓΜΑ» του 1947, που εξέδιδαν οι αδελφοί Κωστόπουλοι, με διευθυντή τον αξέχαστο φιλόλογο Θάνο Αναγνωστόπουλο ή Σαλαβίστρα, φίλο του Μανώλη Τερζάκη.

ΝΙΚΟΣ Γ. ΣΑΒΒΑΚΗΣ

ΑΔΗ - ΑΖΗΜ ΠΕΡΣΗΣ

–Θυμᾶμαι τώρα τὸν Ἄλῃ
στὸν πεῦκο τοῦ ἀποκάτου,
τὸν Ἄλῃ τὸν μερακλῃ
μὲ τὰ χρυσαφικά του!

–Κάθεται πάνω στὸ σοφά
καὶ ταΐζει τὰ πουλιά.

Δίπλα του τὸ Παληὸ-Τζαμι
κι’ ὁ τάφος τοῦ Ὑψηλάντη.

–Ἀνάρριχτη ἢ πατατούκα
κι’ ἡ γαζέττα μὲ τὴ χούφτα...

.....
–Ἄπ’ τὰ μάτια του περνᾶ
τ’ Ἀναπλιοῦ ἢ Ἱστορία...

Πόλεμοι, κινήματα,
Στόλοι, μεγαλεῖα!

–Καὶ ἡ Τύχη τοῦ κερνᾶ
ἄπ’ ἐμπρός του νὰ διαβῇ
ὀλόκληρη ἢ Ἐθνικὴ
πρώτη Ἐκατονταετία!

–Στῆς Κυρᾶ-Καλλιόπης τὸ παλιὸ
τὸ τρανὸ τ’ Ἀρχοντικὸ
στὴ μέση στὴν Πλατεῖα,
(αὐτηνῆς ποὺ γύρισε
πλάτες στὴν Ἀμαλία)

–τὸ νοῦ σου νὰ μὴ πέσης–
ἤδη τώρα κάθεται

Ἄλῃ-Ἀζήμ ὁ Πέρσης!

–Χάρις δὲ στὸν Ἄ η τ ὀ
ἄν καὶ Πέρσης ὁ καὺμένος
εἰς τὰ Δημοτολόγια
εὐρέθηκε γραμμένος!!

–Στοῦ Ντάναινα τὸν καφενὲ
πολλὰ βαρὺ μ’ ὀλίγη.
Στοῦ Κουτσαῖτη στὸ κοφτὸ
τὸ πόστο του ξανοίγει.
–Κι’ ἔτσι στοῦ Φάντε τῆ φιγούρα
ὄλο γίνια καὶ φαγούρα
ἐσκορπίστημε μπουχὸς
οὔλο τοῦ Ἄλῃ τὸ βιός!

ΜΑΝΩΛΗΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Μαζὶ μὲ τὸν Ἀπρίλη ξεψυχᾶ
 ἡ σιδερένια ἢ καρδιά
 τῆς πόλεως: Τὸ Ρολοῖ!
 Ἀκοῦστε το, στερνὴ φορᾶ.
 Καὶ βάλτε μοιρολόϊ...
 -Τῶχε φερμένα ἀπ' τῆ Φραγκιά
 τότες, τὰ χρόνια τὰ παλιά,
 τοῦ Ὄθωνα ἢ χρυσὴ καρδιά
 καὶ τῶχε στήσει στοργικὰ
 στὴν πιὸ ψηλὴ τὴν τάπια
 τοῦ Ἰτς-Καλέ, γιὰ νὰ χτυπᾶ
 σὲ Κάστρα Βενετσάνικα
 ἀλλὰ καὶ σὲ Παλάτια!
 Γιὰ νὰ χτυπᾶ μελωδικὰ
 κι' ἀτέλειωτα τὶς ὼρες,
 τὶς ὥρες ποὺ δὲν στέκονται
 κι' ἀμείλιχτα περνοῦνε
 καὶ στὸ πιὸ μεγάλο Ἄρχοντα
 τὸ τέλος τοῦ μνηοῦνε!
 Ἀπ' τὸ 34 ὡς τὸ 44 ἔζησε
 μιλῶντας ἀσημένια,
 σὲ Χειμωνάδες Ἐθνικούς,
 σὲ Καταχινίς, σὲ Μπόρες.
 Μὰ καὶ σὲ Τρισκαλόκαιρα
 σὲ ὥρες Ἀναστάσεως

Το ἱστορικὸ Ρολοῖ ἐπαναλειτούργησε στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1949, εορτὴ Υψώσεως
 τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1944 ἀπὸ τὴ 1:00 μ.μ. οἱ αποχωροῦντες Γερ-
 μανοὶ ἀνετίναξαν τὸ κρηπίδωμα τοῦ Λιμανιοῦ καὶ τὸ Ρολοῖ τῆς Πόλεως, τὸ ὁποῖον ὁ Δή-
 μαρχος Δ. Σαγιάς με Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Δήμου Ἐμμ. Τερζάκη, ξαναέχτισαν καὶ ἐπα-
 ναλειτούργησε ἀκριβῶς μετὰ ἀπὸ πέντε ολόκληρα χρόνια.

ΝΙΚΟΣ Γ. ΣΑΒΒΑΚΗΣ

σὲ Λευτεριάς τις ὥρες!
Ἐσήμανε ὁλοήμερα καὶ
τὸ Ἐξήντα Δύο,
ἐσήμανε Ἐνενηντα Ἐφτά,
ἐσήμανε Χρυσᾶ
Δώδεκα Δέκα Τρία.
Ἐσήμανε Δέκα Ὀχτῶ
ἐσήμανε τὸ Εἴκοσι
καὶ τὸ Εἴκοσι Δύο!
Ἐσήμανε Σαράντα
καὶ τὸ Σαράντα Τέσσερα...
Κι' πάλι θά σημάνη,
μὲ διαμαντένια τῆ λαλιὰ
μιὰ μέρα! Στὴν Ἐλευθεριά!

ΕΜΜ. ΤΕΡΖΑΚΗΣ

3-5-44

Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΟΥ ΜΑΞΟΥΕΛ

Παρακαλοῦσα ἓνα θεό να μου σχεδιάσει ἓνα ὄνειρο
 μπλε και λευκό με λίγες ρωγμές κόκκινου,
 εκλιπαροῦσα ἔστω για δυο πουλιά του Αυγούστου
 μέσα σε μιαν εκτυφλωτικά κίτρινη χώρα,
 ζητούσα ἓναν καλύτερο αἰώνα –ίσως χρόνο
 που να στριμώξω ευχρίστως της ζωῆς μου ἓνα μέρος.
 Λίγη ἔκσταση ἔφαχνα που θα εκτινασσόταν
 στο διάστημα σαν χορευτῆς ζεῖμπέκιου
 και ὅ,τι μπορούσε να ταιριάζει σε κείνο
 τον τεράστιο πίνακα: χρώματα, λίγη μνήμη, αἶμα
 φτιαγμένα ἀπὸ λέξεις –μπορεῖ χωρὶς νόημα ἀλλὰ πάντως λέξεις.

Ἔχω ὅμως επιστημονική εκπαίδευση
 και τίποτα ἀπ’ αὐτά δεν ἔγινε
 εκτὸς ἀπὸ εκείνο το Δαίμονα του Μάξουελ
 που χώριζε ἐνὸς κλειστοῦ κουτιοῦ τα μόρια
 σε γρήγορα και ἀργά, παραβιάζοντας
 της Φυσικῆς τους νόμους.

Δεν ξέρω αν μου το ἔκαναν αὐτό τα πουλιά
 που τραβούσαν τις οξείες γωνίες του χωρισμοῦ
 στους φθινοπωρινούς μήνες ἢ αν ἦταν εκείνος
 ο μικρούλης σπίνος που δίδασκε το ἄλικο
 με μιαν ειρωνική σκιά ἀπὸ γκρι
 σαν πινελιά βιαστικῆς θύελλας.
 Μπορεῖ να ἦταν φαντασία, ἀπλή, ἀδιόρθωτη
 που ὅμως ποτέ δεν σε προδίνει.

Εἶδα το Δαίμονα ἀντὶ για μόρια, ἀνθρώπους
 να χωρίζει σε ἀγαθοῦς και σε κακοῦς–
 ἓνα δωμάτιο για κάθε εἶδος, ἓνα δωμάτιο
 που ομοιόμορφο γινόταν καθὼς περνούσε–
 φοβάμαι να το ἔπω –καθὼς περνούσε ο χρόνος.

Ἦταν καλὸς ὁ Δαίμονας, ὅπως καλοὶ εἶναι
 οἱ πιο πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, καὶ μ' ἄφησε νὰ ρίξω
 ἓνα βλέμμα στὸν ἀγαθὸν τὴν περιοχὴ ἀλλὰ μόνον γιὰ λίγο.
 Εἶδα σκιὲς παλιές, σχεδὸν ξεχασμένες
 σὲ κάποια νύχτα χωρὶς κεραυνούς, χωρὶς ἀράχνες
 χωρὶς καν τὸ σκοτάδι ἐκεῖνο
 ποὺ πότε πότε ψάχνουν τὰ μάτια μὲ προσμονή.
 Εἶδα τὸν Κώστα ποὺ τὶς Κυριακὲς γονάτιζε
 εὐλαβικά στὴν Παναγία καὶ στὴν Κατοχὴ
 ἦταν καταδόχης τῶν Γερμανῶν,
 εἶδα τὸ Γιώργη τὸν τοκογλύφο ποὺ τὸν ἐξύμνησε
 ὁ δεσπότης στὴν κηδεὶα τοῦ ὡς πρότυπο οἰκογενειάρχη
 καὶ εἶχε πάρει τὸ χωράφι μιᾶς ετοιμοθάνατης φυματικιάς.

Ἡ μυρωδιὰ ἦταν πνιγηρὴ –μια σύνθεση
 ἀπὸ ἀπειρα μικρὰ κομμάτια ἀγισσύνης.
 Καθὼς μοῦ εἶπε ὁ Δαίμονας, οἱ ἄνθρωποι
 μονάχα μετὰ θάνατον χωρίζονται σὲ ἀγαθοὺς
 καὶ σὲ κακοὺς γιὰτὶ κανεὶς δὲν θ' ἄντεχε ἐν ζωῇ
 τὴ μυρωδεὶά τὴς συμπτυκνωμένης ἀγαθότητος.

Οἱ ὥρες ἔπεφταν σαν φύλλα ἄτακτα
 ἢ κάθε μια εἶχε ἓνα χρῶμα, κίτρινο, ἄλικο, κἀφέ
 καὶ κάπου στὴν τέλεια ὁριογραμμὴ τοῦ ὁρίζοντα
 ἀκουγόταν ἀδύναμο τοῦ Δαίμονα τὸ γέλιο
 ποὺ προσπαθοῦσε νὰ μοῦ μάθει πόσο παράλογη ἦταν ἡ προσπάθεια.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΙΛΗΣ

Ο ΜΠΑΜΠΑΣ ΠΑΕΙ ΣΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ

Aviano - Βελιγράδι, 12 Μαΐου 1999

Τώρα έχουν περάσει έξι μήνες. Μη με ρωτάτε πώς.
 Το όνομά μου είναι Νάντια και ο λόγος που δεν έχω ένα πόδι είναι
 μια έκρηξη –είπανε
 ότι ήταν F-16 αλλά δεν ξέρω από τέτοια.
 Το μυαλό μου πνιγόταν για μέρες σε μια πράσινη και μαύρη λάσπη
 σαν τις όχθες του Δούναβη.
 Να φτιάχτηκε εκείνο το F-16 για μένα;

Ο μπαμπάς πάει στην δουλειά.
 Ο Rob Dooley φέρνει το ρύγχος του F-16, σχεδόν ωραίο, στην ευθεία
 του διαδρόμου.
 Το τεράστιο πέος του ρύγχους είναι η προέκτασή του.
 «Αγαπάω την κόρη μου», λέει
 «αλλά δεν σας λέω το όνομά της».
 Είναι σκοτάδι, οι «Buzards» πηγαίνουν
 στο διπλανό πόλεμο.
 «Είναι σαν ηλεκτρονικό παιχνίδι».

Ο αέρας είναι βαρύς από γύρη, βλαστήμιες
 και απαρχαιωμένες επιπλήσεις πιστών
 καθώς η νύχτα ξερνάει τις επτά παραλλαγές του τρόμου
 και τη μόνη παραλλαγή της Ιστορίας.
 Χριστέ και Άη Γιώργη –πού διάβολο πήγαν τα αντιαεροπορικά;

Ένα σώμα χωρίς χέρι και πόδια
 δεν μπόρεσε να τρέξει πιο γρήγορα απ' την τυφλή νύχτα
 και ο Θεός είχε ξεχαστεί στους απαρχαιωμένους πολέμους του
 καθώς η όμορφη βραδιά άνοιγε βιαστικά
 μικρές πορτοκαλιές και κίτρινες και άλικες πληγές.

Κάπου στα νοτιοδυτικά χάρισαν τους δέκα εννέα
 Μουσουλμάνους κατά φύλο.
 Δεν υπήρχε χρόνος να καταγράψει κανείς
 τα βιαστικά πρόσωπά τους ούτε τους σπάταλους λυγμούς τους.
 Όλα έγιναν μέσα στους τέσσερις τοίχους
 και τώρα ανασκάπτουν τα άδεια μάτια τους
 που δεν είχαν την ευκαιρία να συγχωρήσουν
 και δεν πρόλαβαν να δουν εκείνες τις μικρές τρύπες
 που χώριζαν την άγρια χαρά των άλλων
 από το κενό του δικού τους χάους.

Ο Dooley φοράει τη στολή πιλότου, λέει αντίο
 στους αγαπημένους του και οδηγεί στη δουλειά.
 Δεν θέλει να επιβαρύνει τη σύζυγο-
 ποιος θα λέει ιστορίες στα παιδιά; Ποιος θα κόβει το χορτάρι;
 «Σε κανέναν δεν αρέσουν οι ανατινάξεις ή οι σκοτωμοί
 αλλά κάποιος πρέπει να βοηθήσει εκείνους τους ανθρώπους.
 Πήρα 24ωρη άδεια. Πήγα τα παιδιά στο ζωολογικό κήπο.
 Μαθαίνεις να ξεχωρίζεις τη ζωή σου απ' τη δουλειά».

Η Νάντια απ' τη Σερβία θα βαδίζει με ένα πόδι όλους εκείνους
 τους δρόμους που δεν έχουν συντομότερες παρόδους
 ούτε θα μπορέσει να φτιάξει τις δικές της αναμνήσεις.
 Μπορεί να μπει για λίγο στο σκοτεινό λαβύρινθο
 της αμφιβολίας, μπορεί ν' ακούσει ετυμολογίες
 και πολύπλοκες φράσεις καθώς θα ορίζει τον ισχνό κόσμο της
 αλλά δεν θα ξεφύγει από τον εαυτό της
 ούτε θα της χαρίσει κανείς λίγα μέτρα
 από το δρόμο που ήδη τεράστια έντομα διασχίζουν.

Οι Μουσουλμάνοι από το Κόσοβο δεν θα βαδίσουν κανένα δρόμο.
 Η γένση όλου του κόσμου ήταν ένας πυροβολισμός στο στόμα
 τριγμός της φωτιάς και ο βόμβος της μπουλντόζας
 που αδυνατούσε να σχηματίσει τον ήχο της συγγνώμης.
 Οι ζωντανοί καθαρίζουν μόνο τη λάσπη των νεκρών από τις μπότες τους.

«Ξέρω πόσο του αρέσει η δουλειά του
 και πόσο εργάστηκε για να φτάσει εκεί που βρίσκεται»,
 λέει η σύζυγος.
 «Είμαι πολύ τυχερός που έχω οικογένεια
 σύζυγο και κόρη και σπίτι όπου γυρίζω μετά τη δουλειά»
 λέει εκείνος χωρίς ν' αμφιβάλλει καθόλου
 για τον ιστό της αράχνης που άπλωνε στις οθόνες των ραντάρ.

Η νύχτα διαλύεται αργά. Ο ήλιος σαν πληγή
 θα βρει τη θέση του.
 Δεν γίνεται να εφεύρεις τίποτα.
 Δεν γίνεται καν να μιλήσεις
 γιατί δεν έχουν βρει ακόμη οι άνθρωποι
 την αναγκαία γλώσσα.
 Τα φαντάσματα γυρίζουν στους φευγαλέους τάφους τους
 η μνήμη προσμένει το χρόνο.
 Η συνείδηση και των δύο πλευρών
 κατάκοπη μπορεί να αποκοιμηθεί ήσυχη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΙΛΗΣ

ΓΙΑ ΣΕΝΑ ΔΕΝ ΞΗΜΕΡΩΣΕ

Λουλούδι πού μαράθηκες,
καὶ καταγῆς θὰ πέσεις·
λουλούδι πού δὲν κάρπισες,
ἄλλη ζωὴ νὰ φέρεις.

Λουλούδι ἄπλαστο, μικρό,
πού πέταλα δὲν ἔχεις·
μπουμπούκι ἄγουρο, φτωχό,
τὴ μοῖρα σου τὴν ξέρεις.

Γιὰ σένα δὲν ξημέρωσε,
μήτε κι ὁ ἥλιος σ' εἶδε·
γιὰ σένα δὲν ξαστέρωσε,
ἢ συννεφιά σὲ πῆρε.

Τόλμησ' ὁ Χάρος κι ἄπλωσε,
καταραμένο χέρι,
κι ἄσπλαγχνα σὲ ἔκοψε,
μὲ δίκικο μαχαίρι.

ΠΑΠΑ-ΗΛΙΑΣ ΨΑΡΡΟΛΟΓΟΣ-ΨΑΡΡΑΣ

Ναύπλιον 27 Αὐγούστου 1999

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΡΩΤΑΣ ΜΕ Τ' ΑΝΑΠΛΙ

Άπο τίς τόσεσ περιδιαβάσεισ μου, μέσα στ' Άνάπλι και στά γύρω περιμετρικά του σημεία, θά δυσκολευόμουνα νά ξεχωρίσω κάποια ιδιαίτερη διαδρομή μέ τήν επιθυμία νά τήν ξαναζήσω. Τά όσα συνθέτουν και πλουτίζουν αὐτή τήν πόλη δέν εἶναι περιστασιακές ἀξίες πού χάνονται κι ἐπανέρχονται εὐκαιριακά. Τ' Άνάπλι, ἀτόφιο και ἀσύγκριτο σ' αὐτά πού σοῦ διαθέτει, συνιστᾶ ἕνα δικό του ἀνεπανάληπτο πρόσωπο –μυθικό, ἱστορικό, φυσικό– όπου παραμένοντας ἀναλλοίωτο σέ συναρπάξει όλο τό χρόνο.

Ό ἴδιος, πού δέν ὑπῆρξα γέννημα-θρέμμα ἀλλά μήτε κι ἕνας τυχαίος διερχόμενος ἐπισκέπτης, θά εἶχα ν' ἀναφερθῶ σέ τρεῖσ περιόδουσ, γιά τό πῶσ γνώρισα και ἔζησα τ' Άνάπλι.

Τήν πρώτη θά ἤμουν μόλισ ἔξι χρονῶν. Άνάγκη γιά μιᾶ εὐπρεπή παρουσία θυμᾶμαι πού μου σιδέρωσαν τό ντρίλινο παντελόني και τά παπούτσια τά πέρασαν μέ λαδωμένο πανί νά καλυφθοῦν κάπως ἡ ξεθωριά τους και τά σκασίματα. Κι αὐτά όχι ἀπό ἀπαίτηση δική μου μήτε κι ἀπό ἐνδιαφέρον τοῦ πατέρα νά γνωρίσω τόσο νωρίς τ' Άνάπλι. "Όλοι μέσα στοῦ χωριό μας δέν εἶχε κανεῖσ αὐτή τήν τάση. Τ' Άνάπλι, πέραν τοῦ διτ ἦταν ἡ ἔδρα τῆσ ἐπαρχίας μας και ὅ,τι χαρτιά χρειάζομασταν ἔπρεπε νά τά πάρουμε ἀποκεῖ, δέν ἦταν ἡ πολιτεία πού μᾶσ πῆγαινε ὥστε νά μᾶσ τραβῆξει. Τά μόνα μας δρομολόγια ἦταν ἡ Ἐφορία, τό Δημόσιο Ταμεῖο, τά Δικαστήρια, ἡ Διεύθυνση Γεωργίας και ὁ Ὅργανισμός Καπνοῦ.

Κι αὐτή ἡ δική μου κάθοδος ἀποφασίστηκε ἔπειτα ἀπό σύσταση τοῦ Πραξιτέλη Μουτζουρίδη, πού τότε ἦτανε δικηγόρος και βουλευτής, ἐνῶ ἀργότερα χρημάτισε και Πρόεδρος τῆσ Βουλῆσ. Πριν ἀπό μερικουσ μήνεσ κι ἐνῶ ἦτανε Καθαρή Δευτέρα κάποιοσ λεβέντης τοῦ χωριοῦ κόντεπε νά μέ ξαποστείλει. Καθῶσ χόρευαν στήν ἀπλα τοῦ ἄλωνιοῦ οἱ κοπέλλεσ μέ τοῦσ νέουσ, αὐτόσ εἶχε βαβαλίσει τ' ἄλογό του και ἔκανε ἐπιδειχτικέσ σοῦζεσ και κοῦρσεσ νά προκαλέσει τήν ιδιαίτερη προσοχή. Σέ μιᾶ ἀπ' αὐτέσ τίσ ἀτραξιόν ἐπιδόσεισ του βρέθηκα ξαφνικά καπακωμένος και μ' ἕνα μαῦρισμα στή δεξιᾶ ὤμοπλάτη ἀπό κάποιο πέταλο τοῦ ἀλόγου. Πρόεδρος τῆσ Κοινότητασ

ὁ πατέρας τραβάει τὴ σχετικὴ μήνυση καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἐκδίκασης μὲ πῆρε μαζί του νὰ ξετασθῶ ὡς μάρτυρας.

Μὲ τούτη τὴν ὑποθετικὴ ὑποχρέωση –γιατί τελικὰ δὲν ἐξετάσθηκα– μὲ ἀνεβάζουν στὴ σούστα τοῦ «Ἀγγλῆ» καὶ γίνομαι ἕνας προνομιούχος περιηγητής. Χαζεύω τὰ περιβόλια τῆς διαδρομῆς, σαστίζομαι στὸ ἄκουσμα καὶ στὴ θέα τῶν ἀγροτικῶν φυλακῶν τῆς Τίρυνθας καὶ τὸ τραμπάλισμα, ἀπὸ τὶς λακκούβες, νὰ μᾶς ἔχει ἀνακατέψει τ' ἄντερα. Πρὶν τὸ τελικὸ γύρισμα γνωρίζω καὶ τὸ Νέο Βυζάντιο, ποῦ ἔχει χτιστεῖ μόλις πρὸ τριετίας γιὰ νὰ στεγαστοῦν κάποιες προσφυγικὲς οἰκογένειες ποῦ ἔφερε ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή. Εἶναι ἡ πρώτη ζωηρὴ μου ἐντύπωση μ' αὐτὴ τὴν ὁμοιομορφία τῶν σπιτιῶν, τὸ ἐντονο κοκκινωπὸ χρῶμα τῶν κεραμοσκεπῶν, τοὺς εὐθύγραμμους δρόμους καὶ τὶς λουλουδιασμένες γλάστρες στὶς βεράντες. Μετὰ ποῦ κάναμε τὴ στροφή καὶ μπήκαμε στὰ ὄρια τῆς πόλης οἱ ἐκπλήξεις εἶναι ἀπανωτές: Ὁ ἀνδριάντας τοῦ Κολοκοτρῶνη (εἰδικὰ ἡ ἀρρενωπὴ ἔκφραση καβαλάρη καὶ ἀλόγου), τὸ πελώριο Δικαστικὸ Μέγαρο, τὰ βαγόνια στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, ὅλα μοῦ προκαλοῦν τὴν ἐντονη αἴσθησι πὼς ἔχω μπεῖ σ' ἕνα ἄλλο κόσμο.

Ὅ,τι ἔβλεπα ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ χωριοῦ δὲν ἦταν παρὰ ἕνα γενικὸ πλάνο μὲ ἀκαθόριστα σχήματα. Σὰν μόνα ξεχωριστὰ σημάδια ἦσαν τὸ Μπούρτζι, ποῦ τὸ θαρροῦσα ἀγκυροβολημένο καράβι, τὰ συγκεντρωμένα σπίτια τ' Ἀναπλιοῦ στὴν πρόσοψη τῆς Ἀκροναυπλίας, καὶ λίγο ἀριστερότερα τὸ Παλαμῆδι. Μερικὰ πρῶινά, ποῦ ὁ ἥλιος δὲ σοῦ θαμπώνει τὴν ὄρατότητα, εἶχα τὴ δυνατότητα νὰ διακρίνω καὶ κάποιες λεπτομέρειες: ἔβλεπα τὴ γραμμὴ τῶν κάστρων, τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα τῶν φυλακῶν, καθὼς καὶ τὰ διάφορα ἐμπορικὰ πλοῖα μπροστὰ στὸ λιμάνι.

Ἡ Πρόνοια, πολὺ ἀριστερότερα, δὲν εἶχε μιὰ ξεκάθαρη ὀπτικὴ εἰκόνα. Μέρος αὐτῆς σκεπαζόταν ἀπὸ τοὺς πανύψηλους εὐκάλυπτους τῆς λεωφόρου Ἀσκληπιοῦ κι ἂν εἶχα σὰν ξεχωριστὸ σημάδι τὴ Βαγγελίστρα, αὐτὸ τὸ πετύχαινα ἐπειδὴ ὁ ναὸς τῆς ἦταν μεγαλόσχημος καὶ σὲ ἰδιαίτερο ὕψος. Ὁ κανονικὸς συνοικισμὸς κατηφόριζε χαμηλότερα καταλαμβάνοντας ὅλη ἐκεῖνη τὴν ἀνατολικὴ ὑπώρεια τοῦ Παλαμηδιοῦ. Ἀλλὰ κι αὐτὴ ἡ εἰκόνα δὲν μοῦ ἦταν ξεκάθαρη. Ἐβλεπα κάτι ἄσπρα βότσαλα καὶ μόνο ἀπὸ ἐξήγηση τῶν μεγάλων καταλάβαινα πὼς ἦταν τὰ προνοιώτικα σπίτια καὶ πὼς ἀπὸ τὸ συνεχὲς ἀσβέστωμα τῶν κυράδων ἀνταναιλοῦσαν αὐτὴ τὴ λευκότητα.

Τὸ Νέο Βυζάντιο δὲ φαίνονταν καθόλου. Ἐκτὸς ποῦ ἦταν σὲ χαμηλὴ χωματένια βάση –σὲ ἀντίθεση μὲ τ' ἀναρριχόμενα τῆς Πρόνοιας καὶ τὰ φονταρισμένα δίπατα τ' Ἀναπλιοῦ– ἦταν καὶ ἡ προκάλυψη τῶν βούρλων. Μιὰ ἀπέραντη θεριεμένη βλάστηση (σὲ κάποια σημεία καὶ σειρὲς ἀπὸ καλάμια) ποῦ ξεκινούσε ἀπὸ τὰ ριζὰ τοῦ Προφήτη Ἡλία καὶ κατέληγε στὴ θάλασσα. Τὸ δὲ φάρδος, αὐτῆς τῆς ἀπροσπέλαστης περιοχῆς, ἔμπαινε σχεδὸν στ' Ἀνάπλι. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς πὼς τὸ μέρος ποῦ χτίστηκαν τὰ γραφεῖα τῆς

σημερινῆς ΔΕΗ ἦταν κανονικὸς βάλτος. Στοιχεῖα ποὺ δὲν ξεκαθαρίζονταν ἀπὸ τὸ Μάνεση γι αὐτὸ κι ἔμεναν σὰν θολὰ ἀνεξήγητα σχήματα.

Τώρα, γιὰ πρώτη φορὰ θωρῶ τὸ Παλαμῆδι τόσο θεόρατο κι ἐπιβλητικό. Τὰ κάστρα του δὲν εἶναι πλέον ἢ χθεσινὴ ἀπροσδιόριστη λουρίδα. Ἔχουν τὴν κραταιότητα ἐνὸς μυθικοῦ ἔργου κι ὅπως γωνιάζουν εὐθύγραμμα στὴν κάθε κλίση τους, ἀναλογίζεται τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ἐμπειρία ἐκείνων τῶν παλιῶν μαστόρων. Ἀκόμη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν 999 σκαλιῶν δὲν ἀκούγεται τυχαῖος. Μυθικὸς κι αὐτὸς στὴν ὁμοιομορφία τῶν ψηφίων –ἀπαξιώνοντας τὴ χιλιάδα– εἶναι τὸ ταιριαχτὸ συμπλήρωμα καὶ ἡ ὑπογράμμισή μιᾶς ἀπίστευτης πραγματικότητας.

Τὰ βλέπω μὲ θαυμασμό, ἕνα-ἕνα, καὶ κείνη ἡ πρώτη ταραχὴ –πὼς θὰ παρουσιασῶ μπροστὰ στοὺς δικαστές– μοῦ ἔχει φύγει. Μ' ἔχει αἰχμαλωτίσει τὸ δέος αὐτῆς τῆς μεγαλοπρέπειας καὶ ὅσην ὥρα περιτριγυρίζουμε περπατῶ σὰν ὑπνωτισμένους.

Ἄμα ἔφτασε καὶ ἡ σειρὰ τῆς δικῆς μας ὑπόθεσης κόντεψα νὰ γίνω ἥρωας ἐνὸς πρωτοφανοῦς σκανδάλου. Ἐνῶ ἤμουνα ὑπὸ τὴν ἐπιτήρηση τοῦ Μουτζουριδῆ καὶ σὲ στιγμὲς ποὺ ὁ πατέρας κατέθετε, λανθάνω τῆς προσοχῆς του καὶ ἀνεβαίνω στὴν ἔδρα. Εἶχα τὴν περιέργεια νὰ δῶ τί ἔγραφε ὁ Εἰσαγγελέας στὸ μεγάλο ἀνοιχτὸ βιβλίο του καὶ βρέθηκα, ἀσυναίσθητως, πίσω του.

«Τίνος εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί!» ρώτησε αὐστηρὰ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ νόμου μόλις μὲ ἀντελήφθη.

Κάτι τοῦ εἶπε ὁ Μουτζουριδῆς, ἐνῶ ὁ κλητῆρας μὲ τράβηξε πίσω ἀπὸ τὰ ἔδρανα τῶν δικηγόρων καὶ μοῦ συνέστησε χαϊδευτικὰ –ἐνεκα ἡ προστασία μου ἀπὸ κοτζάμ βουλευτὴ:

«Ἐκεῖ δὲν ἀνεβαίνουνε τὰ μικρὰ παιδιὰ...» κι ἔτσι ὅπως τὸ διαχώριζε ἦταν σὰ νὰ ἐπιτρεπόταν στοὺς μεγάλους.

Μὰ ἡ συνέχεια ἦταν τόσο εὐχάριστη ποὺ κι αὐτὴ ἡ ἀποκοτιά μου συζητιότανε διασκεδαστικά. Ὁ φταιχτὴς καταδικάστηκε αὐστηρὰ καὶ ἐπακολούθησε φαγοπότη σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μαγέρικα στίς ἀρχές τῆς ὁδοῦ Πλαπούτα. Μὲ τὴν ἐπιστροφή κι ἀνεβασμένος πάλι στὴ σούστα ἐνοιωθα τὸ κεφάλι μου πιὸ ξεκαθαρισμένο καὶ ὅσα ξανάβλεπα τριγύρω μου ἔδειχναν πιὸ καθαρὰ καὶ ταξινομημένα. Γιατί ὅλο κείνο τὸ σύμπλεγμα –σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, Δικαστικοῦ Μεγάρου, Πάρκου– τὸ πρῶτ' μοῦ φάνηκε σὰ λαβύρινθος. Τώρα καταλάβαινα μὲ ἄλλο προσανατολισμὸ καὶ ἀπὸ μόνος μου ἔδειξα στὸν πατέρα ἀπὸ ποιὸ δρόμο εἶχαμε μπεῖ καὶ ποιὸν ἀκολουθοῦσαμε στὸ γυρισμὸ μας.

Μετὰ ἀπὸ πέντε χρόνια πραγμαματοποιήθηκε καὶ ἡ δευτέρη ἐπίσκεψη. Κι αὐτὴ τὴ φορὰ συνέβαλε πάλι ἕνα ἀπρόβλεπτο γεγονός. Ἐπρόκειτο ν' ἀφιχθεῖ ὁ Γεώργιος ὁ Β' καὶ ὅλα τὰ μεταφορικὰ μέσα, γιὰ τὴν πρέπουσα ὑποδοχὴ, ἦσαν δωρεάν. Τώρα μὲ κάτεχε κι ἕνας ἄλλος ἀέρας ἀφοῦ σὰν συ-

ντροφιά και συνοδό είχα τόν αδερφό μου. Μαθητής γυμνασίου και με δικό του νοικιασμένο δωμάτιο στην οκία του Μπάρακλη που από κάτου λειτουργοῦσε τὸ καφενεῖο τοῦ Γιώργη Πάξενου «του παρᾶξενου», ὅπως τὸν εἶχε στιχουργήσει ὁ Ἄναπλιώτης λόγω τῶν ιδιοτροπιῶν του. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ καφενεῖο εἶχε τὴν ιδιομορφία του μετὰ τὰ πολλὰ διαχωρισμένα τζάμια του καὶ ὅπου ἔξ' αἰτίας αὐτῶν λέγανε οἱ Ἄναπλιώτες: «Πάμε γιὰ καφέ - στὸ γυαλί καφενέ».

Γιὰ πρώτη φορὰ μοῦ δόθηκε τὸ προνόμιο νὰ μπῶ σὲ ἀναπλιώτικο σπίτι. Σὲ κεντρικὴ εὐνοϊκὴ θέση εἶχαμε καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουμε μετὰ ἄνεση τὴ διέλευση τοῦ βασιλιά ἔτσι ὅπως καθόταν γερτὰ στὸ πίσω κάθισμα τοῦ ἀνοιχτοῦ βασιλικοῦ αὐτοκινήτου. Σὲ ἀργὴ κίνηση ὅλα τοῦτα πρόσεξα ὅτι φοροῦσε μονόκλ που ἄντις νὰ τοῦ δίνει χάρη τοῦ σκληραῖνε περισσότερο τὸ βαθεῖα ρυτιδωμένο του πρόσωπο.

Μὲ τὸ κατέβασμα πάλι στοὺς δρόμους ἔχασα ξαφνικὰ τὴ δυνατότητα νὰ περιεργαστῶ γύρω μου τ' Ἄνάπλι ὅπως θὰ ἤθελα. Βρεθήκαμε ἀνάμεσα σὲ τέτοια κοσμοπλημμύρα που δὲν ἔβλεπα σχεδὸν τίποτα. Γιατὶ μαζί μ' αὐτοὺς που εἶχαν κατέβει ἀπὸ τὰ χωριά εἶχανε σμίξει καὶ οἱ Ἄναπλιώτες που πρὶν ἀπὸ λίγο κρέμονταν στὰ μπαλκόνια καὶ στὰ παράθυρα νὰ χειροκροτήσουν τὸν Ἄνακτα. Πνιγμένοι λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ ποτάμι ἄκουγα μόνο διαλόγους ἐκτάκτων συναντήσεων καὶ διάφορες ἐνθουσιαστικὲς προτάσεις γιὰ κερᾶσματα. Προλάβαμε, στὸν διαθέσιμο χρόνον, νὰ κάνουμε μερικὰ στριφογυρίσματα στὴν πλατεία Συντάγματος καθὼς κι ἓνα γρήγορο ξάνοιγμα πρὸς τὴ θάλασσα –που νὰ μοῦ ἔλλειπε ὀλότελα! Μὲ τὰ τόσα που εἶχα ἀκούσει γιὰ ναύαγια καὶ πνιγμούς μ' ἔπιασε πανικός στὸ ἀντίκρισμά της καὶ παρὰ τὸ σπρώξιμο καὶ τὰ τραβήγματα τοῦ ἀδελφοῦ δὲ ζύγωσα περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι μέτρα. Στὸ τέλος, γιὰ ν' ἀποκατασταθεῖ ἡ ἡρεμία μου, χαρήκαμε χωνάκι μετὰ κρέμα ἀπὸ περιφερόμενο παγωτατζή καὶ πρὸς τὸ κοντοζύγωμα τῆς φευγάλας μπήκαμε στὸ πρακτορεῖο τοῦ Γεωργίου Μακρῆ νὰ πάρουμε τὸ «Ἑλληνικὸν Μέλλον» κατὰ παραγγελία τοῦ πατέρα. Ἀπὸ δῶ προμηθεύσαν καὶ ὁ ἀδερφός μου, σ' ἑβδομαδιαῖα φυλλάδια, διάφορα περιπετειώδη καὶ συναρπαστικά: «Ὁ Ἕλληνας Ταρζάν καὶ τὰ μυστήρια τῆς ζούγκλας», «Τζιμ Λόντος ὁ βασιλεὺς τῆς ζούγκλας» καὶ τὸν Καραγκιόζη στὶς γνωστὲς περιπέτειες. Σὲ αὐτοτελὴ τεύχη θὰ ἔπαιρνε ἀκόμη τὴ «Μάσκα» καὶ τὴν «Ἀράχνη». Ἐπὶ τὰ ἔχνη του κι ἐγὼ εἶχα πάρει τὸ ἀνάλογο μπόλιασμα καὶ βδομάδα μετὰ τὴ βδομάδα εἶχα χάσει τὸ μυαλό μου μετὰ τὰ ἐφυέστατα καὶ τολμηρὰ κόλπα τοῦ Τόμ Μίξ καὶ τοῦ Νάτ Πίγκερτον. Σὰν ἀνακάλυψα καὶ τὰ ρομάντσα τῆς γαλλίδας Μ. Ντελύ, που τότε κυκλοφοροῦσαν σὲ κομπούς καὶ φτηνοὺς τόμους ἀπὸ τὴν «Ἀκρόπολι», ἀπαρνήθηκα ὅλα τ' ἄλλα καὶ περιορίστηκα σ' αὐτά. Καὶ θυμᾶμαι πῶς ὅποτε ἔπεφτε στὰ χέρια μου τὸ καινούριο φρόντιζα νὰ τὸ διαβάξω ἀπομονωμένος γιὰ νὰ μὴ βλέπουν οἱ ἄλλοι που στενοχωριόμουνα κι ἔκλαιγα μετὰ τὶς ἀτυχίες τῶν ἡρωϊδῶν. Ἄν καὶ μικρὸς γιὰ τέ-

τοιες δοκιμασίες ἐπηρεαζόμενα τόσο πολὺ πού γιὰ ἀρκετὰ χρόνια σκεφτόμουν πὼς ἂν μοῦ τύχαινε νὰ συναντήσω μιὰ τέτοια «ἀπελπισμένη γυναίκα» ἀμέσως θὰ τῆς ζητούσα νὰ μὲ παντρετεῖ –κυρίως γιὰ νὰ τὶς ἐπουλώσω τὰ ψυχικὰ τραύματα.

Μὲ αὐτὰ καὶ διάφορα ἄλλα τ' Ἀνάπλι ἐπιδροῦσε ἐπάνω μου μὲ μιὰ διαφορούμενη σημασία: Ἀπὸ τὴ μιὰ μοῦ προκαλοῦσε ἕναν ἀνεξήγητο θαυμασμό κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐπιθυμοῦσα νὰ πηγαίνω μόνο στὸ Ἄργος καθὼς ὁ λαϊκὸς καὶ θορυβώδης παλμὸς τοῦ μὲ προσγείωνε καὶ μὲ κατακτοῦσε. Τ' Ἀνάπλι εἶχε μιὰ δική του ξεχωριστὴ αἴγλη ἀλλὰ καὶ συνάμα κάπως ψυχρὴ. Ἐνῶ δηλαδὴ τὸ θαύμαζα κι ἐκστασιαζόμενα μὲ τὶς τόσες περγαμινές του, παράλληλα θαρροῦσα πὼς μ' ἐπιτροῦσε αὐστηρὰ νὰ μὴ φύγω ἀπὸ μιὰ πειθαρχημένη τάξη. Ἐνῶ στὸ φωνακλάδικο Ἄργος θὰ ἦταν πολὺ φυσικὸ κι ἐπιτρέψιμο νὰ προσθέσω κι ἐγὼ τὶς δικές μου φωνές, στ' Ἀνάπλι νόμιζα πὼς μὲ ἐπέβλεπαν πίσω ἀπὸ τὶς κλειστὲς γρίλιες καὶ τὰ σκιερὰ στενά του νὰ πατάξουν τὴν ὅποια παρατυπία μου. Καὶ σ' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ συνέβαλε καὶ ἡ εἰδικὴ βαρῦτητα τῶν διαφόρων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, πού ἀπὸ συζητήσεις χωριανῶν μου εἶχα καταλάβει πὼς ἦταν οἱ καταλυτικὲς δυνάμεις πού διαμόρφωναν τὴν πορεία τῶν περισσοτέρων ζητημάτων τους. Στὸ Ἄργος ἔτρεχαν ν' ἀγοράσουν ἢ νὰ πουλήσουν, ἐνῶ στ' Ἀνάπλι κατέθεταν μνηύσεις, αἰτήσεις, ἀναφορές, ἢ ἔπαιρναν κλητήρια, πιστοποιητικὰ καὶ διαφορὲς βεβαιώσεις.

Βέβαια ὁ ἀδερφός μου δὲν θὰ τ' ἀποχωριζόταν ποτὲ τ' Ἀνάπλι. Εἶχε κάνει, ἐξάλλου, τὴν ἀπαραίτητη προσαρμογὴ του, ὅπως καὶ οἱ ντόπιοι. Ραβότανε στὸ καλύτερο ράφτη, ἔκανε μέχρι χορτασμοῦ ποδήλατο κι ἔτρωγε μὲ μηνιάτικη πίστωση ὅ,τι τοῦ τράβαγε ἡ ὄρεξη. Ἀλλὰ γάλα-βούτυρο-μέλι κάθε μέρα, ἀρνάκι φρικασὲ καὶ κασίμι στὸ φουρνο μὲ πατάτες, φούσκωσε ἔτσι τὸν λογαριασμό πού ὁ πατέρας σήκωσε ψηλὰ τὰ χέρια. Μπόρεσε νὰ τὸν καλύψει ὡς τὴ δευτέρη γυμνασίου κι ἐνῶ εἶχε καλοὺς βαθμοὺς γιὰ νὰ συνεχίσει τὸν ἔφερε πίσω στὸ χωριὸ νὰ ξεκαθαριστοῦν καὶ οἱ δουλειές. Αὐτὸς νὰ καταγίνεται μαζί μὲ τοὺς ἄλλους στὴν καπνοκαλλιέργεια κι ἐγὼ νὰ τρέχω πίσω ἀπὸνα κοπάδι γαλιά.

Εἶναι ἡ περίοδος πού δὲν ξανάδα τ' Ἀνάπλι ἀλλὰ οὔτε καὶ μ' ἐνδιέφερε. Ἀρρωστημένος ἀκόμη μὲ τὴ Ντελὺ μοῦ σφηνώθηκε ξαφνικὰ ἡ Ἀθήνα ὅπου ἐκεῖ θὰ ἔβρισκα, στὰ σίγουρα, τὴν κατατρεγμένη γυναίκα νὰ ἐνώσουμε τοὺς καμηλοὺς μας. Ἀπὸ τὰ βαφτιστήρια κι ἐγὼ τοῦ Γ. Παραβάντη σκέφτηκα τὴν ὑψηλὴ του ἰδιότητα (ὑπουργὸς Προεδρίας) γιὰ νὰ μὲ στεριώσει κάπου. Τὸ κουβεντιάζουμε μέσα στὸ τεράστιο γραφεῖο του, πού εἶναι στὸν τελευταῖο ὄροφο τοῦ παλιοῦ παλατιοῦ, καὶ σὲ τρεῖς μέρες ὀρκίζομαι σὰν ἔκτακτος ὑπάλληλος στὴν Δ' Οἰκονομικὴ Ἐφορὶα Πειραιῶς. Μόνο πού ἡ χρυσὴ αὐτὴ περίοδος δὲν κρατᾷ πολὺ. Σ' ἕνα χρόνο πέφτει ἡ κυβέρνησις καὶ μαζί της ξηλώνομαι κι ἐγὼ. Στὸ μεταξύ ἔχω γραφτεῖ στὴ νυχτερινὴ

σχολή μηχανικών «Ο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ» και όπως είμαι έτοιμος για την Γ΄ τάξη κόβεται ξαφνικά η πορεία μου από έλλειψη πρακτικής εξάσκησης σε μηχανουργείο άφου τὸ ἡμερήσιο χρόνο τὸν κατανάλωνα σάν φωτογράφος στοὺς δρόμους («τούτη τὴ στιγμή φωτογραφήθηκα σ' ἕνα ὠραῖο ἀνεπανάληπτο ἐνσταντανέ κ.λπ., κ.λπ.) κάνοντας ὅ,τι καὶ οἱ ἄλλοι «στρασαδόροι» πού τότε (1947 καὶ ὡς τὸ 1960) ἦσαν πολὺ τῆς μόδας. Μετὰ πού προσελήφθηκα σὲ κανονικὸ φωτογραφεῖο τῆς Ἀθήνας καὶ ἐξασκούσα τὴν τέχνη μου σὲ ὀργανωμένο στούντιο ἔφυγα γιὰ στρατιώτης καὶ ἔμειναν ὄλα στὴ μέση. Εἶχα ὁμως μπολιασθεῖ καὶ στὸ γράψιμο. Συνεργαζόμενα δίπλα σ' ἐπώνυμους τῆς εὐθυμογραφίας γιὰ νὰ μοῦ βγεῖ, πάλι ἀναπάντεχα καὶ ἡ ἄλλη εὐκαιρία. Μοῦ πρότειναν, μὲ καλὲς παροχές, νὰ γίνω ἀνταποκριτὴς τῆς «ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ» καὶ τῆς «ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗΣ» στὴν Ἀργολίδα καὶ σάν οἱ βασικὲς ὑπηρεσίες, πού θάπρεπε νὰ συνεργάζομαι, ἦσαν στ' Ἀνάπλι πέρασα ὑποχρεωτικὰ στὴν τρίτη σχέση μου μ' αὐτὴ τὴν πόλη γιὰ νὰ μοῦ ἐπιφυλάξει ὅ,τι καλύτερο καὶ ὠραῖο θὰ μποροῦσα νὰ φανταστῶ.

Μὲ ἄλλη πείρα καὶ διαφορετικὲς ἀντιλήψεις ἡ παλιὰ ψυχρὴ κι ἀποθητικὴ σχέση, πού ὑψωνόταν σάν ἀξεπέραστο ἐμπόδιο στὴν ἀπροσαρμοσμένη μου, δὲν ἴσχυε πλέον. Μὲ δυὸ βιβλία στὸ ἐνεργητικὸ μου δὲν ἦμουνα ὁ χθεσινὸς ἀνύπαρκτος μὲ κείνα τὰ ἐπίμονα κόμπλεξ κατωτερότητας πού μέρδευαν καὶ τὸ βῆμα μου. Ἄλλοτε ἕνα πέρασμα στὸ Μεγάλο Δρόμο μὲ προβλημάτιζε. Ἄκουγα γραφομηχανές, ἔβλεπα γραβατωμένους κυρίους νὰ κρατάνε δερμάτινους χαρτοφύλακες καὶ νὰ κατευθύνονται πρὸς τὸ Δικαστικὸ Μέγαρο, κάποιοι ἦσαν σκυφτοὶ πίσω ἀπὸ τζαμαρίες καὶ κάτω ἀπὸ ἀναμμένα πορτατίφ (ντάλα μεσημέρι), πράγματα ἀσυνήθιστα καὶ περίεργα πού ἐκμηδένιζαν καὶ τὸ ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον μου νὰ συμφιλιωθῶ μὲ τ' Ἀνάπλι. Καὶ μιλάω γιὰ ξεκομμένες παρατολμίες μου γιὰτὶ σάν εἶχα συνοδὸ τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδερφό ὄλη ἡ εὐθύνη θὰ ἦταν δική τους στὴν ὅποια παρατήρηση πού τυχὸν θὰ μᾶς γινότανε.

Τόσο ἐπίφοβα κι ἀρνητικὰ σκεφτόμουνα γι αὐτὴ τὴν πόλη.

Τώρα ὁμως ὄλα ἦσαν διαφορετικὰ. Μὲ ὄπλο καὶ τὴν καινούργια ιδιότητα εἶχα «εἰσόδους» κατ' ἐξαίρεση, ξανοιγόμενα στὰ χωριὰ γιὰ ἔρευνες καὶ ἀστυνομικὰ ρεπορτάζ, ἐνῶ μὲ τὸ βδομαδιατικὸ χιουμοριστικὸ μου χρονογράφημα στὴν «ΑΡΓΟΝΑΥΠΛΙΑ» ἄνοιξα πολλὲς φιλικὲς σχέσεις μὲ ξύπνιους κι ἐπιρρεπεῖς Ἀναπλιῶτες στὸ Εὐθυμογράφημα. Σ' αὐτὴ τὴ φάση κατάλαβα πόσο σπουδαία ἦταν καὶ ἡ σατιρολυρικὴ προσφορὰ τοῦ Ἀντώνη Λεκόπουλου (Ἀναπλιώτη). Μπορεῖ ὁ Ἄγγελος Τερζάκης νὰ μᾶς ἔδωσε λαμπρὲς κι ἀξιοθαύμαστες μυθιστορίες ἀλλὰ χωρὶς τὰ ὀλοζώντανα στιγμιότυπα καὶ πορτραῖτα τοῦ Ἀναπλιώτη, πού τὰ παρατηροῦσε στὴ γύρω του καθημερινὴ ζωὴ, θὰ ἔμεινα στὴ βιτρινα πού σοῦ κρύβει χαρακτηριστικὲς λεπτομέρειες καὶ σοῦ ἀλλοιώνει τὸ ψαχνὸ τῆς πραγματικότητας. Γιατὶ αὐτοὺς τοὺς λαϊκοὺς τύπους –πού ὁ καθένας τους κι ἕνας διαφορετικὸς χαρακτή-

ρας— δὲν τοὺς βρίσκει στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῶν ἱστορικῶν ἀρχείων μίτη καὶ στὶς μονογραφίες ἐκείνες ποὺ ὁ συγγραφέας τοὺς ἔχει τὴν τάση νὰ ἐξωραΐζει καὶ νὰ ἐξιδανικεύσει τὰ πρόσωπα ποὺ συμπαθεῖ.

Λίγο-πολύ εἶχα καταλάβει πῶς τ' Ἀνάπλι σὲ ἤθελε κατάλληλα προετοιμασμένο γιὰ νὰ διαλογισθεῖς μαζί του. Νὰ εἶσαι ἐκλεπτυσμένος στὰ γούστα σου, στοχαστικός, καὶ ἰδιαίτερα καλλιεργημένος.

Ὁ κορυφαῖος χρονογράφος καὶ ἀκριβὸς φίλος μου Παῦλος Παλαιολόγος, ποὺ ἐπισκεπτόταν συχνὰ τ' Ἀνάπλι, μοῦ ἔλεγε: «Τὸ μεγάλο πλεονέκτημα τ' Ἀναπλιοῦ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸς ὁ μαγικὸς συνδυασμὸς βουνοῦ καὶ θάλασσας. Εἶναι καὶ οἱ ἐναλλασσόμενες ὁμορφίες του στὴν κάθε ἐποχὴ».

Μὲ ξεχωριστὴ προτίμηση τὸ Φθινόπωρο, ποὺ κοπάζει ἡ μεγάλη προσέλευση τῶν τουριστῶν, τοῦ ἄρεσε νὰ ξεχνιέται στὴν παραλία ρεμβάζοντας. Θαύμαζε τὸ ἀνθρώπινο μεράκι στὰ χρώματα τῆς κάθε βάρκας, σχολίαζε μὲ τρυφερότητα τ' ἀνθρώπινα ποὺ περπατούσαν ἀγκαζὲ καὶ πάλι, μόνος του, θὰ μοῦ ἐξηγοῦσε: «Αὐτὴ ἡ ἐποχὴ ταιριάζει περισσότερο στ' Ἀνάπλι. Τὸ γκριζο του γίνεται μελαγχολικὸ, ἀποτὶς ὑποτονισμένες φωτοσκιάσεις τοῦ ἀπομακρυσμένου ἡλίου. Δένει πιὸ ἀρμονικὰ μὲ τὶς σκοτωμένες προσόψεις τῶν σπιτιῶν ποὺ ἔχει ἐπιφέρει ἡ πατίνα τοῦ χρόνου. Οἱ ἄνθρωποι γίνονται πιὸ περίσκεπτοι καὶ ἡ μνήμη σου ἀνατρέχει πιὸ εὐκόλα σὲ κείνους ποὺ θυσίαστηκαν γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ καὶ ἔπασαν σ' αὐτὸ τὸν τόπο».

Τὴν Ἐνοιξὴ ἄλλοι ἐνθουσιασμοί. Μένοντας συνήθως στὸν «Ἀμφιτρύωνα» συνεπειρνώταν ἀπὸ τὶς λουλουδισμένες πικροδάφνες, σὲ ρόζ καὶ ἄσπρα χρώματα, ἀπὸ τὰ καϊκία ποὺ ἀποβίβαζαν ἐπισκέπτες στὸ Μπούρτζι καὶ ὄλο νὰ ξεδιπλώνει κάποιο χαρτάκι γιὰ ὑπομνηστικὲς σημειώσεις. Ἐμα ξανοιγόμεσταν καὶ πρὸς τὸ Πάρκο χαιρότανε τὶς βιολέτες, τὰ γεράνια, τὶς τριανταφυλλίες, ἀφοῦ πρῶτα θ' ἀπορροῦσε γιὰ κάποια ἀρώματα ποὺ τοῦ ἐρέθιζαν πιὸ ἔντονα τὴν ὄσφρηση.

—Μὰ τί μυρίζει ἔτσι ὠραία! καὶ ἔφαχνε τριγυριστὰ νὰ ξεδιαλύνει τὸ μυστήριο.

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς βόλτας, περπατώντας ὄλο τὸ πέταλο τῆς Ἀρβανιτιάς, καὶ ὁ ἄκρατος ἐνθουσιασμὸς του.

—Μὰ τί συναρπαστικὴ μαγεία καὶ αὐτὴ... Ἐχω γράψει πολλὰ γιὰ τὴν Κέρκυρα καὶ τὴ Ρόδο ἀλλὰ τούτη τὴν ἀκουαρέλα δὲν τὴν ἔχω ξαναδεῖ.

Τὸ Χειμῶνα καὶ τὸ Καλοκαίρι θὰ ξεχώριζε ὄλα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ συνδέονταν μὲ τὴ ντόπια κοινωνικὴ ζωὴ. Τὴν προσέλευση τῶν ἐνοριτῶν στὶς ἐκκλησίες, τὴ χαρμόσυνη παρέλαση τῆς φιλαρμονικῆς, τοὺς περιπατητὲς τῆς Κυριακῆς ποὺ μὲ τὴν ἄφογη ἐνδυμασία τοὺς γίνονταν πιὸ ἀγοβάδιστοι καὶ προσεχτικοί, εἰκόνες καὶ παραστάσεις ποὺ στὶς ἐπαρχιακὲς πόλεις παρατηροῦνται πιὸ εὐκόλα. Ἡ διαφορὰ, ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐποχές, ἦταν τὸ ἀνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμο τῶν διαδρομῶν ποὺ ἔκαναν οἱ ἄνθρωποι. Ἐνῶ τὸ Καλοκαίρι εἶχαν τὴν τιμητικὴ τους ἢ «Καραθῶνα», ἢ «Ἀρβανιτιά», ἢ «Μυ-

τίστα», οί «Μπανιέρες» και τὸ σύρε-κι ἔλα στὴν προκυμαία πύκνωσε γιὰ τὸ ἀντάμωμα τῆς δροσιστικῆς αὔρας, τὸ Χειμῶνα –οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι– μετατοπίζονταν στὰ ἐνδότερα μὲ ἐπίκεντρα τὴν Πλατεία Συντάγματος καὶ τὸ Μεγάλο Δρόμο. Περιορισμένη ἡ ὁρατότητα γιὰ μακρινές ἐνατενίσεις ἀλλάζει καὶ τὸ σκηνικὸ στῆς στάσεις. Στὸ ἀφετηριακὸ σημεῖο αὐτῆς τῆς διαδρομῆς καὶ ὁ καστανᾶς. Εἶναι ἡ κατάλληλη θέση νὰ πιάνει τὸ ξεκίνημα τῶν περιπατητῶν πού κατ' ἀπαίτηση, συνήθως, τῶν μικρῶν ὑποχρεώνονται ν' ἀγοράσουν. Ἄλλα κι αὐτοὶ πού εἶναι νὰ καθίσουν κάπου δὲν ἐνεργοῦν τυχαία. Ἔχουν συγκεκριμένες ἐπιλογές, γιὰ τὸ πού θὰ φᾶνε καλομαγειρευμένο φαγητό, πού θὰ χαροῦν σπιτίσιο γλυκὸ καὶ πού θ' ἀπολαύσουν ἀγνή ρετσίνα καὶ σπιθοβόλο κοκκινέλι. Καὶ σὰν ἡ χειμωνιάτικη ἀτμόσφαιρα συνενώνει τοὺς ἀνθρώπους σὲ διάφορες ταιριαχτὲς παρέες, μαζὶ μὲ τὸ φρέσκο μαριδάκι καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς μεζέδες ἔρχεται καὶ τὸ τραγούδι. Τὸ ἄλλο χάρισμα τῶν Ἀναπλιωτῶν. Ἐραστὲς τῆς κιθάρας καὶ τῆς χαβάνιας, ξομπλιάζουν ὅλα τὰ παλιὰ –πού δὲν παλιώνουν– καὶ νὰ τρελλαίνεσαι ἀπὸ τετραφωνίες. Στὸ ἀπόγειο τοῦ κεφιοῦ καὶ ἡ περιφορὰ στοὺς δρόμους τοῦ Ψαρομαχαλᾶ μὲ ἀβόξο καντάδες. Οἱ αἰώνιοι ντόπιοι τροβαδούροι πού δὲν ἐπιδίδονται περιστασιακὰ καὶ γιὰ ἐπίδειξη. Εἶναι οἱ βέροι Ἀναπλιῶτες πού μεγαλωμένοι σ' αὐτὴ τὴν ἀσύγκριτη γοητεία, πού τὴν ἀποκαλοῦν «Ἀναπλάκι», ἔχουν μάθει νὰ ἐρωτεύονται καὶ νὰ ἐκφράζονται μ' αὐτὸν τὸν ἀσίγαστο παθιασμένο τρόπο.

Κι ἄς θυμηθοῦμε κάποιον περιστατικὸ ὄπου ἓνα ὄργανο τῆς τάξης θέλησε νὰ συλλάβει μιὰ τέτοια φιλόμουση συντροφιά «γιὰ διατάραξη τῆς κοινῆς ἡσυχίας». Ἀλλὰ ἐκεῖ πού ζητοῦσε ταυτότητες ἀκούγεται ὁ Εἰσαγγελάς Ἐφετῶν, Λεονταρίτης, ἀπὸ τὸ μπαλκόνι καθὼς ἀκροαζόταν αὐτὴ τὴ μεταμεσονύχτια μυσταγωγία μαζὶ μὲ τὴν κόρη του.

–Χωροφύλαξ! Ἄσε τὰ παιδιά νὰ ποῦν ἀκόμη δυὸ τραγούδια...

Τὸ ὅτι καταγίνηκα μὲ τέτοιες ἐκτεταμένες περιγραφές δὲν τὸ ἔκανα γιὰ ν' ἀποδείξω τ' αὐταπόδεικτα. Εἶναι καὶ ἡ ἀπολογία μου συνάμα γιὰ νὰ κατανηθεῖ καὶ ἡ δική μου προσωπικὴ σχέση σ' αὐτὰ τὰ ἀνεπανάληπτα χρόνια μου (1956-1963). Ἐδῶ γνώρισα καὶ σχετίστηκα μὲ τὶς ὠραιότερες κοπέλλες, χάρηκα τοὺς πιὸ αἰσθαντικὸς περιπάτους, διασταύρωσα τὶς ἀπόψεις μου μὲ θαυμάσιους ἀνθρώπους καὶ ἄκουσα ὅ,τι πιὸ κολακευτικὸ ἀπὸ ἀναγνώστες μου.

Καὶ τώρα πού ξαναγύρισα ἀπὸ τὴν ἄλλοπρόσαλλη καὶ ψυχοφθόρα Ἀθήνα –μετὰ ἀπὸ σαράντα χρόνια– νοιώθω πὼς μόνο τ' Ἀνάπλι μπορεῖ νὰ μὲ γεμίσει ἐσωτερικὰ καὶ νὰ μοῦ κρατᾶ ἀνοιχτὴ τὴ διάθεση γιὰ δημιουργία. Καὶ παρ' ὅτι δὲν βρίσκω τὰ γνώριμα στέκια καὶ τοὺς θαμῶνες πού ἤξερα καθὼς ἓνα ἀλλότριο συμμάζεμα ἀπὸ μαγαζιά καὶ ἀνθρώπους κυριαρχεῖ σὰν νέα μόστρα καὶ μιὰ γλώσσα εἰδικῆς κατασκευῆς πάει νὰ περάσει σὰν μαγικά

ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ γνώση μᾶς κουράζει, μένει τὸ γενικὸ περίγραμμα, οἱ ἐπιμέρους ἀναγνωρίσεις στὰ γραφικὰ στενά μὲ τὶς πέτρινες σκάλες, τ' ἀναλλοίωτα μπαλκόνια ποὺ τώρα φορᾶνε ριχτὰ κασκὸλ ἀπὸ ὀλάνθιστες μπουκαμβίλες, οἱ σωριασμένες πέτρες τοῦ Φάρου ποὺ ἦσαν ἡ εὐκόλη καταφυγὴ γιὰ κλεφτὰ ἐρωτικά ραντεβοῦ, ἡ Παναγίτσα, ὁ ἝΑη Γιάννης, τὰ κρεμαστὰ φραγκόσυκα στὰ δυσθεώρητα βράχια τῆς Ἀρβανιτιᾶς, οἱ ράγες τοῦ κομποῦ Σταθμοῦ, οἱ μεθυστικὲς μυρουδιὲς τοῦ Πάρκου ποὺ ἀνάδευαν εὐχάριστα τὴν ψυχὴ τοῦ Παλαιολόγου –ἀρκετὲς δηλαδὴ ζωντανὲς ἀποδείξεις γιὰ νὰ ξεχωρίζουν τ' Ἀνάπλι σὰν μοναδικό.

Καὶ ὅσο γερνάει κανεὶς καὶ φθείρεται σωματικὰ τόσο θέλει νὰ τριγυρνάει καὶ ν' ἀκουμπᾷ πάνω σ' αὐτὰ τὰ σημάδια ποὺ θὰ τοῦ λείπουν αὔριο ὀριστικά ἢ γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἀκόμη μιὰ καινούργια πνοὴ ζωῆς –πρὶν φτάσει ἐκεῖ ποὺ προορίζεται νὰ τελειώσει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΗΣ Κ. ΚΟΪΝΗΣ

*«Έτσι... σαν παραμύθι»**
(Σεργιανίζοντας στ' Ανάπλι)

III

*Απ' την Πλατεία Πλατάνου
στο Παλατάκι*

I

Ο «Μεγάλος Δρόμος»

Νοσταλγοί της πατρώας γης στο γέμμα του χρόνου και της ζωής, έφεραν τα βήματά μας σε γνώριμα απ' τα «παλιά» περάσματα...

Παρέα οι δυό μας θυμόμασταν... θυμόμασταν... και τις πιο πολλές φορές «πιάναμε» τον εαυτό μας να μονολογεί με λέξεις, που ήταν μία προσωπική διέξοδος στις σκέψεις.

Αλλά νά... βλέπεις... τώρα ούτε κι αυτό το «προσωπικό» δεν μπορείς να κρύψεις, να κρατήσεις για τον εαυτό σου αφού κοντά σου, πλάϊ σου έχεις γλυκούς συνοδοιπόρους τους νιούς ανθρώπους τα εγγόνια σου που, σαν για τυράνισμα, σαν για παιχνίδι, σαν από πραγματική δίψα περιέρχεται και μάθησης συνεχώς... επεμβαίνουν.

-Τι είπες Παππού; -Τι λες γι' αυτό Γιαγιά; -Πες μας και μας... Συνέχισε το «παραμύθι» του! Απανωτά τα ερωτήματά τους που δεν έχουν και σταματημό....

Μπορείς ν' αρνηθείς την πρόσκληση; Είναι δυνατό να μη δοκιμάσεις και για τους δικούς σου εκείνο που για χρόνια ζητούσες από τους άλλους και το είχες χιλιάδες φορές και με κάθε τρόπο επαναλάβει: «Για να θυμού-

* Το κείμενο αυτό είναι μέρος από το προς έκδοσιν βιβλίο του Θεωδωρή Κοϊνή της σειράς «Έτσι... σαν παραμύθι».

νται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νέοι»;¹ Μπορείς;

Έτσι «σεργιανίζοντας» στους δρόμους, στις «δρομόσκαλες»², τα σοκάκια και τις πλατείες τ' Αναπλιού βρήκαμε την ευκαιρία να ξαναθυμηθούμε τα παλαιά και να τα διηγηθούμε στα εγγόνια μας όπως πριν λίγα χρόνια κάναμε (πλάι στο μαγκάλι της «Κυρά Λένης») και τα δώσαμε γραφτά με τα βιβλία: «Στην Πρόνοια τ' Αναπλιού» και «Μνήμες αγώνων».

Κι έπιασαν τόπο εκείνα όλα (όπως είπαν) κι ας μην ήταν «Παραμύθια...».

Σήμερα σε ώρες όχι χειμωνιάτικες αλλά στο απομεσήμερο μιάς δρασε-ρής μέρας στο πέραςμα του καλοκαιριού, ο αργός βηματισμός της καθιερωμένης «βόλτας» μας έφερε να «στρογγυλοκαθόμαστε» γύρω από ένα τραπέζι του καφενείου εκεί στην άκρη της «Πλατείας Συντάγματος» κάτω από τη σκιά του Βενετσιάνικου μεγαλόπρεπου κτιρίου του τωρινού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Πλάι μας ο «Πλάτανος», το δέντρο που δίνει το χρώμα και το στίγμα του χώρου... Μέχρι τη μέση της έκτασής της στριμωγμένα τα τραπέζια του πλήθους των «...φαγάδικων!!» (Αλήθεια τί βάρβαρος όρος για τις γαληνεμένες και προς το άυλο στιγμές της φανταστικής εικόνας που σου προσφέρει το περιβάλλον αν δεν αντίκρυζες την παρουσία τους!!).

–Μα ο Πλάτανος συναντιέται πλάι σε ποτάμια ή σε ρυάκια ή όπου τέλος πάντων υπάρχει νερό;;

–Εδώ, τ' Ανάπλι χτισμένο και τριγυρισμένο πάνω σε άνυδρους βράχους, το νερό το γεύεται μόνο σαν αρχίσουν εκείνες οι ατέλειωτες βροχές.

–Πού βρίσκει ρίζες κι απομυζά το ζωογόνο για τον κορμό και τα πράσινα φύλλα του νερό;

Κι όμως εκατοντάδες τα χρόνια μετράνε την παρουσία του εδώ. Και στέκεται βουβός μάρτυρας σε τόσα και πόσα που διαδραματίστηκαν στον ίσκιό του...

1. ΣΗΜ. Εκτός από τη συγγραφή των βιβλίων του (ο Θ. Κ. Κοϊνης) επιμελήθηκε τη ραδιοφωνική εκπομπή του 902 ΑΡ. FM, που παρουσίαζε ο δημοσιογράφος κ. Δημ. Χαλιβελάκης με θέμα: «Μνήμες αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης» και τίτλο της: «Για να θυμούνται οι παλιοί ξαί να μαθαίνουν οι νέοι». Η εκπομπή κράτησε περισσότερο από 3 χρόνια και το περιεχόμενό της εκδίδεται σε βιβλία. Κυκλοφόρησαν ήδη 2 τόμοι τα «Ακουσμάτα αντιστασιακής ποίησης» και «Το καλαντάρι της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945».

2. «Δρομόσκαλες» ονομάζει η Σέμνη Καρούζου το βιβλίο της «Το Ναύπλιο» τα σκαλιά που οδηγούν απ' την παλιά πόλη στην Ακροναυπλία (φωτ. 99-100).

Να μπορούσαμε να ακούγαμε τη φωνή του, κι όπως στα παλιά τα πα-
ραμύθια να μιλούσαμε μαζί του;

Πόσα θά'χαμε να μάθουμε, πόσα θά'χαμε να πούμε!

Ένα απ' όλα αυτά που ας μοιάζει σαν παραμύθι μα τό'γραψε και η ι-
στορία, –εσείς ίσως ακόμα να μη τό'χετε διαβάσει– ας το πούμε αυτή την
ώρα που μας δροσίζει το φύλλωμά του³.

Ήταν τότε στα πρώτα εκείνα χρόνια που τ' Ανάπλι λευτερωμένο από
τους Τούρκους κράταγε ζωντανή την καρδιά της μαχόμενης χώρας. Μύριοι
όσοι κίνδυνοι από παντού περικύκλωναν και απειλούσαν το «νεοσύστατο»
κράτος...

Και δεν έφταναν τα τόσα τρομερά και φοβερά που είχε ν' αντιμετω-
πίσει το μισοφτιαγμένο «Κουβέρνο» –προσπαθώντας να στεριώσει την «ε-
ξουσία» του εδώ στ' Ανάπλι– αλλά ήταν και η «φαγωμάρα» μεταξύ των κα-
πεταναίων και των καπετανάτων.

Να φανταστείτε, παιδιά μου, ότι το Παλαμήδι και η Ακροναυπλία βρί-
σκονταν σε πραγματικό πόλεμο και τα κανόνια βομβάρδιζαν την πόλη και
σκότωναν ή τραυμάτιζαν δεκάδες πολίτες⁴.

Αφήστε τα είναι κι αυτά μέσα στα τόσα παράξενα της ιστορίας μας
που δυστυχώς πολλές φορές επαναλαμβάνονται!

Λοιπόν τότε ήταν η εποχή που η «Επανάσταση και η Ελευθερία» βρί-
σκονταν στον μεγαλύτερο κίνδυνο αφανισμού, αφού τα φουσάτα του Τουρ-
κο-Αιγύπτιου Ιμπραΐμ Πασά –του Μπραΐμη⁵– είχαν κατακτήσει ολόκληρο

3. Βέβαια όπως καταλαβαίνετε, δεν είναι ακριβώς ο ίδιος Πλάτανος από την επο-
χή των Βενετσάνων ή των Τούρκων. Να τι γράφει ο ιστορικός Μιχ. Λαμπρινίδης στο βι-
βλίο του «Ναυπλία» περιγράφοντας τον ΠΛΑΤΑΝΟ στα 1834. «Η εν τω μέσω "της Πλα-
τείας του Πλατάνου" αρχαία και ιστορική πλάτανος, υπό την σκιάν της οποίας επί ξυ-
λίνων καθισμάτων ανεπαύοντο οι του αγώνος πρόμαχοι, και ήτις ερησιμέυε και ως ρη-
τορικών βήμα είχεν άρτι ξηρανθεί πέριξ δ' αυτής είχαν αναθάλλει εκ των ριζών της νεό-
φυτοι πλατανίσκοι και ων τινες υφίστανται και νυν...» (σελ. 330).

4. Μιλάμε για τα γεγονότα του 1826-27 και τη «μονομαχία» του Γρίβα απ' το Πα-
λαμήδι και του Φωτομάρα απ' το Ιτς-Καλέ (Ακροναυπλία) με όλα όσα θλιβερά συνέβη-
σαν με νεκρούς και τραυματίες και που ανάγκασαν την «Κυβέρνηση» να κλειστεί στο
Μπούρτζι!

5. Την περίοδο αυτή της ιστορίας μας –δηλ. τα χρόνια της επιδρομής του Ιμπραΐμ
στη χώρα μας (1824-1828)– πρέπει Οπωσδήποτε να τη διαβάσουν και να τη μελετήσουν
Όλοι οι Έλληνες. Εδώ θα βρουν πράξεις αφάνταστου ηρωισμού και αυτοθυσίας (π.χ. Πα-
παφλέσσας στο Μανιάκι...). Εδώ θα βρουν πράξεις ντροπής και κατασιχνης, υποταγής
και δουλικότητας (π.χ. η δράση του Νενέκου για να υπογραφούν τα περιβόητα «προσκυ-

το Μωριά και έπειτα βοηθώντας τον Κιουταχή πέτυχαν και την άλωση του Μεσολογγίου. Πιστεύω να έχετε ακούσει η νά'χετε διαβάσει για την πολιορκία και την απεγνωσμένη ηρωική Έξοδο...

Οι περισσότεροι από τους Μεσολογγίτες που γλύτωσαν με μύρια όσα βάσανα κατόρθωσαν να φτάσουν εδώ στ' Ανάπλι ελπίζοντας στη σωτηρία. (Εσείς, παιδιά μου, ξέρετε από τις άλλες διηγήσεις μας ότι και η οικογένειά μας –οι Κοϊνήδες– ήταν από αυτούς τους ξεριζωμένους που ξεκίνησαν από την περιοχή του Μεσολογγίου –τη Γαβαλού– κι έφτασαν εδώ και στο Καστρί της Κυνουρίας. Ας είναι, για άλλο παραμύθι αυτό...). Το τι βρήκαν στ' Ανάπλι, μπορείτε να το φανταστείτε μόνοι σας. Η πείνα, η αρρώστια, η εξαθλίωση το δράμα της Προσφυγιάς που όλο και συχνά και τώρα το γευόμαστε γύρω μας. Και καμιά βοήθεια, κανένα ενδιαφέρον από επίσημη αρχή αφού κι αυτή σε... προσφυγιά βρισκόνταν!!!

Τότε λοιπόν –για να γυρίσουμε στον Πλάτανο– ένας φωτισμένος δάσκαλος ο Γεώργιος Γεννάδιος κάλεσε τους Αναπλιώτες και κάτω από τα κλαδιά του γεροπλάτανου έβγαλε ένα φλογερό λόγο που συγκίνησε όλους και τους κάλεσε να προσφέρουν ό,τι είχε ο καθένας για να βοηθήσουν τους ξεριζωμένους. Περιγράφει η ιστορία μερικές από τις απίθανες προσφορές όπως της Κυρα-Καλλιόπης Παπαλεξόπουλου, που έδωσε τα κοσμήματά της, ή του Δημ. Υψηλάντη, που δεν είχε τίποτ' άλλο εκτός από το σπαθί του το μαλαματοκαπνισμένο και τέλος την πιο χαρακτηριστική με όλο το δραματικό μεγαλείο της παρουσία, της πιο φτωχιάς γυναίκας τ' Αναπλιού της Ψωροκώσταινας που ήρθε και άφησε εδώ το απολειφάδι της βέρας της! Αθάνατε Λαέ μας...

–Να που είπαμε και κάτι «ιστορικό» που θα μας μπάσει στην διερεύνηση του γύρω χώρου και θα μας φέρει *«Από την Πλατεία του Πλατάνου στο Παλατάκι...»*.

–Και βέβαια δεν ήταν έτσι η Πλατεία. Από τότε που πρωτοσχηματίστηκε έχει υποστεί πολλές και σημαντικές μεταβολές. Εσείς θα πείτε αν ήταν προς το καλλίτερο ή το χειρότερο...

Τότε όταν οι Βενετσιάνοι επικυρίαρχοι χτίζανε το μεγάλοπρεπο κτίριο

νοχάρτια»...). Εδώ θα θαυμάσουν τη λαϊκή οργή και αποφασιστικότητα με τον «κλεφτοπόλεμο» και το βροντερό εκείνο «Φωτιά και τσεκούρι στους προσκνημένους». Εδώ θα διαπιστώσουν πόσο αποφασιστική είναι η δύναμη του αγώνα, που και τους «Μεγάλους» υποχρεώνει σε δράση, όπως η κατάληξη με τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου κ.ά.

για την Αποθήκη του Στόλου τους⁶ είχαν στα σχέδιά τους το πρότυπο των πόλεων της Βόρειας Ιταλίας και γιατί όχι της μητρόπολής τους της ίδιας της Βενετίας... Εκεί κυριαρχούσε ο «Νεοκλασικισμός». Σχεδιάζαν και έκτιζαν «εις περίοπτον θέσιν» το μεγάλο Κτίριο («Παλάτι» - «Αποθήκη» - Εκκλησιά...) μπροστά του άφηναν μια ευρύχωρη Πλατεία τριγυρισμένη από μικρότερα μεγαλόπρεπα κτίρια και χάραζαν ένα δρόμο που να οδηγεί σ' αυτό, στο Παλάτι...

Κι όπως γράφει η εκλεκτή επιστήμονας -λάτρης τ' Αναπλιού- Σέμνη Καρούζου⁷ το σχέδιο αυτό βρίσκει την εφαρμογή του εδώ στην Πλατεία του Πλάτανου με τον «Μεγάλο Δρόμο» που είναι ο «αρχαιότερος δρόμος του κλασικισμού στην Ελλάδα με ένα τέμα Μνημειακό, το βενετσάνικο παλάτι...».

Λοιπόν μπήκε ξανά η Τουρκιά στ' Ανάπλι, διώχνοντας τον προηγούμενο «αφέντη» και στρογγυλοκάθισε στη θέση του... Κι εκείνοι όπως κι αυτοί πίστευαν στην παντοτινή παρουσία τους και με το αίμα και τον ιδρώτα χιλιάδων και χιλιάδων «δούλων» (σκλάβοι - αιχμάλωτοι - ντόπιοι) έχτιζαν πύργους και παλάτια.

Αφήσανε τ' αγνάκια τους κι οι δυό στη δύσμοιρη χώρα... Βέβαια οι Βενετσιάνοι δίνανε την «Ευρωπαϊκή την κοσμοπολίτικη» όψη στη βαρβαρότητα, ενώ οι άλλοι -οι Τούρκοι- δείχνανε την «Ανατολική» αιμοβόρα τυραννική ωμότητα... Κι οι δυό ήταν Κατακτητές...

Κράτησαν οι Τούρκοι ό,τι είχε απομείνει όρθιο μετά τις μάχες και τους «βορμαρδισμούς» για την κατάληψη τ' Αναπλιού και στα υπόλοιπα δώσανε τη δικιά τους τη «μουσουλμανική» όψη.

Το Βενετσιάνικο Παλάτι στην Πλατεία του Πλάτανου παρέμεινε άθικτο γεροθεμελιωμένο, γεροχτισμένο άντεξε -κι αντέχει ακόμη μέχρι σήμερα- όμορφο και μεγαλόπρεπο.

Οι Αγάδες τ' Αναπλιού ρήμαξαν τα πάντα κι άρπαξαν ό,τι υπήρχε στην κατακτημένη πόλη κι έξω απ' αυτήν. Στέρωσαν την κυριαρχία τους και τη ζωή τους μέσα στην ανατολίτικη χλιδή και στη... συνέχεια φρόντι-

6. Το «Οπλοστάσιο η Αρμερία» σύμβολο της παντοτινής εξουσίας της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας χτίστηκε το 1713 ενώ μετά από δύο χρόνια νικημένοι και καταδιωγμένοι οι Βενετσιάνοι θα το εγκατέλειπαν όπως και όλα τα «απόρθητα» φρούρια και τα «λιοντάρια» τους... Οι Τούρκοι ξαναμπήκαν στ' Ανάπλι στις 8 Ιούλη 1715. Αρχίζει η νέα -η δεύτερη- Τούρκικη σκλαβιά (1715-1822). Η πρώτη Τουρκοκρατία κράτησε από το 1540 ως το 1686...

7. Σέμνης Καρούζου, «Το Ναύπλιο» έκδοση Εμπορικής Τράπεζας, 1979, σελ. 69.

σαν να τά'χουν καλά και με τον Αλλάχ, να σώσουν την «ψυχή» τους, να εξασφαλίσουν μια θέση πλάι στα «Ουρί» του Μωαμεθανικού παραδείσου...

Έτσι γύρω από το χώρο αυτό στριμώξαν τη ματαιοδοξία τους και προχώρησαν σε έργα που μοναδικό σκοπό είχαν τη λατρεία στο θεό τους, τον Προφήτη του και το Κοράνιο.

Βλέπουμε λοιπόν στην Πλατεία να υπάρχουν τρία κτίσματα που τότε κάλυπταν τις θρησκευτικές τους ανάγκες.

Πλάι στο βενετσιάνικο οπλοστάσιο στέκεται το κτίριο του «Μεντρεσέ» ένα τεράστιο τριώροφο με στοά και χαμηλά τόξα σε κάθε πάτωμα που βλέπουν στην κλειστή αυλή του. Η ονομασία του όπως λένε τα χαρτιά υποδηλώνει ότι χρησιμοποιήθηκε για «ιεροσπουδαστήριο» για διδασκαλείο όπου φοιτούσαν νέοι προοριζόμενοι για τα τζαμιά ή τις δημόσιες υπηρεσίες.

Για μας όμως παιδιά μου ο «Μεντρεσές» συνδέεται με τη γνωστή στους Αναπλιώτες ονομασία: «Φύλακες του Λεονάρδου». Δεν μπορώ να σας πω περισσότερα γι' αυτή τη μεταβολή του «ιεροσπουδαστηρίου» σε φυλακές, ιδως εσείς αν ψάξετε βρείτε περισσότερα... Πάντως εμείς στα δικά μας τα χρόνια σαν φυλακές γνωρίσαμε τον «Μεντρεσέ» και έχουμε και πολύ δυσάρεστη γνώση από την πρόσφατη αιματηρή για τη χώρα μας περίοδο⁸... Ας είναι...

Πλάι στο κτίριο του «Μεντρεσέ» και μάλιστα σε υπερυψωμένη διάταξη, βρίσκεται ένα άλλο τουρκικό Τζαμί. Το βλέπουμε από δω που βρισκόμαστε στον Πλάτανο και πολύ έχει συνδεθεί με την Ιστορία του Έθνους και με την Πλατεία αυτή.

–Ναι πολύ σωστά το είπατε, είναι το «Βουλευτικό».

Το Τζαμί αυτό χτίστηκε από τον πλουσιότερο Αγά τ' Αναπλιού σαν «Τεκές» δηλαδή σαν τόπος προσευχής και εξαγνισμού.

Έχουν γραφτεί⁹ πολλά για τον Αγά αυτόν που δολοφόνησε δυό Βενε-

8. Στο βιβλίο του *Θοδωρή Κ. Κοΐνη* «Έτσι... σαν Παραμύθι - Μνήμες αγώνων» και στη σελ. 35 σημειώνεται ότι σ' αυτές τις «Φυλακές του Λεονάρδου» όπου εκρατούντο πατριώτες στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής δολοφονήθηκαν οι γείτονές μας εργολάβοι Αδελφοί Ζαρόγιαννη.

9. Για τον θρύλο γύρω από το χτίσιμο του «Τεκέ» διαβάσαμε αυτά που γράφει ο *Μιχ. Λαμπρινίδης* στο μνημειώδες έργο του «Η Ναυπλία» (σελ. 191-192). Επίσης στο βιβλίο-λεύκωμα «Το Ναύπλιο» της Σέμνης Καρούζου και στη σελ. 59 όπου γίνεται μικρή αναφορά στο γεγονός. Τέλος για το ίδιο θέμα μιλάει και η συγγραφέας Ελένη Γ. Βαλαβάνη στο βιβλίο της «Ταξίδι στ' Ανάπλι» στις σελ. 43-45. Ίσως και άλλοι να έχουν ασχοληθεί μια και το «σενάριο» διαθέτει μυστήριο, δολοφονίες, θησαυρούς, εξιλέωση και τιμωρία!

τσιάνους, όταν είχαν έρθει στ' Ανάπλι και του αποκάλυψαν κρύπτη με μεγάλο θησαυρό. Άρπαξε ο Αγάς και σκότωσε τους Βενετσιάνους! Για να γλυτώσει από τις τύψεις και τις Ερινύες, που τον καταδίωκαν, προχώρησε στο χτίσιμο του Τζαμιού και αφιερώθηκε σε προσευχές και προσκυνήματα για να γαληνέψει την ψυχή του! Παραμύθι ολόκληρο...

–Ναι δίκαιο έχεις... εμείς όταν μιλάμε σήμερα για «Τεκέ» εννοούμε καταγώγιο, χώρο ναρκωμανών, κάτι σαν τα παλιά «χασισοποτεία». Τώρα πως κατακλύησε και έφτασε ο «οίκος προσευχής των ντερβίσηδων» να γίνει «οίκος απόλαυσης ναρκωτικών» είναι άλλο θέμα. Πάντως ο «Τεκές» τ' Αναπλιού δεν είχε αυτή την τύχη. Αντίθετα μάλιστα ανυψώθηκε σε ναό της Δικαιοσύνης (ή της Αδικίας)¹⁰ και ευτύχησε να στεγάσει τη Βουλή των Ελλήνων. Γι' αυτό έμεινε και παραμένει ως τα σήμερα γνωστό σαν το «Βουλευτικό».

–Αλήθεια, παιδιά μου, πόσα σοβαρά και βάσιμα στοιχεία δεν μπορεί να δώσει στην πολιτική, πολεμική, οικονομική και κοινωνική ιστορία, η μελέτη και έρευνα όλων των παραγόντων που σχετίζονται με τον σχεδιασμό ως την ανέγερση και χρήση των κτιρίων όλων των κτιρίων, όπου γης!! Να ένα τεράστιο θέμα και για σας...

Αλλά ας ξαναγυρίσουμε στην Πλατεία μας, στην Πλατεία του Πλατάνου και ας πούμε λίγα λόγια για το άλλο το τρίτο Τζαμί που στέκεται αγέρωχο και εντυπωσιακό στο τέμα του μεγάλου δρόμου. Και να φανταστείτε, Παιδιά μου, ότι το Τζαμί αυτό χτίστηκε κατά την πρώτη Τουρκοκρατία στ' Ανάπλι (1540 ως 1686) και καθώς γράφει η Σέμνη Καρούζου¹¹ –«Έχει κάτι το παλαιϊκό... μίαν αυστηρή κομψότητα που τραβάει από το Βυζάντιο...».

10. Στην αίθουσα αυτή (του «Τεκέ» - «Βουλευτικού») έχει καταγράψει η ιστορία, εκτός όλων των άλλων, και δυο σημαντικές δίκες:

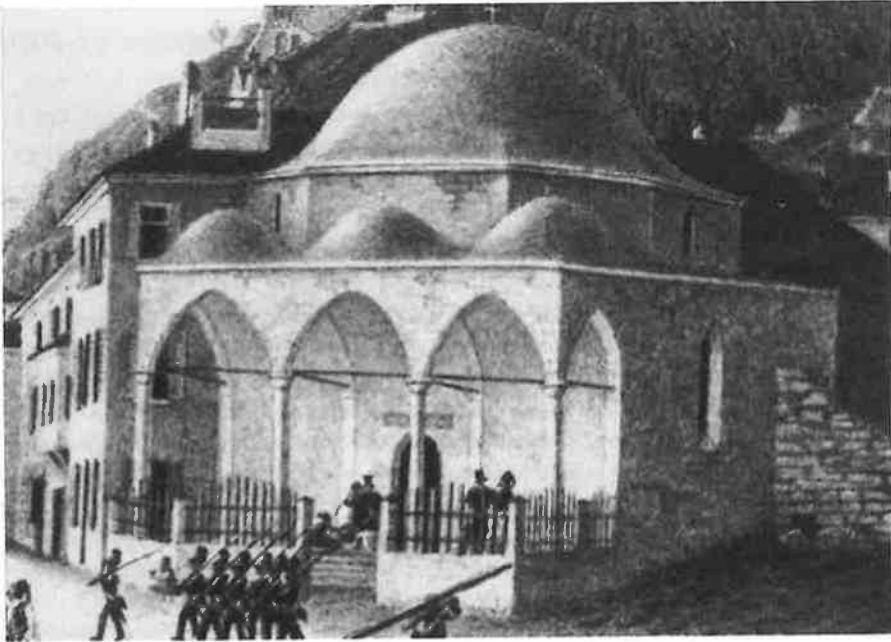
–Τον Μάρτη του 1834 όταν η Οθωνική Αντιβασιλεία δίκασε και καταδίκασε σε θάνατο τους ήρωες του αγώνα Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και Δημ. Πλαπούτα... Να άλλη μία σελίδα της ιστορίας μας που πρέπει να διαβαστεί από όλους, τρανταχτό παράδειγμα του τί μπορεί να σκαρώσει μια αυταρχική, ξενοκίνητη εξουσία, ακόμα και σε καταξιωμένους αγωνιστές. Μα και στη σελίδα αυτή πρέπει να διαβαστεί ότι πάντοτε και στις πιά αντίξοες συνθήκες παρουσιάζονται άνθρωποι με τόλμη, με αρετή και δύναμη που αντιπαλεύουν την άδικη εξουσία (βλ. Α. Πολυζωΐδης - Γ. Τερτσέτης...

–Η άλλη, η «Δίκη του Ναυπλίου ή των αθείκων» που έχει καταγράψει η ιστορία και «διεξήχθη» τον Απρίλη του 1914 εδώ –στην αίθουσα του «Τεκέ» στο Βουλευτικό είναι κατηγορούμενο το εκπαιδευτικό Αλέξ. Δελμούζο και κατ' επέκταση των υποστηριχτών της Δημοτικής Γλώσσας. Οι κατηγορούμενοι αθωώθηκαν.

11. Σέμνης Καρούζου, «Το Ναύπλιο» έκδ. Εμπορικής Τράπεζας, 1979, σελ. 40.

Το «ΤΡΙΑΝΟΝ»

Το Τούρκικο τζαμί
Φωτογραφία από το βιβλίο της Σέμνης Καρούζου, «Το Ναύπλιο»

Βέβαια με τις τόσες και τόσες επεμβάσεις –στα 400 χρόνια της ύπαρξής του– έχει αλλάξει από την αρχική του μορφή και με πολύ υπευθυνότητα και αγάπη για το ωραίο η εκλεκτή αρχαιολόγος, η αξέχαστη Σέμνη Καρούζου στο ίδιο βιβλίο (σελ. 40) σημειώνει: «...είναι πολιτισμένη υποχρέωση της πόλης του Αναπλιού να ελευθερώσει τουλάχιστον την πρόσοψή του από τα βάνουσα προσκτίσματα...».

Στον πρώτο καιρό της απελευθέρωσης και για πολλά χρόνια, το Τζαμί χρησιμοποιήθηκε σαν Σχολείο. Στην αρχή μάλιστα τηρήθηκε η «Αλληλοδιδασκτική μέθοδος» που εφαρμόζονταν στην αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα¹². Αργότερα, με την «εκπαιδευτική μεταρρύθμιση» άλλαξε το σύστημα, αλλά το Τζαμί έμεινε Σχολείο. Για να εγκαρδιώνεται μάλιστα το εθνικό φρόνημα των μαθητών φρόντισε η Δημοτική αρχή να στήσει μπροστά του το Μνημείο στο οποίο είχαν εναποτεθεί τα οστά του «αείμνηστου Στρατάρχου πρίγκηπος Δημητρίου Υψηλάντου»¹³.

Αξίζει παιδιά μου να διαβάσετε και να μάθετε για τη ζωή και τη δράση του Δημ. Υψηλάντη (ήταν αδερφός του Αλεξάνδρου Υψηλάντη), που πέθανε στα 40 χρόνια του κατά τη διάρκεια των εργασιών της Εθνοσυνέλευσης στην Πρόνοια το 1832, διαβάστε και θα βρείτε πλήθος στοιχείων και αξιόλογων ιστορικών παραδειγμάτων.

Ανηγέρθη λοιπόν το μνημείο, εδώ, στην Πλατεία Πλατάνου (το 1843) και έμεινε 100 περίπου χρόνια στην ίδια θέση.

Το θυμόμαστε ακόμα κι εμείς και δεν μπορούμε να ξεχάσουμε την επιγραφή στη μαρμαρίνη πλάκα που έχει τοποθετηθεί σε εμφανές σημείο για να τη διαβάσουν οι μαθητές και όσοι περνούν. Τη θυμόμαστε ακόμα πολύ καθαρά¹⁴:

12. Αφού δεν υπήρχαν αρκετοί δάσκαλοι για να λειτουργήσουν τα σχολεία, η μέθοδος αυτή προβλέπει: «χρησιμοποίησις μεγαλύτερων κατά την ηλικίαν και ευφρεστέρων μαθητών προς διδασκικήν και παιδαγωγικήν καθοδήγησιν μικροτέρων και αφρεστέρων («Γενική παγκόσμιος εγκυκλοπαίδεια» Πάπυρος-Λαρούς, τ. Β', σελ. 524). Για το «Αλληλοδιδασκτικό» Σχολείο γίνεται αναφορά και στο βιβλίο του εκλεκτού συγγραφέα-ιστορικού κ. Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Μουσική παιδεία και ζωή στο Ναύπλιο» (18ος-20ος αιώνας), Έκδοση Δήμου Ναυπλιέων, 1994, σελ. 18.

13. Βλέπε περισιπούδαστο άρθρο του εκλεκτού επιστήμονα και ιστορικού κ. Δημ. Χ. Γεωργοπούλου στο τεύχος Ι (1992) της έκδοσης του Δήμου Ναυπλιέων «Ναυπλιακά Ανάλεκτα» (σελ. 220-233) με τίτλο «Το Μνημείο του Δ. Υψηλάντη στο Ναύπλιο».

14. Στο άρθρο αυτό του κ. Δ. Χ. Γεωργόπουλου όσον και στην σχετική αναφορά του ιστορικού Μιχ. Λαμπρινίδου για το μνημείο του Δ. Υψηλάντη («Η Ναυπλία», σελ.

«ΟΥΚ ΑΘΑΝΑΤΟΥΣ ΣΦΙΣΙ ΤΟΥΣ ΠΑΙΔΑΣ
ΕΥΧΟΝΤΑΙ ΓΕΝΕΣΘΑΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ
ΑΛΛ' ΑΓΑΘΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΚΛΕΕΙΣ»

–Καλά να σε ρωτήσω κάτι; αυτές τις λέξεις τις καταλαβαίνουν τα παιδιά και οι μεγάλοι εκείνης της εποχής; Γι' αυτούς δεν τα γράφανε:

Φωτογραφία από το βιβλίο της Σέμνης Καρούζου, «Το Ναύπλιο»

–Εμείς ακόμα, που βγάλαμε Γυμνάσιο και λύκειο, δυσκολευόμαστε να δώσουμε το νόημα ιδιαίτερα στις λέξεις «αγαθούς και ευκλείς» φαντάσου εκείνοι, που μόλις ξεκόψανε από τα Τούρκικα και τα Ρωμέϊκα!

–Ακούστε, παιδιά μου, το θέμα είναι τεράστιο και δεν μπορούμε να το συζητήσουμε τώρα, πίνοντας πορτοκαλάδα και κόκα-κόλα κάτω από τον Πλάτανο. Θα βρούμε ευκαιρία να τα πούμε.

Άλλωστε μη ξεχνάτε ότι από πολύ παλιά –και σήμερα ακόμα– έχει επικρατήσει να γίνεται αναφορά σε ρητά, αποφθέγματα ή αποσπάσματα από γραφτά των Αρχαίων Ελλήνων, κι όχι μόνο, των ρητόρων, φιλοσόφων, δραματουργών και συγγραφέων όπου μέσα σε λίγες λέξεις συμπυκνώνονται τεράστια νοήματα, σοφία και απέραντη γνώση.

Πάντως η μαρμαρίνη αυτή επιγραφή αν την αποδώσουμε στην «καθολοιμένη» ή όπως λέτε εσείς αν την «μεταφράσουμε», λέει:

331) έχει παραλειφθεί από το επίγραμμα η λέξη «ΣΦΙΣΙ»... Παραθέτω και την φωτογραφία Νο 146 από το λεύκωμα της Σέμνης Καρούζου «Το Ναύπλιο» (έκδ. Εμπορικής Τραπεζής, 1979).

Οι γονείς δεν εύχονται τα παιδιά τους να γίνουν αθάνατα
αλλά (να γίνουν) γενναία (αυτή είναι η έννοια του «αγαθός»)
και δοξασμένα. (δηλ. γεμάτα δόξα-«κλέος»)

Μετά το τελευταίο πόλεμο το μνημείο μεταφέρθηκε στην «Πλατεία των Τριών Ναυάρχων» (πάλι μπροστά σε Σχολεία) στο έμπα του «Μεγάλου Δρόμου» όπου και μπορείτε να το χαρείτε και να διαβάσετε την επιγραφή.

Το Τζαμί αυτό έγινε αργότερα και για πολλά χρόνια κινηματογράφος¹⁵ και τώρα χρησιμοποιείται από το Δήμο σαν Πολιτιστικό Κέντρο, ενώ διατηρεί τον τίτλο του παλιού Σινεμά και είναι πασίγνωστο ως «Τριανόν».

–Είδαμε και είπαμε μερικές κουβέντες για τα «ξένα» (Βενετσιάνικα και Τούρκικα) κτίσματα εδώ στην Πλατεία του Πλατάνου, ας μείνουμε τώρα για λίγο και στα άλλα, τα Αναπλιώτικα σπίτια που πλαισιώνουν τον χώρο.

–Εκεί απέναντι που είναι η Εθνική Τράπεζα, ένα κτίριο ολωσδιόλου αταίριαστο με τη φύση και τη μορφή της Πλατείας. Άκου Μινωϊκές κολώνες πλάι στα βενετσιάνικα τόξα και τα νεοκλασικά αρχοντικά! Εκεί ήταν το σπίτι της Καλλιόπης Παπαλεξοπούλου¹⁶.

15. Ήταν ο μοναδικός χειμερινός κινηματογράφος στ' Ανάπλι (το «Τριανόν» υπό την διεύθυνση του ζεύγους Πανοπούλου) και λειτούργησε για δεκαετίες ως το μόνο σημείο μιάς κάποιας διαφορετικής νότας στη μονοτονία της εποχής. (Για μας τους μαθητές του Γυμνασίου η είσοδος επιτρεπότανε –και για τα «κατάλληλα έργα» –μόνο με έγγραφη άδεια του Γυμνασιάρχη μας. Στο χαρτάκι που μας έδινε ο αείμνηστος Δεμοίρος - χάριν συντομογραφίας το «κινηματογράφος» γραφότανε «κιν/φρον» (Λέξη που έχει μείνει ακόμα στο μυαλό μας...). Πολύ αργότερα λειτούργησε για μερικά χρόνια ένας δεύτερος (του Χουντάλα), εκεί πλάι στο Πάρκο στο παλιό εργοστάσιο του Πατσόπουλου: «η Αίγλη». Σήμερα δεν υπάρχει στ' Ανάπλι χειμερινός κινηματογράφος! Στην αίθουσα του «Τριανόν» γίνονταν και θεατρικές ή άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις των σχολείων και των πνευματικών Συλλόγων. Αξέχαστη έχει μείνει η γιορτή για τον Κωστή Παλαμά στην Κατοχή (26-5-1943) που περιγράφει στο βιβλίο του «Έτσι... σαν παραμύθι - Στην Πρόνοια τ' Αναπλιού» ο Θ. Κ. Κοϊνης (σελ. 170-177).

16. Έχουν γραφεί πάρα πολλά για τη μυθιορθηματική ζωή της Κυρά-Καλλιόπης και καλό είναι να ανατρέξει κανείς στις πηγές για περισσότερα στοιχεία όπου θά'βρει «Νιάτα-Ομορφιά-Πλούτη-Αυτοθυσία-Ιδανικά-Ηρωϊσμό-Ανθρωπισμό και Ανιδιοτέλεια». Να πως την περιγράφει ο ιστορικός Επαμ. Κυριακίδης, «Ιστορία του σύγχρονου Ελληνισμού», Αθήνα 1892, που την γνώρισε ο ίδιος στα Ναυπλιακά: «Η γυνή αυτή θυγάτηρ του Καλαμογάρτου και χήρα Γερουσιαστού πενήντα ετών, αλλ' ακμαία διασώζουσα τα ίχνη παρωχημένης καλλονής, συνενούσα την γυναικείαν γλυκύτητα προς την ανδρικήν ευτολμίαν, ήτο υπέροχος των συνήθων γυναικών, εύλωπτος, πεπαιδευμένη, ιεροφάντης των στασιαστικών ιδεών, κατέστησε τον οίκον αυτής το κέντρον της συνωμοσίας. (Τόμος Β', σελ. 127). Και *Η Σέμνη Καρούζου* στο βιβλίο της «Το Ναύπλιο» σαν σε συνέχεια των

Αξίζει να μείνει κανείς στην ιστορία-θρύλος της γυναίκας αυτής που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων ιδιαίτερα στην αντιοθωνική κίνηση με τη «Ναυπλιακή Επανάσταση» (1 Φεβρουαρίου έως 6 Απριλίου 1862) μέχρι το διώξιμο του Όθωνα (12-10-1862).

Την Κυρά-Καλλιόπη την είχε γνωρίσει η γιαγιά μας (προγιαγιά σας) η Ανθή¹⁷ και πολλές φορές μίλαγε για την καλοσύνη της.

Να φανταστείτε ότι όλη της την περιουσία την έδωσε στον Αγώνα –μαζί και τα παιδιά της– κι όταν πέθανε ο άντρας της –που ήταν Γερουσιαστής και Δημόσιος Υπάλληλος– ο Όθωνας αρνήθηκε να της δώσει τη σύνταξη που δικαιούτο. Αργότερα η Εθνοσυνέλευση της πρόσφερε 1.000 δρχ., σαν τιμητική σύνταξη που αυτή αρνήθηκε γιατί ήταν πολλά και πήρε μόνο 500 δρχ. που τα διέθετε σε αγαθοεργίες και στη... γιαγιά μας!

Τώρα έστησαν τη μαρμαρίνη πλάκα με λαξευμένη τη μορφή της και το μπαλκόνι της. Πλάι της στέκεται και το Βενετσιάνικο «λιονταρόγατο»!¹⁸.

Από τον αγώνα της «Χρυσής Νεολαίας» τ' Αναπλιού, με την Καλλιόπη Παπαλεξοπούλου και τους άλλους «προοδευτικούς της εποχής» φτάσαμε στα γεγονότα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 στην Αθήνα.

Υποχρέωσαν τον Όθωνα και τους υποστηρικτές του να αποδεχθούν το «Σύνταγμα» για να πάψει να είναι «Ελέω Θεού - Βασιλεύς της Ελλάδος» (όχι των Ελλήνων) μέχρις ότου κι αυτός και οι Βαυαροί του εγκατέλειψαν τη χώρα.

Είναι μεγάλες στιγμές της ιστορίας μας τα γεγονότα της περιόδου αυ-

πιο πάνω: «Υστερα από την εκθρόνιση του Βασιλιά, ήρθε στην πρωτεύουσα. Την υποδέχτηκαν θριαμβευτικά γεμάτοι ενθουσιασμό οι κάτοικοι. Παρευρέθηκε στην Εθνική Συνέλευση από ένα θεωρείο και όρθιοι οι βουλευτές την χειροκρότησαν αρκετήν ώρα. Η κυρά-Καλλιόπη ήταν η ίδια η ενσάρκωση του ακατάβλητου δημοκρατικού πνεύματος του ελληνικού λαού. Υστερα από την επίσκεψη στην πρωτεύουσα και τη θριαμβευτική υποδοχή της εγύρισε στο Ναύπλιο και δεν βγήκε ποτέ από το σπίτι της Πλατείας Συντάγματος από το 1863 έως το 1890, που πέθανε. Ήταν σχεδόν εκατό χρόνων, αλλά το πρόσωπό της έμενε ακόμη αυτιδίωτο. Φορούσε πάντα ένα μεταξωτό φόρεμα και ένα βελούδινο πανωκόρι. Στην πλάτη της έπεφταν οι δύο πλεξούδες της που έμεναν θαυμαστά μαύρες σαν του κοράκου τα φτερά. Τώρα κοιμάται κάτω από τη σκιά του βενετσιάνικου λιονταριού στο κοιμητήρι του Ναυπλίου» (σελ. 94).

17. Βλέπε *Θοδωρή Κοϊνή* «Έτσι... σαν παραμύθι - Στην Πρόνοια τ' Αναπλιού», σελ. 212.

18. Έτσι «ονομάζει» τα Βενετσάνικα λιοντάρια που σώζονται στ' Ανάπλι η Σέμνη Καρούζου και αφιερώνει ξεχωριστό κεφάλαιο στο βιβλίο της «Το Ναύπλιο» (σελ. 44).

τής και πρέπει να διαβάζονται και να μελετούνται από όλους και ξεχωριστά από τους νέους.

Σε ανάμνηση των ιστορικών αυτών γεγονότων και της συμμετοχής τ' Αναπλιού στη σημαντική αυτή αλλαγή, αποφασίστηκε και η «Πλατεία Πλατάνου» να μετονομασθεί σε «Πλατεία Συντάγματος». Και έμεινε μέχρι σήμερα, ευτυχώς (!!). Γιατί θα μπορούσε κι αυτή νάχει πάρει το όνομα κανενός ή καμιάς Υπουργού - Πρωθυπουργού ή βασιλιά ή Εθνάρχου ή ξέρω γω ποιανού άλλου... Το ίδιο δεν έγινε και με τον Μεγάλο δρόμο; Πήρε το όνομα «Βασιλέως Κωνσταντίνου» που μόνο στις ταχυδρομικές διευθύνσεις κρατιέται, αφού οι Αναπλιώτες και οι επισκέπτες τους όλοι, μόνο σαν Μεγάλο δρόμο τον ξέρουν κι έτσι τον προσδιορίζουν...

Αλλά πριν συνεχίσουμε κι εμείς το σεργιάνι μας και μπούμε σ' αυτόν τον «μεγάλο δρόμο» ας ρίξουμε μια ματιά και στα άλλα κτίρια. Έχουν κι αυτά την ιστορία τους.

Όπως ίσως έχετε προσέξει σε όλα σχεδόν τα παλιά Αναπλιώτικα σπίτια –μικρά ή μεγάλα– υπάρχουν μπαλκόνια. με μαρμαρίνα στηρίγματα και γερή βάση με σιδερένια κάγκελα –πραγματικά καλλιτεχνήματα. Σε πολλά είναι χαραγμένος και ο χρόνος χτισίματος. Αυτά τα μπαλκόνια με τα μέσα και τα υλικά της εποχής εκείνης μαρτυρούν μεράκι, μαστοριά και ομορφιά που δίνουν πάρα πολλά στοιχεία και στους σημερινούς μελετητές και τους αρχιτέκτονες.

Αυτά τα Αναπλιώτικα μπαλκόνια πόσο έχουν τραγουδιστεί και πόσα έχουν γραφτεί για την ομορφιά τους μα πιότερο για τις γλάστρες τους και τα γεράνια και τα βασιλικά τους...

–Αλήθεια, παιδιά μου, τώρα που τό'φερε η κουβέντα, τί ήταν κι αυτό που τους ήρθε και φυτέψανε σε κάθε γωνιά και τόπο, εκείνα τα αναρριχώμενα ξενόφερτα φυτά –τις «βουκαμβίλιες!»; ...Κρύψανε τα μπαλκόνια και σβήσανε την προοπτική του βάθους και τις ομορφιές της πελεκητής πέτρας στ' αγκωνάρια της κάθε ταιριαστής γωνιάς... Κρίμα και πάλι κρίμα! Μία κοντά στα τόσα άλλα προσπάθεια ν' αλλάξουν και κάτι ακόμα απ' ότι απόμεινε απ' το δικό μας τ' Ανάπλι...

Πλάι στο «άχαρο αρχιτεκτονικά» κτίριο που στεγάζει την Εθνική Τράπεζα υπήρχε το ταχυδρομείο –τα «Τ.Τ.Τ.»— και απέναντί μας, εδώ που στο ισόγειο βλέπουμε τη «Λαϊκή Τουριστική Τέχνη» στεγαζότανε η Νομαρχία (Αργολιδοκορινθίας τότε).

Πόσα δεν μας θυμίζουν τα κτίρια αυτά αφού άλλωστε σ' αυτή την πλατεία και στον «Μεγάλο Δρόμο» ήταν συγκεντρωμένη όλη η διοικητική

και οικονομική ζωή της πόλης. Μα και η «κοσμική» ζωή.

Γέμιζε η πλατεία –ιδιαίτερα τα σαββατοκύριακα και τις γιορτές– από εκατοντάδες περιπατητές. Κάνανε την καθιερωμένη «βόλτα» τους. Ναι ήταν το λεγόμενο στα απλοελληνικά «νυφοπάζαρο» του χειμώνα γιατί το καλοκαίρι μεταφερότανε –όπως τώρα– στην παραλία!

Άσε που όταν σχολάγε το Γυμνάσιο ήταν απαραίτητο –οπωσδήποτε– πρώτα να γίνει η «βόλτα» στο Μεγάλο Δρόμο και στην Πλατεία και κατόπιν η επιστροφή στα σπίτια... Πόσες συζητήσεις και πόσα ζητήματα δεν λύσαμε στις βόλτες αυτές!

Πόσα όνειρα και σχέδια δεν καταστρώναμε στον ποδαρόδρομο και πόσα απ' αυτά δε έπαιξαν το ρόλο τους στη ζωή μας...

–Παιδιά μου, η Πλατεία Πλατάνου –Συντάγματος– και ο Μεγάλος Δρόμος στάθηκαν σημαντικοί «σταθμοί» για τη γενιά μας και μακάρι να 'γραφαν κι άλλοι για τις μέρες εκείνες...

Άσε που πάντοτε όταν διασχίζουμε το χώρο αυτό –κι ας τον έχουν αλλάξει τόσο άσχημα τώρα– ο νους ξεστρατεύει στη θύμηση της φιλικής «παρέας» του τότε... Και να σκέφτεσαι πως όλοι σχεδόν έφυγαν για πάντα με τόσο τραγικό τρόπο από κοντά μας...¹⁹

Ξέρετε η «βόλτα» γινότανε πάντοτε προς την πλευρά της Τράπεζας γιατί απέναντι ήταν το «Μεγάλο Καφενείο» όπου συγκεντρωνόταν η «αφρόκρεμα» της Αναπλιώτικης κοινωνίας κι αργότερα οι στρατιωτικοί!

–Ναι εκεί που είναι τώρα το ιταλικό «ρεστοράντε» με τ' όνομα των όμορφων λουλουδιών «τα Νούφαρα» με την όμορφη ευρύχωρη σάλα και τους μεγάλους καθρέπτες. Πόσες δόξες δεν έχει δει αυτή η αίθουσα και πόσοι δεν έχουν γράψει γι' αυτήν και την ιστορία της...²⁰

Πλάι στα τωρινά «Νούφαρα» το σπίτι του Γιαννόπουλου. Εκεί και το φαρμακείο με τις όμορφες παλιές βιτρίνες και το μαρμάρινο γουδί όπου οι «φαρμακοτρίφτες» φτιάχνανε μόνοι τους τις συνταγές των γιατρών. Πόσο αλλιώς η μυρουδιά όταν πέρανες απ' έξω!

Βέβαια –όπως καταλαβαίνετε– και όλα τα φαρμακεία τ' Αναπλιού ή-

19. Και στα δύο βιβλία του Θ.Κ.Κ., «Έτσι... σαν παραμύθι» (στην Πρόνοια τ' Αναπλιού και Μνήμες Αγώνων) αφιερώνονται πολλές σελίδες για την «παρέα», για τον Μάκη Εύδη, τον Γιώργο Καζά, τον Γιαννάκη Λυκομήτρο, τον Αντώνη Παλαβιτσινή, τον Μάνο Τσαγκαράκη, τον Κώστα Πατρίκιο...

20. Στο βιβλίο του «Μουσική παιδεία και ζωή στο Ναύπλιο» (έκδ. Δήμου Ναυπλιέων, 1994) ο εκλεκτός συγγραφέας κ. Γεώργιος Αθ. Χώρας, παραθέτει σημαντικά ιστορικά στοιχεία για το «Μεγάλο Καφενείο» (σελ. 42 κ.ά.).

ταν μαζεμένα εδώ γύρω. Αλλά θα μιλήσουμε γι' αυτά, όταν συνεχίζοντας το σεργιάνι μας, μπορούμε στο Μεγάλο Δρόμο, μια και η ώρα πέρασε και η βουή από το παιδολάσι που μαζεύεται γύρω από την μαύρη πέτρα²¹ και απ' τα φαγάδικα δεν μας αφήνει ν' απολαύσουμε το... παραμύθι μας.

Βγαίνοντας λοιπόν από την Πλατεία Συντάγματος –του Πλατάνου– συναντάμε την άλλη μεγάλη αίθουσα του παλιού Αναπλιού, εδώ στο τωρινό εστιατόριο «Ελλάς» (ισόγειο του ξενοδοχείου «αι Μυκήναι»). Για την αίθουσα αυτή έχουν γραφτεί πολλές σελίδες που αξίζει να τις διαβάσετε. Για την οικογένειά μας μάλιστα έχει ξεχωριστεί αξία αφού και ο προπάππος σας, για ένα μικρό διάστημα, είχε κάποια θέση στην εκμετάλλευσή της. Αλλά για όλα αυτά και όλα τα άλλα θα τα πούμε στην άλλη βόλτα μας.

21. Πολλοί την πέτρα αυτή την παρομοίωσαν με μικρογραφία της Κάμπας της Μέκκας. Αλλά εκεί απ' ό,τι διαβάζουμε την καθαρίζουν κάπου-κάπου, εδώ έχει γίνει τόσο γλιστερή από τα χεράκια των παιδιών που έχει χάσει και την στιλπνότητά της...

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΜΙΑΝΟΣ
Τεχνολόγος - Ήλεκτρολόγος
Τοπογράφος

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ

Η ΧΟΡΩΔΙΑ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Θεώρησα υποχρέωσή μου να αναφερθώ στο ιστορικό της παρουσίας της μεγάλης χορωδίας του καθεδρικού ναού της πόλεώς μας, από την όποιαν έχουν περάσει σημαντικές προσωπικότητες του χορωδιακού χώρου. Η προαναφερόμενη χορωδία προϋπήρχε προ του 1940 και ιδρυτής της υπήρξε ο πασίγνωστος μαέστρος Νεοφώτιστος.

Μέλη της χορωδίας ήσαν την εποχή εκείνη οι κάτωθι μελίφθογοι του Άναπλιού:

TENORI

1. Πρίντεξης
2. Μπέλιας Δημ.
3. Κοφινιώτης Δημ.
4. Καραθάνας Δημ.
5. Παλαιολόγος Κων/νος

SIKONDI

1. Σαγκιώτης Άνδρέας
2. Μπακούρης Τάκης
3. Μερτζιώτης Μέμος
4. Σιβίλιας Γιάννης
5. Δεϊλάκης Μπάμπης

ΒΑΡΥΤΟΝΟΙ

1. Λυκίδης Κων/νος
2. Άναστασίου Κων/νος
3. Καλαμποκίδης Κων/νος
4. Μπέκας Γεώργιος
5. Ρουκουνιώτης Γεώργιος
6. Παπαδόπουλος Νικόλαος

BASSI

1. Ματζαράκης Τάκης
2. Άγρίμης Άνδρέας
3. Φυδάς Κων/νος
4. Λοῦμος Γεώργιος
5. Κατσούλης Χαρίλαος
6. Κόκκινος Βασίλειος
7. Βαγιανᾶς Ίωάννης
8. Άναστασίου Δημήτριος
9. Μπάρακλης Γεώργιος

Τους χορωδούς συνάδευε στο πιάνο ή Έλλη Παπαρτεμίου - Άναγνωστοπούλου.

Μετά την αναχώρηση του Νεοφώτιστου για Κόρινθο, την διεύθυνση της χορωδίας ανέλαβε ο αρχιμουσικός και καθηγητής κ. *Βασίλης Χαραμής* μέχρι το 1946. Έδω πρέπει να σταθούμε με σεβασμό στο δάσκαλο και καθηγητή μας στα μαθητικά χρόνια του Γυμνασίου. Ακαταπρόνοητος και ανιδιοτελής, προσφέρει μέχρι σήμερα τις υπηρεσίες του σαν Μαέστρος στην αξιόλογη χορωδία της Παναγίας, στην Φιλαρμονική του Δήμου Ναυπλίου και τελευταίως στην νεοϊδρυθείσα Δημοτική χορωδία του Ναυπλίου.

Από το 1946 η χορωδία του αγίου Γεωργίου, λόγω του έμφυλου πολέμου διαλύεται. Τα έναπομείναντα μέλη της χορωδίας εύρισκαν την θέση τους στο δεξιό Ψαλτήρι, όπου μαέστρος ήταν ο *Γεώργιος Κανελλόπουλος*. Από την χορωδία του Αγ. Γεωργίου δημιουργήθηκε ένα ανεπανάληπτο τρίο τραβαδούρων, που το αποτελούσαν ο Κώστας Ρουκουनिώτης, ο Μπάμπης Δειλάκης και ο Ντίνος Καλαμποκίδης, οι οποίοι με συνοδεία κιθάρας και χαβάγιας γέμιζαν τα σελινόφωτα βράδια τα στενοσόκακα και καντούνια του Ναυπλίου με τις μαγικές φωνές τους.

Επίσης και στον αγ. Νικόλαο Ναυπλίου υπήρχε χορωδία υπό την διεύθυνση του αρχιψάλτη *Βασίλη Μανεισιώτη*. Μέλη της υπήρξαν οι αδελφοί Μανεισιώτη Χρίστος και Μανώλης, οι αδελφοί Παναγιωτόπουλοι: Γεώργιος και Αριστοτέλης, ο Κομιανός Πέτρος, ο Ίάκωβος ο Σίγγελ, ο Αντώνης ο Νόνης και άλλοι, που μου διαφεύγουν τα όνόματά τους. Επίσης και ο Ιερός Ναός της αγίας Τριάδος είχε την χορωδία του με μαέστρο τον *Ανδρέα Σαγκιώτη*.

Το 1953 η χορωδία του αγ. Γεωργίου ανασυντάσσεται με μαέστρο τον Αντώνη Σαμαρτζή, ύπολοχαγό Μηχανικού-σύζυγο της Ναυπλιώτισσας Βασιλικής Ξενίδου. Μετά παρέλευση 2 ετών η χορωδία, λόγω προβλημάτων, μετατίθεται στην Αγία Τριάδα Προνοίας, όπου ψάλλει για ένα περίπου χρόνο. Δυστυχώς η μετάθεση του Α. Σαμαρτζή έγινε αιτία και πάλι να διαλυθεί η χορωδία.

Το 1983 ο άειμνηστος Θεολόγος καθηγητής *Γεώργιος Παναγιωτόπουλος* μαζί με τον Πέτρο Κομιανό, τοπογράφο ΔΕΗ, αναδιοργανώνουν την χορωδία υπό την δική του διεύθυνση σε μουσικά πρότυπα της φημισμένης χορωδίας του Αγ. Γεωργίου Καρύκη Αθήνας, όπου και οι δύο υπήρξαν μέλη της, υπό την διεύθυνση του τενόρου της Λυρικής Σκηνής Αθηνών *Αλέκου Θεοφιλόπουλου*. Το 1986 η χορωδία αποκτά νομική υπόσταση και το νέο Διοικητικό Συμβούλιο με πρόεδρο τον Κομιανό Πέτρο ιδρύει το πολιτιστικό και το τμήμα των τραβαδούρων, με μαέστρο τον ακαταπρόνοητο *Μάνο Διαμαντή* από το Άργος.

Οι δραστηριότητες της χορωδίας του αγ. Γεωργίου Ναυπλίου, με την τριπλή μορφή της: την εκκλησιαστική με μαέστρο τον Τέλη Παναγιωτόπουλο, την πολιτιστική και των τραβαδούρων με τον Μάνο Διαμαντή, έχει δώσει πάμπολες συναυλίες στο έσωτερικό και εξωτερικό, έχει εκπροσωπήσει

τόν Δήμο Ναυπλίου, στις εκδηλώσεις του Δήμου Καλαμαριάς και έχει ψάλλει στον Άγιο Μηνᾶ Θεσσαλονίκης, όπου άφησε άριστες έντυπώσεις. Έντυπωσιακή ύπηρξε τότε και ή όμιλία του λογοτέχνη και κριτικού θεάτρου κ. Κώστα Καρακάση, εκπρόσωπου του Δήμου Ναυπλίου.

Η πανελλήνια άναγνώριση της χορωδίας είχε σαν αποτέλεσμα να ταξιδεύσουν μέχρι τό Ναύπλιο και να συμμετάσχουν στο εκκλησιαστικό της τμήμα, κατά την διάρκεια της Μ. Έβδομάδος, διάσημες προσωπικότητες της Λυρικής Σκηπής Άθηνών, όπως ό Γεώργιος Ζάκας, ό Εύγ. Γαλανίδης, ό Κρίνος και άλλοι πολλοί. Επίσης μάς έκανε την τιμή να ψάλλει μαζί μας και ό βαθύφωνος της Μετροπόλιταν Όπερας ό κ. Νικόλαος Ζαχαρίου.

Τέλος ή χορωδία του άγ. Γεωργίου αποτέλεσε μοναδικό δείγμα με την τριπλή μορφή της σε πανελλήνια κλίμακα. Οί πολλαπλές επιτυχίες της αποτελούν έργον της άνιδιοτελούς προσφοράς των μελών και των έκαστοτε μαέστρων της. Στην ιστορική αυτή άναδρομή της δραστηριότητας της χορωδίας με βοήθησε τά μέγιστα ό εύγενέστατος Ναυπλιώτης κ. Ντίνοσ Καλαμποκίδης και τόν εύχαριστώ θερμά.

ΜΕΛΗ ΝΑΥΠΛΙΑΚΗΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ:

SOPRANO

1. Δούκα Εύαγγελία
2. Γεωργᾶ Μαρία
3. Κακαρίκου Γεωργία
4. Καλατζή Χρυσάνθη
5. Καραλόγλου Σοφία
6. Λυμπέρη Έρω
7. Μέλλου Κική
8. Έυνοῦ Μαρία
9. Έυνοῦ Έφη
10. Φιλιππαίου Κική
11. Βούργλα Άθνασία
12. Βασιλείου Μηνάνα
13. Κορούλη Έωάννα
14. Κορούλη Κατερίνα
15. Γεωργᾶ Έίνα
16. Δαλιβίγκα Γιώτα

ALTO

1. Άντωνοπούλου Διδώ
2. Καρνέζη Χριστίνα
3. Κερασπούλου Μαρία
4. Κομιανού Μαρία
5. Μαροκοπούλου Γιόλα
6. Παπαθανασίου Καλλιόπη
7. Σίγγελ Φωτεινή
8. Σίγγελ Κατερίνα
9. Έυνοῦ Ντίνα
10. Λάσκαρη Χριστίνα
11. Σκαρβέλη Βικτωρία
12. Σκαρβέλη Άσπασία
13. Μπιμπίκου Μαίρη
14. Θαλασσοχώρη Κατερίνα
15. Τρουπή Χαρούλα
16. Ζάχου Έσμήνη

TENORI

1. Άνυφαντή Ντίνα
2. Γερασίμου Μαρία

BASSI

1. Βαγιανᾶς Έωάννης
2. Γεωργᾶς Έωάννης

3. Γραμματικόπουλος Εὐάγγελος	3. Δημόπουλος Γεώργιος
4. Δημοπούλου Ματίνα	4. Κομανός Πέτρος
5. Ζάχου Ἰσμήνη	5. Κορούλης Νικόλαος
6. Λαδόπουλος Στέλιος	6. Μπιμπίκος Βασίλειος
7. Λυμπέρης Κων/νος	7. Μαντζούνης Ἀνδριανός
8. Οὐλῆ Ἀδαμαντία	8. Πανόπουλος Δημήτριος
9. Τριανταφύλλου Ἀδαμαντία	9. Σίγγελ Ἰάκωβος
10. Κομανός Παῦλος	10. Μπάρακλης Γεώργιος
11. Λιγνός Δημήτριος	11. Χριστόπουλος Δημήτριος
12. Κυριακόπουλος Στέλιος	12. Διόλας Νικόλαος
13. Μουταφίδης Γεώργιος	13. Σταθογιαννόπουλος Θεόδ.
14. Δαλιβίγκας Γεώργιος	14. Δημητρίου Σπύρος
15. Ἀλεξίου Ἡλίας	15. Καλαμποκίδης Ντίνος
16. Μπασάκου Ἄννα	16. Καλαμποκίδης Ἀναστάσιος
17. Τριανταφύλλου Ἰωάννα	17. Ραγκαβᾶς Νικόλαος
	18. Ἡλίας Νικόλαος

Ἡ χορωδία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Στά χαλαιπὰ ἐκεῖνα χρόνια –χειμῶνας τοῦ 48– ἡ πατρίδα δοκιμάζονταν ἀπὸ νέες περιπέτειες καὶ σύναζε τὶς δυνάμεις τῆς γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν καινούργια ἀπειλή.

Τότε εἶναι ποὺ μᾶς κάλεσαν ἐφεδρους στρατιῶτες στὴν Κόρινθο καὶ συγκροτήσαμε τὸ 54 ἑλαφρὸ τάγμα πεζικοῦ.

Χωρὶς καθυστέρηση ἐπίτακτα φορηγὰ μᾶς ἀνέβασαν στὶς δασωμένες πλαγιές τοῦ Μαίναλου στὰ κακοτράχαλα χοροζάλογκα καὶ στρατοπεδεύσαμε πάνω ἀπὸ κάποιον, δὲν θυμᾶμαι ὄνομα, χωριουδάκι μὲ τὰ πέτρινα σπίτια, τὶς στέγες ἀπὸ πλάκες, τὰ στενορύμια καὶ τὸ ἐκκλησάκι.

Ἡ ζωὴ ἐκεῖ πάνω πρωτόγονη, ἀνήσυχη, σκληρὴ ἐνῶ οἱ δασωμένες ρεματιές κρύβαν τὸν ἐνδεχόμενον αἰφνιδιασμὸ τῶν ἄλλων.

Οἱ σκοπιές τὶς νύχτες ἦσαν δύσκολες καὶ σκοτεινές καὶ τὸ κρῦο περὶνιαζε τοὺς φαντάρους μέχρι τὸ ξημέρωμα, ποὺ ἡμέρωνε τὸ τοπίο καὶ διασκέδαζε τὴν ἔνταση τῆς βάρδιας.

Εἶμουν κ' ἐγὼ ἐκεῖ σκοπὸς καὶ σὰν ξημέρωσε τράβηξα γιὰ τὸ ἀντίσκηνο ὅταν τὴν εἶδα. Μιὰ μαυροφορεμένη γερόντισσα ἀνέβαινε μὲ κόπο τὸ στρατόπεδο. Ἄλτ! τὴ σταμάτησα καὶ ρώτησα: ποὺ πᾶς; Ἡ ἀπάντηση μὲ ξάφνιασε: Στὸ παιδί μου εἶπε. Νόμισα πῶς ἔλεγε γιὰ κάποιον στρατιώτη τοῦ τάγματος καὶ ἐπέμεινα: Ποὺ εἶναι ὁ γιός σου;

Ἡ ἀπάντηση ἦταν μονολεκτική: ἦταν εἶπε καὶ ἔσκυψε τὸ κεφάλι βουρκομένη. Κατάλαβα καὶ τὴν συνόδεψα στὸ «παιδί τῆς». Ἐκεῖ ἀνάμεσα σὲ πουρνάρια καὶ ρεῖκια εἶδα τὸ σταυρὸ καὶ διάβασα τὴν ἱστορία ἐκείνου. Σκοτώθηκε ἐκεῖ φυλάσσοντας τὶς νέες Θερμοπύλες.

Ἡ μάνα γονάτισε, καθάρισε τὸν τάφο ἀπὸ τὰ ἀγριόχορτα, ἄναψε τὸ καντύλι καὶ σὰν τελείωσε μὲ κοίταξε μὲ ἰκεσία καὶ ρώτησε: Θὰ μὲ ἀφίνεις γιέ μου νᾶρχομαι στὸ παιδί μου τὸ μονάκριβο;

Δὲν ἦταν στὸ χέρι μου αὐτὸ καὶ οἱ διαταγές ἀπηγόρευαν στοὺς πολίτες νὰ πλησιάζουν, ἀλλὰ ἐκεῖνη περιμένε μὲ ἀγωνία, ἐνῶ τὸ βλέμμα μου πρόδιδε λανθάνουσα συναίνεση καὶ ἡ μάνα ἄρπαξε τὸ χέρι μου νὰ τὸ φιλήσει, μὰ δὲν τὴν ἄφισα καὶ ἐκεῖνη ἔγυρε πάνω στὸν τάφο καὶ ἔκλαιγε τὴ μοῖρα τῆς.

Ἄργότερα στὸ συσσίτιο τὴν εἶδα νὰ κατεβαίνει καὶ βιάστηκα νὰ τῆς προσφέρω τὸ φαῖ μου, ποὺ ὅμως ἀρνήθηκε, ἀλλὰ ἐπέμεινα καὶ σχεδὸν τὴν πίεσα νὰ δεχθῆ καὶ ὁ τρόπος, ποὺ ἔτρωγε, ἔδειχνε πόση ἀνάγκη εἶχε.

Τὴ σκηνὴ τὴν εἶδαν οἱ ἄλλοι φαντάροι, ἔμαθαν τὸ χαμὸ τοῦ στρατιώτη ἐκείνου καὶ σιγὰ-σιγὰ, μὲ τὴν ἀνοχή τοῦ διοικητῆ καὶ τὴν φροντίδα τῶν πρωϊνῶν σκοπῶν, ἡ μάνα ἦταν κοντὰ στὸ παιδί της καὶ περιελήφθη στὸ συσσίτιο τοῦ τάγματος, ὥστε ἂν καμιὰ φορὰ ἀργοῦσε νὰ φανεῖ, τὸ πιάτο της τὸ κρατούσαμε ὡς «δικαιολογημένη μερίδα».

Μᾶς ἔγινε ἀπαραίτητη μέχρι νὰ ἀνησυχοῦμε, ἂν κάποτε δὲν μᾶς ἐπισκέπτετο. Ἔμαθε τὰ ὀνόματά μας καὶ γιὰ ὅλους εἶχε ξεχωριστὴ φροντίδα καὶ ἂν κάποιος ἀπὸ μᾶς ἀρρώσταινε τὸν παράστεκε ἡ μάνα, τοῦ ἔδινε τὰ γιατροσόφια της καὶ ἂν τὰ πράγματα δυσκόλευαν, τὸν ξεμάτιαζε!

Ἦταν σεβαστὴ καὶ ἀξιοπρεπὴς γεμάτη στοργὴ γιὰ ἐμᾶς ποὺ τὴ θεωρούσαμε σὰν ἄλλη μάνα μας. Κάποια ἡμέρα θέλησα νὰ τὴν πειράξω, νὰ τὴν προβληματίσω καὶ μὲ κάθε σοβαροφάνεια τῆς ζήτησα νὰ μὲ παντρέψει μὲ μιὰ καλὴ νέα καὶ τίμια κοπέλα τοῦ χωριοῦ.

Μὲ κοίταξε μὲ περιέργεια καὶ ἀπορία λέγοντας: Βρὲ σεῖς εἴσατε ὅλοι παντρεμένοι, τί νύφη μοῦ ζητᾶς;

Πράγματι οἱ περισσότεροὶ στρατιῶτες, λόγω ἡλικίας, ἦσαν σύζυγοι καὶ μὲ παιδιὰ, ὅμως ἐπέμεινα στὴν πρότασή μου, βεβαιώνοντας ὅτι εἶμουν ἄγαμος. Τὸ σκηνικὸ ἀμέσως ἄλλαξε. Μὲ περιεργάστηκε μὲ συμπόνια κούνησε τὸ κεφάλι μὲ σημασία καὶ μοῦ πέταξε: Τότε παιδί μου θὰ εἶσαι ἀπὸ τοὺς «μεινεσμένους», ἐκείνους δηλαδή ποὺ γιὰ κάποια ἀνωμαλία, συνήθως ἀνικανότητα, δὲν τοὺς δίνουν γυναῖκα καὶ «ξεμένουν».

Ἔδειχνε τόσο στενοχωρημένη γιὰ τὴν «ἀναπηρία» μου, ὥστε νὰ σπεύσω καὶ διαψεύσω τὰ περὶ γάμου μου καὶ τὰ περὶ τῆς ἀγαμίας μου συμπεράσματά της.

Τὸ πρόσωπό της φωτίστηκε καὶ ἡ χαρὰ της, ποὺ δὲν εἶμουν «μεινεσμένος» ἦταν ἐκδηλῆ.

Κάποτε ἤρθε διαταγὴ νὰ μετακινηθοῦμε σὲ ἄλλες βουνοπλαγιές.

Μὲ τὸ ξημέρωμα μαζέψαμε τὰ ἀντίσκηνα, φορτώσαμε στὰ μουλάρια τὰ βαρέα ὄπλα, οἱ ἀρβύλες χτύπησαν τὸ κακοτράχαλο μονοπάτι καὶ ξεκινήσαμε εἰς φάλαγγα κατ' ἄνδρα.

Τὸ στρατόπεδο μάκραινε, καθὼς προχωρούσαμε καὶ ἔδειχνε ἔρημο καὶ ἄδειο, ὅμως ἐκείνη ἡ γυναῖκα ἦταν ἐκεῖ καὶ μᾶς κατευόδωνε ὅταν κάποιος διέταξε: κεφαλὴ δεξιά. Ἔνας ἕνας οἱ φαντάροι γύριζαν τὸ κεφάλι καὶ ἀνταπέδωσαν τὸ χαιρετισμό, μέχρι ποὺ ἡ μορφή της ἔσβυσε.

Πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε καὶ κατὰ τοὺς βιολογικοὺς κανόνες ἡ μάνα ἐκείνη τοῦ λόχου θὰ ἔχει ἐκμετρήσει τὴν πικραμένη ζωὴ της.

Θὰ βρῆσκαται στὸν ἴδιο τάφο ἀγκαλιὰ μὲ τὸ μονάκριβο παιδί της, τὸν ἄγνωστο ἐκείνον στρατιώτη. Ὁ Θεὸς ἄς τὴν ἀναπαύει.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΜΑΛΕΒΙΤΗΣ

Η ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΡΑΘΩΝΑΣ - ΝΑΥΠΛΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Καραθώνα Ναυπλίου, αποτελεί ένα από τα πολλά εκκλησιαστικά μνημεία της Βυζαντινής περιόδου στον τόπο μας, για τα οποία οι περισσότεροι αγνοούμε όχι μόνο την ιστορία τους αλλά και την ύπαρξή τους. Η μελέτη που ακολουθεί, αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος επιχειρείται μία παρουσίαση της διαλελυμένης αυτής Μονής, όπως σώζεται σήμερα, με στόχο να κινήσει το ενδιαφέρον των αναγνωστών αλλά και των ειδικών. Αξιοσημείωτο είναι ότι η επιστημονική έρευνα στάθηκε μέχρι σήμερα αδιάφορη για την ιστορία και τα αξιόλογα κτίσματα της Μονής αυτής, γεγονός που δυσχέρανε τη προσπάθεια μας, λόγω ακριβώς της έλλειψης σχετικής βιβλιογραφίας. Στο δεύτερο μέρος της μελέτης μας παρουσιάζονται αξιόλογες ειδήσεις για τη δράση της Μονής Μεταμορφώσεως κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης. Από αυτές αντλούμε ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με την θρησκευτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης του Ναυπλίου την εποχή εκείνη.

Στο σημείο αυτό αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω ειλικρινώς για την πρόθυμη προσφορά της γνώσης και της εμπειρίας του, τον κ. Γεώργιον Αθ. Χώρα, διότι χωρίς την ενθάρρυνσή του δε θα είχα επιδοθή στην παρούσα έρευνα. Επίσης ευχαριστώ πολύ τον καθηγητή της Βυζαντινής Ιστορίας στο Καθολικό Πανεπιστήμιο της Louvain (Βέλγιο), κύριο Παναγιώτη Γιαννόπουλο, για τη θερμή συμπαράστασή του κατά τα διαδοχικά στάδια μελέτης και σύνταξης της εργασίας μου αυτής.

Α΄. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΛΕΛΥΜΕΝΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΚΑΡΑΘΩΝΑΣ

1. Η τοπογραφία της Μονής

Η Μεταμόρφωση ή ο «Σωτήρ», όπως μονολεκτικώς δηλώνεται ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα στα σχετικά έγγραφα των γενικών Αρχείων του Κράτους (Γ.Α.Κ.) είναι προσιτή από το χωριό Τσέλο (τώρα Αγία Παρασκευή Ναυπλίας). Ο επισκέπτης θα πρέπει να ακολουθήσει ανατολικά του Ναυπλίου το δρόμο προς το Τολό και την Ασίνη (παλαιότερα Τζαφέρ-Αγά)¹, ωστόσο στρίφει δεξιά, για το χωριό Τσέλο, σύμφωνα με τη σχετική σήμανση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Το Τσέλο, η ονομασία του οποίου έχει ιταλική προέλευση και σημαίνει ουρανός (celo), δεν αναγράφεται στη Βενετική απογραφή του 1700, ούτε μνημονεύεται από τον Rouqueville (1814). Η ελληνική απογραφή του 1830 φανερώνει ότι κατοικούσαν εκεί νομάδες κτηνοτρόφοι².

Αφήνοντας πίσω την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής Τσέλου, ο περιηγητής θα πρέπει να ακολουθήσει αριστερά το δρόμο που οδηγεί στο εκκλησάκι του προφήτη Ηλία, το οποίο ορθώνεται επιβλητικά πάνω στο βουνό Αυγό. Η ονομασία του δόθηκε από τους Ενετούς, εξ αιτίας του σχήματος του. Στα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίζεται, ωστόσο και η ονομασία «Πιλάφι»³. Στη συνέχεια, σε ένα στενό, αγροτικό δρόμο θα ανηφορήσει στο καταπράσινο τοπίο, μέχρις ότου μια νέα επιγραφή του Υπουργείου Πολιτι-

1. Τζαφέρ Αγάς: Πρόκειται άραγε για τον Τούρκο Αγά, ο οποίος διέμενε στην γειτονική Αγία Μονή μαζί με την κόρη του και αρκετούς υπηρέτες; Ο αγάς αυτός κατά την τοπική παράδοση αν και επίσημα πίστευε στον Ισλαμισμό, ανεπίσημα όμως ήταν χριστιανός και λάτρευε τον ένα και αληθινό Θεό κρυφά, έχοντας, μάλιστα, ακόμα και εικόνες στο δωμάτιο του. Το μυστικό, όμως, του Αγά διέρευσε από την ίδια του την κόρη, η οποία πρόδωσε τον πατέρα της από εκδίκηση, επειδή ο τελευταίος δεν έδινε τη συγκατάθεσή του να παντρευτεί Τουρκαλβανό αξιωματούχο της αρεσκείας της. Με αιφνιδιαστική έρευνα στο σπίτι του Τζαφέρ Αγά επιβεβαιώθηκε η ενοχή του, αφού βρέθηκαν εικόνες και άλλα αντικείμενα –αποδεικτικά στοιχεία της χριστιανικής του πίστης. Η παρουσία του, πάντως, στο κτήμα της Αγίας Μονής δημεύθηκε. (Βλ. Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Η Αγία Μονή Αρείας Ναυπλίου εν τη εκκλησιαστική και πολιτική Ιστορία Ναυπλίου και Άργους», Αθήνα 1975, σελ. 142). Πρβλ. Ντιάνας Αντωνάκου - Τάκη Μαύρου, «Τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου», τόμος Α΄, Αθήνα 1976, σελ. 33.

2. Βλ. Ιωάννου Πέπα, «Μεσαιωνικές σελίδες της Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Αττικής», Αθήνα 1990, σελ. 277.

3. Βλ. Ντιάνας Αντωνάκου - Τάκη Μαύρου, όπου ανωτέρω, σελ. 34.

Από τον εσωτερικό διάκοσμο του Καθολικού της Μονής του Σωτήρος Καραθώνας - Ναυπλίου.

σμού θα του υποδείξει την σωστή κατεύθυνση, αριστερά, δίπλα από τα θερμοκήπια. Από το σημείο αυτό, ο μοναδικός δρόμος που ανοίγεται μπροστά, θα τον οδηγήσει στον προορισμό του, μέσα από ένα χαμάτινο δρόμο, που διαπερνά χωράφια με ελαιόδενδρα. Η διαδρομή αυτή, μοναδική σε φυσική ομορφιά, θα έλεγε κανείς ότι προετοιμάζει ψυχικά τον επισκέπτη – με τις σκέψεις και τα συναισθήματα που δημιουργεί – να αντικρύσει μία από τις αρμονικότερες συζεύξεις μεταξύ του ευγενούς πολιτισμού και του αληθούς φυσικού κάλλους. Λίγο πριν φτάσει στην Μονή, εκεί, όπου ανάμεσα στους καταπράσινους λόφους προβάλλει καταγάλανη η θάλασσα της Καραθώνας, θα φανεί ο πανύψηλος πύργος της Μονής να καλωσορίζει τον επισκέπτη, υποδεικνύοντας το ακριβές σημείο, όπου είναι κτισμένη η διαλελυμένη Μονή της Μεταμορφώσεως στη Καραθώνα⁴.

Η Μονή, αν και με φανερά τα σημάδια της σκληρότητας των κατακτητών, αλλά και της εγκατάλειψης των συγχρόνων, στέκει όρθια και καθαγιάζει σιωπηλά το χώρο, μετατρέποντας τον σε νοπή ουράνια κλίμακα, η οποία καθοδηγεί τον προσκυνητή σε μία αυθόρμητη αναζήτηση του Θεού.

2. Ο Ι. Ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος

Στην κοιλάδα του Ταλιώτι⁵ βρίσκεται η διαλελυμένη Μονή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Ένας μεγάλος περίβολος- μάνδρα προστατεύει και διαχωρίζει το ναό από τον εξωτερικό του περίγυρο, τονίζοντας τη ναοκεντρική ατμόσφαιρα και τη στροφή προς τα μέσα. Το τείχος, που δεν σώζεται ολόκληρο, αλλά τμηματικά, παρουσιάζεται μισογκρεμισμένο, γυρίζει από το ανατολικό στο νότιο άκρο της λαγκαδιάς, όπου σβήνει ανάμεσα σε γέριμες ελιές και θυμάρια. Στη βορειοανατολική πλευρά του, η

4. Η προέλευση της ονομασίας της περιοχής δεν είναι εξακριβωμένη. Κατά μία εκδοχή η περιοχή πήρε το όνομά της από το τουρκικό «καρά» και τη λέξη όθοννα, είδος βοτάνου της οικογένειας των συνθέτων. Πιθανώτερη, ωστόσο, εκδοχή φαίνεται να είναι εκείνη σύμφωνα με την οποία η λέξη Καραθών είναι δυνατό να είναι σύνθετη εκ των αρχαίων λέξεων «κάρα» (=κεφαλή) και «θίν» (θίς-νός = παραλία) και μεταγενέστερα να εξέτεσε από το θίν σε θών (Καραθών).

5. Το τοπωνύμιο τούτο αναφέρεται υπό του Rouqueville με την ονομασία «Talioti». Η ονομασία αυτή προφανώς οφείλεται σε αγροικίες Ιταλών (ή Ιταλιωτών), που υπήρχαν στην περιοχή αυτή από τους χρόνους της ξενοκρατίας και εξ αιτίας των οποίων διεσώθησαν οι φράσεις: «είς τοίς Ίταλιώτας, Ταλιώτας, Ταλιωταίους, Ταλιώτι (Ταλιότι)». Βλ. Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Η Αγία Μονή Αρείας Ναυπλίου εν τη εκκλησιαστική και πολιτική ιστορία Ναυπλίου και Άργους», Αθήνα 1975, σελ. 121.

οποία είναι και η καλύτερα διατηρημένη, υψώνεται επίσης μισογκρεμισμένος ένας αμυντικός πύργος, στη Βορινή πλευρά του οποίου σώζεται μία καταχύστρα.

Η καταχύστρα αποτελούσε ένα χρήσιμο αμυντικό όπλο και συναντάται σε αρκετούς πύργους της εποχής εκείνης. Από την καταχύστρα έχυναν καυτό λάδι ή νερό επάνω στους πειρατές ή σε οποιονδήποτε άλλον πλησίαζε με εχθρικές διαθέσεις τη Βίγλα αυτή της Μονής, που ήταν και η ακρόπολη σωτηρίας και καταφυγής των μοναχών σε ώρες κινδύνου.

Ο πύργος είναι σύμφωνα με ορισμένους μελετητές τριόροφος⁶, κατά μερικούς όμως άλλους πεντάροφος. Για χάρη ωστόσο της επιστημονικής ακρίβειας οφείλουμε να ενημερώσουμε ότι τα σωζόμενα αρχιτεκτονικά μέλη του πύργου, μαρτυρούν την ύπαρξη τριών μόνο ορόφων. Η Βίγλα αυτή είναι κτίσμα της ενετοκρατίας της περιοχής και, προφανώς, κτίστηκε για καθαρά στρατιωτικούς (αμυντικούς) σκοπούς. Η ορατότητα της στον όρμο της Καραθώνας και μακρύτερα εξασφάλιζε τον έλεγχο της θαλάσσιας αυτής οδού, που αποτελούσε υποχρεωτικό πέρασμα των πλοίων με προορισμό την πόλη του Ναυπλίου. Σε περίπτωση κινδύνου από εχθρικά πλοία, πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι υπήρχε σύστημα ειδοποίησης, κατά το γνωστό σύστημα των φρουκτωριών, προς άλλον ή προς άλλους πύργους ή βίγλες. Ο πύργος διέθετε ακόμη δύο πολεμίστρες, μία προς Βορρά και μία προς Νότο, από τις οποίες μόνο η πρώτη σώζεται μερικώς και με δυσκολία διακρίνεται σήμερα.

Εννέα περίπου μέτρα χαμηλότερα από το δάπεδο του πύργου βρίσκεται επάνω στη φυσική κατωφέρεια της πλαγιάς, σχεδόν αθέατος από το δρόμο –που μεσολαβεί μεταξύ του λόφου του πύργου και της Μονής– ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Στο βορειο-ανατολικό εξωτερικό τοίχο του ναού δώδεκα σκαλιά κατεβάζουν σε πέτρινη γούρνα. Μέσα στη γούρνα αυτή διοχετεύονται τα νερά της βροχής, τα οποία καταλήγουν σε τετρά-

6. Η γνώμη του Ιωάννου Πέπα (Μεσαιωνικές σελίδες Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Αττικής, Αθήνα 1990, σελ. 277) ότι ο πύργος της Μονής ονομάζεται πύργος του Ταλιάτ Αγά, δεν φαίνεται πειστική, διότι πουθενά κατά την έρευνά μας δεν κατορθώσαμε να επαληθεύσουμε ιστορικά την ύπαρξη στην Ναυπλία αγά με το όνομα Ταλιάτ. Όσον αφορά στη γνώμη του ίδιου συγγραφέως ότι ο πύργος περιελάμβανε στο ισόγειο την αποθήκη, στον ένα όροφο την κατοικία του Αγά, ενώ ο άλλος όροφος ήταν για τους φρουρούς, σημειώνουμε ότι αυτά δεν αποδεικνύονται αλλά μόνον υποτίθενται υπό του συγγραφέως. Πάντως, εξ' όσων παρατηρήσαμε και είδαμε στις σωζόμενες πλευρές του επιβλητικού αυτού κτίσματος, συμπεραίνουμε ότι ο πύργος της Μονής ήταν τριόροφος.

πλευρη χτιστή δεξαμενή, που διατηρείται μέχρι σήμερα λίγα μέτρα από την νότια πλευρά του ναού. Το νερό της πηγής, το οποίο έρχεται από το βουνό, κατέστησε επιβίωση την οργάνωση μοναστικής κοινότητας, εξασφαλίζοντας τις πρακτικές ανάγκες των μοναχών.

Ο σήμερα σωζόμενος ναός της Μεταμορφώσεως είναι σταυρεπίστεγος⁷, κεραμοσκεπαστος ναός, χτισμένος με απλή λιθοδομή και η ανέγερσή του τοποθετείται στον 15ο αιώνα. Οι σταυρεπίστεγοι ναοί επικρατούν κυρίως κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο. Στα δύσκολα χρόνια της Ενετοκρατίας –και αργότερα της Τουρκοκρατίας– η κατασκευή τρουλλαίων ναών αποτελούσε πολυτέλεια, αφού οι τρούλλοι ήταν δαπανηρότεροι, τεχνικώς δυσκολότεροι⁸ και αποτελούσαν πρόκληση για τον αλλόθρησκο κατακτητή.

Οι τοίχοι του ναού είναι επιχρισμένοι με αμμοκονία, ενώ είναι πιθανόν να κρύπτεται, σήμερα καλυμένος, και κεραμικός διάκοσμος. Επάνω από τη θύρα του ναού υπάρχει εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα (διαστάσεων 0,30x0,31 εκατοστών), η οποία φέρει σταυρό, που τα σκέλη του σχηματίζουν κρίνα. Πάνω από αυτή τη μαρμάρινη πλάκα υπάρχει δίλοβο παράθυρο, από όπου εισχωρεί το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού φωτισμού του ναού. Η μία και μοναδική πύλη του ιερού ναού φανερώνει ότι η Μεταμόρφωση δε κτίστηκε για να γίνει καθολικό Μονής.

Η σημερινή πόρτα του ναού του Σωτήρος κλείνει το τόξο που ένωνε τον κυρίως ναό με το νάρθηκα, ο οποίος σήμερα δε διασώζεται. Στο εσωτερικό του δυτικού σκέλους του σταυρού και εκατέρωθεν της θύρας του ιερού ναού υπάρχουν τυφλά τόξα, το ένα προς τη βόρεια και το άλλο προς τη νότια πλευρά. Τα τόξα αυτά, τα οποία πολύ συχνά χρησιμεύουν για την εξυπηρέτηση των πρακτικών αναγκών του ναού, ως βάση για τη στήριξη φορητών εικόνων ή για τοποθέτηση λειψάνων Αγίων ή Οσίων Πατέρων ή ακόμα και μοναχών, συναντώνται σε όλους σχεδόν τους ναούς του τύπου αυτού. Η προφορική, μάλιστα, παράδοση θέλει από το βόρειο τόξο να ξεκινά κρυφό μονοπάτι, το οποίο υπογείως κατέληγε στο εσωτερικό του πύργου, για την διάσωση των μοναχών σε περίπτωση μεγάλου κινδύνου.

7. Ο όρος σταυρεπίστεγος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά από τον αείμνηστο Γ. Λαμπάκη. Βλ. Γεωργίου Αντουράκη «Χριστιανική Αρχαιολογία και Επιγραφική», τόμος Α', εκδόσεις Μαυρομμάτη, Αθήνα 1977, σελ. 310.

8. Βλ. Γεωργίου Αντουράκη, όπου ανωτέρω.

Αναμνηστική επιγραφή (1570) του Καθολικού της Μονής.

Η κατά μήκος στέγη του μονόκλιτου κτίσματος του ναού, το δάπεδο του οποίου είναι στρωμένο με μαλτέζικες πλάκες, διακόπτεται στο μέσο της από εγκάρσια καμάρα. Εξωτερικά όμως η στέγη λαμβάνει το σχήμα σταυρού, όπως συμβαίνει σε όλους τους ναούς του ίδιου τύπου, τους –για το λόγο αυτό– καλουμένους σταυρεπίστεγους.

Ένα μονόλοβο τοξωτό παράθυρο ανοίγεται στο νότιο τύμπανο του σταυρού, εξασφαλίζοντας λίγο ακόμα πολύτιμο φως. Κάτω από το μονόλοβο αυτό παράθυρο σώζεται κτητορική επιγραφή⁹ του 1570, στην οποία διαβάζουμε:

ΑΝΗΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ / ΟΥΤΟΣ ΤΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ) Κ(ΑΙ) Θ(ΕΟΥ)Υ Κ(ΑΙ) ΣΩΤΗΡΟΣ Χ(ΡΙΣΤΟΥ)Υ ΔΙΑ / ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ Κ(ΑΙ) ΚΟΠΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ) ΜΙΧΑΗΛ / ΦΑΝΤΑΛΟΥΡΙ ΕΙΣ ΨΥΧΗΚΗΝ ΑΥΤΟΥ / Σ(ΩΤΗ)ΡΙΑΝ Κ(ΑΙ) ΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΓΟΝΑΙΩΝ ΠΑΤΡΙ/(Α)ΡΧΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ Π(ΑΤ)ΡΙΑΡΧΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ)Υ Μητροφάνους ΑΡΧΙ/ΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ / (ΜΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΩΤΑΤΗΣ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΑΥΠΛΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΑΡΓΟΥΣ Κ(ΥΡΙΟΥ)Υ ΔΙΟ/ΝΥΣΙΟΥ ΟΜΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΚΥΡΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ / ΜΟΝΑ(ΧΟΣ) ΚΑΙ ΑΝΑΝΗΟΥ ΜΟΝΑ(ΧΟΥ) ΕΙΣ ΨΗΧΗ/Κ(Η)Ν ΑΥΤΩΝ Σ(ΩΤΗ)ΡΙΑΝ Κ(ΑΙ) Τ(ΩΝ) ΑΥΤΟΥ ΓΟΝΑΙ(ΩΝ) ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΟΗΝ Ν(ΕΜΗΣΕΩΣ) Γ/ μηνή νοευρίω κή.

Το τέμπλο είναι κτιστό και επικοινωνεί με τον κυρίως ναό με μία κεντρική θύρα. Στο περιορισμένο χώρο του ιερού Βήματος η συμπαγής-κτιστή και συνεχόμενη με την ανατολική αψίδα του Ιερού, Αγία Τράπεζα, καταλαμβάνει σχεδόν όλο το χώρο του Ιερού, ο οποίος φωτίζεται με ένα ακόμη παράθυρο.

Η Αγιογράφηση του ναού παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, σε εκείνα τουλάχιστον τα τμήματα του ναού, τα οποία έχουν διασωθεί από την

9. Ο Μιχαήλ Φανταλούρης ανήκει σε γνωστή οικογένεια ναυτικών του Ναυπλίου στα χρόνια της Βενετοκρατίας. Εκτός από τον ανακαινιστή αυτόν της Μονής Καραθώνας, γνωστός είναι και ο Τζόρτζι Φανταλούρης, καπετάνιος από το Ναύπλιο που έκανε το 1524 διαμετακομιστικά ταξίδια μεταξύ Βενετίας-Ναυπλίου με το ιδιόκτητο πλοίο του, τύπου Galion (πρόκειται περί ιστιοφόρου με δύο γέφυρες). Το ίδιο έκανε το 1526 ο Θεοδόσιος Φανταλούρης (Teodosio Fantalurì). Αυτοί οι χρήσιμοι συμπατριώτες δεν ανακαινίζουν μόνο εκκλησίες, αλλά είναι ευνόητο ότι εισάγουν στη πατρίδα τους ιδέες, πολιτιστικά αγαθά, πείρα και κοσμοπολιτισμό από την γαληνοτάτη δημοκρατία της Βενετίας, η οποία είναι ταυτόχρονα και πρωτεύουσα των αποδήμων Ελλήνων. Βλ. Γεωργίου Πλουμίδα, «Ειδήσεις για το Βενετοκρατούμενο Ναύπλιο», «Πελοποννησιακά», τόμ. Η' (1971), σσ. 261-268.

εγκατάλειψη και την αδιαφορία ή ακόμη χειρότερα από την ανεπίτρεπτη και καταστρεπτική παρέμβαση εκείνων, που θέλησαν να τιμεντώσουν τα τμήματα της οροφής, που κινδύνευε από τα νερά της βροχής. Στο σημείο αυτό θα επιστήσουμε την προσοχή των αρμόδιων φορέων, οι οποίοι πρέπει να ευαισθητοποιηθούν για την διατήρηση του ιερού ναού, που διασώζει δείγματα μεταβυζαντινής τέχνης του 16ου αιώνα. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε ολόκληρο το νομό Αργολίδος υπάρχουν τέσσερα καθολικά Μονών με αιογραφίες του 16ου και 17ου αιώνα. (Ταλαντίου στο Καλάμι, Αγίων Αναργύρων Ερμιονίδος και Αγίου Μερκουρίου Λυγουριού)¹⁰.

Ο πρόναος στους εσωτερικούς τοίχους του έχει την τυπική εικονογραφία της Θεοτόκου, ενώ ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι εικονογραφήσεις όχι και τόσο γνωστών Αγίων, όπως του Αγίου Πηγασίου, του Αγίου Μανδαρίνου ή ακόμα και του Αγίου Ακινδύνου. Αρκετές, μάλιστα, είναι οι τοιχογραφίες, οι οποίες είναι εμπνευσμένες από τις παραβολές ή τα θαύματα του Κυρίου. Συγκεκριμένα, εντύπωση προκαλούν δύο απεικονίσεις στους εσωτερικούς τοίχους του δυτικού τμήματος της οροφής, οι οποίες φέρουν επιγραφή «ἄνθρωπος τις ἐποίησεν ἄμπελῶνα» και «ἄνθρώπου τινὸς πλούτησεν ἡ χώρα» και οι οποίες αναφέρονται η μεν πρώτη στη παραβολή των κακῶν γεωργῶν¹¹, η δε ἄλλη του ἀφρονος πλουσίου¹².

Β'. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

1. Η Μονή στα χρόνια της Εθνικής Παλιγγενεσίας (1821-1835)

Κύριο πρόβλημα του μονηδρίου της Μεταμορφώσεως Καραθώνας, κατά τα μέσα του 1824, ήταν η διοίκηση της Μονής. Σε περίοδο κρίσιμη για την έκβαση του απελευθερωτικού αγώνα των Ελλήνων λόγω της γνωστής αντιφατικής διπλωματικής στάσης των χριστιανικών λαών της Ευρώπης απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση, αλλά και του ανταγωνισμού μέχρις εμφυλίου πολέμου μεταξύ των Ελλήνων αγωνιστών, η Μονή του Σωτήρος δε ξέφυγε από το πνεύμα της εποχής της και βρέθηκε στο επίκεντρο της δια-

10. Βλ. Ντιάννας Αντωνακάτου - Τάκη Μαύρου, «Τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου» τόμος Α', Αθήνα 1976, σελ. 35 και Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Ιστορία της Μονής Ταξιαρχών Επιδαύρου», Αθήνα 1991, παράρτημα Γ' «Η μονή Αγ. Μερκουρίου Λυγουριού Ναυπλίου», σελ. 315-355.

11. Κατά τον Ματθαίον 21, 33-46, Λουκάν 20, 9-19, Μάρκον 12, 1-12.

12. Λουκά 12, 16-21.

μάχης δύο ηγούμενων, του Αρσενίου και του Αγαπίου.

Ο Αρσένιος ήταν ο ηγούμενος της Μονής Καραθώνος, τουλάχιστον μέχρι τις 25 Ιουλίου 1824, οπότε με έγγραφο¹³ του Εκτελεστικού Σώματος της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος προς το Υπουργείο των Εσωτερικών διετάχθη η απομάκρυνση του από την ηγουμενία. Νέος ηγούμενος της Μεταμορφώσεως διορίσθη ο Αρχιμανδρίτης Αγάπιος από την νήσο Άνδρο.

Τέτοιου είδους παρεμβάσεις της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος στα εσωτερικά της Εκκλησίας ήταν συνηθισμένο φαινόμενο την εποχή εκείνη. Η έναρξη της Ελληνικής Επανάστασεως (1821) είχε αποκόψει τις εκκλησιαστικές επαρχίες από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, δηλαδή από το κέντρο διοικήσεως και εξαρτήσεως αυτών και, ως εκ τούτου, το βασικότερο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν ήταν το ζήτημα των χειροτονιών και των διορισμών¹⁴ των εκκλησιαστικών προσώπων. Η προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος ανέλαβε να λύσει τα τρέχοντα προβλήματα της Εκκλησίας. Η ανάληψη αυτής της πρωτοβουλίας ήταν υποχρέωση για τη Διοίκηση, αφ' ενός γιατί ήταν στελεχωμένη με πολλούς κληρικούς, που –όπως ήταν φυσικό– έδειχναν ενδιαφέρον για το μέλλον του ορθόδοξου ελληνισμού και, αφ' ετέρου, γιατί με το πρώτο κιάλας άρθρο του Προσωρινού Πολιτεύματος της Ελλάδος (1 Ιανουαρίου 1822) αναγνωριζόταν ως επικρατούσα θρησκεία «η της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας».

Υπήρχαν, ωστόσο, πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες οι Καπεταναίοι ή οι ισχυροί Δημογέροντες επενέβαιναν σε διορισμούς εφημερίων, κληρικών και ηγούμενων, δημιουργώντας κλίμα αστάθειας, διοικητικής χαλάρωσης και αναρχίας στον εσωτερικό βίο της Εκκλησίας¹⁵. Η ίδρυση του Υπουργείου παιδείας –το οποίο αρχικά ονομάστηκε Υπουργείο Λατρείας, μετέπειτα Υπουργείο Θρησκείας και επί Καποδίστρια (1829) Γραμματεία επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως– έτεινε και προς αυτή τη κατεύθυνση, δηλαδή της επίλυσης των μεγάλων εκκλησιαστικών προβλημάτων, που είχαν προκύψει μετά την αποκοπή της Εκκλη-

13. Γ.Α.Κ. –Υπουργείο των Εσωτερικών, ΦΑΚ. 37 (22-31 Ιουλίου 1824).

14. Το δικαίωμα χειροτονιών Αρχιερέων στην Ελλάδα είχε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγονταν όλες οι Μητροπόλεις, Αρχιεπισκοπές και Επισκοπές της Ελλάδας, ήδη από το 733 μ.Χ. επί Λέοντος Γ' Ισαύρου. Βλέπε Εμμανουήλ Κωνσταντινίδου, «Ιωάννης Καποδίστριας και η εκκλησιαστική του πολιτική», Αθήνα 1996, σελ. 13.

15. Βλ. Εμμανουήλ Κωνσταντινίδου, όπου παραπάνω, σελ. 14-17.

σίας της Ελλάδος από το Πατριαρχείο, λόγω του συνεχιζόμενου απελευθερωτικού αγώνα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της τότε εκκλησιαστικοπολιτικής πραγματικότητας τοποθετείται και γίνεται κατανοητή η επέμβαση του Υπουργείου να διορίσει ηγούμενο του μονηδρίου της Μεταμορφώσεως τον Αγάπιο, ενώ υπήρχε εκεί ηγούμενος και, όπως φαίνεται, δραστήριος και εργατικός, ο Αρσένιος, ο οποίος και είχε επιδοθεί σε αναστηλωτικές εργασίες των κτηρίων της Μονής¹⁶. Ίσως, μάλιστα, αιτία αυτής της αλλαξοψημίας είναι η πολιτική τοποθέτηση του ηγουμένου, δεδομένου ότι το έτος 1824 τους στρατιωτικούς (Κολοκοτρώνης) διεδέχθησαν στην Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος οι πολιτικοί (Κουντουριώτης) και τότε εμείνετο η πολιτική αντιπαράθεση μεταξύ των κομματικών παρατάξεων. Άλλωστε, ανάλογη τύχη είχαν και πολλά άλλα προσκείμενα στις αντίπαλες παρατάξεις πρόσωπα.

Πράγματι, η καθαίρεση του Αρσενίου από την ηγουμενία της Μονής του Σωτήρος, φάνηκε άδικη και αδικαιολόγητη, τόσο στον ίδιο τον ηγούμενο –που αρνήθηκε να συμμορφωθεί– όσο και στους Δημογέροντες Ναυπλίου, οι οποίοι με επιστολή¹⁷ τους της 17ης Ιουλίου 1824 προς το «σεβαστόν Υπουργείον των Εσωτερικών» υπερασπίζονται με πάθος και συγκίνηση το ήθος και το χαρακτήρα του Αρσενίου, αντιδιαστέλλοντάς τον, μάλιστα, με το βίο του Αγαπίου, το παρελθόν του οποίου εθεωρείτο σκανδαλιστικό για την κοινωνία του Ναυπλίου.

16. Η κατάσταση των κτηρίων της Μονής κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν όμοια με εκείνη που διαπίστωσε το 1829 η Εκκλησιαστική Επιτροπή (ο Γεράσιμος Αιγίνης, ο Δανιήλ Τριπόλεως, ο Νεόφυτος Ταλαντίου, ο Ιωσήφ Ανδρούσης και ο Ιωάνης Δαμαλάν), η οποία, με εντολή του Καποδίστρια, επισκέφθηκε τη Πελοπόννησο και τα νησιά του Αιγαίου προκειμένου να διαπιστωθεί η κατάσταση του κλήρου, των ναών, των ενοριών, των μοναστηριών και, γενικότερα, της εκκλησιαστικής περιουσίας. Γενικό συμπέρασμα της επιτροπής ήταν ότι τα εκκλησιαστικά ακίνητα ήταν κατά κανόνα εγκαταλελειμένα και τα κτήρια σε κατάσταση ερημώσεως· ανάλογη εικόνα παρουσίαζε τότε και το μονήδριο της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, όπως προκύπτει από την αναφορά της 17ης Ιουλίου 1824 των Προκρίτων και των Δημογερόντων του Ναυπλίου. Συγκεκριμένα οι ίδιοι ανέφεραν ότι: «... τὸ μονήδριον, δὲν ἴτον ἄλλο τί, εἰμὴ ἓνα ἐρείπιον, τὸ ὁποῖον μὲ τόσα βάσανα, μὲ τόσους ἀγῶνας καὶ μὲ ἕξ ἰδίων του ἔξοδα, ἐκατόρθωσε κάτι τί», δηλαδή να αποκαταστήσει μερικώς το κτίσμα ο κατά τους χρόνους της Επανάστασεως ηγούμενος Αρσένιος. Αναφέρεται, μάλιστα, χαρακτηριστικώς ότι ο ίδιος εδαπάνησε «ἕξ ἰδίων σχεδόν του...». Βλέπε Γ.Α.Κ. Υπουργείο των Εσωτερικών. Φάκ. 36 (9-21 Ἰουλίου 1824).

17. Βλέπε Γ.Α.Κ. Υπουργείο των Εσωτερικών. Φάκ. 36 (9-21 Ιουλίου 1824).

Στο κείμενο δεν εξαιρείται μόνο ο αγώνας του Αρσενίου να αναστηλώσει το Μονήδριο της Μεταμορφώσεως, αλλά τονίζεται παράλληλα και η συμπεριφορά του Αγαπίου, ο οποίος συνήθιζε να «τρέχει από τα βέρναν εις ταβέρναν»¹⁸. Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι οι παρεμβάσεις της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος στα εσωτερικά της Εκκλησίας προκαλούσαν κλήρο και λαό, που –όπως είναι φυσικό δε δέχονταν πάντοτε με ενθουσιασμό τον διορισμό «ξένων κληρικών» στο τόπο τους. Στη συγκεκριμένη, όμως, περίπτωση υπήρχε και ο πρόσθετος λόγος: ο άστατος βίος του νεοδιορισθέντος Αγαπίου, σε αντίθεση με την ασκητική ζωή του πρώην ηγουμένου Αρσενίου. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την διαμαρτυρία υπέρ του ηγουμένου Αρσενίου, η οποία υπογράφεται από τα πλέον ευυπόληπτα πρόσωπα της τότε Ναυπλιακής κοινωνίας, γνωστά και από άλλα έγγραφα της αυτής εποχής όπως: ο Αναγνώστης Χρήστος, ο Γιώργης Κοκκίνης, ο Γιάννης Χρόνης, ο Νικολής Σταθογιάννης, ο παπά Σπύρος Σακελάριος, ο Γεώργιος, ιερέυς, πρωτόπαπας, ο Κόλιας Χατζηγεωργίου, ο Αναγνώστης Μπεβάρδος, ο Παπαθεοδόσης σκευοφύλαξ, ο Αναγνώστης Λιατόπουλος, ο Παπαγεώργιος Δημητρίου, ο Μήτρος Παπάς και άλλοι.

Ωστόσο, φαίνεται ότι η Διοίκηση είχε τις δικές της σκοπιμότητες, οι οποίες έκαναν εύλογο τον άδικο και αδικαιολόγητο –για τους κατοίκους του Ναυπλίου– διορισμό του Αγαπίου. Η ενέργεια αυτή διαφωτίζεται μερικώς, αν ανατρέξουμε στο παρελθόν του Αρχιμανδρίτη. Ποιός ήταν λοιπόν ο Αγάπιος και γιατί απολάμβανε την αμέριστη συμπαράσταση της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος;

Ο Αρχιμανδρίτης Αγάπιος από τον πρώτο κιόλας χρόνο της Ελληνικής Επανάστασεως είχε θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία του Έθνους για την απελευθέρωση της πατρίδας. Υπό τις οδηγίες της Προσωρινής Διοικήσεως είχε να επιδείξει σπουδαίο ιεραποστολικό έργο σε πολλές περιοχές της Ελλάδος και η δράση του ήταν εντυπωσιακή, όπως αποδεικνύεται σήμερα από τα έγγραφα, που διασώζονται στο Τοπικό Ιστορικό Αρχείο της Ύδρας. Εξάλλου, δεν περιορίστηκε μόνο στο καθαρά ιερατικό του έργο ως Αρχιμανδρίτης, που ήταν, αλλά, και ως φιλόπατρις Έλληνας σε πολλές περιπτώσεις –όπως π.χ. στη Δυτική Ελλάδα, τη Πελοπόννησο και τα νησιά του Αιγαίου– είχε ως αποστολή να εμπυχώσει τους κατοίκους να συνεχίσουν τον απελευθερωτικό αγώνα εναντίον των Τούρκων.

18. Βλέπε Γ.Α.Κ., όπου παραπάνω.

Ο αυτός Αγάπιος στέλνεται τον μήνα Μάιο του δεύτερου έτους της Επανάστασεως (1822) από τη Διοίκηση στους έφορους του Αποκούρου με σκοπό το ιεραποστολικό κήρυγμα¹⁹. Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου τον απαντούμε στη Δυτική Ελλάδα, προτρέποντας τους ανθρώπους να πάρουν τα όπλα και να «τρέξουν κατά του τυράννου»²⁰, ενώ λίγες ημέρες αργότερα θα σπεύσει στη Πελοπόννησο²¹ για να στηρίξει ψυχολογικά τους Έλληνες αγωνιστές στο όραμα για την ελευθερία. Ο Αγάπιος, στις συστατικές επιστολές της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος προς τις πόλεις, στις οποίες στέλνεται, χαρακτηρίζεται ως «ζηλωτής ένθερμος τής πατρίδος»²², ως «πανοσιολογιώτατος Ἅγιος Ἀρχιμανδρίτης»²³ και, γενικότερα, με χαρακτηρισμούς, οι οποίοι δηλώνουν την εκτίμηση, που έτρεφε η Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος στο πρόσωπο και το έργο του Αγαπίου.

Υπό το φως των ανωτέρων επίσημων στοιχείων δικαιούμεθα να υποστηρίξουμε ότι ο διορισμός του Αγαπίου εντάσσεται στην πρόθεση της προσωρινής Διοικήσεως να συμβάλλει στην οικονομική αποκατάσταση των απελευθερωμένων Ελλήνων και, κυρίως, εκείνων που αγωνίστηκαν για την ελευθερία της πατρίδας²⁴ και συνεισέφεραν σε κόπους και χρήμα και αίμα. Ο διορισμός, δηλαδή, του Αγαπίου στην ηγουμενία της Μονής του Σωτήρος δύναται να εκληφθή ως οικονομική ανταμοιβή του ίδιου ή καλύτερα ως οι-

19. Βλέπε επιστολή της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος (Γερουσίας της Δυτικής Χ. Ελλάδος) προς «τούς εὐλαβεστάτους ἱερεῖς καὶ κυρίους ἐφόρους τοῦ Ἀποκούρου» (16 Μαΐου 1822), Αρχεῖο Ὑδρας 1778-1832, τόμος 8 (1822), ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, ἐν Πειραιεῖ 1927, σελ. 179.

20. Βλέπε επιστολή της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος προς τους κατοίκους της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος (7 Ιουλίου 1822), Αρχεῖο Ὑδρας 1778-1832, τόμος 8 (1822), ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, ἐν Πειραιεῖ 1927, σελ. 297.

21. Βλέπε επιστολή της Πελοποννησιακῆς Γερουσίας προς τους κατοίκους της Πελοποννήσου (13 Ιουλίου 1822), Αρχεῖο Ὑδρας 1778-1832, τόμος 8 (1822), ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, ἐν Πειραιεῖ 1927, σελ. 324.

22. Βλέπε επιστολή της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος προς τους κατοίκους της Δυτικῆς Χέρσου Ελλάδος (7 Ιουλίου 1822), Αρχεῖο Ὑδρας 1778-1832, τόμος 8 (1822), ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, ἐν Πειραιεῖ 1927, σελ. 297.

23. Βλέπε επιστολή της Πελοποννησιακῆς Γερουσίας προς τους κατοίκους της Πελοποννήσου (13 Ιουλίου 1822), Αρχεῖο Ὑδρας 1778-1832, τόμος 8 (1822), ὑπὸ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, ἐν Πειραιεῖ 1927, σελ. 324.

24. Κάτι ανάλογο συνέβη και αργότερα –ἐπὶ Ὄθωνος– ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος, ἔργο τῆς ὁποίας ἦταν ἡ χορήγηση συντάξεων, γαιῶν, οικονομικῶν παροχῶν καὶ διευκολύνσεων στους ἐπιφανεῖς ἀγωνιστές, που πολέμησαν γενναῖα κατὰ τὴν διάρκειά τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως.

κονομική επιβράβευση του Αρχιμανδρίτου από την Διοίκηση, την οποία και πιστά υπηρέτησε.

Ωστόσο, δύσκολα μπορεί να παραγνωριστεί το γεγονός ότι το μονήδριο της Μεταμορφώσεως δεν ήταν και η καλύτερη επιβράβευση για έναν Αρχιμανδρίτη, που είχε επιτελέσει τόσο σπουδαίο έργο κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης, δεδομένου ότι η Μονή του Σωτήρος δεν φαίνεται ότι αποτέλεσε ποτέ ακμάζουσα μοναστική κοινότητα. Επιστημαίνουμε ότι δεν διέθετε σπουδαία περιουσία, ούτε και είχε ικανοποιητικά έσοδα για έναν ηγούμενο, που θα είχε το πολύ δύο ή τρεις μοναχούς υπό την ηγουμενία του. Εξάλλου η θέση του Μονηδρίου και τα περιορισμένα κτίσματα του μαρτυρούν, εν μέρει, τη μικρή ακτινοβολία και σπουδαιότητα του. Επιπλέον η κτηριακή του κατάσταση κατά την εποχή του Αγαπίου θύμιζε, μάλλον, ερείπια, όπως ρητά αναφέρεται στην επιστολή²⁵ των Δημογερόντων Ναυπλίου προς το Υπουργείο των Εσωτερικών, και το γεγονός αυτό –σε συνδυασμό με όλα τα προηγουμένα– ενισχύει ακόμα περισσότερο την άποψη ότι τελικά ίσως ο Αγάπιος δικαιούταν κάτι καλύτερο από τον διορισμό του στη μικρή Μονή της Μεταμορφώσεως.

Οπωσδήποτε, η επιμονή της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος να επιβάλλει τον Αρχιμανδρίτη στην ηγουμενία της Μονής του Σωτήρος, μαρτυρεί τη πρόθεση της να τον ανταμείψει για την προεπαναστατική και μεταεπαναστατική προσφορά του. Για την τοποθέτηση, όμως, του Αγαπίου στην ηγουμενία του μικρού Μονηδρίου της Μεταμορφώσεως φαίνεται ότι εβάρυνε η προσωπική αίτηση και προτίμηση του ενδιαφερομένου. Δηλαδή, ο Αγάπιος μαθημένος χρόνια τώρα στον «πλάνητα» βίο, προτιμούσε να εγκατασταθεί πλησίον του Ναυπλίου όπου ήταν η έδρα της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος και όπου διέμεναν πολλοί φίλοι του, μοναχοί, καπεταναίοι και άλλοι.

Θα πρέπει, στο σημείο αυτό, να διευκρινήσουμε ότι μοιραίως ο Αρχιμανδρίτης Αγάπιος με όλες αυτές τις μετακινήσεις του στα στρατόπεδα της επαναστατημένης Ελλάδας είχε παραμελήσει τον μοναχικό του κανόνα και είχε αποκτήσει και την συνήθεια της οινοποσίας, γεγονός που εσκανδάλιζε την συντηρητική κοινωνία του Ναυπλίου, η οποία τελικώς και απήτησε την απομάκρυνση του Αγαπίου από την ηγουμενία της εν λόγω Μονής. Παρόμοιες, βέβαια, περιπτώσεις έχουμε κατά την εποχή εκείνη στο πρόσωπο του αμφισβητούμενου Αρχιμανδρίτη Αμβροσίου Σιναΐτου, ηγουμένου της Μονής

25. Γ.Α.Κ. Υπουργείο των Εσωτερικών. Φάκ. 36 (9-21 Ιουλίου 1824).

Ταξιαρχών Επιδαύρου (1817-1821) και μετέπειτα της Μονής Καλαμίου (1823-1833). Οι σύγχρονοί του εσκανδαλίζοντο από την εξωμοναστηριακή δραστηριότητα και τις οικονομικές επιχειρήσεις του, κατά τα άλλα, έξυπνου και πολύ ικανού και φίλου των προσωπικοτήτων του αγώνα, ηγουμένου Αμβροσίου. Εν τούτοις, δεν θα πρέπει να δραματοποιήσουμε την κατάσταση αυτή, την οποία είχε αναγνωρίσει και η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, γράφοντας τότε ότι «... χρεωστέεται και τούτο τὸ κακὸν (της περιφοράς δηλαδή μοναχῶν στον κόσμο) εἰς τὰς τότε περιστάσεις, καθ' ὅς πολλὰ ἀσυγχώρητα ἄλλως, ἐγίνοντο καὶ παρὰ φρονιμῶν κληρικῶν συγχωρητά»²⁶.

Τελικά η υπόθεση αυτή ἔληξε υπέρ του Αρσενίου και των Ναυπλιωτῶν. Στις 21 Οκτωβρίου του ἔτους 1824 το Βουλευτικὸν ὑπὸ την προεδρία του Πανούτσου Νοταρά αποφάσιζε με προβούλευμα²⁷ του υπ' αριθμ. 49: «νὰ ἐξωσθῆ ἀπὸ τὸ εἰς τὸν Καραθῶναν Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως ὁ διορισθεὶς ἡγούμενος Ἀρχιμανδρίτης Ἀγάπιος, ἐπειδὴ κατέστη ὑποκείμενον ἀντιπαθείας καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ διορισθῆ ὁ πρότερον ἡγουμένουτων (Αρσένιος) ὡς λαόκλητος καὶ θεοσεβὴς ἄνθρωπος»²⁸. Η απόφαση αυτή πάρθηκε σε επίσημη συνεδρία, ὕστερα ἀπὸ την ἀνάγνωση ἀναφοράς των κατοίκων του Ναυπλίου, η οποία ζητούσε την επιστροφή του Αρσενίου στην ηγουμένη της Μονής του Σωτήρος. Η αγάπη και η εκτίμηση του κόσμου στο πρόσωπο του Αρσενίου, πρῶην ηγουμένου της Μονής, λύγισε στο τέλος την επιμονή της Διοικήσεως να ἐπιβάλλει τον Αγάπιο στην ηγουμένη.

2. Η διάλυση της Μονής του Σωτήρος Καραθώνας (1833) και η τύχη της περιουσίας της

Ἐτος διαλύσεως της Μονής Μεταμορφώσεως πρέπει να θεωρηθῆ το 1833. Στις 25 Σεπτεμβρίου / 7 Οκτωβρίου 1833 με βασιλικὸν διάταγμα²⁹ της

26. Βλ. Αρχιμ. Δαμασκηνὸν Χριστοπούλου, «Σύλλογὴ των σπουδαιοτέρων ἐγκυκλίων της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, μετὰ των οικείων νόμων Β. Διαταγμάτων, Υπουργικῶν Ἐγγράφων κ.λπ.», Ἐν Αθήναις 1877, σσ. 60-61. Πρβλ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου, Μητροπ. Δημητριάδος, τῶρα Ἀρχιεπισκόπου Αθηνῶν, «Ο Μοναχισμὸς εἰς την Νεωτέρα Ελλάδα», Αθήναι 1977, σσ. 13, 17, 20, 72.

27. Βλέπε Αρχεὶα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, Μέχρι εγκαταστάσεως της Βασιλείας, τόμος (8) πέμπτος, Γ' Βουλευτικὴ περίοδος (1824-1826), ἐκδόσις Βιβλιοθήκης της Βουλῆς των Ἑλλήνων, ἐκ του Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Αθήνα 1974, σελ. 19-20.

28. Βλ. Αρχεὶα Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, ὅπου παραπάνω.

29. Βλ. Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Ἱστορία της Μονής Καλαμίου - Αδάμι - Ναυπλίου», Αθήνα 1988, σελ. 121.

Αντιβασιλείας διαλύθηκαν όσες Μονές αριθμούσαν λιγότερους των έξι μοναχών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα όχι μόνο να διαλυθούν πολλές και ιστορικές Μονές του Ελλαδικού χώρου αλλά και να σημειωθούν βέβηλες και παράνομες ενέργειες όπως: η εκποίηση αργυρών και τιμαλφών, η βεβήλωση, η εμπορία ή ακόμα και η κλοπή ιερών εικόνων και ιερών σκευών³⁰. Το διάταγμα εξεδόθη επί Υπουργείας Σπ. Τρικούπη και εφαρμόστη το 1834 υπό του διαδόχου του στο Υπουργείο Παιδείας, Κωνσταντίνου Σχινά. Σύμφωνα με αυτό, προβλεπόταν η καταγραφή των μοναστηριακών κτημάτων και των εξ' αυτών προερχομένων προϊόντων (σοδειά) ενώ οι μοναχοί των διαλυομένων Μονών δικαιούνταν να επιλέξουν άλλο Μοναστήρι εγκαταβιώσεως τους μεταξύ των διαρτημένων Μονών.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η Μονή του Σωτήρος Καραθώνας διαλύθηκε³¹ κατά το επόμενο έτος 1834 και η περιουσία της είχε την τύχη, που προέβλεπαν τα διατάγματα της Αντιβασιλείας σχετικά με τα περιουσιακά στοιχεία των υπό διάλυση Μονών. Το περιβόλι της Μονής ενοικιάστηκε δια δημοπρασίας, όπως άλλωστε, προβλεπόταν από τις σχετικές διατάξεις. Γνωστός ενοικιαστής των μοναστηριακών κτημάτων από το 1835, όπως διαπιστώνεται από υπογραφή σχετικών «ομολογιών»³², (συναλλαγματικών), είναι

30. Βλ. Κων/νου Οικονόμου του εξ οικονόμων, «Τα σωζόμενα εκκλησιαστικά συγγράμματα, τόμος Β΄, Αθηναίσι 1854, σσ. 233, 238 και επ.

31. Για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαλύθηκε η Μονή, βλέπε το άρθρο του Ηλία Μηναιού στο 2ο τεύχος της «Απόπειρας Λόγου και Τέχνης» (Ναύπλιο 1991, σελ. 39-43). Εκεί διασώζεται διήγηση της γιαγιάς του αρθρογράφου, η οποία διηγείται το λεγόμενο: Κάποτε δαίμονες ενοχλούσαν τους μοναχούς της Μεταμορφώσεως και κάθε νύχτα τους τρομοκρατούσαν με φωτιές και κάθε είδους δαιμονικά τεχνάσματα. Οι μοναχοί πολεμούσαν τους δαίμονες με όπλο την προσευχή τους και όταν τα δαιμόνια σταμάτησαν να τους παρενοχλούν πίστεψαν ότι τα νίκησαν. Εκείνα, όμως, πολεμώντας τους με δόλιο τρόπο, τους έκαναν να πιστέψουν ότι ήταν Άγιοι και ότι έπρεπε πλέον να ζουν στο Αγ. Όρος. Στο δρόμο για το Αγ. Όρος απεβίωσαν και οι δαίμονες τους νίκησαν για πάντα. Ο Η. Μηναιός αναλύει το μύθο και αποκαλύπτει το ρόλο των Αρχών της Αντιβασιλείας, που κρύβονταν πίσω από όλα αυτά, σε μια προσπάθεια να πείσουν τους μοναχούς να εγκαταλείψουν το Μοναστήρι. Τελικά, αυτό επιτεύχθη με την υπόσχεση ότι οι μοναχοί θα μεταφερθούν στο Αγ. Όρος. Η υπόσχεση αυτή δεν τηρήθηκε ποτέ και οι τελευταίοι μοναχοί της Μονής Καραθώνας αναγκάστηκαν να καταφύγουν στην επαιτεία για να επιβιώσουν, μετά την διάλυση της Μονής τους.

32. Γ.Α.Κ. –Υπουργείο Παιδείας, Μοναστηριακά, ΦΑΚ 222 C, 1833-1838. Βλέπε το υπ' αριθμόν 1430/19 Μαρτίου 1835 έγγραφο του Μονάρχη Αργολιδοκορινθίας Φραγκίσκου Κ. Μαύρου «πρός την επί των εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Έκπαιδεύσεως Γραμματείαν».

ο Μιχαήλ Κοτζονόπουλος. Στη συνέχεια, άλλος γνωστός ενοικιαστής και μάλιστα δια πολυετούς ενοικιάσεως αυτών, ήταν ο Γεώργιος Λέφας.

Η Μονή διέθετε και «μαγαζιον εις το Ναύπλιον»³³. Το απόκτημα αυτό πρέπει να θεωρηθεί ιδιαίτερα σημαντικό αν λάβουμε υπ' όψη τη στενότητα του χώρου, το συνωστισμό των εποίκων στην τότε πρωτεύουσα της Ελλάδος και το γεγονός ότι το στεγαστικό³⁴ ήταν το μέγα πρόβλημα της εποχής εκείνης. Αξιοσημείωτο είναι ότι με έγγραφο της 15ης Δεκεμβρίου 1833 του Υπουργού Παιδείας, Κωνσταντίνου Δ' Σχινά, προς τον Νομόρχη Αργολίδος και Κορινθίας, καταγγέλλεται ότι ο ηγούμενος της Μονής Αρσένιος παράνομως επώλησε το ακίνητο και ζητείται να εξετασθούν οι λεπτομέρειες της πωλήσεως του.

Ενδιαφέρουσα για την ιστορία του οικονομικού βίου του Ναυπλίου είναι η τύχη αυτού του ακινήτου. Από τα σωζόμενα παραστατικά έγγραφα της Διοικητικής εξέτασης, που διενήργησε ο Διευθυντής της Νομαρχίας Αργολιδοκορινθίας, ενώπιον δύο εντοπίων μαρτύρων (Γεωργίου Κ. Τοπαλόπουλου και Γεωργίου Ορφανού), διαπιστώθηκε ότι ο Αρσένιος αγόρασε το εν λόγω ακίνητο σε ερειπωμένη κατάσταση στις 5 Νοεμβρίου 1824 από τον παπά Θεοδόσιο, οικονόμο Ναυπλίου, «δια γρόσια τριακόσια δέκα» (310) τα οποία ο τελευταίος έλαβε «μπύρ και ταμάμ»³⁵ από τον κύριο Αρσένιο Κουτσοποδιώτη, ιερομόναχο. Στη συνέχεια ο Αρσένιος το ανακαίνισε και το επώλησε με το αντίτιμο των 12.000 γροσίων στον Σταύρο Γαλάνη.

Το σχετικό πωλητήριο του 1824 παρουσιάσθη και εβεβαιώθη ενώπιον μαρτύρων³⁶ υπό του δημοσίου Μνήμονος Ναυπλίου την 27ην Απριλίου του 1830, οπότε και ετέθη θέμα, εάν το εν λόγω «μαγαζιον» είναι ιδιοκτησία της Μονής ή του Αρσενίου. Προέκυψε, λοιπόν, ότι «ήγοράσθη έξ' ιδίων χρημάτων» από τον Αρσένιο κατά το χρονικό διάστημα, που είχε αντικατασταθεί στην ηγουμηνία από τον ιερομόναχο Αγάπιο. Το γεγονός αυτό δικαίωσε τον Αρσένιο, διότι απέδειξε ότι επώλησε δικό του ακίνητο και όχι ακίνητη ιδιοκτησία της Μονής, πράξη ανεπίτρεπτη κατά τα απαγορευτικά νομοθετι-

33. Γ.Α.Κ. -Υπουργείο Παιδείας, Μοναστηριακά, ΦΑΚ. 222 C, 1833-1838.

34. Βλ. Γεωργίου Αθ. Χώρα, «Η Πρόνοια προάστειο του Ναυπλίου», «Πελοποννησιακά», τόμος ΙΣΤ' (1985-86), σελ. 539 και επ.

35. Έκφραση της εποχής, η οποία αντιστοιχεί στη σημερινή «τους μετρητοίς», δηλαδή σημαίνει κατά κυριολεξίαν εξ' ολοκλήρου - συνολικά εξωφλήθη. Βλ. Κ. Κουγκιόδη, «Λεξιλόγιον Ελληνικόν Λέξεων παραγομένων εκ της τουρκικής», Αθήναι 1960, σ. 63.

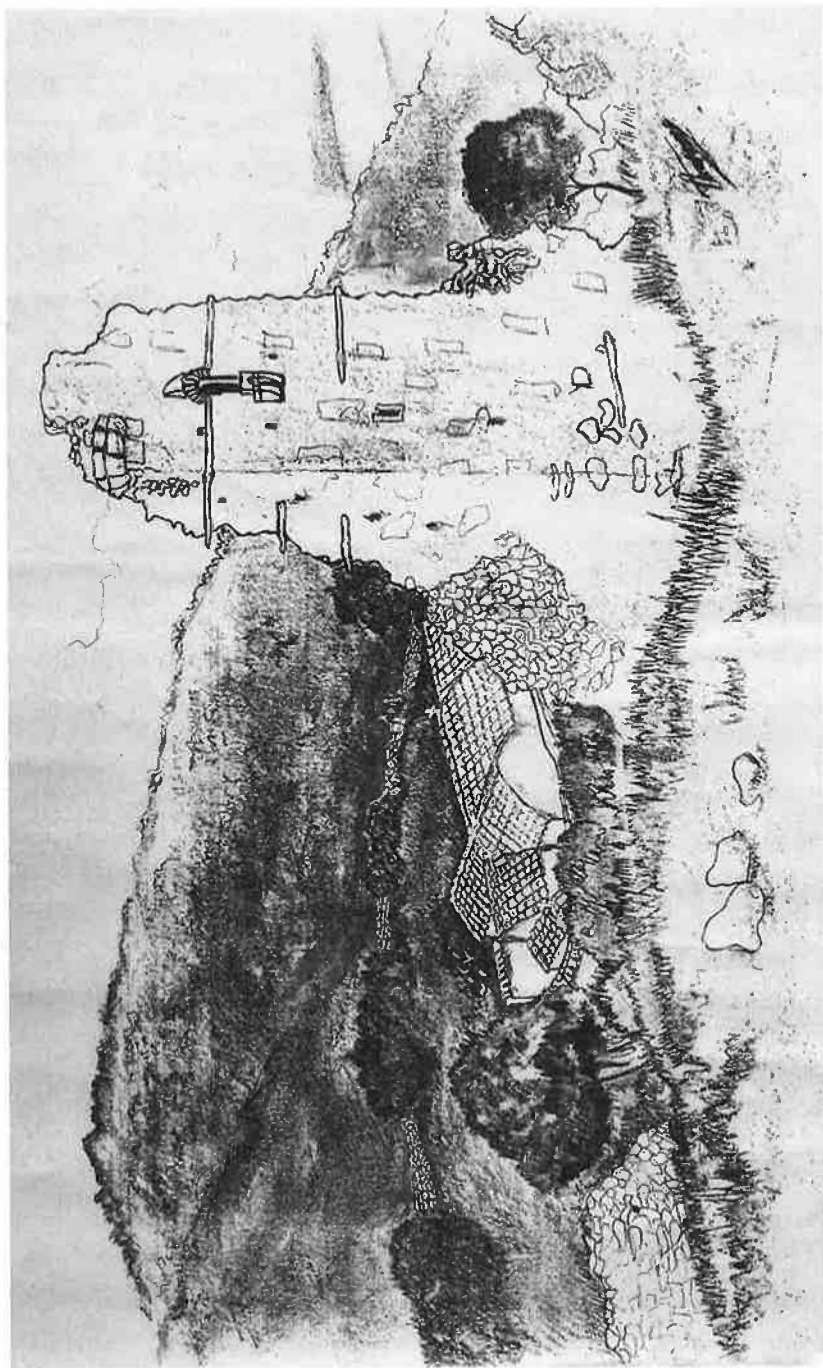
36. Οι κατανομαζόμενοι μάρτυρες ήταν οι: Ηλίας Κοντόπουλος, Μιχαήλ Παπακωνσταντόπουλος, Βικτωρία Αδριανού και Νικόλαος Γαλανόπουλος.

κά μέτρα της Αντιβασιλείας του Όθωνος. Ο ηγούμενος Αρσένιος και στην περίπτωση αυτή είχε κερδίσει μία ακόμη μάχη.

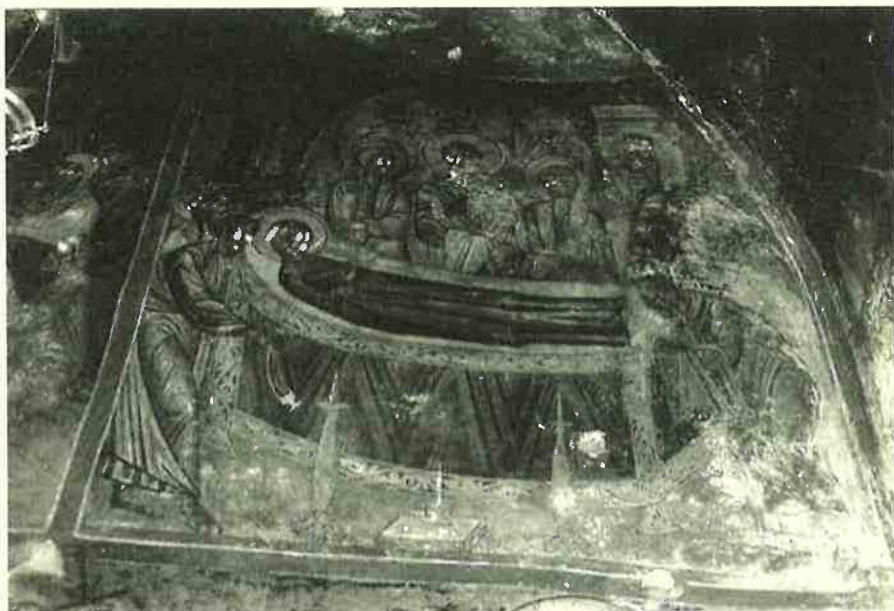
Περισσότερες ειδήσεις για την ιστορία της Μονής Καραθώνας δεν κατόρθωσα να εύρω. Θα ήμουν όμως πολύ ευγνώμων προς τον αναγνώστη, που θα είχε να μου υποδείξει τυχόν διορθώσεις επί των όσων εδώ γράφω ή και να μου γνωστοποιήσει πρόσθετες πληροφορίες για την ιστορική αυτή Μονή.

Ο πύργος, όσος σώζεται σήμερα.

Γενική άποψη του πύργου και της Μονής του Σωτήρος Καραθώνας - Ναυπλίου.

Εικονογραφίες του Καθολικού της Μονής του Σωτήρος Καραθώνας - Ναυπλίου.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΗ ΠΟΛΙΣ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Μιχαήλ Μητσάκης (1865-1916) είχε επισκεφτεί στα τέλη του περασμένου αιώνα το Ναύπλιο και εμπνεύστηκε το αφήγημα «Εγκαταλελειμμένη Πόλις». Αν και δεν την κατονομάζει συμπεραίνεται από το κείμενο και τις ιστορικές αναφορές του ότι πρόκειται για την Napoli di Romania όπως την φαντάστηκε να ήταν τα χρόνια που ήκμαζε. Η «Εγκατατελειμμένη Πόλις» πρωτοδημοσιεύτηκε στο «Ελληνικό Ημερολόγιο» του 1888 (σελ. 55-63) του Π. Δ. Σακελλαρίου και αναδημοσιεύτηκε στα «Φιλολογικά Έργα του Μιχαήλ Μητσάκη» που εξέδωσε ο Δημήτριος Π. Ταγκόπουλος το 1922.

Ο Μιχάλης Μητσάκης, γιός του Αριστείδη και της Μαριγώς, κόρης του αγωνιστή του '21 Παναγιώτη Γιατρούκου, γεννήθηκε στα Μέγαρα το Σεπτέμβριο του 1865 και πέθανε στο Δρομοκαϊτσιο στις 6/6/1916. Μεγάλωσε στη Σπάρτη, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο. Το 1880 σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά διέκοψε μετά δύο χρόνια τις σπουδές του για να επιδοθεί στην επαγγελματική δημοσιογραφία, συνεργαζόμενος με τις εφημερίδες «Άστυ», «Ακρόπολις», «Ασμοδαίος» και στα Ημερολόγια και τα Πανηγυρικά τεύχη της εποχής του.

Ο Μητσάκης χρημάτισε πρακτικογράφος της Βουλής των Ελλήνων και παράλληλα ανέπτυξε εντυπωσιακή λογοτεχνική και κριτική δραστηριότητα. Είχε ενεργό συμμετοχή στους φιλολογικούς και καλλιτεχνικούς κύκλους της εποχής του. Ο Σπύρος Μελάς τον χαρακτήρισε «ακέραιο κριτικό, πολεμιστή με ευθύ χαρακτήρα και υπερέφανο άνθρωπο». Δυστυχώς όμως στην ακμή της λογοτεχνικής σταδιοδρομίας του, σε ηλικία 30 ετών, από το 1895, παρουσίασε εκδηλώσεις ψυχοδιανοητικής διαταραχής και βαθμιαία αποσύρθηκε από την μέχρι τότε ενεργό παρουσία του στα ελληνικά γράμματα. Στο σύντομο χρονικό διάστημα των 16 ετών της πνευματικής του δραστηριότητας απέκτησε την γενική εκτίμηση και φήμη και θεωρήθηκε από τον Κ. Παρορίτη «ο τελευταίος εκπρόσωπος της γενιάς των καθαρευουσιάνων». Ο απará-

μιλλος χειρισμός της καθαρεύουσας από τον Μιχαήλ Μητσάκη που «της εμφύσησε ζωήν» αναγνωρίστηκε από τον Κωστή Παλαμά· ο ίδιος τον απεικάλισε «Κάλλο του πεζού λόγου» και είπε γι' αυτόν «γράφων έβλεπε την ζωήν».

Το μεγαλύτερο μέρος της φιλολογικής παραγωγής του Μιχαήλ Μητσάκη παραμένει διάσπαρτο σε εφημερίδες και περιοδικά. Εξέδωσε μάλιστα και ο ίδιος δύο βραχύβιες εφημερίδες, τον «Θόρυβο» Νο 1-7 (6-28 Απριλίου 1888) και την «Πρωτεύουσα» 1 (2 Οκτωβρίου 1888). Δεν αξιώθηκε να δει τυπωμένα τα έργα του σε αυτοτελείς εκδόσεις πλην του φυλλαδίου με τον τίτλο «Κουρτοπάσης. Adieu a un diplomate» το 1888 και με το ψευδώνυμο «Κόθορνος». Το αντιπροσωπευτικό αφήγημά του «Είς Ἄθηναίος Χρυσοθήρας», Αθήναι 1890. «Το γλωσσικό ζήτημα εν Ελλάδι. Μια φιλολογική σελίς εις δύο γλώσσας», Αθήναι 1892, όπου προς αντιπαράβολή αποδίδει ο ίδιος «Το παράπονο του Μαρμάρου» στην καθαρεύουσα και την δημοτική γλώσσα, και το «Γιατί», διήγημα ηθογραφικόν εκ της Ακροπόλεως του Βλ. Γαβριηλίδου το 1893.

Τέσσερα χρόνια μετά το θάνατο του Μιχαήλ Μητσάκη, ο Δ. Π. Ταγκόπουλος επεχείρησε να περισυλλέξει μέρος του έργου του και το 1920 εκδόθηκε με την φροντίδα του ο Αος Τόμος των «Φιλολογικών Έργων του Μιχαήλ Μητσάκη» που περιείχε τις «Αθηναϊκές σελίδες» και ο Βος τόμος το 1922 με το «Είς Ἄθηναίος Χρυσοθήρας καί ἄλλα λογοτεχνήματα» από τις εκδόσεις «Τύπος» του Χ. Γιανάρη & Σίας. Οι προγραμματισμένοι δύο ακόμα τόμοι που θα περιείχαν τα «Κριτικά» και τα «Παρεπόμενα» του Μιχαήλ Μητσάκη δεν πραγματοποιήθηκαν.

Ο Μιχαήλ Περάνθης στο βιβλίο του με τον τίτλο «Μιχαήλ Μητσάκης, το Έργο του» έκδοση Βιβλιοπωλείου της «Εστίας» το 1956, περιέλαβε επί πλέον και ανέκδοτα του Μιχαήλ Μητσάκη που είχαν πρωτοδημοσιευτεί από τον Γιώργο Κατσιμπαλή στο περιοδικό «Νέα Εστία» το 1942. Τον ίδιο χρόνο ο Γ. Κατσιμπαλής αναδιφώντας τον τύπο της εποχής του Μητσάκη κατώρθωσε να φέρει στο φως συγκεντρωμένους τους τίτλους των έργων του και εξέδωσε στην «Βιβλιογραφία του Μιχαήλ Μητσάκη» και τα «Βιβλιογραφικά συμπληρώματα» το 1944. Παρ' όλα αυτά τα Άπαντα του Μιχαήλ Μητσάκη παραμένουν αδημοσίευτα. Ο Μιχαήλ Μητσάκης κατά την διάρκεια των 20 ετών της αρρώστιας του σε περιόδους πνευματικών αναλαμπών, διατήρησε την οξύνοια του και εξακολουθούσε να δίνει το παρόν με εύστοχα ευφυολογήματα. Τέσσερα χρόνια πριν το θάνατό του, όταν στην Αθήνα πανηγύριζαν τις νίκες των Βαλκανικών πολέμων, ο Μιχαήλ Μητσάκης κουνώντας το μαντίλι του αναφωνούσε: «πανί-γυρίζω τις νίκες μας». Κατεχόμενος από συγγραφικό οίστρο επισκεπτόταν τα γραφεία των εφημερίδων, που συνεργαζόταν άλλοτε και άφηνε, όπου τύχαινε, διάφορα σημειώματα ή στιχουργήματα γραμμένα εκ του προχείρου.

Ο Μιχαήλ Μητσάκης εκτός ενός ποιήματος με τον τίτλο: «Ο Ποιητής», που έγραψε μετά από μια διάλεξη του Παλαμά στον Παρνασσό το 1890, δεν άφησε στα ελληνικά ποιητικό έργο. Κατά την διάρκεια όμως της τρέλλας του, γνώστης της γαλλικής γλώσσας που ήταν, έγραψε περί τα 60 και πλέον πρωτοποριακά ποιήματα στα γαλλικά. Αυτά τα ποιήματα είχα την τύχη να ανακαλύψω μέσα σε ένα παλιό βιβλίο της «Ιλιάδας» του Ομήρου εκδόσεως Βιέννης του 1818. Ήταν γραμμένα στα περιθώρια των σελίδων του ή ακόμη πάνω στις τυπωμένες γραμμές και τα εξέδωσα το 1957 με τον τίτλο «Oeuvres Inédites de Michel Mitsakis». Μετά την έκδοση αυτή ο Γιώργος Κατσιμπαλης, που κατείχε ανέκδοτα χειρόγραφα του Μιχαήλ Μητσάκη από την περίοδο της τρέλλας του, μου τα εμπιστεύτηκε για να τα επεξεργαστώ. Από τα χειρόγραφα αυτά, εκτός κι' από άλλα γαλλικά ποιήματα που περιείχαν, υπήρχε και μια σειρά από 500 περίπου φύλλα δημοσιογραφικού χαρτιού διαστάσεων 10 x 15 εκ. που περιείχαν προτάσεις που άρχιζαν με την λέξη «Γιατί» όπως «Γιατί Αργολίς και Γληγορίς». Μια επιστολή από 64 τέτοιες προτάσεις δημοσίευσα στο περιοδικό «Λέξη» (Τεύχος Νο 90, Δεκέμβριος 1989).

Κατά πληροφορίες του ανηψιού του Μιχαήλ Μητσάκη, Αλέξανδρου Π. Μητσάκη υπήρχαν πολλά άλλα χειρόγραφα του, τα οποία δυστυχώς χάθηκαν κατά την διάρκεια της κατοχής. Στο αφήγημα του Μιχαήλ Μητσάκη «Εγκαταλελειμμένη Πόλις» που ακολουθεί και που τα «Ναυπλιακά Ανάλεκτα» ευγενώς προσφέρουν στο αναγνωστικό κοινό, ο αναγνώστης εκτός της ιδιόρρυθμης, ασυνήθιστης για την εποχή μας γλώσσας, που χρησιμοποιεί, έχει την ευκαιρία να γνωρίσει πώς είδε ο Μητσάκης το Ναύπλιο του περασμένου αιώνα. Άλλη μια περιγραφή για το Παλαμίδι περιλαμβάνεται στο αφήγημα «Τὸ ἐν Κερκύρα Σωφρονιστήριον», που δημοσιεύτηκε το 1887 στο περιοδικό «Εστία» (σελ. 117-122) πριν από ένα και πλέον αιώνα.

22/05/1998

Άγγελος Καράκαλος

ΕΓΚΑΤΑΛΕΛΕΙΜΜΕΝΗ ΠΟΛΙΣ*

Ἄλλοτε, ἐπὶ Τούρκων καὶ Βενετῶν, ὑπερήφανος καὶ ζηλευτὴ, τῆς Πελοποννήσου τὸ καύχημα καὶ τῆς Ἀνατολῆς τὸ φόβητρον, θὰ ἦδύνατο νὰ προκαλέσῃ πᾶσαν ἄλλην εἰς ἀγῶνα δυνάμεως, εὐδαιμονίας ἢ δόξης. Τὸ ὄνομα αὐτῆς, γνωστότατον ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ὄλην, ἦτο συνώνυμον τῆς εὐμα-

* Ἐκ τοῦ Βου Τόμου τῶν «Φιλολογικῶν Ἔργων τοῦ Μιχαήλ Μητσάκη» Ἐκδόσεων Τύπος, Ἀθῆναι 1922 (σελ. 83-89).

ρείας και τῆς ἰσχύος. Σπουδαιότατος ἐμπορικός σταθμός, ἀπετέλει ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της τὸ μεταίχμιον μεταξὺ δύο ἡπείρων καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἡ ἀναγκαία δίοδος ἀφ' ἧς ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑσπερίας μεταωχετεύετο εἰς τὴν Ἄνατολὴν καὶ τῆς Ἀσίας ὁ πλοῦτος διεβιβάζετο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπιβλητικώτατον δ' ἔμα πολειμικὸν ὄρηπῆριον, ἐδέσποζε συγχρόνως ἐκείνης καὶ ἐπέδρα ἀμέσως ἐπὶ ταύτης. Ὅλοι οἱ λαοὶ ὅσοι τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν ἐπεζήτουν ἐν τῇ εἰρηνικῇ ἐργασίᾳ, πρὸς αὐτὴν ἤρχοντο ὅπως εὐρωσιν ἀνάλογον τὸ ἀντίτιμὸν της. Καὶ ὅσοι πάλιν τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν ἐβάσιζον ἐπὶ τοῦ κράτους τῶν ὀπλων, πρὸς αὐτὴν ἀπέβλεπον μετ' ἔρωτος καὶ αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν πρωτίστως ἐπωφθαλμίων –χωρὶς νὰ τὴν ἐλπίζωσι πάντοτε.

Στηρίζουσα ἐκεῖθεν μὲν νὰ νωτά της ἐπὶ ὑπερυψήλου βράχου ἐγειρομένου ἄνωθεν αὐτῆς ὡς προστατευτικὸν στέγασμα, καὶ ἀφορώσα ἐντεῦθεν πρὸς τὸ ἄπειρον πέλαγος, ὅπερ ἡπλοῦτο κάτωθεν αὐτῆς ὡς δεδαμασμένον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας της καὶ ἐρχόμενον νὰ τῇ ἀποδώσῃ τὸν φόρον τοῦ σεβασμοῦ του, θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ εἶνε βεβαία ὅτι πολὺ ἔπρεπε νὰ τὸ συλλογισθῇ ὁ τολμητίας ἐχθρός, ὅστις θ' ἀπεφάσιζε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτησίν της. Οἱ στόλοι αὐτοῦ θὰ κατεθραύοντο ἐπὶ τῆς ἀπορρώγος ἀκτῆς της, θὰ συνετρίβοντο ὑπὸ τῶν φρουρίων της τὸ πῦρ, καί, ναυάγια οἰκτρὰ καὶ θαλασσόδαρτα, θὰ ἐξωθοῦντο ἐπὶ τοῦ ἀρρήκτου τείχους της, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς μιᾶς τοῦ βράχου ἄκρας καὶ διαθέον τὴν παραλίαν κατέληγε κυκλικῶς εἰς τὴν ἄλλην, περικλείον αὐτήν, ὄχι ἀπρόσβλητον, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ ἀθέατον ἄλλοθεν ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Τῶν δὲ στρατῶν του ὅσοι καὶ ἐπήρχοντο αἱ μυριάδες, μάτην θὰ καθημάτουν τοῦ βουνοῦ τὰς κλιτύς.

Ἡ φύσις εἶχε πλάσῃ αὐτὴν ἄβατον. Ἡ δὲ τέχνη, τῆς φύσεως τὸ ἔργον συμπληρῶνουσα, εἶχε καταστήσῃ αὐτὴν καὶ τρομεράν.

Ἐβρεμον δεινὸν τὰ τελεβόλα τῶν τετραπύργων ὀχυρωμάτων της, ἐξηρεύοντο τὸν θάνατον ἀσφαλῆ τῶν ἀπείρων τοῦ τείχους της πολεμιστρῶν τὰ χαίνοντα στόματα, καὶ ἐσείετο ὅλον τὸ ὑπερκείμενον ὄρος, ὡς νὰ ἤθελε νὰ καταπέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἐπιδρομέων, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῆς παρὰ τὴν ῥίζαν αὐτοῦ ἐνσφηνωθείσης ὡς νὰ ἐξήτει ἄσυλον πόλεως.

Καὶ ἔπειτα, ὅτε ἤρχον αὐτῆς οἱ Βενετοί, πόσων ἀνδρείων ἱπποτῶν ἢ ὑπερήφανος πανοπλία δὲν ἤστραπτεν εἰς τὰ τείχη καὶ πόσων νικηφόρων εὐγενῶν, τοῦ ἄνθους τῆς Βενετίας, οἵτινες εἶχον περιεργαγῆ ἀπτόητοι καὶ ἀδάμαστοι ἀνὰ τὰ τετραπέρατα τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς τῆς ἀγερώχου Δημοκρατίας τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν, ἢ ἀποφασιστικῆ μορφῆ δὲν ἐπεφαίνετο εἰς τὰς ἐπάλξεις προμηνύουσα τοῖς ἐπερχομένοις ὅτι ὀπίσω τῶν τειχῶν ἐκείνων ὑπῆρχον καὶ σώματα ἐξίσου ἀδιαπέραστα καὶ ἀκαταμάχητα!

Καὶ ἔπειτα πάλιν, ὅταν ποτὲ δι' ἐπιβουλῆς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, πῶς ἐλαμποκόπουν εἰς τὰς στενάς τριόδους της τῶν σπαχίδων αἱ δα-

μασκηναί ρομφαίαι καὶ τῶν γιαννιτσάρων αἱ αἵματοπόρφυροι στολαὶ καὶ πῶς ἀντήχει τῶν ἀσιανῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τῶν καλδιριμίων τῆς τὸ βαρὺ βῆμα!

* *
*

Ἄλλ' ἰδίως ἤξιζε νὰ τὴν ἰδῆ κανεὶς εἰς τοὺς καιροὺς τῆς εἰρήνης, καθωπλισμένην μὲν πάντοτε καὶ ἔτοιμον ἄλλ' ἀνοίγουσαν φιλοξένους τὰς εὐρείας πύλας τῆς εἰς τῶν γειτονικῶν χωρῶν τὰ ἄπειρα πλήθη, εἰς τῆς Δύσεως τὸν χρυσὸν καὶ εἰς τῆς Ἀνατολῆς τὸν ὄλβον.

Ἐμυρμηκία ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς ὁ ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων συρρέων συρφετὸς τῶν ἐμπόρων, οὓς πανταχόθεν εἴλκνεν ἀθρόους τοῦ κέρδους ἢ ὄρεξις, ἔβραῖοι, σύροι, φράγκοι, γενουήσιοι, ἀρμένιοι, κομίζοντες τὰ ποικίλα τῶν τόπων τῶν προϊόντα καὶ παραδόντες καὶ ταῦτα καὶ ἑαυτοὺς εἰς μόνην τῶν ἀνέμων τὴν ὤθησιν, ὅπως τοὺς κατευθύνῃ εἰς τὸν εὐρὺν λιμένα τῆς, ἐπὶ παντὸς εἶδους καὶ σχήματος πλοίων καὶ κελυφῶν, τριήρων, βρικίων, σχεδιῶν, γονδολῶν, γαλερῶν, λιβυρνίδων, αἵτινες ὄλαι συνωστιζόντο ἐν τοῖς ὄρμοις τῆς.

Εἰς τὸ παμμέγιστον αὐτῆς παζάρι, ἀπέραντον σανιδόκτιστον οἰκοδόμημα, μετέχον τῆς ὄψεως λαβυρίνθου καὶ θερμοκηπίου, ἔστοιβάζοντο μέχρι τῆς ὀροφῆς ὄλα τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἰνδικῆς τὰ θαύματα, μέταξα καὶ ἄργυρος καὶ κοράλλιον καὶ μαργαρίτης καὶ ἔλεφαντόδους, ὡς μυστηριώδεις νύμφαι οἰκοῦσαι εἰς τὰ βάθη τῶν μακρυνῶν ἐκείνων μερῶν νὰ τὰ εἶχον ἐπίτηδες ἔξαποστείλῃ οὕτω μεγαλοπρεπῶς διεσκευασμένα καὶ θαμβοῦντα.

Καὶ τοῦ πενιχροτέρου παραπήγματος οἱ ξύλινοι τοῖχοι ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τῶν σαλίων τῆς Κασεμίρης, ὑπὸ τῶν λαχουριῶν τῆς Βεγγάλης, ὑπὸ τῶν λεοντοδορῶν τῆς Ἐρήμου, ὑπὸ τῶν κομποτεχνημάτων τῆς Σμύρνης τοὺς ἀτιμήτους σωρούς, καὶ ὁ μυχὸς ἐκάστου αὐτῶν ἠνοιγετο, ἀπόκρουφος καὶ βαθὺς καὶ σκοτεινός, οἷος σηκὸς ἐκκλησίας ἢ λέκτρον ἱμερον προκαλοῦντος καὶ ἐπιθυμίαν ἐξεγείροντος ἄδυτον.

Καὶ πόσα πράγματι βλέμματα ἀγρίας ἐπιθυμίας δὲν προσεἴλκνε, καὶ ποσάκις ἢ ἀρπαγὴ δὲν ἤλθε νὰ σαρώσῃ τῆς ἐργασίας τὰ ὀφέλη, καὶ ποσάκις ἀπηνόως γιαννιτσάρου τὸ ἀμφίστομον γιαταγάρι δὲν ἐβυθίσθη εἰς τὰ στήθη ἀτυχοῦς πωλητοῦ, ἀρνούμενου νὰ παράσχῃ εἰς τὸν γενναῖον ὀπλίτην τοῦ σουλτάνου εἰς ἐλαχίστην τιμὴν τὸ πρᾶγμα του ἢ καὶ νὰ δωρήσῃ αὐτό!...

* *
*

Ἄ! ἐὰν ὑπῆρξε πόλις, ἐν ἣ ἔπαλλε ποτὲ ὁ σφυγμὸς τῆς ζωῆς ὑφ' ὄλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὰς μορφάς, ὑπῆρξεν αὕτη! Σύβαρις ἅμα καὶ Ρώμη ἐν μικρογραφία, ἢ ἐκυλίετο εἰς τὴν ἡδονὴν, βακχίς μαινομένη, ἢ ἐφροισεν ὑπὸ τὴν σάλπιγγα τοῦ ἀγῶνος, σκυθρωπὴ ἄμαζών. Ἡ εἰργάζετο πυρε-

τωδῶς, ἢ ἠκολάσταινεν ἐκφρόνως, ἢ ὀργίλῃ ἐμάχετο. Ἡ ἐσκόρπιζε τὸν πολιτισμόν, ἢ διέχυνε τὴν διαφθοράν, ἢ ἐνέπνεε τὸν φόβον καὶ ὄλα ἐν ταυτῶ. Φλογερά, ἀδυσώπητος πνοή δράσεως, κινήσεως, πάθους, διήλαυνε διὰ τῶν ἀρτηριῶν τῆς, ἀνεκύλα αὐτὴν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐξήγειρεν ἀπὸ τῶν ὁδῶν, ἀπὸ τῶν καταλυμάτων, ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων, ἀπὸ τῶν οἰκῶν τῆς ἀπολαύσεως τῆς γιγαντώδη κραυγῆν πρὸς τὸν οὐρανὸν λαοῦ βαθύτατα αἰσθανομένου τῆς ὑπάρξεως τὸ θέλητρον καὶ τὰ πάντα πρᾶπτοντος, ὅπως χορτασθῇ αὐτῆς τελείως. Ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἢ τὰ κτηνώδη συναισθήματα, ὅσα λανθάνοντα συνήθως ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀνθρώπων ἐξαίρει ἰδίως ἢ κατὰ μεγάλας ὁμάδας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσίς των ἀγωνιζομένων, τίς νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν γείτονα ὅπως καταλάβῃ εὐρύτεραν τὴν ὑπὸ τὸν ἥλιον θέσιν του, ἔρωτες, ἀντιζηλῖαι, φιλοδοξῖαι, ραδιοργῖαι, ἀφοσιώσεις, μῖση, εὕρισκον ἀνοικτὸν πεδίον ἐν αὐτῇ καὶ ἀντεπάλαιον ὠρούμενα, ὡς ἐν θηριοτροφεῖῳ ἐκμανέντα ἀγρίμια. Ἐκάστη πέτρα τῶν δόμων τῆς καὶ ἕκαστον λιθάριον τῶν ἀγυῶν τῆς θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν ἰδιαιτέραν του ἱστορίαν, τὴν ἰδιαιτέραν του βιογραφίαν. Καὶ ἀφοῦ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν ἐπλήρου τὴν ἕκτασιν διὰ τοῦ πατάγου τῆς ζωῆς τῆς, ἀκόμη καὶ τὴν νύκτα ἢ θορυβώδης, ὡς κορροσθέντος τέρατος ἀναπνοῆ τῆς ἀποκοιμωμένης, διηγωνίζετο πρὸς τῆς ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς θαλάσσης, τὴν ἄπειρον ζωὴν.

* *
*

Ἦλλαξαν ὁμως ἀπὸ τότε μέγας οἱ καιροί. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐπῆλθε, καί, ἀνοίξασα διὰ τῶν ἐν αὐτῇ χριστιανῶν τὰς θύρας τῆς εἰς τοὺς ἔξωθεν ἀντάρτας, κατέστη ἐν τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς ἐξεγέρσεως προσηγορίων. Ἐπὶ πολὺ αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ κυριότερον στήριγμά τῆς καὶ αὐτὴ διηνεκῶς τὴν ὑπεδαύλιζεν. Αὐτὴ ἀνέκοψεν ἐπανελημμένως τὰς ἐχθρικός στρατιάς καὶ ἔσωσε συνεχῶς τὴν ἀπειλουμένην χώραν. Καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς ἀκόμη, καθ' ὅς ἐξηντλημένη καὶ φθίνουσα ἐκινδύνευε νὰ ἐκπνεύσῃ ἢ ἀνταρσία, ἐν αὐτῇ καταφεύγουσα ἐλάμβανεν ἐνθάρρυνσιν καὶ προστασίαν καὶ ἐπορίζετο νέας δυνάμεις καὶ εὕρισκε φιλόξενον συνδρομήν.

Ἄλλά, συντελεσθείσης τῆς μεταβολῆς, ἂν τις ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἐξ αὐτῆς, βεβαίως δὲν ἦτο ἢ τοσοῦτον ἐργασθεῖσα ὑπὲρ αὐτῆς πόλις.

Δὲν ἐχρειάσθη χρόνος πολὺς καὶ εὐθύς κατεφάνη ἢ πρόδηλος δυσαρμονία τῆς πρὸς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν.

Αἱ ἀνάγκαι αἵτινες ὄθουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετοὺς κατακτητὰς νὰ οἰκίζωσι τὰς ὑπάρχειας ἢ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, τοὺς κρημνώδεις βράχους ἢ τὰς ὀχυρὰς παραλίας, εἶχον παρεέλθῃ.

Ἄλλαι πόλεις ἀνέκλυψαν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους παρ' αὐτῇ, εὐρυιάγυιαι, εὐάεροι, τεχνικῶς ρυμοτομημένοι καὶ κατὰ τελειότερας οἰκοδομικὰς συνθήκας δημιουργηθεῖσαι. Τὰ τηλεβόλα αὐτῆς, ἄχρηστα λείψανα ἄλλης ἐποχῆς καὶ

παρεληλυθίας πομελικῆς τέχνης, τῇ ἀφηρεθήσαν, καὶ αἱ σιδηραὶ πύλαι τῆς ἀνεσπάσθησαν ἀπὸ τῶν παραστάδων. Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ταξειδιῶται εὗρον μᾶλλον ἄνετον καὶ ὠφέλιμον νὰ κατευθύνωνται πλέον εἰς τὰ νέα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κινήσεως κέντρα. Βασιλικὸν Διάταγμα ὤρισεν αὐτήν, τὴν ὑπερήφανον μαχήτριαν, ἔδραν τοῦ πρώτου τυχόντος ἐκλογικοῦ διαμερίσματος. Καὶ εἰς αὐτήν, ἦν ἄλλοτε διώκει δούξ ἡ πασσᾶς, διωρίσθη ἑπαρχος!

Εἰς ἐπίμετρον, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἤρχισαν νὰ δυσχεραίνωσιν ἐπὶ τῇ νέᾳ ταύτῃ καταστάσει. Κατὰ μικρόν, ἔστεροῦντο ὄλων τῶν εὐκολιῶν, ἃς εἶχον ἄλλοτε, ὅλης τῆς προτέρας λαμπρότητος, ὅλης τῆς προτέρας εὐτυχίας. Συναίσθημά τι πλήξεως ἀνικῆτου κατελάμβανεν ἡδὴ παραδόξως αὐτοὺς βαθμηδὸν μεταξὺ τῶν ὑπερυψηλῶν τειχῶν τῆς. Ἡ ἄνεσις ἐξέλειπεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Ἡ ζωὴ δὲν ἐκνυλοφόρει πλέον ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς ἐντάσεως ἐκείνης τῆς ποτέ, ἀφίπτατο κατ' ὀλίγον –πτηνὸν ἀποδημητικὸν πρὸς ἄλλους ὀρίζοντας– ὅπως ἀφίπταται ἀπὸ τῶν χειλέων ἐπιθανάτου ἢ πνοῆ. Ὡς φυσικῆ πλέον ἐπήρχετο καὶ δὲν ἐκρίνετο ποσῶς ἄλογος ἡ τολμηρὰ ἢ σκέψις ἃν δὲν ἦτο ἀνόητον ν' ἀπομένωσι φυλάττοντες ἀκόμη τὸ γηραιὸν ἔδος, ἐνῶ τόσοι γύρω νέοι ἀνθοῦντες συνοικισμοὶ τοὺς προσεκάλουν.

Καί, μίαν πρωίαν, πανοικί, ὡς ἐκ προηγηθείσης ἐνστίκτου συνεννοήσεως, τὴν ἐγκατέλειπον ὅλοι διαμιᾶς, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, αἰφνιδίως, βιαιῶς, ὅπως ἐγκαταλείπει τις μίαν ἐρωμένην...

* *
*

Ἐκτοτε, κεῖται ἐκεῖ, παρὰ τὸν αἰγιαλόν, σιωπηλὴ καὶ ἀκίνητος, ὡς μέγα ληθαργοῦν σῶμα. Ὡς ἐν στυγνῇ καὶ ἀφώνῳ ἀπελπισίᾳ παρατηρεῖ πάντοτε διὰ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων τῆς ὡς διὰ τόσων ἀψύχων ὀφθαλμῶν, τὸ ἄπειρον πέλαγος, ὡσάν ν' ἀναμένῃ ἐκεῖθεν τι ἢ τινά, ἄγνωστον καὶ ἀόρατον ἐραστήν, αἰείποτε ποθοῦμενον, οὐδέποτε ἐρχόμενον. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Κατηραμένην Πόλιν τοῦ Δάντου, ἐν ἣ οἱ εἰσερχόμενοι ἀπέβαλλον πᾶσαν ἐλπίδα ἐξόδου, αὐτῇ, ἀφήσασα τοὺς ἐνοίκους τῆς νὰ ἐξέλθωσιν, ἀπέβαλε πᾶσαν ἐλπίδα νὰ ἴδῃ τινά ἐπανεμβαίνοντα ἐν αὐτῇ... Καὶ ἔλειπεν ἀπ' αὐτῆς ὄλοσχερῶς τέλος ἡ ζωὴ, ἔλειπεν ὁ θόρυβος –χωρὶς ὅμως ἐν τούτοις περιέργως νὰ μεταβληθῇ ἡ προτέρα ὄψις τῆς,– Οὔτε μία οἰκία αὐτῆς ἐρραγίσθη, οὔτε εἷς τοίχος αὐτῆς διεσεισθη, οὔτε εἷς σχεδὸν χάλιξ αὐτῆς μετετοπίσθη. –Ἄλλά,– ὑπερμεγέθεις ἀράχλαι σαβανοῦσιν αὐτήν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἄλντος νέκρωσις καὶ ἀδιατάρακτος ἡρεμία βασιλεύει. Μάτην κἂν θ' ἀνεξήτει τις ἐν αὐτῇ τὰ δάκρυα τῶν πραγμάτων περὶ ὧν ὀμιλεῖ ὁ Βιργίλιος. Ἀπολιθωθεῖσα Νιόβη, ἴσταται, ἀπαθής, ἄδακρυς, ἀπολέσασα πᾶν ὅ,τι εἶχε καὶ ἐπιμένουσα νὰ ζῆ ζῶν μαρμάρου, ἄψυχον ζῶν. Ὡς τῶν δημοτικῶν παραδόσεων τοὺς ἥρωας καὶ τὰς ἡρωίδας, οὗς θίγει ἀόρατος δύναμις, καὶ ἀπομένουσιν, ἀντιστρόφως πρὸς τὴν Γαλάτειαν ἦν ἀπὸ πέτρας

μετέβαλεν ὁ ἔρωσ τοῦ γλύπτου εἰς σῶμα, ἀντὶ σωμάτων πέτρινοι κορμοί, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι τοιαύτη τις τὴν ἔθιξεν ἀφανῆς χεῖρ...– Τὴν εἶδον πρὸ πέντε ἐτῶν, τὴν εἶδον πρὸ δύο, τὴν εἶδον πρὸ μηνῶν μόλις. Καὶ ἐν τούτοις τίποτε δὲν εἶχε σαλεύση, ὡς εἰς πτώμα συντηρούμενον διὰ μυστικῆς ἐπηρείας ἀναλλοίωτον καὶ μὴ θέλον νὰ σαπῆ καὶ μὴ θέλον νὰ καταπέση εἰς κόνιν. Μόνον μία –πρᾶγμα παράδοξον!– μόνον μία νέα οἰκία εἶχε προστεθῆ εἰς μίαν ἄκραν αὐτῆς, ἰδιοτρόπου τινὸς φαίνεται θελχθέντος ἐκ τῆς ἀγρίας καλλονῆς τοῦ μέρους καὶ ἀρχίσαντος νὰ τὴν κτίξῃ ἀλλ’ ἔπειτα ἰδόντος τὴν φοβίζουσαν ἐρημίαν καὶ ἀφέντος αὐτὴν ἡμιτελῆ... Καὶ ἐγείρεται ἤδη καὶ αὐτὴ πρὸς ταῖς ἄλλαις, θέαμα οἰκτρόν, πενθίμη καὶ παμπαλαία ὑπὸ τοὺς καινουργεῖς τοίχους τῆς, ἀναπεπταμένη πανταχόθεν, ἐστία φρύνων καὶ ἀσπάλακων, στεγαζομένη ὑπὸ τοῦ φαιοῦ οὐρανοῦ, ἐρείπιον πρὶν κτισθῆ, γηράσασα πρὶν ζῆσι... Καὶ παρ’ αὐτῆ παρατάσσονται ἐν γραμμῇ μακρᾷ αἱ λοιπαί, αἱ πρεσβυτίδες σύντροφοί τῆς, πᾶσαι φέρουσαι ἐπὶ τῶν μετώπων των ἐγκεχαραγμένον τὸ μεγαλεῖον τῆς σιγῆς, δι’ οὗ περιεβάλλοντο οἱ στωϊκοὶ ἐκεῖνοι πατριῶκοι τῆς κυριευθείσης Ρώμης, οἵτινες ἐκάθηντο ἐν τῇ ἀγορᾷ αὐτῆς ἀναμένοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Βρέννου, ὅστις ἔμελλε νὰ τοὺς σφάξῃ, –τοῦ Χρόνου ὅστις μέλλει νὰ τὰς κρημνίσῃ. Καὶ τῆς σιγῆς ταύτης οὐδὲν ἰσχύει νὰ τὴν ἐξαγάγῃ, οὔτε ὁ κρότος τοῦ παρερχομένου ἀτμοπλοίου, οὔτε ὁ κρωγμὸς τῶν ὑπεριπταμένων ὀρνέων, οὔτε τοῦ πόντου ὁ ἀδιάκοπος μυκηθμὸς. Μόνον ὅταν ὁ ἄνεμος γογγύξῃ τὴν νύκτα ἀνὰ μέσον τῶν ἠρημωμένων ὁδῶν τῆς θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶνε ὁ στεναγμὸς τῆς Ἐγκαταλελειμμένης Πόλεως, ἀναζητούσης τοὺς ἀπόντας κατοίκους τῆς...

ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝΟΙ ΚΑΠΟΥΚΙΝΟΙ ΣΤΗ ΝΑΠΟΛΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΝΙΑΣ (1642-1821)

Στή μελέτη μου «Ναυπλιώτες μαθητές στο Έλληνικό Κολλέγιο» “Αγιος Ἀθανάσιος” τῆς Ρώμης (1594-1646)», ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε στὸν Γ΄ τόμο τῆς Ἐπετηρίδας «Ναυπλιακά Ἀνάλεκτα»¹, ἐγίνε ἀναφορὰ στὴν ἐφήμερη ἱεραποστολὴ γάλλων Ἰησοῦιτῶν² στὴ Νάπολι τῆς Ρωμανίας³ τὸ 1640 καὶ στὴ διαδοχὴ τους ἀπὸ ἐπίσης γάλλους Φραγκισκανοὺς Καπουκίνοους, προσωρινὰ τὸ 1642 καὶ ὀριστικὰ τὸ 1656⁴.

Ἐνα ἀκριβῶς αἰῶνα μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Ναυπλίου ἀπὸ τὸ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσα, τὸ δεινὸ Καπουδὰν Πασὰ τῆς Λευκῆς Θάλασσας⁵, οἱ λίγες καθολικὲς οἰκογένειες ποὺ παρέμειναν στὸ Ναύπλιο μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν

1. Ναυπλιακά Ἀνάλεκτα Γ΄ (1998) σελ. 278-287, κυρίως σελ. 279 καὶ 287.

2. Ἰησοῦιτες, μέλη τοῦ καθολικοῦ μοναχικοῦ τάγματος τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ὁποῖο ἐγκρίθηκε τὸ 1540 ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Ρώμης (πάπα) Παῦλο τὸν Γ΄. Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ τάγματος αὐτοῦ καὶ τὴν ἱεραποστολὴ του στοὺς ἑλληνικοὺς χώρους τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας βλ. Μ. Ρούσου-Μηλιδώνη, Ἰησοῦιτες στὸν Ἑλληνικὸ χώρο, Ἀθήνα 1991 καὶ Ἑλληνες Ἰησοῦιτες, Ἀθήνα 1993.

3. Νάπολι τῆς Ρωμανίας, ὀνομασία τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ Ἐνετοκρατίας. Ρωμανία ἀποκάλεσαν οἱ Φράγκοι τὰ ὑπ’ αὐτῶν κατακτηθέντα τὸ 1204 ἐδάφη τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, οἱ ὄροι «Βυζάντιο» καὶ «Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία», ἀνάγονται στὸν περασμένο αἰῶνα.

4. Ἀπὸ τὴν «τάξη» (στὰ λατινικὰ «Ordo») τῶν Φραγκισκανῶν, ἡ ὁποία ἀνάγει τὶς ἀρχές της στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀσίζης, προῆλθαν τὸ 13ο αἰῶνα οἱ κοινοβιακοί, τὸν 14ο αἰῶνα οἱ μεταρρυθμισμένοι καὶ τὸν 16ο αἰῶνα οἱ καπουκίνοι Φραγκισκανοί. Οἱ τελευταῖοι ἐξακολοθοῦν μέχρι σήμερα νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους στὶς ἑλληνοκαθολικὲς κοινότητες Ἀθηνῶν, Ἡρακλείου καὶ Χανίων Κρήτης, Ἐπιτανήσου καὶ Σύρου. Οἱ μεταρρυθμισμένοι Φραγκισκανοὶ διατηροῦν μονὴ στὴ Ρόδο.

5. Καπουδὰν πασᾶς, τίτλος τοῦ τούρκου ναύαρχου στὸ Αἰγαῖο τὸ ὁποῖο οἱ μὲν Δυτικοὶ ἀποκαλοῦσαν «Ἀρχιπέλαγος», οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ «Λευκὴ Θάλασσα» πρὸς ἀντιδιαστολὴ ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα ἢ Εὔξεινο Πόντο. Πρῶτος καπουδὰν πασᾶς ἦταν ὁ περιβόητος Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσα, ὁ ὁποῖος ἀπέσπασε ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς τὸ 1537 τὸ Ναύπλιο καὶ ἄλλες κτήσεις τους στὴν ἠπειρωτικὴ καὶ νησιωτικὴ Ἑλλάδα.

Ἑνετῶν, ὅπως οἱ Ρώση, Λευκάριοι, Μαρούληδες, Κατιχώρες, Σωλημάδες, Μποκατούρηδες κ.ἄ., δέχτηκαν μὲ ἀνακούφιση τοὺς γάλλους Ἰησουίτες Φραγκίσκο Βléseau καὶ Ρενέ de Saint-Côme, οἱ ὁποῖοι, κατ' ἐντολὴ τοῦ πρωθυπουργομένου Κωνσταντινουπόλεως π. Φραγκίσκου Martin, συνόδευαν τὸ νεοδιορισμένο πρόξενο τῆς Γαλλίας Ἰωάννη Villeré⁶. Βρισκόμαστε στὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ Γαλλία, ἀνταγωνίστρια τῆς Γαληνότατης Δημοκρατίας τῆς Βενετίας στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ἐπεδίωκε τὴν ἐδραίωση τῆς παρουσίας της σ' αὐτὴν μὲ τὴν ἴδρυση προξενείων καὶ μονῶν Καπουκίνων ἢ Ἰουσουϊτῶν. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἐφάρμοσαν μὲ ιδιαίτερη ἐπιτυχία οἱ γάλλοι μονάρχες Λουδοβίκος ΙΓ' καὶ Λουδοβίκος ΙΔ' διὰ τῶν πρέσβεων τους στὴν Ὑψηλὴ Πύλῃ Φιλίπου de Césy (1619-1639) καὶ Ἰωάννη de la Haye-Ventelet (1640-1660). Κατὰ τὴν εικοσαετία 1619-1640, ἰδρύθηκαν μονές Ἰησουϊτῶν καὶ Καπουκίνων στὸ Γαλατᾶ καὶ Πέρα Κωνσταντινουπόλεως, στὴ Σμύρνη, στὴν Ἀθήνα, στὴ Χίο, στὴ Σύρο, στὴ Νάξο, καὶ στὴ Σαντορίνη⁷.

Ἀπὸ σύγχρονη στὰ γεγονότα Ἀναφορὰ ἡ ὁποία φυλάσσεται στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων καὶ δημοσιεύτηκε τὸ 1869 ἀπὸ τὸν Αἰμίλιο Legrand⁸, πληροφοροῦμαστε ὅτι οἱ Ἰησουίτες Βléseau καὶ Saint-Côme πέρασαν στὸ Ναύπλιο τὸ δεῦτερο ἐξάμηνο τοῦ 1640 καὶ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ ἐπομένου ἔτους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ὑπηρεσία τῆς προξενικῆς οἰκογένειας Villeré καὶ τῶν εὐάριθμων γηγενῶν Καθολικῶν, κατήχησαν καὶ μετέδωσαν τὰ μυστήρια σὲ πολυάριθμους καθολικοὺς κατάδικους σὲ ὀθωμανικὲς γαλέρες ποὺ διαχειρίζαν στὸν Ἀργολικό.

Ἄν καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ δικαιολογοῦσαν τὴν παρουσία τῶν Ἰησουϊτῶν στὸ Ναύπλιο, ὁ ὑπεύθυνος τῆς ἀποστολῆς Φραγκίσκος Βléseau προτίμησε τὴν ἀσήμαντὴ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πολίχνη τῶν Ἀθηνῶν –Σετίνες τὴν ἀποκαλοῦσαν οἱ Τοῦρκοι– ἐπειδὴ, λόγῳ θέσεως, προσφέρονταν καλύτερα γιὰ τὴν καθολικὴ ἱεραποστολὴ στὴν Ἀττικὴ, Εὐβοία, Βοιωτία καὶ Πελοπόννησο ὅπου ὑπῆρχαν ἐλάχιστοι δυτικοὶ κληρικοί. Κατὰ τὸ δοκιμασμένο σύστημα «κινητῆς ἱεραποστολῆς»⁹, τὸ ὁποῖο ἐφάρμοσαν οἱ μεθοδικοὶ Ἰησουίτες στὴν

6. Κατὰ κανόνα, καθολικὲς μονές ἰδρύοντο σὲ τόπους ὅπου ὑπῆρχε σημαντικὸς ἀριθμὸς Δυτικῶν, ὅπως στὶς Κυκλάδες, τὴν Κρήτη καὶ τὰ Ἐπτάνησα ἢ σὲ λιμάνια καὶ χερσαίους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς στοὺς ὁποίους εἶχαν ἰδρυθεῖ προξενεῖα τῶν καθολικῶν χωρῶν, ὅπως στὴ Σμύρνη, τὴ Χαλκίδα, τὴν Ἀθήνα, τὸ Ναύπλιο κ.λπ.

7. Ἐνῶ στὴ Θῆρα ἐγκαταστάθηκαν μόνο Ἰησουίτες τὸ 1642, καὶ στὸ Ναύπλιο μόνο Καπουκίνοι, στὶς ἄλλες μνημονευόμενες πόλεις ἰδρύθηκαν μονές καὶ τῶν δύο ταγμάτων.

8. E. Legrand, *Relation de l'établissement des Pères de la Compagnie de Jésus en Levant*. Paris 1869, σελ. 30-31.

9. Ἡ κινητὴ ἱεραποστολὴ συνίστατο σὲ τακτὲς ἐπισκέψεις μικρῶν καθολικῶν κοινοτήτων ἀπὸ ἱερομονάχους, κυρίως Ἰησουίτες καὶ Καπουκίνους.

Ἐναντιότατη, ἢ κεντρικὴ θέσις τῆς Ἀθήνας διευκόλυνε τὴν ἐπίσκεψιν τῶν μνημονευθεισῶν περιοχῶν ποὺ βρίσκονταν σὲ ἴση περίπου ἀπόστασι ἀπὸ τὸ «κλεινὸν ἄστυ».

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἱερομονάχων Bléseau καὶ Saint Côme, ποὺ ἀπεβίωσαν ἀντίστοιχα στὴν Ἀθήνα τὸ 1642 καὶ στὴν Πάρο τὸ 1648, τὸ Ναύπλιο προσφέρθηκε στὴ δράσει τοῦ τάγματος τῶν Καπουκίνων, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους κλάδους τῆς μοναχικῆς κοινότητος ποὺ ἀνάγει τὴν ἰδρυσή της στὸν Ἅγιον Φραγκίσκο τῆς Ἀσσίζης. Τὴ μεγάλη αὐτὴ μορφή τῆς χριστιανοσύνης, σεβαστὴ στοὺς πιστοὺς ὄλων τῶν θρησκευμάτων, θὰ παρουσιάσω στοὺς ἀναγνώστες τῶν «Ναυπλιακῶν Ἀναλέκτων» πρὶν γίνοι λόγος γιὰ τὸ ἔργον τῶν μαθητῶν του στὸ Ναύπλιο.

Ἀπὸ τίς πολὺ μεγάλες μορφές τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ὁ Φραγκίσκος Bernardone γεννήθηκε, ἀνδρώθηκε καὶ ἔδρασε στὴν Ἀσσίζη τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας σὲ μίαν ἐποχὴν ποὺ ἡ χριστιανοσύνη κλυδωνίζονταν ἀπὸ κρίσεις πολιτικῆς, ἀνακατατάξεις κοινωνικῆς καὶ κινήματα αἰρετικῆς.

Περιπετειώδης νέος σὲ ἐποχὴ ἀνθισπῆς τοῦ ἱπποτισμοῦ, ὁ Φραγκίσκος ὀπλίστηκε ἐναντίον τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος του καὶ αἰχμαλωτίστηκε στὴν Περούτζια. Προσκυνητὴς στὴ Ρώμη καὶ ἀργότερα στοὺς Ἅγιους Τόπους μὲ μόνον ὄπλον τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπέστρεψε στὴν Ἀσσίζην ἀποφασισμένος νὰ ἀφιερῶθαι στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ νύμφην του διάλεξε τὴν ἀγία πτωχεία τὴν ὁποία ἔζησε ἔμπρακτα καὶ κήρυξε μὲ τὸ χαρισματικὸν του λόγον χαράσσοντας γιὰ τίς ἐπερχόμενες γενεές ἕνα φωτεινὸν μονοπάτι.

Σήμερον ἰσχύει ὁ Φραγκίσκος ὡς ὁ οἰκουμενικὸς Ἅγιος ποὺ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐνώνει τοὺς λαοὺς διαφορετικῶν φυλῶν καὶ δογμάτων. Ὅσους ἀγάπησαν τὴν πλάσιν καὶ καλλιέργησαν τὴν τέχνην συμπεριλαμβανομένων τοῦ Δομηνίκου Θεοτοκόπουλου, τοῦ Νίκου Καζαντζάκη καὶ πολλῶν ἄλλων διαπρεπῶν Ἑλλήνων. Περισσότερον ἀπὸ 50 φορές ἀπεικόνισε ὁ μέγας κρητικὸς ζωγράφος τὴν ἱερὴν μορφήν του ἐνῶ γιὰ τὸν Καζαντζάκην, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Φτωχούλην τοῦ Θεοῦ», μετέφρασε τὴν βιογραφίαν του ἀπὸ τὸ δανὸν Πέργκενσεν, «Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος εἶναι τὸ πρότυπον τοῦ στρατευμένου ἀνθρώπου ποὺ μὲ ἀκατάπαυστον, σκληρότατον ἀγῶνα, κατορθώνει νὰ ἐπιτελεῖ τὸ ἀνώτατον χρέος τοῦ ἀνθρώπου, ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τὴν ἡθικὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπὸ τὴν ὠραιότητα: νὰ μετουσιῶναι τὴν ὕλην ποὺ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὴν κάνει πνεῦμα»¹⁰.

Ἄλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος Παναγιώτη Καννελόπουλον, ὁ ἅγιος ἀπὸ τὴν Ἀσσίζην «ἔγινε μὲ ἀπόλυτον τρόπον τὸ γλυκύτερον ἔαρ ποὺ εἶχε ἐνδαρκῶσαι ὁ Ἰησοῦς, ἢ ἀνθρώπινα γλυκύτερη μορφήν

10. Ὁ Φτωχούλης τοῦ Θεοῦ, Ἀθήνα 1973, σελ. 9.

που έχει ως τα σήμερα γεννήσει ή Εὐρώπη... Ἡ ζωή του και ἡ ποίησή του εἶναι κάτι τὸ μοναδικὸ στὴν ἱστορία»¹¹. Στὰ νεοελληνικὰ αὐτὰ ἐγκώμια γιὰ ἓνα Ἅγιο τῆς Δύσης τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα φέρουν, ὅπως παραδόξως, πολλοὶ συμπατριῶτες μας, ὁ κάθε ἄλλο παρὰ εὐνοϊκὰ διακείμενος στὴν καθολικὴ Δύση Φώτης Κόντογλου, δίνει τὴ δική του μαρτυρία λέγοντας ὅτι «στάθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγνοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ»¹².

Τέλος, κατὰ τὸν ἱστορικὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Β. Στεφανίδη, «οὐδεὶς ἄνθρωπος ἐγεννήθη μὲ τόσον εὐρείαν καρδίαν ὅσον ὁ Φραγκίσκος»¹³, «ἡ ἐνσάρκωσις ἐνεργοῦ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ἐκπαγλὸν πρῶτον ἀνιδιοτελοῦς ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς ἄλλους»¹⁴.

Τὸ 1226, ἔτος κοίμησης τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, τὰ μέλη τῆς πνευματικῆς του οἰκογένειας ἀνέρχονταν σὲ 5000 μοναχοὺς καὶ ἱερομονάχους διάσπαρτους ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας. Στὸ τέλος τοῦ ἰδίου αἰῶνα, 40.000 φραγκισκανοί, ὅπως ὀνομάστηκαν οἱ μαθητὲς του, συνέχιζαν τὸ ἔργο τοῦ Φραγκίσκου σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Κατὰ τοὺς αἰῶνες ποὺ ἀκολούθησαν αὐξήθηκε τόσο πολὺ ὁ ἀριθμὸς τους ὥστε ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ μοναστικὴ τάξη τους δημιουργήθηκαν πολλοὶ κλάδοι ὅπως τῶν μοναστηριακῶν, τῶν μεταρρυθμισμένων καὶ τῶν καπουκίνων Φραγκισκανῶν.

Πιὸ εἰδικὰ, τὸ τάγμα τῶν Καπουκίνων ποὺ συνέστησε ξεχωριστὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους φραγκισκανοὺς μοναχικὴ κοινότητα στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα, ἔδειξε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ τοὺς χριστιανοὺς τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, καθολικοὺς καὶ ὀρθόδοξους. Ἀναφέρω χαρακτηριστικὰ τὴν παρουσία Καπουκίνων στὸν ἐνωμένο στόλο τῶν καθολικῶν βασιλείων ποὺ κατήγαγαν τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1571 μεγάλη νίκη ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου στὴ Ναύπακτο καὶ τὴ δράση τους στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Κρήτη στὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνα.

Παρόλα ταῦτα, ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση τῶν φραγκισκανῶν Καπουκίνων στὸ Γαλατᾶ Κωνσταντινουπόλεως, τὴ Σμύρνη, τὴν Κρήτη καὶ τὶς Κυκλάδες, ἀνάγεται στὴν εἰκοσαετία 1618-1638, κατὰ τὴν ὁποία ὁ πανίσχυρος συνάδελφός τους Ἰωσήφ du Tremblay, πιὸ γνωστός μὲ τὴν ἐπωνυμία «Eminence grise» (φαιὰ Ἐκλαμπρότης), ἐκτελοῦσε χρέη πνευματικοῦ καὶ συμβούλου τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' ¹⁵.

11. Ἡ Ἱστορία τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος, τ. Α' κεφ. 14, σελ. 238.

12. Ἐφ. «Ἐλευθερία», ἀρ. 1407/3-4-1949.

13. Θερησκευτικὴ Ἱστορία, σελ. 487.

14. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, λῆμμα «Φραγκίσκος τῆς Ἀσσίζης», τ. ΚΔ' στήλη 158.

15. Joseph le Clerc du Tremblay (1577-1638). Εἰσήλθε στὸ τάγμα τῶν Καπουκίνων τὸ 1599. Σπούδασε θεολογία καὶ τὴ διπλωματικὴ τέχνη. Πνευματικὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ ἔμπιστος τοῦ Καρδινάλιου Richelieu. Ἐγραψε τὸ ἀντιοθωμανικὸ ἔπος «Τουρκιάδα», τὸ ὁποῖο ὁ πάπας Οὐρβανὸς Η' ἀπεκάλεσε «Χριστιανικὴ Αἰνεΐδα».

Στις 23 Δεκεμβρίου 1630, δύο μόλις χρόνια μετά την ίδρυση της μονής Ἁγίου Γεωργίου στο Γαλατᾶ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἱερά Σύνοδος γιά τή διάδοση τῆς πίστεως ἢ εὐαγγελισμοῦ τῶν λαῶν¹⁶ στήν ὁποία ὑπάγονταν οἱ Καθολικοὶ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐνέκρινε κατ' ἀρχὴν τὴν ἐγκατάσταση τῶν Καπουκίνων στο Νάυπλιο ὅπου, ἐκτός ἀπὸ λίγους καθολικοὺς γηγενεῖς, διέμεναν 12 οἰκογένειες γάλλων καὶ ραγουζαίων ἐμπόρων¹⁷. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἔμεινε γιά 12 χρόνια στὰ χαρτιά.

Οἱ γαλλοενετικῆς ἀξιώσεις γιά τὴν ἀνάθεση τῶν ὑπὸ ἰδρυση ἱεραποστολικῶν σταθμῶν στήν Ἀνατολή σὲ γάλλους ἢ ἰταλοὺς καπουκίνους καὶ ἰησοῦιτες, δὲν ἦταν ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀναβολῆς αὐτῆς. Ὁ μνημονευθεὶς π. Ἰωσήφ du Tremblay ἤθελε ὀπωσδήποτε γαλλικὸ τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἀντίθετα μὲ τὴ πολιτικὴ αὐτὴ ποὺ συνεχίστηκε ἕως τὸ θάνατό του τὸ 1638, ἡ Ἱερά Σύνοδος γιά τὴ διάδοσή τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ τάγμα τῶν Καπουκίνων ποὺ εἶχε τὴν κοιτίδα του στήν Ἰταλία, ἦταν κατὰ τοῦ γαλλικοῦ μονοπωλείου στήν Ἀνατολή. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀφιξὴ στις 13 Μαΐου 1641, τῶν ἰταλῶν καπουκίνων Ἰακώβου καὶ Ἀγγέλου στο Νάυπλιο. Ὁ πρῶτος κατάγονταν ἀπὸ τὸ Ὄστοῦνο καὶ ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὸ Τρίκαζε τῆς ἄλλοτε ἑλληνόφωνης μεσημβρινῆς Ἀπουλλίας.

Μετὰ ἀπὸ σύντομη παραμονὴ στήν πρωτεύουσα τῆς Ἀργολίδας, οἱ δύο ἰταλοὶ ἱερομόναχοι εἰσηγήθηκαν στήν Ἱερά Σύνοδο γιά τὴ διάδοση τῆς πίστεως τὴ μόνιμη παραμονή τους μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοι καθολικοὶ ἱερομόναχοι στήν περιοχὴ. Τὸ ἴδιο ἐπιχείρημα γιά τὴν ὀριστικὴν παραμονή τους στο Νάυπλιο χρησιμοποίησε ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὁ καρδινάλιος τοῦ Ἁγίου Ὄνουφρίου στις 11 Ἰουλίου 1642¹⁸. Ἀντὶ ὅμως τῆς μόνιμου παραμονῆς, ἡ Ρώμη ἀρκέστηκε σὲ περιστασιακῆς ἐπισκέψεις ἰταλῶν ἢ γάλλων Καπουκίνων στις περιοχὲς Καρίνθου καὶ Ἀργολίδας.

Στὰ πλαίσια τῆς κινητῆς αὐτῆς ἱεραποστολῆς ἤρθε στο Νάυπλιο τὸ 1645 ὁ ἰταλὸς Ἀλούσιος Καζαράνο. Φανατικὸς συγγραφέας ἀπολογητικῶν συγγραμμάτων καὶ ἀκραῖος ὑποστηρικτῆς τοῦ παπικοῦ πρωτείου, ὁ Καζαράνο δὲν ἦταν ὁ πιὸ ἐνδεδειγμένος γιά νὰ δράσει σὲ ἐτερόδοξο περιβάλλον. Ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων, ἦταν ὁ καλύτερος τρόπος γιά τὴν ἐπαναπροσέγγιση τῶν διίσταμένων χριστιανῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

16. Ἱερά Σύνοδος γιά τὴ διάδοση τῆς πίστεως ἢ εὐαγγελισμοῦ τῶν λαῶν (Sacra Congregatio de propaganda fide, βραχυγραφία SCPF), ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν πάπα Γρηγόριο ΙΓ', τὸ 1662. Στὴν Ἱερά αὐτὴ Σύνοδο ὑπάγονταν ἕως τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα, οἱ Καθολικοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς.

17. Ραγουζα, τὸ σημερινὸ Ντουμπρόβνικ τῆς Κροατίας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς ἀκτῆς. Διετέλεσε ἡμιανεξάρτητη Δημοκρατία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τῆς Βενετίας καὶ κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα, τμῆμα τῆς Αὐστρουγγικῆς Αὐτοκρατορίας.

18. APF (Archivum de propaganda fide), Acta 1642 φ. 5.

Το πρόγραμμα αυτό εφάρμοσαν οί γάλλοι καπουκίνοι πού εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Νάπολι τής Ρωμανίας τὸ 1656.

Ίδρυτὴς τῆς μονῆς Καπουκίνων στὸ Ναύπλιο ἦταν ὁ λόγιος γάλλος ἱερομόναχος Ἀλέξιος de Sommevoir, γνωστὸς στὴν ἑλληνικὴ γραμματολογία ἀπὸ τὸ σημαντικότερο ἑλληνο-ἰταλικὸ λεξικὸ πού συνέταξε στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ δημοσιεύτηκε στὸ Παρίσι τὸ 1710. Φέρει τὸν τίτλο: «Θησαυρὸς τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Φραγκικῆς Γλώσσας ἡγουν Λεξικὸν Ρωμαϊκὸν καὶ Φραγκικὸν πλουσιώτατον».

Μετὰ τὸν Ἀλέξιο Σομμαβεραῖο ἐργάστηκαν στὸ Ναύπλιο ἕως τὴν ἐπανακατάληψή του ἀπὸ τὸν Φραγκίσκο Μοροζίνη τὸ 1686, οἱ ὁμοεθνεῖς πατέρες Σίμων ἀπὸ τὴν Κομπιένη, ὁ γνωστὸς ἠγούμενος τῆς μονῆς Καπουκίνων στὴν Ἀθήνα, Βαρνάβας Παρισηνός, πνευματικὸς τῶν χριστιανῶν καταδικῶν στὶς ὀθωμανικὲς γαλέρες, Βασίλειος de Nogent ὁ ὁποῖος ὑπέστη διωγμὸ τῶν Τούρκων, Δανιὴλ de Nogent πού δολοφονήθηκε τὸ 1684 καθ' ὁδὸν πρὸς τὴ Μεθώνη ὅπου εἶχε ἐντολὴ νὰ ἰδρῦσει μικρὸ σταθμὸ, Οὐρβανὸς Παρισηνός κ.ἄ.

Σημαντικὴ πηγὴ γιὰ τὴ δράση τῶν Καπουκίνων ἀμέσως μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὸ Ναύπλιο, ἀποτελεῖ ἀνυπόγραφη ἐπιστολὴ ἱερομονάχου με ἀποδέκτη τὸν π. Δανιὴλ de Nogent καὶ ἡμερομηνία 9 Ἰανουαρίου 1658. Ἀπὸ αὐτὴν πληροφοροῦμαστε τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἔργο τῆς μονῆς Ναυπλίου, τὴν ἴδρυση μονῆς στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν ὄχι πάντοτε εὐγενῆ ἄμιλα Ἰησοῦιτῶν καὶ Καπουκίνων γιὰ τὸ διορισμὸ τους στὰ γαλλικὰ προξενεῖα τῆς τουρκοκρατούμενης Ἀνατολῆς. Λόγω τῆς σημασίας τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ, τὸ δημοσιεύουμε χωρὶς περιοριστὲς σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση:

«Στὸ Σχολεῖο μας, στὴ Νάπολι τῆς Ρωμανίας, ἔχουμε 35 παιδιὰ πού μαθαίνουν γραμματικὴ καὶ κατήχηση. Ἀρκετὰ ἄλλα τὰ συνοδεύουν στὴν κατήχηση. Πολλὰ παιδιὰ τὰ ἀρνούμαστε ἐπειδὴ ἔρχονται χωρὶς σκοπὸ καὶ συνοδεῖα. Ἄν διδάξουμε ἀριθμητικὴ, τότε ὅλα θὰ ἔρχονται σὲ μᾶς. Θὰ ἀναγκαστοῦμε ὅμως νὰ δεχτοῦμε ὅσα ἐπιτρέπουν οἱ δυνάμεις μας. Τὰ παιδιὰ πού διδάσκονται τὴν κατήχηση γίνονται κήρυκες τῆς ὀρθῆς πίστεως στὶς 4 συνοικίες τῆς πόλης. Πρωὶ καὶ βράδυ ἐπαναλαμβάνουν τὸ μάθημά τους σὲ γονεῖς καὶ γείτονες. Μὲ τὴν ἐπανάληψη, ἡ γνώση μεταδίδεται σὲ ὅλους. Τὰ παιδιὰ σταματοῦν στὶς πλατεῖες καὶ στὰ σπίτια γιὰ νὰ ἀπαγγείλουν ὅ,τι ἔμαθαν τὸ πρωὶ. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν νεοφύτων, οἱ πιὸ ἐνθερμοὶ πηγαινοέρχονται στὰ σπίτια καὶ κάνουν κατήχηση. Τοὺς ἀκούω μὲ εὐχαρίστηση ὅταν ἐπανερχονται στὸ Σχολεῖο. Καὶ οἱ παπάδες¹⁹ στέλνουν τὰ παιδιὰ τους στὸ

19. Παπάδες (Paras, parassi) ἀποκαλοῦντο στὰ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐγγράφα, μόνο οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς. Στους καθολικοὺς προτάσσονταν ὁ τίτλος «πρε», βραχυγραφία τοῦ ἰταλικοῦ «prete», ἱερέας καὶ ἀργότερα ὁ τίτλος «don», βραχυγραφία τῆς λατινικῆς λέξης «dominus» πού σημαίνει «κύριος».

μάθημα. "Όλοι όμολογούν ότι ποτέ δέν έζησαν κάτι παρόμοιο. 'Αποσιωπώ πολλά άλλα για να σās πληροφορήσω ότι οί 'Αθηναίοι επιθυμούν να έγκαιτασταθοῦμε στην πόλη τους. Μās προσφέρουν κατοικία, εκκλησία και τροφή για να διδάξουμε στα παιδιά τους. Συμπαθοῦν τούς Λατίνους²⁰ περισσότερο από τούς άλλους επειδή έμπορευούνται με τούς 'Ενετούς. 'Αρκετοί μιλοῦν Ιταλικά. Μεγάλη παρηγοριά, μās γράφουν, θά αισθανόμαστε εάν έρχεστε εδώ. 'Εν τῷ μεταξύ, ό ιησουίτης π. de Boilève²¹ απειλεί πώς αν διοριστῆ στο Ναύπλιο ό πρόξενος πού τώρα ύπηρετῆ στον Εὔριπο²², θά απομακρυνθοῦμε από εδώ. 'Ελπίζω πώς ό Θεός θά εἶναι μαζί μας και ότι θά κάνει να αποβοῦν όλα πρὸς δόξα του"²³.

Δύο χρόνια μετά την κατατοπιστική αὐτή έκθεση, ό κατά τή διετία 1660-1661, ηγούμενος Οὐρβανός Παρισηνός, μās γνωρίζει ότι τή Μεγαλοβδομάδα τοῦ έτους 1660, κήρυξε στή μητρόπολη τῶν 'Ορθόδοξων καλεσμένος από τὸ μητροπολίτη. Τὸ Πάσχα συναντήθηκε με 70 νέους με τούς όποιους συνδιαλέχτηκε για θέματα πού αφοροῦσαν στή θρησκεία²⁴.

Μιά δεκαπενταετία αργότερα, ό π. Οὐρβανός Παρισηνός, πρωτοηγούμενος στή μονή 'Αγίου Γεωργίου Κωνσταντινουπόλεως, επισκέφτηκε τή μονή Ναυπλίου, στην όποία προϊστατο ό π. Βαρνάβας Παρισηνός, διάδοχος τοῦ εκδιωχθέντος τὸ 1674 από τούς Τούρκους π. Βασιλείου de Noyon²⁵. Με τήν ευκαιρία αὐτή, ό π. Οὐρβανός ό όποιος επέστρεφε από τήν Πάτρα κατευθυνόμενος στή Μεθώνη και Κορώνη μέσω Ναυπλίου, συνέταξε για τήν 'Ιερά Σύνοδο ευαγγελισμοῦ τῶν λαῶν, ενδιαφέρουσα αναφορά για τήν κατάσταση τῶν καθολικῶν κοινοτήτων Πελοποννήσου. Γράφει, μεταξύ άλλων, για τὸ Ναύπλιο και τήν επίσκεψή του στην Κορώνη:

20. Λατίνοι έκαλοῦντο επί Τουρκοκρατίας, οί Καθολικοί άδιακρίτως εθνότητας, συνεπώς και οί "Ελληνες Καθολικοί. Κατ' αναλογία, "Ελληνες έκαλοῦντο οί όρθόδοξοι. Εἶχαν δηλαδή οί δύο αὐτοί όροι θρησκευτική και όχι εθνική έννοια.

21. Κάρολος de Boilève, γάλλος ιησουίτης πού εργάστηκε στο β' μισό τοῦ 17ου αἰώνα, στίς μονές Σμύρνης, Χίου, 'Αθήνας και Εὔριπου (Χαλκίδας). Εἶχε σοβαρές διαφορές με τούς Καπουκίνους επειδή τὸ 1628, αντικατέστησαν τούς Ιησουίτες στο παρεκκλήσιο τοῦ γαλλικοῦ προξενείου Σμύρνης. Αὐτὸ έγινε με τήν πρωτοβουλία τοῦ φιλοκαπουκίνου πρόξενου Du Ruy, ό όποιος διαδέχτηκε τόν φιλοϊησουίτη Narollon.

22. Για τούς 'Ιησουίτες τοῦ Εὔριπου (1642-1684), βλ. Μ. Ρούσου-Μελιδώνη, 'Ιησουίτες στον 'Ελληνικό χώρο (1560-1915), 'Αθήνα 1991, σελ. 243-253. 'Ο γάλλος πρόξενος για τόν όποιο γίνεται λόγος, όνομάζονταν Vidalène.

23. APF Scrittura riferite, τ. 272, φ. 257.

24. APF Acta τ.1661, φφ. 12-13.

25. 'Ο Βασίλειος de Noyon μās εἶναι πὸ γνωστός από τή δράση του στην Πάτμο όπου εἶχε κληθεῖ τὸ 1684 από τόν ηγούμενο τῆς Μονῆς 'Αγίου 'Ιωάννη τοῦ Θεολόγου Μελέτιο, για να ίδρύσει σταθμὸ Καπουκίνων. Βλ. Μ. Ρούσου-Μελιδώνη, Φραγκισκανοί Καπουκίνοι. 400 χρόνια προσφοράς στοῦς "Ελληνες (1585-1995). 'Αθήνα 1995.

«Από την Πάτρα ήρθα στη Νάπολι της Ρωμανίας όπου έχουμε δύο πατέρες. Θα ένισχυθούν με ένα τρίτο για να μπορούν να επισκέπτονται διαδοχικά την Πάτρα. Στο σχολείο μας συχνάζουν 40-50 μαθητές του λατινικού και του ελληνικού τυπικού²⁶. Οί πιό σημαντικές οικογένειες που πριν την οθωμανική κατάκτηση ήταν καθολικές, μάς εκτιμούν πολύ. Όπως και στην Αθήνα, τό κήρυγμα γίνεται σε σπίτια επειδή δε μπορεί να γίνει σε εκκλησίες. Τό καλό μεταδίδεται από τό ένα σπίτι στο άλλο. Οί πιστοί μορφώνονται χωρίς θόρυβο. Κατά τή διαχείμανση των γαλερών, πολλοί κωπηλάτες έρχονται να παρακολουθήσουν τή λειτουργία, να ακούσουν τό κήρυγμα, να έξομολογηθούν και να κοινωνήσουν. Μερικοί όπαδοί αίρέσεων αποκηρύττουν τήν πλάνη και όμολογούν τήν καθολική πίστη. Όταν άλλοτε ύπηρετούσα στο Ναύπλιο, μετέστρεψα 30 αίρετικούς που έκαναν δημόσια όμολογία πίστεως²⁷.

Από τό Ναύπλιο ταξίδεψα στη Μεθώνη για να μεταδώσω τά μυστήρια στο γάλλο πρόξενο. Έχει δύο κορίτσια του ελληνικού τυπικού επειδή στά μέρη εκείνα δέν υπάρχουν καπουκίνοι. Πηγαίνουμε μόνο τό Πάσχα για τόν πρόξενο και τά γαλλικά πλοία που έμπορεύονται λάδι και άλλα προϊόντα. Έφόσον ειδοποιηθοΰμε εγκαίρως, επισκεπτόμαστε τους έτοιμοθανάτους. Τό ταξίδι από τό Ναύπλιο διαρκεί τρεις μέρες. Από τήν Κορώνη επέστρεψα στο Ναύπλιο και επιβιβάστηκα σε τουρκική γαλέρα ή όποια με έφερε στις Καβοκολώνες²⁸.

Άλλος πληροφοριοδότης μας για τή μονή Καπουκίνων στο Ναύπλιο πριν τή πολιτική άλλαγή του 1686 που επανέφερε τους Ένετους στην Πελοπόννησο, είναι ό γάλλος Γεώργιος La Guilletière, συγγραφέας τής «Ιστορίας των παλαιών και νέων Αθηνών» που εκδόθηκε στο Παρίσι τό 1675. Κατά τό λόγοιο αυτό που συγκέντρωσε πλείστες όσες πληροφορίες από τους παρά τό Μνημείο του Λυσικράτους Καπουκίνους των Αθηνών, «οί μοναχοί του Αγίου Φραγκίσκου διορίστηκαν στην Πελοπόννησο με πρωτοβουλία τής Έρεάς Συνόδου για τή διάδοση τής πίστες. Έχουν τό μοναστήρι τους στη Νάπολι τής Ρωμανίας όπου διαχειμάζουν οί οθωμανικές γαλέρες από τό Νοέμβριο έως τήν έορτή του Αγίου Γεωργίου. Αποπλέουν στις 23 Απριλίου με κωπηλάτες χριστιανούς αιχμαλώτους που κατιχοΰνται και έμψυχώνονται από τους Καπουκίνους. Στο έργο αυτό επιδίδεται ό ζηλωτής και δραστήριος π. Βαρνάβας, ηγούμενος στις μονές Αθηνών και Πελοποννήσου».

26. Λατινικό τυπικό. Είναι τό τυπικό που χρησιμοποιεί ή μεγάλη πλειοψηφία των Καθολικών. Περί τά 20 εκ. Καθολικών χρησιμοποιούν τά ανατολικά λειτουργικά τυπικά όπως τό Βυζαντινό, άρμενικό, κοπτικό, συρομαλαβαρικό κ.ά.

27. Αίρετικούς χαρακτηρίζαν οί Καθολικοί τους μεταρρυθμισμένους χριστιανούς τής Δύσης ή Διαμαρτυρόμμενους. Αντίθετα τους Όρθοδόξους χαρακτηρίζαν ως σχισματικούς ως μη εύρισκομένους σε πνευματική επικοινωνία με τήν Έκκλησία τής Ρώμης.

28. APF Scrittura riferite, τ. 226, φφ. 214-215.

Τò έτος 1675, έκλεισε με τò διαγμò του π. Βασιλείου de Noyon από τούς Τούρκους, οί όποιοι προκάλεσαν έκτεταμένες ζημιές στη μονή του. Για τò βάβαρο αυτό έπεισόδιο που προσέβαλε τή Γαλλία στο πρόσωπο των ύπ' αυτής προστατευομένων Καπουκίνων, και μάλιστα κατά παράβαση σουλτανικού φερμανίου, διαμαρτυρήθηκε ό γάλλος πρέσβης στην 'Υψηλή Πύλη de Nointel. Με δική του επέμβαση επέστρεψε ό π. Βασίλειος στο Ναύπλιο και έπανορθώθηκαν από τούς Τούρκους οί ζημιές τής μονής του. Δέ μπόρεσε όμως ό πρέσβης de Nointel νά έπαναφέρει στη ζωή τò συνάδελφο του π. Βασιλείου Δανιήλ de Nogent, ό όποιος δολοφονήθηκε καθ' όδόν προς τή Μεθώνη όπου είχε λάβει έντολή νά ιδρύσει μόνιμο σταθμό του τάγματός του για τò γάλλο πρόξενο και τούς εύαριθμους δυτικούς έποικους.

Με τήν επανάκτηση του Ναυπλίου από τόν ένετό ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνη τόν επικληθέντα «Πελοποννησιακό», τò έτος 1686, αναβαθμίστηκε ή μονή Καπουκίνων. Τότε φάνεται ότι έγκαταστάθηκαν κοντά στον άνοιχοδομηθέντα κατά τή δεύτερη Ένετοκρατία (1686-1717), ναό του 'Αγίου Γεωργίου. Για τò ένδεχόμενο αυτό για τò όποιο ύπάρχουν μόνο ένδείξεις, γράφει ό αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Κορομπόκης σέ άρθρο του «Οί Καθολικοί στο Ναύπλιο»: «Όσον άφορά στο Μοναστήρι των Καπουκίνων μοναχών στο Ναύπλιο, είναι πιθανό νά στεγάζονταν στο διόροφο κτίριο, δίπλα άπ' τò ναό του 'Αγίου Γεωργίου. 'Η άποψη τής Σέμνης Καρούζου ότι πρόκειται για «γυναικομονάστηρο» άμφισβητείται άφου ύπάρχει, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ή ισχυρή παράδοση ότι λειτουργούσε ή «Φραγκοκλησια ή γυναικειο μοναστήρι. 'Η αρχιτεκτονική δόμηση του καθαρικού ναού 'Αγίου Γεωργίου έπιτρέπει νά συμπεράνουμε ότι ό ναός αυτός ήταν αρχικά καθολικός. Τόσο τò ιερό βήμα όσο και ό νάρθηκας, είναι μεταγενέστερες προσθήκες και αυτό γίνεται άντιληπτό άκόμη και σήμερα εάν παρατηρηθεί ή κεραμοσκεπή του ναού και τò πώς άκουμπάει ό έξωτερικός τοίχος του ιερού βήματος στο κυρίως σώμα του ναού που δίνει τήν έντύπωση ότι τò ιερό είναι μεταγενέστερο προσάρτημα. 'Επίσης ύπάρχει διάδος που συνδέει τò ναό με γειτονικό κτίριο στο νότιο τοίχο του ναού, ή όποία ανακαλύφθηκε τυχαία όταν έπρόκειτο νά γίνει ή έγκατάσταση θέρμανσης. Όλα αυτά μās έπιτρέπουν νά υποθέσουμε πώς έδω βρίσκονταν μοναστήρι, πιθανώς των Καπουκίνων μοναχών. Οί Καπουκίνοι χρησιμοποιούσαν αυτό τò μοναστήρι τους και ως κέντρο διοργάνωσης έκκλησιαστικών άποστολών»²⁹.

29. Ναυπλιακά 'Ανάλεκτα Γ' (1998) σελ. 184. Σημειώνουμε ότι «φραγκόκλησια» καλούσαν οί παλαιοί Ναυπλιώτες τήν επί των οδών Φωτομάρα και Ποταμιάνου (φαρμαχαλας), καθολική έκκλησία Μεταμορφώσεως του Σωτήρος. Για τήν ιστορία τής και τò έντός αυτής «Μνημείο Φιλελλήνων», βλ. Μ. Ρούσσου-Μελιδώνη, Τò Μνημείο Φιλελλήνων στο Ναύπλιο, 'Αθήνα 1990 (και στα γερμανικά).

Δεύτερη Ένετοκρατία (1686-1717) και Τουρκοκρατία (1717-1821)

Στις 29 Αυγούστου 1686, ο Φραγκίσκος Μοροζίνης εισήλθε θριαμβευτής στο Ναύπλιο. Μετά 146 χρόνια Τουρκοκρατίας, η Πελοπόννησος πού τον τίμησε με το όνομά της, ήταν και πάλι ένετική. Το γεγονός γιορτάστηκε με ατέλειωτους πανηγυρισμούς. Έγκαινιάζοντας φιλελεύθερη θρησκευτική πολιτική, οι Ένετοι περιέβαλαν με τιμές το μπροπολίτη Άμβρόσιο τόν οποίο διαδέχτηκαν έως το 1717, ο Μελέτιος και ο λαμπρός έπτανήσιος ιεροκήρυκας Ήλίας Μηνιάτης, τιτουλάριος επίσκοπος Κερκίνης και Καλαβρύτων.

Παρόλες όμως τις προσπάθειες πού κατέβαλαν οι περισσότεροι από κάθε άλλο κατακτητή της εποχής άνεξιθρησκοί Ένετοι, για την αναβάθμιση του χριστιανικού στοιχείου, ορθόδοξου και καθολικού, η έπιτυχία τους δέν ήταν τόσο ουσιαστική. Από έκθεση του προβλεπτού Πελοποννήσου Ίακώβου Corner της 23 Ίανουαρίου 1691 πρὸς τήν ένετική Γερουσία, πληροφορούμαστε τὸ χαμηλὸ πνευματικὸ επίπεδο κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Ὁ Corner υπογραμμίζει τὴν ἀνάγκη εἰρηνικῆς συμβίωσης τῶν δύο δογμάτων καὶ ζητᾶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση γιὰ τὴν ἐπισκευὴ ὀρθοδόξων ναῶν καὶ μονῶν.

Πιὸ εἰδικὰ γιὰ τοὺς Καθολικούς, ἡ κατάστασή τους βελτιώθηκε μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσα προσπάθεια τῶν Ένετῶν νὰ ἐπανακαταλάβουν τὴ Χίο. Συνέπεια τῆς ἀποτυχίας αὐτῆς, πού χρονολογεῖται στὸ χειμῶνα 1694/1695, ἦταν νὰ ζητήσουν καταφύγιο στὸ ένετοκρατούμενο Ναύπλιο 76 οἰκογένειες διαπρεπῶν χίων καθολικῶν. Συνολικὰ 211 πιστοί. Ἐπίσκοπὸς τους διορίστηκε ὁ πρῶν Χίου Λεονάρδος Βαλσαρίνης, τιτουλάριος Ἀρχιεπίσκοπος Κορίνθου, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθηκε στὸ Ναύπλιο στίς 23 Ίουλίου 1699. Τὸν διαδέχτηκε τὸ 1704 ὁ Ἄγγελος Μαρία Καρλίνη, πρῶν πνευματικὸς στὸν ένετικὸ στόλο.

Γιὰ τοὺς φραγκισκανοὺς Καπουκίνους τῆς δευτέρης ένετοκρατίας, ὅπως ἐξάλλου καὶ τοῦ τελευταίου αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἔχουμε λίγες μόνο πληροφορίες. Γνωστὰ εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ ἡ δραστηριότητα τῶν πατέρων Ὁρατίου, διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς καὶ Βερναρδίνου d'Ontella, ὁ ὁποῖος σημείωσε ἀξιόλογες έπιτυχίες στὸν τομέα μεταστροφῆς διαμαρτυρομένων ἐμπόρων καὶ μωαμεθανῶν.

Στὸ φρούριο Μονεμβασίας ἐργάστηκε ἀπὸ τὸ 1695 ἕως τὸ 1702 ὁ ὑπαγόμενος στὴ μονὴ Ναυπλίου π. Πατρίκιος ἀπὸ τὸ Μιλάνο. Τὸ 1702 ἐγκατέλειψε τὴν Πελοπόννησο καὶ ἔφυγε ἱεραπόστολος στὴ Ρωσία ὅπου τιμήθηκε ἀπὸ τὸ Μεγάλο Πέτρο καὶ ἔλαβε ἄδεια ἰδρύσεως μονῶν τοῦ τάγματός του στὴ Μόσχα, Πετρούπολη καὶ Ἀστραχάν. Ἐκτοτε ἰσχύει ὡς ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἱεραποστολῆς Καπουκίνων στὴ μεγάλη χώρα τοῦ Βορρά.

Ἄλλος ἀξιόλογος καπουκίνος, ὁ π. Ρόκκος, ὀνομάστηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη στίς 29 Μαΐου 1694, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν καθολικῶν κοινοτήτων Πε-

λοποννήσου με έδρα τὸ Ναύπλιο. Ὅμως οἱ Ἑνετοὶ συμπατριῶτες του ἀπαίτησαν ἀπὸ τὶς ρωμαϊκὲς ἐκκλησιαστικὲς Ἀρχὲς νὰ ὑποβιβάσουν τὸν τίτλο του σὲ ἀποστολικὸ ἱεραπόστολο Πελοποννήσου. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦταν αἰτία τῆς καθυστερημένης ἀφίξης τοῦ π. Ρόκκου στὸ Ναύπλιο ὅπου ἀπεδήμησε στὶς 20 Δεκεμβρίου 1695, λίγες μέρες μετὰ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1715, τὰ φρούρια Παλαμηδίου καὶ Ἁγίου Θεοδώρου, τὸ γνωστὸ μας Μπούρτζι, στὰ ὁποῖα γράφτηκε ἡ ἱστορία τοῦ Ναυπλίου ἕως τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγὸ στὴν Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, ἀλώθηκε γιὰ δευτέρη φορὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μαζί τους χάθηκε γιὰ τοὺς Ἑνετοὺς ἢ Πελοπόννησος καὶ ἄλλες κτήσεις τους στοὺς ἑλληνικοὺς χώρους με ἐξαίρεση τὰ Ἑπτάνησα.

Κατὰ τὸ 18ο αἰῶνα, τὴν πνευματικὴ φροντίδα τῶν ἐναπομεινάντων στὸ Ναύπλιο Καθολικῶν, εἶχαν ἀποκλειστικὰ οἱ Καπουκίνοι οἱ ὁποῖοι ἐξαρτῶνταν ἀπὸ τὴ σημαντικότερη μονὴ Ἀθηνῶν. Ὅμως, λόγω τῶν πολλῶν καὶ συχνῶν προβλημάτων ποὺ δημιουργοῦσαν στοὺς Καθολικοὺς οἱ Τούρκοι, ὁ ἕνας ἢ δύο μοναχοὶ ποὺ κατοικοῦσαν στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἀργολίδας, ἀναγκάζονταν νὰ τὴν ἐγκαταλείπουν γιὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα. Συνήθως ἡ τύχη τους ἀκολουθοῦσε τὴν τύχη τῶν γάλλων προξένων ποὺ δὲν εἶχαν σταθερὴ ἔδρα στὸ Ναύπλιο.

Δὲ γνωρίζουμε ἐπίσης τὸν τόπο στὸν ὁποῖο διέμεναν οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου κατὰ τὴ δευτέρη τουρκοκρατία. Βέβαιο εἶναι ὅτι ὁ ἀνοικοδομημένος ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πλησίον τοῦ ὁποῖου ὑποτίθεται ὅτι κατοικοῦσαν μετὰ τὸ 1686, μετατράπηκε τὸ 1717 σὲ ὀθωμανικὸ τέμενος. Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένα, στὸ Ναύπλιο ὑπηρετοῦσε ὁ σμυρναῖος ἱερομόναχος π. Πολύκαρπος ὁ ὁποῖος ἐγκατέλειψε τὴν πόλη τὸ ἴδιο ἔτος λόγω τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ ἴδιο συνέβηκε τὸ 1822 με τὸν ἡγούμενο Ἀθηνῶν π. Παῦλο ἀπὸ τὴν Ἰβρέα, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγραψε πολὺ κολακευτικὰ λόγια ὁ λόρδος Βύρων.

Χωρὶς καθολικὸ ναὸ ἢ ἔστω ἰδιωτικὸ παρεκκλήσιο, οἱ πρῶτοι Καθολικοὶ ποὺ ἤρθαν στὸ Ναύπλιο μετὰ τὴν ἀνάδειξή του σὲ πρωτεύουσα τοῦ ἐλεύθερου τμήματος τῆς Ἑλλάδος, ἐκκλησιάζονταν στὴν κατοικία τοῦ γάλλου φρούραρχου καὶ συμμετασχόντος στὴν Ἐπανάσταση Αὐγούστου Ἰλαρίωνα Touret (1797-1857). Στὸν ἴδιο ὀφείλεται ἡ παραχώρηση τοῦ τεμένου Ἰτς-Καλὲ ἀπὸ τὸν Ὄθωνα στοὺς Καθολικοὺς Ναυπλίου τὸ 1839 καὶ ἡ ἐντὸς αὐτοῦ κατασκευὴ τοῦ παλαιότερου καὶ πληρέστερου Μνημείου Φιλελλήνων στὴ χώρα μας τὸ 1842³⁰.

Ὅλοκληρώνουμε τὴ μελέτη αὐτὴ με τὰ ὀνόματα τῶν καθολικῶν ἐφημερίων Ναυπλίου. Πρῶτος μετὰ τὸν ἀποχωρήσαντα τὸ 1821 καπουκίνο π. Πο-

30. Μ. Ρούσου-Μηλιδῶνη, Τὸ Μνημεῖο Φιλελλήνων στὸ Ναύπλιο. Ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Σύγχρονα Βήματα», τ. 69, Ἀθήνα 1971, σελ. 229-230.

λύκαρπο μόνιμος καθολικός ιερέας, ήταν ο βαυαρός Ἰσίδωρος Ἰσίδωρος, πνευματικός τοῦ Ὁθωνα κατὰ τὴ διετὴ παραμονή του στὸ Ναύπλιο (1832-1834). Οἱ ἀκολουθήσαντες ἕως τὴς ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, κατάγονταν ἀπὸ τὴ Σύρο, κέντρο τοῦ Καθολικισμοῦ στὴν Ἑλλάδα: Γεώργιος Μαρινέλλης (1834-1836), Πέτρος Προβελέγγιος (1836-1838), Φραγκίσκος Κουκούλας (1838-1840), ὁ κατοπινὸς Ἀρχιεπίσκοπος Νάξου, Γεώργιος Δούναβης (1840-1843), ἐπὶ τοῦ ὁποῦ καθιερώθηκε σὲ καθολικὸ ναὸ τὸ πρῶην ὀθωμανικὸ τέμενος Ἰτς-Καλέ, Νικόλαος Ρούσσος (1843-1848) καὶ ὁ ἐπὶ 59 συναπτὰ ἔτη Γεώργιος Σαργολόγος (1848-1907) τὸν ὁποῖο, λόγῳ τῆς φιλίας του μὲ τὸ βασιλεῖα, οἱ ντόπιοι ἱστορικοὶ ἀπεκάλεσαν «ὁ παπὰς τοῦ Ὁθωνα». Κατ' ἐπιλογὴν ναυπλιώτης, ὁ Γεώργιος Σαργολόγος ἀγαπήθηκε ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ λόγος τὸν ὁποῖο ἐξεφώνησε στὴν κηδεῖα του ὁ λόγιος δικηγόρος Γ. Μουντζουρίδης. Ἀναδημοσιεύουμε τὸ κείμενο τοῦ ἐπικηδεῖου ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἀρμονία» περ. Γ', ἔτος Γ' ἀρ. 1 τῆς 14/1/1907.

«Ἰδοὺ εἰς ἀληθῆς λευῖτης ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν δόλος. Ἰδοὺ εἰς χριστιανὸς ὡς ἀπεικόνισεν αὐτὸν ὁ Σατωβριάν ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι. Ἰδοὺ εἰς θνητὸς τοῦ ὁποῦ ὁ βίος ἐν τῷ πολυκυμάντῳ τούτῳ κόσμῳ ὑπῆρξεν ἀνέφελος ὡς ὁ γλυκὺς καὶ αἰθριὸς οὐρανός.

Ἄνοιγονται οἱ οὐρανοί. Μειδιῶσι τὰ Σεραφεῖμ καὶ τὰ Χερουβεῖμ καὶ ἀγάλλονται οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν ὅπως ὑποδεχθῶσιν ἐν χαρᾷ τὸν ἐκ τῆς γῆς ἀνερχόμενον Ἄγγελον. Οἱ Ἅγιοι ἐν χορῷ κινεῦνται ὅπως ἐτοιμάσωσι διὰ τὸν μεταστάντα τοῦτον ἄνθρωπον θέσιν περιλαμπρον ἐν τῷ παραδείσῳ.

Εὐτυχῆς ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὁποῦ ὁ βίος ὑπῆρξεν ἄλυπος καὶ ἀτάραχος. Τοιοῦτον δὲ βίον κτῶνται οἱ ἐργασάμενοι τὴν ἀρετὴν. Ἐν ἀρετῇ καὶ ἀπλῆτῳ ἀγαθοσύνῃ ψυχῆς διετέλεσεν ὁ προκείμενος νεκρὸς κατὰ τὸν μακρὸν καὶ ὀμαλὸν αὐτοῦ Βίον. Διέλαμψεν ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνεπίπλαστος τοῦ ἦθους γλυκύτης. Οὐδένα πὸτ' ἐπίκρανε, προσφερόμενος τοῖς πᾶσιν εὐπροσηγόρως. Διὰ τὰς ἀξιοζήλους δὲ ταύτας ἀρετάς, πάντες οἱ ἐν Ναυπλίῳ οἰκοῦντες καὶ οἱ ἐν Προνοίᾳ, ἡγάπων, ἐλάτρευον καὶ ἐσέβοντο τὸν εὐγενῆ τοῦτον ἄνθρωπον καὶ ἀληθῆ χριστιανόν. Ἐβίωσεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐν ἀπροσπονήτῳ ὁμοιοῖα, εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ. Ἠγάπα πάντας, ἐπόνει καὶ ἐθλίβετο διὰ τοὺς δυστυχεῖς τοῦ κόσμου τούτου, ἐδυσφόρει διὰ τὰ παθήματα καὶ τὰς συμφορὰς τῶν ὁμοίων αὐτῷ καὶ ἐφόσον ἦτο αὐτῷ ἐφικτόν, ἔσπευδε ἄνευ ἐπιδείξεως καὶ λάθρα, οὕτως εἰπεῖν, παρῆχων ἀρωγὴν καὶ ἐλεημοσύνην πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῶν.

Δυσσπόκτητα προσόντα εἶχεν ὄντως ὁ πάνυ ἀγαθὸς οὗτος ἀνὴρ τὴν ἄδολον ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἀνεπίπλαστον ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀπειρον ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Θεόν, οὗ τὰς ἐντολάς ἀπαρεκλήτως καὶ πιστῶς καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐτήρησε καὶ ταῦτα ἐξαίρουσι τοῦτον πολὺ πλειότερον τῆς τιμῆς λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπονομῆς τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ὃν ἐπαξίως ἔφερεν.

Ἐθλίβετο διὰ τὴν κακοδαιμονίαν καὶ τὰς ἀτυχίας τῆς φιλάτης αὐτῶ Ἑλλάδος καὶ δύναμαι πάνυ εὐλόγως νὰ φωνήσω ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἀκρεφνέστερος τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰς ὑπερόχως λαμπρὰς ταύτας ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἐπιστέγασμα ἤρχετο ἡ ἀρετὴ μάθησις, ἡ τελεία ἀνάπτυξις ἦν δίδει ἡ βαθεῖα μελέτη καὶ μακρὰ πείρα. Μέγα ἀπόκτημα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὑψίστη εὐτυχία εἶναι ν' ἀπέρχηται τοῦ ματαίου τούτου κόσμου μὴ ἀφήνων δυσαρεσκείας μὴδ' ἔχθρας καὶ πάντες οἱ Ναυπλιεῖς μία φωνὴ ἀνακράζουσιν ὅτι ἦν ἀληθῶς τέλειος ἄνθρωπος.

Ἄφ' ἧς στιγμῆς ἠκούσθη ἐν τῇ πόλει ὅτι ἔθανεν οὗτος, ἐν κατανύξει βαθεῖα καὶ θλίψει ἀμετρήτῳ πάντες ἔλεγον: ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον τέλος εἰς τὸν χρηστὸν καὶ ἐνάρετον ἱερέα τοῦ Ὑψίστου Σαργολόγου, καὶ ἔσπευδον νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἄπνουν καὶ ἀσπασθῶσι τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Τὸν ἥρωα ἐν τῇ γῇ τῆς ἀρετῆς ἐπιβάλλεται νὰ ὑμνήσωμεν κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ὡς ἐτρόφη καὶ ἠῤῥξήθη ἐν τῇ ζωῇ διὰ τοῦ αἰγλήοντος τῆς ψυχῆς πτερώματος ἡ δὲ τηλαυγῆς δύναμις τοῦ πτερώματος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐμφαίνεται κατὰ τὴν τήρησιν τοῦ ἐν τοῖς ἐγκοσμίους ἐπιτηδεύμασι καθήκοντος. Ὁ θεῖος Πλάτων λέγει ἐν τῷ Φαίδωνι: «Καλόν, σοφόν, ἀγαθὸν καὶ πᾶν ὅ,τι τοιοῦτον, τούτοις δὲ τρέφεται καὶ αὔξεται μάλιστα τὸ τῆς ψυχῆς πτέρωμα, αἰσχροῦ δὲ καὶ κακῶ καὶ τοῖς ἐναντίοις φθίνει καὶ διαλύεται.

Ὁ μυσταγωγὸς οὗτος τῆς χριστιανοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς διέπρεψε κατὰ τύπον πρότυπον καὶ ἀνυπέβλητον. Ἐλάμπυνε τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα διὰ τῶν πολλῶν ἀρετῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ προσόντων, οὐδέποτε δ' ἠμαύρωσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τοῦ χρόνου τὸν τηλαυγῆ τοῦ βίου αὐτοῦ ὀρίζοντα, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευσεν ὡς φωτισμὸς καὶ παραδείγμα φαεινὸν πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν τῇ σφαίρα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς.

Οὐδέποτε ἡ συνειδησις αὐτοῦ ἐστασίασεν εἰς τὴν ἱερὰν δικαιοσύνην, τὸ ἐσθλὸν τῆς ψυχῆς του προσὸν τὸ ἐνισχῶν τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐν τῷ προσκαίρῳ τούτῳ κόσμῳ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀπερ καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον ἐρρωμενέστερον κατὰ πάσης κακίας καὶ εὐθύτερον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον καθήκοντος, διέμεινεν ἄχρι τελευτῆς ἀναλλοίωτον καὶ ἀδιάπτωτον.

Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ ἐν εὐφροσύνῃ τε καὶ χαρὰ προσδέχθητε τὸν ἄγγελον τῆς γῆς καὶ θέσατε αὐτὸν ἀξιωματικὸν ἐν τῇ χορείᾳ σας.

Ὑπῆρξε λάτρις τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Ὁθωνος καὶ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐτέλει μνημόσυνον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ἀμεριστοῦ ἐκτιμήσεως καὶ λατρείας του πρὸς τὸν ἐνάρετον καὶ φιλοπάτριδα ἐκείνον Ἠγεμόνα.

Πᾶσα ἡ πόλις συνέρρευσε ἐνθάδε καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς σπανίας καὶ ζηλευτὰς τοῦ πολυκλαύστου Σαργολόγου ἀρετὰς, κηδεύει ἐν σεμνότητι τὸν ἀλησμόνητον τοῦτον ἄνδρα μετ' ἀπείρου σεβασμοῦ καὶ ἐκ βάθους καρδίας τῆς ψυχῆς ἀναφωνεῖ: Αἰωνία τούτου ἡ μνήμη καὶ ἔσται τοιαύτη περιβληθεῖσα διὰ τῆς Ἀθανασίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μ. Ρούσσου - Μηλιδώνη για τὸ Ναύπλιο

- Τὸ Μνημεῖο Φιλελλήνων στὸ Ναύπλιο. Περιοδικὸ «Σύγχρονα Βήματα», τεύχος 68 (Ἀθήνα 1991), σελ. 224-253. Καὶ εἰς Ἀνάτυπο.
- Das Denkmal der Philhellenen in Nafplio, Athen 1992. M.I.I.C. Hellas, σελ. 80.
- Ἰησουῖτες στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο (1560-1915). Ἔκδοση ΚΙ.Κ.Ε.Δ.Ε. (Κίνηση Καθολικῶν Ἐπιστημόνων - Διανοουμένων Ἑλλάδος). Ἀθήνα 1991, σελ. 215-217, κερ. Ναύπλιο, σελ. 407.
- Φραγκισκανοὶ Καπουκίνοι. 400 χρόνια προσφοράς στοὺς Ἕλληνες (1585-1995). Ἔκδ. Ἱερᾶς Κοινότητος Καπουκίνων Ἑλλάδος. Σελ. 479, κερ. Ναύπλιο, σελ. 265-275.
- Ναυπλιῶτες μαθητὲς στὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο Ρώμης Ἅγιος Ἀθανάσιος» (1594-1646). Ναυπλιακὰ Ἀνάλεκτα, τόμος Γ' (1998), Ἔκδοση Δήμου Ναυπλιέων, σελ. 278-287.
- Κέντρο Φιλελλήνων στὸν καθολικὸ ναὸ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Ναυπλίου, ἔφ. «Καθολικὴ» ἀρ. 2476 (17-5-1988).
- Τὸ Μνημεῖο Φιλελλήνων στὸ Ναύπλιο. «Ἱστορία Εἰκονογραφημένη», ἀρ. 267 (1990), σελ. 117-121.
- Μορφές Φιλελλήνων = Αὔγουστος - Ἰλαρίων Touret (1797-1857), «Ἱστορία Εἰκονογραφημένη» ἀρ. 291 (1992), σελ. 48-51.
- Ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Πολωνία τὸ 19ο αἰῶνα. «Σύγχρονα Βήματα» ἀρ. 85 (1993) 47-60.
- Ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἑλλάδα: Β. Πελοπόννησος. «Σύγχρονα Βήματα», ἀρ. 72 (1989), σελ. 243-252.

Οικονόμος ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Δ. ΣΑΛΛΑΠΑΤΑΣ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΕΡΜΠΑΚΑ

A. Το όνομα

Η ονομασία «Μέρμπακα» είναι ανεξακριβώτης ετυμολογίας και προέλευσης. Πολλές θεωρίες έχουν μέχρι σήμερα εκφρασθεί. Άλλες επιστημονικές κι άλλες πιο απλές. Παρακάτω παρατίθενται αυτές οι απόψεις και ο αναγνώστης του παρόντος, μπορεί να βγάλει μόνος τα δικά του συμπεράσματα.

1. Η πρώτη, σπουδαιότερη κι ίσως πιο κοντινή στην αλήθεια θεωρία, μας λέγει ότι το όνομα «Μέρμπακα» προέρχεται από παραφθορά του ονόματος του Λατίνου Επισκόπου Κορίνθου Wilhelm von Moerbeke (ή Meerbeke), ο οποίος είχε την έδρα του στο Μέρμπακα —σύμφωνα με τον Adolf Struck— και συγκεκριμένα στο νεοϊδρυμένο τότε (περίπου στα 1200 μ.Χ.) μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου, του οποίου το Καθολικό βρίσκεται ακόμη μέχρι σήμερα όρθιο, μέσα στα όρια του χωριού.

Ο Moerbeke (Moerbecca, Morbacha, Moerbeka, Moerbacha), δομινικανός, ανατολιστής και φιλόσοφος, εκλέχτηκε το 1277 Αρχιεπίσκοπος Κορίνθου, από τον Πάπα Ιωάννη 21ο. Στην θέση αυτή έμεινε μέχρι τον θάνατό του, στα τέλη του 13ου αιώνα.

Η άποψη που επικρατεί στους ερευνητές είναι ότι το όνομα του Επισκόπου προέρχεται από το χωριό του, το οποίο ονομάζεται Moerbeke και βρίσκεται στην Ανατολική Φλάνδρα του Βελγίου. Εκεί γεννήθηκε ο Επίσκοπος το 1215.

Ο γράφων έκανε μια προσωπική έρευνα για το χωριό αυτό. Η έρευνα μάλιστα έδειξε πως υπάρχουν δύο χωριά στην περιοχή εκείνη, τα οποία φέρουν ονόματα παρόμοια με αυτό του Μέρμπακα. Συγκεκριμένα:

α'. Το χωριό Moerbeke, το οποίο ανήκει στην Επαρχία Aalst. Το έτος

1142 η ονομασία του ήταν Morbecca, το έτος 1300 ονομάστηκε Morbeke και το 1735 Mourbeke, που μεταφραζόμενο σημαίνει «ελώδης ποταμός». Το χωριό ανήκει κατά καιρούς σε μεγάλες αριστοκρατικές οικογένειες, όπως π.χ. τον 12ο αιώνα στην οικογένεια De Moerbeke. Η περιοχή είναι γνωστή για τα αρωματικά φυτά της και τα ιατρικά της βότανα.

β'. Το χωριό Meerbeke, που ανήκει επίσης στην Επαρχία Aalst. Το έτος 870, αρχικά, ονομαζόταν Meirebecchi, το έτος 1163 έγινε Merbecca και τέλος από το 1735 ονομάστηκε Meerbeke, το οποίο μεταφραζόμενο σημαίνει επίσης «ελώδης ποταμός». Τον 10ο-11ο αιώνα υπήρξε ιδιοκτησία της Μονής της Nivelles και μετέπειτα (12ο αιώνα) της οικογένειας Van Meerbeke.

2. Στα Γ.Α.Κ. και στο Τμήμα Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης μπορεί κανείς να βρει πολλά έγγραφα που αφορούν το Μέριμπακα, και τα οποία χρονολογούνται από την εποχή της Εθνικής Παλιγγενεσίας (1821-1828).

Στα έγγραφα αυτά το χωριό ονομάζεται βέβαια Μέριμπακα, αλλά και Ομέριμπακα, Ομέριμπακα και Μέρβακα. Αυτά τα ονόματά μας οδηγούν σε μιαν άλλη θεωρία ονοματοδοσίας. Αυτή η θεωρία μπορεί να τοποθετηθεί δεύτερη στην σχετική ιεράρχηση και αξιολόγηση. Σύμφωνα, λοιπόν, με την άποψη αυτή, η ονομασία του χωριού προέρχεται από το τούρκικο όνομα Ομέρ Αγά.

Το γεγονός ότι στην χώρα μας υπάρχει μεγάλη τουρκική επιρροή στα ονόματα, αλλά και γενικότερα στην λαλιά μας, για λόγους ιστορικούς, κάνει την παραπάνω θεωρία αρκετά ενδιαφέρουσα, όπως επίσης και την αμέσως επόμενη.

3. Στο πολύ σημαντικό βιβλίο του Μιχ. Λαμπρινίδη «Η Ναυπλία», γίνεται αναφορά σε κάποιον Αμπάρμπεκ (ή Ομάρ Μπακί), ο οποίος ήταν κάποιος ονομαστός τούρκος στρατηγός, που έκτισε πύργο στο Άργος. Και αυτού το όνομα πιθανόν να ήταν η πρώτη ύλη για να πλαστεί τελικά το τοπωνύμιο Μέριμπακα.

4. Μια τελευταία θεωρία, η οποία κυκλοφορεί δια στόματος, ανάμεσα στους κατοίκους του Μέριμπακα, είναι ότι η λέξη θα πρέπει να θεωρηθεί αρβανίτικη. Στην περίπτωση αυτή το πρώτο μισό (δηλ. το «Μερ-») θα σημαίνει «πάρε», και το δεύτερο (δηλ. το «-μπακα») θα σημαίνει «κοιλιά». Θεωρούμε μαζί θα σημαίνει κατά λέξη «πάρε κοιλιά», δηλ. μεταφορικά «εύφορη τοποθεσία».

Αυτές ήταν οι τέσσερις θεωρίες γύρω από τον τρόπο που πλάστηκε το τοπωνύμιο «Μέριμπακα». Είναι σαφές ότι επικρατέστερη είναι βέβαια η

πρώτη. Αλλά και οι υπόλοιπες έχουν την δική τους αξία και σημασία. Ακόμη κι αν στερούνται ιστορικής βάσεως, έχουν σίγουρα ενδιαφέρον από λαογραφικής σκοπιάς.

B. Στοιχεία Ιστορίας

Το Μέριμπακα φαίνεται άγνωστο στην Κλασική Αρχαιότητα, καθώς επίσης και κατά την πρώιμη Βυζαντινή περίοδο. Καμιά πληροφορία, ούτε υπαινιγμός, δεν αναφέρεται από αρχαίους συγγραφείς, ούτε φαίνεται να έχει κάποια σχέση με τους κοντινούς αρχαιολογικούς χώρους, όπως είναι το Άργος, οι Μυκήνες, το Ηραίο, η Τίρυνθα και η Μιδέα.

Το μόνο στοιχείο που μας βοηθά να ταξιδέψουμε στα βάθη των αιώνων, αναζητώντας την ιστορία του Μέριμπακα, είναι ο Βυζαντινός Ναός της Παναγίας, ο οποίος διατηρείται μέχρι σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση. Η παλαιότερη ονομασία της τοποθεσίας στην οποία βρίσκεται ο Ναός είναι: «Βούζη». Είναι πιθανόν η ονομασία αυτή να ήταν και η αρχαιότερη ονομασία του χωριού.

Μετά το 1280 το χωριό ονομάστηκε Μέριμπακα. Με το όνομα αυτό (Merbaca) το βρίσκουμε για πρώτη φορά —επίσημα— στην Βενετική απογραφή Grimani, το έτος 1700. Σύμφωνα με την απογραφή εκείνη στο Μέριμπακα κατοικούν 30 οικογένειες και ο συνολικός πληθυσμός ανέρχεται σε 157 άτομα. Σε κατοπινή απογραφή, του 1814, αναφέρονται 160 κάτοικοι. Για τα χρόνια της Μεγάλης Επανάστασης υπάρχουν πολλές αναφορές, για το χωριό και τους κατοίκους του, σε διάφορα επίσημα έγγραφα της εποχής. Επίσης, ο στρατηγός Μακρυγιάννης μιλάει στα Απομνημονεύματά του, για την ουσιαστική συμμετοχή των Μερμπακιτών στον Απελευθερωτικό Αγώνα.

Με το Β.Δ. της 8ης Απριλίου 1834 συστήνεται ο Δήμος Μήδειας (ως Δήμος Γ΄ Τάξεως), με έδρα του το Μέριμπακα. Εκείνη την εποχή το χωριό έχει 70 οικογένειες και 320 κατοίκους.

Το 1840, με το Β.Δ. της 30ης Αυγούστου, συστήνεται ο νέος Δήμος Μήδειας (τώρα Β΄ Τάξεως). Αποτελείται δε από την ένωση τριών Δήμων: Μήδειας, Αραχναίου και Προσύμνης. Ο νέος αυτός Δήμος, με συνολικό πληθυσμό 2310 κατοίκους, είχε και πάλι πρωτεύουσα το Μέριμπακα.

Κατά την επίσημη απογραφή του 1844 το Μέριμπακα βρίσκεται να έχει 488 κατοίκους. Απέχει μάλιστα από την πρωτεύουσα της Επαρχίας, δηλ. το Ναύπλιο, 2 ώρες πεζοπορείας.

Το Μέριμπακα αυξάνεται συνεχώς πληθυσμιακά και κατοχυρώνει την πρωτεύουσα θέση του στον Δήμο Μήδειας (όπως ονομάζονταν τότε). Στα

1885 το Μέριμπακα αριθμεί 743 κατοίκους. Σύμφωνα με τον Αντ. Μηλιαρική το χωριό, την εποχή εκείνη, «έχει οικίας χθαμαλάς, πλινθοκτίστους, ως είναι αι των χωρίων του Αργολικού πεδίου».

Ο Δήμος Μήδειας (ή Μίδειας), ονομάσθηκε αργότερα Μηδέας και τέλος Μιδέας. Έπαψε να υφίσταται, όταν την 31η Αυγούστου 1912 με ειδικό Διάταγμα (Φ.Ε.Κ. 262/1912) το Μέριμπακα αυτονομήθηκε και απέκτησε δική του πολιτική διοίκηση.

Οι Μεριμπακίτες έλαβαν μέρος και στους δύο μεγάλους πολέμους του 20ού αιώνα, με αρκετούς μάλιστα νεκρούς στις μάχες. Τα ονόματά τους παρουσιάζονται σε ειδική στήλη, στην πλατεία του χωριού.

Το Μέριμπακα, με το Β.Δ. της 29ης Δεκεμβρίου 1953 (Φ.Ε.Κ. Α5/1954), και με την δικαιολογία πως το όνομα ακουγόταν τουρκικό, μετονομάσθηκε σε «Αγία Τριάδα».

Τα τελευταία χρόνια επανασυστήθηκε ο Δήμος Μιδέας (Φ.Ε.Κ. 149/2-6-1989) και το Μέριμπακα (ή Αγία Τριάδα, κατά το επισημότερο) έγινε και πάλι έδρα του ιστορικού αυτού Δήμου.

Γ. Βιβλιογραφικά

Παρακάτω παρατίθενται βιβλιογραφικά στοιχεία για το Μέριμπακα. Δεν θεωρούμε πως ο κατάλογος των εν λόγω στοιχείων είναι ολοκληρωμένος. Είναι όμως ένα πρώτο βήμα για την πληρέστερη καταγραφή και αποδελτίωση των ειδικών μελετών, που αναφέρονται αποκλειστικά ή μερικώς στο Μέριμπακα.

1. Βιβλία - μελέτες

Σαλαπάτα Αναστασίου Δημ., Στοιχεία Ιστορίας και Λαογραφίας του χωριού Μέριμπακα, Κάρδιφ 1988.

2. Εφημερίδες - Περιοδικά

Εβδομαδιαία εφημ. «Η Μιδέα σήμερα», φύλλα 1-253 (14η/3/1999) και συνεχίζει. 1ο φύλλο: 20η Νοεμβρίου 1993.

3. Άρθρα σε Εγκυκλοπαίδειες και Λεξικά

Βασιλοπούλου Σ. Δ., Αγία Τριάς, στην Πελοποννησιακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. Α', Αθήνα 1958, σ. 100 κ.εξ.

Δασκαλάκη Χ. Ε., Μέριμπακας, στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (Π. Δρανδάκη), τ. 16, σ. 924.

Ζεγκίνη Ι. Ε., Αγ. τριάς (Ναοί - Ιστορία), στην Πελοποννησιακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. Α', Αθήναι 1958, σ. 101.

Τσακόπουλου Α., Αγ. Τριάς (Επιγραφαι), στην Πελοποννησιακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. Α', Αθήναι 1958, σ. 101.

4. Άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά

Κωστή Ν. Κ. Χ., Αποσπάσματα εκ Συμριναϊκού κώδικος, στο ΔΙΕΕ, 2 (1903), σ. 181.

Μανούσακα Μ. Ι., Τα έγγραφα των Χορτάτηδων της Σμύρνης, στο περ. Μικρασιατικά Χρονικά, τόμ. Ι (1963), σ. 16 κ.εξ.

Μαύρου Τάκη, Συμβολή δευτέρα στο τοπωνυμικό της Αργολίδας, στο Δελτίο Ιστορικών Μελετών Ναυπλίου, τόμ. 6ος, τεύχ. 83, Απρίλιος 1995, σ. 119.

Νικολόπουλου Γιώργου, Αργολίδα - Δύο και τρία ονόματα για πολλά χωριά..., στην εφημ. «Δημοσιογράφος», 15η Ιανουαρίου 1999, σ. 10.

Ντόκου Κων., Η εν Πελοποννήσω εκκλησιαστική περιουσία κατά την περίοδον της Β' Ενετοκρατίας - Ανέκδοτα έγγραφα εκ των αρχείων Ενετίας στο περ. Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher, Αθήναι 1976, τόμ. 21, σσ. 72-73.

Ορλάνδου Αναστ., Εργασίαι αναστηλώσεως βυζαντινών μνημείων, στο Α.Β.Μ.Ε. 3 (1937), σ. 196.

Ορλάνδου Αναστ., Η Αγ. Τριάς του Κριεζώτη, στο Α.Β.Μ.Ε. (1939-40), σ. 4 και επόμενες.

Πετρονώτη Α., Βυζαντινές Εκκλησίες του Μωριά, στην Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά, τόμ. Α', 1957, σ. 234.

5. Αναφορές για το Μέριμπακα σε βιβλία και μελέτες

Αντωνακάτου Ντιάνα, Αργολίδος Περιήγησις, 1973, σ. 80 και επόμενες.

Αντωνακάτου - Μαύρος, Ελληνικά Μοναστήρια (Πελοπόννησος), τ. Α', σ. 23 και επόμενες.

Γριτσόπουλου Τάσου Αθαν., Εκκλησιαστική ιστορία και χριστιανικά μνημεία Κορινθίας, τόμ. Α', Αθήναι 1973, σ. 266.

Δασκαλάκη Αποστόλου, Ιστορία Ελληνικής Χωροφυλακής (1936-1950), τ. Α', Αθήναι 1973, σ. 194.

Δεληγιαννοπούλου Χρυσοστόμου, Η Εκκλησία Άργους και Ναυπλίας από της συστάσεώς της μέχρι σήμερα, τεύχ. Β'. (Αι Ιεραί Μοναί), Άργος 1961, σσ. 103-5.

- Διαμάντη Κων/νου, Τα περιεχόμενα των Γ.Α.Κ., τ. Β', σ. 769 και 795.
- Δρακάκη Αλ. Θ. και Κουνδούρου Στυλ. Ι., Αρχεία περί της συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων 1836-1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του κράτους, τ. Α', Αθήναι 1939, σ. 311.
- Ζεγκίνη Ιωάννου Ερν., Το Άργος δια μέσου των αιώνων, Πύργος 1968, σ. 288.
- Ζησίου Κων., Σύμμικτα, Αθήνησιν 1892, σσ. 78-80.
- Κορδώση Μιχαήλ, Συμβολή στην Ιστορία και Τοπογραφία της περιοχής Κορίνθου στους μέσους χρόνους (Διδακτορική διατριβή), Αθήναι MCMLXXXI.
- Λάμπρου Σπ., Νέος Ελληνομνήμων, 1925, σ. 252.
- Λαμπρυνίδου Μιχαήλ, Η Ναυπλία, Αθήναι 1895, σσ. 52-3.
- Μακρίδου Χ., Οδηγός της Ελλάδος, Εν Αθήναις 1889, σ. 208.
- Μακρυγιάννη, Απομνημονεύματα, Εκδ. «Ωρόρα», σ. 111.
- Μηλιαράκη Αντωνίου, Γεωγραφία Πολιτική Νέα και Αρχαία του Νομού Αργολίδος και Κορινθίας, Αθήναι 1886, σ. 78 κ.εξ.
- Νουχάκη Ιω., Νέος χωρογραφικός πίναξ συνταχθείς και εκδοθείς εγκρίσει του Υπουργείου των Στρατιωτικών, Εν Αθήναις 1885, σ. 50.
- Νουχάκη Ιω., Νέος χωρογραφικός πίναξ, Εν Αθήναις 1890, σ. 28.
- Νουχάκη Ιω., Ελληνική Χωρογραφία, τ. Β', Εν Αθήναις 1901, σ. 429.
- Ουλή Θωμά, Μιδέα, Αθήναι 1965.
- Παναγιωτόπουλου Βασίλη, Πληθυσμός και Οικισμοί της Πελοποννήσου 13ος-18ος αι., Αθήναι 1985, σ. 235 & 291.
- Παπασταύρου Γεωργίου, Οδοιπορικό στους ιερούς χώρους της Αργολίδας, Εκκλησίες - Μοναστήρια (παλαιά και νέα), Πάτρα 1984, σσ. 112-119.
- Ραγκαβή Αλεξάνδρου, Τα Ελληνικά, τ. Β', Εν Αθήναις 1853, σ. 276.
- Σεραφείμ Κώστα, Λαογραφικά της Αργολίδος, Αθήνα 1981, σ. 92 κ.εξ.
- Σταματάκη Ι. Δ., Πίναξ χωρογραφικός της Ελλάδος, Εν Αθήναις 1846, σ. 76 κ.εξ.
- Σταματάκη Ι. Δ., Πίναξ χωρογραφικός της Ελλάδος, Εν Αθήναις 1863, σ. 83.
- Σωτηρίου Γ., Χριστιανική και Βυζαντινή Αρχαιολογία, τ. Α', Αθήναι 1942, σ. 416.
- Χουλιάρακης Μ., Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971, τ. Α' και Β', Αθήναι 1973-4.

Χώρα Γεωργίου, Η «Αγία Μονή» Αρείας εν τη εκκλησιαστική και πολιτική ιστορία Ναυπλίου και Άργους, Εν Αθήναις 1975, σ. 55 κ.εξ.

Χώρα Γεωργίου, Αθανάσιος Σολιώτης (1784-; 1841) Εκκλησιαστικός Τοποτηρητής Ναυπλίου και Άργους, εις Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Αργολικών Σπουδών, Αθήναι 1979, σσ. 79-83.

6. Αναφορές για το Μέριμπακα στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bon A., Monuments d'art byzantin et d'art occidental dans le Péloponnèse au XIIIe siècle, στο «Χαριστήριον εις Α. Ορλάνδον», τ. Γ΄, Αθήναι 1966, σσ. 86-93.

Bon A., Le Péloponnèse byzantin jusqu'eu 1204, Paris 1951, p. 145 & 151.

Demaret A. G., Bibliographie Nationale de Belgique, vol. 8, Bruxelles.

Mastrogiannopoulos E., Byzantine Churches of Greece and Cyprus, Brookline 1984, pp. 36-7.

Megaw A. H. S., Glazed bowls in Byzantine churches, στο ΔΧΑΕ 4 (1964-65), σ. 147.

Millet G., L'école grecque dans l'architecture byzantine, Paris 1916, pp. 168, 259 & 272.

Savvas Savvas, Étude de quatre églises du XIIIe siècle se trouvant en Argolide, στο περ. «Θεολογία», τ. ΚΘ΄ (1958), σελ. 559-565.

Struck A., Vier byzantinische Kirchen der Argolis, in Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Athenische Abteilung, vol. XXXIV (1909), pp. 189-236.

Η ιστορική μνήμη, σε αναφορά με το Μέριμπακα, που έχει αποθηκευτεί στην παραπάνω βιβλιογραφία, διασώζει οπωσδήποτε ένα σημαντικό κομμάτι της Εθνικής μας Μνημοσύνης. Το Μέριμπακα, με την ιστορία και την ζωντανή παρουσία του μέσα στο δυναμικό γίγνεσθαι της μακραίωνης Ελληνικής Ιστορίας και ζωής, είναι αναπόσπαστο τμήμα αυτής της Εθνικής μας Μνημοσύνης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Θ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, δ.φ.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Έχει παρατηρηθεί ότι διαφωτιστικές και αξιόπιστες πηγές για την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας αποτελούν όρισμένα έγγραφα των καποδιστριακών χρόνων. Έκτός των ποικίλων ιδιωτικών, μοναστηριακών και κοινοτικών εγγράφων υπάρχουν και κάποιες στατιστικές, οι οποίες έγιναν μετά την έλευση του Κυβερνήτη για την υποβολή του έργου του, ιδίως στον διπλωματικό τομέα.

Συγκεκριμένα, πολύτιμο είναι το στατιστικό υλικό που συγκεντρώθηκε από ειδικούς απεσταλμένους της Πολιτογραφικής Έπιτροπής, η οποία είχε ως κύριο σκοπό την καταγραφή των τέως τουρκικών περιουσιών προκειμένου να καθοριστεί το ύψος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών τους. Μέρος των στοιχείων αυτών έχει ήδη εκδοθεί¹, όμως υπάρχει και άλλο ανέκδοτο, όπως η «*Στατιστική περιγραφή της επαρχίας Ναυπλίου*» (1828), η οποία εκδίδεται παρακάτω².

Βέβαια, θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει πολλά στοιχεία που αφορούν στον βίο του ναυπλιακού λαού κατά την περίοδο της δουλείας. Έν πρώτοις έχουμε στοιχεία για χωριά που τότε κατοικούνταν, κι αργότερα ξεημάθησαν και παρέμειναν ως άπλᾶ τοπωνύμια. Ός προς τόν πληθυσμό παρατηρούμε ότι οί μὲν Τούρκοι (2750 κάτ.) διέμεναν στό Ναύπλιο, οί δέ Έλληνες (3.863 κάτ.) κυρίως σέ χωριά και τσιφλίκια. Μικρή ἄλλ' ἄξιοσημείωτη ἦταν ἡ ἔβραϊκή παροικία τῆς πόλης (200 κάτ.). Μεγάλο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας εἶχε ἐγκαταλείψει τίς ἐστίες τοῦ «*διά*

1. Τάσου Ἄθ. Γριτσοπούλου, Στατιστικαί εἰδήσεις περί Πελοποννήσου, «Πελοποννησιακά», τ. Η' (1971), σσ. 411-459.

2. ΓΑΚ, Συλλογή Βλαχογιάννη, σειρά Γ', φ. 2β. Ἀπογραφικό υλικό περί τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίου ἔχει δημοσιευθεῖ ὡς ἀκολουθῶς: Ἰωάννας Γιανναροπούλου, Κατάλογοι κομποπόλεων καί χωριῶν τῶν ἐπαρχιῶν Ναυπλίας καί Κάτω Ναχαγιέ (1830), «Πρακτικά τοῦ Α' Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν», (Παράρτ. περιοδ. «Πελοποννησιακά», ἀρ. 4), Ἀθήνα 1979, σσ. 121-128. Χρ. Ρέππα, Γενική ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ναυπλίου κατά τὸ 1825, «Μνημοσύνη», τ. Θ' (1982-1984), σσ. 261-349.

τάς καθημερινάς τυραννίας καί καταχρήσεις», ἐνώ αρκετές γαιοκτησίες εἶχαν κατασταθεῖ τσιφλίμια ἐπιφανῶν Τούρκων δι' ἀρπαγῆς ἤδη ἀπό τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ ΙΗ' αἰώνα. Οἱ κατακτητῆς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφο, δὲν σεβάσθησαν οὔτε τὴ μοναστηριακὴ περιουσία. Πληροφορίες παρέχονται καί γιὰ τίς καλλιεργητικὰς σχέσεις, τὰ εἰσοδήματα καί τὴ φορολογία. Τὰ περὶ φορολογίας εἶναι ἄκρως ἐνδιαφέροντα καί διαφωτιστικά, ὅμως πρέπει νὰ γίνῃ συγκριτικὴ μελέτη αὐτῶν μὲ στοιχεῖα ἄλλων πελοποννησιακῶν ἐπαρχιῶν, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ μία συστηματικὴ καί πλήρης μελέτη τοῦ θέματος³.

3. Πρὸς τὸ παρὸν βλ. Μιχ. Β. Σακελλαρίου, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν τουρκοκρατίαν, Ἀθήναι 1939, σσ. 54-77. Ἀναστασίας Κυρκίνη-Κούτουλα, Ἡ ὀθωμανικὴ διοίκηση στὴν Ἑλλάδα. Ἡ περίπτωσις τῆς Πελοποννήσου (1715-1821), Ἀθήναι 1996, σσ. 33-82.

Στατιστική περιγραφή τῆς ἑπαρχίας Ναυπλίου

Οἰκία καὶ λ(οικαί) ολ- κόσμηται	Κάτοικοι Τοῦρκων	Κάτοικοι Χριστιανοὶ	Γῆ Τυφ- κ(ων) καλ- λεργημένη	Γῆ χέρσος	Γῆ Χρι- στιαν(ών) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εἰσόδημα Τοῦρκων	Εἰσόδημα Χριστιανῶν	Δέκατον
Πόλις Ναυπλίου									
Ὀσπήτια τουρκικά	2750 ^α	500					γρ. 9600 ^β	γρ. 960 ^β	
» Χριστιανῶν	200						3600		
Ἐβραῖοι κάτοικοι									
Ἐργαστήρια Τοῦρκων									
» Χριστιανῶν									
Ἱερὰ καταστήματα καὶ ναοὶ Λουτρὰ						12000	65000	18500	6500 ^δ
Παλάτια παλαιά									
Ἐλαιόδενδρα Τοῦρκων									
ἔξωθεν τῆς πόλεως									
Ἀβτίμπεη κεφαλοχώρι									
Ὀσπήτια μὲ τὸν πύργον		70	σπ. 700		σπ. 242		14500 ^δ	15200 ^δ	3000 ^{στ}
1 περιβόλι τουρκικόν			6 ^ε				150		
Μπουντιζίρι κεφαλοχώρι ἀρπαγμένον πρὸ 15 χρόνων ἀπὸ τὸν Σόκολ-ἀγά									
Ὀσπήτια 2, πύργου		45	1550		950 ^ς		11400	22650	3500 ^{ζθ}
Δαλαμανάρα κεφαλοχώρι									
Ὀσπήτια τουρκικά μὲ 5 πύργους	42	185	2784		687 ^ς		37450	33500	8000 ^λ

Οίκια και λ(οιπαί) οικοδομαί	Κάτοικοι Τοῦρκου	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γῆ Τυφωκ(ων) καλλιεργημένη	Γῆ χέρσος	Γῆ Χορστια(ών) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφρα	Εισόδημα Τοῦρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
6			100		3		2325	75	
17		120	1607 ^ς 36 2		460 6 40		18500 900 80	17500 150 2040	4000 ^{λα}
48		175	956 ^η 72		1946		8500 1800	42700	5500 ^{ρς}
18		40	775 ^ς		250 ^ς		6500	4750	1200 ^{ηβ}
46		135	42		954 ^ς		1050	32500	5500 ^{ρη}
51		100	1325 ^θ 1400 ^ς		700		14500	6500	850 ^{ηβ}

3 χριστιανών και 3 έκκλησιές
15 1/2 περιβόλια τουρκικά
και 1/2 χριστιανικών

Κούτσι κεφαλοχώρι

Όσπητία τουρκικά
7 περιβόλια, τό 1 τουρκ.
Άμπέλια

Κοφίνι κεφαλοχώρι

Όσπητία τουρκικά 12, χρι-
στιανικά 35, έκκλησία 1
12 περιβόλια τουρκικά

Πλατανίτη κεφαλοχώρι

Όσπητία τουρκικά 13,
χριστιανικά 4, έκκλησία 1

Λάλοικα κεφαλοχώρι

Όσπητία τουρκικά 34, χρι-
στιανικά 10, έκκλησΐαι 2
7 περιβόλια τουρκικά
Χωράφια Τοῦρκων 1115.
Βακούφια 210

Κατζίγκρι κεφαλοχώρι

Όσπητία τουρκικά 34, χρι-
στιανικά 3, έκκλησΐαι 2

Οικία και λ(οικται) οί- κοδομαί	Κάτοικοι Τούρκων	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γῆ Τυφ- κ(ων) καλ- λιεργημένη	Γῆ χέρσος	Γῆ Χρι- στιαν(όν) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
28		85	12 608 ^ς		830 ^ς		300 6500	22500	3550 ^{μς}
53		135	1900 ^α		2626 ^ς		17500 310	52500 80	7500 ^{λγ}
36		200			1800	35		15000 1000	1700 ^{μβ}
22		115	700 ^α		1200	15	1350	5000 275	700 ^{μβ}
32		140	1200		990		7250	15750	2250 ^{μδ}

Πυργιέλα κεφαλοχώρι
 Πύργοι τουρκικοί 2, οσπήτια
 χριστιανικά 25, έκκλησία 2
 περιβόλια τουρκικά
 Χωράφια Τούρκων 368,
 βακούφια 240

Ἀνφι κεφαλοχώρι
 Ὀσπήτια τουρκικά 111, χρι-
 στιανικά 40, έκκλησία 2
 1 περιβόλι τουρκ. και
 4 στγ. ἀμπέλι

Τουρνίμι κεφαλοχώρι
 Ὀσπήτια χριστιανικά και
 1 έκκλησία

Καρυόδενδρα χριστιανών

*Μπουγά και Παλιοσκαφι-
 δ(άνι) κεφ(αλοχώρι)*
 Ὀσπήτια χριστιανικά και 2 ναοί
 Καρυόδενδρα και σικμές χριστ.

Πασιᾶ κεφαλοχώρι
 Ὀσπήτια τουρκικά 14, χρι-
 στιανικά 16, έκκλησία 2

Οικόια και λ(οιπα) ο(κοδομαί)	Κάτοικοι Τούρκων	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γή Τούρκ(ων) κα(λιεργημένη)	Γή χέρσος	Γή Χορ(στιαν(όν) κα(λιεργημένη)	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
35		125	2900 6		407 ^ς		25000 150	20000	5000 ^{λδ}
35		105	2500 ^β		2000		5000	8500	1500 ^{λβ}
20		100	1000 60		500	50	5750 2200	7850 700	1450 ^{λβ}
80		300	3960 ^γ		7080		15000	75000	

Χώνικα κεφαλοχώρι και τὰ χωράφια άρπαγμένα από τόν Γκιζντάρη.

Όσπήτια τουρκικά με 5 πύργους 34, Έκκλησία 1 1 περιβόλι τούρκικον

Τζαφέραγα κεφαλοχώρι

Όσπήτια τουρκικά 32.

Έκκλησία 3

4 περιβόλια τουρκ. και 20 στφ. άμπέλια και έλαιόδενδρα χριστιανικά

Χαϊντάρι κεφαλοχώρι

Όσπήτια τουρκ. 9, Ρωμ.

10 και 1 (;)

2 περιβόλια τούρκικα, τό 1 μεγάλο

Λιγουριόν κεφαλοχώρι,

Καλάμι και Άγιος Νικόλαος

Όσπήτια τουρκ. 26, χριστιανικά 47, έκκλησία 7

5 νερόμυλοι και 5 έλαιο-

Οικία και λειτουργία ολ- κοδομαί	Κάτοικοι Τούρκων	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γ/ν Τούρ- κ(ων) καλ- λεεργημένη	Γ/ν χέρσος	Γ/ν Χορ- στιαν(ών) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
10			49		149		1470	12000 } 5760 } 8500	10000 ^{λε}
15		55	240 ^δ		480	6560	1500 150	5500 } 1500 }	850 ^{δβ}
10		60	1250 ^α				12500 1000	3200 } 200 }	1500 ^{δβ}
5		15	360		45	250	2250	1200	300 ^{δβ}
		25	765				5500	2500	750 ^{δς}

τριβεία χριστιανικά

Ἀμπέλια

Ἐλαιόδενδρα τουρκ. 3600
και χριστιανικά 2960

Ἀδάμι κεφαλοχώρι

Ἄσπητια τουρκ. 2, χριστιαν.
12, ἐκκλησία 2

Ἐλαιόδενδρα τουρκ. 50 και
χριστιανικά 400

Θερμήσι κεφαλοχώρι

Ἄσπητια χριστιανικά

Ἐλαιόδενδρα τουρκικά
και 4 περιβόλια

Χ. Μανταλά Τριφλίει ἰδίον^{δδ}

Ἄσπητια 3 και 2. Ἐκκλησία 3

Κατόγλου και Μπουμουσίη,
τριφλίει^{δς}

Ἄσπητια τουρκικά

Οίκια και αλ(ουπα) οί- κοδομιαί	Κάτοικοι Τούρκων	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γη Τούρ- κ(ων) καλ- λετημένη	Γη χέρσος	Γη Χρι- στιαν(ών) καλλιεργημένη	Δενδρική διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
15		40	240 54		175		1300 1400	2000 } 350 ^α 5	
6			300 ^α 5		14		1200	450 } 1500 ^α β	
10		50	600				2250	850 } 300 ^α β	
8		25	400				1250	500 } 150 ^α β	
4		20	400 40				1700 250	650 50 } 250 ^α β	
2		10	200				375	150 } 50 ^α β	
4		15	200 60				1125 1000	150 } 100 ^α β	

Μπολάτι, τζίφλι 3 Τούρκων
Όσπτητα τουρκ. 14, έκκληστία 1

Περιβόλια 9 τουρκικιά

Κίνα Μπάροδη, τζί-
φλί 1 του 'Αρίφ άγιά
Όσπτητα

Μπαφμπέρη, τζίφλί 1
'Αγμέτ πασά
Όσπτητα

Βολμίρι, τζίφλί 1 Γιαχγιαγιά
Όσπτητα

Γαιφόζι, τζίφλί 1 Σόκολ-άγιά
Όσπτητα
'Αμπέλι χαλασμένον τουρκ.

Μπόνα, τζίφλ. Σεϊνταγιάη
Όσπτητα

Μελισσά, τζίφλ. του Νουμάνη
Όσπτητα 3, μύλος 1
2 περιβόλια τουρκικιά

Οικία και λ(οικιαί) οδοί	Κάτοικοι Τοῦρκου	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γῆ Τονύκ(ων) καλλεργημένη	Γῆ χέσος	Γῆ Χρ-στιαν(όν) καλλεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τοῦρκων	Εισόδημα Χριστιανῶν	Δέκατον
Βουαρέκια, τζίφλ. Ἀβτουράμ(αίτη) Όσπήτια 6 και 1 ἐκκλησία		20	400		5		750	250	100 ^{λβ}
Πλέσια, τζίφλ(ικι Κοπάνη και Ταϊρ(ιμ)τη Όσπήτι(α)		20	600				1150	400	150 ^{λβ}
Ντουσία, τζίφλ. Μάγρι(ι)λη Χωράφια			350		96		750	600	125 ^{λβ}
Μπάροδη, τζίφλ. Μέρ Μπάροδη Χωράφια			300 ^{λβ}		336		650	1250	175 ^{λβ}
Λεσιά, Χωρίζα, Σούλι τζίφλ. Άγάτσια και δεφιέρ κιαχαγιά Όσπήτια		40	1200				7000	2100	1000 ^{λς}
Έλαιόδενδρα τουρκ. & 1 περιβ. Φουρκαλιά, Δάρδιζα και Μπαλαμπάνη, τζίφλ(ικια Ίζέτ-μπεή και Γιαχγιαγιά. Όσπήτια, χωράφια και έλαιόδενδρα τουρκικά			5			200	850	150	
Σαμπάριζα και Σουληνάρ, τζίφλ(ικια Ἀλήμπε.			2260		60		12200	3900	1000 ^{λη}

Όβια και β(ουπαι) ολ- κοδομαί	Κάτοικοι Τούρκου	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γή Τούρ- κ(ων) καλ- λιεργημένη	Γή χέρους	Γή Χρι- στιαν(ών) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
12		60	1200				7750	2750 1400 ^{λβ} 250	
						217	750		
4			2100		160	1800	14350	5050	2500 ^{λβ}
1			1800			800	7800	3750	1100 ^{λς}
4		20	300				1150	450	150 ^{φς}
4		20	800		80		2150	1350	125 ^{λβ}
1			400				3450	750	300 ^{φς}

Όσπητια τουρκικά
200 ελαιόδενδρα τουρκικά
και 17 χριστ.
Λουκαίτη, Τολό, Καφακάση
και Πλάτωμα, τζιφλίνα, και
Άγιος Θεόδωστος.
Όσπητια, χωράφια και ελαι-
όδενδρα τουρκικά
Τζουγκάλια, Στά Ήλια
Χαλούπη και Καγο-
πέντι τζιφλίνα.
Μύλος (χριστιανικός), χω-
ράφια και ελαιόδενδρα τουρκ.
Μακρυβούτι, τζιφλ. Νουμάνη
Όσπητια
Άγιος Θεόδωστος
Μπουραζάνι και Μαμουρίζα,
τζιφλίνα Σόκολα.
Όσπητια
Μιλανός, τζιφλίνα
Μαχμούτη αγά.
Μύλος τουρκ.

Οικία και λ(οισαί) ολ-κωδοίμα	Κάτοικοι Τοῦρκοι	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γῆ Τούρ-κι(ων) καλ-λιεργημένη	Γῆ χέρσος	Γῆ Χρῆ-στιαν(ων) καλλιεργημένη	Δενδρική διάφορα	Εισόδημα Τοῦρκων	Εισόδημα Χριστιανῶν	Δέκατον
Πλέλι και Περιβολι Ἐλενθεράκαινας Περιβολι 1, στρέμ. 30. Ἄμ-πέλι στρέμ. 32 και μύλος 1 Χωράφια και ἐλαϊό-δενδρα χριστιανικᾶ					62 1100	5700		6100 12000	1250 ^{αβ}
Μοναστήρι Ξεροκαστέλλι Ἵσπητια, ἐλαιόδενδρα και λοιπά	2	15			1280	600		3750	350 ^{αβ}
Μοναστήρι Ἄβγῶ Μύλοι, ἐλαιόδενδρα και λοιπά. 2 περιβόλια και 20 στρέμματα ἄμπελι	3	5			1200 30	2500		1050 1250	750 ^{αβ}
Τουρνακκη, τζιφλ. Κιλιχτζή και Ραούπη Ἵσπητια με 2 πύργους και 1 ἐκ.	7	8	200		26		1550	750	200 ^{αβ}
Γκέρμπεσι, τζιφλ. Γιαχμαγᾶ Ἵσπητια, 1 πύργος και 15 στρέμμ. ἄμπελι	10	40	515	500			3850	1750	550 ^{αδ}
Σωληνάρι, τζιφλ. Σαλιαγᾶ και Χαλίμ ἐφένδη ἀρταγμένον Ἵσπητια 4, ἐκκλησίαι 2, περιβόλια 4 και χωράφια	6	20	325	1700			2250	550	250 ^{αδ}

Οικήσι και λ(οιπαι) ολ- κοσμάι	Κάτοικοι Τούρκων	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γή Τούρ- κ(ών) καλ- λεργημένη	Γή χέρσος	Γή Χορ- στιαν(ών) καλλιεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εισόδημα Τούρκων	Εισόδημα Χριστιανών	Δέκατον
Τζέλιον, τζίφλ. 3 Τούρκων Όσπτήια 6, έκκλησία 1, πειριβόλι 1 και χωράφια	7	35	256		4		2000	650	250 ^{λβ}
Μπουραζέεη, τζίφλ. Άλήμητη Όσπτήια και 1 έκκλησία	9	40	300		10		1750	900	275 ^{λβ}
Μουράτ-αγια, τζίφλ. Ίζέμητη Όσπτήια και 1 έκκλησία, δλα	11	40	540		22		2800	1750	450 ^{λβ}
Κιβέρια, τζίφλ. Άγαπασά Όσπτήια, έκκλησία και 2 νερόμυλοι	17	52	4040				5000 29400	13000	4000 ^{κς}
Χωράφια και 40 στρέμ. άμπέλι Άρια, τζίφλ.κί Άβδουραμάνταρα Όσπτήια, νερόμυλοι και έλαιόδ.	33	125				80	1240		
Έν άμπέλι στρέμ. 40 και 1 πε- ριβόλι στρέμ. 6 και χωράφια			4246				27700	13140	3700 ^{λβ}
Κισιλιούπετες, τζίφλ. Γκιζτάχμητη Όσπτήια τουρκ. 3, περιβόλια 3 και χωράφια	4		420				2650	750	350 ^{κς}
Καντιά, τζίφλ. Ίζέμητη Όσπτήια τουρκικά	7	30	1000				8700	3150	1200 ^{κς}

Οἰκία και λ(οιπαι) οί- κοδομαί	Κάτοικοι Τοῦρκου	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γῆ Τοῦρ- κ(ων) καλ- λεργημένη	Γῆ χέρσος	Γῆ Χρι- στιαν(ών) καλλεργημένη	Δενδρικά διάφορα	Εἰσόδημα Τοῦρκων	Εἰσόδημα Χριστιανῶν	Δέκατον
Ἅγιος Νικόλαος, τζιφλί. ἀρ- παγμένον τοῦ Χασάναγα. Χωράφια			340				1850	650	250 ^{αβ}
Ποίφτανι και Βάρτζαν, τὰ τζιφλί. Ἀγάτσια και Ταίρμεπ Δένδρα, τζιφλί. Ἀβδουραμάναγα			1851 ^κ				9800	3200	1100 ^{αβ}
Ἄσπρηα τουρκ. 7, χριστιανικά 1 και ἐκκλησία 1	9	50	500		239		2375	2840	550 ^{αδ}
Μεχμέτ Μπουίντη, τζιφλί Ἄλημπεη και Μάργουλη									
Ἄσπρηα τουρκικά και 1 ἐκκλησία	8	30	490		5		4750	1550	550 ^{αδ}
Μάνεση, τζιφλί Παπουτζή ἐφένδη									
Ἐκκλησία 1									
Ἄσπρηα τουρκικά 11	12	30	300		144		2300	2550	500 ^{αδ}
Πουλακίδα, τζιφλί Κιουτζοῦκ Μεχμέτ ^{αβ}									
Ἄσπρηα τουρκ. 8 και ἐκκλ. 1	9	40	300		420 ^ς		2250	5100	750 ^{ας}

Οβία και λ(ουπα) ο(κοφομα)	Κάτοικοι Τοπικού	Κάτοικοι Χριστιανοί	Γη Τοπ(ικ(ων) κα(λιεργημέ(νη	Γη γέ(σος	Γη Χ(ρι(στια(ν(ων) κα(λιεργημέ(νη	Δενδ(ικά διά(φορα	Εισ(όδη(μα Τοπ(ικ(ων	Εισ(όδη(μα Χ(ριστιαν(ων	Δέ(κατον
12		35	600		3435		2850	3350	650 ^κ
10		40	200		40		750	450	120 ^κ
12		45	195		300		1000	2150	350 ^κ
11		8	202 (μ(ε 2 στ(ρέμ(ιμ(πέ(μ(α))				500	150	70 ^κ
			1250	4525	235		10500 ^κ	6000 ^κ	1500 ^κ
1571	2950	3863	60296	6725	31131	31577	520350	586370	119890

Παναρίτη, τζιφλίμ του
 Δ. Δουρντέκου
 Όσπητία τουρκικά 10, χριστιανικά 1, έκκλησία 1
 Τζιρίκου, τζιφλ. Έλβουγλου
 Όσπητία τουρκ. και 1 έκκλ.
 Σπαητζίκου, τζιφλίμ
 Κιλγιτζή
 Όσπητία τουρκ. 11, έκκλησ.
 1, έν περιβόλι και χωράφια
 Ταλιώτη, τζιφλ. Μ. Τεμενί
 Όσπητία και 2 έκκλησία
 Γαία βαλτώδεις από Τρικαλίτη ως Κιουλουτεπέ

Όσα από τ(ο τελ(όνιον τ(ων σκαλωμάτι(ων Ναυπλίου και

Άργολίδος 35.000^κ

Όσα από τ(ην άλ(υτην Θε(ρημο(ου ει(ς τ(ην Εύτυχιαν 50.000^κ

Όλική ποσότη(ς γ(ρ(α(ια **204.890**

Παρατηρήσεις

α'. Ἐκ τῶν Τούρκων ζοῦν περὶ τὰ $2/5$ ἢ τὸ $1/2$, ἐξ ὧν οἱ μὲν εἶναι κτηματῖαι, οἱ δὲ εἶχον τιμάρια καὶ σπαθιά.

β'. Τὸ καθ' ἐργαστήρι ἔδιδεν ἐνοίκιον κατ' ἔτος γρ. 80.

γ'. Ἐκ τῶν 3 παλατίων εἰς τὸ ἐν κατώκει ὁ πασᾶς, εἰς τὸ ἄλλον ὁ γιανιτζάραγας καὶ τὸ τρίτον ἦτον ὄπλοθήκη.

δ'. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν χωραφίων Ναυπλίου, εἶναι ἐκ τῆς ἐκλεκτοτέρας γῆς, οἱ Τούρκοι τὰ ἐδικὰ τῶν τὰ ἔδιδον εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ τὰ ἐδούλευον, ἄλλα δι' ἀποκοπῆς, ἄλλα διὰ τρίτων καὶ ἄλλα μισιακὰ ἢ σεμπριακὰ. Δὲν ἀπελάμβανον ὁμως εἰς τὸ μέρος τῶν οἱ Τούρκοι ποτὲ περισσότερον τῶν 6 ἕως 8 τὰ ἑκατὸν ἐπάνω εἰς τὴν τιμὴν τοῦ χωραφίου, ἐπειδὴ οἱ γεωργοῦντες δὲν ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ τὰ καλοδουλεύουν. Οἱ Χριστιανοὶ ὁμως, διότι τὰ ἐκαλοδούλευον τὰ ἐδικὰ τῶν, ἀπελάμβανον καὶ ἐπέκεινα τῶν 20 τὰ %.

ε'. Τὸ περιβόλι αὐτό, καθὼς καὶ ὅλα τὰ περιβόλια, εἶχον διάφορα δενδρικά, οἷον λεμονιές, πορτοκαλιές, συκιές, ροδιές καὶ τὰ λοιπά.

ς'. Ὅσα χωράφια φαίνονται σημειωμένα τῶν Χριστιανῶν εἰς πολλὰ χωρία, αὐτὰ δὲν ἀνήκουν ὅλα εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ ἰδίου χωρίου ἀλλὰ εἰς πολλοὺς ἄλλων χωρίων.

ζ'. Τὰ ἤμισυ τῶν χωραφίων Κούτζι ἀρπαγμένα διὰ τῆς βίας.

η'. Τὰ χωράφια Κοφινίου ἀρπαγμένα ἀπὸ τὸν Ντεβεντζῆν καὶ ἄλλους διὰ τῆς βίας.

θ'. Τὰ ἤμισυ τῶν χωραφίων Λάλουκα ἀρπαγμένα διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν Κιουτζοῦκ Μεχμέτην.

ι'. Τὰ $2/3$ τῶν χωραφίων Κοφινίου εἶναι ἀρπαγμένα ἀπὸ τὸν Μπίμπασην.

ια'. Τὰ χωράφια Πασιᾶ ἀρπαγμένα ἀπὸ τὸν Σαλῆ Ἐφένδη πρὸ 25 χρόνων.

ιβ'. Τὰ $2/3$ τῶν Τουρκικῶν χωραφίων Τζαφέραγα τὰ ἤρπασεν πρὸ 40 χρόνων ὁ Καραϊλάνης, εἶναι ὁμως ἡ γῆ πολλὰ φτενή.

ιγ'. Τὰ τουρκικὰ χωράφια τοῦ Λιγουρίου ἐδίδοντο μὲ γιούμουρον.

ιδ'. Ἐν μέρος τῶν χωραφίων Ἀδάμι ἤρπάγη ἀπὸ τὸν Κακούτην.

ιε'. Τὸ τζιφλίκι Μανταλᾶ τὸ κατέκτησεν ὁ Μανταλᾶς οὗτος ἄλλο διὰ τῆς βίας καὶ ἄλλο διὰ τινος μικρᾶς πληρωμῆς.

ις'. Τὰ τζιφλίκια Κατόγλου καὶ Μπουλμπούση ἀνήκον εἰς τὸν Κατόγλου, Μεχμέτ Ἐφένδην καὶ Μεχμέτ.

ιζ'. Τὰ μισὰ χωράφια τοῦ τζιφλικίου Κίνα Μπάρδη ἀνήκον εἰς τινὰ μονύδριον τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου καὶ τὰ καθήρπασεν Τούρκος τις Ἀρίφ Ἀγάς.

ιη'. Τὸ τζιφλίκι Μπόσνα ἦτον ἰδιοκτησία τοῦ μοναστηρίου Καρακαλᾶ καὶ τὸ καθήρπασεν 3 χρόνους πρότερον ὁ Σεῖνταγας.

ιθ'. Τὰ χωράφια τοῦ τζιφλικίου Μπάρδη ἦτον ἰδιοκτησία Χριστιανῶν καὶ τὰ ἤρπασεν πρὸ 25 χρόνων ὁ Μὲτ Μπάρδης.

κ'. Ἐκ τῶν χωραφίων στρεμμ. 1851 τοῦ τζιφλικίου Πρίφτανι, στρέμμ. 551 ἠρπάγησαν τῶν Χριστιανῶν ὀλίγους χρόνους πρότερον καὶ εὐρίσκονται ὡς λέγουν καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν.

κα'. Τὸ τζιφλίκι Μάνεση εἶναι ἀρπαγμένον πρὸ 40 χρόνους ἀπὸ τὸν Παπούτζη ἐφέντη.

κβ'. Τὸ τζιφλίκι Πουλακίδα τὸ ἔκαμεν ἐδικόν του ὁ Κιουτζοῦκ Μεχμέτης διὰ τῆς βίας 40-50 χρόνους πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως.

κγ'. Ἀπὸ τὰ χωράφια τοῦ τζιφλικίου Ταλιώτη 40 στρέμματα ἦτον ἰδιοκτησία τοῦ μοναστηρίου Μεταμορφώσεως καὶ τὰ καθήρπασεν ὁ Γεμνῆς.

κδ'. Αἱ βαλτώδεις γαῖαι ἦτον μᾶλλον ἐπωφελεῖς διὰ τὸν δεκατιστὴν παρὰ τοὺς οἰκοκυραίους, διότι οἱ ὕστεροι ἀπὸ μὲν τὰς ἀνοιγμένας δὲν ἀπελάμβανον εἰμὴ γρ. 2 καὶ 3 διὰ τὸ κάθε στρέμμα ἀπ' ἐκείνους ὅπου ἀνεδέχοντο τὴν καλλιέργειάν των, τὸ δὲ εἰσόδημα τὸ ἀπελάμβανον οἱ γεωργοῦντες αὐτὰς δίδοντες μόνον τὸ δέκατον εἰς διαφόρους νεφεράμηδες Ναυπλίου. Ἀπὸ δὲ τίς χέρσους οἱ οἰκοκυραῖοι μικρὰ πράγματα ἀπελάμβανον ἀπὸ τὰ βοσκήματα, τὰ περισσότερα ὅμως οἱ σπαχήδες.

κε'. Τὰ περισσότερα τῆς συναζομένης ποσότητος ἀπὸ τὰς βαλτώδεις γαῖαι εἶναι ἀπὸ τὰ βοσκήματα.

κς'. Τὸ τελώνιον ἐσχάτως ἐπωλεῖτο μὲ τὰς προσόδους τῆς επαρχίας μαζί, καὶ ἔπιανεν ὡς ἔγγιστα ὡς ἐσημειώθη. Ἴδε σημ. κς'.

Παρατηρήσεις περὶ τὴν δεκάτην

κζ'. Τὰ δέκατα τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν χωρίων Πυργιέλας, Κοφινίου, Μακροβουτιοῦ, Μιλιανοῦ, Γκέρμπεσι, Σουληναρίου, Κιβερίου, Κιουλουτεπέ, Κάντιας, Πουλακίδας, Τζιρίκου, Σπαῖχιτζίκου καὶ Ταλιώτη ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὸ Ὅκ Μεϊντάνι καὶ ἔπιαναν ὡς ἔγγιστα ὡς φαίνεται εἰς τὸ σ. κζ'.

κη'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Ἀβτίμπετη καὶ Λάλουκα ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν Σόκολ-ἀγά καὶ Τζαούσην, νεφερεμίνηδες Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν. Ὅρα σ. κθ'.

κθ'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Μπουντιζίρι, Μεχμέτ Μπούνη καὶ τῶν βαλτωδῶν γαιῶν ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὸν Σόκολ-ἀγᾶν, ἀρχηγὸν νεφερεμίνηδων Ναυπλίου, καὶ ἔπιαναν σ. κθ'.

λ-λα'. Τὰ δέκατα Δαλαμανάρας καὶ Κούτζι ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν μπαῖρα-κτάρην Σόκολα καὶ ἔπιαναν, σ. λ-λα'.

λβ'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Πλατανίτη, Κατζίγκρι, Τουρνίκι, Μπούγα καὶ Σκαφιδάκι, Τζαφέραγα, Χαῖντᾶρι, Ἀδάμι, Θερμήσι, Μανταλά, Κίνα Μπάρδη, Μπαρμπέρη, Βολμίρι, Γαῖροζι, Μπόσνα, Μελισσᾶ, Βρασέρα, Πλέσια, Ντούσια, Μπάρδη, Σαμπάριζα καὶ Σωληνάρι, Λουκαῖτη, Καρακάση, Τολὸ καὶ Πλάτωμα, Ἅγιος Θεοδόσιος, Μπουραζάνη, Μαμούρη, Πλέπι, Περιβόλι Ἐλευθεράκαινας, μοναστηρίων Ξεροκαστελλίου καὶ Ἀβγοῦ, Τουρκάκη, Τζέλιου, Μπουραζέρη, Μουράταγα, Ἴρια, Ἅγιος Νικόλαος καὶ Πρίφτανι, ἐσυνάζοντο διάφορα σπαθιά τῶν νεφεράμηδων Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν ὡς ἔγγιστα. Ὅρα σ. λβ'.

λγ'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Ἄνουφι ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν τοπιτζήμασπην Ναυπλίου καὶ ἔπιαν(αν), σ. λγ'.

λδ'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Παισιᾶ, Χώνικα καὶ Μάνεση ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν Σόκολα καὶ ἄλλους ἀξιωματικὸν) νεφεραμῆδες Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν σ. λδ'.

λε'. Τὰ δέκατα τοῦ χωρίου Λιγουριοῦ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ 21½ σπαθιά τοῦ βοῖβόντα Ναυπλίου καὶ 18 σπαθιά τῶν νεφεράμηδων Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν, σ. λε'.

λς'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Καντόγλου καὶ Μπολάτη, καθὼς καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἀλυκῆς Θερμησίου, τὰ ἐλάμβανεν ὁ βοῖβόντας Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν, σ. λς'.

λξ'. Τὰ δέκατα τῶν χωρίων Χώριζας, Λεσιᾶς, Τζουκαλιᾶς, Σουλιοῦ, Στὰ Ἡλία ἐσυνάζον ἀπὸ νεφεράμηδες Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν, σημ. λξ'.

λη'. Τὰ δέκατα Φουρκαριᾶς, Δάρδιζας καὶ Μπαλαμπάνη ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸ Ὅκ Μείντάνι καὶ νεφεράμηδες Ναυπλίου. Σημ. λη'.

λθ'. Τὰ δέκατα τοῦ τζιφλικίου Δένδρα ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν Σουλφικάραρα Ναυπλιώτην καὶ ἔπιαναν σ. λθ'.

μ'. Τὰ δέκατα τοῦ χωρίου Παναρίτη ἐσυνάζοντο ἀπὸ τὸν Ζουλφικάραρα Ναυπλιώτην καὶ βοῖβόντα Ναυπλίου καὶ ἔπιαναν, σ. μ'.

Ἔκθεσις συνοπτικὴ τῆς παρούσης καταγραφῆς

A'. Ὅσπῆτια, ἐργαστήρια καὶ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τῆς ἐπαρχίας	1.571
B'. Κάτοικοι Τοῦρκοι μὲ 200 Ἑβραίους	2.950
Γ'. Κάτοικοι Χριστιανοὶ	3.863
	<hr/>
	6.813
Δ'. Γῆ τουρκικὴ καλλιεργημένη	στρ. 60.246
Ε'. Γῆ τουρκικὴ χέρσος	» 6.725
ΣΤ'. Γῆ Χριστιανῶν καλλιεργημένη καὶ ὀλίγη χέρσος	» 31.131
	<hr/>
	98.102
Z'. Δενδρικὰ διάφορα	31.577
H'. Εἰσόδημα τουρκικὸν	γρόσια 520.350
Θ'. Εἰσόδημα Χριστιανῶν	» 586.370
I'. Δέκατον	» 119.890
ΙΑ'. Τελώνιον	» 35.000
ΙΒ'. Ἄλυκῆ Θερμησίου	» 50.000

Καταγραφή δοσιμάτων τής έπαρχίας Ναυπλίου**Κανονικόν δόσιμον**

1171 χαράτζια μουκαεσές προς γρόσια 40	γρ.	4.684
Ίστιράς	»	4.215
Σπέντζες	»	2.500
Μπενταέτι κρασιού	»	900
Μπενταέτι βαμβακίων	»	12.000
Μπενταέτι ταμπάκου α. 400	»	800
Μπενταέτι λαγοτομάρων	»	300
Μουαβίζηδων Μοθώνης και Κορώνης	»	600
Μπεντέλι προβάτων	»	1.500
Νόμιστρα 4 γρ. επί τὰ 100 πρόβατα	»	12.250
Του σπαχή δόσιμον	»	750
		<u>40.499</u>

Του ήγεμόνος

Τὰ πελοποννησιακά έξοδα Τριπολι(ιτσάς) (οί πούσουλες)	»	15.000
Διά 4 τεβριέδες και χισμέτια τών περι τόν πασά	»	8.350
Διά χαζαριέ πασά	»	3.000
Διά μισθόν του δραγουμάνου	»	600
		<u>26.950</u>

Έπαρχιακά τοπικά έξοδα

Διά τὸ μενζίλι πρωτύτερα ήτον έως γρ. 50.000, πρὸ 15 χρόνους ὁμως εἶχεν καταντήσει νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὰς έπαρχίας Ναυπλίου, Κάτω Ναχαγιέ και 13 χωρία τής έπαρχίας Ἄργους έως 80.000 γρ., ἀναλογούντο δὲ εἰς χαρτιά 771 τών 13 χωρίων εἰς 900 του Κάτω Ναχαγιέ και εἰς τὰ 1171 του Ναυπλίου και φέρει διά τήν έπαρχίαν Ναυπλίου

γρ.	40.000	
Διά μισερίφι του κονακίου βοϊβόντα και ἀβαέτι χαρατζιών και ἄλλα μάλι μιρι λεγόμενα	»	9.000
Του μπελούμπαση	»	600
Του καδή	»	3.000
Τών μουζούρηδων και σαραίνταραίων	»	600
Μεσερίφι του κονακίου προεστών και πληρωμή των	»	2.000
	<u>55.400</u>	

Ἐκτακτὰ ἢ καταχορηστικά

Διὰ μαλιὰ γιανιτζάρων ἀνά διετίαν ἢ τριετίαν	γρ.	750
Διὰ ζημίαν τοῦ κατ' ἔτος εἰς Ναύπλιον ἀλλαζομένου γεννήματος καὶ παξιμαδίων	»	1.000
Εἰς ἔξοδα ἐπισκευῆς καὶ διορθώσεως τῶν οἰκημάτων μουαβίζη, βοϊβόντα, κατῆ καὶ γιανιτζάραγα	»	2.000
Εἰς ὁμοια τῶν κανονοστασίων καὶ φούρνων	»	1.500
Εἰς ἔκτακτα ἔξοδα, χισμέτια καὶ λοιπὰ ταταραίων, μπουμπασιραίων καὶ ἄλλα εἰς τὴν πόλιν	»	15.000
Εἰς ὁμοια γινόμενα εἰς τὰ χωριά, διὰ τεσιλουταριῆ πρωτογέρους καὶ ἄλλα	»	7.500
		27.750
		᾽Ολα γρ. 150.399
Ἐκλείπονται ἐξ αὐτῶν τὰ συναζόμενα ἀπὸ διάφορα ἐξωχάρατζα ἢ παρακεντέδες	»	5.500
		Μένουν γρ. 144.899

Ἐπιμοίρασις τῶν δοσιμάτων

Τὰ διάφορα τζίφλικια ἐπλήρωναν μόνον	γρ.	4.000
Οἱ ὀλίγοι κάτοικοι ψαράδες καὶ λοιποὶ τῆς πόλεως	»	3.000
Τὰ δεκαεννέα κεφαλοχώρια τῆς ἐπαρχίας οἷον Ἀβτίμπετη, Μπουντιζίρι, Δαλαμανάρα, Κούτζι, Κοφίνι, Πλατανίτη, Λάλουκα, Κατζίγκρι, Τζαφέραγα, Χαϊντάρι, Ἴτρια, Λιγου- ριόν, Ἀδάμι, Πυργιέλα, Ἀνυφί, Τουρνίκι, Μπούγα, Πασᾶ καὶ Χώνικα	»	137.899*
	Γρόσια	144.899

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1828

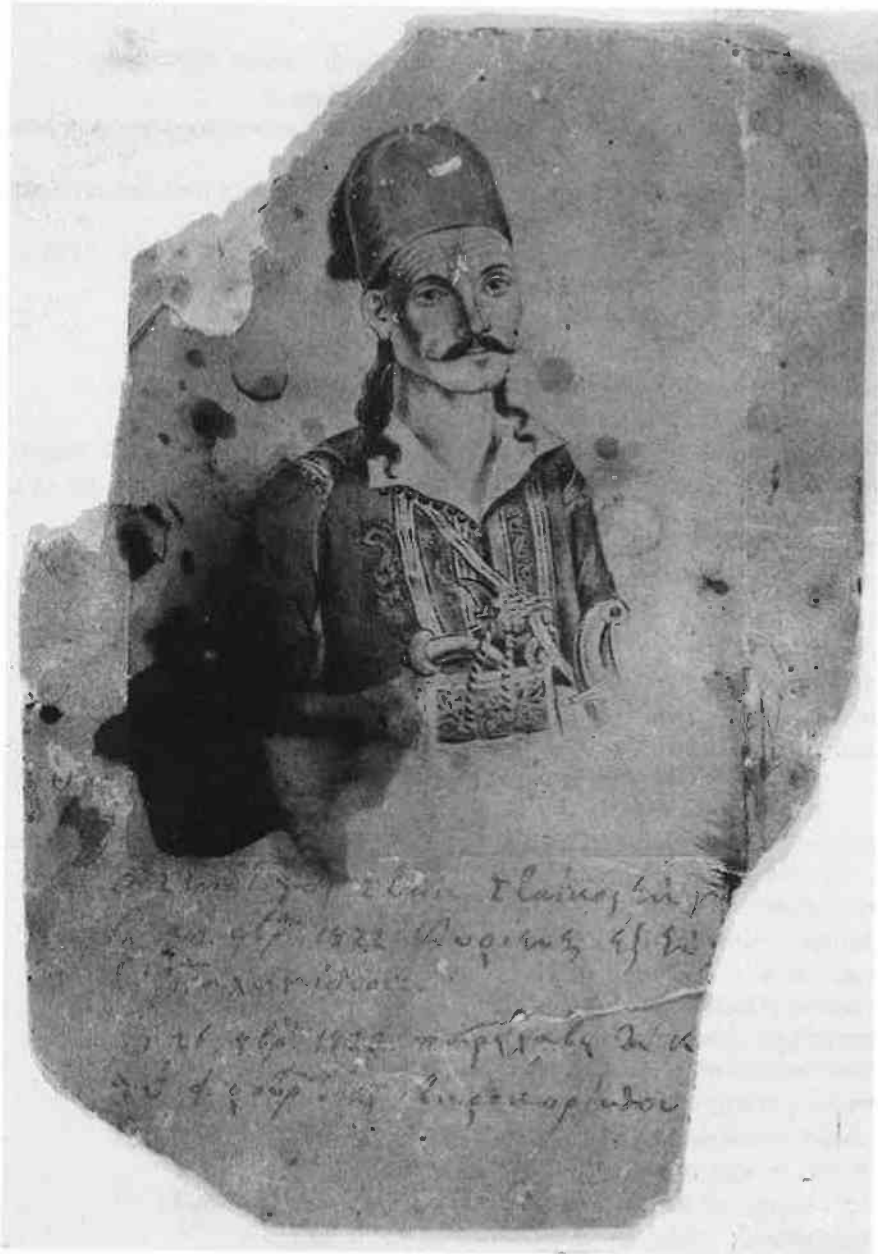
Ὁ ἀπεσταλμένος

Σ. Ν. Ἀλεξόπουλος

* Σημειωτέον ὅτι τὰ γρόσια 137.899 ἐμοιράζοντο εἰς τὰ χωρ(τιὰ) 1171. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίου διὰ τὰς καθημερινὰς τυραννίας καὶ καταχρήσεις εἶχον ἀναχωρήσει εἰς ξένους τόπους ἢ μόλις εἶχον μείνει ἐκ τούτου εἰς τὴν ἐπαρχίαν 200 οἰκογένειαι, ἐπληρώνοντο ἀπὸ μόνας αὐτὰς ἢ διενεμνοντο εἰς 150 χωρ(τιὰ) καὶ εἰς 200 ζευγάρια.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

- ἀβαέτι*: ἀμοιβή ὀθωμανῶν ἀξιωματούχων (τουρκ. *avaid* = δῶρο). Πρβλ. *ντέβρι*.
- γιανιτζάραγας*: διοικητής τοῦ πεζικοῦ (τουρκ. *yeņiceri-aga-sı*).
- γιούμουρον* (=γεώμορον): Ποσὸ πού καταβαλλόταν ἀπὸ τὸν καλλιεργητὴ στὸν ἰδιοκτῆτὴ τῆς γῆς πρὶν ἀπὸ τὴν καλλιέργεια.
- δραγουμάνος*: ὁ δραγομάνος τοῦ Μορέως, τοῦ ὁποῖου ὁ μισθὸς (*terclimanıye*) καταβαλλόταν ἀπὸ τὴν τοπικὴ αὐτοδιοίκηση.
- ἐξωχάρατζα*: οἱ παραεισπράξεις, γιὰ τὶς ὁποῖες βλ. Μ. Β. Σακελλαρίου, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν Τουρκοκρατίαν, Ἄθ. 1939, σσ. 69-70.
- ἰστιράς*: φόρος ἐπὶ τῶν σιτηρῶν (τουρκ. *ıstıra*).
- καδῆς*: δικαστὴς καὶ ἐπόπτης τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων (τουρκ. *kadı*).
- μάλι μιρί*: ἡ σουλτανικὴ δεκάτη (τουρκ. *malı =* περιουσία, *miri =* δημόσιο).
- μενζίλι*: ταχυδρομεῖο (τουρκ. *menzil*).
- μισερίφι ἢ μεσερίφι* = ἔξοδα, δαπάνες (τουρκ. *mesarif*, πού εἶναι πληθ. τῆς λ. *mesrafı*).
- μουαβίζης*: ὁ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴ φύλαξη τοῦ λιμανιοῦ (τουρκ. *muhafız*). Μὲ τὴ λ. δηλωνόταν καὶ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλης.
- μουζούρης*: ἴσως ὀνομασία ἀύλικου ὑπηρετῆ.
- μουκαεσές*: σύγκριση, ἀναλογία (τουρκ. *mukayese*).
- μουμπασίρης*: εἰδικὸς ἀπεσταλμένος (τουρκ. *mübaşır*).
- μπελούμπασης*: διοικητὴς μικροῦ στρατιωτικοῦ τμήματος (τουρκ. *bölükbaş-ı*).
- μπενταέτι*: δασμὸς ἐπὶ ὀρισμένων εἰδῶν (τουρκ. *bid'at =* νεωτερισμός).
- μπεντέλι*: φόρος (τουρκ. *bedel*).
- (μ)πούσουλας*: σχέδιο κατανομῆς τῶν φορολογικῶν βαρῶν ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ δύναμη τοῦ καθενός, τὸ ὁποῖο ἐπικυρωνόταν μὲ μπουγιουρντί τοῦ Διοικητῆ τοῦ Μορέως (ἰταλ. *bussola*).
- νεφεράμης*: ἀπλὸς στρατιώτης (τουρκ. *nefer*), κυρίως οἱ συμμετέχοντες σὲ *νεφεράμια* (=ἐπιχειρήσεις κατὰ κλεφτῶν).
- νεφερεμίνης*: ὁ διοικητὴς τῶν νεφεράμηδων (τουρκ. *nefer emîn-i*).
- νόμιστρον*: ἑλληνικὴ ὀνομασία τοῦ ποιμενικοῦ φόρου *resmi otlak* (= φόρος μαντριοῦ).
- ντέβρι* (πληθ. *ντεβριέδες*): ἀμοιβὴ ἀξιωματούχων (τουρκ. *devir*).
- παρακεντές*: ἐργάτης τοῦ τσιφλικιοῦ πού ἀνελάμβανε διάφορες ὑπηρεσίες.
- σαραϊντάρης*: αὐλικὸς ὑπηρετῆς (τουρκ. *saray =* ἀνάκτορο, μέγαρο).
- σπαθί*: τιμᾶριο πού εἶχε ἔκταση πᾶνω ἀπὸ 1530 στρέμμ.
- σπαχῆς*: φεοδαραχικὸς τίτλος, γαιοκτήμονας, φοροσυλλέκτης (τουρκ. *sipahı*).
- σπέντζα*: προσωποπαγῆς φόρος (τουρκ. *ıspence*).
- τάταρης*: ἔφιππος ταχυδρόμος (τουρκ. *tatar*).
- τελουσαιταριές* = ὁ μισθὸς τῶν φοροεισπρακτῶρων (τουρκ. *tahsildariye*).
- τοπτζήμπασης*: ἀρχηγὸς τῶν πυροβολητῶν (τουρκ. *topçu baş-ı*).
- χαζαριές*: Ὁ βασικὸς μισθὸς τοῦ Μόρα Βαλεσι (= Διοικητῆ τοῦ Μορέως). Τουρκ. *imdad-ı hazarıye*).
- χαράτζι*: κεφαλικὸς φόρος (τουρκ. *haraç*).
- χαρτίον*: ἀπόδειξη κεφαλικοῦ φόρου.
- χιομέτι*: ὑπηρεσία, φιλοξενία (τουρκ. *hizmet*).

Ὁ καπετὰν Στάϊκος Σταϊκόπουλος (1798-1835).

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΣΤΑΪΚΟΥ ΣΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ (1822)

Τελευταίως υπεβλήθησαν εὐγενῶς στὸν Δήμαρχο Ναυπλιέων κ. Κωστάκη Θ. Χαραμῆ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ζαχαρούλας καὶ Παναγιώτου Δημ. Τόσκα, φωτοαντίγραφα σαράντα συνολικὰ ἐγγράφων ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ Ἄρχείου τοῦ, ὅπως ἔλεγαν τότε: «καπετὰν Σταΐκου» Σταϊκόπουλου, πορθητοῦ τοῦ Παλαμηδίου (30 Νοεμβρίου 1822).

Τὰ πρωτότυπα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν φυλάσσονται, ἐκ κληρονομίας, στὸ οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τοῦ οἰκονομολόγου-νομικοῦ Μίμη Παναγιώτου Τόσκα καὶ τῆς προῶως ἀποθανούσης συζύγου του Φούλης Εὐαγγέλου Παπαμάρκου, κληρονόμου τοῦ Ἄρχείου ἐκ τῆς θετῆς μητέρας τῆς Ζαχαρούλας, ἐκ τοῦ γένους Νικολάου Χατζηπανάγου, δισεγγονῆς τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου. Ἦδη τὰ παιδιά τους, ὅπως ἀνωτέρω προαναφέραμε, ἐθεώρησαν ὑποχρέωσή τους νὰ καταστήσουν τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ ἔγγραφα εὐρύτερα γνωστά, διὰ τῶν σελίδων τοῦ παρόντος τόμου «Ναυπλιακὰ Ἀνάλεκτα». Τοῦτο καὶ ἐμεῖς ἐδῶ ἐπιχειροῦμε καὶ ἐκφράζομε καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς εὐγνώμονες εὐχαριστίες πρὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ «καλοῦ ἀγαθοῦ» Μίμη Παναγιώτου Τόσκα, γνωστοῦ ἀπὸ τὰ προηγούμενα χρόνια γιὰ τὸ κοινωνικὸ του ἐνδιαφέρον καὶ τὴν δωρεὰ ἐλαιῶνος του στὴν ἐνορία Λυγουριοῦ-Ναυπλίας. Καὶ εἶθε τὸ παράδειγμά τους νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλες Ναυπλιακὲς οἰκογένειες, ὅσες φυλάσσουν «παλαιὰ χαρτιά», διότι τὰ Ἄρχεῖα τοῦ Ναυπλίου διαλανθάνουν, εἶναι σκόρπια καὶ εὐκταῖον εἶναι νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ διασφαλισθοῦν στὸ Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἄρχεῖο τῆς ἱστορικῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ ὡς ἀποκεντρωμένη Δημοσία Ὑπηρεσία τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ διαθέτει ὅλα τὰ τεχνικὰ καὶ ἄλλα μέσα διαφυλάξεώς τους, μὲ στόχο τὴν διάσωση τῆς ἱστορικῆς μνήμης.

Ἡ ἀξία τοῦ Ἄρχείου Σταΐκου Σταϊκόπουλου.

Τὰ ἔγγραφα τοῦ ἰδιωτικοῦ Ἄρχείου τοῦ Πορθητῆ εἶναι τῶν ἐτῶν 1808-1867 καὶ ἀναφέρονται σὲ θέματα περιουσιακὰ-οἰκονομικὰ καὶ οἰκογενειακῆς ἢ προσωπικῆς του καταστάσεως.

Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀντλεῖ ὁ ἐρευνητὴς ὄχι ὀλίγες πληροφορίες γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐπὶ ὄνομα στὰ παλαιὰ αὐτὰ χειρόγραφα εἴτε ὡς ἀξιωματοῦχοι τῆς Πολιτείας, εἴτε ὡς συγγενεῖς τοῦ Σταΐκόπουλου, εἴτε ὡς μάρτυρες καὶ ἐγγυητὲς συμβολαίων ἀγοραπωλησιῶν ἢ ὁμολογιῶν (συναλλαγματικῶν), εἴτε ὡς μεσολαβητὲς πρὸς συνενόησιν, εἴτε ὡς ὑπάλληλοι Τοπικῶν ἢ Δημοσίων Ἀρχῶν, ἀκόμη καὶ ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ στρατηγὸς Σταΐκόπουλος ἔρχεται σὲ «γραμματοαλλαγὴ», σὲ ὑποχρεωτικὴ ἢ αὐτόβολη δοσοληψία, ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ὀφειλόμενη ἐπιβράβευση τῶν ἀγῶνων του καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν του.

Ὅποιοι μελετήσῃ τὰ ἔγγραφα Σταΐκοπούλου, τὰ ὁποῖα ἐμεῖς ἐδῶ αὐτούσια ἢ περιληπτικὰ παρασιάζομε, ἀσφαλῶς ἔχει νὰ ἀντλήσῃ ἀπὸ αὐτὰ περισσότερες ἱστορικὲς πληροφορίες γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς πρώτης ἐκείνης γενεᾶς τοῦ 1821, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν τότε κοινωνικὴ διαδικασίαν, γιὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, γιὰ τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ Δήμου, γιὰ τὸν τρόπο ἀπονομῆς τῆς Δικαιοσύνης (ἐπιτροπὲς αἰρετοκριτῶν, διαμαρτυρήσεις κ.λ.π.), θέματα βέβαια ἐν πολλοῖς γνωστά, ἀλλὰ ἐνδιαφέροντα τὴν τοπικὴ Ναυπλιακὴ Ἱστορία, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ἐλεύθερου βίου, μὲ πρωτεύουσα πόλιν τοῦ νεοελληνικοῦ κρατιδίου τὸ Ναύπλιον· ἐδῶ μάλιστα ἐγκτεῖται ἡ ἀξία τοῦ παρουσιαζομένου στὴν συνέχεια οἰκογενειακοῦ ἀρχείου τοῦ Σταΐκου Σταΐκόπουλου. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, εἴμαστε, κατὰ περίπτωσιν, περιγραφικοὶ καὶ ἐπιμένουμε ἐν γνώσει μας, σὲ τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος λεπτομέρειες.

Ἐνημερώνομε τὸν ἀναγνώστη, ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ φωτοαντίγραφα ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου Σταΐκοπούλου εἶναι δυσανάγνωστα, γι' αὐτὸ τὰ μελετήσαμε, ἀνατρέχοντας συγκριτικὰ στὰ πρωτότυπα, τὰ ὁποῖα πάλιν εὐγενῶς μᾶς παρρουσίασαν γιὰ μελέτη οἱ κάτοχοί τους. Ὑποβάλλομε τὴν ἰδέαν νὰ δωρηθοῦν τελικὰ τὰ πρωτότυπα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν στὸ Τοπικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου, διότι «τὰ πάντα ρεῖ» καὶ διότι «κατὰ τὴν θεῖαν βουλήν ἅπαντα τοῦ ὑποσεληνίου τούτου κόσμου φύσει γεννῶνται καὶ φθίρονται καὶ ὁ χρόνος ὡς ἰδιοπαιδοτρῶγος Κρόνος ἀμαυροῖ τὰ καλὰ καὶ κατατρώγει ὅσα γεννᾷ, διὰ ταῦτα ἐσκόπησεν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἵνα μὴ λείψῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν πέλας γεγενημένων ἀξιωματικῶν πραγμάτων ἢ εὐθύμησις καὶ διὰ τῆς γραφικῆς Ἱστορίας, ἀναλόγου ἀντιφαρμάκου τῆς λήθης τὸ πάθος ἰάσατο καὶ ἐπέδειξεν ἡμῖν λόγους καὶ πράξεις πάντων τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ κατὰ καιροὺς συμβάντα... πρὸς ἀσφαλῆ διατήρησιν αὐτῶν καὶ γνώσιν τῶν μεταγενεστέρων... ὅπως διατηρῶνται ταῦτα εἰς μνημόσυνον πολλῶν γενεῶν»¹.

1. Βλέπε, τὸν στοχαστικὸ πρόλογο τοῦ χειρογράφου κώδικος τοῦ Γερασίμου Παγώνη, πρωτοσυγκέλλου Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης –γραμματεὺς τοῦ Μαυρομικῆλη–

Βιογραφικά τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου (1798-1835).

Ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, γιὸς τοῦ Παναγιώτη Σταϊκόπουλου ἀπὸ τὴν Ζάτουνα Γορτυνίας ἦταν μικροῦ ἀναστήματος, ἀλλὰ ὑψηλοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Ἀπεκαλεῖτο καὶ «Σταϊκούλης» ἦταν, κατὰ τὸν σύγχρονόν του Σπυρίδωνα Τρικούπην, «ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, γενναῖος ἀνὴρ καὶ ἐνθουσιώδης»². Ἦταν ὁμως νευρώδης καὶ θεληματικὸς καὶ ἔφθανε εἰς τὰ ἄκρα.

Ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος (1803-1881), γραμματικὸς τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ τοῦ Νικηταρᾶ, μᾶς πληροφορεῖ στὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, ὅτι «τὸν Σταΐκον Σταϊκόπουλον, ἓνα ἐκ τῶν πολιορκούντων τὸ Ναύπλιον ὀπλαρχηγῶν, ὁ Κολοκοτρώνης ἔμελλε νὰ κάμῃ γαμβρό του ἐκ τῆς πρώτης του ἀνεψιᾶς, τὴν ὁποίαν εἶχε μνηστεύσει μετ' αὐτοῦ»³. Δὲν ἐφθασαν ὁμως ποτὲ μέχρι τοῦ γάμου, γι' αὐτὸ ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς σύγχρονος τότε ἱστορικὸς καὶ ἐθνικὸς ἀνὴρ, γράφει ὅτι τῶν ἐπαναστατημένων Ἀργείων «διωρίσθη ἐπικεφαλῆς ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἐκ Ζατούνης, ὡς ὀνομαζόμενος ἀνεψιὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ ὡς ἔχων, καθ' ἃ ἐνομίζετο, ιδέαν πολεμικῆς»⁴. Ἡ ρῆξις ἐπῆλθε μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Παλαμηδίου, ὁπότε ὁ Σταΐκος ἐχολώθη καὶ παρεφέρθη εἰς βάρους τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος πρὶν ἀκόμη κηρυχθῆ ἢ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἄφησε τὴν ἐμπορικὴ συνεργασίαν, ποῦ εἶχε στὴν γε-

μετέπειτα Μητροπολίτου Ἀργολίδος († 1867), εἰς Γ. Ἀθ. Χώρα, Ὁ ἐποικισμὸς τοῦ Λιμένος Ἀρχαγγέλου Μονεμβασίας καὶ ἡ Ἱερατικὴ Οἰκογένεια Παγώνη, «*Λακωνικαὶ Σπουδαί*», τόμ. Ε' (1980), σσ. 133-134.

2. Σπ. Τρικούπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1971 (ἔκδ. Ν. Ε. Βιβλιοθ.), σ. 213.

3. Θεοδώρου Ρηγοπούλου, ἐπιμ. Ἀθ. Θ. Φωτοπούλου, Ἀπομνημονεύματα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1881, Ἀθήναι 1979, σ. 37.

4. Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1839, σ. 102. Βλέπε καὶ ρητὲς μαρτυρίες περὶ διαλύσεως τοῦ ἀρραβῶνος εἰς Μ. Ν. Βέη, Ὁ καπετὰν Σταΐκος, σ. 44 καὶ Θ. Κωστούρου, Σταϊκόπουλος ὁ Πορθητῆς, Ἀνάπλι 1983, σσ. 74, 77.

5. Βλέπε τὸ ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1808 συμφωνητικὸν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. Α' ἔγγραφο τοῦ ἐδῶ δημοσιευομένου Ἀρχείου τοῦ Στ. Σταϊκοπούλου, στὸ ὁποῖο δὲν κατονομάζεται τὸ εἶδος τῆς μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱῶν Παναγιωτᾶκη Σταϊκοπούλου συνεργασίας. Γνωρίζομε ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Σταϊκόπουλου ἦταν στὴν Ζάτουνα κρεαπώλης, ὁ δὲ μεγαλύτερος ἀδελφὸς ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος φέρονται ἐμπορευόμενοι δέρματα, πρὸ τοῦ 1821, στὴν Ὑδρα. Ἄραγε ἐπρόκειτο περὶ οἰκογενειακῆς βιοτεχνίας βυρσοδεψίας μὲ συνεπακόλουθο ἐμπόριο δερμάτων τὰ ὁποῖα φέρονται νὰ διακινουῦν καὶ μὲ πλοῖα διὰ θαλάσσης; Πρβλ. Ν. Κ. Σπυρόπουλου, λήμμα Ἀθανάσιος Σταϊκόπουλος, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. ΚΒ', σ. 278. Πρβλ. Ἡλία Παπαθανασόπουλου, Σταΐκος Σταϊκόπουλος, «Ἀστυνομικὰ Χρονικά», ἔτ. 1975 καὶ εἰς ἐφημερίδα «Ζάτουνα» φ. 9 (Νοέμβριος 1988) καὶ φ. 32 (Νοέμβριος 1990).

νείειρά του με τὸν πατέρα καὶ τὰ ἀδελφία του Ἀθανάσιο καὶ Κωνσταντῆ Σταϊκόπουλου καὶ ἀνεμείχθη στὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα, ὑπὸ τὴν ἔμπνευση καὶ τὴν καθοδήγηση τοῦ Κολοκοτρώνη. Μάλιστα, κατὰ τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπη, «ἦταν τόση ἡ πολεμικὴ φήμη τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος, ὥστε ὁ Στάϊκος εἰς σύστασιν τῆς ὑπολήψεώς του, ὑπεγράφετο Κολοκοτρώνης»⁶.

Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἐνωρὶς ἀνεδείχθη σὲ ἀρχηγὸ σώματος ὀπλοφόρων ἀγωνιστῶν, γι' αὐτὸ καὶ «καπετάν-Στάϊκος» ἀπεκαλεῖτο. Μὲ τὴν ιδιότητα αὐτῆ τὸν συναντοῦμε στὰ περὶχωρα τῆς Τριπολιτσᾶς, στὸν Ἀχλαδόκαμπο, στὸ Ἄργος, τὴν 25ῃ Μαρτίου 1821, ἡμέραν ἀπελευθέρωσης τῆς πόλεως ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Γιὰ τὴν προεπαναστατικὴ δράση τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν σὲ διάφορους πελοποννησιακοὺς τόπους, θὰ ἰδῆ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης «αὐθεντικὰ ἔγγραφα» ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ καθηγητοῦ-ἀκαδημαϊκοῦ Νίκου Βέη, δημοσιευόμενα ὑπὸ τῆς συζύγου του Μαίρης Ν. Βέη, μὲ τίτλο: «Ὁ καπετάν Στάϊκος καὶ ἄλλοι ἀγωνισταὶ πρὸς ἀδελφοὺς τοῦ Εἰκοσιένα» (Ἀθῆναι 1971). Τὰ βιογραφικὰ ὁμως σημειώματα-διηγήσεις περὶ τοῦ Στάϊκου φαίνεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ δεύτερο χέρι ἢ εἶναι καθ' ὑπαγόρευσιν ἀπὸ ἐνθυμήσεις, γι' αὐτὸ καὶ περιέχουν ἀνακριβείες ὅπως ἐλέγχονται ἀπὸ ἄλλες τῆς ἴδιας ἐποχῆς πηγές, ὡς δέχεται τοῦτο καὶ ἡ αὐτὴ συγγραφεὺς.

Στὴν συνέχεια διεκρίθη ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη στὴν Ἀργολίδα (Ἀπρίλιος 1821). Κατὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα διέμενε στὴν Παναγία τὴν Κατακεκρυμμένη τοῦ Ἄργους, φρουριακὸ συγκρότημα Μονῆς καὶ Κρυφοῦ Σχολείου ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἐκεῖ, ἡ ἡγούμενος παρηπονέθη στὸν Στάϊκο, ὅτι ἕνας ἐκ τῶν στρατιωτῶν του ἐσκότωσε τὸ ἐλάφι τῆς Μονῆς. Ὁ αὐστηρὸς καὶ ἀπόλυτος Σταϊκόπουλος ἔσυρε τὴν πιστόλα διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ, τότε, λέγεται, ὅτι ὁ ἐκ τῆς ἀδελφῆς του Κωνσταντίνης⁷ ἀνεψιὸς του Γεώργιος, αὐτόκλητος παρενέβη καὶ παρουσιάσθη

6. Σπ. Τρικούπη, ὅπου ἀνωτέρω, σ. 344. Πρβλ. Τ. Ἀθ. Γριτσόπουλου, Ἱστορία τῆς Τριπολιτσᾶς, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1976, σ. 271, 282.

7. Στὸ μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱῶν Παναγιωτᾶκη Σταϊκόπουλου σημφωνητικὸν ἀναγράφεται ἡ ὑποχρέωσις τους νὰ ὑπανδρεύσουν τὴν ἀδελφή τους Ἑλένη «ἀπὸ μέσα τὸ σπῆτι μας». Ἄρα ὁ Στάϊκος εἶχε καὶ μεγαλύτερη ἀδελφή, ὀνομαζομένη «Κωνσταντῶ» στὴν Κερπινὴ Καλαβρύτων. Βλέπε, ὅπου ἀνωτέρω σημ. 4. Ἡ δὲ Ἑλένη εἶναι ἐκείνη περὶ τῆς ὁποίας ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου, γράφει σὲ ἀχρονολόγητο ἔγγραφο τοῦ πρὸς τὸν φίλον του Στ. Σταϊκόπουλου: «...καὶ στείλει τὴν Ἑλένην διὰ νὰ σὲ ξεμπερδεύσῃ τὸν λογαριασμόν σου». Βλέπε, κατωτέρω σελίδα 351). Ἡ Ἑλένη, ἔμενε τότε καὶ αὐτὴ στὸ Ἄργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπως ξέρομε ὅτι ἔμενε ὁ ἀδελφός της Ἀθανάσιος καὶ διεκδικοῦσε ἐκεῖ «ὀσπίτιον» καὶ «ἐργαστήρι». Πρβλ. κατωτέρω, σ. 350, ὅτι ὁ Στάϊκος ἐζήτησε τὸ 1825 νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν ἀδελφή του στὸ Ναύπλιον «ἐπειδὴ ἀσθενεῖ ἡ ἀδελφή του καὶ εἰς αὐτὴν ἔχει ὅλα τὰ πράγματά του».

ὡς ἔνοχος γιὰ νὰ καλύψῃ τὸν στρατιώτην-συνάδελφόν του, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτὸς ἐσκώτωσε τὸ ἐλάφι τῆς Μονῆς. Ὁ Σταϊκόπουλος ὁμῶς στὴν παραφορά του, χωρὶς περισκεψὴ καὶ προσοχή, ἔσυρε τὴν σκανδάλῃ καὶ ἔριξε κάτω νεκρὸ τὸν πρωτανεψιὸ του. Τὸ ἴδιο ἔκαμε στὴν συνέχεια, ὅταν ἀνεκάλυψε τὸν πραγματικὸ φταίχτη.

Λέγεται ἀκόμη ὅτι κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος εἶχε τύψεις: ξύπναγε τὴν νύχτα, σηκωνόταν, ἔζωνε τ' ἄρματά του καὶ μὲ τὸ γιαταγάνι του μάχονταν ἐπιθετικὰ τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου του. Μετὰ ἔπεφτε κάτω στὸ πάτωμα σφραδάζοντας, χτυποῦσε τὸ κεφάλι του καὶ ἔκλαιγε καὶ ὅταν πέραγε ἢ κρίση συνήρχετο⁸. Τὸ τραγικὸ αὐτὸ συμβάν εἶναι χρήσιμο γιὰ τὴν κατανόησιν τῆς μετέπειτα ψυχολογικῆς κατάστασιν τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ ἄδοξου τέλους του, ὅπως τὰ γνωρίζουμε ἀπὸ ἐπίσημες πρῶτες πηγές.

Σὲ ἀχρονολόγητη ἀναφορὰ, ποῦ σώζεται κατὰ τὸ ἥμισυ στὰ Γ. Α. Κράτους (βλέπε Κ. Διαμάντη, Τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τοῦ ἀγῶνος 1821 τῶν Γ.Α.Κ., Α', Ἀθήναι 1971, σ. 414), ἡ τοποχρονολογία αὐτῆς ἀνεγράφετο στὸ ἄλλο τμῆμα τοῦ χαρτιοῦ, ποῦ ἐχάθη, ὁ συντάκτης τῆς εἶναι κατὰ τὰ φαινόμενα ἱατρός, ποῦ εἶχε ἐπισκεφθῆ τὸν Στάϊκο, ἴσως μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ξεριᾶ (Ἴναχος ποταμὸς ἔξω τοῦ Ἄργους), ποῦ ξέρομε ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐπληρώθη ὁ ἥρωϊκὸς Στάϊκος. Σ' αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ἀναφορὰ συνιστᾶ ὁ συντάκτης τῆς τὴν μεταφορὰ του σὲ κάποιο χωριό, ἐκτὸς πόλεως, «καθὼς εὐχαριστεῖται καὶ ὁ ἴδιος, διότι τὸ συμβάν τοῦ ἐπέφερε καὶ ψυχικὸν κλονισμόν». Ἡ ἀναφορὰ αὕτη - γνωμάτευσις πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μας νὰ τοποθετηθῆ χρονικῶς πρὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1822, διότι ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα ἀλληλογραφίας μεταξὺ Ἐκτελεστικοῦ-Βουλευτικοῦ διὰ τὴν ἀπονομὴν εἰς τὸν Στάϊκον τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ (1η Δεκεμβρίου 1822) μαθαίνομε ὅτι διὰ τὴν προαγωγήν του συνηγοροῦσε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἔφερε ἐκ τῶν μαχῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ σῶμα του πληγὰς, ὡς ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἀξιοσύνης καὶ τοῦ ἥρωϊσμοῦ του.

Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος, Πορθητῆς τοῦ Παλαμηδίου καὶ στρατηγός.

Τὸ ἐπόμενο δεῦτερο ἔτος τοῦ Ἀγῶνος (1822), Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπου-

8. Βλέπε Ἰω. Ἐρ. Ζεγκίνη, Στάϊκος Σταϊκόπουλος, «Παρνασσός», τόμ. ΙΕ' (1973), σσ. 111-112. Τὸ ἀτυχὲς αὐτὸ περιστατικὸν τοῦ φόνου δύο παλληκαριῶν δὲν χαρακτηρίζει τὴν ὅλην ψυχολογία τοῦ Στάϊκου, διότι σὲ δημοσιεύομενα περιληπτικὰ κατωτέρω ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ στὰ δημοσιεύομενα ὑπὸ τῆς Μαίρης Ν. Βέη παρουσιάζεται στοργικὸς ἡγέτης διὰ τοὺς συναγωνιστὰς του καὶ προνοητικὸς γιὰ τὸν ἄμαχο πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα δίνει συγκεκριμένους συμβουλὰς πῶς νὰ διασφαλισθοῦν κατὰ τὴν ἐμπόλεμον ἐκείνην περίοδον, τὰ γεννήματα, οἱ καρποί, ἡ ἐσοδεία, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ζωοτροφία τῶν ἀγωνιστῶν καὶ γιὰ τὰ μεταγωγικὰ ζῶα («...νὰ σταθῆτε ὅλοι κοινῶς, νὰ φυλαχθῆ τὸ πρᾶμα, διὰ νὰ ζωοτροφισθοῦν τὰ χωριά σας καὶ οἱ ἀδελφοί, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ κρέμεται ὁ κόσμος...»). Βλέπε, Μαίρης Ν. Βέη, Ὁ καπετὰν Στάϊκος, σσ. 10, 20.

λος είχε, μετά τὸν θάνατο τοῦ Νικολοῦ Σταματελόπουλου, τὴν ἀρχηγία τῶν ἔξω τοῦ Ναυπλίου ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ πολιορκοῦσε, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Κανέλλο Δεληγιάννη, τὸ Ναύπλιο, μὲ ὀρηπτήρια τοὺς περίξ λόφους καὶ ἄλλα στρατηγικὰ σημεῖα τῆς περιοχῆς, ὅπως κατονομάζονται ἀπὸ τοὺς ἀπομνηματογράφους τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε μάλιστα ὀνομασθῆ χιλίαρχος, ἀπὸ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1822⁹.

Τὴν δὲ «ἀσέλγηνον ἐκείνην νύκτα» τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1822, ηὔτυχησε ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ Ναύπλιον: «ἐκυρίευσεν τὸ τρομερὸν Παλαμῆδι Ναυπλίου μὲ ἔφοδον», ὅπως γράφεται στὰ σχετικὰ ἔγγραφα τοῦ Βουλευτικοῦ. Ἡ μεγάλη ἀπήχηση τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ κατορθώματος ἀνακεφαλαιώνεται στὴν διακήρυξη τῆς τότε Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἑρμιόνη, κατὰ τὴν ἐπόμενη τῆς νίκης ἡμέρα, τῆς 1ης Νοεμβρίου 1822: «... Ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ φρόνησις τοῦ γενναιοτάτου χιλιαρχοῦ Στάϊκου Σταϊκοπούλου καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν θεία χάρις τὸν ἀνέδειξε πορθητὴν ἐκυρίευσεν τὸ Παλαμῆδι Ναυπλίου μὲ ἔφοδον εἰς τὰς ἑξ ὥρας τῆς νυκτός, ξημερώνοντας Πέμπτη καὶ ἑορτὴ τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀποστόλου Ἀνδρέου εὐρέθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Παλαμῆδι, κυριεύσαντες αὐτὸ καὶ στήσαντες τὰς τροπαιοφόρους σημαίας τοῦ Σταυροῦ...»¹⁰.

Τὴν ἴδια ἡμέρα, μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ Βουλευτικοῦ ἐξητήθη ἡ προαγωγή τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου «ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς χιλιαρχίας, εἰς τὸν βαθμὸν τῆς στρατηγίας», διότι, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ἀνεγνώρισε «τὸν ἄνδρα ἀξιώτατον τοῦ τοιοῦτου βαθμοῦ περὶ τε τῶν ἄλλων ἐκδουλεύσεων τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τροπαίων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῆς ἑξ ἑφόδου ἐκπορθήσεως τοῦ δυσπροσίτου Παλαμῆδιου».

Σὲ ἄλλα ἔγγραφα τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (Μινιστήριον τοῦ Πολέμου, Ἐκτελεστικόν) διαβάζομε περὶ αὐτοῦ, ὅτι: «...ὁ καπητὰν Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος ἀγῶνος ἄχρι τοῦδε ἔδωκε προφανῆ τεκμήρια τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἀνδρείας καὶ μάλιστα τῆς ἐπιμονῆς, μὲ τὴν ὁποίαν διέμενε προσκαρτερῶν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, χωρὶς νὰ ἀπαυδήσῃ ποσῶς διὰ τὰς μακρὰς τλαιπωρίας καὶ διὰ τὰ ὁποῖα φοβερὸς μὲν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἀξιάγαστος δὲ εἰς τοὺς ἡμετέρους κατεστάθη, ἐπειδὴ εἰς τὴν προλαβοῦσαν τῶν πολιορκουμένων ἐξόρμησιν, πο-

9. Βλέπε εἰς Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας (ἐπανέκδ. Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων), τόμ. Α', Ἀθήναι 1921, σ. 130 (Νομ. 165/13-10-1822), σ. 132 (Νομ. 172/1-12-1822).

10. Μιχ. Γ. Λαμπρυνίδου, Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἱστορικὴ μελέτη, Ἀθήναι 1950², σσ. 198-199, 201-202, 239-240. Πρβλ. Πάνου Λιαλιάτση, Ναύπλιον. Τουριστικὸς ὁδηγός, Ἀθήναι 1972, σσ. 26-28. Θεοδώρου Κωστούρου, Σταϊκόπουλος, ὁ πορθητὴς, Μυθιστορηματικὴ βιογραφία, Ἀνάπλι 1983. Βλέπε καὶ Ἀθ. Φωτόπουλου, Γορτυνιακὴ Βιβλιογραφία, «Γορτυνιακά», τόμ. Α' (Ἀθήναι 1972).

λεμῶν ἀνδρείως, ἐπληρώθη διὰ τοῦτο τὸ Μινιστέριον τοῦ Πολέμου, φροντίζον ἵνα ἀνταμείβεται ἐπαξίως ἢ στρατιωτικῆ ἀρετῆ τῶν τοιούτων, εἰσαγγέλει, ὥστε ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις νὰ ἀνταμείψῃ τὰς ἐκδουλεύσεις καὶ ἀνδραγαθίας τοῦ ρηθέντος Σταϊκόπουλου...»¹¹.

Στὴν συνέχεια καὶ ἐπειδὴ τὸ «Ἐκτελεστικὸν Σῶμα ἔκρινεν εὐλογον εἰς τὸν βαθμὸν νὰ προβιβασθῆ τῆς στρατηγίας ὁ τροπαιοῦχος Σταΐκος Σταϊκόπουλος, <διότι> τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀγέραστον νὰ ἀφήσῃ ἢ Διοικήσις δὲν φαίνεται εὐλογον», ὠνομάσθηκε στρατηγὸς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν βαθμὸν ἐσυνέχισε τὸν πόλεμον.

Ἐπισημαίνουμε, πρωτίστως, ὅτι ὁ ἀνεγνωρισμένος αὐτὸς ἦρος δὲν ἠτύχησε νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς καρπούς τῶν κόπων του καὶ διότι, λόγῳ τοῦ εὐερέθιστου χαρακτήρος του καὶ τῆς ἀνυπομονησίας του, δὲν τοῦ ἀνετέθη ἡ φρουραρχία τοῦ Παλαμηδίου οὔτε τοῦ Ναυπλίου καὶ διότι εἶχε διὰ βίου μόνιμο οἰκονομικὸ πρόβλημα καὶ πρόβλημα κοινωνικῆς προσαρμογῆς καὶ ἀναγνώρισης, ὅπως θὰ ἐξηγήσουμε στὴν συνέχεια. Γιὰ τὶς ἀμυντικὰ συνθήκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ κάστρα εἶχαν σπουδαῖα σημασία, μάλιστα ἐκεῖνα ποὺ γειτόνευαν, ὅπως τὸ Παλαμῆδι, μὲ τὴν κεντρικὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς. Τὸ Ναύπλιον ἦταν ὑπὸ τὴν σκιά τοῦ λίθινου ὄγκου τοῦ ὄχυρωμένου Παλαμηδιοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ποὺ ἤθελε νὰ ἐλέγξῃ τὴν κατάσταση καὶ γνωρίζοντας τὸν χαρακτήρα τοῦ Σταϊκόπουλου ἐπεφύλαξε τὴν ἐμπιστευτικὴ θέση τοῦ φρουράρχου τοῦ καλὰ ὄχυρωμένου Ναυπλίου στὸν γιὸ του Πᾶνο καὶ τοῦ Παλαμηδίου στὸν ἀνεψιὸ του Δημήτριου Πιλαπούτα¹², τὸν καὶ ἐξάδελφο τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ ἐπόμενα χρόνια ὁ Θ. Κολοκοτρώνης δὲν ἤθελε νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον καὶ ὅτι συνεκρούσθη μὲ τὴν μετέπειτα κυβέρνηση Κουντουριώτη καὶ τὰ λοιπὰ θλιβερά τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων ἐμφυλίου πολέμου.

11. Ἄρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, ὅπου ἀνωτέρω, σσ. 133, 257-259, 301, 305, 306. Ἐπισημαίνουμε ὅτι ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ἐπιμέλεια ἐπανεκδόσεως ἐκ τῆς β' τοῦ Καστόρχη 1837, ὑπὸ Ἰωάννας Γιανναροπούλου - Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου), Ἀθήναι 1975, σελ. 159, δίδει τὴν πληροφορίαν, χωρὶς καθόλου νὰ ὑποτιμᾷ τὸ κατῶρθωμα τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου, ὅτι εἶχε ἔγκαιρα εἰδοποιηθῆ ἀπὸ δύο Ὀθωμανοὺς τὴν ἐλλιπῆ φύλαξιν τοῦ Παλαμηδίου καὶ τὴν ἀπουσίαν τῶν ἰθύνοντων εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου εἶχαν κατεβῆ διὰ νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν ἐκεῖ Τούρκων ἀγᾶδων, γεγονός τὸ ὅποιον ἐπωφελήθη ὁ Σταΐκος καὶ κατέλαβε, χωρὶς μεγάλη ἀντίσταση, τὸ Παλαμῆδι. Τὰ αὐτὰ ἐκθέτει, μετὰ περισσοτέρων λεπτομερειῶν, ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς στὴν «Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος», τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1839, σσ. 137-139.

12. Βλ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. ΣΤ', Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 276, 279, ὅπου καὶ παραπομπὲς σὲ πρώτες πηγές. Πρβλ. Κώστα Δανούση, Προτάσεις γιὰ τὴν διοικητικὴ ὁργάνωση τοῦ Ναυπλίου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του (1822). «Δελτίο Ἱστορικῶν Μελετῶν Ναυπλίου», τόμ. 3ος, τευχ. 52 (Σεπτέμβριος 1992), σσ. 260-265.

Ἔτσι ὁ ἀνήσυχος ἰδεολόγος Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἐπέστρεψε σὰ Στρατόπεδα γιὰ νέες μάχες καὶ ἄλλες στρατιωτικὲς ἀποστολές, ἀφοῦ ὁ πόλεμος συνεχίζονταν γιὰ πέντε ἀκόμη χρόνια (1822-1827). Τὸν παρακολούθησε, κατὰ τὰ ἐπόμενα τῆς ἀλώσεως τοῦ Παλαμηδίου χρόνια, ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὴν Προσωρινὴ Διοίκηση τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὴν συνεργασία του μὲ ἄλλους πρωταγωνιστὲς σὲ διάφορους ἀνὰ τὴν Πελοπόννησο στρατηγικοὺς στόχους ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ του στὸν ἐμφύλιο πόλεμο (1824), στὸ πλευρὸ φυσικὰ τῶν Κολοκοτρωναίων (Στρατιωτικῶν) ἐναντίον τῶν Κουντουριωταίων (Πολιτικῶν) καὶ ἀπ' ὅσα περὶ αὐτοῦ διασώξουν οἱ ἀπομνημονευτὲς τοῦ Ἀγῶνος καὶ σύγχρονοὶ του ἱστορικοί. Εἶχε ἀκόμη μερική συμμετοχὴ στὸν κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ δραματικὸ ἀγῶνα.

Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἔλαβε μέρος στὴν Β' Ἐθνικὴ Συνέλευση τοῦ Ἄστρους (Ἀπρίλιος 1823), ὅπου ὑπογράφει τὴν καταληκτικὴν διακήρυξη τῆς συνέλευσης ὑπὸ τὴν στήλην «ὀπλαρχηγοί» καὶ μὲ τὴν ἔνδειξιν τῆς ιδιότητός του: στρατηγὸς Στάϊκος Σταϊκόπουλος»¹³.

Τὸν Ἰούνιον 1823 ἐστάλη γιὰ ἐνίσχυση τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ συνεργάζεται ἐκεῖ μὲ τὸν Γενναῖο Κολοκοτρώνη καὶ τὸν νεαρὸ ἀντιστράτηγο Ἰωάννη Νοταρᾶ. Ἀπὸ ἀλληλογραφία τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ ἐπάρχου Κορίνθου Λάμπρου Ἀλεξάνδρου μὲ τὸν Ὑπουργὸ Ἐσωτερικῶν μαθαίνουμε γιὰ τὶς προσπάθειές του νὰ ἐμποδίσῃ τὰ τουρκικὰ πλοῖα νὰ προσεγγίσουν τὰ παράλια πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν Τούρκων τῆς Ἀκροκορίνθου ἀλλὰ καὶ ἐκείνων νὰ κατέβουν πρὸς ἀνεφοδιασμό. Ὁ Στάϊκος ἔχει ὀρηκτῆριο τὰ γειτονικὰ χωριὰ Σοῦλι καὶ Βασιλικὰ, ζητεῖ ἐνισχύσεις, ζωοτροφές καὶ μισθοὺς γιὰ τοὺς στρατιῶτες του, οἱ ὅποιοι λιποτακτοῦν σὲ μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ ἔλλειψη ἐπιμελητείας καὶ χρημάτων¹⁴.

Ὁ Στάϊκος στὸν ἐμφύλιο μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν παραγκιῶ.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1824) ὁ Στάϊκος ἐμπλέκεται στὴν διαμάχη μεταξὺ Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτικῶν. Εἶχαν ἤδη σχηματισθῆ τὰ πρῶτα πολιτικὰ κόμματα στὴν «ἀναγεννημένη ἐκ τῆς τέφρας τῆς» Ἑλλάδα. Στὰ πρακτικὰ τῆς ἀπὸ 16ης Ἰανουαρίου 1824 συνεδρίας τοῦ Βουλευτικοῦ διαβάζομε: «...ἀνεγνώσθη προβούλευμα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ὑπ' ἀριθ. 60, σχετικὰ μὲ ἐπιστολὴ τοῦ Νικίτα Σταματελόπουλου, Πάνου Κολοκοτρώνη καὶ Στάϊκου Σταϊκούλου, πρὸς τοὺς λεγομένους «πολιτικοὺς» Γεώργιον Κουντουριώτην, Γρίκαν Μπότασην καὶ Ἰωάννην Κωλέττην καὶ ἀντίγραφον ἀναφορᾶς τούτων,

13. Βλέπε *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας 1821-1852*. Αἱ Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1971 (ἔκδ. Βουλῆς), σσ. 102, 143-144.

14. Βλέπε, *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1981, σσ. 246, 262, 263, 266-267. Πρὸβλ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, *Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τοῦ 1821*, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 52, 83, 94.

πρὸς τὰ ἐκπεσσόντα μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖται χρηματικὸν ποσὸν τὸ ταχύτερον δυνατὸν πρὸς διάταξιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ στρατολογίαν τοῦ ἐχθροῦ»¹⁵.

Μίαν ὁμως ἐβδομάδα πρὶν, τὸ νέον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη Ἐκτελεστικὸν Σῶμα (ἢ Κυβέρνηση) εἶχε ἀπευθυνθῆ, ἀπὸ 7 Ἰανουαρίου 1824, μὲ κοινὸ ἐγγράφον τοῦ πρὸς τοὺς ἀνωτέρω, καὶ τοὺς καλοῦσε νὰ ὑποταχθοῦν στὴν ἐνομο τάξιν καὶ νὰ τῆς παραδώσουν τὸ Ναύπλιον. Αὐτοὶ ὁμως, ἐπομένως καὶ ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, ἀπήντησαν στὶς 12 Ἰανουαρίου 1827, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν Κυβέρνηση, γιατί συνεκροτήθη παράνομα, μὲ ψήφους ὀλίγων παρόντων βουλευτῶν, ποὺ κατήγγειλαν τὸ παλαιὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν, στὸ ὁποῖο ὁ Σταΐκος καὶ οἱ ἄλλοι μνημονευθέντες συνεχίζουν νὰ ὑπακούουν. Στὴν ἐπιστολὴ διευκρινίζαν ἀκόμη ὅτι θὰ παραδώσουν τὸ κάστρο (ὅπως συνεκδοχικὰ ἀπεκαλεῖτο τότε τὸ Ναύπλιο) στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση, ἡ ὁποία καὶ θὰ ἐκλέξῃ τὴν νέα Κυβέρνηση¹⁶.

Περὶ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς χρονιάς (Νοέμβριος 1824) τῆς ἐμφύλιας διαμάχης μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν, συνελήφθη ὁ Σταΐκος, ὡς γράφει ὁ Σπ. Τρικούπης: «ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν ὁμοῦ μετὰ ἐξήκοντα ἄλλων παρὰ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ ἐστάλησαν εἰς Ναύπλιον. Τότε μάλιστα ἀπωθήθη καὶ ὁ Πᾶνος Κολοκοτρώνης, ποὺ εἶχε ἔλθει ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τοῦ Σταΐκου καὶ φεύγοντας ὁ Κολοκοτρώνης πρὸς Θάνα ἐφονεύθη» (13 Νοεμβρίου 1824)¹⁷. Τὸ αὐτὸ θλιβερὸ γεγονός περιγράφει ὁ γραμματεὺς τῶν Κολοκοτρωνιάων Θεόδωρος Ρηγόπουλος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν καὶ ζωηρῶν χρωμάτων, ὡς τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖο ἀντανακλᾷ καὶ τὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς:

«Ἄμα ἐφθάσαμεν εἰς Θάνα εἶδαμεν κάτωθεν ἄνθρωπον ξεσκούφωτον φωνάζοντα καὶ κλαίοντα “καπετὰν Πᾶνο, καπετὰν Πᾶνο, ἔπιασαν τὸν καπετὰν Σταΐκον καὶ τρέξε νὰ τὸν βγάλῃς”. Οὗτος ἦτον ὁ Ἰωάννης Ζατουνίτης, γραμματεὺς τοῦ Σταΐκου, ὃν οἱ στρατιῶται τῆς Βουλῆς εἶχον συλλάβει μετὰ τοῦ Σταΐκου εἰς τὸν Ἅγιοςσώστην καὶ ἀφοπλίσαντες τὸν ἀπέλυσαν. Τὸν ἠρωτήσαμεν, ποῦ εἶναι οἱ συλλαβόντες τὸν Σταΐκον καὶ ποῦ τὸν ὑπάγουν καὶ μᾶς εἶπεν “ἐδῶ παρακάτω, καὶ τὸν πηγαίνουν πρὸς τὸ χωρίον Βουνόν”, ἀλλὰ μᾶς ἠπάτησε, διότι τὸν Σταΐκον εἶχον συλλάβει μετὰ 10 ἢ 15 στρατιωτῶν του πρὸ 3 ὥρων καὶ τὸν εἶχον μεταφέρει εἰς Βουνόν πρὸς τὸν Βάσιον. Ἦν δὲ ὁ Σταΐκος οὗτος ὁ ἐκπροθητῆς τοῦ Παλαμηδίου, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶχεν ὑποπέσει ἔπειτα εἰς διατάραξιν τῶν φρενῶν καὶ ἔνεκα τούτου

15. Βλέπε, ὅπου ἀνωτέρω, τόμ. Β΄, Ἀθήναι 1972, σ. 235.

16. Βλέπε Ἀπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. ΣΤ΄, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 420, 437 καὶ ὅπου εἰς Ν. Σπηλιᾶδην παραπέμπεται.

17. Σπ. Τρικούπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Γ΄, Ἀθήναι 1971, σ. 168.

ὑπέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐναντίων»¹⁸. Ἐναντίοι ἐδῶ εἶναι τὰ κυβερνητικά στρατεύματα τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως (τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος) Γεωργίου Κουντουριώτου. Στὴν συνέχεια περιγράφεται σὲ δύο συνεχεῖς σελίδες πῶς διεσπάρσθησαν καὶ πῶς κατεδιώχθησαν ἔφιπποι οἱ τελικὰ τέσσαρες ἐναπομείναντες σύντροφοι καὶ πῶς ἐπληρώθη ὁ ἵππος τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη καὶ ἐφονεύθη ὁ ἴδιος, τὸ θῦμα τοῦτο τοῦ ἐμφυλίου σαραγαμοῦ, πῶς ἐσυλήθη ὁ νεκρὸς του μέχρι τῶν ἐσωρούχων καὶ πῶς τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας ἀνήγγειλαν τὸ γεγονός στὸν πατέρα τοῦ θύματος, Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ πῶς αὐτὸς ἀντέδρασε, μαθαίνοντας τὸν θάνατο τοῦ γιοῦ του. Ὅμως ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἐπέζησε καὶ μὲ λύπη μας διηγούμεθα ἐδῶ τὴν ἄδοξη συνέχεια τῆς ζωῆς του.

Ὁ Σταϊκόπουλος μεταξὺ δόξης καὶ ταλαιπωρίας.

Τὴν ἐπόμενη τοῦ θανάτου τοῦ Πάνου ἡμέρα (14 Νοεμβρίου 1824), ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ὑπὸ τὴν αὐτὴ ἡμερομηνία πρακτικὸ τοῦ Βουλευτικοῦ, ὑπογραφομένο ὑπὸ τὸν πρόεδρο αὐτοῦ Πανοῦτσο Νοταρᾶ καὶ τὸν Β' Γραμματεῖα Ἀνδρέα Παπαδόπουλο, «ἀνεγνώσθησαν τὰ ἀκόλουθα πρωτότυπα τῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέμψε τὸ Ἐκτελεστικὸν εἰς τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τὸν φονευθέντα Πᾶνον Κολοκοτρώνην καὶ ἐπέμψεν αὐτὰ ὁ στρατηγὸς Βάσος εἰς τὴν Διοίκησιν...». Μεταξὺ τῶν ἐνοχοποιητικῶν αὐτῶν γραμμάτων ἦτο καὶ «ἕτερον τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, πρὸς τὸν Γεώργιον Βάρβογλην, διὰ τοῦ ὁποῖου τὸν συμβουλεύει ἔξω τῆς Τριπολιτζᾶς νὰ συνομιλήσει μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ νὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτοῦ»¹⁹, δηλαδὴ σὲ κοινὸ μέτωπο κατὰ τῶν Κουντουριωτῶν.

Ἄλλὰ διερωτώμεθα, πόσο ὑπολογίσιμος ἦταν ἔκτοτε ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος σὲ ἐχθροὺς ἢ φίλους, μετὰ τὴν δυσάρεστη ψυχολογικὴ του κατάσταση, ὅπως ἐχειροτέρευσε καὶ ἀπειλητικὰ ἐξεδηλώθη ἀπὸ τοῦ ἐπομένου κυρίως ἔτους (1825) μέχρι καὶ τοῦ τέλους τῆς ζωῆς του (1835); Ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τὰ ἄλλα προκύπτει ὅτι κανεὶς δὲν λησμόνησε τὴν προσφορά, «τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις» τοῦ ἥρωϊκοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου. Καὶ τοῦτο εἶναι παρήγορον, διότι σημαίνει ὅτι οἱ σύγχρονοὶ του δὲν ἔπεφταν στὸ πνευματικὸ ἀμάρτημα τῆς γενίκευσης, νὰ κρίνουν δηλαδὴ τὸ ὅλον ἀπὸ τὸ μέρος, ἀλλὰ ἔβλεπαν τὸν ἥρωα σφαιρικὰ καὶ μὲ ἐπιείκεια καὶ μόνον ὅταν κατέστη ἐπικίνδυνος ἔλαβε ἢ Ἀστυνομία κατ' αὐτοῦ ἀνσθηρότερα μέτρα, ἰδίως ἐπὶ Ἀντιβασιλείας (1833).

Ὁ Στάϊκος ὁμως ὑπέφερε. Δυὸ ἦσαν τὰ μόνιμα προβλήματά του: τὸ χρηματικὸ καὶ τὸ στεγαστικὸ, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε ἦταν κοινὰ προβλήματα καὶ

18. Θεοδώρου Ρηγοπούλου, Ἀπομνημονεύματα, σσ. 46-48.

19. Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1973 (ἐκδ. Βουλῆς), σ. 47.

γιὰ πολλοὺς ἄλλους, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ συνωστισμοῦ, μέσα στὸν περιορισμένο χώρο τοῦ Ναυπλίου, μὲ τὸ γνωστὸ προσφυγικὸ ζήτημα²⁰: εἶχαν συρρεῦσει κατὰ χιλιάδες Ρουμελιῶτες καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη στὴν πρώτη ἐκείνη ἐλεύθερη γωνία τῆς ἐλληνικῆς γῆς, τὸ Ναύπλιον, ὅπου εἶχε δημιουργηθῆ τὸ ἀδιαχώρητον. Ἄπ' ὅσα ὁμως ἀναφέρομε στὴν συνέχεια, προκύπτει ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες τῆς στοιχειώδους τότε κρατικῆς μηχανῆς, τὸ «Ἐθνικὸν Ταμεῖον» ἦταν μόνιμα κενό, δὲν ἐβοηθοῦσε καὶ ὁ Σταΐκος ἀπὸ τὴν μεριά του στὴν ἐπίλυση τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων του, μᾶλλον δὲ ἀποκαρδίωνε τὸ περιβάλλον του μὲ τὴν ἀλλόκοτη συμπεριφορὰ του.

Στὸ ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου 1824 ἔγγραφον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸν στρατηγὸν Σταΐκον διαβάζουμε: «*Ταύτην τὴν στιγμήν ἡ Διοίκησις πληροφροεῖται τὸ ἄτακτον καὶ δυναστικὸν φέροσιμον πρὸς τοὺς παραστάτας Φαναρίου, τοὺς ὁποίους μὲ ὕβρεις καὶ καταφρόνησιν ἐκβαλες ἀπὸ τὸ σπῆτι, ὅπου ἡ Διοίκησις τοὺς προσδιώρισε. Ὅθεν, διατάτεσσαί, ἅμα λάβης τὴν παροῦσαν, νὰ ἀφήσης ἐλεύθερον αὐτὸ τὸ σπῆτι καὶ νὰ καθήσης ἐκεῖ, ὅπου ἐκάθουσιν, χωρὶς ἀναβολήν, ἐπειδὴ ἡ Διοίκησις δὲν ἀνέχεται τὰ παρόμοια*» (Κ. Ἀθ. Διαμάντη, *Τὰ περιεχόμενα τῶν Γ.Α.Κ.*, τόμ. πέμπτος (τμῆμα Β') σειρά 15^β Ἀθήναι 1976, σ. 1357).

Τὸ ἔτος 1824, ὁ Σταϊκόπουλος προφανῶς ἀμνηστευθεὶς, εἶχε μερικῶς ἐξοικονομηθῆ μὲ τὸ γνωστὸ σύστημα ἐνοικιάσεως τῶν ἐθνικῶν προσόδων, τῆς παραχωρήσεως σὲ ἀγωνιστὲς νὰ ἐκμεταλλεῦνται τὴν γεωργικὴ παραγωγή κρατικῶν κτημάτων. Ἔτσι διαβάζουμε στὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς ὅτι στὶς 28 Ἰουλίου 1824 «*τὸ Βουλευτικὸν ἐνέκρινε τὴν ἀναφορὰν τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου, νὰ σταλῆ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, διὰ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῶν σπαρτῶν του ὅτι καὶ περὶ τῶν ἄλλων τοιούτων*»²¹, προφανῶς τὸ δικαίωμα εἰσπράξεως ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν καρπῶν. Τὴν δὲ ἐπόμενη χρονιά (24 Ὀκτωβρίου 1825), ὁ Ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας Νικόλαος Πονηρόπουλος, «*δηλοποιεῖ ὅτι ὁ στρατηγὸς Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἠγόρασεν ἐπὶ πληρεστάτης δημοπρασίας τὰς ἐφετεινὰς προσόδους τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος Κορίνθου διὰ γρόσια 25.000, εἴκοσι καὶ πέντε χιλιάδες, ἡ δὲ ποσότης αὕτη μέλλει ν' ἀφαιρεθῆ ἐκ τῶν παρρησιασθημένων λογαριασμῶν τοῦ*

20. Βλέπε Γ. Ἀθ. Χώρα, Ἡ Πρώνια, προάστειο τοῦ Ναυπλίου, «Πελοποννησιακά», τόμ. ΙΣΤ' (1985-86), σ. 539 καὶ ἐπ., ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

21. Βλέπε, εἰς *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, ἐκδ. Βουλῆς, τόμ. Β', Ἀθήναι 1972, σ. 371. Βλέπε παρόμοιες περιπτώσεις Κ. Διαμάντη, *Τὰ περιεχόμενα τῶν Γ.Α.Κ.*, τόμ. Β', σσ. 765, 770. Καὶ ἀναφορὰν Πάνου Κολοκοτρώνη, περὶ ἐνοικιάσεως ἐθνικῶν κτημάτων εἰς Γ.Α.Κ. *Ἀρχεῖον Βλαχογιάννη*, Ἐκτελεστικὸν 1822-1823, φάκ. 4, ὑποφάκ. Ἰούνιος 1823. Πρβλ. Γ. Δ. Δημακοπούλου, Ὁ κώδιξ τῶν θεσπισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1822-1828, Ἀθήναι 1967, σ. 10. Τοῦ ἰδίου, Ὁ κώδιξ τῶν νόμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως 1822-1828, Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, τόμ. 10-11 (1963-1964), σ. 213.

στρατηγοῦ, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 13232 διαταγή τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος. Διό καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συλλέξη ὁ ρηθείς στρατηγὸς Στάϊκος ὅλας τὰς ἐφετεινὰς προσόδους τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος τῆς Κορίνθου, προσέχων καλῶς μήπως ἐπιφέρει ζημίαν τινα εἰς τὸν ἐλαιῶνα»²².

Τὸ δὲ Ὑπουργεῖο τῆς Οἰκονομίας εἰδοποιήθη τὴν 19ην Αὐγούστου 1824 ἀπὸ τοῦ Ἐκτελεστικόν Σῶμα «ὅπως διατάξη τοὺς ἐκ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Βόχας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορίνθου συντρόφους (σέμπρους) τοῦ στρατηγοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου ἐν τῇ καλλιεργείᾳ τῶν χωραφίων ν' ἀποδώσωσιν αὐτῷ τὸ ἀνήκον μέρος τῶν καρπῶν» (Κ. Διαμάντη, ὅπου ἀνωτέρω, σελ. 1287).

Ἡ ἐμβαλωματικὴ αὐτὴ ἀντιμετώπιση τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐναντι τοῦ ἠρωϊκοῦ στρατηγοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου συνεχίσθη καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου τοῦ ἰδίου Στάϊκου Σταϊκόπουλου· ὁ αὐτὸς φέρεται κατὰ τὰ ἔτη 1833 ἐνοικιαστὴς τῶν ἐθνικῶν προσόδων Καρυῆς καὶ Σαρανταπήχου καὶ καταβάλλει τμηματικῶς εἰς τὸ «Βασιλικὸν Ταμεῖον» τὰς ὀφειλομένας δόσεις τοῦ ἐνοικίου, μὲ ἐγγυητὴν τὸν Κορίνθιον Σταῦρον Νικολάου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς σωζόμενες βεβαιώσεις τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Δημοσίων προσόδων τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας Σωτηρίου Βελτινοῦ²³. Ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ ἰδίου προκύπτει ὅτι τὸ αὐτὸ ἔτος διεξεδίκησε, ὁ Στάϊκος, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύχη νὰ ἀναγνωρισθῇ, ἐνοικιαστὴς τῶν δημοσίων προσόδων καὶ τῶν χωρίων Σκοτεινῆς καὶ Φρισούνας, διότι «δὲν συνεμμορφώθη μὲ τὰς προεκδοθείσας διαταγὰς τῆς αὐτῆς Γραμματείας».

Οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Σταϊκόπουλου ἀνέφεραν ὅτι, λόγω ἀσθενείας τοῦ στρατηγοῦ, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν ἀνωτέρω κτημάτων ἀλλὰ καὶ ἡ εἰσπραξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐνοικιαστοῦ περιήλθον ὀλοκληρωτικὰ στὸν ἔλεγχο τοῦ Σταύρου Νικολάου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ καταβληθῶν οἱ ὀφειλόμενες δόσεις ἐνοικίου, ἀντὶ νὰ ἀπειλοῦνται οἱ ἀνήλικοι ἀπόγονοι μὲ κατάσχεση τῆς περιουσίας του, διὰ χρέη πρὸς τὸ Δημόσιον. Ἐπίσης ἡ μόνη ἐπιζήσασα κόρη του Ζαχαροῦλα Στάϊκου Σταϊκόπουλου, σύζυγος Νικολάου Χατζηπανάγου, διεκδικοῦσε καὶ μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα της τοὺς λογαριασμοὺς του, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος, ἔτι ζῶν, εἶχε, χωρὶς ὅμως ἀποτελεσμα, ἀπαιτήση ἀπὸ τὴν Διοίκηση. Ὁ ἴδιος σὲ ἀναφορὰ του, πρὸς τὸ Βουλευτικόν, τὸν Ὀκτώβριον 1825, παραπονεῖται ὅτι «δὲν ἐθεωρήθησαν οἱ λογαριασμοὶ του». Καὶ σὲ παρόμοια ἀναφορὰ του ζητεῖ «... νὰ θεωρηθῶσιν οἱ λογαριασμοὶ του καὶ νὰ ἐπικυρωθῶσιν ἀπὸ τὸ Ἐκτελε-

22. Βλέπε ἐπίσημον ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 141/24 Ὀκτωβρίου 1825 ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Οἰκονομίας Ν. Πονηρόπουλου, εἰς Ἀρχεῖον Σταϊκόπουλου (ἀριθ. ἐγγράφου ΣΤ').

23. Βλέπε εἰς Ἀρχεῖον Στάϊκου Σταϊκόπουλου, τὰ ἔγγραφα: ΙΣΤ', ΙΖ', ΙΗ'.

στικόν> διὰ νὰ λάβῃ τὴν φαμιλιάν του καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ ἐντεῦθεν», δηλαδή ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Οἱ λογαριασμοί, πού εἶχε κρατήσῃ καὶ λεπτομερῶς εἶχε ὑπολογίσει ὁ Στάϊκος ἀνήρχοντο στὸ ποσὸ τῶν 1.844,249:30 γροσίων καὶ ἦταν «διὰ μισθοῦς, σιτηρέσια, πολεμοφόδια κ.λ.π.» τῶν συναγωνιστῶν του διὰ νὰ μὴ δυσαρεστοῦνται καὶ ἀποκόμουν οἱ στρατιῶτες του τὰ ἔβαζε ὁ Στάϊκος ἀπὸ τὴν τσέπη του ἢ δανείζονταν, ἐννοεῖται τὰ ἔξοδα συντηρήσεως τοῦ ὑποτυπώδους ἐκείνου στρατοῦ τῶν λεγομένων ἀτάκτων.

Πάντως τὸ ἔτος 1825 ἦταν, κρίσιμον διὰ τὴν Ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν ζητοῦσε νὰ πνίξῃ ὁ Ἰμπραήμ, προελαύνοντας ἀπὸ τὴν Μεσσηνία καὶ ἔφθασε, ὡς γνωστόν, στὴν Ἀργολίδα καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου καὶ ἀπαθῆθη. Ἦταν ὁμοῦς τὸ 1825 καὶ ἔτος κρίσιμο γιὰ τὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου. Ὁ ἄνθρωπος ἐπένετο, πρᾶγμα πού ἀνεγνώρισε τὸ Βουλευτικόν, ὅταν στὴν συνεδρία τῆς 18 Μαρτίου 1825 «ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, διὰ τῆς ὁποίας παρασταίνει τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα δοκιμάζει ἀπὸ τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν πενίαν καὶ παρακαλεῖ νὰ μὴ τὸν ἀφήσῃ ἡ Διοίκησις νὰ ταλαιπωρεῖται»²⁴. Τότε «ἐστάλη εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, μὲ γνώμην τοῦ Βουλευτικοῦ, νὰ φροντίσῃ νὰ τοῦ δίδονται τὰ ἀναγκαῖα του ἔξοδα διὰ νὰ ἐξοικονομεῖται καὶ νὰ μὴ δυστυχῇ».

Τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ὀκτωβρίου 1825 ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος ζητεῖ ἐπιμόνως ὅ,τι καὶ μὲ προηγούμενες καὶ μὲ ἐπόμενες ἀναφορὰς του: «νὰ τὸν δοθῇ μία οἰκία καὶ δὲν εἰσηκούσθῃ ἡ αἰτήσις του». Ἀνάλογα πρὸς τὶς αἰτήσεις τοῦ ἦρωος εἶναι τὰ σωζόμενα ἔγγραφα τοῦ Βουλευτικοῦ, τὰ ὁποῖα ἀντανακλοῦν καὶ τὸ κλίμα ἔντασης, πού εἶχε δημιουργηθῇ. Ἐκεῖ διαβάζομε: «Ὁ πατριώτης οὗτος ἐδούλευσε τῷ ὄντι τὴν πατρίδα καὶ διὰ νὰ τὴν δουλεύσῃ καὶ εἰς τὸ ἔξῃ μὲ προθυμίαν, τὸ Βουλευτικόν γνωμοδοτεῖ νὰ πασχίσῃ τὸ Σ(εβαστόν) Ἐκτελεστικόν νὰ ἐξοικονομήσῃ ὅσα ἐκ τῶν αἰτημάτων του εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ τὸν παρηγορήσῃ». Καὶ μετὰ πενθήμερον, κατόπιν νέας ἀναφορᾶς τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, τὸ Βουλευτικὸν γράφει πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, μὲ εἰδικωτέραν πλέον ὑπόδειξιν: «Τὸ Βουλευτικὸν διὰ τὰς σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ πατριώτου τούτου ἐπρόβαλε πρὸς τὸ Σ. Ἐκτελεστικόν καὶ ἄλλοτε νὰ ἐξοικονομήσῃ καὶ αὐτὸν διὰ νὰ παύσουν τὰ τοιαῦτα παράπονα. Προβάλλει δὲ καὶ αὐθις πρὸς τὸ Σ. Ἐκτελεστικὸν νὰ μεταχειρισθῇ ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους διὰ νὰ καθησυχάσῃ αὐτὸν τὸν πατριώτην μὲ τὴν προμήθειαν μιᾶς ἀρμοδίου οἰκίας»²⁵.

Εἶναι φανερό μὲ πᾶ ψυχικὴ πικρία ἐξοῦσε τότε ὁ Στάϊκος, βλέποντας τοὺς συναγωνιστὰς του νὰ κατέχουν θέσεις πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς, αὐτὸς

24. Ἄρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας (ἐκδ. Βουλῆς), τόμ. Δ', Ἀθήναι 1973, σ. 178.

25. Βλέπε, ὅπου ἀνωτέρω, σσ. 338, 344 (ἔγγραφο 974/9-10-1825 καὶ 993/14-10-1825 τοῦ Βουλευτικοῦ, πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν).

δὲ ὁ ἐλευθερωτῆς τοῦ Ναυπλίου, νὰ μὴ ἔχη οὔτε σπίτι στὸ Ναύπλιον ἀλλὰ οὔτε καὶ μόνιμο μισθό. Ἔτσι ἔμενε μόνον μὲ τὶς δάφνες του καὶ τὸν τίτλο τοῦ στρατηγοῦ, χωρὶς σχεδὸν κανένα ὑλικό ἀντίκρουσμα. Ὁ ψυχικός του βρασιμὸς εἶναι προφανής, καὶ ἐξεκενώθη: «...Ὁ καπετὰν Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἐσήκωσε τὴν ἡσυχίαν ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, ἔδειρε πολίτας, ἐβίασε τὴν φυλακὴν τῆς Ἀστυνομίας, ἐκτύπησε τὸν βουλευτὴν κύριον Ἰωάννην Πάγκαλον μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του περὶ τὰς 6 ὥρας τῆς νυκτός καὶ τέλος κάμνει ἔργα μαινομένου. Ὅθεν, διὰ νὰ μὴν ταράττεται ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ μάλιστα ὑπ' ὄψιν τῆς Διοικήσεως, τὸ Βουλευτικὸν κρίνει εὐλογον νὰ συλληφθῆ χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ καὶ νὰ ριφθῆ εἰς τὸ καστέλλον. Ὅθεν τὸ Σ. Ἐκτελεστικὸν ἄς δώσῃ τὰς ἀναλόγους διαταγὰς»²⁶. Ἡ ἔκτη ὥρα τῆς νυκτός, κατὰ τὸν Τουρκικὸν ἀκόμη τότε ὑπολογισμὸν τοῦ ἡμερο-νυκτίου, ἀντιστοιχεῖ στὴν βραδυνὴν ὥρα.

Αὐτὰ συνέβησαν μέσα στὸ καλά ὄχυρωμένο καὶ πυκνοκατηχημένο Ναύπλιον, τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1825, καὶ κατηγγέλθησαν μὲ ἀναφορὰ τοῦ δαρέντος βουλευτοῦ, ἐπανελήφθησαν δὲ μετὰ ἑξαήμερον, κατὰ τὸ ἔγγραφο τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα: «...Καὶ χθὲς τὴν νύκτα πάλιν ὑπῆγε καὶ ἐβίασε τὴν οἰκίαν τοῦ βουλευτοῦ κυρίου Ἰωάννου Παγκάλου. Ὅθεν τὸ Βουλευτικὸν προβάλλει καὶ ἐκ δευτέρου πρὸς τὸν Σ. Ἐκτελεστικὸν νὰ λάβῃ πρόνοιαν νὰ τὸν περιορίσῃ, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθοῦν τοιαῦται ἀταξίαι καὶ μάλιστα ὑπ' ὄψιν τῆς Διοικήσεως»²⁷.

Ἐποῦ πλέον τὸ ποτήρι εἶχε ξεχειλίσει, ἐπροτάθη, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, «νὰ συλληφθῆ ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος καὶ βληθῆ εἰς φυλακὴν διὰ ἡσυχίαν τῶν πολιτῶν». Οἱ κρατοῦντες ὁμως τότε, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἀπὸ Τουρκοκρατίας γνωστοὶ ἢ συμπατριῶται ἢ συναγωνισταὶ τοῦ Στάϊκου, τὸν ἀντιμετώπισαν ἐπικειστέρα. Ἀντὶ νὰ τὸν κλείσουν στὸ «καστέλλο», δηλαδὴ στὸ θαλάσσιο φρούριο «Μποῦρτζι», τὸν ἀπεμάκρυναν ἔξω τῆς πόλεως.

Ἦδη στίς 19 Ὀκτωβρίου 1825 ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ διέμενε ἐκτὸς πόλεως. Στὴν ὑπὸ τὴν αὐτὴ ἡμερομηνία ὑπ' ἀριθμὸν 264 συνεδρίαση τοῦ Βουλευτικοῦ «ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖ νὰ τοῦ δοθῆ ἡ ἄδεια νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον διὰ δύο ὥρας μόνον, ἐπειδὴ ἀσθενεὶ ἢ ἀδελφὴ του καὶ εἰς αὐτὴν ἔχει ὅλα τὰ πράγματά του. Διευθύνει <τὴν ἀναφορὰ του> εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν»²⁸. Ἔτσι ὁ Στάϊκος ἐμπῆκε στὸ Ναύπλιον, προφανῶς ἀπὸ τὴν «Πύ-

26. Βλέπε ὑπ' ἀριθ. 261/15-10-1825 πρακτικὸ τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ ὑπ' ἀριθ. 991 σχετικὸν προβούλευμα, ὅπου ἀνωτέρω, σ. 358. Πρβλ. ὑπ' ἀριθ. 1014/21-10-1825 ἔγγραφο τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸ, ὅπου ἀνωτέρω, τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1974, σ. 346.

27. Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1974, σ. 352.

28. Βλέπε, ὅπου ἀνωτέρω, τόμ. Δ', σ. 362.

λη τῆς Στεργιάς», ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, διακριτικὴν ἢ ὄχι, δὲν γνωρίζομεν. Διὰ νὰ μπῆ κανεὶς στὸ καλὰ ὀχυρωμένο καὶ μὲ πλατεῖα τάφρο νεροῦ Ναυπλίον, ἐπέραγε ἀπὸ αὐστηρὸ ἔλεγχο τῶν πυλωρῶν καὶ στρατιωτῶν εἴτε τῆς Πύλης τῆς Στεργιάς εἴτε τοῦ Πορτέλου, ποῦ ἦταν ἡ μικρὴ πύλη πρὸς τὸ λιμάνι, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἐπιθαλάσσιο φρούριο «Μπουρτζι».

Πάντως, περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 1825, τὸ Βουλευτικὸν πάλιν συνέστησε τὴν ἀπομάκρυνσίν του: «ἐπειδὴ ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἐσήκωσε τὴν ἡσυχίαν τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς ἐνοχλεῖ, πρέπει νὰ φροντίσῃ ἡ Διοίκησις νὰ τὸν στείλῃ εἰς ἓνα παράμερον τόπον καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἐκεῖ φυλαγμένος καὶ ἐπισκεπτόμενος ἀπὸ ἓνα ἰατρόν»²⁹. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐστάλη προσωρινῶς ὁ Σταΐκος «ὑπὸ συνοδείαν» καὶ ἰατροῦ στὴν Τήνο, «διὰ νὰ ἡρεμήσῃ», ὅπου καὶ ἐταξίδευσε μέσῳ Ὑδρας καὶ Σύρας, διὰ τοῦ πλοίου «τοῦ καπετὰν Φιλίππου Ὑδραίου», μὲ ἀγωνιώδη προειδοποιητικὰ ἐγγράφα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας, πρὸς τὴν Ἀστυνομίαν Ὑδρας καὶ Σύρας «νὰ μὴ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν <τὸν Σταΐκον>, ἐνόσω αὐτόθι ἤθελε διαμείνῃ τὸ ρηθὲν πλοῖον, τὴν εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἔξοδόν του, διὰ νὰ μὴ ἤθελε ἐκ τῆς φρενοληψίας του προκληθῆ κανέν ἀπενκαῖον, νὰ τὸν περιποιηθῆ δὲ καὶ νὰ τῷ προμηθεύσῃ τὰ ἀναγκαῖα, διότι καὶ οὗτος εἶναι εἷς ἐκ τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀριστευσάντων πατριωτῶν καὶ κατὰ δυστυχίαν ἤδη πάσχει ἀπὸ φρενοληψίαν».

Ὁ Σταΐκος μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Ἄργους.

Ἔτσι ἐγίνε τότε καὶ μάλιστα ἀπὸ ἀχρονολόγητον ἐγγράφον τοῦ φίλου του καὶ ὑπογραφομένου «ὁ ἀδελφός» Ἰωάννου Εὐσταθίου, προκίπτει ὅτι ὁ Σταΐκος εἶχε τότε μαζί του καὶ ἓνα στρατιώτῃ ὡς ὀρτινάτσα καὶ προφανῶς διὰ νὰ τὸν φυλάγῃ στίς περιπτώσεις κρίσεως. Γράφει, λοιπόν, μὲ ἀδελφικὴ ἀγάπη ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου, πρὸς τὸν Σταϊκόπουλον: «Χθὲς μὲ τὸν ἴδιον στρατιώτην, ὁποῦ μὲ ἔγραψες, σοῦ ἀπεκρίθηκα καὶ σοῦ ἔγραψα ὅτι διὰ τὰ γρόσια 300 δὲν μοῦ τὰ ἤφεραν καὶ ἂν μοῦ τὰ φέρουν, θέλει ἀκολουθήσω ὡς μὲ γράφεις, ὅμως μὲ δέκα τὰ ἑκατὸ δὲν τὰ χαλοῦν ἀλλὰ μὲ εἴκοσι καὶ περισσότερον καὶ εἰς εἶδησιν σου καὶ στείλε τὴν Ἑλένην διὰ νὰ σὲ ξεμπερδεύσῃ τὸν λογαριασμόν σου. Λάβε μὲ τὸν Μάστρο Προκόπιον Ταμπάκη τὰ δύο μπουνάλια ροῦμι, τὰς δὲ δύο καρέκλας εὐρίσκοντας ζῶα, θέλει σοῦ τὰς

29. Βλέπε τὸ ὑπ' ἀριθ. 270/30-10-1825 ἐγγράφον τοῦ Βουλευτικοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, ὅπου ἀνωτέρω, σ. 369. Βλέπε τὰ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 13, 15 καὶ 16 Νοεμβρίου 1825 ἐγγράφα τοῦ Ἀρχεῖου τοῦ Ἀγῶνος – Ὑπ. Ἀστυνομίας, φάκ. 43, πρὸς τὸ Ἐπαρχεῖον Τήνου καὶ τὴν Ἀστυνομίαν Τήνου καὶ τὴν Ἀστυνομίαν Σύρου, τῶν ὁποίων ἀντίγραφα εὐγενῶς μοῦ παρεχώρησεν ὁ δόκιμος ἐρευνητῆς τῆς τοπικῆς ἱστορίας τῆς Ἀργοναυπλίας, κ. Κώστας Δανούσης, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ πολὺ καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης.

στείλωμεν και τελειότερον σε ἀσπάζομαι και μένω. Πρόσσεχε αὐτόθεν να ἀπεράσης ἤσυχα ὡς ὁμιλήσαμεν προφορικῶς. Ὁ ἀδελφός σου Ἰωάννης Εὐσταθίου»³⁰.

Ἀπὸ τὴν αἰσθαντικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ φαίνεται ὅτι ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος μένει στὸ Ἄργος καὶ προσπαθεῖ νὰ ὀργανώσῃ τὸ νοικοκυριό του, παρακολουθώντας καὶ τὰ οἰκονομικά του. Τὸν ξανασυναντοῦμε ὁμως στὸ Ναύπλιον νὰ διεκδικεῖ πάλιν σπῆτι, πού τοῦ εἶχε γίνεῖ ἔμμονη ἰδέα. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἔζησε «ἡμιπαράφρων», ὅπως γράφεται σὲ σχετικὰ περὶ αὐτοῦ ἐγγράφα «καὶ τὸν νοῦν ἀπώλεσε... ὁ ἔνδοξος στρατηγός, ὁ ἦρωας Ἕλληνας». Θὰ λέγαμε μὲ κομπόζερα λόγια, ἔζησε ὁ Σταΐκος μὲ φωτεινὰ διαλείμματα, δεδομένου ὅτι τὸν παρακολουθοῦμε εἴτε στὸ Ναύπλιον εἴτε στὸ Ἄργος νὰ δικαιοπρακτῆ, νὰ διεκδικῆ χρηματικὲς ἀπαιτήσεις του, νὰ συντρέχῃ τὴν βαπτιστῆρα του στὸ Ἄργος (1834), νὰ ἀλληλογραφῆ. (Βλέπε ἐγγράφον τοῦ Ἀρχείου του, ἀριθ. 137). Σύμφωνα μὲ τὸ ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1835 ἐγγράφον τοῦ νομιάτρου Ἀργολιδοκορινθίας, Ἰακώβου Θεοφιλά, «ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἔπασχεν ἀπὸ περιοδικὴν φρενοβλάβειαν, ἥτις τὸν ἀπεκατέστηεν ὀχληρὸν πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἐπίφοβον καὶ πολυλάκεις ἐπικίνδυνον...» (Ἐφημ. «Ἐποχὴ» φ. 42/1835).

Πάντως τὸ κρίσιμο καλοκαίρι τοῦ 1825 μὲ τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραήμ στὴν Ἀργολίδα, ὅπου ἐξεσηκώθησαν ὄλοι, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κοινουῦ ἐχθροῦ, μετὰ μάλιστα τὴν ἀμνήστευση πού ἔδωσαν οἱ Πολιτικοὶ (Κουντουριωταῖοι) στοὺς Στρατιωτικοὺς (Κολοκοτρωναῖοι), ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἀπευθύνθη μὲ ἀναφορὰ του τῆς 20 Μαΐου 1825 ἀπὸ Ναύπλιον, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου καὶ ἐζήτησε «ὄπλα καὶ χρηματικὴν ἐξοικονόμησιν μὲ τὴν διαβεβαίωση ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἐκστρατεύσῃ». Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὴν κρίσιμον μάχην τῶν Μύλων (13 Ἰουνίου 1825), ἡ ὁποία ἀνάγκασε τὸν Ἰμπραήμ νὰ ἀλλάξῃ στόχους καὶ ἔσωσε τὴν Ἀργοναυπλιαν καὶ τὴν Ὑδραν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ του, ἐπολέμησεν ὁμως ὁ Σταΐκος εἰς ἄλλα μέτωπα, ὅπως εἰς «τὰ Κατζιωτέικα ἀμπέλια, ὅπου ἐφόρευσε πλείστους Ἀραβας καὶ συνέλαβε τριάντα ἐξ αὐτῶν αἰσμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν εἰς Ναύπλιον»³¹.

Ἀπὸ πέντε ἐγγράφα τῶν ἐτῶν 1827-1828 τοῦ ἀρχείου Σταΐκου Σταϊκόπουλου, μαθαίνομε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ συνεργασία, πού εἶχε ὁ ἴδιος μετὰ

30. Εἰς τὸ ὀπισθόφυλλον τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς τοῦ Ἰω. Εὐσταθίου διαβάζομε: «Τῷ Γεννασιότῳ κυρίῳ καπετάν Σταΐκῳ Σταϊκοπούλῳ, εἰς Ἄργος». Βλέπε εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν, σ. 381.

31. Βλέπε Μαίρη Ν. Βέη, Ὁ καπετάν Σταΐκος, σ. 47. Κ. Διαμάντη, Τὰ περιεχόμενα τῶν Γ.Α. Κράτους, τόμ. Β' (σειρὰ 12), Ἀθῆναι 1973, σ. 682 (ἐγγράφον 129). Πρὸβλ. Ἐλευθερίου Γ. Πρεβελάκη, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ εἰς τὴν Ἀργολίδα, Ἀθῆναι 1950, σσ. 65 καὶ ἐπ. 87(!).

τοῦ Ἰωάννου Εὐσταθίου, μὲ τὸν ὅποιον μάλιστα «εἶχε φιλονικίαν διὰ τὰ βερεσέδια, ὅπου ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει παραστημένα εἰς τὴν συντροφίαν μας, καθὼς ἡ παρτίδα διαλαμβάνει...», γράφεται σὲ κοινή τους δήλωση, τῆς 13ης Νοεμβρίου 1828. Οἱ ἀπαιτήσεις αὐτὲς τοῦ Στ. Σταϊκόπουλου ἐπιβεβαιώνονται καὶ ἀπὸ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς Δημογεροντίας Ναυπλίου τοῦ τελευταίου τριμήνου 1828 μέχρι καὶ τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1829 (βλέπε τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν Πρωτόκολλον τῆς Δημογεροντίας Ναυπλίου μὲ ἐπιμέλεια τοῦ Δημ. Γεωργόπουλου καὶ μὲ δαπάνη τοῦ Πνευματικοῦ ἰδρύματος «Ἰωάννης Καποδίστριας» τοῦ Δήμου Ναυπλιέων).

Γιὰ τὴν διευθέτηση τῆς διαφορᾶς τους αὐτῆς εἶχαν καταφύγει στὴν Ἐπιτροπὴ αἰρετῶν κριτῶν, σὲ κατονομαζόμενους μάρτυρες, ὁ δὲ Σταϊκόπουλος ἐπικαλέσθη τὴν παρέμβαση τῶν δημογερόντων τῆς Σύρου, ὅπου τότε διέφυγε ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου, διὰ νὰ τὸν ὑποχρεώσουν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ τῶν 2.524,20 γροσίων. Γράφει δὲ ὁ Σταΐκος, μεταξὺ ἄλλων πρὸς τοὺς δημογέροντας: «*νὰ μὴ ἐγκαταλείψετε τὴν δικαίαν αἴτησίν μου, διότι ζῶ πενόμενος διὰ νὰ μὴ ἀρπάξω!*» Εἶχε μάλιστα ὀρίσει καὶ ἐξουσιοδοτήσει ὁ Σταΐκος νὰ μεταβοῦν στὴν Σύρο ὡς βεκιληδες (ἐπιτροποὶ) αὐτοῦ, ἀρχικὰ τὸν παπᾶ-Μιχάλη τῆς ἹΑρειας³² καὶ μετέπειτα τὸν Χρῆστον Παπαδόπουλον «*διὰ νὰ ἐνεργήσῃ εἰς Σύραν τὴν ὀρδινίαν του, ἀντὶς τοῦ παπᾶ-Μιχάλη, ὅστις ἔμεινεν ἐδῶ <εἰς Ναύπλιον> ἐξ ἀσθενείας καὶ δὲν ἠδυνήθη πρότερον νὰ ταξιδεύσῃ δι' ἔλλειψιν ὀκαζιόνος*». Λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς ἀντιδικίας, θὰ εὗρη ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης στὰ ὑπ' ἀριθ. Θ' - Ι' ἔγγραφα τοῦ κατωτέρω ἐδῶ παρουσιαζομένου ἀρχείου τοῦ Σταϊκόπουλου, ὅπου καὶ τὰ ὄνόματα τῶν ἀρμοδίων διοικητικῶν ὀργάνων καὶ ἐνδιαφέροντες δικαστικοὶ τύποι τῆς ἐποχῆς καὶ ὅπου φαίνεται ὁ ἰσχυρὸς χαρακτήρας τοῦ Σταΐκου.

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω διετίαν ὁ Σταΐκος φέρεται νὰ διαμένει στὸ Ναύπλιον, τὰ δὲ ἔγγραφα του ἢ ἡ ὑπογραφή του ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὸν Γραμματέα τῆς Ἀστυνομίας Ναυπλίου καὶ ὄχι τοῦ ἹΑργους. Φαίνεται ὅτι ἐφιλοξενεῖτο σὲ συγγενικὸ σπῆτι ἢ σὲ κάποιο κατάλυμα πού τοῦ εἶχε παραχωρηθῆ μέσα στὸ Ναύπλιον, ἀφοῦ, ὅπως προείπαμε, τὸ αἶτημα γιὰ σπῆτι στὸ Ναύπλιον τοῦ εἶχε γίνει μόνιμη ἰδέα. Ἔζη κατὰ διάστημα στὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλοτε στὸ ἹΑργος, φιλοξενούμενος τῶν ἐκεῖ ἀδελφῶν του Ἑλένης καὶ μάλιστα τοῦ ἹΑθανασίου Σταϊκοπούλου, πού φέρονται νὰ διαμένουν στὸ ἹΑργος. Στὸ ἹΑργος, ὅπου εἶχε ὁ Σταΐκος φίλους καὶ θαυμαστὲς γιὰ τοὺς ἀγῶνες του πρὸς ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως (25-1-1821) προβάλλονταν λι-

32. Περὶ τῆς σπουδαίας προσωπικότητος τοῦ παπᾶ Μιχάλη Σαράντου τῆς ἹΑρειας, βλέπε Ν. Π. Παπαδοπούλου, Κατακαημένου Μοριᾶ σελίδες τοῦ 1821, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1974, σσ. 36, 247. Γ. ἹΑθ. Χώρα, ἹΑγία Μονὴ ἹΑρειας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ πολιτικῇ ἱστορίᾳ Ναυπλίου καὶ ἹΑργους, ἐν Ἀθῆναις 1975, σσ. 159, 171.

γώτερο τὸ προσωπικό του πρόβλημα, ἀπ' ὅτι στὸ στενὸ μέσα στὰ τείχη του, ἀσφυκτικά ὀχυρωμένο Ναύπλιο, μὲ τὴν ἀστυνόμευση στὴν Πύλη τῆς Στεργιάς ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διαρκῆ ἐποπτεία τῶν κρατικῶν ὀργάνων, ἀφοῦ ἐκεῖ ἐστεγαζόνταν ἡ Βουλὴ, ἡ Κυβέρνηση καὶ ὅλες οἱ διοικητικὲς Ὑπηρεσίες. Πάντως τὸν Αὐγούστο τοῦ 1831, ἀλληλογραφεῖ ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ζητᾷ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Εὐσταθίου ἐπικυρωμένα ἔγγραφα γιὰ δικαστικὸ ἀγῶνα, ποὺ τότε διεξήγαγε ὁ Σταΐκος³³.

Κατὰ τὴν αὐτὴ Καποδιστριακὴ περίοδο, ὁ Σταΐκος ἔφερε πάλι τὰ αἰτήματα του ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν στὸ Ναύπλιον. Κατὰ τὴν ἰθ' συνεδρία τῆς 3ης Αὐγούστου 1829 τῆς Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως «ἀπεφασίσθη νὰ συστηθῶσιν ἀμέσως παρὰ τῆς Συνελεύσεως αἱ ἀναφοραὶ τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου, διὰ τὰς ἐγνωσμένας ἐκδουλεύσεις του καὶ ἡ τῶν κυριῶν Δημητρίου Γ. Μελετοπούλου, Μακρυγιάννη καὶ τῶν πληρεξουσίων Καρυταίνης». Μετὰ ἀπὸ θετικὴ εἰσήγηση τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀναφορῶν τῆς Βουλῆς ἐγινε καὶ σχετικὸν ἔγγραφο «πρὸς ἄμεσον ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν τῆς Κυβερνήσεως»³⁴.

Δὲν ἀναφέρεται στὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα ποιὰ ἦσαν τὰ αἰτήματα τοῦ Σταΐκου, τὰ ὁποῖα τώρα ἐπανυπέβαλε στὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδιστρια (1828-1831). Τὰ γνωρίζουμε ὁμως ἀπὸ τὰ προηγούμενα χρόνια: ἡ ἐξώφληση τῶν λογαριασμῶν του (χρήματα ποὺ τοῦ ὀφείλε τὸ Δημόσιο), τὸ μισθολογικὸ του καὶ ἡ παραχώρηση στὸν Σταΐκο οἰκίας μέσα στὸ Ναύπλιον. Θερμὸς συνήγορος ὑπὲρ τῶν αἰτημάτων τοῦ Σταΐκου παρουσιάσθη τότε μὲ ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπὸ τὴν Αἴγινα, τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1829, τὸ μέλος τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου Ἀ. Μεταξῆς, ὅπου μεταξὺ ἄλλων γράφει περὶ τοῦ Σταΐκου ὅτι «ὑπέφερε μεγάλως ἡ ὑγεία του καὶ τελευταῖαι αὐταὶ αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦς του ἀδυνατίσαν τόσο, ὥστε κατέστη θέαμα ἐλεεινόν...». (Βλέπε Γ.Α.Κράτους, φάκ. Γενικῆς Γραμματείας καὶ εἰς Θ. Κωστούρου, Σταϊκόπουλος, ὁ πορθητής, σελ. 80).

Τὸ πρῶτο, ἡ χρηματικὴ δηλαδὴ ἀποζημίωση τῶν ὄσων ἐξώδευσε γιὰ τοὺς στρατιῶτες του, κατὰ τὶς πολεμικὲς του μάχες, γιὰ τροφοδοσίαν, μετα-

33. Βλέπε τὴν ἀπὸ Ἄργους 31 Αὐγούστου 1831 αὐτόγραφη ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν κύριον Ἰωάννην Εὐσταθίου, ὅπου ἀνωτέρω σελ. 353. Περὶ δὲ τοῦ Εὐσταθίου βλέπε εἰς Μιχ. Λαμπρυνίδου, Ἡ Ναυπλία, σ. 329, 353 ὅτι διετέλεσε δημοτικὸς σύμβουλος (1843 καὶ ἐναρτίτερα) καὶ βουλευτὴς τῆς Ἐπαρχίας Ναυπλίας (1844-1847) καὶ ἐπὶ σειρῶν ἐτῶν μετέπειτα, ἀπὸ δὲ τὰ προηγούμενα χρόνια εἶναι σπουδαῖος οἰκονομικὸς παράγων, τὸ δὲ 1835 διεδραμάτισε ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἰατροῦ ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἀνέγερση τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ποὺ ἐπὶ δημοχρίας Σπ. Παπαλεξοπούλου ἀντικατέστησε τὸν ἀπὸ τῆς Βενετοκρατίας ἐκτὸς μισθοῦ μικρὸ ὁμώνυμο ναό. Βλέπε Γ. Ἀθ. Χώρα, Μουσικὴ Παιδεία καὶ ζωὴ στὸ Ναύπλιον, Ναύπλιον 1994, σ. 110.

34. Βλέπε Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας. Αἱ Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1973, σ. 141 καὶ πρακτικὸ τῆς συνεδρίας Κ' / 5-8-1829 (σελ. 142).

κινήσεις, πολεμοφόδια καὶ ἄλλα ὑλικά, ποτὲ δὲν τοῦ ἀπεδόθησαν καὶ ἀπέθανε, χωρὶς νὰ λάβῃ ὅσα εἶχε λογαριάσει. Προσεμετρήθησαν ὁμως τὰ ὀφειλόμενα στὸν Σταΐκο 1,844,249:30 γρόσια μετὰ τὸν θάνατόν του κατὰ τὴν ἀποζημίωση, πού δόθηκε στὴν οἰκογένειά του, μὲ τὴν παραχώρηση γαιῶν στὴν Ἀργοναυπλία, ἀξίας 3.500 δραχμῶν, ὅπως θὰ ἴδωμε στὴν συνέχεια.

Τὸ μισθολογικό, δεύτερο αἶτημα, τοῦ Σταΐκου, σχετίζεται μὲ τὸν βαθμὸ του καὶ ἐτακτοποιήθη στὸ πλαίσιο τῆς γενικώτερης ρύθμισης, πού ἐγένε γιὰ ὅλους τοὺς ἀγωνιστὲς τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως 1821· ὀριστικῶς ἐλύθη καὶ αὐτὸ μετὰ τὸν θάνατόν του (1835). Συγκεκριμένως, ὁ καπετὰν Σταΐκος ἀναγνωρισμένος ὀπλαρχηγὸς πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὠνομάσθη χιλιάρχος ἀπὸ τὸ δεύτερο ἔτος αὐτῆς (1822), μετὰ δὲ τὴν ἄλωση τοῦ Παλαμηδίου «προεβλήθη εἰς τὸν βαθμὸν τῆς στρατηγίας» (1 Δεκεμβρίου 1822). Ἦδη ὁμως τὸ 1824 καὶ ἐνωρίτερα, ἀλλὰ ἐπὶ Κυβερνήσεως Κουντουριώτη, περισσότερον μὲ τὶς πολλὰς προαγωγὰς στρατιωτικῶν, γιὰ εὐνοήτους λόγους, εἶχαμε, στὴν περιορισμένη τότε ἑλληνικὴ ἐπικράτεια, δεκάδες στρατηγούς καὶ ἑκατοντάδες ἀξιωματικούς. Οἱ τελευταῖοι σὲ μερικὰ στρατόπεδα τοῦ ἀτάκτου ἐκείνου στρατοῦ ξεπέρναγαν τὸν ἀριθμὸ τῶν στρατιωτῶν, πού κατὰ περίοδο ἀὐξομειονόταν ἀπὸ λιποταξίαι: ἔφευγαν, ἐχολόνταν, ξαναγύριζαν, διότι τοὺς καθυστεροῦσαν τοὺς μισθοὺς τους, ἀπὸ ἀνέχεια, ἀπὸ κομματικά καὶ ἄλλα αἴτια. Τὴν ἴδια ἀπογοήτευση καὶ παράπονα κατὰ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος εἶχαν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ ὁ Σταΐκος, ὅπως εἶδαμε στὰ προηγούμενα. Ἀλλὰ αὐτοὶ ἐξοικονομοῦνταν μερικῶς εἴτε ἀπὸ τὰ λάφυρα³⁵, εἴτε ἐκμεταλλεῦόμενοι τὶς κυβερνη-

35. Δὲν γνωρίζουμε μέχρι ποίου σημείου ἐπωφελήθη τῆς λείας τοῦ Παλαμηδίου καὶ τοῦ Ναυπλίου ὁ πρωτεργάτης τῆς νίκης καὶ πορθητῆς Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἢ ἂν ἔμεινε μόνον μὲ τὶς δάφνες του. Οἱ συναγωνιστὲς του πάντως ἔκαναν γερὸ πλάτσικο μὲ τὰ λεγόμενα λάφυρα τοῦ πολέμου στὸ Ναύπλιον, «ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἡ “κυρὰ” (ἐννοεῖται ἡ Μπουμπουλίνα) ἐγδυσαν τὸ κάστρο καλά». Βλέπε εἰς Ἄπ. Βακαλοπούλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. ΣΤ', Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 277, ὅπου καὶ παραπομπὲς σὲ ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν καὶ φιλελλήνων. Ὁ δὲ σύγχρονος ἱστορικός Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, χαρακτηριστικὰ σημειώνει: «Αἱ δὲ διορισθεῖσαι δύο Ἐπιτροπαὶ συλλέξασαι ἅπασαν τὴν κινητὴν τῶν Ὀθωμανῶν περιουσίαν μὲ καθαρὰν καταγραφήν, ἐκατέθεσαν ἅπασαν εἰς τὰ δύο Ντζαμία <τοῦ Ναυπλίου>, ὡς προεῖρηται, ἐκτὸς τῶν ὅσα μυστικῶς διηρπάγησαν ἀπὸ τοὺς συνάγοντας αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοὺς καταγράφοις, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν καὶ καπιτάνων... Τὰ δὲ συναχθέντα ἐκ τῶν διασωθέντων ἀπὸ τῆς διαρπαγῆς, καὶ ἐναποτεθέντα εἰς τὰ δύο Ντζαμία, διαμερισθέντα εἰς 48 μερίδας, διενεμήθησαν εἰς τοὺς πολιορκητάς, εἰς τοὺς καπιτάνους, εἰς τοὺς νησιώτας, εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ εἰς τοὺς χρηματίσαντας εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου μέχρι τέλους, ἀναλόγως ἀφ' ἐκάστης μερίδος...». Βλέπε εἰς Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις, 1939, σσ. 143-144 (φωτοτυπ. ἀνατύπ. Β. Ν. Γρηγοριάδη), Ἀθήναι 1975). Πρβλ. περὶ τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ Κολοκοτρώνη, Μιχαήλ

τικῆς χορηγίες (εἶχαμε περιπτώσεις καταχρήσεων –ἤϋξαναν εἰκονικὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν στρατιωτῶν, γιὰ νὰ ὑπολογίζονται περισσότερα τῶν πραγματικῶν «ταῖνια»³⁶, εἶτε ἐκμεταλλεύονταν τὴν ἐνοικίαση ἐθνικῶν κτημάτων, ὅπως ὁ Στάϊκος, περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω εἶδαμε. Καὶ βλέπε ἀκόμη ἔγγραφα τοῦ Ἀρχεῖου του, ἀριθ. ΙΣΤ΄, ΙΖ΄, ΙΗ΄).

Ἐνωρὶς ὁμως ἐξητήθη ἡ ὀργάνωσις τακτικοῦ στρατοῦ, μὲ κύριους σταθμοὺς τῶν ἐτῶν 1825, 1833, 1835 καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια. Τὸ θέμα λοιπόν, τοῦ στρατιωτικοῦ βαθμοῦ τοῦ καπετὰν Στάϊκου Σταϊκόπουλου καὶ τῆς ἀποζημιώσεώς του διὰ τὶς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις του σχετίζεται μὲ ἐκεῖνο τῆς δημιουργίας τακτικοῦ στρατοῦ. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1822 ἔχομε τοὺς πρώτους στρατιωτικὸς κανονισμοὺς μὲ εἰσηγήσεις καὶ σχέδια ἐπανύμων στρατιωτικῶν, δικῶν μας καὶ ξένων, στὰ ὁποῖα ἀπήρθεσαν οἱ καπεταναῖοι, διότι ἐτέθη ἔνωρὶς καὶ ὑπὸ τῆς Β΄ Ἑθν. Συνελεύσεως στὸ Ἄστρος (1823) θέμα διαβαθμίσεως τους, ἐπομένως καὶ μισθολογικῆς κατατάξεως τῶν ἀτάκτων. Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος ἦταν στρατηγὸς τοῦ ἀτάκτου ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ, τοῦ ὁποῖου ἡ πειθαρχία ἀλλὰ καὶ ἡ πολεμικὴ ἱκανότητα ἐξαριτιόταν ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀντίστοιχου καπετάνιου, δεδομένου ὅτι δὲν εἶχαν φοιτήσει σὲ στρατιωτικὲς σχολές. Τὸ ἀντίθετο συνέβαινε μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἱμπραήμ καὶ τότε, μετὰ τὴν σύγκρουση ἡμετέρων καὶ αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων (1825-1826), ἔγινε κοινὴ συνείδηση ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀναδιοργάνωσης τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ διαβάθμιση τῶν ἐπιτελῶν του. Οἱ πολλοὶ ὁμως στρατηγοὶ εἶχαν μεγαλώσει μὲ τὴν παλιὰ τακτικὴ τοῦ ἀνορθόδοξου πολέμου, ἦσαν «σκληροτράχηλοι καὶ ἀνοικονόμητοι» καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ στρέξουν στὸν βαθμὸ τοῦ χιλιάρχου, στὸν ὁποῖο κατετάγησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπὶ Καποδίστρια. Εἶναι μάλιστα γνωστὸ, μὲ πόση προσοχὴ ἐχειρίσθη τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Κυβερνήτης, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε νὰ συγκροτήσει τὰ πράγματα, διατηρώντας μεταξὺ τῶν νέων ἀξιωματικῶν καὶ τοὺς παλαιούς. Ὁ Θεόδωρος Γρίβας, παραδείγματος χάριν, δὲν κατεδέχθη ποτὲ νὰ ὑποβιβασθῆ στὸν βαθμὸ τοῦ χιλιάρχου καὶ παρέδωσε στὸν Καποδίστρια τὴν φρουραρχία τοῦ Παλαμηδίου. Μεταξὺ τῶν δυσαρστημένων ἦταν καὶ ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐφώναζε κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἐνῶ ἄλλοι ἐμουρμούριζαν, χωρὶς νὰ κατανοοῦν τίς προσπά-

Οἰκονόμου, κατὰ μερίδας, εἰς Μ. Λαμπρυνίδου, Ἡ Ναυπλία, σ. 242 καὶ Κωνστ. Α. Κοτσώνη, Συμβάντα μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ναυπλίου, Πρακτικὰ Α΄ Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν, Ἀθῆναι 1979, σσ. 161-178.

36. Βλέπε εἰς Χρ. Σ. Βυζαντίου, Ἱστορία τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1837 καὶ Ἀπ. Βακαλοπούλου, Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα τοῦ 1821, Ὀργάνωσις, ἡγεσία, τακτικὴ, ἦθη, Θεσσαλονίκη 1984, σσ. 52, 83, 107, 115, 156, 181, 245, 286, 289, 292. Πρβλ. τοῦ ἰδίου, Ἱστορία, τόμ. ΣΤ΄, σσ. 690-700 καὶ τόμ. Ζ΄, σσ. 299, 303.

θειες γιὰ στρατιωτικὴ πειθαρχία καὶ δεοντολογία, γιὰ ἀναδιοργάνωσή τους σὲ σύγχρονο στρατό.

Τὶς ἀντιδράσεις τῶν δυσαρεστημένων ἀξιωματικῶν ἐφόρτιζε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἔγιναν καὶ μεροληπτικὲς προαγωγές –διαβαθμίσεις ἀξιωματικῶν σὲ βᾶρος σπουδαιοτέρων ἀγωνιστῶν, ποὺ παρηγκωνίσθησαν, ὅπως τοῦτο ἀναγνωρίζεται ὑπὸ σοβαρῶν ἀπομνηματογραφῶν τοῦ Ἀγῶνος (Οἰκονόμου, Μακρυγιάννης).

Σκληρότερη ἦταν ἡ τύχη τῶν ἀτάκτων ἐπὶ Ἀντιβασιλείας τοῦ Ὀθωνος, ὅποτε διελύθησαν τὰ τάγματα τῶν ἀτάκτων. Ὁ Σταΐκος ἀνεγνωρίσθη μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τῆς Ἐθνοφυλακῆς, χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ χορηγηθῆ «τὸ ἐπίσημον δίπλωμα», ὅπως εἶδαμε ἀνωτέρω, προφανῶς διότι περιέπεσε σὲ δυσμένεια. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1835 κατηργήθη τὸ Σῶμα τῆς Ἐθνοφυλακῆς, ὃ δὲ Σταΐκος ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον 1835, χωρὶς νὰ ἔχη εἰσπράξει τὰς ἀποδοχὰς τοῦ βαθμοῦ του. Παράλληλα παρεχωρήθησαν γαῖες στοὺς παλαιούς ἀγωνιστές, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν ἔλυσε ἄμεσα καὶ ἀποφασιστικὰ τὸ οἰκονομικὸ τοὺς πρόβλημα, γιατί ἦσαν ἀκαλλιέργητες, δὲν ἐπωλοῦντο εὐκόλα, ὑπῆρχε μεγάλη ἀχρηματία, ἔλειπαν ἐργατικὰ χέρια.

Μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν συγγενῶν νομοθετημάτων, τῶν ἀπὸ 18/30 Σεπτεμβρίου 1835 διαταγμάτων «Περὶ σχηματισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς φάλαγγος» καὶ «περὶ τοῦ ἀριστείου διὰ τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης» καὶ διὰ τοῦ νόμου «περὶ προικοδοτήσεως τῶν ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν» καὶ τοῦ ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1845 Διατάγματος «Περὶ ἀμοιβῆς τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνισαμένων καὶ θυσιασάντων» ἐπεδιώχθη ἡ ὕλική καὶ ἠθικὴ ἱκανοποίηση τῶν ἀγωνιστῶν³⁷. Ὁ ἡμέτερος Σταΐκος Σταΐκόπουλος δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ἀναγνώρισίν του, διότι ἀπέθανε δυσαρεστημένος καὶ πενόμενος, τὸν Φεβρουάριον 1835. Τὸ αὐτὸ μάλιστα συνέβη τότε καὶ μὲ ἄλλους πρωταγωνιστές.

Ὅπως ἀνέφερε ἡ κόρη του Ζαχαροῦλα, ἐλάμβανε ἡ ὀρφανὴ οἰκογένεια προσωρινὴ μηνιαία σύνταξη «εὐτελεστάτου ποσοῦ 60 δραχμῶν τὸν μῆνα». Γι' αὐτὸ, μετὰ τὸν γάμο της, ἐζήτησε διὰ τοῦ πληρεξουσίου συζύγου της Νικολάου Χατζηπανάγου βαθμολογικὴ ἀνακατάταξη καὶ τὰ ὀφειλόμενα. «...ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲ ζητῶ τοὺς μισθοὺς τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ἀφ' ὅτου ἔγινε Ἀντισυνταγματάρχης <1834> μέχρι τοῦ θανάτου του <1835>, καθότι οὔτε ὀβολὸν δὲν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν τότε Κυβέρνησιν, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ τὸν νοὺν ἀπώλεσε καὶ τὴν ζωὴν δὲν ἔσωσεν, ἀποθανὼν ἐν ταῖς φυλα-

37. Βλέπε Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, φύλ. 6/18-7-1835, φύλ. 7/4-9-1835 καὶ 19/6/1835. Πρβλ. τὸ ἀπὸ 25-3-1842 Βασ. Δ/γμα «Περὶ προικίσεως τινῶν ὀρφανῶν θυγατέρων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πεσόντων» (Φ.Ε.Κ. 7/1842, Ἐκτάκτου Παραρτήματος). Πρβλ. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἀρ. 28 τῆς 19.11.1845.

καίς, ὡς κακοῦργος, ὁ ἐνδοξος στρατηγός, ὁ ἥρωας Ἑλληνας». (Βλέπε εἰς Ἄρχεῖον Σταϊκόπουλου, ἔγγραφα ΚΕ' καὶ ΚΖ').

Τὰ αὐτὰ ἐζήτησαν ἀργότερα καὶ τὰ ἐγγόνια τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, Στάϊκος, Ζωὴ καὶ Δημήτριος Νικολάου Χατζηπανάγου: διεξεδίκησαν τὰ δικαιώματα τοῦ παπποῦ τους, μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ μάλιστα ἀναπροσαρμογὴν τῆς συντάξεώς του, δηλαδὴ κατὰτάξιν του σὲ βαθμὸν ἀνώτερον ἐκείνου τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ποῦ τοῦ ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ τὸ 1833, χωρὶς ὅμως νὰ τοῦ κοινοποιηθῇ ἐπίσημα. Ἐζήτησαν νὰ ἀναγνωρισθῇ στὸν Στάϊκο ὁ βαθμὸς τοῦ ἀντιστρατήγου!

Ἦσαν δὲ κληρονόμοι τοῦ Στάϊκου, ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς συζύγου του Αἰκατερίνης, ἡ μόνη ἐπιζήσασα ἐκ τῶν δύο θυγατέρων του Ζαχαροῦλα, σύζυγος ἀπὸ 6ης Νοεμβρίου 1844, τοῦ Νικολάου Χατζηπανάγου στὴν Πρόνοια-Ναυπλίου, ὅπου φέρονται νὰ διαμένουν. Ἐμμεσα δὲ κληρονόμοι τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, ἐκ τοῦ ἀνωτέρω γάμου του, ἦταν τὰ ἐγγόνια του: Στάϊκος, Ζωὴ καὶ Νικόλαος Χατζηπανάγου καὶ διὰ τῆς Ζωῆς (Ζωΐτσας), κόρης τοῦ Δημητρίου Νικολάου Χατζηπανάγου, ποῦ ἔγινε ἱερεὺς, καὶ τῆς κόρης αὐτῶν Ζαχαρούλας, δισεγγονῆς τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου καὶ συζύγου τοῦ Εὐαγγέλου Μάρκου Παπαμάρκου καὶ διὰ τῆς –προῶως ἀποθανούσης– θετῆς κόρης τους Φούλης, ὁ σύζυγός της Δημήτριος Π. Τόσκας, ὁ ὁποῖος καὶ διασώζει τὸ Ἄρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τῶν τέκνων του: Ζαχαρούλας Τόσκα-Ἀδαμοπούλου καὶ τοῦ Παναγιώτη Δημ. Τόσκα.

Σὲ σύντομη σημείωση τοῦ Νικολάου Χατζηπανάγου, ποῦ βρέθηκε καὶ αὐτὴ στὸ Ἄρχεῖο τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου, διαβάζομε: «Κάνω ἐνθύμησιν ὅτι ὑπαντρεύτηκα εἰς τὰς 6 Ὀκτωβρίου 1844, ἡμέρα Σάββατο· εἰς τὰς 6 τὸ ἑσπέρας 1845 Νοεμβρίου, ἡμέραν δευτέραν, κατὰ τὰς τρεῖς ἢ ὅρα μετὰ τὸ μεσημέρι ἐγέννησεν ἡ γυναῖκα μου Ζαχαροῦλα υἱὸν ἀρσενικόν, τὸ ὄνομα Στάϊκος. Ἀπέθανεν ὁ Στάϊκος 1851. 1851 ἐγεννήθη ὁ υἱός μας Νικόλαος».

Ὁ Στάϊκος Νικολάου Χατζηπανάγου ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸ στάδιο καὶ ἀναφορὲς του, σὲ σχέδιο ἢ ἀντίγραφο, εὗρισκομε στὸ Ἄρχεῖο τοῦ πάππου του Στάϊκου Σταϊκόπουλου, τῶν ἐτῶν 1865, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ λοχίου τοῦ Δ' Πεζικοῦ Τάγματος Ναυπλίου, νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ αὐτός, μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του, διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ πάππου τους. Ἐπομένως ὁ Στάϊκος Ν. Χατζηπανάγου, ἐὰν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, διότι ἀποκλείεται νὰ ἀναφέρεται ἡ ἐνθύμησις στὸν στρατηγὸ, ποῦ ἀπέθανε τὸ 1835, δὲν ἀπέθανε τὸ 1851, ὅπως δηλώνεται, καὶ ἐδῶ προφανῶς ὑπάρχει κάποιος λάθος τοῦ συντάκτου τῆς ἐνθύμησις³⁸.

Τελικὰ τὸ θέμα ἀποζημιώσεως τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου ἐκρίθη ἀπὸ

38. Ἄρχεῖον Σταϊκόπουλου, ἔγγραφα ΛΓ', ΛΕ'.

τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἀγῶνος, ἡ ὁποία συνεστήθη ἀπὸ τοῦ 1833, διὰ τοῦ Β. Διατάγματος 2184 τῆς 13/25-3-1833 (Ἐφημ. Κυβερνήσεως, φύλ. 9 τῆς 23.3 / 3.4.1833, σσ. 61-63) καὶ ἐλειτούργησε μὲ διαφορετικὴν κατὰ καιροὺς σύνθεσιν μέχρι τοῦ ἔτους 1876 καὶ εἶχε πολλοὺς φακέλους νὰ ἐξετάζη καὶ πολλὴ δουλειὰ μὲ τὰ αἰτήματα ἀναγνώρισεως τῶν «πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων» τῶν ἐπιζώντων ἀγωνιστῶν ἢ τῶν κληρονόμων αὐτῶν. Μὲ ἀπόφασιν τῆς ἀπὸ 20ῆς Ἰουνίου 1866 συνεδρίας τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰωάννου Θ. Κολοκοτρῶνη καὶ μὲ συμμετοχὴ τῶν μελῶν αὐτῆς: Κωνσταντίνου Δαγρέ, Εὐαγγέλου Κοντογιάννη, Ν. Δασύλλα καὶ Δ. Τζόκη, κατετάγη ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος εἰς τὴν Β' τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν ἀξιωματικῶν, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε καὶ χορήγησιν ἀναλόγου συντάξεως στὸν Νικόλαον Χατζηπανάγου, ἐξουσιοδοτημένον σύζυγον τῆς μόνης κόρης καὶ κληρονόμου τοῦ «καπετάν» Σταΐκου.

Ἡ ἰδία ἐπροικοδοτήθη μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου τῆς (14 Νοεμβρίου 1844) κατ' ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1842 Διατάγματος τοῦ Ὁθωνος, σὲ ἐφαρμογὴ ἀντίστοιχου Νόμου, «μὲ γαίας ἀξίας δραχμῶν τριῶν χιλιάδων καὶ πεντακοσίων», πρᾶγμα ποῦ ἔγινε, σύμφωνα μὲ τὴν προτίμησιν καὶ ἐπιλογὴν τῶν ἐνδιαφερομένων, σὲ τοποθεσίαι τῆς περιφερείας Ἄργους καὶ Ναυπλίου³⁹. Καὶ αὐτὸ ἦταν βεβαίως μιὰ μεταθανάτια δικαίωσιν τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου.

«Ἡ οἰκία Σταϊκούλη» - «τὸ ὀσπίτιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου» Ναυπλίου.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους, τοὺς λεγομένους τῆς ἀναρχίας (1831-1832), ποὺ ἠκολούθησαν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια (27 Σεπτεμβρίου 1831) ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος δὲν ἔπαυσε οὔτε τότε νὰ προβάλλῃ τὸ διπλὸ πάντοτε αἶτημα: «...νὰ τοῦ παραχωρηθῇ, ὡς ἰδιοκτησία, τὸ πλησίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου κείμενον ἐθνικὸν ὀσπίτιον καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὰς ἐκδουλεύσεις του περίθαλψιν». Τὰ αἰτήματα αὐτά, μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς σχετικῆς αἰτήσεώς του ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἀναφορῶν τῆς Γερουσίας, συνεζητήθησαν στὴν ἀριθ. ΝΗ' συνεδρίασιν τῆς 8ης Μαρτίου 1832 τοῦ Σώματος, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δημητρίου Τζαμαδοῦ, μετὰ μεγάλης εὐμενείας, «διότι καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀγωνισθέντων Ἑλλήνων γνωρίζουν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας τοῦ ἀναφερομένου...». Ἀπεφασίσθη, λοιπόν, «νὰ προκαταλάβῃ ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰς κατεπειγου-

39. Βλέπε πρακτικὸν 236/30-6-186 συνεδρίας τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀγῶνος, εἰς Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην (Ἀθήναι), Τμ. Χειρογράφων. Βιβλίον Συνεδριάσεων ΑΑΟ15 τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος τοῦ Α' Τμήματος Στρατοῦ Ἑπράς. Πρβλ. τὴν ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1865 «αἴτησιν πρὸς τὴν ὡς ἄνω Ἐπιτροπὴν τῶν Σταΐκου, Δημητρίου καὶ Ζωῆσας Χατζηπανάγου, ἐκ μπρὸς ἐγκόνων τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου, κατοίκων Προνοίας Ναυπλίου» εἰς Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης, κυτίον 197.

σας ἀνάγκας του... εἰς τρόπον ὥστε νά παύσῃ τοῦ νά παραποιῆται ἕνας, ὅστις τῶ ὄντι δυστυχεῖ ὑπέρ τοῦ Ἔθνους». «...Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δέ, περὶ τῆς οἰκίας, ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως τὸ νά παραχωρηθῇ ὡς ἰδιοκτησία. Ἐσυστήθη δὲ ἡ γνώμη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 153 ἐγγράφου»⁴⁰.

Ἡ τότε ὁμως Κυβέρνησις («Ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος») ἐπεφύλασσε τὸ μεγάλο δώροφο τοῦτο κτίσμα, τὸ ὁποῖο, σὲ σχῆμα γάμα, περιβάλλει νοτιοανατολικά καὶ σὲ ἐγγύτατη ἀπόστασις, ὡς πρόσκτισμα πού εἶναι, τὸν ἱστορικὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου, γιὰ ἄλλο κοινῆς ὠφελείας σκοπὸ. Τὸ «ὀσπίτιον» τοῦτο τοῦ Ἁγίου Γεωργίου δὲν παρεχωρήθη στὸν Στάϊκο Σταϊκόπουλο, ἀλλὰ, τρεῖς μῆνες μετὰ τὴν ἀνωτέρω αἴτησή του, ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 28 τῆς 24ης Μαΐου 1832 διάταγμα τῆς ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη, μὲ μέλη τοὺς Δ. Ὑψηλάντην, Ἀ. Ζαΐμην, Ἰ. Κωλέττην, Κ. Μπότσαρη, Α. Μεταξᾶν καὶ Δ. Πλαπούταν, ἐπὶ ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαίδευσέως τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου, διέταξε:

«Τὸ ὀσπίτιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὡς προσδιορισμένον ἀπὸ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῶν Βενετῶν εἰς ἐκπαιδευτικὸν κατάστημα, παραχωρεῖται εἰς χρῆσιν τοῦ πρὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους ἐν Ναυπλίῳ μόλις συστηθέντος διὰ μερικῆς τῶν πολιτῶν συνεισφορᾶς Ἑλληνικοῦ Σχολείου καὶ ὡς τοιοῦτον θέλει μετασχηματισθῆ κατὰ τὸ ἐγκριθησόμενον ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον». Στὴν συνέχεια καλοῦνται οἱ πολῖτες τοῦ Ναυπλίου νά συνεισφέρουν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστασία καὶ ἡ διεύθυνσις θὰ γίνεταί ὑπὸ τριῶν Ἐφόρων, ἐκλεγομένων διὰ ψηφοφορίας⁴¹.

Φαίνεται ὁμως ὅτι ἀντ' αὐτοῦ, τὸ αἶτημα τοῦ Στάϊκου Σταϊκόπουλου ἱκανοποιήθη μὲ ἄλλη οἰκία, πού τοῦ παραχωρήθηκε στὸ παλαιὸ Ναύπλιον. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. 260 τῆς 2ας Ἀπριλίου 1840 πραγματογνωμοσύνη, κατόπιν διαταγῆς τῆς Διοικήσεως Ἀργολίδος πρὸς τὴν Δημοτικὴν Ἀστυνομίαν Ναυπλίας, μετὰ ἀπὸ πρόσκληση τοῦ δημάρχου Ναυπλίου Γεωργίου Ἀντωνόπουλου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπικυρώνει μὲ σφραγιδα τοῦ Δήμου τὸ ἀντίγραφον τῆς πραγματογνωμοσύνης, ὅπως εὐρέθη στὸ Ἀρχεῖο Σταϊκόπουλου. Ἐκεῖ διαβάζομε: ὅτι «ὁ λοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Στέφανος Ἡσαΐας καὶ ὁ Δημοτικὸς Πάροδρος Γεώργιος Κοντάκης μετέβημεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 160 οἰκίαν, τὴν λεγομένην τοῦ Σταϊκούλη, καὶ κατεχομένην ἤδη παρὰ τοῦ κυρίου Στράτου, διὰ νά περιγράψωμεν τὴν κατάστασίν της, τὴν

40. Βλέπε εἰς Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, 1821-1832, Αἱ Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, τόμ. Γ', Ἀθήναι 1974 (ἔκδ. Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων), σ. 174.

41. Βλέπε «Ἐθνικὴ Ἐφημερίς», ἀριθ. 12 τῆς 28 Μαΐου 1832, ἐν Ναυπλίῳ, σελ. 67. Πρβλ. Μ. Λαμπρυνίδου, Ἡ Ναυπλία, σ. 301.

ὅποια παρατηρήσαντες ἀκριβῶς, εὐρίσκομεν εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ ἐν μέρει τὰ τεῖχη τῆς σεσαθρωμένα, τὸ δὲ ἐπάνω μέρος ὄλον ἐτοιμόρροπον καὶ ἀπειλοῦν αἰφνίδιον κρημνισμόν καὶ κίνδυνον εἰς τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ τοὺς διαβαίνοντας. Ἐπομένως ὡς τοιαύτη καὶ ὡς διαγραφομένη ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ ὡς γενομένη πρόσκομμα τῆς Πλατείας Θηροσίας ἢ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου διὰ τὰς ἐν τῷ ναῶ ἐνεργουμένας τελετάς, γνωμοδοτοῦμεν τὴν κατεδάφιον αὐτῆς. Ὅθεν συντάξαντες τὴν παρούσαν, τὴν ὑπογράφομεν ὡς ἄντικρυ...»⁴².

Ἡ οἰκία, λοιπόν, «ἢ λεγομένη τοῦ Σταϊκούλη» καὶ κατεχομένη τὸ 1840 ὑπὸ τοῦ Στράτου εἶχε παραχωρηθῆ στὸν Πορθητῆ, μᾶλλον «πρὸς χρῆσιν» καὶ ὄχι «δι' ἰδιοκτησίαν», δεδομένου ὅτι εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐπὶ παρομοίων περιπτώσεων διευκρινίζεται ὅταν παραχωρεῖται μὲ δικαίωμα ἰδιοκτησίας. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ νομικὸ καθεστῶς ἐξεχωρήθη διὰ στέγασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τὸ «ὀσπήτιον» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου «πρὸς χρῆσιν». Ἡ οἰκία Σταϊκούλη εὐρίσκετο εἰς τὴν πλατείαν Ἁγίου Γεωργίου, τὴν λεγομένην καὶ Θηροσίας. Σαφῶς δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ «ὀσπήτιον» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὅποιον τὸ 1832 διερρυθμίσθη ἐσωτερικῶς διὰ διδακτήριον καὶ φαίνεται ὅτι ἡ οἰκία Σταϊκούλη ὡς «σεσαθρωμένη καὶ ἀποτελοῦσα κίνδυνον εἰς τοὺς διαβαίνοντας» κατεδαφίσθηκε εὐθὺς ἀμέσως, μετὰ τὴν πρότασιν τῶν πραγματογνωμόνων.

Τὸ δὲ «ὀσπήτιον» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔμεινε εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, διαχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἐφημερίων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὰ παλαιότερα ἄλλα καὶ τὰ νεώτερα χρόνια διετεθῆ διὰ κοινωφελεῖς σκοποῦς: Τυπογραφεῖον, Ὑπουργεῖον Παιδείας ἢ πρὸς στέγασιν ἀπόρων ἢ τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου Ναυπλιέων⁴³.

Τὸ «ὀσπήτιον» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ ὅπως ἄλλιῶς ἀναφέρεται: «τὰ κελλία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὰ ὅποια ἀκουμποῦν εἰς τὸν εἰρημένον ναόν» ἦσαν πάντοτε ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν κατὰ καιροὺς ἱερέων. Οἱ ἴδιοι «τὰ παρεχώρησαν πρὸς χρῆσιν», ἄλλοτε διὰ τὴν στέγασιν Σχολείου, ἄλλοτε τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου, ἄλλοτε διὰ κατοικίαν ὀρφανῶν, διὰ διαμονὴν πτωχῶν ἢ τὸ ἰσόγειο διὰ ἐργαστήρια καὶ μαγαζεῖα. Τὸ δὲ 1824 ἦταν ἐκεῖ τὰ Γραφεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Θρησκείας ἢ Λατρείας, ὅπως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ἐλέγετο τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας.

Ἐπισημαίνομε ὅτι ὄχι μόνον τὸ 1832, ὅπως εἶδαμε, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1824, 1827, 1832 τὸ αὐτὸ συνέβη. Τὸ δὲ ἔτος 1989 διεξεδικήθη «τὸ ὀσπήτιον» τοῦτο μεταξὺ τοῦ Ναοῦ, τῆς Κτηματικῆς Ἐταιρείας τοῦ Δημοσίου καὶ

42. Βλέπε κατωτέρω, εἰς Ἀρχεῖον Σταΐκου Σταϊκοπούλου, ἔγγραφο ἀριθ. ΚΑ'.

43. Βλέπε, Γεωργίου Ἀθ. Χώρα, Μουσικὴ Παιδεία καὶ Ζωὴ στὸ Ναύπλιο, Ναύπλιον 1994, σ. 48.

τοῦ Δήμου Ναυπλιέων. Καί ὁμως τὸ «ὀσπήτιον» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἶναι πρόσκτισμα τοῦ Ναοῦ καὶ ἀνήκει ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ δὲ παράδοσις γνωρίζει σχεδὸν παντοῦ τέτοια πρόσκτισματα, χρῆσιμα εἴτε ὡς πρεσβυτέρια εἴτε ὡς σχολεῖα καὶ αἰθουσες ὑποδοχῆς, κτισμένα ἐγγύτατα τῶν ναῶν, μερικὰ δὲ καὶ ἐφαπτόμενα ἢ καὶ κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν μὲ μεσοτοιχία μετὰ τοῦ κυρίως κτίσματος τοῦ ναοῦ.

Στὴν περίπτωση τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὰ δύο κτίσματα Ναοῦ καὶ «ὀσπητίου» τὰ ὁποῖα καὶ ἐνθυμίζουν σιωπηλῶς τὴν βενετικὴ προέλευσίν τους, εὐρίσκονται σὲ ἐγγύτερη μεταξὺ τους ἀπόσταση μὲ παρεμβαλλόμενη στενὴ αὐλὴ καὶ τὸ σπουδαιότερον: ὑπάρχει ἄνοιγμα σὲ σχῆμα καμάρας στὴν νοτιὰ πλευρὰ τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μεγάλη πόρτα, ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐπικοινωνία ναοῦ καὶ σπιτιοῦ. Ἀπὸ ἐτῶν ἢ πόρτα αὕτη εἶναι χτισμένη, διαγράφονται ὁμως τὰ ἴχνη τους στὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ κτίσματος τοῦ ναοῦ, σημάδι εὐγλωττο περὶ τῆς συγγενείας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο αὐτῶν κτιρίων.

Ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα παρενεβλήθη ἡ ἐπέκταση καὶ στέγαση τοῦ πυλῶνος-γυναικωνίτου τοῦ ναοῦ καὶ ἡ πρόσβαση πρὸς τὸ καμπαναριό, τὸ δὲ παρεμβαλλόμενο μεταγενέστερο κτίσμα τοῦ μικροῦ καφενεῖου ἐμποδίζει τὴν εἴσοδο πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ μεταξὺ τῶν κτιρίων αὐλὴ, πρὸς τὴν ὁποία βλέπει ἐσωτερικῶς καὶ ἐπικοινωνεῖ τὸ παράπηγμα τοῦ καφενεῖου. Τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ χρόνια μετεχειρίσθησαν γιὰ στέγαση καὶ τὸ παραμικρὸ κενὸ χῶρο, ὅπως π.χ. καὶ τοὺς πέριξ τοῦ μικροῦ τζαμιοῦ τῆς πλατείας Πλατάνου (Συντάγματος) χώρους, ὅπου ἐστήθησαν καὶ παραμένουν ἔτσι μέχρι σήμερα μικρὰ μαγαζιά καὶ μερικὲς στενόχωρες οἰκίες. Κατωτέρω δημοσιεύομε ἔγγραφα⁴⁴ τῶν ἐτῶν 1696, 1824, 1827, 1832 καὶ 1911, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουν τὴν ἱστορία τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ναοῦ καὶ μαρτυροῦν διὰ τίς παραχωρήσεις καὶ διὰ τίς κατὰ καιροὺς χρήσεις τοῦ γειτονικοῦ κτίσματος, τοῦ λεγομένου «ὀσπητίου» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸ ὁποῖο σήμερα ἐρειπωμένο κατὰ τὴν στέγη, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἰσχυροὺς του τοίχους του, ἀκόμη ὄρθιους, ἀναμένει τὴν ἀποκατάστασίν του διὰ νὰ γίνῃ π.χ. Ἐνοριακὸ Κέντρο, τόπος συγκεντρώσεως καὶ ἐπικοινωνίας ἢ καὶ περισυλλογῆς (Βιβλιοθήκης, Ἀναγνωστηρίου, Γραφείου τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου τοῦ ναοῦ), ἢ ὅ,τι ἀναγκαῖο ἀποφασίσῃ ἡ εὐθικρισία τῶν ἀρμοδίων.

Τὸ ὀδυνηρὸ τέλος τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Ὀθωνος, εὐρίσκομε τὸν Σταΐκο νὰ κατοικῇ στὸ Ἄργος. Ἐκεῖ, στίς 28 Δεκεμβρίου 1834 ὑπογράφει, παρουσία τῶν ἱερέων παπα-Κώστα, ἐφημερίου τῆς ἐνορίας του καὶ

44. Βλέπε, Παράρτημα ἐγγράφων περὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου, σ. 399.

τοῦ «πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου Νικολάου» τὸ προικοσύμφωνον τῆς βαπτιστήρας του Κατερίνας τοῦ ποτὲ Πασχάλη Ἀνδριτσάνα «ὡς ἐπίτροπος τῆς μητρὸς της καὶ ἀδελφοῦ της Μιχάλη καὶ τῆς ἰδίας Κατερίνας», ὅπως δημοσιεύεται κατωτέρω ὡς χαρακτηριστικὸ δείγμα τοῦ ἴφους καὶ τοῦ ἥθους τῆς ἐποχῆς. (Βλέπε, Ἄρχειο Σταϊκοπούλου, ἀριθ. ἐγγράφου ΙΘ΄).

Στὸ Ἄργος ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος εἶχε καὶ ἄλλους συγγενεῖς στενωτέρους, ὅπως τὴν Ἑλένη καὶ τὸν Ἀθανάσιο Σταϊκόπουλο, πού εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του καὶ τὸν συναντοῦμε τὸ 1808 στὴ Ζάτουνα νὰ συνοπογράφη τὸ οἰκογενειακὸ τους συμφωνητικὸ, ὅπως δημοσιεύεται κατωτέρω μὲ ἀριθμὸ Α΄ τοῦ Ἄρχείου Σταϊκοπούλου. Ἐκεῖ ἀναφέρεται καὶ στὴν ἀδελφή τους Ἑλένη, τὴν ὁποία τὰ τρία ἀδελφία συνωμολόγησαν «*νὰ ὑπανδρέψωμεν ἀπὸ μέσα τὸ σπῆτι μας*». Προφανῶς εἶναι ἡ αὐτὴ Ἑλένη, πού φέρεται τὸ 1832 νὰ διαμένει μετὰ τοῦ Σταΐκου στὸ Ἄργος καὶ περὶ τῆς ὁποίας ὁ φίλος του Ἰωάννης Εὐσταθίου τοῦ γράφει, ὅπως εἶδαμε ἀνωτέρω, σὲ ἀχρονολόγητη ἐπιστολή του: «*...καὶ στείλει τὴν Ἑλένη διὰ νὰ σέ ξεμπερδεύσῃ τὸν λογαριασμόν σου*».

Ὁ δὲ ἀδελφός του Ἀθανάσιος Σταϊκόπουλος εἶναι ὅπως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἱστορικῶν, ἐκ τῶν συναγωνιστῶν του στὴν ἐφοδο κατὰ τοῦ Παλαμηδίου, ἀλλὰ καὶ στὴν πολιορκία τῆς Κορίνθου καὶ γνωρίζομε ὅτι συνεμερίσθη τὴν δόξα τοῦ Πορθητῆ, ἀργότερα δὲ ὀνομάσθηκε ταγματάρχης, ὡς παλαιὸς καὶ αὐτὸς ἀγωνιστής, διὰ νὰ λάβῃ τὴν σχετικὴ σύνταξη, ὅπως τότε ἐδόθη τὸ δικαίωμα κατατάξεως στὴν «φάλαγγα» ἢ στὴν Χωροφυλακὴ.

Ὁ Ἀθανάσιος Σταϊκόπουλος διεκδικεῖ καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ ἔτη 1824-1825 τὸ «ὀσπίτιον τοῦ Ἐβόγλου» στὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶχε πωληθῆ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐκποιήσεως Ἐθνικῶν Κτημάτων εἰς τὸν Νικόλαον Πονηρόπουλον καὶ τώρα στεγάζονταν ἐκεῖ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομίας (εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Ἀμαλίας, τώρα κατεδαφισμένον). Ὁ Ἀθανάσιος Σταϊκόπουλος προσέβαλε τὴν νομιμότητα τῆς πράξεως, μὲ ἀναφορὰ του πρὸς τὸ Βουλευτικόν, ὅτι: «*ἡ ἐκποίηση τοῦ ὀσπιτίου, τὸ ὁποῖον εἶναι τῆς Οἰκονομίας δὲν ἐγινε τακτικῆ, ὅτι αὐτὸς ἀνέβασε τὴν τιμὴν ἕως 10.000 γρόσια, εἴτε δέκα χιλιάδες, καὶ ὅτι εἶπεν εἰς τοὺς Ἐπιτρόπους καὶ εἰς τὸν διαλαλητὴν ὅτι, ὅταν θεὸς νὰ ἀνάψῃ τὸ κερί, νὰ τὸν εἰδοποιήσουν καὶ ὅτι ἀντὶ νὰ τὸν κράξωσιν, ὡς ἐσυμφώνησαν, ἔκαμαν τὴν δημοπρασίαν, ἔσβησαν τὸ κερί καὶ δὲν ἐπρόσθεσαν παρὰ 150 γρόσια, εἴτε ἑκατὸν πενήντα...*». Στὴν συνέχεια συνεστήθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Δικαίου τριμελὴς Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ, ὁ ἀγοραστής ἔκανε, ἐνῶ ἐκκρεμοῦσε τὸ θέμα, διακατοχικὰς πράξεις (ἀφαίρεσε τὰ κεραμίδια τῆς στέγης, προφανῶς διὰ νὰ ἀναγκάσει τὸν ἐνοικιαστὴν νὰ φύγῃ). Ὁ Ἀθανάσιος Σταϊκόπουλος ἐπέμενε καὶ μέχρι τῆς 4 Νοεμβρίου 1825 εἶχε ὑποβάλῃ ἕξ ἀναφορὰς στὸ Βουλευτικὸ καὶ ὑπάρχει πολλὴ ἐπὶ τοῦ θέματος τριβὴ καὶ ἐπίσημη ἀλληλογραφία, δεδομένου ὅτι ὁ Σταϊ-

κόπουλος διεξεδίκησε καὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου ἐργαστήριον, τὸ λεγόμενον τοῦ Τζώκη, διεκδικούμενον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸν Κανάκη καὶ ἀπὸ δευτέρου ἀγοραστήν τὸν Ἐλευθέριον Οἰκονομόπουλον. Στις 28 Ἀπριλίου 1825 ἐπροτάθη ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸ «*νά διαταχθῆ, ὅπου ἀνήκει, διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῆται ὁ εἰρημένος Σταϊκόπουλος εἰς τὴν ὁποῖαν κάθηται οἰκίαν, διότι ἐξώδευσεν ἐξ ἰδίων του καὶ τὴν ἐπεσκεύασεν ἕως οὔ νὰ θεωρήσῃ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἐκποίησης τοῦ Ναυπλίου Ἐπιτροπῆς, ἢ ἐπὶ τούτῳ διορισθεῖσα παρὰ τοῦ Βουλευτικοῦ Ἐπιτροπῆ*»⁴⁵.

Δὲν ἐρευνήσαμε τί ἀπέγινε στὴν συνέχεια, διερωτώμεθα ὅμως μέχρι ποίου σημείου συμπαρεστάθησαν εἰς τὸν Στάϊκον οἱ ἀνωτέρω συγγενεῖς του, ἂν καὶ γνωρίζομε ὅτι «*οὐαὶ τῷ μὴ δυναμένῳ ἰδίοις ὄνυξι νύττεσθαι*». Ὁ Ἄθανάσιος πάντως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στάϊκου δὲν παρουσιάζεται νὰ συμπαρίσταται εἰς τὴν χήραν τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰκατερίναν καὶ νὰ ὑπερασπίζεται τὰ οἰκονομικὰ δικαιώματα τῆς ἀπορφανισθείσης οἰκογενείας του⁴⁶.

Τὴν ἰδίᾳ ἐποχὴ συναντοῦμε στὶς αὐτὲς πηγὲς καὶ ἄλλους Σταϊκόπουλοιούς, ὅπως τὸν Σταϊκόπουλον Στάθην, χιλίαρχον τῆς παληᾶς φρουρᾶς, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομε ἂν καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ συγγενεῦει μὲ τὸν πορθητὴ τοῦ Παλαμηδίου⁴⁷.

Ὁ Στάϊκος, λοιπόν, εἴτε στὸ Ἄργος, ὅπου διέμενε, εἴτε στὸ Ναύπλιον, ὅπου συχνὰ μετέβαινε, δὲν ἐκλείνει τὸ στόμα του. Ἀσχοῦσε κριτικῆ κατὰ τῶν κρατούντων καὶ ἐγίνε προκλητικὸς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀντιπαθητικὸς, ὅπως καὶ ἄλλοι πρωταγωνιστὲς τῆς Ἐπανάστασεως ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ γιατί αὐτοὶ οἱ ἐλευθερωτὲς τῆς Ἑλλάδος, ἔχασαν τώρα τὴν πολιτικὴ ἐξουσία. Οἱ Βαβαιοὶ πάλι τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνος, μὲ τὸ γνωστὸ γερμανικὸ -ἀπόλυτο πνεῦμα τῆς πειθαρχίας, δὲν εἶχαν συναισθηματικὲς - συναδελφικὲς σχέσεις, ὅπως εἶχαν μαζί του οἱ καπεταναῖοι τοῦ 1821, ποὺ ὡς μέλη, τὰ προηγούμενα χρόνια, τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ Ἐκτελεστικοῦ, μετεχειρίσθησαν ἀπέναντι τοῦ Σταϊκούλη τὴν κατανόηση γιὰ τὴν ἀρρώστεια του καὶ ὅλη τὴν ἐπιείκειά του. Μὲ ἀφορμὴ τὶς προκλητικὲς ἀντιδράσεις του τελικὰ κλείστηκε ὁ ἡρωϊκὸς πορθητὴς τοῦ Παλαμηδίου στὴν ὑγρὴ φυλακὴ τοῦ Λεονάρδου. Ἔτσι ἀπὸ τὴν πειὸ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ Παλαμηδίου ἔπεσε στὸ πειὸ χαμόγειο τῆς φυλακῆς τοῦ Ναυπλίου. Αὐτὸ ἦταν καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους του. Σημειώνομε ὅτι ἐλλεῖπει τότε νοσοκομείων γιὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς, οἱ πάσχοντες ἀσφαλιζόνταν μοιραίως πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελλα φυλακῶν. Πάντως ἡ κατάστασις τοῦ Στάϊκου ἐχειροτέρευσε ἀπὸ τὴν ὑγρὰσι, καὶ τὴν στέρησις στὴν φυλακὴ του, ἀπὸ τὴν πικρία καὶ τὴν

45. Βλέπε, *Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*, τόμ. Α', σσ. 31, 41, 233, 240, 332, 369, 372, 384, 432. Βλέπε καὶ τόμ. Ε', σσ. 30, 222.

46. Βλέπε, κατωτέρω *Ἀρχεῖον Σταϊκόπουλου*, ἔγγραφα ΚΒ' καὶ ΚΕ'.

47. «*Ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας*», τόμ. Γ', Ἀθήνα 1972, σ. 161.

παραγνώριση μᾶλλον δὲ καὶ ἀπεμονώθη, διότι «*τοῖς εὐτυχοῦσι φίλοι πολλοί, τοῖς δυστυχοῦσιν οὐδείς*» λέει ὁ ἀρχαῖος λόγος. Οἱ ἴδιοι οἱ συγγενεῖς του ἐβεβαίωσαν σὲ μεταγενέστερες ἀναφορές τους, διεκδικώντας τὰ δικαιώματα του, ὅτι «*...τὸ 1833, ὡς βεβαιοῦται ἐκ τῶν Μητρῶν ἢ Ἐξεταστικῆ Ἐπιτροπῆ τὸν κατέταξε μὲν εἰς Συνταγματάρχην, ἀλλὰ δὲν ἐξεδόθη τὸ ἐπίσημον δῖπλωμα. Ἡ μεγίστη αὐτῆ καὶ πρωτάκουστος ἀδικία τῆς Ἀντιβασιλείας τοσοῦτον κατετάραξεν αὐτόν, βλέποντας ἄλλους νὰ λαμβάνουν βαθμούς ἀνωτέρους τῆς ἀξίας καὶ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων, ὥστε ἐκλόνησε τὰς φρένας αὐτοῦ καὶ τὸν ἔφερε προῶρος εἰς τὸν Ἀθῆν...*»⁴⁸.

Πράγματι ὁ ἠρωϊκὸς καὶ τραγικὸς Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἀπέθανεν ἐντὸς τῶν φυλακῶν, ὅπως λέγεται σὲ ἄλλα ἔγγραφα «ἐπὶ τῆς ψάθης» τὸν Φεβρουάριον 1835, σὲ ἡλικία 37 ἐτῶν. Ὁ θάνατός του προεκάλεσε μεγάλη συγκίνηση. Φίλοι καὶ συγγενεῖς του ἄρχισαν νὰ περιφέρουν δίσκο στοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου γιὰ τὴν συγκέντρωση τῶν χρημάτων τῆς κηδείας του, ἢ ὅποια τελικῶς ἔγινε μεγαλοπρεπῆς, μὲ δαπάνη τοῦ Κοινοῦ τῆς πόλεως Ναυπλίου. Λόγος ἐπικηδεῖος ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ λογίου διακόνου Εὐγενίου Διογενίδη⁴⁹ καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου ἐτάφη στὸ τότε νεκροταφεῖο τῆς πόλεως, στὴν κατωφέρεια τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Πάντων, ἐκεῖ ὅπου εἶναι σκαλιωμένος στὸν βράχο ὁ κοιμώμενος λέων τῶν Βαβαρῶν, σὲ ἀνάμνηση τῶν βαβαρῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ποὺ συνώδευσε τὸν Ὅθωνα στὸ Ναύπλιον καὶ ὄσων ἐτελείωσαν ἐκεῖ τὴν ζωὴ τους (1833-1834)⁵⁰.

Ὁ σύγχρονος τοῦ Σταΐκου, ἱστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, ἔγραψε περὶ αὐτοῦ ἕξ χρόνια μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἐνῶ ἀκόμη ναπὴ ἦταν ἡ μνήμη του: «*Ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος οὗτος ἦν ὁ κυριεύσας τὸ Παλαμῆδιον... ἐτελεύτησεν ὁμως ἐν φυλακῇ ἀφοῦ ἔμεινε καθ' ὄλα ἀπεριποίητος καὶ ἐνεταφιάσθη μ' ἐλεημοσύνην τοιαύτην ἀνταμοιβὴν ἔλαβε ὁ αἰμίμηστος ἦρος διὰ τὰς ἐνδόξους ἀνδραγαθίας του*»⁵¹.

Ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἔτι ζῶν, εἶχε τιμηθῆ μὲ τὸ Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος καὶ μὲ τὸν ἀργυρῶν Σταυρὸν τοῦ Βασιλικοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος «παρὰ τῆς Α.Μ. τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀνακτος» (ἐννοεῖται τοῦ

48. Βλ. Ἀρχεῖον Στ. Σταϊκόπουλου, ἔγγραφα ΙΕ', ΚΖ'.

49. Ὁ Διογενίδης, μετέπειτα πρωτοσύγγελος Ἀργολίδος, ἠναγκάσθη νὰ ἀπολογηθῆ στὴν Ἱ. Σύνοδο, διότι σὲ δημοσιεύματά του στὴν ἐφημερίδα «Ἀθῆνᾶ» ἠμφεσβήτησε τὴν γνησιότητα τῶν Κανόνων τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Βλέπε παραπομπές εἰς Κ. Οἰκονόμου τὸν ἕξ Οἰκονόμων, Τὰ Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα, τόμ. Β', Ἀθήνησιν 1864, σ. 328.

50. Βλέπε Ἀρχμ. Καλλινίκου Κορομπόκη, Οἱ καθολικοὶ στὸ Ναύπλιο, «Ναυπλιακὰ Ἀνάλεκτα», τόμ. Γ' (1998), σ. 200.

51. Ἀμβρ. Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Δ', Ἐν Ἀθήναις 1841, σ. 171.

᾽Οθωνος), τὸ ὁποῖον ἢ «συμβία τοῦ μακαρίτου» ἐπέστρεψε τὴν 22 Φεβρουαρίου 1835 στὸ Βασιλικὸ Φρουραρχεῖο Ναυπλίου, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ «Ἀποδεικτικόν» αὐτοῦ, σωζόμενο στὸ Ἀρχεῖο Σταϊκόπουλου (ἀριθ. ἐγγράφου Κ΄). Ὁ δὲ σύγχρονός του, Σμυρναῖος ποιητὴς Θεόδωρος Γ. Ὁρφανίδης ἀφιέρωσε στὸν Σταῖκο πέντε χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του ποίημα μὲ τίτλο: «Ἡ ἄλωσις τοῦ Φρουρίου Παλαμηδίου»⁵². Ἐκεῖ ὁ ἴδιος ποιητὴς γράφει: «Τὴν παροῦσαν ποίησιν ἐγράψαμεν κατὰ τὴν 30 Νοεμβρίου 1840, ἡμέραν ἐπέτειον τῆς ἀλώσεως τοῦ Φρουρίου Παλαμηδίου παρὰ τοῦ γενναίου Σταϊκου. Αἱ ἀναμνήσεις τῆς Ἀχιλλείου ταύτης ἀνδραγαθίας καὶ τοῦ μετὰ ταύτην οἰκτροῦ θανάτου τοῦ ἀνδραγαθήσαντος ἥρωος, ἀποθανόντος πένητος καὶ διὰ τὰς συμβάσεις πρὸς αὐτὸν ραδιούργους ἀδικίας ἡμιπαράφρονος, μᾶς ἐχορήγησαν τὴν ὕλην». Ἴδου κατωτέρω οἱ στίχοι τοῦ σύγχρονου τοῦ Σταϊκου, ποιητοῦ Θ. Ὁρφανίδη:

Ποῦ τρέχετε ὦ ἥρωες; μὲ μανιώδεις φρένας / Ὁ ποῦς σας μὴ ἔπλανήθη; / «εἰς δόξαν ἢ εἰς θάνατον» μὲ ἀπεκρίθη ἕνας / μὲ τόνον ἀπὸ χάλκινα ἀναπηδῶντα στήθη. / Τίς εἰς τὰ τεῖχη ἴσταται μὲ λάμπουσαν ρομφαίαν / μὲ ἔξαστράπτον βλέμμα / μὲ τρίχωσιν πυρρίκαυστον στήν χεῖρα μὲ σημαίαν / μὲ πρόσοψιν ἀκάθεκτον Τουρκῶν διψῶσαν αἷμα; / τίς εἶν' ὁ ἥρωος Σταῖκος! ἢ ζῶσα ἀκινδύνως / ἠρωϊκὴ ταχύτης / Εἶναι ὁ τρόμος τῶν ἐχθρῶν... ὁ ἴδιος ἐκεῖνος / ὁ εἰς τὸ Ναῦπλιον ταφεῖς παράφρων ψωμοζήτητος. / Πρὸς τί χυθέντα αἵματα, πρὸς τί ἀγῶνες τόσοι / καὶ τρόπαια ἀνδρείων; / τοὺς στρατηγούς τοῦ ἔθνους μας, τοὺς μόνους μας σωτήρας / οἱ Βαυαροὶ ὑβρίζουν / μὲ καταισχύντους φυλακὰς, μ' ἀλισσοδέτους χεῖρας / εἰς ἀλωθέντα παρ' αὐτῶν τεῖχη τοὺς φυλακίζουσιν. / Τὴν δυστυχίαν τὴν κοινήν ὁ Σταῖκος νὰ φύγη / ἢ μπόρει τάχα μόνος; / ἐπαίτης βαρυνθεὶς τὴν γῆν τὰς πτέρυγας ἀνοίγει / καὶ εἰς τὰ Ἠλύσια πετὰ νὰ ζῆση εὐδαιμόνως. / Ὡς μαυσωλεῖον του λαμπρὸν συσσωρευμένων χῶμα / κανεὶς θὰ ἀπαντήσῃ / ἄγνωστον ἔτι καὶ εἰς αὐτὸ τοῦ πατριώτου τ' ὄμμα / τοῦ θέλοντος μὲ δάκρυον θερμὸν νὰ τὸν τιμήσῃ. /...

Σήμερα ὅσο καὶ νὰ ψάξῃ ὁ συγκινημένος, ἀπὸ τὴν τραγικὴ ἀλλὰ καὶ ἠρωϊκὴ ἱστορία τοῦ Σταῖκου Σταϊκόπουλου, δὲν θὰ βρῆ τὸν τάφο του. Μετὰ μάλιστα τὴν ἀπὸ τὸ ἔτος 1852 δωρεὰ τοῦ εὐπατριῆ Μιχαὴλ Ἰατροῦ καὶ τὴν μεταφορὰ τοῦ νεκροταφείου τῆς πόλεως Ναυπλίου, ἐκεῖ ὅπου σήμερα εὐρίσκεται, πολὺ ὀλίγα ἴχνη τῶν παλαιῶν τάφων διεσώθησαν στὴν αὐλὴ τῶν Ἁγίων Πάντων, ποὺ διατηρεῖτο μέχρι τὸ 1895 ἐκτὸς ἀπὸ νεκροταφειακὸς καὶ ἐνοριακὸς ναός.

Παραμένει ὁμως ἄσβεστη ἡ μνήμη τοῦ ἠρωϊκοῦ κατορθώματός του

52. Βλ. Θεοδώρου Γ. Ὁρφανίδου, «Ὁ Τοξότης» (1840-1841), περιοδ. σύγγραμμα, ἐν Ἀθήναις, σ. 155-159.

στήν συνείδηση καὶ τὴν σκέψη τῶν Ναυπλιέων. Κάθε χρονιά, ἤδη ἀπὸ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Παλαμηδίου χρόνια γιορτάζονταν, ὅπως πληροφρορούμεθα ἀπὸ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς, ἢ ἐπέτειος τῆς ἄλωσης τοῦ Παλαμηδίου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου πρωτοκορυφαίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ὁ Δῆμος Ναυπλίου σὲ συνεργασία μετὰ τῶν ἄλλων Δημοσίων Ἀρχῶν τῆς πόλεως, τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ λοιπῶν Σωματείων, Συλλόγων καὶ τῶν Σχολείων διοργανῶνει κάθε χρονιά λαμπρὴ γιορτῆ, τιμητικὸ δὲ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα μεταφέρει τὸ πορτραῖτο τοῦ ἥρωος στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Παλαμηδίου, ὅπου ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπίσημη δοξολογία καὶ πανηγυρικὴ ὁμιλία, ἀκούγεται μὲ εὐγνώμονα αἰσθήματα καὶ περίσκεψη πατριωτικῆ, τὸ ὄνομα τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου.

Στὴν εἴσοδο τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου, μετὰ τῆς Πύλης τῆς Στεργιάς καὶ τοῦ νεοκλασσικοῦ μεγάρου τῶν Δικαστηρίων Ναυπλίου, ἐκεῖ στὴν πλατεῖα Σταΐκου Σταϊκόπουλου, ὑψώνεται ὁ καλλιμάρμαρος ἀνδριάντας του, ἔργο τοῦ γλύπτη Νικόλα, μνημεῖον αἰώνιας εὐγνωμοσύνης καὶ ὑπόμνησης. Ἐκεῖ διαβάζομε: «ΣΤΑΪΚΟΣ ΣΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 1821 - ΠΟΡΘΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΗΔΙΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗΣ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ. ΕΓΕΝΕΤΟ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΤΗΣ ΔΙΣΕΓΓΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ ΣΤΑΪΚΟΥ ΣΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΥ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑΣ ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΙΕΡΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΟΥ - ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ 1966». Καὶ στὸ βᾶθρο τοὺς ἐπόμενους στίχους τοῦ Ναυπλιώτη ποιητῆ Θεοδωράκη Κωστούρου:⁵³

*«Ἀγέραςτος κι' ἀθάνατος, πάντα κοντά μας μένεις
τοῦ Εἰκοσιένα σταυραγιτέ, τῆς Λευτεριάς πουλί.
ὦ, Πορθητῆ τοῦ πιὸ τρανοῦ κάστρου τῆς Οἰκουμένης
πού δέχτηκες στὸ μέτωπο τῆς Δόξας τὸ φιλί».*

ΜΙΑ «ΑΠΑΝΤΑΧΟΥΣΑ» ΤΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΣΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑ ΝΑΥΠΛΙΟΥ.

Μετὰ τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου Σταΐκου Σταϊκόπουλου βρέθηκε καὶ μία ἀπανταχοῦσα τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου, διαστάσεων 0,35x0,45. Εἶναι διπλωμένη σὲ πέντε παραλληλόγραμμες πτυχές, γιὰ νὰ μπαίνει «στὸν κόρφο» τοῦ φέροντος ἢ γιὰ νὰ φυλάσσεται στὴν εἰδικὴ γιὰ τὰ γράμματα-ἐπιστολὲς θήκη τῆς κασέλας, πού ἦταν τὸ οἰκογενειακὸ ἀρχειοφυλακεῖο τῆς ἐποχῆς, ὅπως συνήθιζαν τότε. Φέρει δὲ στὴν ὀπίσθια τῆς ὄψης καὶ ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ τὴν σημείωση: *«ἡ παροῦσα ἀπανταχοῦσα / εἶναι τοῦ κυ-*

53. Βλέπε, Πάνου Λιαλιάτση, Ἡ Ἀργολικὴ Λογοτεχνία 1830-1993, Ἀθήνα 1994, σσ. 155, 158. Θεοδώρου Κωστούρου, Σταϊκόπουλος, ὁ πορθητῆς, Ἀνάπλι 1983, σ. 104-105.

ρίου Νικοδήμου / πλασούνο σέρβου / έναρέτου άνδρός». Τὸ κείμενο τῆς συστατικῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, πὺ ἀπευθύνεται πρὸς πάντας («ἀπανταχοῦσα»), γραμμένο σὲ ἀπλό καλὸ χαρτί, δὲν φαίνεται ἐὰν ἔχη ὕδατογραφίες, εἶναι προστατευμένο ἀπὸ δεύτερο χονδρότερο φύλλο χάρτου, κολλημένο γιὰ προφύλαξη (δυναμάρι) στὴν ὀπίσθια λευκὴ ἐπιφάνειά του. Ἔτσι διεφυλάχθη σὲ καλὴ κατάσταση. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ ἴχνη μόλις διαφαινομένης σφραγίδος, στὴν ὁποία διακρίνουμε ἐπὶ τῆς κυκλικῆς μεγαλογράμματης ἐπιγραφῆς τὶς λέξεις: «ΑΡΓ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ» καὶ δύο τετραψηφίους ἀριθμούς.

Τὸ κείμενο τῆς ἀπανταχοῦσας αὐτῆς εἶναι σαφῶς γραμμένο σὲ καλὴ καὶ ὀρθογραφημένη γραφῆ τοῦ γνωστοῦ μας ἀπὸ πλῆθος ἐγγράφων τοῦ ᾽Αθανασίου Σολιώτη, ἐκκλησιαστικοῦ τοποτηρητοῦ Ναυπλίου καὶ ᾽Αργους, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπογράφει τελευταῖος μὲ τὴν ἔνδειξη: «Ὁ Ἐπιστάτης ᾽Αθανάσιος» δηλαδὴ ἐπιστάτης «τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων». Εἶναι ὁ γνωστός μας ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἀρχιδιάκονος τοῦ ἀποθανόντος στὴν φυλακὴ τῆς Τριπόλεως, Μητροπολίτου ᾽Αργους καὶ Ναυπλίου Γρηγορίου Καλαμαρά († 1821). Ὁ ᾽Αθανάσιος ἦταν ἀπὸ τὸ ἔτος 1811 στὸ προσκήνιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μεταξὺ Ναυπλίου καὶ ᾽Αργους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνοριῶν ᾽Αγίου Πέτρου (Τζαμωνιά), σώζονται δὲ πολλὰ ἐγγράφα του στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται ἡ δυνατὴ καὶ συνετὴ προσωπικότητά καὶ ἡ πολὺπλευρὴ δραστηριότητά του σὲ ἐποχὴ ἐμπόλεμο καὶ μεταβατικῆ⁵⁴.

Ἡ ἀπανταχοῦσα αὐτὴ ἀπευθύνεται «πρὸς πάντας τοὺς πανιερολογιωτάτους καὶ θεοφιλεστάτους συναδέλφους ἀρχιερεῖς, πανοσιολογιωτάτους καθηγουμένους, ἐλλαβεστάτους ἱερεῖς, ἐκλάμπρους αὐθέντας, εὐγενεστάτους ἀρχοντας καὶ προκοίτους, ἐντίμους πραγματευντάδες, θεοσεβεῖς ἐπιστάτας καὶ προεστοὺς παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὑπουργήματος καὶ ἀπαξιαπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς ὀρθοδόξους καὶ ἐλεήμονας χριστιανούς, τοὺς κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους».

Τόση ἦταν τότε ὅλη κι' ὅλη ἡ ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα καὶ ὁ πόλεμος τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπὸ ἐξέλιξη. Ἡ συστατικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ εἶναι ἀχρονολόγητη, ἀλλὰ ἐγράφη πρὶν ἀπὸ τὴν 26η Φεβρουαρίου 1826, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σωζόμενη τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἰδιόγραφη ἐπιστολὴ τοῦ ἱερομονάχου Νικολάου Σέρβου, πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστρια, πὺ φυλάσσεται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἀγῶνος τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ δημοσιεύεται κατωτέρω (Παράρτημα ἐγγράφων τῆς παρουσίας ἐργασίας). Ἀπὸ ὅσα ἐκεῖ βιογραφικὰ του στοιχεῖα παραθέτει ὁ Νικόδημος Σέρβος,

54. Βλέπε Γ. ᾽Αθ. Χώρα, ᾽Αθανάσιος Σολιώτης (1784 - ;1841) Ἐκκλησιαστικὸς Τοποτηρητὴς Ναυπλίου καὶ ᾽Αργους, εἰς Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου Ἀργολικῶν Σπουδῶν (ἐκδ. Ἐταιρ. Πελ. Σπουδῶν), Ἀθῆναι 1979, σσ. 67-83.

προκύπτει ὅτι ἦταν ἀγιορείτης ἱερομόναχος, ὅτι ἔφυγε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, μετὰ τὴν ἀτυχή ἐπανάσταση τοῦ Ἑμμανουὴλ Παπᾶ (Μάϊος 1821) καὶ κατέληξε⁵⁵ στὸ Ναύπλιον, χρησιμοποιώντας γιὰ κατοικία του «τὸ ἐκεῖ πλησίον σπήλαιον» τῆς Εὐαγγελιστρίας. Εἶναι τὰ λεγόμενα «λαγούμια», τὰ ὁποῖα γνωρίζουμε, ἀπὸ ἄλλες πηγές, ὅτι ἐχρησίμευσαν γιὰ κατοικία καὶ ἄλλων ἐμπειρίστατων προσφύγων στὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὰ Τουρκοκρατούμενα μέρη. Ἐκεῖ ὁ Νικόδημος Σέρβος ἀνέλαβε τὴν ἀνακαίνιση τῆς ἐκκλησίας τῆς Εὐαγγελιστρίας, στὸν ὁμώνυμο λόφο, ἀνατολικά τοῦ Ναυπλίου. Ἦταν ὁμως «γέρον γυμνός καὶ σακατεμένος εἰς τὴν μέσην», ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν νὰ τοῦ δώσῃ «ὀλίγον ψωμί τὴν ἡμέραν καὶ κανένα φόρεμα». Ὁ αὐτὸς Νικόδημος Σέρβος, καίτοι ὀλιγογράμματος ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστολή του, συντάξε καὶ πονημάτιο κατὰ τῆς βλασφημίας, μὲ ἀπάνθισμα ρητῶν ἀπὸ τὴν Καινὴ καὶ Παλαιὰ Διαθήκη, τὸ ὁποῖον μετὰ εὐαρεσκείας μνημονεύεται εἰς τὴν ἀπανταχοῦσαν τῶν ἀρχιερέων ὡς δεῖγμα «τοῦ κατὰ θεὸν ζήλου του» δεδομένου ὅτι τὸ φυλλάδιο αὐτὸ κυκλοφοροῦσε τότε σὲ ἀντίτυπα μικροῦ καὶ μεγάλου σχήματος, «διὰ νὰ διαβάζωνται εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰ δὲ μικρὰ διὰ νὰ κολλῶνται εἰς τοὺς τοίχους τῶν πλατειῶν καὶ παρὰ πάντων ἀναγινώσκονται, ἀφορῶντα ἀμφοτέρωτα πρὸς τοὺς βλασφημούντας τὸν θεόν...»⁵⁶.

Οἱ ἀνωτέρω πληροφορίες τοῦ Νικοδήμου Σέρβου ἐπαληθεύονται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, ποὺ ὑπογράφουν τὸ συστατικὸ περὶ αὐτοῦ Γράμμα (ἀπανταχοῦσα). Ἐπειδὴ ἐχῆρευε ἡ θέση τοῦ ἀποθανόντος στὶς φυλακὲς τῆς Τριπόλεως Γρηγορίου Καλαμαρᾶ, ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος κανονικοῦ Ἱεράρχου, ὑπογράφεται διὰ μείζον κῦρος ὑπὸ τοῦ τοποτηρητοῦ Ναυπλίου πρώην Τριπόλεως Διονυσίου, καὶ ὑπὸ τῶν παρεπιδημούντων⁵⁷ στὸ Ναύπλιον

55. Τότε κατέληξαν, μέσω Ὑδρας, στὸ Ναύπλιον, «φεύγοντες τὴν μανίαν τῶν Ἀγαρηνῶν» καὶ ὁ γνωστός μας Σιναΐτης Χρῦσανθος, συνεργάτης τοῦ Ἑμμ. Παπᾶ (Μάϊος 1821) στὴν ἐξέγερση τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τελικὰ διεκδικητὴς μετὰ τοῦ συναδέλφου του Σιναΐτου καὶ αὐτοῦ πρωτοσυγκέλλου Ἀμβροσίου τῆς Ἁγίας Μονῆς Ἀρείας, διεκδικουμένης ταυτοχρόνως καὶ ὑπὸ τῆς Μπουμπουλίνας καὶ βλέπε τὴν συνέχειαν εἰς Γ. Ἁθ. Χώρα, Ἡ Ἁγία Μονὴ Ἀρείας, σσ. 150-163.

56. Τέτοια πονήματα ἐκυκλοφοροῦσαν, καθὼς καὶ Ἀγιορεῖται μοναχοὶ στὴν Ἀργολίδα, ὄχι ὀλίγοι. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἐξήτησε τὸν περιορισμὸ τους στὶς Μονές καὶ τὴν ἐπιστροφή τους στὸ Ἅγιον Ὄρος. Βλέπε, διὰ τὰ μονόφυλλα, δίφυλλα καὶ φυλλάδια τοῦ ἀγῶνος στὶς «Ἑλληνικὲς Βιβλιογραφίαι» καὶ Τρ. Ε. Σκλαβενίτη, Ἡ Σχολικὴ Βιβλιοθήκη τὸ 19^ο αἰῶνα. Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Γυμνασίου Ναυπλίου (1833-1935), Ἀθήνα 1995.

57. Βλέπε, Κ. Γ. Μπόνη, Ἐκ τοῦ Μυστικοῦ Ἀρχεῖο τοῦ Ὁθωνος ἐν Μονάχῳ. Κατάλογος ἐπισκόπων, διαμενοντῶν ἐν Ἑλλάδι, μετὰ ἡ ἄνευ ἐπισκοπῆς, κατὰ τὸ ἔτος 1833, ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τόμ. ΜΓ' (1972), Ἀθήνα 1972. Πρβλ. Βασιλείου Ἀτέση, Ἐπίτομος Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1948, προλεγόμενα.

ἀρχιερέων: τοῦ Κορίνθου Κυρίλλου, τοῦ Τριπόλεως Δανιήλ, τοῦ Μενδενίτσης Διονυσίου, τοποτηρητοῦ Σαλώνων καὶ Δερβενοχωριῶν καὶ ὑπὸ τοῦ, ὅπως εἶπαμε, Ἐπιστάτου <τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων> ἀρχidiaκόνου Ἀθανασίου.

Ὁ συνιστώμενος ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἀρχιερέων («ὁ παρρησιαζόμενος τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγάπῃ ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις Νικόδημος Σέρβος») προβάλλεται «ὡς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ ζηλωτῆς εἰς τὰ Θεῖα». Ὁ Σέρβος «φθᾶσας εἰς Ναύπλιον καὶ εὗρων ἐν μονήδριον ἐρείπιον, πλησίον τοῦ Ναυπλίου κείμενον διὰ τῆς φροντιστικῆς, ἅμα ἐπιμελοῦς ἐπιστασίας του καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἀνήγειρε τοῦτο καὶ διώρισε δι' ἀσκητήριον εἰς μνήμην τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τιμώμενον, διὸ καὶ Εὐαγγελίστριαν καλούμενον... οὗτος διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην του καὶ κουμβέν καὶ νάρθηκα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καταγίνεται νὰ ἀνορθώσῃ...». Ἐπομένως τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Σέρβου πρὸς τὸν Καποδίστριαν ὅτι, «διὰ ἐλεημοσύνην τῶν χριστιανῶν ἔκτισα τὴν ἔξωθεν <τοῦ Ναυπλίου> κειμένην Ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, Εὐαγγελίστριαν καλουμένην», δὲν πρέπει νὰ ἐκληρῆθῃ κατὰ γράμμα ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνακαίνισης της, δεδομένου ὅτι ἐμφανίζεται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἐκκλησία καὶ κατὰ τὴν ἐπὶ βενετοκρατίας ἐκκλησιαστικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1696.

Τότε, ἐπὶ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τοῦ Μορέως (1697-1700), Francisco Grimani, ὑπεβλήθη πρὸς τοὺς διενεργούντας τὴν ἀπογραφὴν Βενετοῦς ἐντεταλμένοις, τὸ ἀπὸ 2 Σεπτεμβρίου 1696 ἔγγραφον τοῦ τότε ἐφημερίου τῆς Εὐαγγελιστρίας Ναυπλίου, ἱερομονάχου Ἰακώβου Βουρδούχα, τὸ ὁποῖο καὶ σώζεται μετὰ πολλῶν ἄλλων στοιχείων τῆς αὐτῆς ἀπογραφῆς στὸ Archivio di Stato di Venezia, Archivio Grimani dai Servi, busta 54/157. Ἐκεῖ διαβάζομε:

«1696 Σεπτεμβρίου 2. Ἡ ἐκκλησία τοῦ παπᾶ-Ἰακώβου Βουρδούχα ἐξ Ἀθηνῶν εἶναι ἔξω εἰς τὴν Σπηλαιῖς, ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι. Ὀνομάζεται αὐτὴ ἡ ἐκκλησία τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου. Ἐχει κελλίαν ἡ ἐκκλησία ἐδικὰ της τρία. Τὴν ἔκτισαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ τρία κελλίαν ὁ ἄνωθεν παπᾶς μετὰ νεκρέτο, ὁποῦ ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Ἀφεντία. Ἄλλα ὑποστατικά δὲν ἔχει. Ἐχει αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἐνορία: καλύβια δώδεκα, φτιασμένα εἰς τόπον αὐθεντικό καὶ κάθονται ὅλον ξένοι. Ἄνδρες Εὐριπιῶτες πανδρεμένοι καὶ ἀνύπανδροι ἕξη. Γυναῖκες Εὐριπιῶτες πανδρεμένες καὶ ἀνύπανδρες πέντε. Παιδιά τῶν Εὐριπιωτῶν ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ἔνδεκα. Εἶναι καὶ Κορφιάτης ἕνας καὶ ἡ γυνὴ του, ἔχει καὶ παιδιά τρία. Εἶναι ἄνδρες Κρητικοὶ πανδρεμένοι δύο. Εἶναι καὶ γυναῖκες Κρητικὲς πανδρεμένες καὶ ἀνύπανδρες πέντε. Παιδιά τῶν Κρητικῶν ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ἑπτὰ. Χρῆστος Γύφτος εἶναι σολδάτος μετὰ τὴν ἀρμάδα, εἶναι ἡ γυναῖκα του καὶ ἡ μάνα του. Παιδιά δὲν ἔχει. Ἰωάννης Ἀρβανίτης καὶ ἡ γυναῖκα του. Ἰακώβος ἱερομόνα-

χος Βουρδούχας καὶ ἐφημέριος τῆς ἄνωθεν <ἐκκλησίας> βεβαιώνω»⁵⁸.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς Εὐαγγελιστρίας ἦταν ἀρχικὰ ἀφιερωμένη στὴν μνήμη τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο γνωρίζομε καὶ ἀπὸ πηγές καὶ ἀπὸ τὴν σιωπηλὴ μαρτυρία τῶν σωζομένων μεγάλων δεσποτικῶν εἰκόνων, παράλληλα μὲ ἐκείνες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Προκύπτει ἀκόμη ὅτι ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη πρὸ τοῦ 1696 ἀπὸ τὸν ὑποβάλλοντα τὸ ἔγγραφο τῆς ἀπογραφῆς Ἰάκωβο Βουρδούχου, μετὰ ἀπὸ ἐπίσημη πολεοδομικὴ ἄδεια τῆς Βενετικῆς Καγκελαρίας τοῦ Ναυπλίου («τὴν ἔκτισε τὴν ἐκκλησία καὶ τὰ τρία κελλῖα ὁ ἄνωθεν παπᾶς μὲ ντεκρέτο ὁποῦ ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν ἀφεντία»). Αὐθεντία καὶ παλάτσο τοῦ Ἀφεντός (τοῦ Αὐθέντου) ἦταν ἡ ἐξουσία καὶ ὁ τόπος κατοικίας καὶ γραφείων τοῦ ἐξουσιάζοντος τὸ Ναῦπλιον αὐθέντου-φρουράρχου βενετοῦ (τοῦ *proveditor generale*).

Τὸν Ἰάκωβον Βουρδούχαν συναντοῦμε ἓνα ἀκριβῶς ἔτος πρὶν τῆς ἀπογραφῆς, δηλαδὴ στίς 22 Αὐγούστου 1695, νὰ ὑπογράφη ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀποχωροῦντος ἡγουμένου τῆς Ἁγίας Μονῆς Ἀρείας, τὸ πρωτόκολλον⁵⁹ παραδόσεως καὶ παραλαβῆς τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς αὐτῆς Μονῆς μετὰ τοῦ ἀγιοταφίτου ἱερομονάχου Δανιήλ, ὁ ὁποῖος, ὡς νέος ἡγούμενος, παρέλαβε τὴν Μονήν, πού τότε ἐξεχωρήθη στὸν Πανάγιο Τάφο. Φαίνεται ὅμως σαφῶς ὅτι ὁ Ἰάκωβος Βουρδούχας, μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἐκ τῆς Ἁγίας Μονῆς, ἐγκατεστάθη «εἰς τὴν ἐκκλησίαν στίς σπηλιαῖς, ἔξω ἀπὸ τὸ Ναῦπλιον», δηλαδὴ ὅπου σήμερα τὸ παναργολικὸ προσκύνημα τῆς Εὐαγγελιστρίας. Ἡ δὲ Ἀθηναϊκὴ καταγωγή του, ἐπιτρέπει νὰ τὸν συσχετίσουμε πρὸς τὴν γνωστὴ ἐπιφανῆ οἰκογένεια τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ πρὸς τοὺς ἐμπερίστατους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου κατέφυγαν, ὡς γνωστόν, στὴν γειτονικὴ Αἴγινα, τὸ Ναῦπλιον καὶ σὲ ἄλλα πελοποννησιακὰ μέρη⁶⁰.

Ἀποροῦμε, πάντως, πῶς ὁ ἱερομόναχος Ἰάκωβος Βουρδούχας, ἡγούμενος κατὰ τὸ προηγούμενο χρονικὸ διάστημα τῆς Ἁγίας Μονῆς Ἀρείας,

58. Βλέπε, Κωνστ. Ντόκου, Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία κατὰ τὴν περίοδον τῆς Β' Βενετοκρατίας, Byzant.-Neugriechische Jahrbücher, τόμ. XXI (1972), σσ. 64-65, ὅπου δημοσιεύεται τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο μὲ διορθωμένην τὴν στίξιν καὶ ἀνορθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὁποῖο καὶ μαρτυρεῖ γιὰ τὶς γραμματικὰς γνώσεις τοῦ Ἰακώβου Βουρδούχα. Πρβλ. *Catastico Partieclore*, φ. 19r, εἰς Ἀρχεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

59. Βλέπε, εἰς Γ. Ἀθ. Χώρα, Πελοποννησιακὰ Μετόχια τοῦ Παναγίου Τάφου, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς 25ετηρίδος τῆς Ἀρχιερατείας τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ.κ. Διοδώρου τοῦ Α', ἐν Ἱεροσολύμοις 1988, σσ. 162-163.

60. Κωνστ. Ντόκου, Ἡ μετοικεσία τῶν Ἀθηναίων στὴν Πελοπόννησο καὶ ἡ πρώτη φάση τοῦ ἐπαναπατριζομένου τους (1688-1691), περιοδ. «Μνήμων», τόμ. Γ' (1985), σσ. 96-101, 110. Βλέπε καὶ Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, Τουρκοκρατία, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 169.

δὲν γνωρίζουμε πόσα χρόνια πρωτύτερα, κατώρθωσε μὲ τὶς ὀλίγες τότε δυνατότητες καὶ συνθήκες νὰ κτίσῃ μέσα στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα τοῦ ἐνὸς ἔτους ἐκκλησία καὶ κτίριο μὲ τρία κελλία, ὅπως ὁ ἴδιος πρὸς τοὺς Βενετοὺς γραπτῶς ἀνέφερε. Διερωτώμεθα μήπως πρόκειται γιὰ *fraus ria* (εὐσεβὴ ἀπάτη). Δηλαδή μήπως γιὰ λόγους σκοπιμότητος παρουσιάσθηκε ὁ Βουρδούχας στοὺς Βενετοὺς ὡς ὁ κτίτωρ τοῦ ἐν λόγω ἐκκλησιαστικοῦ συγκροτήματος, ἴσως γιὰ νὰ ἰσχυροποιήσῃ τὴν ἐκεῖ θέση του. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι γενικῶς οἱ ἀπογραφῆς πολλὰ παρουσιάζουν ἢ καὶ πολλὰ παρασιωποῦν. Βέβαιον πάντως εἶναι ὅτι πρὶν ἀπὸ 130 χρόνια ὑπῆρχε κατὰ τὸ ἔτος τῆς βενετικῆς ἀπογραφῆς (1696) στὸν ἴδιο τόπο ἡ ἐκκλησία τῆς Εὐαγγελιστρίας, τὴν ὁποία τὸ 1826, δηλαδή μετὰ 130 χρόνια εὗρηκε ὁ Νικόδημος Σέρβος ἐρειπωμένη, τὰ δὲ κελλία τῆς ὁμοίως ἐρειπωμένα καὶ ἀκατοίκητα, ἴσως ἐπειδὴ τὰ κτίσματα αὐτὰ ἦσαν ἀπὸ εὐτελεῆ ὕλικά ἢ ἔπεσαν ἀπὸ κάποια θεομηνία. Ἦταν δὲ ὅπως, εἶδαμε, ἡ ἐνορία ἐκείνη τοῦ Ἰακώβου Βουρδούχα («*Chiesa della B(eata) V(irgine) del Vurdugha*», ὅπως ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ ἐγγράφου σημειώνεται) πολυπρόσωπη, ἐν συγκρίσει παραδείγματος χάριν μὲ τὰ δεδομένα τοῦ ἀπογραφικοῦ ἐγγράφου τῆς γειτονικῆς ἐκκλησίας «*τῶν Ἁγίων Πάντων (Chiesa Ogni Santi) ἔξω εἰς τὰ νεκροταφεῖα*» καὶ ἦταν ἀκόμη ἀντιπροσωπευτικὴ: περιλάμβανε ἐνορίτες ἐκ τῶν ξένων καὶ νεοφερμένων, ποὺ ἄλλωστε δὲν χωροῦσαν στὸν περιορισμένον χώρον, ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου (Εὐριπιῶτες, Κρητικοί, ἕνας Κορφιάτης (Κέρκυρα), ἕνας ναυτικός, ποὺ ταξίδευε καί, ἂν καλὰ ἐρμηνεύω, ἕνας Ἀρβανίτης).

Καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμε στὴν ἀπανταχοῦσα, ἐπιστημαίνομεν ὅτι δι' αὐτῆς, οἱ ἀνωτέρω ἀρχιερεῖς παρακαλοῦν τοὺς ἀποδέκτες, ποὺ προαναφέραμε, νὰ τὸν συνδράμουν οικονομικῶς: «*παρακαλεῖσθε διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ δόξαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, νὰ τὸν δεχθῆτε εὐμενῶς <τὸν Νικόδημον Σέρβον> ὡς ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ καὶ μὲ κάθε τρόπον οἰκονομήσατε ὁδηγήσατε καὶ ἐλεήσατε αὐτὸν ἐκ τε τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, ἐξ ἐνὸς δίσκου ἀφ' ἐκάστης ἐκκλησίας, ἐκ τῶν συναφίων, ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκιῶν καὶ ἐξ ἰδίων σας· ἕκαστος καθὰ δυνάμενος ἔχει καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως...*».

Φαίνεται ὅτι ἡ σύσταση αὐτὴ εὗρηκε ἀνταπόκριση, στὰ εὐσεβῆ αἰσθήματα τῶν χριστιανῶν τῆς περιοχῆς, διότι κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ ἕνα διώροφο μὲ μεγάλη πέτρινη σκάλα καὶ ἐπιβλητικὸ χαγιάτι κτίριο κελλίων καὶ ἄλλων βοηθητικῶν χώρων, ὅπως διατηρεῖται μέχρι σήμερα καὶ δεσπόζει τῆς περιοχῆς κι' ἀγναντεύει στὸν Ἀργολικὸ κόλπο καὶ ἕνα χαμηλότερο μονώροφο καὶ αὐτὸ μὲ κερανοσκεπὴ στέγη καὶ μεγάλη σὲ ὄλο τὸ μῆκος του λότηζια, τὸ ὁποῖον ὁμως κατεδαφίστηκε, γιὰ νὰ γίνῃ προσιτὸς ὁ ναὸς καὶ μὲ αὐτοκινητόδρομο, ἐνῶ μέχρι τότε ἔφθανε ὁ προσκυνητὴς μόνον ἀπὸ τὴν σωζόμενη μεγάλη πέτρινη σκάλα. Ἦσαν δὲ τὰ δύο αὐτὰ κτίρια μὲ τὸν ναὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας διατεταγμένα, κατὰ τὸ γνωστὸ σχῆμα τῶν

σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, γεγονόςὸς ποὺ δικαιώνει καὶ τὴν μεγάλη στρογγυλή σφραγίδα, ποὺ ἐπιστρέφει τὸ κείμενο τῆς ἀπανταχούσας. Ἐκεῖ σὲ κυκλικὴ ἐπιγραφή διαβάζουμε: «ΑΩΚΖ + ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΑΓΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΚΗΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ».

Ἡ χρονολογία 1827 (, αωκζ´) εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς χρονιᾶς τῶν συντόνων προσπαθειῶν τοῦ Νικοδήμου Σέρβου γιὰ ἀνακαινιστὴ τῆς ἐκκλησίας, ποὺ εἶχε κύρια θεομητορικὴ ἐορτὴ (πανηγύρι) τὴν μνήμη τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου. Τὰ κτίρια ὅπως προείπαμε τῆς Βενετικῆς ἐποχῆς εἶχαν μετὰ ἕνα καὶ πλέον αἰῶνα σαφῶς ἔρειπωθῆ, ἀφοῦ τὸ 1826 ὁ Νικόδημος Σέρβος, ἀναγκασμένος νὰ κατοικῆ στὴν παρακείμενη σπηλιά, ἐβάλλθηκε μὲ τὴν συνδρομὴ τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν ἀρχιερέων, ποὺ προαναφέραμε, νὰ συστήσῃ ἐκεῖ σκῆπη. Περὶ τοῦ ἰδίου γράφουν οἱ ἀρχιερεῖς ὅτι «φθάσας εἰς τὸ Ναύπλιον δὲν ἤλλαξε ποσῶς τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον πολιτείαν του» καὶ ὅτι ἀνήγειρε καὶ διώρθωσε τὴν Εὐαγγελίστριαν «δι' ἀσκητήριον». Καὶ ἔτσι φαίνεται ὅτι ἐλειτούργησε ἡ Εὐαγγελίστρια, ἀλλὰ ὁ Νικόδημος Σέρβος δὲν φαίνεται νὰ εἶχε συνασκητὲς καὶ διὰ νὰ τὸν γηροκομήσουν.

Ἐξ χρόνια, μετὰ τὰ ἀνωτέρω, τὴν 21η Αὐγούστου 1833 «ὁ ἱερομόναχος Νικόδημος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας, κειμένης εἰς τὸ προάστειον Ναυπλίου Πρόνοιαν, υἱοθετεῖ τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ καὶ τῆς Μαρίας συζύγου τούτου, καταγομένης ἀπὸ τὸ Ἄργος», ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2617 πρᾶξιν τοῦ Δημοσίου Μνήμωνος Ναυπλίου Χαραλάμπους Παπαδοπούλου, δημοσιευμένη στὸ παράρτημα ἐγγράφων τῆς παρουσίας ἐργασίας. Ἐκεῖ θὰ ἴδῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἀναγνώστης ἐπὶ παρουσία ποίων μαρτύρων καὶ ὑπὸ ποίας ἀμοιβαίας υποχρεώσεως καὶ ὑπὸ ποίους ὄρους ἔγινε ἡ υἱοθεσία αὐτῆ καὶ ἡ ζωὴ συνεχίζε-ται. Σήμερα ἡ Εὐαγγελίστρια Ναυπλίου εἶναι, μετὰ τὰς συνεχεῖς ἀνακαινίσεις, διευρύνσεις καὶ καλλωπισμούς τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν κελλιῶν τῆς, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, μὲ τὴν προεδρία τοῦ ρέκτου ἐφημερίου τῆς, πρωτοπρεσβυτέρου Ἡλίας Ψαρρολόγου⁶¹, γνωστοῦ καὶ γιὰ τὸ εὐρύτερο κοινωνικὸ ἔργο του καὶ τὶς πρωτοβουλίες ποὺ ἀναλαμβάνει σὲ θέματα περιβάλλοντος καὶ πολιτισμοῦ, μεγάλο θεομητορικὸ προσκύνημα τῆς Ἀργοναυπλίας. Καὶ εἶναι ἀκόμη ἡ Εὐαγγελίστρια ὄρατὴ ἀπὸ μακρὰ, ἰδιαιτέρως τὸ βράδυ, ὅταν φωτίζεται τὸ κατάλευκο σὲ πολλὰ ἀνωφερῆ ἐπίπεδα, ἀνάλογα μὲ τὴν κλίση τοῦ λόφου, ἐπιβλητικὸ τῆς συγκρότημα νησιώτικης ἀρχιτεκτονικῆς, εἶναι σύμβολο ἱερῆς μνήμης καὶ ψυχικῆς ἀνατάσεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘ. ΧΩΡΑΣ

61. Παράβαλε, πρωτοπρεσβυτέρου Ἡλίας Ψαρρολόγου-Ψαρρᾶ, Ὁ Ἱερὸς Ναὸς Εὐαγγελιστρίας Ναυπλίου. Τὰ ἐξωκλήσια Κατακεκρυμμένης καὶ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Κρασοκτίστου Καραθώνας, Ναύπλιον, Μάρτιος 1998.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΣΤΑΪΚΟΥ ΣΤΑΪΚΟΠΟΥΛΟΥ

Α

Συμφωνητικὸν («Πατρικὴ καὶ ἀδελφικὴ συμφωνία» τῶν Σταϊκοπουλαίων)

Περίληψις: Συμφωνητικὸν μεταξύ τοῦ Παναγιωτάκη Σταϊκόπουλου καὶ τῶν υἱῶν του Ἰθανασίου, Κωνσταντίνου καὶ Σταΐκου, στὴν Ζάτουνα τὴν 12 Ἰουνίου 1808, σωζόμενο σὲ ἀνεπικύρωτο ἀντίγραφο, περὶ τῶν ὄρων τῆς μεταξύ τους οἰκονομικῆς συνεργασίας μὲ βάση τὸ κεφάλαιον 6.500 γροσίων, προερχόμενον ἀπὸ δάνειο τοῦ Ἰθανασίου «καὶ εἶχε καὶ πράγμα ἀγορασμένον». Προφανῶς ἐπρόκειτο γιὰ ἐμπόριο δερμάτων καὶ ἰσως καὶ οἰκογενειακὴ βιοτεχνία βυρσοδεψίας. Συνεφώνησαν νὰ δουλέψουν ἀπὸ κοινοῦ διὰ νὰ βγάλουν τὸ χρέος τους καὶ ὅσα περισέψουν, νὰ μοιράζωνται ἕξ ἴσου. Κρατοῦσαν καὶ δευτέρι, ὑπογραφόμενο ἀπ' ὄλους «στὴν μέσα ὄψη». Ἐξαιροῦνται τῆς κοινοπραξίας τὰ προικῶα τοῦ Ἰθανασίου. Τὸ ἴδιο θὰ ἐγένετο σὲ περίπτωση γάμου τῶν Κωνσταντῆ καὶ Σταΐκου. Ὅφειλαν νὰ παντρεύουν τὴν ἀδελφὴ τους Ἑλένη. Προέβλεψαν καὶ περὶ τῆς ἐνδεχομένης μελλοντικῆς «χωρισίας».

1808 Ἰουνίου 12 Ζάτουνα διὰ τοῦ παρόντος μας γράμματος φανερόνομεν ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι ἐγὼ ὁ Παναγιωτάκης σταϊκόπουλος ὁμοῦ καὶ τὰ παιδιά μου ἰθανάσιος - κωνσταντῆς καὶ σταΐκος, ὅτι τὴν σήμερον μὲ καλὴν μας γνώμην καὶ θέλῃσιν κάνομε συμφωνίαν καὶ ἐγινοίκαμε τὸ ἓνα μας παταίρας καὶ παιδιὰ διὰ νὰ δουλέψωμεν ὅλοι μας κοινὸς εἰς τὸ σπῆτι μας συμφόνος ὁμογνομος καὶ ἐπιμελιθούμαι, διὰ νὰ δουλέψωμεν κατ'ἀλειθιαν καὶ ἐπειδὴ ὁ θανάσις νὰ ἔχη μπόρτζη ἐπειδὴ καὶ ἔχη πράγμα ἀγορασμένον καὶ εἶναι τὸ μπόρτζι του ἕως γρόσια χίλια ἕξ καὶ πεντακόσια λέγω -6.500- διὰ τὸ ὅποῖον μπόρτζι μας ἐπαράστισεν πράγμα ὅς το δευτέρι μας ὅπου εἶναι ὑπογεγραμμένον ἀπὸ ἡμᾶς ὄλους ἢ μέσα ὄψη περισσότερον 8 χρόνια νὰ μὴν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ λιποὶ νὰ ἀποκρονόμεθα εἰς τὰ περισσότερα. -Περιπλέον φανερόνομεν, ὅτι τὰ χωράφια τῆς τρεστενὸς τὰ ἔχει ἀπάρτι του διὰ τὸ πρικίον τῆς γυναικὸς του καὶ ἡμεῖς ἢ λιποὶ δὲν ἔχομεν νὰ κάμομεν ἀπὸ αὐτὰ - πρὸς τούτοις λέγομεν ὅτι τὸ χωράφι εἰς τὰ μετριτζιά νὰ εἶναι τοῦ κωνσταντῆ καὶ σταΐκου, ἐπιδὴ ἔβαλαν κάτω εἰς τὸ σπῆτι γρόσια τριακόσια λέγω -...300- καὶ ὁ θανάσις νὰ μὴν ἔχει νὰ κάμη ἀπὸ αὐτῶ. καὶ ὅταν ἤθελε δόση ὁ Θεὸς καὶ ὑπανδρεφθοῦν ὁ κωνσταντῆς καὶ ὁ σταΐκος νάκη καὶ μούλκη ἀν πάρον πρικίον τους μέσα νὰ εβρισκόνται εἰς τὸ σπῆτι τὸ φροῦτο τους. καθὸς καὶ ὁ θανάσις βάζη τὰ χωράφια τῆς στρετ... ὄλοι καὶ αὐτοὶ ἤθελε τὰ τραβίξουν ἀπάρτη τους νὰ ἔχη τὴν ἀδιαν καὶ ὁ θανάσις νὰ τραβᾷ τῶν χωραφίων ἀπάρτη του τὸ τρίτον καὶ οὕτω συμφωνία ἐκάμαμεν, πρὸς τούτοις εἴμεθα εἰς χρέος ὅτι νὰ ὑπανδρέψωμεν τὴν ἀδελφὴν μας Ἑλένην ἀπὸ μέσα τὸ σπῆτι μας καὶ οὗτος μὲ γνώμην μας ἐκάμαμεν τὴν αὐτὴν πατρικὴν καὶ ἀδελφικὴν συμφωνίαν καὶ ἐβάλαμεν ὅλην μας τὴν οὐσίαν νὰ δουλέψωμε θεοφοβούμενα ἀγαπημένα εἰρηνικὰ χωρὶς καμίαν ξεσινέριση νὰ ἐβγάλωμε τὸ χρέος μας καὶ ἢ τι ἤθελε μᾶς μείνη εἰς καιρὸν χωρισίας νὰ μοιράζομεν ἕξ ἴσου, ὄλοι μας κοινήτὰ καὶ ἀκήνιτα -καὶ οὕτως ἐγένεν τὸ παρὸν διὰ ἐνδειξιν ἀληθείας βεβαιωμένον ἰδιοχειρόν μας.

Παναγιωτάκης σταϊκόπουλος στέργη ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ παναγιώτου ἱερέως πρωτοπαπᾶ. Θανάσις σταϊκόπουλος στέργω. κωνσταντῆς σταϊκόπουλος στέργω. σταΐκος σταϊκόπουλος στέργω. μάρτυρες παναγιώτης ἱερεὺς καὶ πρωτοπαπᾶς, παῦλος ἱερεὺς, παναγιωτάκης ἠλιόπουλος, νικόλας Μπέριος, Νικόλαος Δεληγιαννόπουλος.

B'

Περίληψις: Βεβαιωτικὸν τοῦ Σταΐκου Σταΐκόπουλου σὲ πρωτότυπο καὶ ἐπίσημο ἀντίγραφο, τῆς 14 Φεβρουαρίου 1818 στὴν Ζάτουνα, ὅτι ἀποχωρεῖ τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας, πού εἶχε μὲ τὰ ἀδελφία του Ἀθανάσιο καὶ Κωσταντῆ. Τὸ τέταρτο μέλος τῆς κοινοπραξίας, ὁ πατέρας του, εἶχε προφανῶς ἀποθάνει. Γίνεται λόγος περὶ διαθήκης του. Τοὺς πωλεῖ ὅλα τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα πράγματα του, ἐκ κληρονομίας πατρικῆς καὶ μητρικῆς ἢ καὶ ἔξ ἀγορῶν. Πρὸς ἀποζημιώσιν του ἐκράτησε ὁ Σταΐκος τὸ μέρος πού τοῦ ἀναλογοῦσε τοῦ δανείου καὶ ἔλαβε καὶ τριακόσια γρόσια ἀπὸ τὰ ἀδελφία του, τὰ ὅποια ὤφειλαν νὰ ἐξοφλήσουν τὶς ὁμολογίες πού καὶ τὰ τρία ἀδελφία χρεωστοῦσαν, πλὴν μᾶς εἰς Λιβόρνο. Λαμβάνεται πρόνοια γιὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ Ἱεροδικεῖο (κατῆς, σπαήδες-χοτζέτι-ταπί).

Στοιχ. Α'

διὰ τοῦ παρόντος γράματος φανερόν καὶ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ κάτοθεν γεγραμμένος σταΐκος σταϊκόπουλος ὅτι με ἠδῖαν μου γνώμην καὶ θέλησιν τὴν σήμερον ἄφισα εἰς τὰ ἀδελφία μου εἰς τὸν ἀθανάσιον καὶ κωνσταντὶ σταϊκόπουλα τὸ μερίδιον μου τὸ πρᾶγμα σπίτια ἀργαστήρια ἀμπέλια τὸν μίλω ἀπὸ χωράφι ἀπὸ ζοντανὰ ἀπὸ χοντρικὰ καὶ λιανικὰ ζῶα ἀπὸ ἀνάχρικο τοῦ ὀσπητίου καὶ πάπικὸ κηνητο καὶ ἀκίνητο ἀπὸ πατριακὸν καὶ μητρικὸν καὶ ἀγορασμένα ὄθεν ἂν εἶχαμεν τόσον ἀμπέλια ὄσον καὶ χωράφια καὶ σικαμνόμουργες καὶ ἀλονοκάλιβο τὸ γιρέβι τὸ μερίδιον μου τόσον καὶ ἀπὸ τὸ μερίδιον μου τὰ μηντριτζιά ὅπου ὀρίζωμαι οἱ δύο με τὸν κωνσταντὶ ἔξον ἀπὸ τὸ πρᾶγμα τῆς ἀδελφῆς μας ὅπου τῆς ἔχη ὁ πατέρας μας ἀφιμένο κατὰ τὴν διαθήκην του τὸ δὲ ἀπολιφθέν πρᾶγμα ὡς γράφεται ἄνωθεν, τὸ ἐπούλιστα τῶν ἀδελφιών μου πρᾶσι τελεία νὰ εἶναι οἱ ἠδῖοι καὶ καθολικοὶ νικοκηρέοι ὅπου αὐτοὶ τόσον καὶ οἱ κληρονόμοι τοὺς νὰ τὸ κάνουν ἠτη θέλουν καὶ βούλονται διὰ δὲ ἐγὼ μένο ξένος καὶ ἀπόξενος, τόσον ἐγὼ τόσον καὶ οἱ κληρονόμοι μου διὰ δὲ τὴν πληρομὴν τοῦ αὐτοῦ μεριδίου ἐκράτησα τὸ μπόρτζι ὅπου χρεοστάμαι τοῦ κάθε ἑνὸς με ὁμολογίες τόσον καί... ὁμολογίες τόσον καὶ μία συντροφία ὅπου εἶχαμαι με τὸν κῆρ Θεοδωράκη παπαγιανόπουλω τόσον καὶ βερσεσεγῆδια ὄθεν μας χρεοστάμαι μέσα καὶ ὄξω τὸ ὁμοίως καὶ ὄτινος ἄλονόν χρεοστάμαι ὑ πολὶ ἢ ὀλίγω να εἶναι εἰς βάρος τὸν ἀδελφιόν μου ἀθανάσι καὶ κωνσταντὶ καὶ νὰ ἀποκρένονται ἔξον ἀπὸ μία ὁμολογία ὅπου εἶναι εἰς λιβόρνο τοῦ λάμπρου λάζαρι ὃ ὅποια εἶναι ἄδικη χωρὶς νὰ λάβω τίποτις καὶ μινέσκει εἰς τοὺς τρεῖς ἀπάνω νὰν τὴν ξεμπερδεύουνε καὶ ὄποιος ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς ἤθελε γεραματισθῆ ἀπὸ τὴν ὄποιαν ὁμολογίαν νὰ ἀποκρένομασται καὶ οἱ τρεῖς το μέρος τοὺς ὃδὲ ἀπὸ τὸ ἐπίλιπο μπόρτζι δὲν ἔχο νὰ δόσο ἐγὼ ὁ σταΐκος παρὰ. τὸ ὄποιο μινέσκει εἰς τοὺς ἀδελφούς μου εἰς τὸν ἀθανάσι καὶ κωνσταντὶ σι ἐτζι ἐμείναμεν εὐχαριστημένοι εἰς τὰ τρία ἀδελφία καὶ ἐκάμαμε κάβλη διὰ δὲ ἀδελφικῆ ἀγάπη καὶ διὰ τελία ξεπληρωμοῖ ἔλαβα καὶ μετρητὰ γρόσια τριακόσια λέγω «300» διὰ τελία ξεπληρωμῆ ἀκόμοι διὰ καλίστη σιγουριτὰ βάζω καὶ βεκίλη μου τὸν χριστόδουλω κλαδιὰ καὶ μάρτυρες, τὸν Νικόλι μπερδεσόπουλω καὶ παναγιωτι Τζαγκαρόπουλω διὰ νὰ μιλησουν τὸν κατη-ἐφέντη νὰ τοὺς δοσι χοντζέτι σὲ ὄσα κάνει χρῆια ὡσάν καὶ τὸν σπαῖδων διὰ νὰ τοὺς δοσι ταπί καὶ οὗτος ἐγίνε τὸ παρὸν καὶ ἐδόθη εἰς χιρας τοὺς διὰ νὰ ἔχουν τὸ κίρος καὶ τὴν ὕσχην ἐν παντὶ κριτηρίω ἐν τοπο δικεοσίνης ἐμπρόσθεν σὲ καλοὺς μαρτύρους καὶ μοῦ δίνου ἀκόμοι ἕνα γράμμα ξεοφλιτικὸ εἰς χήρα μου δια καλὴν μου σιγουριτὰ διὰ τὸ μπόρτζι ὅπου ἐμνη ἀπάνω τοὺς ὅπου νὰ μνη ἔχι νὰ με διασίσι εἰς παρὰ μίκρον κανέννας τόσον ἀπὸ πολὶ τόσον ἀπολίγω ἔξον ἀπὸ τὴν ὁμολογία τοῦ λάμπρου λαζαρι ὄπηος ἀδελφός ἤθελε γεραματισθῆ να εἶνε εἰς βάρος καὶ τὸν τριονόν καὶ ἂν ἤθελε με πιράξι κανεῖς ἀπὸ τοὺς

ἄλους νὰ ἔχη ἀποπιάνεται ἀπὸ τὸ πράγμα τὸ μερίδιον μου καὶ νὰ πλερόνι τὸ μερίδιον μου τὸ μπόρτζι, ἢ δὲ νὰ ἤθελε πωλιθὶ τὸ πράγμα τὸ ἀνταμικὸ ὅπου ἔχομαι νὰ ἔχουν νὰ μὲ ἀποκρένουνται τὰ ἰδιά μου τὰ ἀδέλφια καὶ οὕτως ἐγινε τὸ παρὸν καὶ ἔδοθι εἰς χίραστους διὰ καλλί τους σιγουριτὰ ἐμπροσθεν σὲ καλοὺς μαρτύρους διὰ νὰ ἔχη τὸ κίρος καὶ τὴν ἡσχὺν ἐν παντὶ κριτηρίῳ ἐντόπο δικεοσίνις καὶ οὗτος ὑπογράφο ἴδιον χεῖρας μου: 1818 φλεβαρίου 14: Ζάτουνα

σταΐκος σταϊκόπουλος βεβεονο οσανοθεν, Νικόλης θεοδωρακόπουλος μαρτυρο, Παναγιότης Τζανακρόπουλος μαρατηρο, λινάρδος λιναρδόπουλος μαρτιρό, Θεοδωράκης παπαγιαννόπουλος) μαρτυς.

Ἰσον ἀπαράλλακτον τῷ κατ' ἐμὲ παρουσιασθέντι πρωτοτύπῳ

Ἐν Ἄρχει τῇ 17 Αὐγούστου 1831

Σταΐκος Σταϊκόπουλος

T.Σ.

Ἀπαράλλακτον τῷ κατ' αὐτὸν πρωτοτύπῳ

Πρωτόκλητον Δικαστήριον ὁ ὑπογραμματεὺς τοῦ Πρωτοκλήτου Ἄργους κ.τ.λ.
Ἄργους καὶ Ναυπλίου (1830) Χρῆστος Σ. Ἀντωνόπουλος

Γ'

Περίληψις: Συμφωνητικὸν πρωτότυπον μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Σταϊκοπούλου, ὑπογραφόμενον ὑπὸ τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἀναφερομένων μαρτύρων στὴν Ζάτουνα, 14 Φεβρουαρίου 1818. Φαίνεται ἡ ἐκτεταμένη, γιὰ τὴν ἐποχὴ, οἰκονομικὴ τους δραστηριότητα: («συντροφία») τοῦ Ἄθανάση Σταϊκόπουλου μὲ τὸν κύριον Θεοδωράκην Παπαγιαννόπουλον εἰς Πάτραν καὶ δοσοληψίες-λογαριασμοὶ εἰς Ζάκυνθον, Κεφαλλονιά, Ρούμελι, παραγωγή «ἀφημένη» (ἀποθηκρευμένη) καὶ διακίνηση τῆς μὲ καράβι «δπου ὀρίζομαι στοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ Γαλαξειδιώτῃ στοῦ Κενούργιου...». Εἶχαν καὶ πρόβατα στοῦ κοπάδι τοῦ κουμπάρου του Βασίλη Μαρᾶκη. Ὅλων αὐτῶν δέχονται μὲ τὸ παρὸν συμφωνητικὸν τὰ ἀδέλφια Κωνσταντῆ καὶ Σταΐκος, ἡ διαχείριση καὶ εὐθὺν νὰ βαρύνη τὸν μεγαλύτερον ἀδελφὸν τους Θανάση, ποῦ ἦταν σαφῶς ὁ οἰκονομικὸς ἐγγέφαλος τῆς οἰκογενείας τῶν Σταϊκοπουλαίων καὶ ὁ ἴδιος «τὰ ἐπῆρε εἰς βάρος του νὰ πληρώνη τὰ ὅσα χρεωστοῦνται ἢ παραπάνω ἢ παρακάτω· νὰ εἶναι εἰς βάρος του πάντα πληρωσῶν...». Γίνεται εἰδικὴ συμφωνία νὰ μοιράζωνται μεταξὺ τους τὰ τρία ἀδέλφια τὰ ποσὰ τῶν ὁμολογιῶν. Ὁ Θανάσης ἔλαβε «διὰ τελείαν ἐξόφλησιν καὶ πληρωμῆν» ἀπὸ τὰ ἀδέλφια του «γρόσια ἑκατὸν πενήντα (150)» καὶ τὴν ὑποχρέωσιν σὲ περίπτωσιν μελλοντικῆς ἀπαιτήσεως ὑπὸ τρίτων: «τοὺς ἀποκρένομαι ἐγὼ ὁ Θανάσης μὲ τὰ παρὸν καὶ μέλλον».

Στοιχ. Β'

Διὰ τοῦ παρόντος γράματος φανερόνομαι ἡμῖς τὰ τρία ἀδέλφια Ἄθανάση καὶ Κωνσταντῆ καὶ σταΐκο σταϊκόπουλο ὅτι τὴν σήμερον μὲ ἡδία μας γνόμιν καὶ θέλιμον ἀπόφασίσασαι σινφόνος καὶ τὰ τρία μέρη ὅτι μετὰ νὰ ἦταν ὁ ἀδελφός μας ὁ Θανάσης εἰς τὴν Πάτρα καὶ ἴχαμαί μίαν συντροφίαν μὲ κύριον Θεοδωράκην Παπαγιαννόπουλο καὶ μετὰ νὰ μιν ἐξέκοψε τοὺς λογαριασμοὺς του ἀπὸ Πάτρα ἕως τὴν ἡμέραν ὅπου εἶχε νὰ πάρη καὶ νὰ δόσι ἐμῆναμαί καὶ ὅ τρις ευχαριστημένοι καὶ ἐπῆρε το βάρος ὁ ἀδελφός μας Ἄθανάσης ἀπάνου του ὅθεν χρεοστάμαί τόσον με ὁμολογίεις ὡσάν καὶ χωρὶς ὁμολογίεις μέσα εἰς Πάτρα καὶ Ζάκυνθο καὶ εἰς κεφαλονιά καὶ ρούμελι τόσον καὶ ὅτι λογαριασμόν ἦναι διὰ διὰ τῆς πάτρας τὸν μὲν τὰς νὰν τα ἀποκρένεται ὁ ἀδελφός μας ὁ Θανάσης καὶ ὅτι τὸν χρεωστοῦν μέσα εἰς πάτρα τόσον καὶ ἐξω ἀπὸ πάτρα καὶ ὁ πράγμα ποῦ ἔχι ἀφησμένο ὡσάν καὶ τὸ καράβι ὅπου ὀρίζωμαι στον καπετὰν Κωνσταντῆ νεντουσῆ γαλαξειδιώτῃ στοῦ Κενούργιου τόσα καὶ πρόβατα ὅπου ἔχο-

μαι εἰς τὸν παναγιώτη τὸν κουμπάρο του βασίλη μαράκη νὰ ἦναι ἐδικὰ του δλα ος φανερόνομαι πάρισμο καὶ δόσιμο ὅ πολὰ ἰ ολίγα μετὰ νὰ ἐπίρε τὸ βάρος νὰ πλιρόσι τὰ οσα χρεοστούνται ὑπεράνο ὕπαρα κατο νὰ ἦναι εἰς βάροστον νὰν τα πλιρόνη ὅτι ἐτῆ ἐμίναμεν εὐχαριστιμένοι καὶ τὰ τρία μέρη μόνον μίαν ὁμολογία τοῦ ἀθανάσι μάντζαρι ἀπορούμελη καὶ τὴν ἔχι εἰς τὸν ζαφιράκη παλελογόπουλο καὶ μετὰ νὰ ἔχομαι ναλαβένομαι ἀπὸ τὸν ἥδιον ζαφιράκη παλελογόπουλο νὰφίνομαι εἰς βάρος τὸν ἀθανάσι και κοσταντί νὰν τὰ ἀποκρένονται τόσον καὶ ἂν ἤθελε πάρουν ἀπὸ τὸν ἥδιον παλελογόπουλον νὰν τα μοιράζουν ἢ δίω ὡ πολλὰ ὡ ολίγα ἢ ὅπια ὁμολογία ἦνε ἀνικτὶ διὰ τρακόσια γρόσια ἀκόμη ἐξὸν ἀπὸ ἄλλη μία ὁμολογία του λάμπρου λάζαρι εἰς λιβόρνο ἢ ὅποια με τὸ νὰ εἶναι ἀδικη χορὶς νὰ λάβομαι τίποτα ἀπὸ τὴν ὅπιαν ὅποίως ἤθελε γγεραματισθὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς νὰ ἔχομαι νὰ ἀποκρενόμασαι καθενὸς τὸ ἀναλογό του ὅ πολὰ ἢ ολίγα ὅσὰν καὶ ἀπὸ τοῦ καπετὰν γεωργι κοσταντινόπουλου μινέσκει καὶ αὐτοὶ εἰς βάρος τὸν τριὸν ἀκόμη τοῦ δίνομαι ἐμεῖς τὰ δύω ἀδελφια κοσταντὶς καὶ στάϊκος διὰ τελίαν ἐξόφλησιν καὶ πλερομὴν γρόσια ἑκατὸν πενήντα νούμερο: 150: καὶ ὅ πάρι ὁ ἀδελφός μας ὁ θανάσις ἢ χάσι νὰ ἦναι εἰς βάρος του καὶ ἐμῖς τὰ δύω ἀδελφὶ κοσταντὶς καὶ Στάϊκος νὰ μὴν ἔχομεν νὰ δυνομαι ὅυτε παρὰ καὶ ἂν ὅθελε τὰ πιράξι τὰ ἀδελφια μου κανὶς διὰ τὸν ἀνοθεν μὲν τας ὡς φανερόνομαι καὶ τοὺς ζιμίσι εἰς παραμικρὸν νὰ ἔχει εἰς χρῆμας τὰς ἀποκρένομε ἐγὼ ἀθανάσις σταϊκόπουλος με τὰ παρὸν καὶ μέλον καὶ οὔτος ἐγίναν τρία παρόμοια ξοφλιτικά διὰ νὰ βασιτὶ ὁ κάθε εἰς τὸ ἕνα. διὰ καλί του σιγουριτὰ καὶ ὑπόδιξιν ἐμπροσθεν τὸν ἐβρεθέντον μαρτίρων διὰ νὰ ἔχει τὸ κίρος καὶ τὴν ἡσχὴν ἐν παντί κριτιρίω ἐν τόπο δικεοσίνης καὶ οὔτος ὑπογράφομαι ἥδιον χείρος

1818: Φλεβαρίου 14: Ζάτουνα

ἀθανάσις σταηκοπουλος στεργο τανοθεν, κοσταντης σταηκοπουλος στεργο τανοθεν, σταικος σταικοπουλος στεργο τανοθεν, Νικόλης θωδορακόπουλος μαρτιρό, παναγιώτης Τζανακαροπουλος μαρτηρο, λιναρδος λιναροδοπουλος μαρτιρό, θεοδωράκης παπαγιαννοπουλος) μάρτυς.

Δ'

Περίληψις: Λεπτομερὴς καταγραφή τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων, περιουσιακῶν στοιχείων, «ὁμοίως καὶ τὰ ζωντανά», ποὺ εἶχαν ὁ Κωνσταντὶς καὶ Στάϊκος Σταϊκόπουλος στὴν Ζάτουνα, Ἀράχωβα, Ἁγία Παρασκευή, στοῦ Κοματὰ καὶ Βάρδουβα καὶ «τὸ ὅσον πράγμα εἶχαν ἀμοίραγο» μὲ τὸν ἀδελφὸ τους Θανάση. Ἐπιτάσσεται μακρὸς κατάλογος τῶν λογαριασμῶν τους σὲ γρόσια.

1818: μαρτίου 4: Ζάτουνα ἰδου φανερόνομαι το ὅσον πρα(μα) ευρίσκειται του κοσταντί καὶ στάϊκου κινιτὸ καὶ ἀκίνιτο ὁμοίως καὶ ζωντανὰ ὡς κάτωθεν φανερόνονται τὸ κάθε ἕνα κατὰ ὄνομα. τὰ κενούργια σπῆτια τὰ κάτω με τὸν κάτω κητὸ με ὅσες μουριές ἔχη καθὸς τὸ μπουλέτι του διαλαμβάνει ὁμοίως καὶ ἡ μηρασιά μας. τα ἄλονὸ κάλιβο στὴν ἀράχοβα με τὴν περιοχὴν του, τὸ περιβόλι τὸ πατρικὸν μας στὴν ἀράχοβα με ὅσες μουριές ἔχει μέσα. τὸ χοράφι στὰ δέντρα με τὰ στενόχουνα. τὸ χοράφι στο ποτιστικὸ ἀπὸ κάτω ὅπου ἔχομαι ἀπὸ τὸν ἀνθρώπουλον ἀγορασμένο. τὸ χοράφι στὴν ἁγία παρασκευὴ με δίω λέφκα. τὸ χοράφι στοῦ κοματὰ πατρικὸ μας χοράφι στοῦ βάρδουβα. ἀμπέλι τόπο ὅπου ἔχομαι ἀπασιμάκι ἀγορασμένο. τὸν μύλο ὅπου ἔχομαι ἀπὸ κάτω στοῦ χορὶ χιμονιάτικον με τὸν τόπον του. δύω βαγένια φτασμένα καὶ ἕνα δόγες. ἕνα ντουφέκι. μία πιστόλα με ἀσημένια φουρλαμένα καὶ μία

σκέτα. ἓνα καντάρι βαζινὲ μεγάλο. μία ζιγαριά μὲ τὰ δρόμια τῆς. τέσσαρα κίλια με-
γαλα καὶ ἓνα μικρὸ ἔξι η ναμάνες ὅπου ὀρίζομαι μεσα το χωρίω, τὰ γίδια ὅπου ἔχο-
μαι στοῦ κάλκαναν δέκα ἐνία. ὁ κάδες κινανίνα. μία παλάντζα. ἓνα ρολόγι μαλαμα-
τένιο, ἓναν ντάγκερι μεγάλον ἓναν ηητζάντα ἓνα κιλίμι μία ἀντρεμίδα ἦηκοσι σπιρία
μαργαριτάρι του πέξον ψυλῶ, ἓνα σαγάνι ἓνα τζεκούρι μία ἀξίνα ἓνα φτιάρι σιδε-
ρένω, μία ζιγὴ σίδερα, μία φόρα ἓναν σοφρὰ χαλκοματένιον. τὸ αλογο ἀκομη φανε-
ρόνομαι το ὅσον πράγμα ἔχομαι ἀμίραγο μὲ τον ἀδελφόν μας θανάση τὸ μισὸ νὰ
λάβομαι ἕμις ἢ διο καὶ τὸ μισὸ τοῦ ἀδελφού μας ἀθανάσι ἢ στείλη τὸ μεριδίον μας
ὅπου ὀρίζομαι ταμπέλι στοῦ μάγκου τὸν σπιτότοπον στοῦ μπρούσκου με τὸν κίπον
του καὶ ὅσες μουρίες ἔχι τα γελάδια ὅπου εἶναι στοὺς δύο σέμπρους καθὸς ὃ μιρα-
σια τα φανερόνι τὰ ὅσα ἔχουν μαζί τὸ αὐτὸ πράγμα ὡς φανερόνομαι μᾶς βρῖσκεται
εἰς τὴν σήμερον τὸ ὁποῖον πράγμα τὸ ἀφίνο εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὸν κοσταντί ἀμί-
ραγο νὰν τὸ ἐπιτιρῆ καὶ νὰ ἔχη τὴν ἀδια νὰ πουλῆ ὅτι πράγμα θορὶ εὐλογο μαζί μὲ
τὸν βεκίλη μου, ὅπου ἀφίνο διὰ νὰ δίδη εἰς τὸ χρέος μας, ὅς ἀντικρη φαίνεται καὶ
νὰ βασιτὶ λογαριασμὸν παστρικὸν τὰ ὅσα πέρνι καὶ δίνι ὅς διαλαμβάνουν καὶ τα σι-
ντροφικά μας γράμματα καὶ ὅτι ἤθελε δόσι καὶ πάρι νὰ ροτάϊ καὶ τὸν βεκίλη μου
διὰ νὰ πιγένοιν σινφόνος καὶ ἐτζι νὰ ἀκολουθοῦν ἢ δὲ καὶ κάνει παρορδινίαν νὰ
ἦνε διὰ λογαριασμὸν του ἢ ζιμία ἢ διάφορον καὶ οὔτως ἐκάνημι διὸ παρόμια νὰ
βασιτὶ ὁ καθὶς τὸ ἓνα διὰ ἐνδιξιν καὶ ἀσφάλιαν καὶ οὔτως ὑπογράφομαι ὑποκάτοθεν
ἡδῖον χιρός μας. ἀκόμη μία κασέλα πράσινη τῆς σμύρνης καὶ μία λαδοφοτῆ.

Ἰδοῦ φανερόνομαι τὰ φανερόνομαι ὑποκάτοθεν κατὰ ὄνομα ἐνὸς ὑπεράνου
δόσομαι ὃ παρακάτο διὰ λογαριασμὸν μας καὶ ὅτινος ἤθελε δόσι νὰ ὑπόδειξην ἀπὸ
τὸν κάθε ἓναν ὅτι ἤθελε

τοῦ κῆρ Θεωδωράκη Παπαγιαννόπουλου	χιλιάδες 5.000
τοῦ Κόστα μεξιλήντζι	» 587,20
τοῦ Φούκα	» 0260
τῆς Ζουρτζάνας Χουστάκενας	» 0158
τοῦ κῆρ γεώργη ἠοάνου	» 0100
	» 6.105,20
τοῦ ἴδιου ἀδελφού μας κοσταντί	» 0140
τῆς τζακαλίνας	» 0200
τῆς λαγκαδιανῆς ποτρενας	» 0300
τοῦ ἀποστόλη ἀσιμακόπουλου	» 0046
τοῦ καπετὰν κυριακούλη	» 0020
	» 6.814,20
τοῦ κοσταντί μπεγλόπουλου	» 0006
τῆς κινινοῦς	» 0006
τῆς καρίδενας	» 0011
τοῦ κῆρ εὐθύμου παπαδόπουλου	» 0057
τοῦ κουστογιανι καρίτενα	» 0048,06
τοῦ γεωργάκη κόκορι	» 0051,20
τον νικολέον	» 0036
	» 7.030,06

τοῦ μαστρογιώργη λαγάνη	»	0005
τοῦ σαραζόπλανα	»	0025
τῆς κουμπάρασμας	»	0008,20
τοῦ κοντονικόλη χρησηκου	»	0015
τῆς μπερδεσονίφης	»	0024
τοῦ πατζιλαγάνι	»	0013
	»	<u>7.120,26</u>
τοῦ νικόλη δημίτρουλα	»	0030
τοῦ νικολοῦ σαράκη	»	0050
τοῦ γιωργάκη σαράκη	»	0012
τοῦ γινεκαδέλφου μου νικόλη	»	0004
τοῦ σαόλιου	»	0420
τοῦ ἀδελφοῦ μας θανάσι	»	0150
	»	<u>7.786,26</u>
ἀκόμη δάνια ἀπὸ τον ἀδελφόν μας θανάση	»	0100
χιλιάδας ἐφτά καὶ ὀκτακοσι ὀγδοήκοντα ἔξη		
καὶ παράδες ἦκοσι ἔξη γενιέται ἡ σόμα		<u>7.886,26</u>
κοσταντῆς σταηκοπουλος στέργο, σταΐκος σταηκοπουλος στέργο, Νικόλης Θεωδο- ρακόπουλος μαρτιρό, κωνσταντῆς Εὐσταθίου μαρτυρῶ.		

Ε΄

Ὁ ὑποσημειούμενος δὲν ἀνακατεύομαι διὰ τὴν πούλησιν τῶν μουλαρίων δπου ἔκαμεν ὁ κύριος Ν. Μουτζόπουλος εἰς τὸν κύριον Μιχαήλ Βίβλον καὶ ἐγγυητὴν κα-
πετὰν Σταΐκον Σταϊκόπουλον καὶ ὑποφαίνομαι τῇ 18 Ἰανουαρίου 1825 Ναύπλιον
Ἰωάννης Εὐσταθίου.

ΣΤ΄

Περίοδος Γ΄

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ἀριθ. 141

Δηλοποιεῖ ὅτι

Ὁ στρατηγὸς Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἠγόρασεν ἐπὶ πληρεστάτης δημοπρασίας τὰς ἐφειτενάς προσόδους τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος Κορίνθου διὰ γρόσια 25.000, εἴκο-
σι καὶ πέντε χιλιάδες· ἡ δὲ ποσότης αὕτη μέλλει ν' ἀφαιρεθῆ ἐκ τῶν παρορησιασθη-
σομένων λογαριασμῶν τοῦ ἄνω στρατηγοῦ, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 13232 διαταγὴ τοῦ Σ(ε-
βαστοῦ) Ἐκτελεστικοῦ Σώματος.

Διὸ καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συλλέξη ὁ ρηθεὶς στρατηγὸς Σταΐκος ὄλας τὰς ἐφειτενάς προσόδους τοῦ ἐθνικοῦ ἐλαιῶνος τῆς Κορίνθου, προσέχων καλῶς μήπως ἐπιφέρει ζημίαν τινα εἰς τὸν ἐλαιῶνα.

τῇ 24 Ἰβρίου 1825, ἐν Ναυπλίῳ

ὁ Γενικός Γραμματεὺς
Ν. Οἰκονόμου
ἀριθ. 780 Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ αὐτοσχεδίῳ
ἐν Ναυπλίῳ τὴν 2 Νοεμβρίου 1831

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Οἰκονομίας
Ν. Πονηρόπουλος
ὁ Ἀρχαιοφύλαξ τῆς Ἐπικρατείας
καὶ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ
ὁ Βος Πάρεδρος
Δ. Γ. Ἀντωνόπουλος

Τ.Σ.
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
1821

Ζ'

Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος φανερονομε ἐμῖς οἱ υποκατωθεν υπογεγραμενὶ κοσταντῖς καὶ αθανασίς ἀδελφία σταικοπούλα ὅτι φανερονομε τὸ γράμμα ὅπου ἐχομε καμομένο συντροφικὸν εἰς τῆς 1817 ἀπριλίου 16 στὴν πατρά, τὸ αὐτὸ γράμμα ἦνε ἰκονομικὸν διὰ τὴν ὁμολογία τοῦ λαμπροῦ λαζαρί δια νὰ μὴν πιανομαστῆ αθανασίς καὶ κοσταντῖς εἰς μέλλοντα καιροῦ. Τα γράμματα που ἐχομε καμομένα ὅπου ὁ ὅς πιάσουν ἀπο τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς καὶ πλεροσὶ ἢ πολὰ λίγα γροσια ν ἀποκρῖνομαστῆ καὶ ἢ τρεῖς ὁ καθὶς τὸ ἀναλόγο τοῦ καὶ διδομε τὸ παρὸν μας ἡς χίρας τοῦ σταπκου. διὰ τὸ ἐναντιο καὶ ἠπογραφομε ἠδιοχίρος μας 1826 μαῖου 21 Τριπολιτζᾶ

αθανασίος σταπκοπούλος βίβεονο ὅς ἀνοθεν
κοσταντῆς σταπκοπούλος βίβεονο ὅς ἀνοθεν

Η'

Τῷ Γενναιοτάτῳ κυρίῳ καπετάν Σταΐκῳ Σταϊκούπουλῳ εἰς Ἄργος

Χθὲς μὲ τὸν ἴδιον στρατιώτην ὅπου μὲ ἔγραψες σοῦ ἀπεκρίθηκα καὶ σοῦ ἔλεγα ὅτι διὰ τὰ γρόσια 300: δὲν μοῦ τὰ ἤφεραν καὶ ἂν μοῦ τὰ φέρουν θέλει ἀκολουθήσω ὡς μὲ γράφεις. ὅμως μὲ δέκα τὰ ἑκατὸ δὲν τὰ χαλοῦν ἀλλὰ μὲ εἴκοσι καὶ περισσότερον καὶ εἰς εἰδησίᾳ σου καὶ στείλε τὴν Ἑλένην διὰ νὰ σὲ ξεμπερδεύσῃ τὸν λογαριασμόν σου. λάβε μὲ τὸν Μαστρο-Προκόπιον Ταμπάκη τὰ δύο μπουκάλια ρούμι, τὰς δὲ δύο καρτέκλας εὐρίσκοντας ζῶα θέλει σοῦ τὰς στείλωμεν καὶ πλειότερον σὲ ἀσπάζομαι καὶ μένω. πρόσεχε αὐτόθεν νὰ περάσῃς ἦσυχᾶ ὡς ὀμιλήσαμεν προφορικῶς

<ἀχρονολόγητον> ὁ ἀδελφός
Ἰωάννης Εὐσταθίου

Θ'

Πρὸς τὸ Δημογεροντεῖον Σύρας

Εὐγενέστατοι κύριοι Δημογέροντες

Ὁ ὑποσημειούμενος λαμβάνω τὴν τιμὴν καὶ συνιστῶ εἰς τὴν εὐγένειαν σας μίαν ἐμπορικὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν ἔχω αὐτοῦ μὲ τὸν ἔμπορον κύριον Ἰωάννην Εὐσταθίου, αὐτόθι τῶρα εὐρίσκόμενον. Δηλαδή ἔχοντας μετὰ τοῦ εἰρημένου διαφορὰν ἐμπορικὴν καὶ διορίσαντες οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως αἵρετοὺς κριτὰς μας ἐκ τῶν εὐυπολήπτων, μᾶς ἀπεφάσισαν κατὰ τὰ περικλειόμενα εἰς ἀντίγραφον

καὶ ἔχω νὰ λάβω παρὰ τοῦ κυρίου Ἰωάννου Εὐσταθίου γρόσια 2524,20.

Ἄλλὰ ὁ κύριος Ἰωάννης Εὐσταθίου ἅμα πληροφορηθεὶς τὴν ἀπόφασιν τῶν αἵρετοκριτῶν ἔγινε φυγόδικος καί, χωρὶς νὰ ἐπαναλαμβάνω τὰς ἐν καιρῷ κατ' αὐτοῦ διαμαρτυρίας μου, παρακαλῶ τὸ Σεβαστὸν Δημογερατεῖον νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ ἐμπορικῶς καὶ νομίμως νὰ με πληρώσῃ τὰ γρόσια 2524,20 τῆς ἀποφάσεως με μνησιαῖον τόκον εἰς 13 τὰ % τὸν μῆνα ὡς πραγματικῆς ἀδανείσθην ἔκτοτε εἰς τὰ ἀναγκαῖα μου καὶ χρεωστῶ.

Καθιστῶ δὲ παρὰ τούτοις ἐπιτροπὴν μου καὶ τὸν κύριον Μιχαὴλ παπᾶ αὐτόθι ἐρχόμενον καὶ σὰς παρακαλῶ θερμῶς νὰ ὑποχρεώσῃτε τὸν εἰρημένον κύριον Ἰωάννην Εὐσταθίου νὰ με ἐξοφλήσῃ, καθότι, τὸ κομπρομέσον μας εἶναι ἀνάκλητον καὶ οἱ αἵρετοκριταὶ ἀπαρβίαστοι καὶ ἐγὼ ἄχρι τὰς ὥρας κανένα Ἑλληνα δὲν ἐβίασα οὔτε ἀρπαγὰς καὶ ληστείας ἐμεταχειρίσθην, ἀλλὰ ζῶ πενόμενος διὰ νὰ μὴ ἀρπάξω καὶ παρακαλῶ αὐτῆς τὴν εὐγένειαν σας νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃτε τὴν δικαίαν αἴτησιν μου ὡς καὶ μετὰ τὸ προσῆκον σέβας ὑποσημειοῦμαι

τῇ 12 7βρίου 1827
ἐν Ναυπλίῳ

ὁ πατριώτης
Στάϊκος Σταϊκόπουλος

Τ.Σ.
Ἰ. Ἀστυνομία
Ναυπλίου

Ἡ Ἰ. Ἀστυνομία Ναυπλίου ἐπικυροῖ τὸ γνήσιον
τῆς ἀνωτέρω ὑπογραφῆς
τῇ 7 8βρίου 1827 ἐν Ναυπλίῳ
ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἀστυνομίας
Π. Χριστόπουλος

Εἰς τὸ περιθώριον τῆς σελίδας τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Στ. Σταϊκόπουλου διαβάζομε: «Ἐπειδὴ ὡς ἄνωθεν λέμε ὁ παπα Μιχαὴλ ἀρώστησε διὰ τοῦτα βάνω τὸν ἴδιον σένα βεκύλην πού νὰ μοῦ ξεμπερδέψῃς αὐτὴν τὴν δουλειάν ὄχι καὶ ἂν ἴσως δὲν πιστῆ ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲν κάμετε τίποτε νὰ μοῦ στείλῃς τὰ γρόμματα μου πίσω. Ὁ ἴδιος Στάϊκος Σταϊκόπουλος

Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς εἰς τὸ γνωστὸν τετράπλευρον ἐπιστολικὸν σχῆμα διπλωμένης ἀναφορᾶς γράφεται ἡ περίληψις αὐτῆς: «Στρατ(ηγός) Στάϊκος Σταϊκόπουλος / διὰ νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ Ἰωάννης Εὐσταθίου / νὰ πληρώσῃ τὰ ὄσα οἱ αἵρετοι κριταὶ / ἀπεφάσισαν καὶ αὐτὸς ἐφηνάδευται /.

Γ

Εὐγενέστατοι κύριοι Δημογέροντες.

Ἐπειδὴ καὶ ἔμεινεν ἡ παροῦσα μου δι' ἔλλειψιν ὀκαζίνος σὰς βεβαιῶνω ὄλον τὸ περιεχόμενον τῆς αὐτῆς ἔμπροσθεν, παρακαλώντας σας θερμῶς νὰ ἐνεργήσῃτε τὸ δίκαιον, ὑποχρεώνοντας τὸν κύριον Ἰωάννην Εὐσταθίου νὰ πληρώσῃ τὰ γρόσια 2524,20 σὺν τοῖς τόκοις αὐτῶν κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον, τὰ ὁποῖα λαμβανόμενα θέλετε τὰ παραδώσῃ τοῦ αὐτόσε κυρίου Χρήστου Παππαδοπούλου, τὸν ὁποῖον συστήνω ἐπίτροπόν μου διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὀρδινίαν μου, ἀντὶς τοῦ Μιχαὴλ παπᾶ, ὅστις ἔμεινεν ἐδῶ ἐξ ἀσθενείας καὶ μένω μετὰ τὸ ἀνήκον σέβας

Ναύπλιον 8 8βρίου 1827

Στάϊκος Σταϊκόπουλος

Τ.Σ.
Ἄστυνομία
Ναυπλίου

Ἡ Ἄστυνομία Ναυπλίου ἐπικυροῖ τὸ γνήσιον
τῆς ἄνω ὑπογραφῆς.
Ναύπλιον τῆ 8 8βρίου 1827
ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἄστυνομίας
Π. Χριστόπουλος·

ΙΑ'

Κύριε Χρῆστο Παππαδάκη
Σὰς στέλνω μίαν γραφὴν μου εἰς τὸ Δημογεροντεῖον τῆς Σύρας καὶ δύο ἀντί-
γραφα λόγῳ ἀποφάσεως κατὰ τῆς ὁποίας μοῦ χρεωστεῖ ὁ κύριος Ἰωάννης Εὐσταθί-
ου γρόσια 2524,20.

Σὰς παρακαλῶ ἀντὶ ἐμοῦ νὰ παρουσιασθῆτε εἰς τὸ Δημογεροντεῖον τῆς Σύρας
καὶ νὰ φροντίσῃτε διὰ τῆς αὐτῆς Δημογεροντίας νὰ λάβετε αὐτὰ τὰ χρήματα μὲ τὸν
ἀπαιτούμενον τόκον καὶ νὰ μοῦ τὰ φέρεται καὶ νὰ μοῦ τὰ στείλετε.

Περὶ πλέον σοῦ στέλνω καὶ τρία ἔγγραφα διαμαρτυρημένα τὰ δύο ἐδικά μου
καὶ τὸ ἓν ἐκτὸς ἐκείνου καὶ ἂν χρειασθοῦν εἰς τὸ Δημογεροντεῖον τὰ παρρησιάζεις
εἰδὲ μοῦ τὰ ἐπιστρέφεις.

Ναύπλιον 8 7βρίου 1827

Σταΐκος Σταϊκόπουλος

Ἡ Ἄστυνομία Ναυπλίου ἐπικυροῖ τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς
τῆ αὐτῆ ἡμερομηνία

Τ.Σ.
Ἄστυνομία
Ναυπλίου

ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἄστυνομίας
Π. Χριστόπουλος

ΙΒ'

Ἄριθ. 392

Ἑλληνικὴ Πολιτεία
Ἡ Ἄστυνομία Ναυπλίου
Δηλοποιεῖ

Ὅτι κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 833 πρόσκλησιν τῆς Ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας Ναυ-
πλίου προσκαλέσασα ἡ Ἄστυνομία τοὺς κ. Ἰωάννην Πετρόπουλον καὶ Πέτρον Κλά-
παν διὰ νὰ δώσουν καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς τὰς ὄσας ὁμολογήσεις κάμνουν διὰ τὴν με-
ταξὺ τοῦ κ. Ἰωάννου Εὐσταθίου καὶ Σταΐκου Σταϊκοπούλου διαφορὰν δὲν ἠθέλησαν
νὰ ὑποβληθῶσιν προηγουμένως εἰς ὄρκον.

Εἰς ἐνδειξιν λοιπὸν ἐκδίδεται τὸ παρὸν πρὸς τὸν κ. Σταΐκον Σταϊκόπουλον
κατ' αἰτησίν του καὶ κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 817 πρόσκλησιν τῆς Δημογεροντίας Ναυ-
πλίου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς φανέρωσιν πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαφορᾶς αἰρετο-
κριτάς, διὰ τὴν παραδοχὴν ἢ μὴ τῶν ὄσων ὡς ἄνω προεδόθησαν ὁμολογήσεων.

Τῆ 21 9βρίου 1828
Ναύπλιον

Ὁ Γενικὸς Ἄστυνόμος
Ἐμμ. Ρενιέρης

II'

ἀδελφὲ Καπ(ετάν) Σταΐικο σὲ ἀσπάζωμαι.

μὲ τὸ παρόν μου ἐρωτῶ διὰ τὴν υἰείαν Σας καὶ ἀκολούθως εἶδον νὰ μὲ γράφεις διὰ νὰ ἔλθω αὐτοῦ εἰς Ναύπλιον διὰ νὰ δόσω τὴν μαρτυρίαν μου διὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν γροσιῶν τοῦ Ἰωάννη Εὐσταθίου, ἂν εἶναι ἀπὸ μετρητὰ ἢ βερεσιέδια.

ἀδελφέ, εἶχα καὶ ἐδικὴν μου δουλιάν καὶ ἠμποροῦσα διὰ νὰ ἔλθω, ἀλλὰ πιστευσόν με, ὅτι ἡ μητέρα μου, ὡς μοῦ γράφουν ἀνγκαλιάσθη τὴν ἀσθένειαν τοῦ θανάτου καὶ μοῦ γράφουν βιαίως διὰ νὰ ἀπέλθω εἰς τὸν Πύργον νὰ τὴν ἐπισκευθῶ, ὡς γνωστὸν σοι ὅτι δὲν ἔχω ἄλλον κανὶν καὶ ἐτιμάζωμαι διὰ νὰ ὑπάγω. Βεβαιώσου ὅμως ὅτι ἂν λάβῃ τὴν υἰείαν τῆς ἐρχομαι καὶ στοματικῶς διὰ νὰ δόσω τὴν μαρτυρίαν μου, ἢ ὅποια εἶναι καὶ τότε καὶ ἤδη ἢ παροῦσα· ὅτι ἐν βάρει συνειδήσεως καὶ εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν τὴν φοβεράν τῆς κρήσεως ὅτι αὐτὰ τὰ χρήματα τῆς ὁμολογίας εἶναι ἀπὸ βερεσιέδια καὶ πράγμα· αὐτὸ ἤξεύρω καὶ ἐφ' ὅλης μου ζωῆς μαρτυρῶ καὶ μένω ὡς ἀδελφός

Τῆ 22 9βρίου 1828, Ζάτουνα

<ἀνυπόγραφον>

Εἰς τὸ περιθώριον τῆς σελίδος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ φίλου «ὡς ἀδελφοῦ» τοῦ Σταϊκόπουλου διαβάζομε: «Καγῶ ὁ Σωτῆρος Δουφεκουλῆς, ὄντας παρόν εἰς τὴν παροῦσαν ἐγγραφοῦ φωνῆν τοῦ κυρίου Νικολάου μαρτυρῶ», χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ ὑπογράψῃ. Πρόκειται γιὰ σχέδιον ἢ ἀντίγραφον τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὰς Ἀρχάς, ὑπογεγραμμένου πρωτοτύπου, συνταγέντος ὑπὸ Νικολάου, ἀλλὰ τίνος;

IIA'

Οἱ ὑποσημειούμενοι δηλοποιοῦμεν, μὲ τὸ νὰ ἔχομεν φιλονικίαν διὰ τὰ βερεσιέδια, ὅπου ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει παραστημένα εἰς τὴν συντροφίαν μας, καθὼς ἢ παρτίδα διαλαμβάνει, τὴν σήμερον ἐμείναμεν σύμφωνοι, ὅτι τὰ ἄνωθεν βερεσιέδια, ὅπου ἔχει ὁ καθεὶς παραστημένα, νὰ μείνουν διὰ λογαριασμόν του καὶ εἴμεθα χρέος νὰ δίδει ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου, τὰ ὅσα ἔχει συναγμένα, ἀπὸ τοῦ ἄλλου τὰ βερεσιέδια, καὶ εἰς ἐνδειξίν τῆς ἀληθείας, ἐγιναν δύο ὁμοια, βαστώντας ὁ καθεὶς, ἀπὸ ἓν. ὑποφαινόμεθα. τῆ 13 Νοεμβρίου 1828, Ναύπλιον.

Ἰωάννης Εὐσταθίου ὑπόσχομαι

Σταΐκος Σταϊκόπουλος
ἠπόσχομαι τα ἀνοθεν

IIE'

Τὴν εὐγενεῖαν <σου> κύρ Ἰωάννη ἀδελφικῶς σὲ ἀσπάζομαι.

καὶ μὲ ἄλλο μου γράμμα σᾶς ἐγράφοι καὶ σᾶς ἔλεγον ὅτι νὰ σικώστε τὰ ἀντίγραφα τοῦ δικαστηρίου διὰ τοῖς ὅσες ἀναφορὲς ἐδόσατε ἀπὸ χεῖρας σου εἰς το ἐφτοῦ δικαστήριον παρομοίως καὶ τοῦ ἐδῶ πρωτοκλήτου ἀργολίδος θέλει περιλάβετε τὰ ἀντίγραφα ταχτικῶς ἐσφραγισμένα ἀπὸ τὸ δικαστήριον καὶ νὰ μοῦ τὰ στύλετε ἀμέσως ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ἀναφέρθηκα εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς δικαιοσύνης διαμαρτυριόνας διὰ τοὺς ἐφτοῦ δικαστὲς δημογεροντίον ἐπαρχίας ὁμοῦ καὶ κύριον φιλίμον ἀρχιγραμματέα τοῦ δικητηρίου καὶ κύριον ἠρινοδίκην νικόλαον κανελόπουλον καὶ γραμματέα δημητριάδῃ τῆς ἀστυνομίας διὰ νὰ καλεσθοῦν διὰ διαταγῆς νὰ ἀπολι-

φθοῦν εἰς τὰ ὅσα ἔπραξαν καὶ πράτουν ἢ ἀντινέργια τῆς συνηθισμένης τοὺς συνί-
θειας ὄντως τὰ δίκαιά μου φωνάζουν καὶ κρέμονται ὡς ὁ νόμος ὑπαγορεύει καὶ
ἐλπίζει καὶ ἐλπίζω τὸ δίκαιον μου διὰ τὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ εἰς τὰ κακὰ του φρονήμα-
τα καὶ ἀμποτε ὁ θεὸς νὰ δώσῃ ἀμὴν ἢ μὴ παρακαλῶ θέλει ἐπιμεληθῆτε εἰς τὰ ὅσα
σὰς γράφω νὰ μὲ στείλετε ἀμέσως ἐὰν ἀμελήσετε θέλει κάμω τὸ χρέος μου διὰ τὰ
σὰς περάσω εἰς τὸ ρόλο τῶν ἐπιβούλων μου ὡς λέγωμεν ἡμῖ δὲν τὸ ἐλπίζω νὰ ἀπα-
τηθῆτε διὰ κάθε μισολαβίαν ἀπάτης μηχανικὴν καὶ ὡς ἀρεστός δὲν σὰς πολυλογῶ ἡμὶ
προσμένω μὲ ἐπιμονὴν τὴν ἀπόκρισιν σας καὶ ἐν τοσοῦτῳ μένω

1831 αὐγούστου 11, ἄργος ὁ ἀδελφός σου Σταΐκος Σταϊκόπουλος

ΙΣΤ'

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον
κύριον Σταῦρον Νικολάου
Εἰς Κόρινθον

Εὐγενέστατε κύρ Σταύρω σὲ ἀσπάζομαι

Σήμερῃς ἔλαβα δύο ἐγγραφά σου διὰ μέσου τοῦ κύρ Ἰωάννη Ζωϊοπούλου. Τὰ
γραφώμενά σου καλῶς εἶδα συντόμως σας λέγω περὶ τὰ ὅσα μὲ γράφεις ἀγρικιθῆκα
μὲ τὴν οικονομίαν καὶ κατα ἰσυχος, ὁ ἀφανισμὸς καὶ τοῦ ὄσπιτί· εἶναι ἀλάργα ἀπὸ
ἐμένα καὶ πρέπει ἀπὸ ἐδῶ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ παύσης τὴν ἀλλογραφίαν εἰς τὸ μετα-
ξί μας ὅτι ὁ χαρακτήρας μου δὲν τὸ σικόνι πλέον, διὰ πλέον ἰσιχίαν σου τὴν ἐρχο-
μένη τετράδῃ θέλει σοῦ ἐλθῆ διαταγὴ ἀπὸ τὸν Γενικὸν Ἐφορον τῆς πληρωμῆς ὅπου
ἔκαμα εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς πρώτης δώσεως καὶ σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλοσίνην
ὅπου μὲ ἐκάματε καὶ μένω ὑπόχρεος καὶ

τῇ 9^ῃ Ἰουλίου 1833
ἐν Ἀργεῖ

μένω ὡς Ἀδελφός
Σταΐκος Σταϊκόπουλος

προστίθεται τὸ χαρτόσημον τάξ. 150

τῇ 5 Νοεμβρίου 1840 Κόρινθος

Ὁ Ταμίας
Ν. Καπλαντζῆς

ΙΖ'

Περίληψις: Χρεωστικὴ ὁμολογία τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου περὶ τῶν ὀφειλομένων δό-
σεων τοῦ χρέους τοῦ πρὸς τὸ Δημόσιον ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ὡς ἐνοικιαστοῦ τῶν ἐθνικῶν
προσόδων Καρυῆς καὶ Σαρανταπήχου, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύετο μὲ συνεργάτην καὶ ἐγγυητὴν
τὸν Σταῦρον Νικολάου. Ὑπάρχει καὶ ὁμοιον ἐγγραφον περὶ τῆς δευτέρας δόσεως, ἢ ὅποια καὶ
κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐγγυητοῦ, κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Ταμείου Κορινθίας.

Τὴν γ' δόσιν τοῦ χρέους μου διὰ τὰς ἐφειτενάς ἐθνικάς προσόδους Καρυῆς
καὶ Σαρανταπήχου, συμποσομένων εἰς δραχμὰς τριακοσίας ὀγδοήκοντα πέντε ἀρ.
385 ὑπόσχομαι νὰ πληρῶσω εἰς τὸ Βασιλικὸν Ταμεῖον τὴν α' Σεπτεμβρίου τοῦ 1833
τρέχοντος ἔτους καὶ εἰς ἐνδειξίν ὑποφαίνομαι.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 16 Μαΐου 1833

Ὁ Ἐνοικιαστής

Στάϊκος Σταϊκόπουλος

καί εἰς ἔλλειψιν τοῦ ἀνωτέρω ἐγγυῶμαι νά πληρώσω ἀπροφασίστως.

Ὁ ἐγγυητής

Σταῦρος Νικολάου ἐγγκουμην

τῇ 17 8βρίου 1833 ἐν Κορίνθῳ ἐξωφλήθη ἡ παρούσα παρά τοῦ ἐγγυητοῦ κ. Σ. Νικολάου

Ὁ Γενικός Ἐφορος Ἀργολίδος-Κορινθίας
Σωτήριος Βελτινός

προστίθεται τὸ χαρτόσημον

ἀξίας δραχμῆς μιᾶς

τῇ 5 Δεκεμβρίου 1840 Κόρινθος

Ὁ Ταμίας

Ν. Καπλατζῆς

Τ.Σ.

Ταμείον

Κορινθίας

Τ.Σ.

Γενικός Ἐφορος

Δημοσίων προσόδων

Νομός Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας

III

Περίληψις: Ὁ Στάϊκος Σταϊκόπουλος διεκδικεῖ καὶ τὰς δημοσίας προσόδους τῶν χωρίων Σκοτεινῆς, Ἁγίου Νικολάου καὶ Φρισούνας. Δὲν ἀνεγνωρίσθη ὁμοῦ ἐνοικιαστής τους, διότι «δὲν εἶχε συμμορφωθῆ μετὰ τὰς προεκδοθείσας διαταγὰς τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Γραμματείας».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Οἰκονομικός Ἐφορος Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας

Ἐν Ἄργει τῇ 22 Ἰουλίου 1833

Πρὸς τὸν κύριον Στάϊκον Σταϊκόπουλον

Εἰς τὸ ἀπὸ 11 τοῦ ἰσταμένου διὰ τοῦ Μνήμονος Ναυπλίου διευθυνθὲν μοι ἐγγραφον σου, ἀνέγνων ὄχι ὀλίγους παραλογισμούς σου καὶ χωρὶς νά ἐνθυμῆσαι πόσαι πράξεις ἐγιναν ἐπὶ τῆς δημοπρασίας τῶν προσόδων Σκοτεινῆς, Φρισούνας καὶ Ἁγίου Νικολάου, χωρὶς νά ἐνθυμῆσαι λέγω, ὅτι δυνάμει ἐγγράφου σου δοθέντος πρὸς τὸν Βασιλικὸν Ἐφορον τῆς Κορινθίας, αἱ πρόσοδοι αὐταὶ ἔμειναν διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως, θέλεις νά ἀποδείξεις ὅτι αὐταὶ ἔμειναν εἰς τὸ ὄνομά σου, καὶ μετὰ πολλὰς ἄλλας παρολόγους καὶ ψευδεῖς προτάσεις σου, ἐφθασες καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνοησίαν καὶ χωρὶς νά αἰσχυρῆς. Θέλεις νά βεβαιώσης ὅτι ἐπλήρωσες καὶ μίαν δόσιν χρημάτων διὰ τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, ἀλλὰ διὰ νά ἔχη τὴν ἰσχὴν ἢ παράλογος καὶ ἀνίσχυρος αὕτη πρότασις σου, ἔπρεπε νά ἐπισυνάπτης καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς πληρωμῆς, καθὼς ὅλοι οἱ ἐνοικιασταὶ ὅσοι πληρῶσουν φέρουν ταύτην καὶ τότε νά ἀποτολμᾶς νά διαμαρτύρησαι ἐναντίον μου, καθὼς καὶ ἡ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν Γραμματεία, μῆτε σ' ἐγνώρισα, μῆτε θέλω σέ ὀνομάσῃ ἐνοικιαστὴν τοῦ χωρίου τούτου, ἂν δὲν συμμορφωθῆς μετὰ τὰς προεκδοθείσας διαταγὰς ὑπὸ τῆς Γραμ-

ματείας καὶ τοῦ λοιποῦ κάθε διαμαρτυρήσιν σου, ὡς καὶ τὴν εἰς τὸ ἄνω ἔγγραφόν σου, θέλει λογίζομαι ἀνίσχυρον.

Τ.Σ.
Γενικὸς Ἐφορος Δημ. Προσόδων
Νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας

Ὁ Γενικὸς Ἐφορος
Σωτήριος Βελτινὸς

ΙΘ'

† προικοσύμφωνον τῆς Κατερίνας τοῦ ποτὲ Πασχάλη Ἀντριτσάνα καὶ ποτὲ Μαρίας Παναγιώτου Ἀργείου

† δύναμις τοῦ ὑψίστου καὶ παναγάθου θεοῦ ἐφώτισε τὸ ἐν μέρος καὶ τοῦ ἄλλου με κοινήν τους γνώμην καὶ θέλησιν τους ἀπαραβιάστως καὶ αὐτοθελήτως.

Ἐγὼ ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, ἐπαρχίας Καρυταίνης κομόπολι Ζάτουνα, ὡς ἐπίτροπος τῆς μητρὸς τῆς καὶ ἀδελφοῦ τῆς Μιχάλη καὶ τῆς ἰδίας Κατερίνης, τῆς δίδω σήμερον διὰ προίκαν τῆς μερίδιον πατρικὸν καὶ μητρικὸν, κινητὸν καὶ ἀκίνητον.

Κεφ. α': ἀμπέλιον χαζήρικον πλησίον εἰς τὸν Βάλτον τοῦ μαστόρου Ἀντριανοῦ ἀρχιτέκτονος, δύο καὶ μισὸ στρέματα (Νούμερο: 2½)· ὀκτὼ στρέμματα ἀμπελότοπος, μαυροῦδι, εἰς τὴν Ξερόβρυσιν, πλησίον εἰς τὰ Βριλέϊκα· ἕξι στρέματα χαλέπα χωράφιον πλησίον εἰς τοῦ Σταθάκη καὶ ἔθνικα <κτῆματα>, δύο ὄσιτικοκαθισῆς ἐρεΐπια μετὰ τὸ ληνὸν τους καὶ μετὰ δύο πηγάδια, πλησίον εἰς τὸ ἐδικὸν μας καὶ Ἀναγνώστου Δημητρακόπουλου· ἓνα ἐργαστήριον ἐτοιμον εἰς τὴν γραμμὴν τῆς πιάτζας, πλησίον κυρ Ἀθανασίου Ἀσημακοπούλου.

Κεφ. β': ἓνα ἄστρον διαμαντένιον, ἓνα ζευγάρι σκολαρίκια χρυσά, μία ἀντίκα δεμένη καὶ ἓνα ἄλλο δακτυλίδιον δεμένο χρυσό.

Κεφ. γ': δώδεκα ζάρφια ἀσημένια, ἓνα μπρίκι ἀσημένιο τοῦ καφέ, ἕξι χουλιάρια τοῦ γλυκοῦ καὶ ἕξι ἀσημένια τῆς μανέστρας.

Κεφ. δ': ἐν χάλκωμα καζάνιον, τρία τετζερέδια μετὰ τὰ καπάκια τους, τρία τεψιά, τρεῖς λεγκέραις, ἓνα ἱμπρικολάγηνον καὶ τρεῖς σιδηροσθιαῖς.

Κεφ. ε': τρία κοντογούνια τὸ ἐν μετὰ χρυσογάτενα καὶ χρυσάφι καὶ τὰ δύο μετὰ γατάνια ἀλεξανδρινά, δώδεκα φουστάνια διάφορα, τρία σπαλέτα καὶ τρεῖς ζῶναις, ἀπὸ τὰ καλὰ τρία φέσια ἄλικα καὶ πέντε γεμενιά καλεμὶ κεργιά, εἴκοσι μανδῆλια διάφορα, εἴκοσι ὑποκαμισόβρακα διάφορα, τέσσερα κιλίμα φθιαστὰ καὶ ἀγοραστὰ. Τέσσερα παπλώματα μετὰ τὰς σινδόνας τους, δύο ντουσέκια μετὰ τὰς σινδόνας τους, δώδεκα προσκεφαλάδες καλαῖς.

Κεφάλαιον πρῶτον τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ τὴν εὐχὴν τῶν γονέων τῆς καὶ τὴν ἐδικὴν μου τοῦ δίδω ἀνθρωπον τίμιον ἠλικιωμένον εἴκοσι ἐτῶν ἔτη, ἀνάστημα καλόν, ἀνατροφήν καλήν, τροφήν καλήν, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ νονοῦ τῆς. Ὅποταν ἤθελεν εἶναι καὶ τὰ δύο μέρη εὐχαριστημένοι νὰ παίρῃν τέλος καὶ τὸ στέφανον μετὰ τὴν θεῖαν καὶ ἱεράν τῆς Ἐκκλησίας μας >εὐλογίαν< καὶ εἶθε, γένοιτο, γένοιτο, ἀμήν, ἀμήν, ἀμήν. Γίνονται δύο παρόμοια καὶ ἐπικυρωμένα ἀπὸ τὸν οἰκονόμον καὶ ἀπὸ τὸν πατῆρ Κώσταν, ἐνορίτην μας διὰ νὰ τὰ βαστᾷ ὁ καθεὶς τὸ ἓνα πρὸς βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειάν του.

*Ἀργος 1834 δεκεμβρίου 28

Σταΐκος Σταϊκόπουλος ὑπόσχοιμε
Νικόλαος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος, μάρτυς.

Κ'

Περίληψις: Ὁ λοχαγὸς-ὑπασπιστὴς τοῦ Φρουραρχείου Ναυπλίου, Ἀρτέμις Ν. Μίχου, βεβαίωνει μὲ τὸ ἀκόλουθον «ἀποδεικτικόν» ἔγγραφο, ὅτι παρέλαβε τὸ παράσημον τοῦ Σωτήρος, ποῦ καθηκόντως ἐπέστρεψε ἢ χήρα τοῦ Σταΐκου Σταΐκοπούλου, τὴν 22 Φεβρουαρίου 1835, εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὸ παράσημο τοῦτο εἶχε δοθῆ, τιμητικῶς στὸν Σταΐκο Σταΐκόπουλο ἀπὸ τὸ 1834 ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅπως τότε δόθηκαν παράσημα καὶ τιμητικὲς διακρίσεις μὲ τὴν ἐπέτειο τῶν γενεθλίων τοῦ Ὁθωνοῦ (1 Ἰουλίου 1834), καὶ σὲ ἄλλους ἀγωνιστὰς: Ἰωάννη Κωλέττη, Χατζηχρήστο, Νικήτα Σταματελόπουλο, Νότη Μπότσαρη, Παναγιώτη Γιατράκο, Βάσσο Μαυροβουνιώτη, Μαυρυγιάννη καὶ σὲ ἄλλους. Βλέπε Γκεόργκ-Λούντβιχ Μάουρερ, Ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, μτφρ. Ὀλγας Ρομπόκη, Ἀθήνα 1976, σ. 570. Πρβλ. ἔφημ. «Σωτῆρ» ἔτ, 1834, φ. 37, σ. 154.

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΝ

Παρέλαβεν ὁ ὑποφαινόμενος παρὰ τῆς συμβίας τοῦ μακαρίτου ἀντισυνταγματάρχου κυρίου Σταΐκου Σταΐκοπούλου τὸ παρὰ τῆς Α.Μ. τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀνακτοῦσος δοθὲν παράσημον τοῦ Σωτήρος πρὸς τὸν εἰρημένον Ἀντισυνταγματάρχην, τὸν ἤδη τελευτήσαντα, τὸ ὁποῖον παρεδόθη παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ Βασιλικὸν Φρουραρχεῖον Ναυπλίας.

Εἰς ἐνδειξιν δὲ δίδεται τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν παρ' ἐμοῦ εἰς χεῖρας τῆς εἰρημένης χήρας τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ(υρίου) Σταΐκοπούλου.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 22 Φεβρουαρίου 1835

Ὁ Λοχαγὸς ὑπασπιστὴς τοῦ Φρουραρχείου Ναυπλίας
Ἀρτέμις Ν. Μίχου

Τὸ Βασιλικὸν Φρουραρχεῖον Ναυπλίας
ἐπιβεβαίωσι τὴν παραλαβὴν τοῦ ἄνω εἰρημένου
παρασήμου τοῦ Σωτήρος

Τ.Σ.
Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
Φρουραρχεῖον Ναυπλίου

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1835
Ὁ Φρουραρχὸς Ναυπλίας κ.τ.λ.
Λ. Λύδεο

ΚΑ'

Περίληψις: Ἐκθεσις πραγματογνωμοσύνης ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1840 τοῦ λοχαγοῦ Στεφάνου Ἡσαΐα καὶ τοῦ Δημαρχικοῦ Παρέδρου Ναυπλίου Γεωργίου Κοντάκη ὅτι ἡ οἰκία ἢ λεγομένη τοῦ Σταΐκούλη εἶναι «έτοιμόδροπος καὶ επικίνδυνος εἰς τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ διαβαίνοντας» τὴν Πλατείαν Ἀγίου Γεωργίου, τότε λεγομένην πλατείαν Θηρεσίας.

Ναύπλιον τὴν 2 Ἀπριλίου 1840, ἡμέραν Τρίτην κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1585, 18 Μαρτίου διαταγῆς τῆς Διοικήσεως Ἀργολίδος, πρὸς τὴν Δημοτικὴν Ἀστυνομίαν Ναυπλίας καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 490/390,22 τοῦ ἰδίου Μαρτίου προσλήψεως τοῦ Νομάρχου Ναυπλίας, πρὸς τὸν Δημαρχικὸν πάρεδρον Γεώργιον Κοντάκη, συνεννοηθεὶς μὲ τὸν ἐκπληροῦντα ἤδη τὰ χρέη τῆς 4 Διευθύνσεως τοῦ Μηχανικοῦ λοχαγὸν κύριον Στέφανον Ἡσαΐαν μετέβημεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 160 οἰκίαν τὴν λεγομένην τοῦ Σταΐκούλη καὶ κατεχομένων ἤδη παρὰ τοῦ κυρίου Στράτου διὰ τὰ περιγράψωμεν

τὴν κατάστασιν τῆς, τὴν ὁποῖαν παρατηρήσαντες ἀκριβῶς εὗρομεν εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ ἐν μέρει τὰ τεῖχη τῆς σσαθρωμένα, τὸ δὲ ἐπάνω μέρος ὅλον ἐτοιμόρροπον καὶ ἐπαπειλοῦν αἰφνίδιον κρημνισμόν καὶ κίνδυνον εἰς τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ τοὺς διαβαίνοντας.

Ἐπομένως ὡς τοιαύτη καὶ ὡς διαγραφομένη ἀπὸ τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ ὡς γενομένη πρόσκομμα τῆς Πλατείας Θηρεσίας ἢ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου διὰ τὰς ἐν τῷ ναῷ ἐνεργουμένας τελετὰς γνωμοδοτοῦμεν τὴν κατεδάφισιν αὐτῆς. Ὅθεν συντάξαντες τὴν παρούσαν, τὴν ὑπογράφομεν ὡς κάτωθι.

Σ. ΗΣΑΪΑΣ
λοχαγός

Ὁ Δημορχικός Πάρεδρος

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ναύπλιον τὴν αὐτὴν ἡμέραν
ὁ Δήμαρχος Ναυπλιέων
Γ. Ἀντωνόπουλος
Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ναύπλιον τῇ 17 Ἀπριλίου 1840
ὁ ἀναπληρῶν
Δημ (ἥτριος)...

ΚΒ'

Καθυστερούμενα χρέη πρὸς τὸ Δημόσιον τοῦ Στ. Σταΐκόπουλου

Περίληψις: Ἐν Κορίνθῳ τῇ 23 9βρίου 1840, ἀγωγή σὲ ἀνεπίσημο ἀντίγραφο τῶν Αἰκατερίνης Σταΐκου καὶ Ἀθανασίου Ζαχαροπούλου, κατοίκων Ἄργους –ἐπιτροποκηδεμόνων τῶν ἀνηλικῶν τέκνων τοῦ Σταΐκου Σταΐκόπουλου, ὡς ἐνοικιαστοῦ τῶν προσόδων τῶν Δήμων Καρύας καὶ Χελιδωνίας τοῦ ἔτους 1833, κατὰ τοῦ ἐγγυητοῦ αὐτοῦ Σταύρου Νικολάου, κατοίκου Κορίνθου. Ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Δικαστηρίου Κορινθίας.

Ζητεῖται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ ἐγγυητὴς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δραχμῶν 1775 καὶ εἰς λογοδοσίαν, διότι χρεωστῶνται τὰ χρήματα αὐτὰ εἰς τὸ Δημόσιον. Ὁ ἐγγυητὴς Σταῦρος Νικολάου, «λόγῳ ἀσθενείας τοῦ καπετὰν Σταΐκου εἰσέπραξε καθ' ὁλοκληρίαν τὰ δικαιώματα τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῶν δημοσίων προσόδων τῶν δύο ὡς ἄνω Δήμων, χωρὶς νὰ δώσῃ κανένα λογαριασμόν οὔτε νὰ καταβάλλῃ πρὸς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τὸ ὀφειλόμενον ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως χρηματικῶν ποσόν». Τώρα ἀπειλοῦνται τὰ ἀνήλικα τέκνα τοῦ Σταΐκοπούλου «καὶ μέλλει ἢ ἀκίνητος περιουσία των νὰ πλειστηριασθῇ ὅσον οὔπω».

ΚΓ'

«Ἐπιτροπικὸν τῆς Ζαχαρούλας, 1844»

Περίληψις: Πληρεξούσιον 4378 τῆς 24 Νοεμβρίου 1844, εἰς ἀντίγραφον ἐπίσημον τοῦ συμβολαιογράφου Ναυπλίας, Ἀναστασίου Κ. Ἐλαιῶνος: Ἡ Ζαχαρούλα, κόρη Σταΐκου Σταΐκοπούλου, σύζυγος Νικολάου Χατζηπανάγου, κατοίκου Προνοιᾶς, ἢ καὶ μόνῃ κληρονόμος τοῦ μακαρίτου πατρὸς τῆς ἔξουσιοδοτεῖ, ὅπως τὴν ἀντιπροσωπεύῃ ὁ σύζυγός τῆς ἐνώπιον τῶν

Ἀρχῶν καὶ τῶν Δικαστηρίων πρὸς ἐπίλυσιν διαφορῶν διὰ διαφιλονεικούμενα κτήματα τῆς καὶ τὴν ἀντιπροσωπεύει ὑπὸ τὰς ἰδιότητας τῆς ἐναγοῦσης καὶ ἐναγομένης. Καὶ εἰδικώτερα νὰ τὴν ἀντιπροσωπεύη «διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ παραλάβῃ, εἰς ὅποιον ἐγκρίνη μέρος, γαίας δραχμῶν τριῶν χιλιάδων πέντακοσίων, μὲ τὰς ὁποίας εὐηρεστήθη ἡ Α.Μ.(εγαλειότης) νὰ τὴν προικοδοτήσῃ, ἀναφερόμενος, ὅπου ἀνήκει καὶ ὑπογράφων τὰ συνταχθεσόμενα περὶ τούτου πρωτόκολλα». Τὸ πληρεξούσιον τοῦτο ὑπογράφεται «παρὰ τῶν μαρτύρων Σπυρίδωνος Ἀθανασίου, βαφέως καὶ Λαζάρου Κουράντη, οἰνοπώλου, κατοίκων Προνοίας» καὶ παρὰ τοῦ συμβολαιογράφου Α. Κ. Ἐλαιῶνος, «ἀπέιρου γραμμάτων ὁμολογησάσης τῆς κυρίας Ζαχαρούλας».

ΚΔ'

Σχέδιον ἀναφορᾶς, ἔτους 1844 ἄνευ τοποημερομηνίας τοῦ Νικολάου Χατζηπανάγου, συζύγου καὶ πληρεξουσίου τῆς Ζαχαρούλας, θυγατρὸς τοῦ μακαρίτου Στάϊκου.

Περίληψις: Ζητεῖται ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον (προφανῶς τῆς Οἰκονομίας) «...νὰ εὐαρεστηθῇ νὰ διατάξῃ τὸν Οἰκονομικὸν Ἐπίτροπον Ἀργολίδος νὰ μοὶ παραχωρήσῃ τὴν διαταχθεῖσαν προίκισιν ἀπὸ γαίας τῆς Ἀργολίδος ἢ Ναυπλίας. Σύμφωνα πρὸς τὸ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1842 Βασιλικὸν Διάταγμα τοῦ Ὁθωνος «παρεχωρήθη πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ ἀποβιώσαντος συνταγματάρχου Στάϊκου Σταϊκόπουλου χάριν προικίσεως τῆς καὶ δωρεὰν γῆ καλλιεργήσιμος τῆς ἐκλογῆς τῆς καὶ κατ' ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας δραχμῶν τριῶν χιλιάδων πέντακοσίων, ἀριθ. 3500, ἅμα τελεσθῇ ὁ γάμος αὐτῆς, κατὰ τὴν ἀπὸ 27 Ἀπριλίου 1842, ὑπ' ἀριθ. 587 ἐπίσημον κοινοποίησιν τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς Ἀργους». Πρὸς τοῦτο ὑποβάλλεται: Τὸ ἀπὸ 14ης Νοεμβρίου 1844 πιστοποιητικὸν τοῦ ἱερέως Κωνσταντίνου Θάνου ὅτι ἐτελέσθη ὁ γάμος στὸ Ἀργος, τὸ ἀπὸ 16ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὑπ' ἀριθ. 1140 πιστοποιητικὸν τοῦ Δημάρχου Ναυπλίας περὶ τῆς ταυτότητος τῆς συζύγου καὶ ἀντίγραφον τοῦ πληρεξουσίου, περὶ τοῦ ὁποίου, βλέπε τὸ ἀμέσως προηγούμενον ἔγγραφον.

ΚΕ'

Ἀίτησις τῆς Ζαχαρούλας, θυγατρὸς τοῦ Στρατηγοῦ Σταϊκου Σταϊκούπουλου, ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 15ην Μαΐου 1846, πρὸς τὴν Σεβαστὴν ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀπαιτήσεων Ἐπιτροπῆν.

Κύριοι.

Γνωστὸς εἰς ὅλον τὸν πανελλήνιον καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Εὐρώπην διὰ τὰ θανάσιμα καὶ σωτήρια εἰς τὴν πατρίδα ἀνδραγαθήματά του, ὁ ἥρως τοῦ Παλαμηδίου, ὁ στρατηγὸς Στάϊκος Σταϊκόπουλος, περὶ τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Συνελεύσεις καὶ εἰς τὴν τῆς 3^{ης} Ἰουλίου καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τοσοῦτον καὶ τοιοῦτον ἐκάμετε λόγον καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην πιστοποιητικοῦ, διότι τὰ μητρῶα, τὰ πεδία τῶν ἡρωϊκῶν μαχῶν του, τὸ Παλαμῆδι καὶ ἡμεῖς οἱ συνάδελφοί του ἥρωες ἐστὲ οἱ μάρτυρες τῶν δικαιωμάτων του.

Ἐκτὸς, Κύριοι, τῶν στρατιωτικῶν τούτων ἐκδουλεύσεών του, δικαιούται δυνάμει δημοσίων ἐγγράφων νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Δημοσίου Ταμείου διὰ μὲν τοὺς μισθοὺς, σιτηρέσια, πολεμοφόδια, ὅπλα, προσφοράς εἰς τὸ Ἔθνος κ.λ.π. γροῖσια 1.844,249,30, ὡς φαίνεται ἐναργῶς ἀπὸ τὸν κατωστρωθέντα καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὸ 1833 ἐπὶ τῆς αὐθαιρέτου Ἀντιβασιλείας δοθέντα λογαριασμόν, συνοδευόμενον καὶ μὲ τὰ ἀναμφισβήτητα ἀποδεικτικά.

Καὶ ὁμως, Κύριοι, διὰ τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν τηλικούτων ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν ἢ ἀθθαίρετος ἐκείνη καὶ ἐχθρὰ τῶν ἀγωνιστῶν Κυβέρνησις τοῦ 1833 μόνον τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τῷ ἔδωκεν, ἄνευ μηδεμιᾶς ἀπολαυῆς τοῦ βαθμοῦ του, ἀλλὰ μηνιαίαν προσωρινὴν σύνταξιν εὐτελεστάτου ποσοῦ. Ἐντεῦθεν, λοιπόν, ἀναλογιζόμενος, Κύριοι, καὶ ἀναπολῶν τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς θυσίας, τοὺς κινδύνους, τὰς πληγὰς καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ ἀγῶνος ταλαιπωρίας καὶ βλέπων ἀφ' ἑτέρου αὐτὸν μὲν εἰς τὴν μεγίστην καταστάνατα δυστυχίαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, τοὺς δὲ ξένους καὶ τοῦ τόπου καὶ τῶν κινδύνων καὶ τοῦ ἀγῶνος ἀδρῶς μισθοδοτούμενος, τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἑλληνικῶν κατορθωμάτων ἔχοντας, δοῦλος τοῦ πάθους ἐγένετο καὶ τὸν νοῦν ἀπώλεσε, ἀποθνήσκων ἀδίκως καὶ ἐλειυνῶς ἐν ταῖς φυλακαῖς ὡς κακοῦργος ὁ ἦρωες τοῦ Παλαμηδίου, ὁ στρατηγὸς Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἀφήσας δυστυχεῖς καὶ ἐρήμους σύζυγον τρυφερὰν καὶ δύο θυγατέρας, τὰ φίλιτατα καὶ πολῦτιμα τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγμάτων. ὦ ὕβρις, πρὸς τὸ Ἔθνος! ὦ ὕβρις! πρὸς τοὺς θυσιασθέντας ἀγωνιστὰς! ὦ ἀνήκουστος ἀδικία! ὦ φρικτὸν ἄκουσμα!

Ἐγκαταλιφθεῖσαι ἡμεῖς αἱ ἀνήλικες κόραι νήπια, Κύριοι, καὶ ὑπὸ ἀδυνάτου μητρὸς ἀλλὰ φιλοστόργου προστατευόμεναι καὶ οἱ μὲν φίλοι πατρικοὶ ἐγκαταλιπόντες μας ἐπίσης, οἱ δὲ ἐχθροὶ σκληρῶς καταδιώκοντες μας, ἡ μὲν μία ἐξ ἡμῶν ἢ ἀδελφῆ μου παρανάλωμα τῆς δυστυχίας ἐγένετο, ἐγὼ δὲ μετὰ τῆς μητρὸς μου ἐξηκοντάδραχμον μηνιαίαν σύνταξιν λαμβάνουσαι, ἐξῶμεν ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ σμικρότητι, παραγκωνισμέναι παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ σχεδὸν ἀπὸ τὴν μνήμην ἀπάντων ἐκλίπουσαι.

Τοιαύτην, λοιπόν, ζωὴν βιοῦσαι καὶ τοιαύτην ἀνατροφὴν ἐν Ἄρχεῖ λαβοῦσαι καὶ ἀγράμματοι μείνασαι, ἐνῶ ἄλλα ἄλλων στρατηγῶν ἐν μάχῃ ἐνδόξως πεσόντων καὶ προικοδότησιν γενναίαν ἔλαβον καὶ μηνιαίαν σύνταξιν ἀδρῶν καὶ φροντίς μεγάλη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀποκαταστάσεως ἐλήφθη, ἐκ τῶν τῆς τελευταίας τάξεως: αὐτὴν τὴν περιποίησιν σύζυγον συνεζεύχθη ἰμίον μὲν εὐυπόληπτον καὶ ἄξιον ἀλλὰ δυστυχεῖ ὡς ἐμὲ καὶ οὕτω δυστυχῶς ἐναντίον πάσης δικαιοσύνης· ἀλλὰ ποῦ οἱ παλαιοὶ ἐκείνοι κυβερνῆται, οἵτινες τὰς θυγατέρας τῶν Ἀριστείδων θυγατέρας τῆς πατρίδος ἐνόμισαν καὶ τὴν μεγίστην φροντίδα πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν ἔλαβον τῶν τοιαύτας κοινωνικὰς ἀρχὰς πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ εὐημερίαν αὐτῆς διὰ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἀρετῆς;

Ἄλλ' ἰδοὺ ἔφθασεν ἡ ὥρα νὰ ἀνταμοιβῶσι παρ' ὑμῶν οἱ ἀγωνισταὶ καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ Σύνταγμα συνήλθατε σήμερον.

Εἰς ὑμᾶς, λοιπόν, Κύριοι, ἀτενίζουσα καὶ πᾶσαν ἐλπίδα ἀναθέτουσα ἢ ὑποφαινομένη θυγάτηρ ἐνδόξου μὲν πατρός ἀλλ' ἀτυχοῦς, προσφεύγω καὶ αἰτῶ ἀπὸ τῆν δικαιοσύνην ὑμῶν τὸν προσήκοντα τοῦ πατρός μου βαθμὸν καὶ τὴν ἀπολαυῆν αὐτοῦ καὶ τὰς πολιτικὰς ἀπαιτήσεις του, κατὰ τὸν ὡς εἰρηται ἄνω δοθέντα λογαριασμόν. Καὶ ὑποσημειοῦμαι ἢ εὐπειθεστάτη

Ζαχαρούλα Στ. Σταϊκοπούλου».

ΚΣΤ'

Περίληψις: Πιστοποιητικὸν τῆς Γραμματείας τῆς Νομαρχίας Ἀργολιδοκορινθίας, ὑπ' ἀριθ. 3520 τῆς 15 Μαΐου 1846, ὅτι ἡ Ζαχαρούλα Στ. Σταϊκοπούλου «παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς μίαν

πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνισθέντων ἀναφορὰν τῆς καὶ πρὸς ἀπόδειξιν δίδεται πρὸς αὐτὴν ἢ παρούσα κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ ἀπὸ 18 9βρίου 1845 Β. Διατάγματος». Πρόκειται περὶ τῆς ἀναφορᾶς, ὡς τὸ ἀμέσως προηγούμενον ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου Στ. Σταΐκοπούλου.

ΚΖ*

Ἀναφορὰ Ζαχαρούλας Στ. Σταΐκοπούλου, ἀπὸ Ναυπλίου τὴν 7 Νοεμβρίου 1846, διὰ τῆς Νομαρχίας Ἀργολιδοκορινθίας, πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Σ(εβαστὸν) Ὑπουργεῖον.

Περίληψις: Μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρει ὅτι ὁ πατέρας τῆς, καίτοι κατετάγη ἐπὶ Ἀντιβασιλείας, ὡς παλαιὸς ἀγωνιστής, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου «δὲν ἔλαβε τὰς ἀποδοχὰς τοῦ βαθμοῦ του, ἀφήσας εἰς δυστυχίαν ἀδύνατον οἰκογένειαν». Ζητεῖ τοὺς «μισθοὺς τοῦ μακαρίτου πατρός τῆς ἀφ' οὗτο ἔγινεν ἀντισυνταγματάρχης μέχρι τοῦ θανάτου του, καθότι οὔτε ὄβολόν ἔλαβε ἀπὸ τὴν τότε Κυβέρνησιν, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ τὸν νοῦν ἀπώλεσε καὶ τὴν ζωὴν δὲν ἔσωσεν, ἀποθανὼν ἐν ταῖς φυλακαῖς, ὡς κακοῦργος, ὁ ἐνδοξος στρατηγός, ὁ ἥρωας Ἑλλη». Ἐπιφυλάσσει δὲ νὰ ζητήσῃ «τὴν κατάταξίν του εἰς ἀνώτερον βαθμὸν καὶ τὰς ἀπολαυὰς τοῦ ἑλλειπόντος, κατὰ τὸ ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1845 Β. Διατάγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ ἀδικηθέντες ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ τοῦ Ἀγῶνος, πρέπει νὰ ἀναφέρωσι τὰ παράπονά των εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων Ἐπιτροπὴν».

ΚΗ'

Εἰδικὸν Πληρεξούσιον ὑπ' ἀριθ. 3792 καὶ ἀπὸ 13ης Μαρτίου 1852 ἐνώπιον τοῦ Συμβολαιογράφου Ναυπλίας Ἀναστασίου Μαυροκεφάλου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ζαχαρούλα κόρη τοῦ Σταΐκου Σταΐκοπούλου ἐξουσιοδοτεῖ τὸν σύζυγόν τῆς Νικόλαον Χατζηπανάγου καὶ τὸν δικηγόρον Ναυπλίου Γρηγόριον Δημητριάδην, ὅπως, σύμφωνα καὶ μὲ προηγούμενον πληρεξούσιον τῆς, ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Ἀναστασίου Ἐλαιῶνος, τὴν ἀντιπροσωπεύουν ἐνώπιον δικαστηρίων διὰ τὴν διαχειρίσιν, διεκδικήσιν κ.λ.π. τῶν κτημάτων τῆς, ὑπογράφοντες σχετικὰ ἔγγραφα, αἰτήσεις, ἐνοικιάσεις κ.λ.π., διορίζοντες καὶ ἄλλον δικηγόρον, ἐὰν χρειάζεται. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν μαρτύρων Βασιλείου Ρέμη, ἀμαξιλάτου καὶ Δημητρίου Ἰωάννου, παπλωματᾶ, κατοικῶν Προνοίας Ναυπλίου καὶ φέρει στρογγυλὴν σφραγίδα μὲ κυκλικὴν ἀναγραφὴν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὀνόματος: «Συμβολαιογράφος Ναυπλίου Ἀ. Μαυροκέφαλος» καὶ εἰς τὸ μέσον διασταυρούμενα τὰ σχήματα ἀγκυρας καὶ τρεῖνας, μεταξὺ δύο κλάδων δάφνης.

ΚΘ'

Ὁμόλογον τῆς 18 Ἰουνίου 1857, ὅτι «ἡ Ζαχαρούλα θυγάτηρ τοῦ ποτὲ στρατηγοῦ Σταΐκου Σταΐκοπούλου, σύζυγος δὲ τοῦ κυρίου Νικολάου Χατζη-Πανάγου, κάτοικος Προνοίας» ἐδανείσθη παρὰ τοῦ Παναγιώτου Α. Πηλαφητζίη, ἐμπόρου Ναυπλίου, δραχμὰς 50 διὰ τρεῖς μῆνας, μὲ τόκον 50 λεπτὰ δι' ἕκαστον μῆνα. Τὸ χρέος τοῦτο ἐξωφλήθη ὑπὸ τοῦ συζύγου τῆς δανεισθείσης τὴν 14 Ἰουλίου 1858.

* Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη (Ἀθῆναι) - Τμῆμα Χειρογράφων - Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν - Φάκ. Σταΐκος Σταΐκοπούλος.

Α'

Περίληψις: Αίτησις τοῦ Νικολάου Χατζηπανάγου συζύγου τῆς Ζαχαρούλας Σταϊκοπούλου, ἀπὸ Ἀθηνῶν τὴν 17ην Μαρτίου 1864, πρὸς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπως «εὐαρεστηθῆ καὶ διατάξῃ τὴν δεκαετῆ κόρην τους Ζωὴν, τὴν καὶ ἐγγονὴν τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου, εἰς τὴν Ἀρσάκειον Σχολὴν ὡς ὑπότροφον, καθόσον κατ' αὐστηρὸν δίκαιον ὀλίγα ἐκ τῶν ὑποτρόφων κέκτηνται δικαιώματα καὶ εὐγνωμοσύνην ἴσην». Ἡ αἴτησις σώζεται σὲ ἀντίγραφον καὶ ὑπογράφεται: «εὐπειθέστατος πολίτης Ν. Χ. Χατζηπανάγος πατὴρ τῆς ἀνωτέρου Ζωῆς».

ΑΑ'

Περίληψις: 3 Ἀπριλίου 1864 ἀπὸ Ἀθηνῶν. Σχέδιον αἰτήσεως πρὸς τὴν Β' τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν τῶν Σταΐκου, Ζωῆς καὶ Δημητρίου Ν. Χατζηπανάγου, ἐγγονῶν τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου Σταϊκοπούλου καὶ μόνων κληρονόμων αὐτοῦ, κατοίκων Προνοίας τῆς Ναυπλίας, διὰ τοῦ «πατρὸς τῶν ἀναφερομένων, ὡς νομίμου ἀντιπροσώπου». Ὑπευθυμίζεται ὅτι ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος ἦταν ὁ πορθητὴς τῶν φρουριῶν τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Παλαμηδίου καὶ ὅτι ἔφερεν εἰς τὸ σῶμα του πληγὰς. Ὅτι τὸ 1822 τοῦ εἶχε ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὅτι τὸ 1833 «ὡς βεβαιούται ἐκ τῶν Μητρώων ἢ Ἐξεταστικῆ Ἐπιτροπῆ τὸν κατέταξε μὲν Συνταγματάρχην (γράφε ἀντισυνταγματάρχην), ἀλλὰ δὲν ἐξεδόθη τὸ ἐπίσημον δίπλωμα. Ἡ μεγίστη αὐτῆ καὶ πρωτάκουστη ἀδικία τῆς Ἀντιβασιλείας τοσοῦτον κατετάραξεν αὐτόν, βλέποντας ἄλλους νὰ λαμβάνουν βαθμοὺς ἀνωτέρους τῆς ἀξίας καὶ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεων, ὥστε ἐκλόνησε τὰς φρένας αὐτοῦ καὶ τὸν ἔφερε προώρως εἰς τὸν Ἀθῆναι». Οὐδεὶς ὅμως ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του. Τώρα ζητεῖται ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίου τοῦ Ἔθνους «ὅπως ἀποδώσωσι τὰ δικαιώματα τοῦ πάππου των, ἤτοι τὰς ἀπολαυὰς τῶν βαθμῶν του ὡς ὑποστρατηγοῦ ἀπὸ τῶν (ἐτῶν) 1833, ἵνα μὴ πειναλέα καὶ γυμνὰ γίνωσι τὸ θέαμα ἐθνικῆς ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, ἅμα δὲ καὶ οἰκτρὸν θέαμα ἐσχάτης δυστυχίας».

ΑΒ'

Περίληψις: 6 Νοεμβρίου 1864, Ἀθῆναι. Πρωτότυπον ἔγγραφο, ὑπ' ἀριθ. 28212, ὑπογραφομένον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, Ἀρ. Καρνάλη, πρὸς τὸν Δημαστυνὸμον Ναυπλίας μὲ τὴν ἐνδειξιν: «ἐπὶ ἐπιστροφῇ ἵνα κάμη», δηλαδὴ ὁ Νικολάος Χατζηπανάγος «διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς αἰτήσεώς του, ὀφείλει νὰ συνυποβάλλῃ σὺν τῇ ἐπιστροφῇ τῆς αἰτήσεώς του, τὴν παρὰ τοῦ ἀρμοδίου Δημάρχου ἀπαιτουμένην ἀπόδειξιν περὶ τῆς ταυτότητος τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ ἀποβιώσαντος Σταΐκου Σταϊκοπούλου, ὅπως διαταχθῶσι κατόπιν, συνελεία ταύτης, τὰ δέοντα, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἀπὸ 3 Ὀκτωβρίου 1849 ρηδ' Νόμου «περὶ κληρονομικῶν δικαιωμάτων».

ΑΓ'

Περίληψις: 19 Ἀπριλίου 1865, Ναύπλιον. Ἀντίγραφον ἀναφορᾶς τῶν Σταΐκου, Δημητρίου καὶ Ζωῆς Ν. Χατζηπανάγου, ἐκ μητρὸς ἐγγόνων τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου Σταϊκοπούλου, πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ Ἀγῶνος Ἐπιτροπὴν. Ἐκεῖ μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι ὁ πορθητὴς τοῦ φρουρίου Παλαμηδὶ καὶ Ἀκροκορίνθου (τὸ ὄρθον εἶναι ὅτι ὁ Σταΐκος ἦταν ἐκ τῶν πολιορκητῶν τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ ὅτι σπουδαίως συνετέλεσε στὴν ἐκπόρθησίν της) «ἀπέθανεν ἐκ τῆς πικρᾶς ἀδικίας ἐπὶ τῆς ψάθης». Καίτοι χαρακτηρισθεὶς Συνταγματάρχης (τὸ ὄρθον εἶναι: ἀντισυνταγματάρχης) οὐδεμίαν ἔλαβεν ἀποδοχὴν ἀπέναντι τῶν μεγάλων ἐκδουλεύσεων καὶ τῶν χρηματικῶν του θυσιῶν ἐκ γροσίων του. Ζητεῖται τῶρα ὑπὸ τῶν «πενομένων ἀπογόνων τοῦ στρατηγοῦ δικαιώσις». Ἡ ἀναφορὰ ὑπογράφεται «εὐπειθῆς πολίτης ὁ πατὴρ τῶν αἰτούντων μόνων κληρονόμων τοῦ Σταΐκου Σταϊκόπουλου καὶ νομίμου ἀντιπροσώπου

αὐτῶν Νικολάου Χατζηπανάγου». Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἀναφορά αὐτὴ μὲ τὸ αὐτὸ περιεχόμενον, παραλήπτῃ καὶ ἀποστολέα, ἀλλὰ μὲ ἡμερομηνίαν ὑποβολῆς τὴν 8 Ἰουνίου 1865 εὑρέθη εἰς τὸ φάκ. Στ. Σταϊκόπουλου, Τμ. Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου καὶ τὸ Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν. Φαίνεται ὅτι ἐκαθαρογραφήθη δι' ἄλλης χειρὸς καὶ ὑπεβλήθη μετὰ δέμηνον εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἀγῶνος.

ΛΔ'

Περίληψις: Ἐγγραφα 13347/Διεκπ. 13347 (Συνεδρία 430) καὶ πρακτικὸν τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀγῶνος (Α' Τμήμα - Συνεδρίαση 236 τῆς 30 Ἰουνίου 1866), εἰς Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, Τμ. Χειρογράφων, Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν - Φάκ. Στ. Σταϊκόπουλου.

Ἐκεῖ διαβάζομε ὅτι συνεζητήθη κατὰ τὴν ὥς ἄνω συνεδρίαν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Ἐπιτροπῆς, ἡ ἀπὸ 8 Ἰουνίου αἰτήσεις τῶν κληρονόμων Σταϊκοῦ Σταϊκόπουλου, ἀντιπροσωπευμένων ὑπὸ τοῦ Νικολάου Χατζηπανάγου, ὅτι ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Σταϊκὸς Σταϊκόπουλος εἶχε ὀνομασθῆ χιλιάρχος τὸ 1822 καὶ στρατηγός (1822), ὅτι ἔφερε δύο (2) πληγὰς εἰς τὸ σῶμα του καὶ ἐνεκρίθη νὰ καταταγῆ διὰ τὰς ἔθνικὰς ἐκδουλεύσεις του εἰς τὴν Δευτέραν (2) τάξιν. Σημειωτέον ὅτι ἡ πρώτη τάξις (ὅλως ἐξαιρετικὴ) ἐπιφυλάχθη διὰ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Ἀγῶνος (Θ. Κολοκοτρῶνης κ.λπ.).

ΛΕ'

19 Ἰουλίου 1867, Ναύπλιον. Σχέδιον αἰτήσεως τοῦ Σταϊκοῦ Ν. Χατζηπανάγου, λοχίου τοῦ Β' Πεζικοῦ Τάγματος, πρὸς τὴν Νομαρχίαν Ἀργολίδος. Ζητεῖ νὰ διαβιβασθῆ ἡ παρούσα αἴτηση τοῦ πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργεῖον, πρὸς ἐνημέρωσιν τοῦ ἐπὶ κληρονόμικῶν του δικαιωμάτων, ὡς ἀπογόνου τοῦ Σταϊκόπουλου.

ΛΣΤ'

Ἀπανταχοῦσα Ἱεραρχῶν διὰ τὴν Εὐαγγελίστριαν Ναυπλίου (1824)

Τύπος Σφραγίδος στρογγυλῆς περὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου μὲ τὴν μεγαλογράμματι ἐπιγραφή: «ΑΩΚΖ + ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΝ ΑΓΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΚΗΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ».

† Πρὸς πάντας τοὺς πανιερολογιωτάτους καὶ θεοφιλεστάτους συναδέλφους ἀρχιερεῖς, πανοσιολογιωτάτους καθηγουμένους, εὐλαβεστάτους ἱερεῖς, ἐκλάμπρους αὐθέντας, εὐγενεστάτους ἄρχοντας καὶ προκρίτους, ἐντίμους πραγματευτάδες, θεοσεβεῖς ἐπιστάτας καὶ προεστοὺς παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὑπουργήματος καὶ ἀπαξιαπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς ὀρθοδόξους καὶ ἐλεήμονας χριστιανούς τοὺς κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ νήσους· τοῖς μὲν τὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν προσφέρομεν, τοῖς δὲ τὴν μετὰ Θεὸν εὐχὴν ἡμῶν, εὐλογία συγχώρησιν ἀπονέμομεν.

Ὁ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν συστατικοῦ τούτου γράμματος παρησιαζόμενος τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγάπῃ δωσάτατος ἐν ἱερομονάχοις Νικόδημος Σέρβος, διατριβῶν πρότερον εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸν ἀσκητικὸν μετερχόμενος βίον, διὰ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ καὶ τὴν προλαβόντως ἐπισυμβάσαν κακίαν παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ἄλωσιν, μόλις ἀποφυγὼν τὰς χεῖρας τοὺς, διεσώθη τότε εἰς τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ φθάσας εἰς Ναύπλιον, δὲν ἤλλαξε ποσῶς τὴν εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετον πολιτείαν του, ἀλλ' εὐρῶν ἐν μονήδριον ἐρείπιον, πλησίον τοῦ Ναυπλίου κείμενον διὰ τῆς φροντι-

στικῆς ἅμα ἐπιμελοῦς ἐπιστασίας του καὶ τῆς τῶν εὐσεβῶν συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἀνήγειρε τοῦτο καὶ διώρθωσε δι' ἀσκητήριον εἰς μνήμην τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τιμώμενον, διὸ καὶ Εὐαγγελίστριαν καλούμενον. Ὅς τε ἐκ θεοῦ κινήθεις ζήλου, συνάξας κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν γραφῆς παλαιᾶς καὶ νέας ὅσα ἀνήκον εἰς τὸν θεοσεβῆ σκοπὸν του, κατὰ τὴν δύναμιν του· «τὸ κατὰ δύναμιν γὰρ, φησί, ἐστὶ καὶ τῷ θεῷ φίλον» ἐξέδωκεν αὐτὰ εἰς τύπον μικρὰ ὄντα καὶ μεγάλα τὸ μέγεθος χάριν τῶν εὐσεβῶν. Τὰ μὲν μεγάλα διὰ νὰ διαβάζονται εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰ δὲ μικρὰ διὰ νὰ κολλῶνται εἰς τοὺς τοίχους τῶν πλατειῶν καὶ παρὰ πάντων ἀναγινώσκονται, ἀφορῶντα ἀμφοτέρω πρὸς τοὺς βλασφημούντας τὸν θεὸν καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ, σταυρὸν, πίστιν καὶ ἕκαστος, λοιπὸν, εἶδατε, ὅτι ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τὴν οἰκονομίαν ἀναδέχεται.

Ὅθεν ὡσπερ οὔτος διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην του καὶ κουμβὲν καὶ νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας ταύτης καταγίνεται νὰ ἀνορθώσῃ καὶ χάρι τῆς εὐσεβείας νομικὰ ξυνέθετο λόγια· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀξιότης σας, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, καὶ δόξαν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, παρακαλεῖσθε, νὰ τὸ δεχθῆτε εὐμένως, ὡς ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ καὶ ζηλωτὴν εἰς τὰ θεῖα. καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν γεροντικὴν του ἡλικίαν ἀδυνατεῖ νὰ περιφέρεται εἰς τὰ ὀσπίτια, διὰ τοῦτο, μὲ κάθε τρόπον οἰκονομήσατε, ὀδηγήσατε καὶ ἐλεήσατε αὐτὸν ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, ἐξ ἐνὸς δίσκου ἀφ' ἐκάστης ἐκκλησίας, ἐκ τῶν συναφίων, ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκιῶν καὶ ἐξ ἰδίων σας. ἕκαστος καθὰ δυνάμειος ἔχει καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως· ὅπως οὔτος μὲν διὰ τῆς ἐλεημοσύνης σας δυνήθῃ πληρῶσαι τὸν θεάρεστον τοῦτον σκοπὸν του, ὁ δὲ θεὸς διὰ τὸ ἄπειρον ἔλεος του, διὰ τὴν μεσιτείαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ διὰ τὴν εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξον διάθεσιν τὴν ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης σας, ἀγαπήσῃ, ἐλεήσῃ, εὐλογήσῃ καὶ ἐνδυναμώσῃ ὑμᾶς, καταπέμπων οὐρανόθεν εἰς τὰς φαμίλιας σας, εἰς τὴν ζωὴν σας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σας, πλοῦσια τὰ ἐλέη του. οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

† ὁ Κορίνθου Κύριλλος, † ὁ Τριπόλεως Δανιὴλ, † ὁ πρώην Τριπόλεως καὶ Τοποτηρητῆς Ναυπλίου Διονύσιος, † ὁ Μενδενίτσης Διονύσιος, Τοποτηρητῆς Σαλῶνων καὶ Δερβενοχωριῶν, † ὁ Ἐπιστάτης ἀρχιδιάκονος Ἀθανάσιος.

Ὅπισθογράφος καθὼς ἡ ἀνωτέρω «ἀπανταχοῦσα» διαστάσεων 0,35x0,45 μὲ μικρὸν περιθώριον ἀριστερὰ, εἶναι διπλωμένη εἰς πέντε παραλληλόγραμμες πτυχῆς διὰ νὰ μπαῖνῃ «στὸν κόρφο» τοῦ φέροντος ἢ διὰ νὰ φυλάσσεται στὴν εἰδικὴ θέση τῆς κασέλας, μαζὶ μὲ ἄλλα σημαντικὰ χαρτιά, κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς, φέρει τὴν σημείωσιν κάτωθεν σταυροῦ: «† ἡ παροῦσα πανταχοῦσα / εἶναι τοῦ κυρίου Νικοδήμου / πλασσῖνο σέρβου / ἐναρέτου ἀνδρός». Διεφυλάχθῃ δὲ σὲ καλὴ κατάστασις διότι εἶναι κολλημένη διὰ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς πρὸς προφυλάξιν σὲ χονδρότερο ἀσφαλιστικὸ χαρτὶ (δυναμάρι). Βλέπε ἀνωτέρω, σ. 367.

Ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη καὶ τὰ ἴχνη μόλις διαφαινομένης ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὀψευς τῆς «ἀπανταχοῦσης» σφραγίδος εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνομε ἐκ τῆς κυκλικῆς ἐπιγραφῆς μεγαλογράμματι ἐπιγραφῆς τὰ στοιχεῖα: «ΑΡΓ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ». Πρόκειται περὶ τῆς Νομαρχίας Ἀργολιδοκορινθίας;

ΛΖ*

Περίληψις: Ἀναφορὰ τοῦ ἱερομονάχου Νικόδημου Σέρβου, ἐγκατεστημένου στὴν ἐκκλησία τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἐπὶ τῆς ὁμώνυμης ἀνωφέρειας τῆς Πρόνοιας, ἀνατολικά τοῦ Ναυπλίου.

* Γ.Α.Κ. – Καποδιστριακὸν Ἀρχεῖον – Γραμματεία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, φάκ. 19 (Φεβρουάριος – Σεπτέμβριος 1829).

ου. Ζητεί την οικονομική συνδρομήν του Κυβερνήτου της Ἑλλάδος, Ἰωάννη Καποδίστρια. Ἡ ἀναφορά σώζεται καί σέ δεύτερο ἔγγραφο, ὑπό ἡμερομηνίαν «14 Μαρτίου, Ἀναυπλίου» καί σέ διαφορετική γραφή, ἡ ὁποία εἶναι μᾶλλον τοῦ ἀναφερομένου Νικοδήμου Σέρβου, διότι ὁμοιάζει πρὸς τὴν σωζόμενη ὑπογραφή του, σὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον ἔγγραφο υἰοθεσίας, ποῦ ἔκανε ὁ ἴδιος δέκα χρόνια ἀργότερα, ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Ναυπλίου Χαραλάμπους Παπαδοπούλου (1833).

Ἐσχώτατε Κυβερνίτα.

ἐγὼ ἤμουν ἱερεὺς σέρβος εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, ἐκείθεν φοβηθεὶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἦλθον ἐδῶ καὶ φιλόθεος ὢν, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν, ἐκτίσα τὴν ἔξωθεν κειμένην ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, εὐαγγελίστριαν καλουμένην.

Ἡ κατοικία μου εἶναι τὸ ἐκεῖ πλησίον σπήλαιον. πλὴν ἕως οἱ χριστιανοὶ βοήθουν τὴν ἐκκλησίαν, βοήθουν καὶ ἐμένα. Τώρα δὲ οὔτε τὴν ἐκκλησίαν βοήθουν οὔτε ἐμένα πλέον, καθὼς διαλαμβάνει καὶ τὸ ἀνά χεῖρας γράμμα τῶν ἀρχιερέων.

Διὰ τοῦτο προστρέχω εἰς τὰ φιλόφθρα σπλάγχνα σου ὥστε νὰ μοὶ δώσης ὀλίγον ψωμί τὴν ἡμέραν καὶ κανένα φόρεμα, ἐπειδὴ καὶ εἶμαι γέρον, γυμνός καὶ σακατεμένος εἰς τὴν μέσση. Αὐτὸ σέ παρακαλῶ θερμῶς καὶ μένω μὲ τὸ ἀνήκον σέβας καὶ δούλος σας.

Ἐν Ναυπλίῳ

1824

Φεβρουαρίου 26

Νικοδήμος ἱερομόναχος

σέρβος

ΔΗ*

Περίληψις: «Ὁ ἱερομόναχος Νικοδήμος εὐρισκόμενος εἰς τὴν Μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας, κειμένης εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ναυπλίου Πρόνοιαν, υἰοθετεῖ τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ καὶ τῆς Μαρίας συζύγου τούτου, καταγομένης ἀπὸ τὸ Ἴαργος».

Πράξις 2617

Κατὰ τὸ χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τριακοστὸν τρίτον ἔτος τὴν εἰκοστὴν πρώτην τοῦ αὐγούστου μηνός, ἡμέραν Δευτέρα, ὥρα πέμπτη μετὰ τὴν μεσημβρίαν, παρουσιασθέντες πρὸς τὴν Μνημονεῖαν ταύτην εἰς τὴν οἰκίαν μου ὑπ' ἀριθ. 345 ὁ, τε ἱερομόναχος κύριος Νικοδήμος τῆς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας, κειμένης εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ναυπλίου Πρόνοιαν καὶ ἡ κυρία Μαρία θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Νικολάου Μερμπακίτου καὶ σύζυγος τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ ἐξ Ἴαργους, παροικοῦσα πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὸ χωρίον Μπολάτη, ἐνώπιον τῶν παρουσιασθέντων καὶ ἤδη παρόντων μαρτύρων κυρίων Ἐμμανουὴλ Σεργοπούλου, ἐκ Δημητζίανης τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης, Θεοδοσίου Τζαντάρη, κατοίκου Ναυπλίου καὶ Μάρκου Πεταλά, Πατιμίου παροίκου ἐνταῦθα καὶ γνωστῶν μου, μοὶ ἐνεφάνισαν τὴν κατὰ συνέπειαν τῆς

* 1833, Κατάστιχον Ν. 07, ἔγγραφο 2617 τῆς 21ης Αὐγούστου 1833 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Ναυπλίου, Χαραλάμπους Παπαδοπούλου, εἰς Τμήμα Χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης (Ἀθηνῶν).

παρούσης πράξεως καταχωρηθεῖσαν εἰς τὸ βιβλίον μου, ὡς φαίνεται, ἀναφορὰν τῶν καὶ τὸ παρὰ πόδας αὐτῆς συμφωνητικόν τῶν περὶ υἰοθεσίας ἔγγραφον ὡς φαίνεται καὶ μοὶ ἐξήτησαν νὰ τὸ ἐπικυρώσω.

Ὅθεν καταχωρηθὲν ὡς ἔγγραφον διὰ τῆς παρούσης πράξεως, ὑπογεγραμμένης παρὰ τοῦ μνησθέντος ἱερομονάχου κυρίου Νοκοδήμου ἰδιοχείρως, διὰ δὲ τὴν μνησθεῖσαν Μαρίαν, μὴ εἰδοῦσαν γράφειν, ὑπεγράφη παρὰ τοῦ κυρίου Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου, Ἁγιοπετρίτου, παροικοῦντος ἐνταῦθα καὶ γνωστοῦ μοι, ἐμαρτυρήθη παρὰ τῶν εἰρημένων μαρτύρων, ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπεκυρώθη μὲ τὴν Μνημονικὴν Σφραγίδα. Τὰ δὲ πρωτότυπα τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ συμφωνητικοῦ ἔμειναν εἰς τὸν φάκελον τῆς Μνημονείας ὑπ' ἀριθ. 743 τῶν εἰσερχομένων.

Πρὸς τὸ Σ(εβαστὸν) Μνημονεῖον Ναυπλίας.

Ἐπισυνάπτεται ἔγγραφον υἰοθεσίας παρὰ τοῦ ὑποφαινομένου, διαιρούμενον εἰς τρία καὶ ἐξαιτούμεθα τὸ μὲν ἓν νὰ καταχωρηθῆ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Μνημείου, τὰ δὲ ἄλλα δύο νὰ ἐπικυρωθῶσι τακτικῶς παρὰ τοῦ Σ(εβαστοῦ) Μνήμονος καὶ νὰ δοθῶσιν ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον μέρος τῶν ἐν αὐτοῖς ὑποφαινομένων καὶ βαθυσεβάστως ὑποσημειούμεθα. Ἐν Ναυπλίῳ τὴν 21ην Αὐγούστου 1833. Ὁ εὐπειθὴς Νικόδημος ἱερομόναχος. Διὰ τὴν Μαρίαν Νικολάου Μερμπακίτου, συζύγου τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ, κατὰ θέλησιν τῆς ὑπέγραψα καὶ βεβαιῶ Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος.

Ὁ Νικόδημος ἱερομόναχος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν μονὴν Εὐαγγελιστρίας, εὐχαριστηθεὶς τὸ νὰ υἰοθετήσω τὴν ἐξετάζουσαν Ἑλένην θυγατέρα τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ καὶ τῆς Μαρίας συζύγου τούτου, καταγομένης ἀπὸ τὸ Ἄργος, συνεφώνησα μετὰ τῆς ρηθείσης μητρὸς τῆς Μαρίας, ὅτι τοῦτο θέλει ἔχει καὶ ἀπολαμβάνει τὸ υἱικὸν κατὰ τοὺς νόμους δικαίωμα ὡς πρὸς ἐμὲ ἢ Ἑλένη τοῦ νὰ τῆς δώσω τὴν ἀνήκουσαν καλὴν ἀνατροφὴν, νὰ τὴν ὑπανδρεύσω καὶ νὰ εἶναι καὶ νομίζεται τέλειος κληρονόμος μου. Ἡ διαληφθεῖσα Μαρία, λογιζομένη μὲν κατὰ σάρκα μήτηρ τῆς παιδός, ἀπομακρυνομένη δὲ τοῦ λοιποῦ ἀπὸ πάσαν διαταγὴν ἢ προστασίαν αὐτῆς καὶ θεωρουμένη ὡς πνευματικὸν καὶ σαρκικὸν τέκνον ἰδικόν μου μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς μου, προστατεύομενον καὶ διαταττόμενον παρ' ἐμοῦ. Καὶ ἐὰν ὄψετοτε ἤθελεν ἀποσπασθῆ ἢ διαληφθεῖσα θετὴ θυγάτηρ Ἑλένη ὑπὸ τῆς μητρὸς τῆς ἢ ὑπ' ἄλλου τινὸς τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν τῆς, οὐ μόνον νὰ ὑστερῆται τὸ τῆς υἰοθεσίας δικαίωμα ἢ Ἑλένη, ἀλλὰ νὰ μοῦ πληρώνωνται καὶ ὅσα δι' ἀνατροφὴν τῆς ἔξοδα κάμω. Ὡσαύτως καὶ ἐγὼ ἂν τὴν ἀποβάλλω ἄνευ αἰτίας νομίμου, νὰ πληρώνω πρὸς αὐτὴν δι' ὅσον καιρὸν σταθῆ τὰς δουλεύσεις τῆς. Διὸ ἔγιναν τρία ὅμοια ἔγγραφα, τὸ μὲν ἓν θέλει καταχωρηθῆ εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Μνημονεῖου Ναυπλίας, τὰ δὲ ἄλλα δύο θέλει δίδεσθαι ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον μέρος τῶν ὑποφαινομένων, Νικόδημου καὶ Μαρίας, ἐπικυρωμένα παρὰ τοῦ Μνήμονος εἰς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ ἀσφάλειαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 21 Αὐγούστου 1833

Νικόδημος ἱερομόναχος. Διὰ τὴν Μαρίαν Νικολάου Μερμπακίτου, σύζυγον τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Μπομποῦ, κατὰ θέλησιν τῆς ὑπέγραψα καὶ βεβαιῶνω Μιχαὴλ Ἀναγνωστόπουλος.

Ἐμμανουὴλ Σεργόπουλος μαρτυρῶ. Θεοδόσιος Τζαντάρης, μάρτυς. Μάρκος Πεταλάς, μάρτυς. Ὁ Δημόσιος Μνήμων Ναυπλίου Χαράλαμπος Παπαδόπουλος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ ΚΑΙ
ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ «ΟΣΠΗΤΙΟΥ» ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

1*

Ἐκ τῶν παραστατικῶν ἐγγράφων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπογραφῆς ἐπὶ Βενετοκρατίας.

Περίληψις: Ὁ τότε ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου ὑποβάλλει, τὴν 27 Αὐγούστου 1696, πρὸς τοὺς διενεργούντας τὴν ἀπογραφὴν ἐντεταλμένους Βενετοὺς ἀξιωματοῦχος, τὸ ἀκόλουθον ἐγγράφον περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριτῶν καὶ τῶν περυσιακῶν στοιχείων τοῦ Ναοῦ. (Archivio di Stato di Venezia - Archivio Grimani dai Servi, busta 54/157).

1696 Αὐγούστου 27 - Ἐνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔριζα τοῦ Παλαμηδίου.

Ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου ἔχη ολήγην αὐλήν ἔχη καὶ ἓνα τζελοὶ ὅπου κάθετε ὁ εὐφημέριος καὶ τὸ τζελὴ ἔχη ὀλήγην αὐλήν καθὼς ἡ ἐκκλησία φέρετε πὸς νὰ ἦταν ἀπὸ το παλλεῶν καὶ ἄλο τίποτε δὲν ἔχη.

Εἰς τὸν αὐθεντικὸν τῶπον ὅπου κάθοντε ἡ ξένη Ἀθηνεοὶ Εὐρωπιῶτες ἦνε σπῆτσια καὶ καλῆβια καὶ ἀργαστήρια 95

ἄνδρες πᾶνδρεμένη καὶ ἀνίπανδρι 95

γινέτζες πᾶνδρεμένες καὶ ἀνίπανδρες 115

πεδῖα ἀρσενικά καὶ θιληκᾶ 53

† Μητροφάνης Ἱερομόναχος ευφημέρηος του Αγίου Γεωργίου βεβεῶνω.

[ἐπὶ τοῦ νότου]: ἐνορία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν Μπαλαμίδη. *S. Zorsi à piè del monte Palamida.*

2**

Περίληψις: Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου διαμαρτύρεται τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1824 πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Παιδείας, Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, διότι τὸ κτίριον τοῦ Ναοῦ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀστυνόμου Ναυπλίου καὶ ὑπὸ ἄλλων, ἐνῶ μὲ κυβερνητικὴν ἀπόφασιν ἀνήκει εἰς τὸν Ναόν.

Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Ἡ ἐντολή αὕτη κατ' αὐτὰς κατεπατήθη καὶ τὰ θεῖα ἐμίχθησαν μὲ τὰ κοινὰ πράγματα. Ἡ Διοίκησις ἐδωρήσατο τὰ κελλία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν Ἱερόν τοῦτον Ναόν, διὰ νὰ ἐπαναπαύωνται οἱ ἐν αὐτῷ δουλεύοντες καὶ νὰ φυλάσσεται ἡ ἀπαιτουμένη ἡσυχία καὶ σεβασμιότης ἀπὸ τὰ αὐτὰ κελλία <τοῦ> ἐπακουμβοῦν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν. Καὶ

* Ἀναδημοσιεύεται ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Ντόκου, Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία κατὰ τὴν περίοδον τῆς Β' Ἐνετοκρατίας. Ἀνέκδοτα ἐγγράφα ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς Ἐνετίας, εἰς περιοδικὸν σύγγραμμα «Byzant. - neugriechische Jahrbücher, τόμ. XXI (1972), σ. 64 (ἐγγράφον 39).

** Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Γ.Α.Κ.) - Ὑπ. Ὁρησκείας, φάκ. 6 (Ὀκτώβριος 1824), ὑποφάκ. «Ἐκκλησιαστικά».

ὁ σκοπὸς ὅμως τῆς Διοικήσεως ἐματαιώθη καὶ ἡ ἐκκλησία ἐνοχλεῖται καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κοιμῶνται ἔξω εἰς τὴν στοάν, ἐπειδὴ ἐκατοικήθησαν τὰ ρηθέντα ἀπὸ τὴν Ἀστυνομίαν καὶ ἄλλας οἰκογενεῖας ἀρεσκούσας αὐτῇ.

Πανιερώτατε καὶ τὸ ἔθνος σὲ διώρισε νὰ ὑπερασπίζεσαι τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα δικαιώματα καὶ ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία σὲ ὑπαγορεύει τοῦτο. Παρακαλοῦμεν, λοιπόν, νὰ ἠσυχάσης τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου τούτου ἀπὸ τὰς κοσμικὰς τύψεις, εἰ δὲ μὴ ἂς λάβῃ εἰς τὴν ἐπιστάσιαν του ὁ κύριος Ἀστυνόμος καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κελλία τῆς καὶ ἂς τὰ κάμη σπήλαιον λησῶν καὶ τὰ ὅποια αἰσχυνόμεθα νὰ γράψωμεν καὶ ἂς τὰ καταστήσῃ κοινὸν κατάλυμα καὶ θέαμα.

Τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1824, ἐν Ναυπλίῳ

Μένομεν εὐσεβάστως
εὐπειθῆ τέκνα

Γεώργιος ἱερεὺς ὁ σακελλάριος, Σταῦρος Παπαλεξόπουλος, Ἡλίας Κοντόπουλος.

3*

Ἀριθ. 87

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Περικλείεται ἀντίγραφον τῶν ἐφημεριῶν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου τῆς εὐαγοῦς ἐκκλησίας τοῦ ἐνταῦθα Μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου, ἐξ ἧς πληροφορεῖται ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις τὸ νόμιμον καὶ εὐλογοφανὲς αἴτημα αὐτῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο παρακαλεῖ νὰ ἐμβλέψῃ εὐμενῶς ἡ Διοίκησις εἰς τὴν Ἱερὰν ταύτην ὑπόθεσιν καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ὅσα εὐλογώτερα κρίνῃ.

Μένω μὲ τὸ ἀνῆκον Σέβας

τὴν 21: 8βρίου 1824
ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Θρησκείας
Ἀνδρούσης Ἰωσήφ

4**

Περίληψις: Ὁ Ἐπαρχος Ναυπλίου, Σταματέλος Ἀντωνόπουλος, ἐνημερώνει τὴν 12 Ἰανουαρίου 1825, τὸ Ὑπουργεῖον Ἑσωτερικῶν ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν κτιρίων τοῦ Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τοῦ συνεχομένου μικροῦ χώρου, ποῦ εἶχε πωληθῆ εἰς τὸν Ἰωάννην Ζέρβαν, δὲν περιλαμβάνει πλέον αὐτοῦ τίποτε ἄλλο, «μῆτε τὴν πύλην, μῆτε ἐκ τοῦ προαυλίου ἢ ἀπὸ τῆς σκάλης», διότι ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν στὸ ναόν.

ΕΠΑΡΧΕΙΟΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Περίοδος, Γ' ἀριθ. 28, ἀριθ. 44

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν

Κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 262 διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τούτου, ἐξετάσθη ἡ διαφορὰ τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἰωάννη Ζέρβα διὰ τὸ προαύλιον δρόμου καὶ πύλης τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ καταμετρηθέντος τοῦ πλάτους τῶν ἐκποιηθέντων αὐτῶ ἐργαστηρίων εὐρέθησαν αἱ πῖλαι σωσταὶ κατὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ πω-

* Γ.Α.Κ. - Ὑπ. Θρησκείας, φάκ. 6 (Ὀκτώβριος 1824), ὑποφάκ. «Ἐκκλησιαστικά».

** Γ.Α.Κ. - Ὑπ. Ἑσωτερικῶν, φάκ. 51 (10-19 Ἰανουαρίου 1825).

λητηρίου χωρὶς νὰ ἐμπεριέχεται ἀπὸ τὸ προαύλιον μηδὲ σπιθαμὴ τόπος, ἡ δὲ πύλη καὶ ὁ δρόμος τῆς αὐτῆς εὐρέθησαν καταμετρούμενα ἐν τῷ πωλητηρίῳ χωρὶς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἐπαρχείου καὶ ἀρχιτέκτονος, τότε ἀσθενοῦντος, ἐπειδὴ βέβαια δὲν ἤθελε καταμετρήσῃ τὸν τόπον αὐτὸν ὁ ἀρχιτέκτων δι' ὅ,τι ἀνοίκει εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ μὴν ἐξουσιάζῃ ὁ Ἰωάννης Ζέρβας μῆτε τὸν δρόμον μῆτε τὴν πύλην μῆτε ἐκ τοῦ προαυλίου τίποτε ἀλλὰ νὰ κρημνησθῶσιν αἱ σκάλαι καθὼς ἦταν καὶ ἔκπαλαι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 12 Ἰανουαρίου 1825

Ὁ Ἐπαρχος
Στ(αματέλος) Ἀντωνόπουλος

5*

Περίληψις: Τὸ Ἐπαρχεῖον Ναυπλίου ἐνημερώνει μὲ λεπτομέρειες τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας ἐπὶ τοῦ διαφιλονικουμένου χώρου μετὰξὺ τοῦ κυρίως κτιρίου τοῦ Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου Ναυπλίου καὶ τοῦ συνεχομένου κτιρίου. Ὁ χώρος αὐτὸς εἶχε πωληθῆ εἰς τὸν Ἰωάννην Ζέρβαν καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς «καφενές». Ὁ Ζέρβας διεκδικοῦσε καὶ τὴν σκάλα πρὸς ἐφάπτεται τοῦ μικροῦ καφενείου. Ὁ Ἐπαρχος μετὰ ἀπὸ αὐτοψίαν τῶν ἐπιστατῶν καὶ δημογερόντων καὶ ἑνὸς μέλους τῆς ἐπιτροπῆς ἐκποιήσεως τοῦ Ὑπ. Οἰκονομίας ἀνακοινῶναι τὸ πόρισμα: καὶ ἡ σκάλα εἶναι τοῦ ναοῦ, πρόκειται μάλιστα νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πρόσβαση στὸν ὑπὸ κατασκευὴ γυναικωνίτη τοῦ ἰδίου ναοῦ.

ΕΠΑΡΧΕΙΟΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

Περιοδ. Γ' Ἀριθ. 97

Πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Οἰκονομίας

Ἐλήφθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 559 διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου τούτου, δι' ἧς διατάχθη τὸ Ἐπαρχεῖον τοῦτο νὰ ἐξετάσῃ περὶ τοῦ τόπου διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου διαφέρονται μὲ τὸν Ἰωάννην Ζέρβαν.

Τὸ ἐπαρχεῖον τοῦτο κατὰ τὴν διαταγὴν ἔφερεν εἰς ἐν τοὺς ἐπιστάτας καὶ δημογερόντας, ὁμοίως καὶ ἐν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκποιήσεως ὅπου δι' αὐτῆς ἐγίνε καὶ ἡ καταμέτρησις τοῦ ἐκποιηθέντος καφενέ εἰς τὸν Ἰωάννην Ζέρβαν. Ὁ ἀρχιτέκτων ὄντας ἀσθενὴς δὲν τὸν ὀμίλησαν εἰς τὴν καταμέτρησιν καὶ οὕτως ἐπῆραν ἄλλον καὶ ἔκαμε τὴν αὐτὴν καταμέτρησιν. Ὁ τόπος αὐτὸς ἀνήκει τῆς ἐκκλησίας καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν καταμέτρησιν οὐδὲ τὸ πωλητήριο τὸν διαλαμβάνει.

Εἰς τὴν φρουραρχίαν τοῦ Πάνου Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὴν χαλάσῃ καὶ διὰ νὰ μὴν ἐνοχλήσῃ τὸν καπετάνιον του τότε, εἶπε μετέπειτα, ἥδη δὲ ἐγίνε ἀπόφασις διὰ νὰ κρημνισθῇ ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς Θεοῦ εἶναι. Ἡ σκάλα εἶναι προαύλιον τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν καταμέτρησιν δὲν εἶναι. Κατ' ἀνατολὰς τοῦ εἰρημένου καφενέ εἶναι ἡ παλαιὰ σκάλα τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας τὸ μῆκος τοῦ καφενέ πέρνει καὶ αὐτὴν εἰς τὸ μέρος. Τὸ ἐπαρχεῖον αὐτὴν τὴν καταμέτρησιν δὲν τὴν ἤξευρεν. Αὐτὴ ἡ εἰσόδος εἶναι τῆς ἐκκλησίας ἔκπαλαι καὶ τώρα θέλει γένει τῶν γυ-

* Γ.Α.Κ. - Ὑπ. Ἐσωτερικῶν, φάκ. 51 (10-19 Ἰανουαρίου 1825).

ναϊκῶν, μάλιστα ὅπου εἰς τὸ πωλητήριον του δὲν διαλαμβάνει σκάλα.
Ἐν Ναυπλίῳ 12 Ἰανουαρίου 1825

Ὁ ᾿Επαρχος
Στ(αματέλος) ᾿Αντωνόπουλος
ὁ Γενικός Γραμματεὺς
Ν. Ἰωάννου

6*

Φιλάνθρωπον 4380

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Νοσοκομείου

Εἰς τὸ οἶκημα τοῦτο τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὄπου εἶναι καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς
Θρησκείας, ἐξενίζετο ἓνα ξένον καὶ ὄρφανόν παιδίον πρὸ ἡμερῶν, ἔχον ἡλικίαν δε-
καπενταετῆ καὶ ἐτρέφετο ἀπὸ τὸν μὲν καὶ δέ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ προχθῆς ἠσθένη-
σε κακῶς καὶ τὸν βοηθοῦντα οὐκ ἔχει, προσκαλεῖται ἡ φιλάνθρωπος αὕτη Ἐπιτροπὴ
νὰ διορίσῃ νὰ τὸ σηκώσουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ νὰ τεθῇ εἰς τὸ Νοσοκομεῖον διὰ νὰ λάβῃ
τὴν προσήκουσαν περιποίησιν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀνεξάρτητοι ἀσθενεῖς, διὰ μὴ μείνῃ
τυραννοῦμενον.

τῇ 9: Μαρτίου 1826

ἐν Ναυπλίῳ
καὶ διὰ τὸν ὑπουργόν τῆς Θρησκείας
ὁ Γεν. Γραμ(ματεὺς)
Ἰωάσαφ Βυζάντιος.

7**

Περίληψις: Τὸ ἐκκλησιαστικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἱ. Ναοῦ ᾿Αγίου Γεωργίου Ναυπλίου, διὰ
τῆς ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1827 ἀναφορᾶς του, πρὸς τὴν Κυβέρνησιν (Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ),
διαμαρτύρεται, διότι παρὰ τὴν παραχώρησιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ πλησίον τοῦ ναοῦ κτίριον
τοῦ ᾿Αγ. Γεωργίου, τοῦτο κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος, ὑπὸ ἀστυνομικῶν καὶ
στρατιωτῶν καὶ λαχανοπωλῶν, ὄπου καὶ ἐστεγάσθησαν αὐθαίρετα. Τὸ κτίριον εἶχε δώδεκα
ὄντάδες (δωμάτια). Ζητεῖται νὰ ἀπελευθερωθῶν πρὸς χρῆσιν τῆς ἐκκλησίας τοῦλάχιστον τὰ
δύο διὰ τὸν πνευματικόν, τὸν ἱεροδιάκονον, τὸν ψάλτην καὶ κανδηλανάπτην.

Πρὸς τὴν Σ(εβαστὴν) Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναυπλίου καὶ τὸν ἐγκαινισμὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ᾿Αγί-
ου Γεωργίου οἱ τότε πρόκριτοι καὶ ἡ μετὰ ταῦτα Διοίκησις καὶ ἔπειτα οἱ ἄλλοι καὶ
ἄλλοι ἕως πέρυσι σχεδὸν ἀφιέρωσαν εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν τὸν πλησίον αὐτῆς
ἐθνικὸν οἶκον διὰ νὰ κατοικοῦν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ νὰ μὴ περιφέρονται ἔνθεν
κάκειθεν, ὡς τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνήκοντες καὶ ὡσὰν ὄπου κάθε χριστιανὸς εὕρισκεν εὐκό-
λως ὄποιον ἤθελε κατὰ τὴν χρεῖαν του.

Πέρυσιν ὅμως, δὲν ἤξεύρομεν, κατεπατήθη καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ ὁσπίτιον καὶ κα-
τοίκησαν εἰς αὐτὸ βιαίως καὶ ἀστυνόμοι καὶ στρατιῶται καὶ φαμελῖαι καὶ λαχανοπῶλαι

* Γ.Α.Κ. - ᾿Υπ. Θρησκείας, φάκ. 14 (Μάρτιος 1826), ὑποφάκ. «Ἐκκλησιαστικά».

** Γ.Α.Κ. - ᾿Υπ. Θρησκείας, φάκ. 94 (20-23 Ἰουνίου 1827).

σχεδόν, διατάξαντες ὅλους ἐν γένει τοὺς ἐκκλησιαστικούς, ὥστε καὶ τὸ ὁσπῆτιον ἔγινε κοινόν, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιδιόρθωσιν ἐξώδευσεν ἡ ἐκκλησία ὄχι ὀλίγα· καὶ τὴν αὐτὴν τῆς ἐκκλησίας μέχρι τῶν πυλῶν γεμάτην διαφόρους ἀκαθαρσίας καὶ δυσωδίας.

Περὶ τούτου πολλάκις ἀνεφέρθημεν καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις καὶ οὕτω μένει ἡ ἐκκλησία ἀνήσυχος καὶ ὑστερημένη τῆς ἀνηκούσης αὐτῆ κοσμιότητος, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἕνας μόνον ὀνδᾶς ἔμεινε διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὅστις ἐχρησίμευσε διὰ τὸν ἱεροδιάκονον καὶ κανδηλάπτην ἀναγκαιούντας διὰ κάθε αἰφνίδιον νοσητικὴν ἀνάγκην τῶν χριστιανῶν καὶ αὐτὸν ὁ ἐφημεριδογράφος χθὲς διὰ διαταγῆς τῆς Γενικῆς Γραμματείας τῶν Ἑσωτερικῶν τὸν ἐξουσίασε καὶ βαλὼν μίαν γυναῖκα μέσα, εὐγαλε τοὺς ρηθέντας μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων.

Διὰ τοῦτο ἅπαντες οἱ κληρικοί, ἱερεῖς καὶ ἐπίτροποι καὶ λοιποὶ, παρακαλοῦμεν τὴν Σ(εβαστήν) Κυβ(έρνησιν) νὰ χαρίσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἂν καὶ ὄχι ὅλην τὴν οἰκίαν ἔχουσαν δώδεκα ὀντάδες ἢ τῇ χαρίσῃ τοὐλάχιστον δύο μόνον, διὰ τὸν πνευματικόν, ἱεροδιάκονον, ψάλτην καὶ κανδηλάπτην ἀναγκαιούς τούτους τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς φιλόθεος καὶ φιλόχριστος δεόμεθα νὰ μᾶς ἀξιῶσθαι τοῦ αἰτήματος καὶ με σέβας ἀνήκον μένομεν.

τῇ 21 Ἰουνίου 1827, Ναύπλιον.

Οἱ εὐπειθεῖς πολῖται
Σακελλάριος Ναυπλίου, Γεώργιος πρωτόπαπας
παπα Θεοδόσιος οἰκονόμος Μπούτρος
Διαμαντῆς Διαμαντόπουλος
Δημήτριος Παπαλεξόπουλος
Ἕλλης Κοντόπουλος

8*

Περίληψις: «Τὸ ὁσπῆτιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παραχωρεῖται εἰς χρῆσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ναυπλίου».

Ἄρ. 28.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ. Ἡ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

Πεισιμένη, ὅτι ὁ εὐκλεέστατος καὶ κοινωφελέστατος καλλωπισμὸς πόλεως πρωτεύουσας εἶναι τὰ δημόσια καταστήματα καὶ πρὸ πάντων τὰ Σχολεῖα·

Πληροφορούμενη ἀφ' ἑτέρου, ὅτι δι' ἔλλειψιν χορηγίας σταθερᾶς καὶ ἀποχωρήσεως, τὸ ἐνταῦθα ἐν Ναυπλίῳ πρὸ ἑνὸς ἤδη ἔτους μόλις συστηθὲν διὰ μερικῆς τῶν πολιτῶν συνεισφορᾶς Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἔπαυσε πρὸ δύο ἡδὴ μηνῶν τὰς ἐργασίας του·

Λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν περὶ τούτου ἀναφορὰν τῶν ἐνταῦθα πολιτῶν, μνηολογημένην ἀπὸ 12 τοῦ ἡδὴ φθίνοντος, καὶ τὸ ὑπ' ἄρ. 602 ψήφισμα τῆς παρελθούσης Κυβερνήσεως, προσδιορίζον ῥητᾶς τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιτοπιῶν πόρων πρόσδοτον εἰς σύ-

* Ἀναδημοσιεύεται ἐκ τῆς «Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος» (1832-1833), ἐκδ. Γ. Δ. Δημακοπούλου, ἐκ τοῦ Ἐθν. Τυπογραφείου, ἐν Ἀθήναις 1972, σ. 67 (φύλ. 12 τῆς 28 Μαΐου 1832, ἐν Ναυπλίῳ). Βλέπε καὶ ἄλλα συναφῆ πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ Σχολείου ἐγγραφα, εἰς Γ.Α.Κ. ὑπ. Παιδείας, φάκ. 50 (Ἰουνίος 1832), ὑποφάκ. «Σχολικά».

στασιν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Σχολείων.

Διατάττει.

Α'. 500 Φοίνικες κατὰ μῆνα προσδιορίζονται ἀπὸ τῶν ἐπιτοπιῶν πόρων εἰς διατήρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς πόλεως Ναυπλίας.

Β'. Τὸ ὁσπῆτιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὡς προδιωρισμένον ἀπὸ τοὺς χρόνους ἀκόμη τῶν Βενετῶν εἰς ἐκπαιδευτικὸν κατὰστημα, παραχωρεῖται εἰς χρῆσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου Σχολείου, καὶ ὡς τοιοῦτον θέλει μετασχηματισθῆ κατὰ τὸ ἐγκριθησόμενον ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον.

Γ'. Ἐπειδὴ τόσοι διὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ μετακόμησιν τοῦ κτιρίου τούτου, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων τοῦ καταστήματος, καθὼς καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν καθυστερησάντων μισθῶν τῶν διδασκάλων, ἀπαιτεῖται, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ποσότητος τῶν 6000 φοινίκων κατ' ἔτος, καὶ ἄλλη ποσότης ἀνάλογος· ὅσοι τῶν ἐνταῦθα πολιτῶν, ἐξαιρουμένων τῶν παντάπασιν ἐνδεῶν, ἐπιθυμοῦν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των, θέλουν συντελέσει πρὸς τοῦτο κατ' ἀναλογίαν διὰ μερικτῆς συνεισφορᾶς, τῆς ὁποίας τὸ ποσὸν θέλει χρησιμεύσει εἰς τὰς ἀνωτέρω δαπάνας.

Δ'. Τρεῖς ἔφοροι, ἐκλεγόμενοι διὰ ψηφοφορίας ὑπὸ τῶν καταγραφησομένων εἰς τὸν κατάλογον τῆς συνεισφορᾶς πολιτῶν, θέλουν ἔχει τὴν ἐπιστασίαν καὶ διευθύνσιν τοῦ καταστήματος τούτου.

Ε'. Ἡ ἐπικύρωσις τῶν ἐφόρων τούτων ἀνατίθεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἢ ὁποία θέλει κανονίσει ἀκολούθως δι' ἰδιαιτέρου διατάγματος καὶ τὰ καθήκοντά των.

ΣΤ'. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεὺς νὰ ἐνεργήσῃ τὸ παρὸν διάταγμα.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 24 Μαΐου 1830.

Ὁ Πρόεδρος Γ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ, Δ. ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, Α. ΖΑΪΜΗΣ, Ι. ΚΩΛΕΤΤΗΣ, Κ. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Α. ΜΕΤΑΞΑΣ, Δ. ΠΛΑΠΟΥΤΑΣ.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησ. καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδ. Γραμματεὺς Ι. ΡΙΖΟΣ.

9*

Περίληψις: Ὁ Διοικητὴς Ναυπλίου καὶ Ἄρχου, Σ. Παπαλεξόπουλος, ζητεῖ, κατόπιν ἀναφορᾶς τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου καὶ τῆς Δημογεροντίας Ναυπλίου, τὴν ἐγκρίσιν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, «νὰ λάβουν τὰς μαρμαρίνας στήλας, αἵτινες ὑποστεγάζουν τὴν κατὰ τὴν Πύλιν τῆς Ξηρᾶς στέγην τῆς ἐκεῖ πηγῆς, «διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν στέγην τοῦ νάρθηκος τοῦ Ναοῦ».

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἄριθ. 1930

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΝΑΥΠΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΟΥΣ

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδεύσεως Γραμματεῖαν

Ἡ ἐνταῦθα Δημογεροντία διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 387 ἐγγράφου διευθύνουσα ἀναφορὰν τῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δι' ἧς αἰτοῦνται νὰ τοῦς

* Γ.Α.Κ. - Ὑπ. Παιδείας, φάκ. 53^Α (Σεπτέμβριος 1832), ὑποφ. «Ἐκκλησιαστικά».

ἐπιτραπῆ, ἐπειδὴ μέλλουν νὰ ἐκτείνουν τὸν νάρθηκα τοῦ Ναοῦ, νὰ λάβουν τὰς μαρμαρινὰς στήλας, αἰτνες ὑποστεγάζουν τὴν κατὰ τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς στέγην τῆς ἐκεῖ πηγῆς, διὰ νὰ χρησιμεύουν εἰς τὴν στέγην τοῦ Νάρθηκος, οὕσαν ἐπαχθῆ καὶ ἀντὶ ἐκείνων ὑπόσχονται νὰ καταστήσουν ἐκεῖ ξυλίνας πεποιημένας κατὰ τὰς μαρμαρινὰς, συνιστᾷ τὴν αἴτησιν των αὐτὴν εἰς τὸ Διοικητήριον διὰ νὰ τὴν ἀναφέρῃ, ὅθεν ἀνήκει πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς.

Τὴν αἴτησιν των ταύτην λογιζόμενον τὸ Διοικητήριον ἀνεπιβλαβῆ μὲν ὡς πρὸς τὴν στέγην τῆς βρύσεως, ὁπότεν κατασκευασθῶσιν ἀνηκόντως εἰς ξυλίνας, λυσιτελῆ δὲ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἀπαιτοῦν αὐτάς, τὴν καθυποβάλλει ὑπ' ὄψιν τῆς Γραμματείας διὰ ν' ἀποφασίσῃ περὶ αὐτῆς.

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 22 Ἰουλίου 1832

Τ.Σ.
Διοικητήριον Ναυπλίας
καὶ Ἄργους (1832).

Ὁ Διοικητῆς
Σ. ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

10*

Περίληψις: Ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας Ἰακωβάκης Ρίζος - Νερούλος ἐγκρίνει τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1832 «τοῦ νὰ ληφθῶσιν οἱ μαρμαρινοὶ κίονες τῆς κατὰ τὴν Πύλην τῆς Ξηρᾶς Πηγῆς, διὰ νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς στέγης τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας» τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου. Ἡ κιονοστοιχία αὐτὴ διατηρεῖται μέχρι σήμερα καὶ μὲ τὸ ἀπὸ 7 Νοεμβρίου 1831 Προεδρικὸ Διάταγμα «κηρύσσεται ἱστορικὸν διατηρητέον μνημεῖον ἢ κιονοκόσμητος αὐλὴ τοῦ παρὰ τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ναυπλίῳ παλαιοῦ μοναστηρίου» (Φ.Ε. Κυβερνήσεως 415/16-12-1931).

603
 Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
 ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
 Πρὸς τὸν Διοικητὴν Ναυπλίας καὶ Ἄργους

Ἡ Γραμματεία ἐγκρίνει μὲν τὴν αἴτησιν τῶν Ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τοῦ νὰ ληφθῶσιν οἱ μαρμαρινοὶ κίονες τῆς κατὰ τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς πηγῆς διὰ νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς στέγης τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἢ ὑπ' ἀριθ. 1930 ἀναφορὰ τοῦ Διοικητηρίου, φθάνει μόνον ν' ἀντικατασταθῶσιν ἄλλοι ξυλίνοι, ἔχοντες τὴν ἔμφασιν πετρίνων ἢ μαρμαρίνων. Ἐπιθυμῆ δὲ νὰ πληροφορηθῇ συγχρόνως, ἂν καλλωπισμοῦ σχέδιον ἢ ἄλλη τις αἰτία ὑπηγόρευσε τὸ μέτρον τοῦτο τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ νάρθηκος.

Ναύπλιον τῆ 23 Σεπτεμβρίου 1832

Ὁ Γραμματεὺς
ΙΑΚΩΒΑΚΗΣ ΡΙΖΟΣ

11***

Ἐγγραφα «περὶ ἐπισκευῆς τοῦ κτιρίου τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἄρρένων, ἀνήκοντος εἰς τὸν ναὸν Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου»

* Γ.Α.Κ. - Ὑπ. Παιδείας, φάκ. 53^Α (Σεπτέμβριος 1832), ὑποφ. «Ἐκκλησιαστικά».

** Βλέπε εἰς *Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου* (Ἀρχεῖα Νομοῦ Ἀργολίδος τῶν Γ. Α. Κράτους), φάκ. ΣΤ6 (1911), ὅπου καὶ λοιπὴ σχετικὴ ἀλληλογραφία.

Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου καὶ τὶς κατὰ καιροὺς χρήσεις του:

—Ἀριθ. ἐγγράφου 278 τῆς 17 Αὐγούστου 1828: Ἡλίας Κοντόπουλος καὶ Δ. Παπαλεξόπουλος, Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίου Γεωργίου Ναυπλίου, παραπονοῦνται κατὰ τοῦ καταλυματῖα κυρίου Κ. Κόρδα. («Καταλυματῖας ἐλέγето ὁ ἐπιφορτισμένος μετὰ τὴν διαχείρισιν τῶν σπιτιῶν τοῦ Ναυπλίου διὰ τὴν ἐξεύρεσιν στέγης, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ συνωστισμοῦ στὸ Ναύπλιον – οἰκιστικοῦ προβλήματος).

—Ἀριθ. ἐγγράφου 306 τῆς 20 Αὐγούστου 1828: Καταλυματῖας, ἀπαντῶν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 219 διαταγὴν, δι' ἧς συνοδεύει κατάλογον ὀνομαστικῶν τῶν ὄσων κάθονται εἰς τὸ ὀσπήτιον, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ ὅτι δὲν θέλουν παρενοχλεῖσθαι οἱ ἐν αὐτῷ ἐκκλησιαστικοί.

—Ἀριθ. ἐγγράφου 794 τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1828: Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίου Γεωργίου θέλουν νὰ ληφθῇ αὐτῶν λογαριασμός, καθὼς ἐξαιτοῦνται νὰ μείνουν εἰς εἰσόδημα τῆς Ἐκκλησίας τὰ καζάντζικα ἐργαστήρια, ὡς ἀφιερωμένα.

—Ἀριθ. ἐγγράφου 1001 τῆς 15 Νοεμβρίου 1828: Περί τῶν νόθων καὶ τῆς ἀχρηματίας τοῦ Ναοῦ.

—Ἀριθ. ἐγγράφου 1001 τῆς 16 Νοεμβρίου 1828: Οἱ Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀναφέρουν τὸ ἀνοικονόμητον τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἀφαιρέθῃ τὸ εἰσόδημα τῶν ἐργαστηρίων, καθὼς καὶ ὅτι καθημερινῶς νόθα βρέφη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ρίπτονται.

—Ἀριθ. ἐγγράφου 1492 τῆς 5 Φεβρουαρίου 1829: Ἐπίτροποι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀναφέρονται περὶ ἐξοικονομήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Σημείωσις: Στὴν συνέχεια τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Δημογεροντίας Ναυπλίου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα σχετικὰ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐγγράφα, ὡς φυλάσσονται στὸ Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ναυπλίου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΙΩ. ΨΑΡΙΩΤΗΣ
Γεωπόνου τ. καθηγητού τῆς Χαροκοπέου
Ἀνωτάτης Σχολῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας

**ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΠΕΙΣΤΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ ΣΕ ΜΙΑ
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΔΙΑΔΟΣΗΣ
ΠΟΡΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑ**

(† Πρεσβύτερος ΜΙΧΑΗΛ ΣΠ. ΚΑΒΒΑΘΑΣ 1895-1972)

Στὸ χωριὸ Ἀργολικὸ τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος, ἀπὸ τὸ 1924, ἀρχίζει μίαν νέα, ἀγροτικὴ ἐνδιαφέροντος, περιόδου. Μία σταυροφορία γιὰ τὴν διάδοσιν - ἐξάπλωσιν τῆς πορτοκαλλιέργειας.

Τὸ ἄξιον τέκνον τοῦ Ἀργολικοῦ ΜΙΧΑΗΛ ΣΠ. ΚΑΒΒΑΘΑΣ διορίζεται ἐφημέριος εἰς τὸν Ἱερὸ Ναὸ τοῦ χωριοῦ «Κοίμησις Θεοτόκου». Μέσα στὰ ἐφημεριακὰ καθήκοντά του προγραμματίζει καὶ τὴν διάδοσιν, γιὰ ἐπικράτησιν, τῆς πορτοκαλλιέργειας.

Σύντομα ἡ ἀγροτικὴ αὐτὴ κοινότητα γίνεται ἕνας ἀπέραντος κῆπος μὲ κύρια φυτεία τοῦ τῆν πορτοκαλιά.

Οἱ τοπικὲς οἰκολογικὲς συνθήκες εὐνοοῦν τὴν διάδοσιν τῆς πορτοκαλιάς, καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά τῆς, εὐνοεῖ (εὐεργετεῖ), ὡς εὐεργετηθεῖσα, τὸν τόπον (τοὺς κατοίκους).

Ἄνθει ἡ «φαιδρὰ πορτοκαλέα», μὲ ἐπακόλουθο νὰ «ἀνθεῖ» καὶ ἡ οἰκονομία τοῦ χωριοῦ «Ἀργολικόν», μὲ συνεπακόλουθο τὸν ἐκπολιτισμὸ τῆς Κοινότητος.

I. Η ΠΡΟΣΦΟΡΗ ΓΗ ΤΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ γῆ εἶναι μίαν ἀπὸ τὰς πλέον εὐνοϊκὰς Χῶρας, γιὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς Δενδροκομίας. Μάλιστα δέ, ἐλάχιστες Χῶρες τῆς γῆς παρουσιάζονται μὲ ἀνάλογες εὐνοϊκὰς συνθήκας κλίματος καὶ ἐδάφους, γιὰ τὴν καλλιέργειαν (εὐδοκίμησιν) τῆς ἐλαίας, τῆς σταφυλῆς καὶ τῆς πορτοκαλέας, πασιγνώστης, ἄλλωστε τῆς, «ποιητικῶ τῶ τρόπῳ», διαμήνυσης-πληροφόρησης τῶν στίχων, πού ἀκολουθοῦν:

«Ἡ χώρα δπου ἀνθεὶ φαιδρὰ ἢ πορτοκαλέα,
καὶ κοκκινίζει ἢ σταφυλὴ
καὶ θάλλει ἢ ἐλαία,
δὲν εἶν' ἄλλη παρὰ ἢ Γῆ Ἑλληνίς».

Νὰ τονισθεῖ δέ, ὅτι ὄλα τὰ δενδροκομικὰ (ἐλληνικὰ) προϊόντα εἶναι ἀνωτέρας ποιότητος: καρποὶ εὐχυμοὶ, εὐγευστοὶ, ὕγεινοί, συνεκτικοὶ σὲ θρεπτικὰ συστατικά, ἀρωματικοί, ἐντυπωσιακῶν χρωμάτων.

Ἡ ἀνάγλυψη ὄψη τῶν ἐδαφῶν, ἢ γειτνίαση μὲ τὴ θάλασσα, τὸ ἐπικρατοῦν εὐκρατὲς κλίμα, μὲ τὸν ἀπλετο καὶ διαυγῆ φωτισμό, καὶ οἱ παρατεταμένες θερινὲς περιόδοι εὐνοοῦν τὴν διάδοση τῆς πορτοκαλλιέργειας.

Ἐνα τέτοιο γεωγραφικὸ διαμέρισμα εἶναι καὶ ἡ γῆ ἢ Ἀργολικὴ.

II. Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Ἐὐλα τὰ Ἑσπεριδοειδῆ εὐδοκιμοῦν, ὡς προσοδοφόρες καλλιέργειες, σὲ τοποθεσίεσ, στίς ὁποίεσ οἱ παγετοὶ εἶναι σπάνιοι ἢ ἄγνωστοι.

Τὰ Ἑσπεριδοειδῆ εἶναι καρποφόρα (μὲ ἐδώδιμοσ τοὺσ καρπούσ τοὺσ), βιομηχανικοῦ ἐνδιαφέροντοσ (τὰ ἀνθη γιὰ τὴν ἀπόληψη αἰθερίων ἐλαίων, οἱ καρποὶ στὴν σακχαροπλαστικὴ, ἀρωματοποιία, φαρμακευτικὴ), καὶ ἐξόχωσ καλλωπιστικά.

Ἡ Πορτοκαλιά, αὐτὸ τὸ γνωστότατο μικροῦ μεγέθοσ δένδρο, μὲ τὴν σφαιρικὴ κόμη, καταστολίζεται μὲ τὴν παραγωγή τῶν ἀφθόνων λευκῶν ἀνθέων τοῦ καὶ τὸ πλῆθοσ τῶν σφαιρικῶν εὐωδέστατων - γλυκόχυμων καρπῶν τοῦ.

Καλλιεργείται γιὰ τοὺσ πολύτιμοσ καρπούσ τοῦ, τοὺσ γευστικώτατοσ καὶ ἀρωματικοὺσ, ἀλλὰ καὶ ὕγεινοὺσ-θρεπτικοὺσ, οἱ ὁποιοὶ περιέχουν στοὺν πλουσιώτατο χυμὸ τοὺσ βοταμίνεσ (C, P), μεταλλικά ἄλατα (Ca, P), σάκχαρα, ὀξεά.

Δυστυχῶσ, μέχρι καὶ σήμερα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺσ νεο-Ἑλληνεσ, ἀγνοοῦν ἢ περιφρονοῦν τὴν σπουδαιότητα τῆς πορτοκαλεοφαγίασ. Ἐπερισχῦει ἢ διαφήμιση στοὺσ ... ἡμμαθεῖσ!

III. ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Μόλισ κατὰ τὸ ἔτοσ 1950 γραφότανε: «Ἡ Δενδροκομία ὑστερεῖ, πολύ, εἰσ τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ θεωρεῖται ὡσ μηδὸλωσ γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι. Δὲν διαφεύγει, ἄλλωστε, οὐδενὸσ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι οὐδαμῶσ ὑφίσταται ἄξια λόγου Δενδροκομία!... Ἡ προώθησισ καὶ ἢ ἀνάπτυξισ τῆς Δενδροκομίασ,

1. Ἐκείνη τὴν χρονικὴν περίοδο ἄρχιζε ἢ προσπάθεια Δενδροκομικῆσ ἀνάπτυξησ στὰ παράλια τῆς Κορινθίασ, στίς ἡριορεινὲσ περιοχὲσ Πηλίου, Φλώρινασ καὶ λίγο ἀργότερα στὸ τρίγωνο τῶν πόλεων τῆς Μακεδονίασ: Βέροια, Νάουσα, Ἐδεσσα.

συνεπῶς, ἐνδείκνυται ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη...»².

Αὐτὴ τὴν «ἐθνικὴ ἀνάγκη» ἕνας ἀγαθὸς λευίτης, ὁ προαναφερθεὶς Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶς τὴν ὑπηρετεῖ. Ἀναδεικνύεται διαφωτιστὴς-προπαγανδιστὴς στὸ χωριὸ Ἀργολικὸ, μὲ σκοπὸ τὴν διάδοση (ἀνάπτυξη) καὶ ἐπιμεράτση (εὐδοκίμηση) τῆς πορτοκαλλιέργειας.

Γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς τὴν συμβολὴ καὶ τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ Μ. Καββαθᾶ, πρέπει νὰ λάβει γνῶση τοῦ Καποδιστριακοῦ ἐγγράφου³, στὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ παντελὴς ἀπουσία τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας καρποφόρων δένδρων: «... Δὲν ἀγνοεῖται παρὰ τῶν Ὑμετέρων Ἐξοχοτήτων ὅτι... Ἡ Ἑλλάς εἶναι σήμερον τόπος τὸ πλεῖστον ἔρημος, ἄκαρπος...».

Μέρος αὐτοῦ τοῦ τόπου τοῦ «ἐρήμου, ἀκάρπου», προσπαθεῖ, ὕστερα ἀπὸ ἕνα αἰῶνα, ὁ ἱερεὺς Μ. Καββαθᾶς, νὰ καταστήσει γόνιμον, καρποφοροῦντα, ἐστολισμένο μὲ τὴν ἀγλαόκαρπο πορτοκαλιά, μὲ ἐπακόλουθο τὴν οἰκονομικώτερη εὐχέρεια τῶν κατοίκων τοῦ Ἀργολικοῦ.

IV. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΒΒΑΘΑ

Τὸ χωριὸ Ἀργολικὸ, τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος, ἦτανε κι αὐτὸ τόπος ἡμι-καλλιεργήσιμος, μέχρι τοῦ διορισμοῦ⁴ τοῦ ἐφημερίου τῆς Κοινότητος.

Ὁ Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶς⁵, υἱὸς τοῦ Σπύρου καὶ τῆς Παρασκευῆς, γεννήθηκε στὸ Ἀργολικὸ τὸ ἔτος 1895.

Ἦτο ἐγγαμὸς κληρικὸς⁶, καὶ μὲ τὴν σύζυγό του Βασιλικὴ (ἔτος γενν. 1901) ἀπέκτησε τέσσερα τέκνα, τὴν Ἀγγελικὴ (1926), τὴν Ἰουλία (1928), τὸν Σπυρίδωνα (1930), καὶ τὴν Κατίνα (1933).

Ἦτο κάτοχος σπουδῶν «Ἑλληνικοῦ Σχολείου»⁷, καὶ Ἀπολυτηρίου «Ἐκκλησιαστικῆς Προπαρασκευαστικῆς Σχολῆς Ἀργολίδος» (ἐν Ναυπλίῳ)⁸.

2. Λάμπρος Χ. Οἰκονομίδης, Τὰ ὄπωροφάρα δένδρα τῆς Ἑλλάδος, Ἐκδ. Ὑπουργείου Γεωργίας, Ἀθῆναι 1950, σσ. 9.

3. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ἐπίσημον τῆς Α.Ε. τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ἀπευθυνθὲν πρὸς τοὺς Ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν συμμαχικῶν δυνάμεων (ἐν Πόρῳ 30 Ὀκτωβρίου 1828).

4. Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 809, ἀπὸ 30.7.1924, ἐγγραφο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος διορίζεται, ὡς ἐφημέριος ὁ Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶς εἰς τὸν ἐν Ἀργολικῷ Ἱερὸν Ναόν «Κοίμησις Θεοτόκου».

5. Σύμφωνα μὲ τὸ Ἀτομικὸν Δελτίον Ἱερῶς (Στατιστικὴ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἱερῶν Κλήρου Μητροπόλεως Ἀργολίδος) καὶ μὲ Ἀριθμὸ Μητρώου 9.

6. Σύμφωνα μὲ τὸ Δελτίον Ἀπογραφῆς Κληρικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος (6 Νοεμβρίου 1947).

7. Ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ Σχολείου Ἁγίου Πέτρου Κυνουρίας.

8. «... Κατὰ τὴν Σχολικὴν Περίοδον ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου 1923 ἕως 31ης Μαρτίου 1924, ... ἵνα χειροτονηθεῖ ἱερεὺς ἐν Ἱ. Ναοῖς πόλεων ἢ χωριῶν πληθυσμοῦ ἐλάσσονος τῶν τριῶν χιλιάδων κατοίκων».

Ὡς δὲ πληροφοροεῖ, πιστοποιῶν, ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου Ἱερόθεος⁹: «... ἐχειροτονήσαμε τὸν Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶ τῇ χάριτι τοῦ Παναγίου καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος εἰς Διακόνον μὲν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀθηνῶν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου τῇ 7ῃ Ἰουλίου 1924, πρεσβύτερον δὲ ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μοναστηραίου Ἀθηνῶν τῇ 8ῃ Ἰουλίου 1924».

Ἐκτὸς Πιστοποιητικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος¹⁰ πληροφοροῦμεθα γιὰ τὶς (ὑπηρεσιακῆς) μεταβολὲς τοῦ πρεσβυτέρου Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶ: «Διωρίσθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 809, ἀπὸ 30.7.1924, ἐγγράφου εἰς τὴν ἐν Ἀργολικῷ Ἱερῷ Ναὸν Κοιμήσεως Θεοτόκου ὑπηρετήσας ἐν αὐτῷ μέχρι τῆς 29.6.1972, ὅτε ἀπεβίωσεν...».

Ὁ μακαριστὸς παπα-Μιχαὴλ νεαρὸς ἀκόμη, καὶ ἀκόμη ἄγαμος, ἐργάζεται στὶς Ἀγροτικῆς Φυλακῆς Τίρυνθος. Πλησιάζει τὸν γεωπὸνο τοῦ Ἀγροκλήματος ἀπὸ τὸν ὁποῖο διδάσκεται, μὲ ζῆλο καὶ φιλομάθεια τὶς ὅποιες δεξιότητες τῆς δένδροκομικῆς τέχνης. Τοποθετεῖται στὸν χώρο τῶν φυτωρίων Ἐσπεριδοειδῶν (πορτοκαλιᾶς, μανταρινιάς). Ἀσκεῖται - ἐπιτηδεύεται στοὺς χειρισμοὺς ἐμβολιασμῶν, ἀναδειχθεὶς ἄριστος «μπολιαστής». Παράλληλα, ὁμως, ἀσχολεῖται καὶ μὲ ἄλλες τρέχουσες-ἀναγκαῖες ἀγροτικῆς φροντίδες, ἀποκτήσας πλεῖστες ὅσες ἐμπειρίες, κηπευτικοῦ ἐνδιαφέροντος, καλλιεργητικῆς φροντίδες.

V. Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΡΓΟΛΙΚΟΥ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΔΙΟΡΙΣΘΕΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΒΒΑΘΑΣ

Ὁ νεοφερμένος ἐφημέριος δὲν λησμονεῖ τὶς ἀποκτηθεῖσες ἀγροτικῆς «ἀρετῆς» του, ἀφοῦ παράλληλα πρὸς τὰ ἐφημερικὰ καθήκοντά του, συνεχίζει νὰ ἐφαρμόζει ὅ,τι κατέχει —«μεταφέρει», σὰν ἄριστος φυτοτεχνίτης, στὴ γυμνή, καὶ ἐν πολλοῖς ἀκαλλιέργητη, γῆ τῆς Ἑνορίας του.

Συγκεκριμένα, στὸ σπῆτι, πού ἀπέκτησε ἀπὸ τὸ γάμο του, ἐγκαθιστᾶ καὶ θέτει σὲ λειτουργία ἰδιωτικὸ φυτώριο. Σ' αὐτὸ ἐφαρμόζει ὅ,τι κατέχει ἀπὸ τὴν ἀποκτηθεῖσα ἐμπειρία του.

Μέχρι τοῦ διορισμοῦ του, ὡς ἐφημέριος, στὸ χωριὸ Ἀργολικὸ δὲν ὑπάρχει δένδρο πορτοκαλιᾶς, παρὰ μόνον ἓνα μεμονωμένο περιβόλι μὲ πορτοκαλιῆς πού εἶχε φυτέψει ἓνας συγχωριανὸς του ὀνόματι Μανουσάκης, πού ἦταν μετόχος στὸ ἐργοστάσιο ΚΥΚΝΟΣ. Προϋπήρχε, λοιπόν, ἓνας προοδευτικὸς πορτοκαλλιεργητῆς, ἀφοῦ φρόντισε καὶ φύτεψε πορτοκαλιῆς, πού σὰν προνοητικὸς πρόβλεψε τὸ μέλλον τῆς πορτοκαλλιέρχειας. Ὅμως, δὲν φρόντισε νὰ παρακινήσει καὶ ἄλλους, πρὸς μίμηση...

9. Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 2337 Πιστοποιητικὸν (Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουλίου 1924).

10. Μὲ ἀριθμ. Πρωτ. 596 καὶ ἡμερομηνία ἐκδόσεως 29 Ἰουλίου 1972.

Ὑστερα ἀπὸ τὸν προοδευτικό-προνοητικό Μανουσάκη, ἔρχεται ὁ ἐφημέριος Μιχαὴλ Καββαθᾶς (προοδευτικός-προνοητικός), ὁ ὁποῖος ἀναδεικνύεται ὁ παρακινήτης-προπαγανδιστής τῆς πορτοκαλλιέργειας. Σὲ οἰκοπεδικὴ ἔκταση, μόλις, ἐνὸς καὶ ἡμίσεως στρέμματος ἐγκαθιστᾶ φυτώριο Ἑσπεριδοειδῶν (λεμονιάς, πορτοκαλιάς, μανταρινιάς), μὲ προοπτικὴ προώθησης-προμήθειας τῶν παραχθέντων δενδρυλλίων στοὺς ἀγρότες τῶν γύρω χωριῶν, ὡς μέλλοντες ἀγοραστές.

Ἔτσι, ἀρχίζει ἡ προσπάθεια διάδοσις-ἐμφάνισις μιᾶς νέας δενδροκομικῆς μορφῆς καλλιέργειας, ἡ ὁποία ἔχει, ταυτόχρονα, καὶ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος πρωτοβουλία, μὲ εὐρύτερη διάσταση: «ἡ γυμνὴ ἢ ἀδιοργάνωτα καλλιεργούμενη γῆ, νὰ καλλιεργεῖται συστηματικά». Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο, σημαντικό: τὸ δένδρο, πού ἀναγκάζει τὸν ἀφέντη του σὲ διαρκὴ συναγερομπαρουσία στὰ «πόδια» του, τὸν ὑποβάλλει σὲ συνεχῆ παρακολούθησι, γιὰ τὴν ὅποια ἐμφνιζόμενη ἀντιμετώπιση (ψεκασμός, σκάλισμα, πότισμα, κ.ἄ.). Ἄνταποκρινόμενος ὁ δενδροκαλλιεργητὴς στίς ὅποιες αὐξημένες ἐπιμέλειες, τοῦ περιορίζετο ὁ χρόνος ἀν-εργίας καὶ ἀπελευθερώνεται ἀπὸ κάθε λογῆς ἀνεπιθύμητες συνήθειες, ὅπως εἶναι ἡ χαρτοποιεῖα, ἡ οὐζοποσία, κ.ἄ. (Δυστυχῶς, στίς μέρες μας ἔχουν ἐμφανισθεῖ καὶ διαδοθεῖ καὶ στὴν ὑπαιθρο Χώρα καὶ ἄλλες, πλέον ἐπικίνδυνες τάσεις-συνήθειες... προηγηθεῖσες στοὺς ἀστούς!).

Ὁ π. Μιχαὴλ Καββαθᾶς ἀναδεικνύεται εὐστοχος, εὐστροφος, εὐμέθοδος. Εὐχάριστος, μὰ καὶ πολύτιμος. Σκέφτεται καὶ ἀποφασίζει τὸ πλησίασμα, ἀρχικὸ, σὲ δύο παλῆους συγχωριανούς του, Ἑλληνο-Ἀμερικανούς, ἀπὸ τὴν Καλλιφόρνια¹¹. Τοὺς πλησιάζει, γιὰ νὰ τοῦ ὑποδείξουν-ἐνημερώσουν μὲ τὰ ὅσα αὐτοὶ γνωρίζουν, ἀλλὰ ἄγνωστα σ' αὐτόν, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ στὰ «μυστικά» τῆς πορτοκαλλιέργειας, καὶ γενικώτερα τῶν Ἑσπεριδοειδῶν. Αὐτοί, προθημοποιοῦνται καὶ τοῦ ὑποδεικνύουν, ὡς τοὺς πλέον εἰδικούς, φίλους τους ὁμογενεῖς, καταγόμενους ἀπὸ τὴν Σπάρτη, παλινοστοῦντες καὶ εἰσαγωγεῖς ἐμβολίων, μὲ τὴν ἐξόχως παραγωγικὴ ποικιλία πορτοκαλιάς, τὴν «ὀμφαλοφόρον». Προγραμματίζει καὶ τοὺς ἐπισκέπτεται. Αὐτοί, πρόθυμα, τὸν ἐνημερώνουν, τὸν Καββαθᾶ, καὶ τὸν ἐφοδιάζουν μὲ κλαράκι, περιέχον φυτικὰ τμήματα, γιὰ ἀπόληψη ἐμβολίων.

Ὁ προπαγανδιστὴς παπα-Καββαθᾶς καταφτάνει στὴ γενέτειρά του, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐνορία του, γιὰ νὰ διαφωτίσει τοὺς χωρικούς. Δυστυχῶς, τοῦ «ἔπιασαν» δύο μόνον, ἀπὸ τὰ μπολιάσματα.

Ἄν καὶ στοὺς συγχωριανούς του ἦτανε παντελῶς ἄγνωστη ἡ «ἐμπο-

11. Στὴν Καλλιφόρνια ἔχει κίβλας παρουσιαστῆ σημαντικὴ πρόοδος Φυτο-τεχνολογίας, γιὰ τὴν ἐμετάλλευση τῶν Ἑσπεριδοειδῶν.

ρική ἀξία» αὐτῆς τῆς ποικιλίας, δὲν ἐπέδειξαν ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴν προμήθεια τῆς νέας ποικιλίας.

Ἵστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀδιαφορία, ἀρχίζει ὁ παπα-Μιχαὴλ μιὰ νέα μορφή «ἱεραποστολῆς» ποιμαντικῆς ἔργου του. Ἐπινοεῖ τὴν ἐνημέρωση τῶν περισσότερου προοδευτικῶν φίλων του καὶ συγγενῶν του. Τοὺς πλησιάζει καὶ τοὺς ἐνημερώνει γιὰ τὶς ὄσες χρήσιμες συμβουλές τοῦ μετέδωσαν οἱ ἐπαναπατρισθέντες Σπαρτιᾶτες πορτοκαλλιεργητές. Τοὺς κατατοπίζει, ἀναλυτικά, γιὰ τὰ πλεονεκτήματα τῶν «ὀμφαλοφόρων» πορτοκαλοδενδρῶν. Σὲ δευτέρῃ φάση, ξανοίγεται σὲ διάλογο διαφωτιστικὸ μὲ τοὺς συμπατριῶτες του, ἀφοῦ εἶχε προηγηθεῖ μιὰ πρόχειρη ἐνημέρωση ἀπὸ τοὺς τὸ πρῶτον «μυθέντας» φίλους καὶ συγγενεῖς του. Αὐτός, τώρα, τοὺς κατατοπίζει, ἐμπεριστατωμένα, γιὰ τὰ προτερήματα τῆς ὀμφαλοφόρου πορτοκαλιάς, ὅπως τὸ ἄσπερμο τοῦ πορτοκαλιοῦ, ἡ τακτική, δηλαδή ἐτήσια, ἀνθοφορία-καρποφορία, καὶ ἡ ἀνώτερη ποιότητα σὲ «φαγητὸ» (καρπὸς εὐχυμος, εὐγευστος, ἀρωματικός, ψιλόφλουδος).

Ἐξ ἄλλου, ἐπισημοποιεῖ τὶς προσπάθειές του μὲ ἐπισκέψεις του στὴ Γεωργική Ὑπηρεσία Ἀργολίδος, μὲ σκοπὸ εὐρύτερης, καὶ ὑψηλότερου ἐπιπέδου, συνεργασίας. Δέχεται, καὶ ἀσπάζεται, σημαντικὲς ὑποδείξεις, γιὰ τὸν τρόπο παρακίνησης τῶν ἀγροτῶν συμπατριωτῶν-ἐνοριτῶν του, καὶ νεώτερες μεθόδους πορτοκαλλιεργείας.

Παρὰ ταῦτα, ὕστερα ἀπὸ συνεχῆ προσπάθεια τεσσάρων ἐτῶν, οἱ συμπατριῶτες του δὲν πολυσυγγινοῦνται. Ἔτσι, τὰ ἐτοιμασθέντα δενδρύλλια τοῦ φυτωρίου του παραμένουν ἀζήτητα. Ἀδιάθετα, ἀπὸ ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος προμήθειας, κατέχουν τὸ χῶρα τοῦ φυτωρίου. Γρήγορα, ὅμως, μεταφυτεύονται γιὰ νὰ ἀποτελέσουν τὸν πρῶτο πορτοκαλεῶνα τοῦ παπα-Μιχαὴλ.

Στὴ συνέχεια κηρύχθηκε ὁ Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (1940-44), ἀναμειχθεῖσα καὶ ἡ Χώρα μας, μὲ τὴν ἐπακολουθεῖσα σ' ἐμᾶς διπλῆ κατοχὴ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς-Ἰταλοὺς κατακτητές. Οἱ παλιότεροι, παιδιὰ τότε, θυμώμαστε γιὰ καλὰ, τὰ φοβερὰ δεινὰ, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς πολυάριθμους θανάτους ἀπὸ τὴν πείνα. Στερηθήκαμε καὶ τὰ στοιχειώδη εἶδη διατροφῆς μας. Τότε, οἱ ἀγρότες, ὅπως καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀργολικοῦ, στράφηκαν καὶ ἐπιδόθηκαν μὲ τὴν καλλιέργεια ὀσπρίων (φασολιῶν, ρεβυθιῶν, κουνιῶν, φακῶν, ἀκόμα καὶ λαθουριοῦ), καὶ σιτηρῶν (κυρίως σταριοῦ), μὲ σκοπὸ τὴν πώληση τῶν παραγομένων, ἀπὸ αὐτοὺς προϊόντων, στὶς ἀγορὲς τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν, πρωταρχικά, στοὺς στερημένους-λιμοκτονοῦντες κατοίκους τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἀρχίζει μιὰ ἀλλαγὴ προτιμήσεων σὲ ἀγροτικὰ προϊόντα τοῦ καταναλωτικῆς κοινῆς, στὶς ἀγορὲς τῶν μεγαλουπόλεων. Σὲ σειρὰ προτιμήσεως, ἔρχεται ἀπ' τὰ πρῶτα καὶ τὸ πορτοκάλι. Ἔτσι, καθίσταται πρόσφορο τὸ «ἔδαφος», γιὰ ἀλλαγὴ καλλιεργειῶν, καὶ ἐκμετάλλευση τῶν ἐδαφῶν μὲ προτεραιότητα στὴν πορτοκαλλιέργεια.

Αὐτὴ ἡ προτίμηση-στροφή στὴν ἀγορά, ἐπιφέρει καὶ στροφή ἐπιλογῆς ἀξιοποίησης τῶν καλλιεργουμένων ἐδαφῶν καὶ στὸ Ἀργολικό. Ἔτσι, ἡ ἐπιδικώμενη-ἐπιδειχθεῖσα πρωτοβουλία τοῦ παπα-Μιχαὴλ βρῖσκει, τώρα, θετική ἀνταπόκριση. Οἱ συμπατριῶτες του καλλιεργητὲς στρέφονται πρὸς τὴν πορτοκαλλιέργεια. Μάλιστα δέ, ζητᾶνε γιὰ τὰ περιβόλια τους πορτοκαλιᾶς ὀμφαλοφόρου ποικιλίας.

Στὸ μεταξὺ στὶς λαχαναγορῆς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς προτιμᾶται τὸ ὀμφαλοφόρο πορτοκάλι πὺ καταπτάνει ἀπὸ τὴν Κέρκυρα¹². Κερδίζει τὴν προτίμηση τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ, λόγω τῶν προαναφερθέντων πλεονεκτημάτων του, σὲ σύγκριση μὲ τίς μέχρι τότε διαδεδομένες ποικιλίες. Βέβαια, ὑπερτεροῦν καὶ ἄλλες ποικιλίες, ὅπως π.χ. τὰ πορτοκάλια περιοχῆς Μυρτιάς Ἀργινοῦ.

Αὐτὴ ἡ προτίμηση τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ, ἔχει σὰν ἐπακόλουθο τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ παπα-Μιχαὴλ καὶ ἄνετα στοχεύει γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς ὀμφαλοφόρου ποικιλίας στὸν τόπο του. Ἀρχίζει τὴν διανομὴ ἐμβολιασμένων σὲ ὀμφαλοφόρο ποικιλία δενδρυλλίων πορτοκαλιάς, ὄχι μόνον στὸ Ἀργολικό, ἀλλὰ καὶ στὶς γειτονικὲς περιοχές. Μὲ τὸν καιρὸ, μακρύτερα, μέχρι καὶ στὰ σύνορα Ἀργολιδο-Κορινθίας.

Ἐδῶ, ἀξίζει νὰ σταθεῖ κανεὶς, γιὰ νὰ ἀναλογισθεῖ καὶ ἐκτιμήσει, ὅσο πρέπει, τὴν σπουδαιότητα τῆς μεγάλης συμβολῆς τοῦ παπα-Μιχαὴλ, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν διάδοση τῆς, οἰκονομικοῦ ἐνδιαφέροντος, καλλιέργεια τῆς ὀμφαλοφόρου πορτοκαλιάς. Μὲ τίς προσοδοφόρες ἀποδόσεις στὴν ἀγορά, καὶ τὴν ὑπέροχη ἐκμετάλλευση, στὰ ἐδάφη. Ἐπὶ πλέον δὲ τὴν ἐπακολουθήσασα δραστηριοποίηση τῶν ἀνέργων ἀγροτικῶν χεργιῶν, πὺ ἔπιαναν στὰ χέρια τους, καὶ πιότερα χρήματα.

Μὲ μεράκι, συνεχίζει ὁ ἀκούραστος ἀνακαινιστὴς παπα-Μιχαὴλ τὸ κοινωνικοῦ χαρακτῆρα ἔργο του, μὲ τίς ὅποιες θετικὲς οἰκονομικο-ἐκπολιτιστικὲς ἐπιπτώσεις. Σὲ ἐπίπεδο κοινοτικό (ἄμεσο) καὶ ἐθνικό (ἔμμεσο). Σὰν ἄριστος δενδροκόμος ἐπαυξάνει, σὲ ἐδαφικὲς ἐκτάσεις, τὸ φυτώριό του, μὲ σκοπὸ τὴν ἐξασφάλιση δενδρυλλίων ὀμφαλοφόρου πορτοκαλιάς. Μαζεύει καρποὺς νερατζιάς, γιὰ νὰ ἐξασφαλίζει τοὺς σπόρους τους, πὺ τοῦ χρησιμεύουν σὰν πολλαπλασιαστικό ὕλικό. Τοὺς σπέρνει καὶ ὅταν φυτρώσουν καὶ ἀποκτήσουν ἡλικία 2-3 ἐτῶν τὰ μπολιάζει. Σ' αὐτὰ τὰ τρία πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τους τὰ περιποιεῖται, τὰ ποτίζει, τὰ σκαλίζει, τὰ βοτανίζει, τὰ προστατεύει καὶ τὰ μπολιάζει. Τὰ μεγαλώνει μὲ τὰ «μάτια» του, ἔτσι, ὅπως

12. Προϊὸν τοῦ προτύπου ἀγροκτῆματος τοῦ μεγαλοκτηματία ΜΕΡΑΙΝ. Οἱ λαχανέμποροι λέγοντας Μέρλιν, ἐννοοῦντες τὸν παραγωγό, κατάληξαν νὰ ἐννοοῦν καὶ τὰ ὀμφαλοφόρου πορτοκαλιάς πορτοκάλια (Μέρλιν).

τὰ προσέχει καὶ καμαρώνει, Ἐνθουσιάζεται. Ἰκανοποιεῖται. Προγραμματίζει. Προπαγανδίζει.

IV. ΔΕΝ ΑΡΓΗΣΕ Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Σοῦστες καταφάνουν, στήν περίοδο ἐξαγωγῆς τῶν φυτῶν (μπολιασμένων δενδρυλλίων), γιά παραλαβή καί μεταφορά τους, ἀπό τὸ φυτώριο τοῦ παπα-Μιχαήλ στοὺς ἀγρούς, γιά ἐγκατάσταση πορτοκαλεώνων. «᾽Ωρα θερισμοῦ»... τῶν κόπων καί ἀγῶνων τοῦ παπα-Μιχαήλ.

Δὲν ἄργησε καί ἡ στιγμή πρόσκλησης, γιά στενότερη συνεργασία μὲ τὴν Διεύθυνση Γεωργίας Ἀργολίδος, σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στήν προμήθεια-διάδοση, μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενο βέβαια «ποιοτικὸ ἔλεγχο» τῶν, ὑπ' αὐτοῦ προωθουμένων δενδρυλλίων.

Ἔτσι, ὁ π. Μιχαήλ Καββαθᾶς γίνεται εὐρύτερα γνωστός καί παραδεκτός. Ἀναγνωρίζεται ὁ ζῆλος του καί τὸ ἀδιάπτωτο ἐνδιαφέρον του, γιά συνεχῆ προσπάθεια διάδοσης τῆς καλλιέργειας τῆς ὄρφαλοφόρου ποικιλίας πορτοκαλιᾶς. Ἀποκτᾷ φήμη ἔμπειρου καί ἔμπιστου φυτωριούχου καί σωστοῦ διαφωτιστῆ. Μνημονεύεται σὰν τοπικὸς εὐεργέτης.

Κάποια στιγμή διακόπτει τὶς φυτωριακὲς ἐπιχειρήσεις του, ἀλλὰ δὲν ἐγκαταλείπει τὸ πολυσχιδὲς ἔργο, πὺν ἄρχισε. Συνέχισε νὰ διανέμει τὰ ἐναπομείναντα μπολιασμένα δενδρύλλια τοῦ φυτωρίου του. Συνέχισε νὰ παρακολουθεῖ ἐπιστατῶν τὶς φυτωριακὲς ἐργασίες ἄλλων, τῶν μιμητῶν διαδόχων του. Σ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς μαθητές του, τοὺς ἔφτιαχνε τὰ «τζάκια» (τὰ σπορεῖα), τοὺς μετέδιδε τὴν τεχνικὴ, καί ἐπενέβαινε στήν ὅποια ἀναγκαῖα μέριμνα-φροντίδα. Τοὺς μάθαινε πῶς νὰ ἐμβολιάζουν στὴ νερατζιά, σὰν ὑποκείμενο, μπόλια ἀπὸ ὀμφαλοφόρες ποικιλίες. Συχνὰ τοὺς ἐπανελάμβανε ὅτι πρέπει νὰ ἐπαγρυπνοῦν, γιά τὴν ἀδιάκοπη παρακολούθηση τῆς πορείας στὰ φυτώρια. (Τὰ φυτώρια παρομοιάζονται μὲ Βρεφοκομεῖα). Γι' αὐτὸ οἱ γεροντότεροι μιλάνε γι' αὐτόν. Ἡ φήμη του καί τὸ εὐεργετικὸ πέρασμά του ἀπὸ τὸ Ἀργολικὸ διατηροῦνται στὴ μνήμη τῶν κατοίκων καί ἄλλων χωριῶν, ὅπως στὸ Κοφίνι, στὸν Παναρίτη.

VII. ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ὁ μακαριστὸς π. Μιχαήλ Σπ. Καββαθᾶς ἀποτελεῖ μία συνέχεια, μὲ συνέπεια, στὸν χῶρο τῆς στρατιᾶς ἀγαθῶν κληρικῶν τῶν ὁποίων ἡ ποιμαντικὴ δραστηριότητα προεκτείνεται καί διακλαδίζεται καί σὲ ἐξωεκκλησιαστικὸς τομεῖς. Κατῶρθωσε τὴν διείσδυση σὲ χώρους «καλλιεργητικῶν ἀναδιαρθρώσεων». Φρόντισε νὰ μεταδόσει σὲ ἀμαθεῖς-ἡμιμαθεῖς ἀγρότες τῆς γενέτειράς του, πὺν ἦταν ταυτόχρονα καί ἐνορίτες του, ὅσες ἀγροτο-τεχνικὲς δεξιότητες ἀπέκτησε, ἀφοῦ, τελικὰ τοὺς ἔπεισε νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν προσοδοφόρο καλλιέργεια τῆς ὀμφαλοφόρου ποικιλίας πορτοκαλιᾶς.

Ἔτσι, ὁ π. Μιχαὴλ Καββαθᾶς ἀναδείχθηκε εὐεργέτης τῆς γενέτειράς του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ποιμνίου του (τῆς ἐνορίας του). Ἀποδείχθηκε πολύτιμος συνεργάτης τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας Ἀργολίδος, σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ στὴν προώθηση τῆς δενδροκομίας. Συνετέλεσε στὴν ἐξασφάλιση φυτωριακοῦ ὕλικου, τὸ ὁποῖο ἐσπάνιζε στὴν περιοχὴ, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Κατάφερε νὰ κατευθύνει, κατὰ μεγάλο ποσοστὸ τοὺς χωρικοὺς, ὄχι μόνο τοῦ Ἀργολικοῦ, σὲ παραγωγικώτερη, πλεόν προσοδοφόρα, καλλιέργεια, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν οικονομικὴ ἀνακούφισή τους. Αὐτὴ, ἡ οικονομικὴ εὐχέρεια στὴν κάθε κοινότητα, ἀποτελεῖ ὑπόβαθρο τοῦ ἐν γένει ἐκπολιτισμοῦ.

Ἐπίσης, συνέβαλε, ἐμμέσως, θετικὰ στὴν ἐξάπλωση τῆς Μελισσοκομίας, μιὰ καὶ οἱ φυτεῖες πορτοκαλιάς ἐξασφαλίζουν τὴν συλλογὴ νέκταρος καὶ γύρεος, πολύτιμα ὕλικα γιὰ τὸ ἔντομο Μέλισσα.

Ἐπισημαίνομε, τελειώνοντας, ὅτι ἡ χειρονακτικὴ-φυτοκομικὴ ἐνασχόληση τοῦ μακαριστοῦ Μιχαὴλ Σπ. Καββαθᾶ, ἦταν μιὰ σοβαρὴ κοινωνικὴ λειτουργία γιὰ τὸν Ἄνθρωπο καὶ τὴν Ζωή, παράλληλα καὶ μὲ τὸ σοβαρὸ καὶ τὸ κύριο ἱερατικὸ ἔργο του, ποὺ εἶχε ἐπίκεντρο τὴν Θ. Λειτουργία. Ἔτσι, ὁ ἀγαθὸς λευίτης τοῦ Ἀργολικοῦ ὑπηρέτησε πιστὰ καὶ ἀποδοτικὰ στὸ Νὰὸ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ στὸ ναὸ τῆς Φύσεως. Γι' αὐτὸ τὸ μνημόσυνό του μένει ἀλησιμόνητο στὴν εὐγνώμονα μνήμη τῶν συμπατριωτῶν του.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Μιχαὴλ Καββαθᾶ μᾶς θυμίζει τὴν ἀνάλογη συμπεριφορὰ ἁγίων πατέρων καὶ ἱερωμένων τοῦ καιροῦ μας, ποὺ ἐργάστηκαν χειρονακτικὰ, ἦσαν ἐργατικοὶ καὶ στοργικοὶ στὸν ἄνθρωπο καὶ ἄξιοι λειτουργοὶ στὸ Θυσιαστήριο, ὅπως ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος¹³, ὁ (μακαριστός) Γέρων τῆς Πάτμου Ἀμφιλόχιος Μακρῆς¹⁴, ὁ (μακαριστός) Γέρων Πορφύριος Μπαῖρακτᾶρης¹⁵, κ.ἄ.

13. Θ. Ι. Ψαριώτου, Ἅγιος Νεκτᾶριος καὶ κηπουρὸς καὶ φυσιοδύφης..., Ἀθήνα 1996, Ἐκδ. Περιοδικοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ (Ἀποστολικῆς Διακονίας), καὶ Θ. Ι. Ψαριώτης, Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος, τὸ Πράσινο καὶ ἡ Θ. Λειτουργία, Ἀθήνα 1998, Ἐκδ. Περιοδικοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ (Ἀποστολικῆς Διακονίας).

14. Θ. Ι. Ψαριώτης, Θεολογικὴ Οἰκολογία - Τὰ πεῦκα τῆς Πάτμου (Μνήμη Γέροντα Ἀμφιλόχιου Μακρῆ), Ἀθήνα 1988, Ἐκδ. Περιοδικοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ (Ἀποστολικῆς Διακονίας).

15. Θ. Ι. Ψαριώτης, Γεροντάδες καὶ Πράσινο (Μνήμη Γέροντος Πορφυρίου), Ἀθήνα 1997, Ἐκδ. Περιοδικοῦ ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ (Ἀποστολικῆς Διακονίας).

ΔΙΠΛΩΜΑ

ΑΠΟΝΕΜΕΤΑΙ

ΤΩ... ΕΦΗΜΕΡΙΚΙ... ΜΙΧ. ΚΑΒΒΑΘΗ...
 ΜΕΤΑ ΞΗΜΑΤΟΣ ΧΡΥΣΕΟΥ
 ΔΙΑ ΤΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ
 Η ΦΑΝΕΛΛΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ.
 ΠΑΡΑΞΕΘΕΙΞΑΣ ΕΞΑΙΡΕΤΙ-
 ΚΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

Σπυροδερμίου Β

Ο ιερεύς Μιχαήλ Σπ. Καβαθάς (1895-1972) και οι τιμητικές διακρίσεις του.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΝΑΥΠΛΙΕΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Οι μουσικές, φιλολογικές, επιστημονικές, κοινωνικές και άλλες εκδηλώσεις του Δήμου Ναυπλιέων, επραγματοποιήθηκαν με διοργάνωσή του, οι περισσότερες στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων. Στην ίδια αίθουσα φιλοξενήθηκαν και παρόμοιες εκδηλώσεις άλλων φορέων. Άλλα πολιτιστικά δρώμενα έγιναν σε άλλους χώρους, τους οποίους και μνημονεύουμε στην αντίστοιχη κατά περίπτωση εκδήλωση.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1999

16.1.99 - Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων, το Παιδικό Θέατρο του *Χρήστου Ντούμα* έδωσε δύο παραστάσεις.

24.1.99 - Ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιο, στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου διοργάνωσαν την παρουσίαση της τελευταίας ποιητικής συλλογής του συμπολίτη μας καθηγητή και τέως Πρύτανη του Πολυτεχνείου Κρήτης κ. *Γιάννη Φίλη*, με τίτλο «*Σίσυφος*» από τις εκδόσεις «*Εξάντας*».

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1999

1.2.99 - Εορτασμός της Μνήμης του Πολιούχου Αγίου Αναστασίου με εκκλησιασμό και στη συνέχεια δεξίωση των επισήμων στο ξενοδοχείο «*Ξενοία Παλλάς*».

7.2.99 - Ο Δήμος και η Δ.Ε.Η. Ναυπλίου, διοργάνωσαν την συναυλία της χορωδίας της ΔΕΗ «*Οι Αρχιτραγουδιστές*» υπό τη διεύθυνση της μαέστρου κας *Κωνσταντίνας Παπαθανασίου* στο Πνευματικό Κέντρο.

16.2.99 - Ο θίασος του *Γιώργου Πάντζα*, παρουσίασε την κωμωδία: «*Παντρεύτηκα μία... παντρεμένη*» με την *Καίτη Φίνου* και άλλους νέους ηθοποιούς, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου.

19.2.99 - Στο «*Τριανόν*», δόθηκε συναυλία της Δημοτικής Ναυπλιακής

Χορωδίας με ελληνικά, Λαϊκά και Αποκριάτικα τραγούδια, υπό την διεύθυνση του αρχιμουσικού *Βασίλη Χαραμή*.

21.2.99 - Διοργανώθηκε από το Δήμο Ναυπλίου η γιορτή της αποκριάς με κάψιμο του Καρνάβαλου και πυροτεχνημάτων.

27.2.99 - Στο Πνευματικό Κέντρο, Θέατρο - Πολυθέαμα «*Χαρούμενη παρέα*» με διοργάνωση του Δήμου Ναυπλίου.

ΜΑΡΤΙΟΣ 1999

6.3.99 - Με συνεργασία του Γαλλικού Ινστιτούτου και του Δήμου, πραγματοποιήθηκε συναυλία με το ντουέτο «*Seudrenn*» Κέλτικης Άρπας και Τραγουδιού, στο Δημοτικό θέατρο «*Τριανόν*».

27.3.99 - Ο Δήμαρχος *Κώστας Θ. Χαραμής* και το Δημοτικό Συμβούλιο διοργάνωσαν στο Πνευματικό Κέντρο διάλεξη με θέμα: «*Αυτογνωσία και Αυτοθεραπεία με τα ιάματα Μπαχ. Μία συμπληρωματική θεραπεία στην ολιστική θεραπευτική αντιμετώπιση των ασθενών*» και με ομιλήτρια τη συμπολίτισσά μας χειρουργό οδοντίατρο κ. *Φωτεινή Μιχαλάκη-Δερνίκου*, η οποία στο πλαίσιο της ομιλίας της παρουσίασε το βιβλίο της: «*Αυτογνωσία και Αυτοθεραπεία με τα ιάματα του Μπαχ*».

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1999

16 - 17.4.99 - Πρόγραμμα εορταστικών εκδηλώσεων με την ευκαιρία της αφίξεως και παραμονής στο Ναύπλιο του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου κ. *Χριστοδούλου*.

Σάββατο 17.4.99 - Αφιξεις του Μακαριωτάτου στον Ιερό Ναό του Αγίου Αναστασίου Ναυπλίου και πανηγυρική Θεία Λειτουργία, χοροστατούντος και λειτουργούντος του Μακαριωτάτου. Στη συνέχεια δόθηκε δεξίωση στο ξενοδοχείο «*Ξενία Παλλάς*» Ναυπλίου.

24 - 25.4.99 - Ο Δήμος Ναυπλίου διοργάνωσε Διήμερο Βυζαντινής και Παραδοσιακής Μουσικής στο Πνευματικό Κέντρο και με τιμώμενο πρόσωπο τον *Αθανάσιον Καραμάνη*, Άρχοντα Πρωτοψάλτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

26.4.99 - Ο Δήμος πραγματοποίησε κοινή συναυλία της Γερμανικής Σαρανταπενταμελούς Ανδρικής Χορωδίας του *Josefstal E.V.* 1912 της πόλης *St. Ingbert* και της Δημοτικής Ναυπλιακής Χορωδίας, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου.

ΜΑΪΟΣ 1999

3.5.99 - Συμμετοχή του Δήμου Ναυπλίου με ειδικό περίπτερο στην 3η Περιφερειακή Έκθεση Τοπικής Παραγωγικής Φυσιογνωμίας από 3 έως 9.5.99 στην Δαλαμανάρα, μεταξύ Ναυπλίου και Άργους.

5.5.99 - Στο πλαίσιο του ενδιαφέροντος του Δήμου για το μέλλον των νέων μας και της προσπάθειας ευαισθητοποίησής τους ως ενεργών πολιτών στην αναγκαιότητα της οικοδόμησης της Ενωμένης Ευρώπης, και με το σύστημα των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών ανταλλαγών, με χώρες του Εξωτερικού, ο Δήμος Ναυπλίου πραγματοποίησε και φέτος ένα πρόγραμμα ανταλλαγής νέων σε συνεργασία με τους Δήμους του *Κάπρι* της Ιταλίας και *Κάρλσμιν* της Σουηδίας.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1999

14.6.99 - Ο Δήμος διοργάνωσε συναυλία της Αμερικάνικης Μπάντας *Stevens High School Bands*, στην Πλατεία Συντάγματος Ναυπλίου.

18.6.99 - Έναρξη του 8ου *Φεστιβάλ Ναυπλίου Κλασικής Μουσικής*. Πραγματοποιήθηκαν μουσικές εκδηλώσεις στο Παλαμήδι, το Τριανόν, στην πλατεία Αγ. Γεωργίου Ναυπλίου και στην πλατεία της Αρβανιτιάς, με διακεκριμένους μουσικούς.

29.6.99 - Ο Δήμος, συνεχίζοντας την πρωτοπορία στο χώρο της Παιδικής Ψυχαγωγίας, διοργάνωσε την εκδήλωση: «*Ο Παιχνιδότοπος του Κουϊκι*», η οποία περιλάμβανε: Παιχνίδι στο φουσκωτό Κάστρο του Κουϊκι. Μουσική. Άλλες «εστίες παιχνιδιών» για όλα τα παιδιά. Δώρα αναμνηστικά στους νικητές των διαγωνισμών. Κλόουν για τη διασκέδαση των παιδιών.

ΙΟΥΛΙΟΣ 1999

4.7.99 - Ο Δήμος διοργάνωσε συναυλία με τον *Βασίλη Λέκκα* και τη *Μαρία Ρουσσέα* στην πλατεία της ιστορικής ντάπιας «*Τα Πέντε Αδέλφια*».

11.7.99 - Ο Δήμος διοργάνωσε συναυλία με τον *Κώστα Μακεδόνα* και τη *Μαρία Ρουσσέα* στην πλατεία «*Τριών Ναυάρχων*».

24.7.99 - Συναυλία της Δημοτικής Φιλαρμονικής Ναυπλίου με έργα Ελλήνων και ξένων συνθετών πραγματοποιήθηκε στην πλατεία Τριών Ναυάρχων, με διευθυντή τον αρχιμουσικό κ. Βασίλειο Χαραμή.

28.7.99 - Ο Δήμος Ναυπλίων, συνεχίζοντας τις εκδηλώσεις του καλο-

καιριού 1999 διοργάνωσε συναυλία με την παγκοσμίως γνωστή χορωδία *Vips Childrens* από το Χονκ-Κονγκ, στην πλατεία Συντάγματος.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1999

4.8.99 - Ο Δήμος Ναυπλιέων παρουσίασε στην πλατεία Συντάγματος μεγάλη παράσταση με μίμο κομικό κλόουν ταχυδακτυλουργό τον *Τζίμη Παπάζογλου*, για μικρούς και μεγάλους. Το πρόγραμμα παρουσίασε η μελιτζανοσαλατοστρογγυλοτραπεζοκαρεκλοκαθισμένη παρέα του Τζίμη Παπάζογλου.

25.8.99 - Ο Δήμος Ναυπλίου συμμετείχε στο δίκτυο των πόλεων που συγκέντρωσαν ανθρωπιστική βοήθεια για τον πληγέντα από τον φοβερό σεισμό, λαό της Τουρκίας.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1999

12.9.99 - Στον Ιερό Ναό της Παναγίας, ο Δήμος Ναυπλιέων τέλεσε Αρχιερατικό μνημόσυνο υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των Μεγάλων Ευεργετών της πόλεως του Ναυπλίου.

13.9.99 - Ο Δήμος Ναυπλιέων διοργάνωσε στο θεατράκι του Ο.Σ.Ε. συναυλία *Pot-purri* από κλασική, τζαζ, θρησκευτική και ποπ μουσική, με τους μαθητές του Γερμανικού σχολείου *Helmholzschule* της Φρανκφούρτης.

16-17.99 - Ο Δήμος Ναυπλιέων συνεχίζοντας τις μουσικές του εκδηλώσεις και προσπαθώντας ν' αναβαθμίσει την έννοια της παραδοσιακής γειτονιάς, διοργάνωσε λαϊκές βραδυές την Πέμπτη 16.9.99, ώρα 8 μ.μ. στον Συνοικισμό Ναυπλίου «Νέον Βυζάντιον»· την Παρασκευή 17.9.99, ώρα 8 μ.μ. στην πλατεία της Άριας και το Σάββατο 18.9.99, ώρα 8 μ.μ. στην κεντρική πλατεία των Λευκαίων. Οι θεατές απόλαυσαν γνώριμες μελωδίες, παλιά ρεμπέτικα, αλλά και λαϊκά τραγούδια γνωστών συνθετών.

26.9.99 - «*Ημέρα Μνήμης Ιωάννου Α. Καποδίστρια Α΄ Κυβερνήτου της Ελλάδος 1776-1831*», με το ακόλουθο επίσημο πρόγραμμα:

10.30 π.μ. Επιμνημόσυνη δέηση στον Ιερό Ναό του Αγίου Σπυριδώνος, παραμονή της τραγικής δολοφονίας του Κυβερνήτου, ώρα 11.00 π.μ. Κατάθεση στεφάνων υπό των επισήμων στον Ανδριάντα του Ιωάννου Α. Καποδίστρια, ώρα 11.45 π.μ. Τελετή ανακήρυξης της Κυρίας *Ελένης Ε. Κούγκου*, Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών, σε «Επίτιμο Δημότη» της πόλης του Ναυπλίου, στην αίθουσα «*Τριανόν*». Μετά από προσφώνηση Δημάρχου

Ναυπλιέων κυρίου Κωνσταντίνου Χαραμή, αντιφώνησε η τιμώμενη κυρία Ελένη Κούγκου. Ακολούθησε απαγγελία ποιημάτων με θέμα τη δολοφονία του Ιωάννου Α. Καποδίστρια από την απόγονο του Κυβερνήτου κ. *Ναταλία Καποδίστρια* και την ηθοποιό κ. *Βερόνικα Ηλιοπούλου* και στην συνέχεια μουσικό πρόγραμμα από τη Δημοτική Ναυπλιακή Χορωδία υπό τη Διεύθυνση του Αρχιμουσικού κ. *Βασίλειου Χαραμή*.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1999

13.10.99 - Επταμελής αντιπροσωπεία του Δήμου Ναυπλίου αναχώρησε για την αδελφοποιημένη με το Ναύπλιο πόλη του Σικάγο *Niles*, μετά από τιμητική πρόσκληση, που δέχθηκε ο Δήμαρχος κ. Χαραμή από τον ελληνοαμερικανό Δήμαρχο της πόλης κ. *Νικόλαο Blaze*. Σκοπός της επίσκεψης τόσο της αντιπροσωπείας του Δήμου Ναυπλίου όσο και των αντιπροσωπειών του *Δουβλίνου* της Ιρλανδίας και της *Πίζας* της Ιταλίας, ήταν η συμμετοχή τους στον εορτασμό των εκατό χρόνων από την ίδρυση της πόλης *Niles*.

21.10.99 - Με συνεργασία του Δήμου Ναυπλιέων και της Ολλανδικής Πρεσβείας, δόθηκε κονσέρτο από τους Ολλανδούς Μουσικούς *Paolo Giacommetti* (πίανο) και *Bart Schneemann* (όμποε), στην αίθουσα «Τριανόν». Το κονσέρτο αυτό αποτελεί την αφηρητή μιάς πολύπλευρης συνεργασίας του Δήμου Ναυπλιέων με την Ολλανδική Πρεσβεία που εγκαινιάστηκε με την επίσκεψη του ολλανδού Πρέσβη, κ. *Paul Brouer*, τον περασμένο Αύγουστο 1998, στο Δημαρχείο Ναυπλίου όπου και συναντήθηκε και συνεργάστηκε με τον Δήμαρχο κ. *Κωνσταντίνο Χαραμή*.

23.10.99 - Με διοργάνωση του Δήμου πραγματοποιήθηκε ομιλία του Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης Κυρίου *Τρύφωνα Ολύμπιου*, με θέμα: «*Επιστροφή της ανθρωπότητας στον Ελληνικό Πολιτισμό*» στην αίθουσα «Τριανόν».

24.10.99 - Το Δ.Σ. του Δημοτικού Ωδείου Ναυπλίου και ο Καλλιτεχνικός Διευθυντής του κ. *Κωνσταντίνος Νόνης*, διοργάνωσαν συναυλία με εκτελεστές τους καθηγητές του Ωδείου Ναυπλίου και σκοπό την παρουσίαση στο Κοινό, γονείς και μαθητές, όλων των μουσικών οργάνων.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1999

27, 28.11.99 - «177η επέτειος της άλωσης του Παλαμηνδίου από το Στάϊκο Σταϊκόπουλο» (1822-1999).

Σάββατο 27.11.99, 10.00 μ.μ. Μικρός Παλαμήδιος δρόμος με συμμετοχή μαθητών και μαθητριών Δημοτικών Σχολείων, με χώρο εκκίνησης και χώρο τερματισμού τον αδριάντα του Στάϊκου Σταϊκόπουλου. Διοργανώθηκε από την Γυμναστική Ένωση Αργολίδας σε συνεργασία με το Δήμο Ναυπλιέων. 11.00 μ.μ. Στέψη του αδριάντα του Πορθητή Σταϊκόπουλου από μαθητές και μαθήτριες - Απονομή επάθλων στους νικητές του Μικρού Παλαμηδίου δρόμου. 18.30 μ.μ. Εκδήλωση του Προοδευτικού Συλλόγου Ναυπλίου «*Ο Παλαμήδης*» στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου.

Κυριακή 28.11.99, 07.30 - 08.00: Εορταστικό πρωινό με κωδωνοκρουσίες και τη Φιλαρμονική του Δήμου να παλαιάζει στους δρόμους της πόλης. Έπαρση της Σημαίας. 10.30: Παραλαβή από το Δημαρχείο της πόλης και μεταφορά στο Φρούριο «Παλαμήδι» της εικόνας του Πορθητή Στάϊκου Σταϊκόπουλου, από τιμητικό στρατιωτικό απόσπασμα και μαθητές-μαθήτριες των Λυκείων, με συμμετοχή της Δημοτικής Φιλαρμονικής. 12.00: Επίσημη δοξολογία στον επί του Φρουρίου Ιερό Ναό του Αγίου Ανδρέου. Εκφώνηση του πανηγυρικού από την *Μπέλμα Αμαλία*, Καθηγήτρια του εκπαιδευτικού ομίλου Αργολίδας «*Νέο Σχολείο*». 11.30: Αγώνας ανώμαλου δρόμου με χώρο εκκίνησης τον αδριάντα του Πορθητή Στάϊκου Σταϊκόπουλου και άφιξη στο χώρο του φρουρίου. Διοργανώθηκε από την Γυμναστική Ένωση Αργολίδας σε συνεργασία με το Δήμο Ναυπλιέων. 13.00: Επιμνημόσυνη δέηση στον αδριάντα του Πορθητή Στάϊκου Σταϊκόπουλου. Κατάθεση στεφάνων από τις Αρχές της πόλης του Ναυπλίου. 13.30: Ελληνικοί Χοροί από τη χορευτική ομάδα του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος. Απονομή διπλωμάτων και μεταλλίων στους νικητές του αγώνα ανώμαλου δρόμου στο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ναυπλιέων. 14.30: Γεύμα στο εστιατόριο του Ξενοδοχείου «Ξενία Παλλάς» Ναυπλίου. 15.00: Αναχώρηση επισήμων. 17.00: Υποστολή της Σημαίας της πόλης από Διμοιρία του ΚΕΜΧ με τη συμμετοχή της Δημοτικής Φιλαρμονικής.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1999

Σάββατο 18.12.99 - Ο Δήμαρχος Ναυπλιέων και ο Καλλιτεχνικός Διευθυντής του Δημοτικού Ωδείου Ναυπλίου *Κωνσταντίνος Νόνης* διοργάνωσαν συναυλία στο «Τριανόν», με έργα διαφόρων συνθετών, των οποίων ερμηνευτές ήταν οι καθηγητές του Ωδείου.

19.12.99 - Στο «Τριανόν» πραγματοποιήθηκε συναυλία της Δημοτικής Ναυπλιακής Χορωδίας με Χριστουγεννιάτικα τραγούδια, υπό τη διεύθυνση

του Αρχιμουσικού κ. *Βασίλη Χαραμή* και τη συνοδεία Ορχήστρας. Για το μήνυμα των Χριστουγέννων μίλησε ο κ. *Δαμιανός Τζαβάρας*, φιλόλογος - τ. Λυκειαρχης Ναυπλίου.

23.12.99 - Στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων πραγματοποιήθηκε Χριστουγεννιάτικη Εκδήλωση με Βυζαντινούς ύμνους και παραδοσιακά κάλαντα από διάφορες περιοχές του Ελληνισμού. Η εκδήλωση έγινε υπό την αιγίδα του Δήμου Ναυπλιέων σε συνεργασία με την Ι. Μητρόπολη Αργολίδος και τη Χορωδία Βυζαντινής και παραδοσιακής μουσικής Ναυπλίου «Ελληνικοί Αντίλαλοι», υπό τη διεύθυνση του Χοράρχη Κωνσταντίνου Ιω. Ρούτουλα.

Στα πλαίσια των εορταστικών εκδηλώσεων «Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά 2000», ο Δήμος Ναυπλιέων διοργάνωσε:

27.12.99 - στην πλατεία Τριών Ναυάρχων, ώρα 12.00 το μεσημέρι, ένα πρωτότυπο υπερθέαμα για μικρούς και μεγάλους, που περιλάμβανε ανοιχτή συναυλία με το συγκρότημα «*Τέσσερις Εποχές*», ενώ ανέλαβαν να διασκεδάσουν με παιχνίδια, μπαλονοκατασκευές, παντομίμες και καραμελοπόλεμο μικρούς και μεγάλους.

24-12 και 31.12.99 - βόλτα για τους μικρούς μας φίλους στην όμορφα στολισμένη μας πόλη με τα τουριστικά τραινάκια.

31.12.99 - από το πρωί η Δημοτική Φιλαρμονική επαιάνιζε τα κάλαντα στις γειτονιές της πόλης και το απόγευμα στα Δημοτικά Διαμερίσματα. Επίσης, από τις 7 μ.μ. έως τις 9 μ.μ. της ίδιας ημέρας, οι παιδικές χορωδίες του Δημοτικού Ωδείου Ναυπλίου, του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος και οι άλλες χορωδίες των σχολείων της πόλης μας έψαλλαν τα κάλαντα στους Ναυπλιώτικους δρόμους και στις 9 μ.μ. συγκεντρώθηκαν προ του Δημαρχείου, ψάλλοντας τα κάλαντα όλοι μαζί.

Ο Δήμαρχος και το Δημοτικό Συμβούλιο της πόλης μας ευχήθηκαν τα χρόνια πολλά μέσα από ένα φαντασμαγορικό πρόγραμμα που ξεκίνησε στις 10.30 μ.μ. στην πλατεία Τριών Ναυάρχων με συναυλία ελαφρολαϊκού - έντεχνου τραγουδιού.

Μεσάνυχτα 31.12.1999 - Τον ερχομό της Νέας Χιλιετίας προανήγγελλαν οι χτύποι του Ρολογιού της πόλης, που συνοδεύονταν με βεγγαλικά - λείτζερ και εντυπωσιακά φωτιστικά εφέ. Ο ουρανός γέμισε φως και χρώμα. Στη συνέχεια κόπηκε η Βασιλόπιττα που μοιράστηκε σε όλους και η βραδυά συνεχίστηκε με την ορχήστρα του Δήμου και πολλές άλλες ευχάριστες εκπλήξεις...

ΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ ΣΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Στήν συνέχεια τῶν ὄσων παρουσιάσαμε στοὺς προηγούμενους τόμους καλλιτεχνικῶν ἔργων μὲ θέμα τὰ πρόσωπα, τὰ κτίρια καὶ τὴν μοναδικότητα τῶν τόπων τοῦ Ναυπλίου, καταχωρίζουμε ἐδῶ ἀντιπροσωπευτικὰ ζωγραφικὰ ἔργα τῆς Μαρίας Καρυωτάκη, ἐμπνευσμένα, ὅπως ἡ ἴδια ἐδήλωσε, «ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῶν κτιρίων τῆς παλαιᾶς Πόλης, ἀπὸ τὰ ζεστὰ χρώματά τους, πού σχετίζονται τὰ περισσότερα μὲ τὴν ἄχρα». Ἡ Μαρία Καρυωτάκη ἀπὸ τὴν Λέρο, ἔζησε περιοδικὰ στὸ Ναύπλιο καὶ ἀγάπησε τὴν πόλη μας· μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἐκθέσεις ἔργων της στὴν πατρίδα της Λέρο, στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Γερμανία, παρουσίασε δύο φορές δεκάδες ζωγραφικῶν πινάκων της στὴν Δημοτικὴ Πινακοθήκη τοῦ Ναυπλίου, στὸ ὅποιο ἀναφέρονται καὶ οἱ ἐδῶ δημοσιευόμενες φωτογραφίες. (Παράβαλε «Τὰ Νέα τῆς Ἀργολίδας» τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1998 καὶ τῆς 27ης Ἰουλίου 1999 καὶ «Εἰδήσεις» καθημερινὴ ἔφημερίδα τῆς Ἀργολίδας τῆς 7ης Αὐγούστου 1999).

Τοπία τοῦ Ναυπλίου - ζωγραφικὰ ἔργα τῆς Μαρίας Καρυωτάκη.

Ζωγραφιὲς τῆς Μαρίας Καρυωτάκη μὲ σπίτια ἀπὸ τὸ παλὸ Νάυπλιο.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ 25 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Στη δύση του 20ου αιώνα, η συγκυρία το θέλησε να συμπληρώνονται 25 χρόνια λειτουργίας του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος και να ολοκληρώνεται το 5ετές σχέδιο επανέκθεσης, αναδιοργάνωσης και αναδιάρθωσης, που ξεκίνησε το 1995.

Ο εορτασμός της επετείου των 25 χρόνων, σε συνδυασμό με την ανατολή της νέας χιλιετίας, γέννησε την ιδέα να εκτεθούν στη νέα έκθεση του Λαογραφικού Μουσείου Ναυπλίου «*Τα Καλύτερα του ΠΛΙ*», με στόχο να παρουσιαστεί το εύρος και η ποικιλία των μουσειακών του συλλογών, που σήμερα πλέον αριθμούν τα 25.000 αντικείμενα από 22 διαφορετικές κατηγορίες.

Η πορεία που είχε ήδη διαγράψει το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα από το 1974 και που το καθιστούσε σημαντικό θύλακα εθνικής αυτογνωσίας και θεματοφύλακα εθνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών, με ανάπτυξη δραστηριοτήτων, που το μετέτρεψαν στο *μεγαλύτερο μικρό* μουσείο της ελληνικής επικράτειας, απαιτούσε την παρουσία του Ιδρύματος το έτος 2000 με τις ίδιες προδιαγραφές, με τις οποίες είχε ξεκινήσει.

Στα πλαίσια αυτά αποφασίστηκε και υλοποιήθηκε η απογραφή όλων των περιουσιακών στοιχείων, έγινε οικονομικός απολογισμός, έλεγχος αποθηκών μουσειακών αντικειμένων, επανέλεγχος (χειρόγραφος και ηλεκτρονικός) της τεκμηρίωσης των αντικειμένων, ορθολογικότερη αξιοποίηση των κτιρίων και των εγκαταστάσεων σε Ναύπλιο και Αθήνα· δημιουργήθηκαν νέοι αποθηκευτικοί χώροι μουσειακών αντικειμένων και χώρος πολλαπλών χρήσεων και περιοδικών εκθέσεων στο κτίριο του Μουσείου, όπως και ένα σύγχρονο πωλητήριο.

Στον ερευνητικό τομέα, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα περιέλαβε έρευνες σε όλη την Ελλάδα, με σκοπό την καταγραφή και μελέτη του λαϊκού πολιτισμού και ιδιαίτερα του ενδύματος, της μουσικής και του χορού. Τα αποτελέσματα των ερευνών αποτέλεσαν τον κορμό της εκδοτικής δραστηριότητας του Ιδρύματος, η οποία συμπληρώθηκε και με άλλες εκδό-

σεις, που απευθύνονται είτε στο ευρύ είτε στο ειδικό επιστημονικό κοινό, με ξεχωριστή την παρουσία του επιστημονικού περιοδικού «*Εθνογραφικά*».

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος σχεδόν ταυτίστηκαν με την ιστορία του, αφού ξεκίνησαν ένα χρόνο μετά την ίδρυσή του (1975). Στην πλειοψηφία τους απευθύνονται στα παιδιά του Ναυπλίου και έχουν ως αντικείμενό τους διάφορα θέματα: Λαϊκός Πολιτισμός της Πελοποννήσου και της Ελλάδας, Μουσειολογία, Πόλη του Ναυπλίου, Νομός Αργολίδας, Θέατρο Σκιών κ.λπ. Και βέβαια, σημαντικό είναι και το έργο που έχει να επιδείξει το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα στα θέματα οργάνωσης του μουσείου και των συλλογών του, με την πρωτοποριακή ανάπτυξη προγράμματος ηλεκτρονικής καταγραφής των μουσειακών αντικειμένων, από το 1988.

Παράλληλη με όλες τις παραπάνω δραστηριότητες, είναι και εκείνη της κοινωνικής προσφοράς του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος και της συμβολής του στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και στη σύγχρονη πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής όπου τοποθετήθηκε και εντάχθηκε. Το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του, τέθηκε στην υπηρεσία της τοπικής κοινότητας. Η πολυποίικλη δράση του συνέβαλε στην αφύπνιση της τοπικής κοινωνίας για την αναζήτηση και διατήρηση μιας ταυτότητας που είτε αγνοήθηκε, είτε διακόπηκε από την αξιοποίηση και τον συγκεντρωτισμό της πρωτεύουσας. Η κοινωνική αποστολή του αποκεντρωμένου Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος αποτυπώνεται σε μια πορεία 25 χρόνων, στη διάρκεια των οποίων δημιούργησε τους όρους όχι μόνο για απλή συμμετοχή, αλλά και για ενεργοποίηση του κόσμου και ανάπτυξη μιας επικοινωνίας του κοινού με το μουσείο σε σταθερές βάσεις, μεγάλης εμβέλειας και σημαντικής διάρκειας.

Σήμερα, 25 χρόνια από την ίδρυση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, γίνεται ολοένα και περισσότερο παραδεκτή η κοινωνική αποστολή του μουσείου, που λειτουργεί ως ένας ζωντανός φορέας ο οποίος δρα και αντιδρά σε πολλά επίπεδα και με πολλές διαστάσεις μέσα στην τοπική κοινωνία. Τα μουσεία τον 21ο αιώνα, με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, που ήδη τα μετατρέπει σε ταχύτατους διαμεσολαβητές, φαίνεται ότι θα έχουν ακόμα βαθύτερη συνείδηση του κοινωνικού τους ρόλου σε πολλαπλά επίπεδα.

Ένα σπουδαίο επίτευγμα για το αποκεντρωμένο μουσείο της νέας χιλιετίας θα μπορούσε να είναι η ανάληψη επιπρόσθετων ευθυνών για προσφορά στον κοινωνικό χώρο, με την ανάπτυξη νέου τύπου δεσμών με την

Τοπική Αυτοδιοίκηση, εγκαθιστώντας σταθερές και μόνιμες δομές συνεργασίας και συμπόρευσης σε θέματα πολιτισμού και με τη θεσμοθετημένη συμμετοχή του σε προγράμματα υποδομής και ανάπτυξης του νομού. Η 25χρονη εμπειρία του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος δείχνει ότι και μπορεί και πρέπει να συμβάλλει αποτελεσματικά στην προοπτική ενός δυναμικού αναπτυξιακού σχεδίου της περιφέρειας. Αυτή μάλλον θα είναι η πρόσκληση - πρόκληση του 21ου αιώνα.

ΚΑΝΕΛΛΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθυντής Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος

25 ΧΡΟΝΙΑ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

(Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1999)

Οι εορταστικές εκδηλώσεις για τα 25 χρόνια του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος ξεκίνησαν στις 6 Σεπτεμβρίου 1999, με τα εγκαίνια της έκθεσης «Άμφια. Το ένδυμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας», που έγινε στο Μουσείο Μπενάκη, με την ευκαιρία του εορτασμού των 25 χρόνων του ΠΛΙ και της 53^{ης} Ετήσιας Συνάντησης της Διεθνούς Επιτροπής UCOM Costume. Στην έκθεση, η οποία διήρκεσε μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου, παρουσιάστηκαν μεταξύ και χρυσοκεντημένα άμφια από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη, του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου, του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, που χρονικά κάλυπταν την περίοδο από τον 16ο έως και τον 20ό αιώνα.

Επιμέλεια έκθεσης: Βασίλης Ζηδιανάκης, Σταμάτης Ζάννος. Ταυτόχρονα, εκδόθηκε ο αντίστοιχος κατάλογος. Την αποκλειστική χορηγία της έκθεσης και της έκδοσης του καταλόγου είχε η Καπνοβιομηχανία Καρέλια. Την ίδια μέρα, ξεκίνησε στο Λύκειο των Ελληνίδων Αθηνών η 53η Ετήσια Συνάντηση της Διεθνούς Επιτροπής ICOM-Costume, η οποία ολοκλήρωσε τις εργασίες της στο Ναύπλιο, στην Αίθουσα Διαλέξεων του Λαογραφικού Μουσείου.

Χορηγοί του Συνεδρίου: Υπουργείο Πολιτισμού - Υπουργείο Πολιτισμού Κύπρου. *Συνεργάστηκαν:* Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών, Ίδρυμα Μείζο-

νος Ελληνισμού, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Μουσείο Μπενάκη, Εβραϊκό Μουσείο Αθηνών, Μουσείο Κοσμήματος Η. Λαλαούνη, Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας, Χορευτική Ομάδα του ΠΛΙ, Σύλλογος των Φίλων του Λυκείου Ελληνίδων, Σωματείο «Φίλοι του ΠΛΙ», Γιάννης Τσεκλένης. Πολύτιμη ήταν η προσφορά του Νομάρχη Αργολίδας, του Δημάρχου Ναυπλίου, του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, του Συλλόγου Ναυπλίου «Ο Παλαμίδης», του Σωματείου «Φίλοι του ΠΛΙ», της εταιρίας ΙΚΟΝΑ, Αφοί Χριστόπουλοι, και του φωτογράφου Βασίλη Παπακυριάκου.

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1999 το βράδυ, πραγματοποιήθηκε μουσικοχορευτική βραδιά με θέμα: «Περιφέρεια Ελληνισμού». Η εκδήλωση έγινε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων και έλαβαν μέρος: *Λαϊκοί Οργανοπαίχτες Κύπρου*, με μουσική και χορούς από την Κύπρο. Επιμέλεια: Αλέκος Ιακωβίδης. *Χορευτική Ομάδα ΠΛΙ*, που χόρεψε χορούς από την Προποντίδα και την Ιωνία, σε διδασκαλία Θοδωρή Κοντάρρα. Τραγούδησε η Κωνσταντίνα Γεωργοπούλου. «*Gruppo Cuneica*». Συγκρότημα από τα Ελληνόφωνα Χωριά της Κάτω Ιταλίας.

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1999, παρουσία της υπουργού Πολιτισμού κυρίας Ελισάβετ Παπαζώη, της Γ.Γ. του ΥΠ.ΠΟ. κυρίας Λίνας Μενδώνη και πλήθους προσωπικοτήτων, συνεργατών, φίλων και του προσωπικού του ΠΛΙ, τιμήθηκαν οι χορηγοί, οι δωρητές και όλοι όσοι στηρίζουν τις προσπάθειες του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος. Τιμήθηκαν: Ο *Λάζαρος Δ. Εφραίμογλου*, που χάρη σ' αυτόν το ΠΛΙ γιόρτασε τα 25 χρόνια του. Το *ΕΜΥΑ* (European Museum of the Year Award) και ιδιαίτερα ο Kenneth Hudson, που χάρη στην ευρωπαϊκή διάκριση του 1981, πρόβαλε το ΠΛΙ διεθνώς. Το *Ίδρυμα Στ. Νιάρχου*, που δώρισε στο ΠΛΙ στέγη για το Κέντρο Συντήρησης Υφάσματος στο Ναύπλιο. Η *Καίτη Κυριακοπούλου*, για τις συνεχείς γενναιόδωρες χορηγίες της χάρη σ' αυτήν κυκλοφόρησε η πολυτελής έκδοση «25 χρόνια Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα». Η *Βίκυ Καρέλια*, για τις συνεχείς χορηγίες της χάρη σ' αυτήν σχεδιάστηκε και στήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη στην Αθήνα η έκθεση: «*Άμφια. Το ένδυμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας*» και εκδόθηκε ο αντίστοιχος κατάλογος. Το *Ίδρυμα Ι. Φ. Κωστόπουλου*, για τις συνεχείς δωρεές προς το ΠΛΙ· χάρη σ' αυτό εξοπλήστηκαν οι υποδειγματικές αποθήκες μουσειακών αντικειμένων του ΠΛΙ. Το *Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη*, που με τη συνεχή του συμπαράσταση βοηθά το ΠΛΙ στη μετάκληση ξένων προσωπικοτήτων και για τη συμβολή του στην έκδοση 7 CD με Κυπριακή Δημοτική Μουσική.

Οι μεγάλοι δωρητές του ΠΛΙ έλαβαν ένα ορειχάλκινο έργο του γλύπτη

Γιώργου Λάμπρου. Με την καθιερωμένη τιμητική διάκριση του ΠΛΙ, που έχει φιλοτεχνήσει ο γλύπτης Φαέθων Γρυπάρης, τιμήθηκαν: Το Υπουργείο Πολιτισμού. Η Νομαρχία Αργολίδας. Ο Δήμος Ναυπλιέων. Ο Δήμος Λευκωσίας. Ο Σύλλογος «Παλαμίδης». Το Μουσείο Μπενάκη. Το Λύκειο των Ελληνίδων Αθηνών. Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM. Το Ενδυματολογικό Τμήμα του ICOM. Το Σωματείο «Φίλοι του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος».

Τιμητική θέση στη νέα έκθεση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος έχει η δωρεά του *Αντώνη Γεωργιάδη*, που χάρισε στο ΠΛΙ τον αργαλειό και τη συλλογή ενδυμάτων και κοσμημάτων της συζύγου του *Ελίζας*, για τη δημιουργία τμήματος μαθημάτων υφαντικής για παιδιά. Ο χώρος στον πρώτο όροφο, που στεγάζει τη συλλογή, ονομάστηκε «*Η ΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΙΖΑΣ*».

Τιμήθηκαν ακόμη ιδιαίτερος: Η πρώτη συνεργάτης του ΠΛΙ *Ειρήνη Λουτζάκη*. Ο μόνιμος συνεργάτης, φίλος αλλά και μεγάλος δωρητής του ΠΛΙ *Αλέκος Ιακωβίδης* από την Κύπρο. Το πρώην μέλος του Δ.Σ. του ΠΛΙ, στενός συνεργάτης και φίλος *Λευτέρης Δρανδάκης*. Ο φίλος, συνεργάτης και πρόεδρος του Λαογραφικού Ομίλου Λεμεσού *Μάριος Σωφρονίου*.

Τέλος, οι δωρητές: *Φλωρίκα Κυριακοπούλου, Τάκης Τσάμης, Αφοί Χριστοδούλου, Γεώργιος Π. Δασκαλάκης, Πρόεδρος Γενικής Τράπεζας, Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων, Ίδρυμα Μαρινόπουλου, ΙΚΟΝΑ - Αφοί Χριστόπουλοι, Τέττυ Κρητικού, Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Αργολίδας, Οι σκηνογράφοι Βασίλης και Διονύσης Φωτόπουλος, Αλίκη Παπαντωνίου, αλλά και όλοι οι δωρητές, παλαιοί και νέοι, μικροί και μεγάλοι. Στο προσεχές μέλλον θα εκδοθεί ειδικό έντυπο με όλους τους τιμηθέντες και τους δωρητές, των οποίων τα ονόματα δεν ήταν δυνατόν να αναγνωσθούν κατά την τελετή, αφού το πρόγραμμα της υπουργού Πολιτισμού κυρίας Ελισάβετ Παπαζώη ήταν ιδιαίτερος βεβαρημένο.*

Η υπουργός κήρυξε το λαογραφικό Μουσείο ανοιχτό, επισκέφθηκε τις αίθουσες που στεγάζουν τη νέα έκθεση με θέμα: «*Τα Καλύτερα του ΠΛΙ*», καθώς και το Πωλητήριο του Μουσείου και αναχώρησε με τις καλλίτερες εντυπώσεις.

Για τη νέα μόνιμη έκθεση του ΠΛΙ συνεργάστηκαν: Υπεύθυνη έκθεσης: *Ιωάννα Παπαντωνίου* –Καλλιτεχνική επιμέλεια - Γραφικά: *Σταμάτης Ζάννος* –Μουσειακές κούκλες: *H & G Sculptors* –Μοντέλο προθηκών: *Κωστής Αδαμόπουλος* –Ξύλινες κατασκευές: *Νίκος Καλαφάτης, Τάσος Ροϊνιώτης* –Ανάγλυφο υποδοχής: *Mario Forlot* –Ψηφιακές εκτυπώσεις: *Νίκος Πασχα-*

λίδης –Συντήρηση υφασμάτων: *Βασιλική Μηναίου* –Συντήρηση μετάλλων-αργυρών: *Σταύρος Βέργος, Βασίλης Γαλάνης, Ολυμπία Θεοφανοπούλου* –Συντήρηση πήλινων-λίθινων: *Βασίλης Γαλάνης, Πηνελόπη Ταρατόρη* –Συντήρηση ξύλινων: *Ελίζα Πολυχρονιάδου, Θοδωρής χρόνης* –Φωτογραφίες: *Βασίλης Παπακυριακού*. Στην έκθεση επίσης δούλεψαν: *Anne Bissonnette*, Kent State University, *Marguerite Harris*, Kents State University, *Μαρία Παπαδοπούλου* (ΠΛΙ), *Αγγελική Ρουμελιώτη* (ΠΛΙ). Διευθυντής: *Κανέλλος Κανελλόπουλος*.

Το βράδυ της ίδιας μέρας, στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων, συνεχίστηκε η βραδυνά «Περιφέρεια Ελληνισμού». Συμμετείχαν: *Λαϊκοί Οργανοπαίχτες Κύπρου*, με μουσική και χορούς από την Κύπρο. Επιμέλεια: *Αλέκος Ιακωβίδης. Χορευτική Ομάδα ΠΛΙ*, που χόρευε χορούς από τη Β. Ήπειρο. *Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Καβακλιωτών* (Ανατολική Ρωμυλία) - Χοροί και τραγούδια Ανατολικής Ρωμυλίας.

Στις 12 Σεπτεμβρίου, παρουσιάστηκε στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ναυπλιέων το θέαμα «*Η μαμά μου είναι η ομορφότερη*». Τα παιδιά που παρακολούθουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου, δούλεψαν το θέμα της εξέλιξης του ελληνικού ενδύματος από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας (μόδα). Το εργαστήρι μόδας λειτούργησε από τον Νοέμβριο του 1998 έως τον Αύγουστο του 1999. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ρούχων υψηλής ραπτικής από χαρτί, τα οποία παρουσίασαν τα ίδια τα παιδιά. Η ιδέα ήταν του υπότροφου και συνεργάτη του ΠΛΙ *Βασίλης Ζηδιανάκη* και για την εφαρμογή της συνεργάστηκε η υπεύθυνη των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΠΛΙ *Πόπη Καλκούνου*.

Στις 29 Σεπτεμβρίου έγιναν στο Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος» του ΙΜΕ τα εγκαίνια έκθεσης «*Κρόσσια, Χιτώνες, Ντουλαμάδες και Βελάδες*». Μία έκθεση για την εξέλιξη της ελληνικής μόδας από το 3000 π.Χ. μέχρι το 1922, με παράλληλες αναφορές σε ιστορικά γεγονότα. Υπεύθυνη έκθεσης: *Ιωάννα Παπατωνίου*. Συνεργάστηκε: *Σταμάτης Ζάννος*.

Την 1η Οκτωβρίου εγκαινιάστηκαν δύο εκθέσεις: (α) «*Γιάννης Τσεκλένης - Ένας Έλληνας σχεδιαστής μόδας*» (Θέατρο Θησείο, Αθήνα) και (β) «*Jean Dessès - Ένας Έλληνας σχεδιαστής μόδας*» (κτίριο Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, Αθήνα).

Τέλος, στις 4 Οκτωβρίου έγιναν τα εγκαίνια της έκθεσης «*Οι ελληνικές φορεσιές του Λυκείου των Ελληνίδων στο έργο του Τσαρούχη*» σε συνεργασία με το Ίδρυμα Τσαρούχη, στο Μουσείο του Λυκείου των Ελληνίδων, Αθήνα. Στην έκθεση παρουσιάζονται δώδεκα έργα του ζωγράφου με

θέμα τις ελληνικές τοπικές φορεσιές και η αναπαράστασή τους σε τρεις διαστάσεις, με αυθεντικές φορεσιές από τη συλλογή του Λυκείου των Ελληνίδων. Οι δώδεκα αυτές τέμπερες είναι ένα μικρό μόνο δείγμα των έργων του Γιάννη Τσαρούχη με θέμα τις ελληνικές φορεσιές και εκδόθηκαν το 1990 σε λεύκωμα από τη Γκαλερί Ζουμπουλάκη. Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι τον Οκτώβριο του 2000 και στη συνέχεια προβλέπεται να μεταφερθεί σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας και του Εξωτερικού.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

6.9.1999. *53η Ετήσια Συνάντηση της Επιτροπής ICOM-Costume*. Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα - Αίθουσα Διαλέξεων Λαογραφικού Μουσείου Ναυπλίου. Εγκαίνια έκθεσης «*Αμφια, το ένδυμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας*» (Μουσείο Μπενάκη).

10.9.1999. Μουσικοχορευτική βραδιά «*Περιφέρεια Ελληνισμού*» (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ναυπλιέων). -*Λαϊκοί Οργανοπαίκτες Κύπρου* - Μουσική και χοροί από την Κύπρο. -*Χορευτική Ομάδα ΠΛΙ* - Χοροί από την Προποντιίδα και την Ιωνία. -«*Gruppo Cumeica*». Συγκρότημα από τα Ελληνόφωνα Χωριά της Κ. Ιταλίας.

11.9.1999. Τελετή απονομής χορηγικών βραβείων (Αίθουσα Διαλέξεων Λαογραφικού Μουσείου Ναυπλίου). Εγκαίνια έκθεσης «*Τα Καλύτερα του ΠΛΙ*» από την υπουργό Πολιτισμού κυρία Ελισάβετ Παπαζώη. Μουσικοχορευτική βραδιά «*Περιφέρεια Ελληνισμού*» (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ναυπλιέων). *Λαϊκοί Οργανοπαίκτες Κύπρου* - Μουσική και χοροί από την Κύπρο. *Χορευτική Ομάδα ΠΛΙ* - Χοροί από τη Β. Ήπειρο. *Πολιτιστικός λαογραφικός Σύλλογος Καβακλιωτών* (Ανατολική Ρωμυλία) - Χοροί και τραγούδια Ανατολικής Ρωμυλίας.

12.9.1999. Ξεναγήσεις στην έκθεση «*Τα Καλύτερα του ΠΛΙ*». Θέμα: «*Η μαμά μου είναι η ομορφότερη*» (Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ναυπλιέων).

29.9.1999. Εγκαίνια έκθεσης «*Κρόσσια, Χιτώνες, Ντουλαμάδες και Βελάδες*». Μία έκθεση για την εξέλιξη της ελληνικής μόδας από το 3000 π.Χ. μέχρι το 1922, με παράλληλες αναφορές σε ιστορικά γεγονότα (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Πολιτιστικό Κέντρο «Ελληνικός Κόσμος»).

1.10.1999. Εγκαίνια έκθεσης «*Γιάννης Τσεκλένης - Ένας Έλληνας σχεδιαστής μόδας*» (Θέατρο Θησείο, Αθήνα). Εγκαίνια έκθεσης «*Jean Dessès - Ένας Έλληνας σχεδιαστής μόδας*» (Κτίριο Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, Αθήνα).

4.10.1999. Εγκαινία έκθεσης «Οι ελληνικές φορεσιές του Λυκείου των Ελληνίδων στο έργο του Τσαρούχη» σε συνεργασία με το Ίδρυμα Τσαρούχη (Μουσείο Λυκείου των Ελληνίδων, Αθήνα).

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«Κύπρος - Δημοτική Μουσική». Έκδοση σε CD των επτά LP με τη δημοτική μουσική της Κύπρου. Στη νέα έκδοση, τρία από τα τραγούδια μεγάλης διάρκειας δίνονται στην ολοκληρωμένη τους μορφή, όπως είχαν καταγραφεί κατά την έρευνα. Συνοδεύεται από λεύκωμα (ελληνικά-αγγλικά) με πληροφοριακό υλικό για τη μουσική στην Κύπρο, τους κυπριακούς χορούς, τους συνεργάτες και τη συμβολή τους στην καταγραφή, σύντομο χρονολόγιο για την Κύπρο, στοιχεία για τις κυπριακές φορεσιές κ.λπ. Επιμέλεια έκδοσης CD: Αλέκος Ιακωβίδης. Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιώργος Παλυβίδας. Επιμέλεια κειμένων: Μαρία Παπαδοπούλου.

Γιόνα Μικέ Παϊδούση-Παπαντωνίου, «Τα αρβανίτικα τραγούδια της Ερμιονίδας». Συλλογή υλικού, βασισμένη σε επιτόπια έρευνα που ξεκινάει από το 1940 και φτάνει μέχρι το 1987. Η νέα έκδοση έρχεται να συμπληρώσει την προηγούμενη εργασία της Γ. Μ. Παϊδούση με τίτλο: «Η Ερμιονίδα ανά τους αιώνες» (έκδ. Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, Αθήνα 1996). Το βιβλίο προλογίζει ο εξάιρετος μουσικολόγος Γεώργιος Λεωτσάκος, ενώ σημαντική θεωρείται η μεταγραφή σε νότες τριών κομματιών από τον μουσικό και μοναδικό ερμηνευτή αρβανίτικων τραγουδιών κ. Θανάση Μωραΐτη. Επιμέλεια έκδοσης-κειμένων: Μαρία Παπαδοπούλου.

«Πρακτικά Γ' Συνεδρίου Κυπριακής Λαογραφίας» (29-30 Νοεμβρίου 1997, Λεμεσός Κύπρου. Οργάνωση: Λαογραφικός Όμιλος Λεμεσού - Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα). Περιλαμβάνει τις ανακοινώσεις: «Η θέση του κουμπάρου στην κυπριακή παράδοση», του Αρχιμανδρίτη Λεόντιου Χατζηκώστα (Ιερά Μονή Αγίου Μηνά), «Η παραδοσιακή αργυροχρυσοχοΐα της Κύπρου. Χρήση, Τέχνη και Τεχνική», της Ευφροσύνης Ριζοπούλου-Ηγουμενίδου, Επίκουρης Καθηγήτριας Λαϊκής Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κύπρου, η «Κυπριακή Ενδυμασιολογία», της Ιωάννας Παπαντωνίου, ενδυματολόγου-σκηνογράφου, Προέδρου του ΠΑΙ και «Ο λαϊκός πολιτισμός της Κύπρου. Μερικές παρατηρήσεις από πέντε σημεία» του Μιχάλη Μερακλή, Καθηγητή Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην έκδοση περιλαμβάνεται έγχρωμο φωτογραφικό υλικό από τις εισηγήσεις της Ε. Ριζοπούλου-Ηγουμενίδου και της Ιωάννας Παπαντωνίου. Επιμέλεια έκδοσης-κειμένων: Μαρία Παπαδοπούλου.

Άννα Αποστολάκι, «Τα κοπτικά υφάσματα του εν Αθήναις Μουσείου Κοσμητικών Τεχνών». Φωτογραφική ανατύπωση από την πρωτότυπη έκδοση (Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Εστία, 1932), προς τιμήν της μεγάλης Ελληνίδας συγγραφέως. Επιμέλεια έκδοσης: Μαρία Παπαδοπούλου.

«25 χρόνια Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα». Πανηγυρική έκδοση με την ευκαιρία της έναρξης της νέας μόνιμης έκθεσης στο Λαογραφικό Μουσείο Ναυπλίου «Τα καλύτερα του ΠΛΙ». Κείμενα: Ιωάννα Παπαντωνίου - Κανέλλος Κανελλόπουλος. Επιμέλεια: Μαρία Παπαδοπούλου. Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιώργος Παλυβίδας. Αποκλειστικός χορηγός: Καίτη Κυριακοπούλου. Η έκδοση κυκλοφορεί και στα αγγλικά, σε μετάφραση Ποθούλας Καφαμπέλη και επιμέλεια Μαρίας Παπαδοπούλου.

«Άμφια. Το ένδυμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας». Κατάλογος (ελληνικά-αγγλικά) της εκθέσεως με τον ομώνυμο τίτλο. Οργάνωση: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Κείμενα: Ιωάννα Παπαντωνίου, Βασίλης Ζηδιανάκης, Άννα Μπαλλιάν. Επιμέλεια έκδοσης: Άννα Μπαλλιάν. Αποκλειστικός χορηγός: Καπνοβιομηχανία ΚΑΡΕΛΙΑ Α.Ε.

«Εθνογραφικά, τ. 11». Τόμος αφιερωμένος στην Πελοπόννησο ως πολιτισμική περιοχή, με άρθρα Ελλήνων και ξένων ερευνητών, παρουσιάζει ερευνητικών και εφαρμοσμένων προγραμμάτων και κριτικές βιβλίων ανθρωπολογικού προσανατολισμού, που αφορούν συγκεκριμένες περιοχές της Πελοποννήσου. Επιστημονική επιμέλεια: Μαρία Βελιώτη-Γεωργοπούλου. Επιμέλεια έκδοσης: Κλειώ Γκουγκουλή.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πρωτοπρεσβυτέρου Ἡλία Ψαρρολόγου-Ψαρρά, Ὁ ἱερός Ναός Εὐαγγελιστρίας Ναυπλίου καὶ τὰ ἐξωκκλήσια Κατακεκρυμμένης καὶ Ἁγίου Νικολάου Καραθώνας, Ναύπλιον, Μάρτιος 1998, σχ. 20,5x14, σσ. 72.

Στὸ εὐσύννοπτο αὐτὸ βιβλίο, τυπωμένο μὲ ἐπιμέλεια καὶ μὲ καλὲς εἰκόνες-φωτογραφίες στὸ τυπογραφεῖο «ΙΚΟΝΑ» τοῦ Ναυπλιώτη Ν. Γ. Χριστόπουλου, ὁ λόγιος συγγραφέας, σεβαστὸς π. Ἡλίας Ψαρρολόγος-Ψαρράς περιγράφει τὸ ἱστορικὸ καὶ τὴν τοπογραφία τῶν ὡς ἄνω ἱερῶν προσκυνημάτων, ποὺ σημαδεύουν, σὲ ὀπτική ἀπόσταση, τὸν ἀνατολικὸ περιγυρὸ τοῦ Ναυπλίου. Τὰ γραφόμενα βασίζονται στὶς ὑπάρχουσες πηγές, παραδόσεις καὶ ἐπιτόπιες παρατηρήσεις καὶ ὅπως ὁ συγγραφέας στὸ εἰσαγωγικὸ του σημείωμα γράφει: «Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἔκφραση ἀγάπης καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ὁμορφὴ πόλιν τοῦ Ναυπλίου, πρὸς τὸν χῶρο, ποὺ κινεῖται σὰν ἱερέας καὶ ἑφημέριος», δηλαδή τῆς Εὐαγγελιστρίας Πρόνοιας-Ναυπλίου, ποὺ εἶναι τὸ μεγάλο θεομητορικὸ προσκύνημα τῆς Ἀργοναυπλίας καὶ ἐορτάζεται πάνδημα τὴν 25ῃ Μαρτίου. Γράφηκε ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦτο «χάριν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν, ποὺ μὲ ἐπιμονὴ ζητοῦν νὰ μάθουν κάτι γιὰ τοὺς ναοὺς μας». Σὲ εἰδικὲς παραγράφους περιγράφει ὁ π. Ἡλίας τὸ κτίσμα τοῦ ναοῦ καὶ τὰ ἄλλα προσκτίσματα, τὰ σώζόμενα κειμήλια (ιερὲς εἰκόνες καὶ λειτουργικὰ ἱερὰ σκεύη).

Μὲ τὴν ἴδια μέθοδο περιγράφονται ἡ Παναγία Κατακεκρυμμένη στοὺς βράχους τῆς Καραθώνας καὶ τὴν ἐκεῖ σπηλιά, ἐπισημαίνονται οἱ χρονολογίες 1609, 1612, 1629 ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, ποὺ ἀποτελοῦν σιωπηλὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν ἀρχαιότητά του.

Γιὰ δὲ τὸν Ἅγιο Νικόλαο Καραθώνας μᾶς ἐξιστορεῖ ὁ π. Ἡλίας τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀνεγέρσεώς του, αἰτιολογεῖ τὴν ὀνομασία του («κρασόκτιστος») καὶ ἀναφέρεται στὶς φιλότιμες προσπάθειες γιὰ στήριξη, καλλωπισμὸ τοῦ παραθαλάσιου τούτου ναυδρίου, ποὺ μὲ τὴν Κατακεκρυμμένη εἶναι καὶ τὰ δύο ἐξωκκλήσια τῆς ἐνορίας τῆς Εὐαγγελιστρίας-Πρόνοιας-Ναυπλίου. Γίνεται ἀκόμη λόγος γιὰ τὸν πυργίσκο στὸν Ἅγιο Νικόλαο Καραθώνας καὶ ἄλλα νεότερα ἐκεῖ ἔργα, ὀφειλόμενα στὸν ἱερὸ ἐνθουσιασμὸ καὶ στοὺς κόπους τοῦ πατρὸς Ἡλία Ψαρρολόγου-Ψαρρά καὶ στὸν ἐθελοντισμὸ τῶν συνεργατῶν του Πολυχρόνη Κατσαοῦνη καὶ Δημητρίου Ἀλεξίου καὶ ἄλλων εὐσεβῶν χριστιανῶν.

Πρωτόπαπα Ἡλία Ψαρρολόγου-Ψαρρά, Τῆς μάνας μας τὸ δάκρυ, Ναύπλιον, Ὀκτώβριος 1999, σχ. 13,5x20,5, σσ. 168.

Μὲ τὸν παραδοσιακὸ πλὴρον τίτλο του («πρωτόπαπας») ποὺ κατ' εὐθείαν μᾶς παραπέμπει στὸν Νικόλαο Μαλαξὸ (16ος αἰώνας) καὶ τοὺς ἄλλους πρωτοπαπάδες τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ Βενετοκρατίας καὶ μετέπειτα, ἐξωτερικεύει ὁ γνωστὸς γιὰ τὴν ἐργατικότητά του καὶ τὶς κοινωνικὲς του πρωτοβουλίες: τὴν δενδροφύτευση τῆς ἀνατολικῆς πλαγιᾶς τοῦ Παλαμηδίου, τὴν καλλιέργεια καὶ διάδοση τῆς τσακωνικῆς γλώσσας καὶ μουσικῆς καὶ ἄλλα πολλὰ, πατὴρ Ἡλίας Ψαρρολόγος-Ψαρράς, ἐπαναλαμβάνω, ἐξωτερικεύει τὸν συναισθηματισμὸ του, θυμᾶται τώρα, στὰ χρόνια τῆς ὀριμότητος, καὶ καταγράφει τῆς Τσακωνιάς τὰ περασμένα, μὲ ἐπίκεντρο τὴν μητέρα του.

Ὁ ἴδιος γράφει: «ἡ δική μου μάνα εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ. Ἀντιπροσωπεύει κάθε μάνα, εἴτε ἔζησε στὸν χῶρο τῆς Τσακωνιάς... εἴτε σ' ἄλλους τόπους κοντινοὺς καὶ μακρυνούς». Γι' αὐτὸ καὶ τὸ νέο τοῦτο βιβλίο τοῦ π. Ἡλίας «ἀφιερώνεται στὴν κάθε πονεμένη μάνα, ὅπου κι' ἂν βρισκεται, εἴτε ὑπάρχει στὴ ζωὴ, εἴτε διάβηκε στὸν οὐρανό». Ὁ ἴδιος ὁ π. Ἡλίας στὸν πρόλογό του ἐπισημαίνει «ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ ἀπεικονίσουμε πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἄψυχο χαρτὶ ἓνα κόσμο ποὺ ὑπάρχει στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας γιὰ τὴν μάνα».

Στὴν συνέχεια περιγράφει μὲ λογοτεχνικὴ διάθεση τὸ αἰχμηρὸ καὶ ἄγνο τοῦ τόπου τῆς Τσακωνιάς, τὴν λιτὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ λέγει ὅτι «καὶ ἀπ' ὄλους αὐτοὺς οἱ μητέρες ἦσαν ἐκεῖνες ποὺ φορτώνονταν ὅλα τὰ βάρη τῆς ζωῆς». Τὶς ἡρωϊκὲς αὐτὲς μητέρες, παρακολουθεῖ ὁ π. Ἡλίας, «μέσα στὴ ζωὴ σὰν νοικοκυρὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ σὰν ξωμάχες τῆς ὑπαίθρου καὶ τὴν ἡμέρα καὶ τὴν νύχτα». Ἔτσι παίρνει «μὴ τσακῶνα μάνα, ποὺ στοὶ πρόσωπό της καθρεπτίζεται κάθε μάνα ποὺ ἔζησε σ' αὐτὸ τὸν τόπο τὸν σκληρὸ μαζὶ μὲ τὶς συνήθειες καὶ ὅλο τὸν τρόπο ζωῆς».

Τὸ βιβλίο περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια, ποὺ καὶ μόνοι οἱ τίτλοι τους μαρτυροῦν γιὰ τὸ περιεχόμενό τους: «Λίγα λόγια γιὰ τὴν Μεταξοῦ» (εἶναι τὸ ὄνομα τῆς μάνας του, κόρης τοῦ Γιάννη Ἀλευρᾶ (Βαλτογιάννη)), «Ἡ κόρη ἡ ἀφρογένητη», «Παρέα μὲ τὰ κύματα», «Μιὰ βραδυὰ γιὰ ψάρεμα», «Βόσκουσα τὰ ἀρνάκια», «Κοντὰ στὶς γίδες», «Σ' ἓνα γάμο στὰ Σαπουνεῖικα», «Τὸ πρῶτο γράμμα ποὺ ἔμαθα», «Ἡ Μεταξοῦ ὁ καλύτερος θεολόγος», «Μόνη μὲ τέσσερα παιδιὰ», «Τσακῶνικα τὰ πρῶτα τῆς τραγούδια», «Ὁ Ἅγιος πατέρας (ὁ Παπουλάκος) εὐλογεῖ τὸν Τυρό», «Ἐνα φθινόπωρο στὴν Παληόχωρα», «Τὸ θέρος», «Τὸ ἀλώνισμα», «Ἡ ψυχωμένη Γιώργαινα», «Ὁ Ἡλίας ὁ Καμαλάτας γεννήθηκε στὸ βουνό», «Περιποιήσεις σ' ἐμένα τὸ μικρότερο», «Ἡ φανέλα μου ἢ τρίχινη», «Καθημερινὸ τραγοῦδι τῆς Μεταξοῦς, τὸ μοιρολόγι», «Γύρω στὸ σοφρᾶ», «Στοῦ Κώστα χλιμιτράει

τ' άλλογο, ἀγκομαχάει ὁ Κώστας», «Τὸ Σμερδάκι», «Ὅταν ἐμεῖς θυμώναμε», «Ἐν' ἔγκουνα τὸ Τσιάντι νὰ φωνιάτσει τὸν ἀφέγγη σου», «Ἡ Διαβολοσπηλιά μέσα στὸ Γαβρόρεμα», «Ὁ δράκος τοῦ Λεωνιδίου», «Ὁ κρυμένος θησαυρός», «Ὁ φτωχὸς στρατοκόπος», «Ὁ στρατοκόπος τῆς ζωῆς», «Ἡ Χώρα μας ὁ Μαλεβός», «Ὅταν ἤμουν ἄρρωστος στὸ Λεωνίδιο», «Ἡ σπηλιά τῆς Χριστίτσας», «Ἡ θεία Γρηγόραινα Ἀντωνίου».

Τὸ νέο αὐτὸ βιβλίο τοῦ π. Ἡλία Ψαρρολόγου-Ψαρρᾶ ἐνδιαφέρει σαφῶς τοὺς Τσάκωνες καὶ ἀξίζει νὰ τὸ ἔχουν γιὰ νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ τους καὶ τὰ ἐγγόνια τίς ρίζες τους, εἶναι ὁμως πολὺ ἐνδιαφέρον γιὰ κάθε ἀναγνώστη ὡς ἡθογραφία μιᾶς ἐποχῆς, πού μᾶς θυμίζει τίς μεγάλες ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τὴν μεγαλωσύνη τῆς καρδιάς, πού εἶναι ἡ σπουδαιότερη ἀρετὴ στὸν ἄνθρωπο, ἡ ἀνδρεία τῆς ψυχῆς», ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι.

Γ. Α. ΧΩΡΑΣ

Θεοδῶρου Δ. Γιαννακοπούλου, *Αἱ δημοσιονομικαὶ θεωρίαι τοῦ Γεμιστοῦ-Πλήθωνος*, ἀνάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τοῦ ἐκτάκτου πνευματικοῦ συμποσίου (Σπάρτη-Μυστράς 27-29 Μαΐου 1988) μὲ θέμα «Ἀπὸ τὴν φωτεινὴ κληρονομιά τοῦ Μυστρά στὴν Τουρκοκρατία», ἔκδοσις Ἑτ. Πελοπ. Σπουδῶν, Ἀθῆναι 1990, σσ. 273-360.

Εὐχαρίστως παρουσιάζομε τίς μελέτες τοῦ λογίου συμπατριώτου μας κ. Θεοδωράκη Δ. Γιαννακοπούλου, τίς ὁποῖες ὁ ἴδιος ἐδώρησε στὸν Δῆμο Ναυπλίου, γιὰ ἐνημέρωση τῶν ἐνδιαφερομένων. Καὶ πρῶτον, στὴν μελέτη του περὶ τῶν δημοσιονομικῶν θεωριῶν τοῦ Γεωργίου Γεμιστοῦ-Πλήθωνος, ἡ ὁποία δίδει καὶ τὸ μέτρον τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς ἐργατικότητος τοῦ κ. Γιαννακοπούλου, ἀσχολεῖται ὁ ἴδιος, ἐν γνώσει τῆς μεγάλης περὶ τὸ θέμα βιβλιογραφίας, μὲ τὰ «ὑπηρεσιακὰ ὑπομνήματα», πού ὑπέβαλε ὁ Πλήθων πρὸς τοὺς Παλαιολόγους: Θεόδωρον, δεσπότην τοῦ Μυστρά (1388-1407) καὶ Μανουὴλ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1391-1425). Αἱ προτάσεις τοῦ Πλήθωνος στοχεύουν εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κοινωτικο-οἰκονομικῶν πραγμάτων τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὸ ὅποιον ὁ Πλήθων εἶχε σημαντικὴν θητεῖαν ὡς ἀνώτερος δικαστὴς καὶ σύμβουλος τῶν Παλαιολόγων, μὲ ἀρτίαν φιλοσοφικὴν κατάρτισιν καὶ κοινωνικὰ ἐνδιαφέροντα. Τότε «κακῶς εἶχον τὰ πράγματα ἐν Πελοποννήσῳ» (Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος) καὶ «διηρημένη καὶ στασιάζουσα ἡ τοῦ Πέλοπος» χώρα (Δημ. Χρυσολωρᾶς). Πρὸ τῆς κατακτητικῆς προελάσεως τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι τελικῶς καὶ ἐπεκράτησαν (1460).

Ὁ Πλήθων εἰς τὰ δύο «Ὑπομνήματά» του διευτύπωσε συγκεκριμέναις προτάσεις γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάκαμψιν, τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν

ασφάλεια του δεσποτάτου του Μορέως, με λήψη συγκεκριμένων μέτρων, με λιτότητα ζωής κ.λ.π. με καλλίτερη εκμετάλευση της γης. Βεβαίως οι μεταρρυθμιστικές προτάσεις του Πλήθωνος προεκάλεσαν τις γνωστές αντιδράσεις λόγω της προτεινομένης περικοπής των δωρεών και φορολογικών απαλλαγών προς τα μοναστήρια και τους μοναχούς, αφ' ενός και αφ' ετέρου λόγω του θαυμασμού του προς την κλασική αρχαιότητα και την «Πολιτεία» του Πλάτωνος, την όποιαν επικαλείται προς διόρθωσιν της «κακοπολιτείας» του Μυστρά.

Ο κ. Θ. Δ. Γιαννακόπουλος υπεραμύνεται των αγαθών προθέσεων του Πλήθωνος και δείχνει την σύμπτωση των προτάσεων του προς όμοιες άλλων εξόχων βυζαντινών επί των αὐτῶν προβλημάτων. Έτσι υποστηρίζει ο κ. Γιαννακόπουλος ότι ο Πλήθων διετύπωσε εφαρμόσιμη διά την εποχή του δημοσιονομική πολιτική και έπρότεινε λήψη μέτρων, τὰ όποια ισχύουν σήμερα στα φορολογικά συστήματα προηγμένων λαών. Ο Πλήθων, ό όποιος προηγείτο της εποχής του, είναι κατά τον κ. Γιαννακόπουλον άριστος εκπρόσωπος του πλατωνικού και βυζαντινού ούμανισμού. Πρόβλημα παραμένει, κατά τον αὐτόν συγγραφέα, τó γεγονός πώς ό Πλήθων, εις γεροντικήν πλέον ηλικίαν «όραματίσθη μίαν νέαν κοινωνίαν, εις την όποιαν κυρίαρχον θέσιν θά είχεν όχι ό χριστιανισμός αλλά ή αρχαία πολυθεία, ζυμωμένη με τὰνάματα της πλατωνικής και νεοπλατωνικής σκέψευς». Έπενθυμίζουμε ότι τὰ σχετικά συγγράμματα του Γεωργίου Γεμιστού Πλήθωνος έθεωρήθησαν άπορριπτέα και ότι ένωρίς παρεδόθησαν στην πυρά, μάς είναι δέ γνωστά μόνον άποσπασματικώς από «σπαράγματα», πού διεσώθηκαν σε αντιρρητικά συγγράμματα των ιδεολογικώς αντιπάλων του. Έπισημαίνουμε άκόμη τον πλοῦτο των ιστορικών ειδήσεων και ειδικώς διά τὰ είδη των φόρων και διά τον τρόπον εισπράξεων των ιστορικών πληροφοριών, πού διαλαμβάνονται κυρίως στις μακρές σημειώσεις και στις παραπομπές εις τις πηγές της πυκνής και σοφής αὐτῆς εργασίας του κ. Θ. Δ. Γιαννακόπουλου.

Γ. Α. Χ.

Θεοδώρου Δ. Γιαννακοπούλου, Ίδιοκτηται και ιδιοκτησίαι στη Μεσσηνίας κατά τὰ μέσα του 19ου αιώνας, ανάπτυπον από τó περιοδικό «Πελοποννησιακά» τόμ. ΙΘ', Αθήναι 1991-1992, σσ. 303-426.

Η πρωτότυπη αὐτή ιστορικοκοινωνιολογική μελέτη του κ. Θ. Δ. Γιαννακόπουλου, βασίζεται στην αξιολόγηση των περιουσιακών στοιχείων σε συσχετισμό και άλλων οικονομικών δεδομένων των σωζομένων καταλόγων ένόρκων του Κακουργοδικείου του Νομού Μεσσηνίας της δεκαετίας 1851-1860, τούς όποιους ό συγγραφεύς έμελέτησε με στόχο νά διαφωτίση την εξέ-

λιξη του κοινωνικού και οικονομικού βίου της περιοχής. Τότε μάλιστα ο νομός Μεσσηνίας περιελάμβανε πέντε επαρχίες: Καλαμών, Μεσσηνίας, Πυλίας, Τριφυλίας και Όλυμπίας. Σύμφωνα, λοιπόν με τον νόμο 3β' της 9 Ιουλίου 1848 για την εκλογή των ενόρκων των κακουργοδικειών της χώρας, μεταξύ των άλλων προϋποθέσεων, απαραίτητη ήταν η ύπαρξη κτηματικής περιουσίας ή ικανοποιητικού εισοδήματος εκ μέρους των υποψηφίων. Έτσι συνετάγη ο σωζόμενος κατάλογος δια τον νομό Μεσσηνίας με τα ονόματα κατά επαρχίες των υποψηφίων ενόρκων, την ηλικία και τα περιουσιακά στοιχεία εκάστου των 998 κατοίκων των πόλεων και των χωριών Μεσσηνίας. Τα στοιχεία αυτά δίδουν μια καλή εικόνα της Μωραϊτικής προσωπογραφίας της εποχής με την κοινωνικοοικονομική επιφάνεια εκάστου, ή οποία ερμηνεύεται μεθοδικά από τον κ. Γιαννακόπουλο, σε συσχετισμό με άλλα οικονομικά μεγέθη όπως την τιμή τότε του σιταριού και της σταφίδος, την ημερήσια αποζημίωση του έργου των, των δημοσίων υπαλλήλων και τα δημογραφικά δεδομένα διοίκησης του πληθυσμού στον νομό Μεσσηνίας. Για μερικούς μάλιστα υποψηφίους ενόρκους δίδει ο κ. Γιαννακόπουλος και άλλα βιογραφικά στοιχεία από πρώτες πηγές και από την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία, όπως φαίνεται στις λεπτομερείς κατά σελίδα σημειώσεις του - παραπομπές. Μεταξύ των εκλεγμένων ενόρκων επισημαίνει ο κ. Γιαννακόπουλος και επώνυμους αγωνιστές του 1821, τους οποίους και βιογραφεί εκ των στοιχείων των φακέλων των Γ. Α. Κράτους και της Έπιτροπής Αγωνιστών του 1821. Διερευνά ακόμη και τον τρόπο κτήσεως της περιουσίας και εύρισκει ότι η περισσότεροι την απέκτησαν εκ κληρονομίας, άλλοι δέ νομίμως εκ των λεγομένων «έθνικων κτημάτων - έθνικων γαιών» κατά τα διάφορα στάδια έκχωρήσεως - πωλήσεως των, εις τα όποια και λεπτομερώς ό αναγνώστης παραπέμπεται.

Γ. Α. Χ

Θεοδώρου Δ. Γιαννακοπούλου, Έπιπτώσεις της Ιστορικής Τοπογραφίας της Ήλειας, ανάπτυπον από τα «Πρακτικά του Ήλειακού Πνευματικού Συμποσίου» (Πύργος-Γαστούνη 26-28 Νοεμβρίου 1993), έκδ. Έτ. Πελοπ. Σπουδών, Αθήναι 1994, σσ. 355-358.

Ό κ. Γιαννακόπουλος βασιζόμενος στην πλούσια βιβλιογραφία για την Ήλεια, δείχνει στην εργασία του αυτή τις μεταβολές στα όρια και την όλη της φυσιογνωμία, που έχει υποστεί δια μέσου των αιώνων ή ιστορική αυτή περιοχή από την ανθρώπινη δραστηριότητα επί του περιβάλλοντος σε συσχετισμό με τις γαιοφυσικές μεταβολές.

Άπό την μελέτη αυτή του κ. Γιαννακόπουλου φαίνεται πόσον επηρεά-

ζουν την «εὐφυΐα» ενός τόπου ή ορειογραφία, ή ποταμογραφία, ή άκτογρα-
φία, τó óδικόν δίκτυον, τά όποία όλα αυτά συμβάλλονται στην δημιουργία
της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της περιοχής, με κορυφαίο κόσμημά της την
πολυχρωμία τών φυτών, τις γεωργικές καλλιέργειες, την αὐτοφυή βλάστηση.
Σήμερα όλα αυτά ελέγχονται δηλαδή επισημαίνονται - καταγράφονται - κα-
ταμετρούνται - περιγράφονται, θά λέγαμε με μιά συνοπτική ματιά, δηλαδή
με την τεράστια ανάπτυξη της φωτογραφικής τέχνης και γενικώτερα της τε-
χνολογίας, χωρίς πλέον νά χρειάζεται ό ενδιαφερόμενος έρευνητής ή ό ρο-
μαντικός νά περπατήσει την περιοχή βήμα πρós βήμα και νά ύποβληθή σέ
έπίπονες και χρονοβόρες προσπάθειες.

Ό κ. Γιαννακόπουλος μάς υπενθυμίζει τις άνωτέρω αλήθειες αλλά και
την αναγκαιότητα, για την βαθύτερη γνώση της ιστορικής τοπογραφίας, νά
μελετήσει ό ενδιαφερόμενος τó πλούσιο πληροφοριακό ύλικό της Στατι-
στικής, της Ίστορίας, της Γεωλογίας, της Άρχαιολογίας, της Γλωσσολογίας,
πού διαφωτίζουν την όνοματοθεσία - τά τοπωνύμια, άπαραίτητο στοιχείο
για κάθε τοπογραφική μελέτη. Ό ίδιος μάλιστα ό συγγραφεύς λυπάται για
την άβασάνιστη -έσφαλμένη σέ πολλές περιπτώσεις- άλλαγή τοπωνυμίων
της Ήλειας, τά όποία είχε ύπαγορεύσει ή λογοπλαστική ίκανότητα τού λαού
μας, ή ένθύμηση ιστορικών γεγονότων κ.λ.π.

Ένδιαφέρουσα είναι ή πρόταση τού κ. Θ. Δ. Γιαννακόπουλου: έξειδι-
κευμένον έπιτελείον έπιστημόνων και τεχνικών νά αναλάβη σέ άμοιβαία συ-
νεργασία την κατάρτιση ιστορικής τοπογραφίας της Ήλειας «ή όποία θά
έχη πληρότητα και έλάχιστα διάκενα και θά είναι τόσον πιστή, όσον έξα-
ντλητική θά είναι ή έπιτόπιος έρευνα και μελέτη της πολυπληθούς βιβλιο-
γραφίας», κατά τά παρατιθέμενα ύπό τού κ. Γιαννακόπουλου δείγματα. Ό
ίδιος μάλιστα θεωρεί την παρούσαν μελέτην του ότι άποτελεί σημαντικό
ύπόδειγμα τών προτεινομένων «άνευ όμως τών τεχνικών επί μέρους μετρή-
σεων».

G. A. X.

Γιάννης Κοκκωνάς, Οί μαθητές τού Κεντρικού Σχολείου (1830-1834), έκδ.
«Ίστορικού Άρχείου Έλληνικής Νεολαίας» - Γενικής Γραμματείας Νέας Γε-
νιάς, Κέντρο Νεοελληνικών Έρευνών Ε.Ι.Ε., Άθήνα 1997, σσ. 806.

Ό όγκώδης και εϋχρηστος τούτος τόμος άποτελεί τó ύπ' άριθμ. 31 δη-
μοσίευμα τού Ίστορικού Άρχείου Έλληνικής Νεολαίας και συνιστά ένα
«βιβλίό άναφοράς», πού ενδιαφέρει πολύ και τόν Ναυπλιώτη άναγνώστη,
δεδομένου ότι αναφέρεται σέ πολλές σελίδες του στό Ναύπλιο και μάλιστα
στό Γυμνάσιο Ναυπλίου, την Άστυνομία και τó Ύγειομείο Ναυπλίου,

κατά τα πρώτα εκείνα χρόνια της εθνικής παλιγγενεσίας.

Πρόκειται για το εκπαιδευτικό ίδρυμα, που συνεστήθη το 1829 και έλειτούργησε στην Αίγινα από τον Φεβρουάριο 1830 με στόχο να μορφώσει δασκάλους για την δημοτική και την μέση εκπαίδευση· έκανε επομένως χρέη, για την εποχή εκείνη, της αντίστοιχης σήμερα πανεπιστημιακής σχολής, αφού δεν υπήρχε τότε στην Ελλάδα Άνωτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

Το Κεντρικό Σχολείο λειτούργησε μέχρι το έτος 1834, όποτε μετεφέρθη στην Αθήνα, την νέα τότε πρωτεύουσα του Νεοελληνικού Κράτους, παρά τις δυσκολίες, όφειλόμενες στην έλλειψη δασκάλων και μέσων διδασκαλίας, στην άνομοιογένεια αλλά και στον περιό τα πολιτικά περισπασμό των μαθητών, που συνέρρεαν στό ανώτερο αυτό σχολείο της εποχής για να γίνουν μετά την άποφοίτησή τους δημόσιοι υπάλληλοι, δάσκαλοι κ.λ.π. Ό φιλόπονος κ. Γιάννης Κοκκώνας δίδει στατιστικά στοιχεία επί της προόδου των μαθητών αλλά και περιό της τελικής επαγγελματικής τους άποκαταστάσεως.

Τό πιο ένδιαφέρον περιεχόμενο του όγκώδους αυτού τόμου είναι οί βιογραφικές σημειώσεις για κάθε ένα μαθητή, όπως τις συνέταξαν τότε οί διδάσκαλοι του, και όκόμη παρατίθεται δείγμα γραφής κάθε μαθητού κατά την γραπτή δοκιμασία εισαγωγής του στό Κεντρικό Σχολείο. Τό βιβλίο περιλαμβάνει όκόμη 402 έγγραφα και δημοσιεύματα έφημερίδων, που άφορούν στους μαθητές του Κεντρικού Σχολείου.

Οί πίνακες και τα στατιστικά διαγράμματα, που έπιτάσσονται στον παρόντα τόμο, σε συνδυασμό με την μακρά διαφωτιστική εισαγωγή βοηθούν τον άναγνώστη να άποκτήσει καθαρή εικόνα για την καταγωγή και την κατάρτιση των πρώτων εκείνων έλευθέρων Έλλήνων, οί όποιοι έξητούσαν να άποκατασταθούν επαγγελματικώς, φοιτώντας στό πρώτο εκείνο δημόσιο εκπαιδευτήριο ανώτερης παιδείας, για να λάβουν τα άπαραίτητα μορφωτικά προσόντα και να άποτελέσουν την μορφωμένη τάξη της εποχής. Έπομένως ή παρούσα πολύ ένδιαφέρουσα εργασία είναι και ιστορική και κοινωνιολογική και δικαιώνει τον κόπο του κ. Κόκκωνα, αφού βοηθεί στην κατανόηση της έξελικτικής πορείας της νεοελληνικής κοινωνίας.

Γ. Α. Χ.

Φωτεινής Μιχαλάκη-Δερνίκου, Άυτογνωσία και άυτοθεραπεία με τα ίάματα του Bach. Μιά όλιστική ιατρική προσέγγιση στη θεραπευτική άντιμετώπιση των άσθενών, έκδ. «Πύρινος Κόσμος», Αθήνα 1999, β' έκδοση, σχήμα 0,17x0,24, σσ. 192.

Η σπουδαία Ναυπλιώτισσα χειροόργος όδοντίατρος και ιατρος κυρία Φωτεινή Μιχαλάκη-Δερνίκου, μετά έπιτυχημένες σπουδές στα Πανεπιστήμια

Ἀθηνῶν καὶ Λονδίνου καὶ μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἰατρικὴ πράξι καὶ ζωῆ, μετὰ ἀπὸ αὐτοπαρατηρησιὰ καὶ στόχαση καὶ ἑτεροπαρατηρησιὰ, μᾶς δίνει σὲ δευτέρῃ πλέον ἔκδοση ἓνα βιβλίον ὠριμότητος, καταστάλαγμα τῆς πείρας τῆς καὶ πολὺ χρήσιμον σὲ κάθε ἀναγνώστη.

Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἀναγνωρίζει τὰ ἀδιέξοδα τῆς Ἰατρικῆς καὶ ζητᾷ τὴν ὀλιστικὴν προσέγγιση τοῦ ἀσθενοῦς. Τονίζει τὴν μεγάλη σημασίαν ποὺ διαδραματίζουν στὴν ζωὴ μας τὰ ψυχικὰ φαινόμενα ὡς νοσογόνοι παράγοντες καὶ συμβουλεύει τὸν ἀναγνώστη σὲ αὐτογνωσίαν καὶ αὐτοεξέταση, ὥστε νὰ εὑρῇ τὴν αἰτία ποὺ δημιουργεῖ τὸ σύμπτωμα τῆς ἀρρώστειας του.

Τὸ ὅλον ἔργον διαποτίζεται ἀπὸ τὴν ἀνεπιφύλακτὴ ἀποδοχὴ τῶν μεγάλων ἀξιῶν τῆς ζωῆς, βοηθᾷ νὰ ἐπισημάνουμε τὰ ἐλαττώματά μας καὶ νὰ ξεπεράσουμε τὶς ἀδυναμίες μας εἴτε ψυχικῆς εἴτε σωματικῆς καὶ μάλιστα, μετὰ ἀπὸ λεπτομερῆ περιγραφὴ τῶν συμπτωμάτων, συνιστᾷ τὴν σωστὴν δίαιταν - διατροφήν, τὸ πρόγραμμα φυσικῆς ζωῆς καὶ τὴν λήψην φυσικῶν φαρμάκων ἀπὸ ἄνθη καὶ φυτὰ, τὰ ὁποῖα κατονομάζει μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἢ τὸ διεθνὲς τοῦ καθενὸς ὄνομα.

G. A. X.

ΓΙΑ ΝΑ ΘΥΜΑΜΑΙ... Σχολικὸ ἔτος 1998-1999, ἔκδοσι ἀπὸ τὰ Πρότυπα Ἐκπαιδευτήρια Ἀδελφῶν Μαλτέζου, ὁδ. Φλέμινγκ 8, Ἄργος.

Τὸ «συμπαθητικὸ αὐτὸ βιβλιαράκι», ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ὁ Διογένης Μαλτέζος στὸν ἐπίλογόν του, εἶναι πολυγραφημένον σὲ μεγάλο σχῆμα, ὅπως οἱ κόλλες ἀναφορᾶς, στὶς ὁποῖες γράφουν οἱ μαθητὲς του τὶς μαθητικὰς τοὺς ἐκθέσεις. Τώρα μὲ τὸ κλείσιμο τῆς χρονιᾶς οἱ δάσκαλοι τοὺς τὶς συγκέντρωσαν, τὶς πολλαπλασίασαν σὲ πολλὰ ἀνάτυπα, τὶς βιβλιοδέτησαν καὶ μὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλον στὸ ἐξώφυλλον, κάτω ἀπὸ τὴν πολυπρόσωπον, πολυχρωμὴν φωτογραφίαν μαθητῶν-μαθητριῶν καὶ δασκάλων, δίνουν ἓνα ἀντίτυπον σὲ κάθε ἀπόφοιτον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἀλλὰ καὶ σὲ καθένα ἀπὸ τοὺς φίλους τῶν ἀδελφῶν Μαλτέζου «γιὰ νὰ θυμᾶται»!

Ἐνα τέτοιο ἀντίτυπον ἔπρεπε στὰ χέρια μας καὶ σκύψαμε σ' αὐτὸ γιὰ ἀρκετὰ ὥρες καὶ διαβάσαμε πολλὰς σελίδας, γιὰτὶ ἀντανανκοῦν τὴν φρεσκάδα, τὴν ἀγνότηταν, τὴν καθαρότηταν τῆς παιδικῆς σκέψεως καὶ ψυχῆς. Ὅπως ἐξηγεῖ στὸν ἐπίλογόν του ὁ Διογένης Μαλτέζος, οἱ μαθητὲς του, ἐφῆρμεσαν ὅτι τοὺς ἔλεγε:

«Ἀφήστε τὴν ψυχὴν σας ἐλεύθερον, νὰ γράψῃ αὐτὸ ποὺ αἰσθάνεται. Τότε ἢ γραφὴ ἔχει ἐνδιαφέρον. Καὶ γιὰ νὰ σᾶς πείσουμε, σᾶς θυμίζουμε τὶς Μανιάτισσας μοιρολογίστρους. Τὰ μοιρολόγια τοὺς κάνουν καὶ τὶς πέτρους νὰ

ραγίσουν. Και όμως δεν ξέρουν γράμματα, δεν άκουσαν ποτέ τις οδηγίες πώς γράφονται τὰ ποιήματα. Ἡ ψυχὴ τὰ γράφει ὄλα. Ἐφῆστε καὶ σεῖς τὴν ψυχούλα σας ἐλεύθερη νὰ πῆ αὐτὸ ποὺ θέλει. Ἔτσι πήρατε θάρρος καὶ γράψατε πολλές φορὲς κάτι ποὺ θὰ διαβάζεται μὲ ἐνδιαφέρον, ὅσος χρόνος κι ἂν περάσει».

Μὲ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον ἐδιαβάσαμε κι ἐμεῖς τὶς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν τῶν ἐκπαιδευτηρίων Μαλτέζου. Ἴδου μερικὰ θέματα, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται τὰ γραπτά τους: «Νὰ εἶσαι δυνατός». «Πρωτομαγιά». «Ἡ ἄνοιξη ἦρθε». «Ὁ Χριστὸς μιλάει στὸ λαό». «Τὸ τραγούδι τῆς δουλειᾶς». «Ἡ φύση». «Ἡ καρδερίνα». «Προσκλητήριο». «Τὸ δένδρο ὑψώνεται». «Ἡ παντεχνία τοῦ Ἀνθρώπου». «Τὸ νόημα τοῦ ποιήματος». «Γιουγκοσλαβία». «Θερμοπύλες». «Πάρε τσαπί». «Ζῶ μέσα στὸν ἀπόηχο τῆς νίκης». «Ρεμβασμός». «Ἡ προσευχὴ τοῦ μαθητῆ». «Μὴν κλαῖς». «Ἡ γλῶσσα μου» καὶ ἄλλα.

Σημασία ἔχει ὅτι οἱ δάσκαλοί τους ἔβαλαν τοὺς μαθητές τους νὰ ψάξουν, νὰ διαβάσουν, νὰ σκεφθοῦν· τοὺς καθοδήγησαν σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν πνευματικὴ διεργασία καὶ τώρα τοὺς ἐνθαρρύνουν ἀκόμη περισσότερο: δημοσιεύουν τὶς σκέψεις τῶν μαθητῶν τους. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὰ θέματα τῶν ἐκθέσεων παίρνουν ἀφορμὴ ἀπὸ ποίημα ἢ πεζὸ ἢ καὶ ἀπὸ μιὰ ἐπιγραμματικὴ σκέψη μεγάλων ἀνεγνωρισμένων ποιητῶν καὶ ἄλλων διανοουμένων καὶ ὅτι, μετὰ τὰ δικά τους κείμενα, ἀκολουθοῦν οἱ σκέψεις, τὰ σχόλια, ἢ ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν μαθητῶν, ποὺ δείχνει πόσο μπήκαν στὸ νόημα καὶ πόσο ἐξελιξιμοὶ εἶναι. Εὐγε σ' αὐτούς, εὐγε καὶ στοὺς δασκάλους τους, ποὺ ἔχουν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν δουλειά τους καὶ ποὺ ξέρουν νὰ τὸν μεταδίδουν στοὺς μαθητές τους.

Γ. Α. Χ.

Ἄρχιμ. Τιμοθέου Δ. Τζιαβάρα, Ἡ Ὁρθοδοξία, Ἀθήνα 1999, σχ. 0,12x0,18, σσ. 106

Στὸ πυκνὸ αὐτὸ μελέτημα ὁ λόγιος συγγραφεὺς του, π. Τιμόθεος Τζιαβάρας, σεβαστὸς ἐξωμολόγος καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς Ἀργολίδος, ἐρμηνεύει τὸν ὄρο «Ὁρθοδοξία» καὶ ἐπεξηγεῖ τὴν ἱστορικὴ αὐτοῦ αἰτιολόγηση. Στὴν συνέχεια ἀντιδιαστέλλει τὴν «Ὁρθοδοξία» (ὀρθὴ δόξα - γνώμη - πίστις) ἀπὸ τὴν «αἵρεση» (ἐπιλογὴ ἐνὸς μέρους τῆς ἀληθείας, γεγονὸς ποὺ ὀδηγεῖ στὴν πλάνη ἢ, ὡς γράφει ὁ π. Τιμόθεος, στὸ «ναυάγιον τῆς πίστεως»). Οἱ ἐπόμενες σελίδες ἀναφέρονται στὴν θέσπιση τῆς ἐορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, στὴν οὐσία τῆς ὀρθόδοξης Θεολογίας, στὴν συμβολὴ τῆς γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, στὴν ἐλευθερία τοῦ Ἀνθρώπου, τὴν συμφιλίωσή του μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν Ἀνθρώπο. Ἰδιαίτερα μάλιστα τονίζεται ἡ προσφορὰ

τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν ἐνότητα, στὴν καταλλαγὴ τῶν λαῶν, γεγονός πού ἀναγνωρίζεται ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σύγχρονους διανοητές, ὅπως ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ Ἄγγλο ἱστορικό Ἄρνολντ Τόυνμπυ καὶ τὸν σὲρ Στῆβεν Ράνσιμαν, τῶν ὁποίων τὶς γνώμες καὶ παραθέτει, σὲ συνδυασμὸ ἄλλων ὁμολογιῶν καὶ ἱστορικῶν δεδομένων.

Γ. Α. Χ.

Ἄρχιμ. Τιμοθέου Δ. Τζιαβάρα, Ὁ Ἅγιος Νήφων, ὁ ταπεινὸς Πατριάρχης, Ἀθήνα 1999, σχ. 0,20x0,13, σσ. 168, μετὰ ἐγχρώμων εἰκόνων.

Τὸ εἰκοστὸ τοῦτο, στὴν σειρὰ τῶν βιβλίων τοῦ λογιῶν ἱεροκλήρικος Ἀργολίδος π. Τιμοθέου Τζιαβάρα, νέον ἔργον τοῦ ἀναφέρεται ὄχι εἰς τὸν παλαιὸν ἅγιον Νήφωνα, ἐπίσκοπον Κωνσταντιανῆς (4ος μ.Χ. αἰ.) ἀλλὰ εἰς τὸν ὁμώνυμόν του ἅγιον Νήφωνα, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως († 1508). Τούτου ἐξιστορεῖται ἡ πολὺ ἐνδιαφέρουσα βιογραφία, διότι ἀπὸ μοναχὸς τῆς Ἐπιδαυρίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἔγινε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ στὴ συνέχεια Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, σὲ ἐποχὴ μεταβατικὴ κατὰ τὰ ἐπόμενα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνια. Στὴν συνέχεια ἐξεθρονίσθη, ἐχρημάτισε πρωθιεράρχης καὶ φωτιστὴς τῶν Βλάχων (Ρουμανία), ἐπανεκάμφε στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐθαυμαστώθη, ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, ἡ δὲ μνήμη του διατηρεῖται καὶ τιμᾶται ἰδιαίτερα στοὺς ἀνωτέρω τόπους, ὅπου ἔζησε ἐδίδαξε καὶ ἐθαυματούργησε. Ὁ π. Τιμόθεος, ἰδρυτὴς καὶ οἰκιστὴς τοῦ ἡσυχαστηρίου τοῦ Ἁγίου Νήφωνος στὴν εὐρύτερη τοῦ Ναυπλίου περιοχῇ, ἀντλεῖ τὰ ἐκτιθέμενα ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα βιογραφίες τοῦ Ἁγίου μὲ στόχο τὴν ἐνημέρωση τοῦ εὐρύτερου ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, ὑπογραμμίζοντας ἐπικαίρως τὰ ἠθικὰ διδάγματα πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν πολυκύμαντη ζωὴ τοῦ Ἁγίου Νήφωνος καὶ ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ἠθικὸ παράδειγμα τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας του.

Γ. Α. Χ.

Ἰωάννης Κ. Κόρμπου, Ποιήματα, Λυγουριὸ 1999, σχ. 0,17x0,24, σσ. 66.

Τὸ βιβλίον αὐτό, τυπωμένο σὲ πολὺ καλὸ χαρτί, μὲ ὥραϊα τυπογραφικὰ στοιχεῖα – γράμματα μὲ μεγάλο ὀφθαλμὸ, πού διαβάζονται εὐκόλα, μὲ συμμετρικὴ διάταξη τῆς ὕλης καὶ διακοσμημένο μὲ κοσμητὲς καὶ ἄλλα ἐνδιάμεσα στολίδια ἀπὸ στάχυα καὶ ἄνθη, μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸ Λυγουριὸ, σὲ ἠλεκτρονικὴ σελιδοποίηση - ἐκτύπωση τῶν ἀδελφῶν Ἰωάννου Μακροῦ. Τὸ θεω-

ροῦμε μάλιστα δείγμα αντιπροσωπευτικό τῆς δυναμικῆς τῆς ἐκεῖ κοινωνίας, πού περνάει, τὰ τελευταῖα χρόνια, μὲ ταχύτατα βήματα ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ στῆν ἀστική ζωὴ, μιᾶς κοινωνίας πού ἔχει πανάρχαιες ἱστορικὲς περγαμνές ἀλλὰ καὶ συνεχῆ τουρισμό, ἀφοῦ εἶναι, σὲ ἐγγύτατη ἀπόσταση, ὁ προθάλαμος τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου, μὲ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς γειτονίας αὐτῆς. Γι' αὐτὸ μετωνομάστηκε τελευταίως σὲ Δῆμο Ἀσκληπιείου.

Ὅπως γράφει στὸν πρόλόγὸ τῆς ἡ Σταυρούλα Γεωργίου Καφτάνη, ἀδελφῆ τῆς συγγραφέως - ποιήτριας Ἰωάννας Κ. Κόρμπου, «τοῦτο τὸ βιβλίο βγαίνει γιὰ τρίτη φορά. Ἀγαπήθηκε πολὺ, γιατί συγκινεῖ βαθύτατα, γιατί γράφει ἀλήθειες, γιατί τὰ συναισθήματα ρέουν σὰν τὸν χεῖμαρρο. Πολλοὶ ἐπώνυμοι καὶ γνώστες τῆς ἀνθρώπινης ποίησης καὶ ψυχῆς ὀνόμασαν τὴν Γιάννα, νεώτερη Σαλπῶ καὶ τὰ ποιήματά της, ποιήματα, πού ἐγγίζουν τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ...».

Πράγματι ἡ ποιήτρια Ἰωάννα Δ. Κόρμπου, πού ἔχει τιμηθῆ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Νέξερ-Περάνθη καὶ τῶν ἄλλων γιὰ τὸ ἐξαιρετο ταλέντο της καὶ ἔχει ἀνάλογη παιδεία καὶ ἐμπνευση, ἀλλὰ καὶ θητεία ἠθοποιίας, γράφει σὲ μιὰ ποίηση ἔντονα προσωπικὴ καὶ ἐξωμολογητικὴ, πού διαβάζεται μὲ συνεχῶς αὐξανόμενο ἐνδιαφέρον. Εἶναι, ὅπως γράφει γι' αὐτὴν ἡ ἀδελφῆ της: «μιὰ εὐαίσθητη καὶ ἀέρινη ψυχὴ, μὴ μπορώντας νὰ ζήσει τὴν ἐποχὴ της... Ἄν ζοῦσε στὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἔτρεχε μαζί του μὲ τίς ἄλλες γυναῖκες, ν' ἀναγγέλλη τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ τὸ «ἀλληλούϊα», ἀψηφώντας τὴν ἴδια τῆς τῆ ζωὴ».

Εὐγλωττοι εἶναι οἱ τίτλοι, πού χαρακτηρίζουν τίς ἐπὶ μέρους ἐνότητες τῶν ποιημάτων τῆς Ἰωάννας Κ. Κόρμπου: «Μυστικὰ ἄνθη Α'», «Μυστικὰ Ἄνθη Β'», «Πυράκανθοι», «Πνοές πού σβήνουν», «Στὴ Μητέρα μου», «Ἐγκώμια». Ἐκφράζομε τὰ συγχαρητήριά μας πρὸς τὴν δόκιμη ποιήτρια-συγγραφέα καὶ τῆς εὐχόμεθα καλὴ συνέχεια.

Γ. Α. Χ.

Εὐτυχίας Δ. Λιάτα, Μὲ τὴν Ἀρμάδα στὸ Μοριά 1684-1687, Ἐκδ. «Ὀλκός», Ἀθήνα 1998, σχ. 0,17x0,24, σσ. 120.

Ἡ γνωστὴ ἀπὸ τὴν συνεργασία της στὸν τρίτο τόμο τῶν «Ναυπλιακῶν Ἀναλέκτων» καὶ ἀπὸ πολλὰς ἐπιστημονικὲς μελέτες της γιὰ τὴν οἰκονομία καὶ τὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου στὰ χρόνια τῆς Βενετοκρατίας καὶ τῆς Τουρκοκρατίας Εὐτυχία Δ. Λιάτα, σύζυγος τοῦ ἀκαταπόνητου ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ Τριντάφυλλου Σκλαβενίτη, ἐπιμελήθη τὴν ἀνωτέρω μελέτη, πού ἀποτελεῖ ἔκδοση τοῦ χειρογράφου, πού φυλάσσεται στὴν Βιβλιοθήκη Querini Stampalia τῆς Βενετίας.

Το χειρόγραφο αυτό περιγράφει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του τελευταίου βενετοτουρκικού πολέμου (1684-1697) και ανήκει σε μια σειρά έντοπισμένων παρομοίων ανέκδοτων έργων, τα όποια και μνημονεύει η κ. Εύτυχία Δ. Λιάτα στη έμπεριστατωμένη εισαγωγή της. Πρόκειται για άνεπίσημα στρατιωτικά ήμερολόγια, γραμμένα από αυτόπτες μάρτυρες ή και άγωνιστές, που έζησαν από κοντά τις πολεμικές επιχειρήσεις και περιγράφουν με λεπτομέρειες τις προσωπικές τους έντυπώσεις και τους στόχους, τα όχυρά, τους οικισμούς με σχέδια, με άπεικόνιση των στρατιωτικών παρατάξεων και με κοινή άναφορά στον πρωτεργάτη και άρχιτέκτονα αυτών των πολεμικών επιχειρήσεων, τον βενετό άρχιστράτηγο Francesco Morosini, τον Πελοποννησιακό, μετέπειτα δόγη της Βενετίας. Η κ. Λιάτα στην εισαγωγή της άναφέρεται και παραπέμπει στα κλασσικά έργα της παλαιότερης και νεώτερης ιστοριογραφίας περι των γεγονότων της αυτής περιόδου. Η ίδια μās πληροφορεί ότι η άφήγηση των γεγονότων είναι λιτή, έπιλεκτική και ότι το χειρόγραφο συντάχης στο Βατικανό μεταξύ Όκτωβρίου 1687, μέχρι και του Άπριλίου 1688. Συντάκτης του χειρογράφου είναι βενετός, ό όποιος καταγράφει σε άυστηρά ήμερολογιακή μορφή την σειρά των πολεμικών γεγονότων επί τη βάσει προσωπικών του σημειώσεων, άλλά και χαρτών και άλλων στοιχείων, που είχε στην διάθεσή του, κατά την σύνταξη του έργου, τό όποιοι και προορίζονταν για δώρο στον Fr. Morosini. Παρέμεινε όμως άνέκδοτο στο Βατικανό, μέχρις ότου ό εκεί βιβλιοθηκάριος Angelo Maria Querini τό ένέταξε στην πλούσια σε βιβλία και χειρόγραφα συλλογή του και τό συναπεκόμισε μαζί μ' αυτά, φεύγοντας για την Βενετία, όπου άργότερα συνεστήθη εκεί από τον Alvise Querini Stampalia η όμώνυμη βενετική βιβλιοθήκη, με βασικό πυρήνα την οικογενειακή τους συλλογή.

Κατά την κ. Λιάτα συντάκτης και σχεδιαστής είναι τό ίδιο πρόσωπο. Έπισημαίνουμε ότι μεταξύ των σχεδιαζομένων κάστρων βλέπουμε σε άυτότελή σχεδιασμό και την «Napoli de Romania». Στη συνέχεια η κ. Λιάτα παραθέτει περίληψη της άφήγησης των γεγονότων, τό κείμενο του χειρογράφου στα βενετσιάνικα και κατάλογο εικόνων και εύρετήριο προσώπων και τόπων. Έτσι έδωσε η κ. Εύτυχία Λιάτα-Σκλαβενίτη, προς χρήση των έρευνητών, άλλη μία πηγή ιστορική, στην όποία άναφέρεται πολλές φορές τό Ναύπλιοι και οι περι αυτό πολεμικές επιχειρήσεις των Βενετών κατά των Τούρκων για την έξασφάλιση των κτήσεων, για την άνάκτηση όσων είχαν χάσει κατά τις προηγούμενες φάσεις του Ένετοτουρκικού πολέμου. Ό μεγάλος τότε άνταγωνισμός ήταν η κυριαρχία στο Αίγαίο, η όποία τελικά περιήλθε εις χείρας των Τούρκων (1715).

G. A. X.

Χάρις Τσεκούρα, Τό κάλεσμα τῆς Ἐνοιξῆς, ἐκδόσεις ἐκπαιδευτικῶν «Τό Περιβολάκι», Ἀθήνα 1999, σχ. 0,25x0,29, χωρὶς σελιδαρίθμηση καὶ μὲ ὀλοσέλιδες ἔγχρωμες ζωγραφιές τῆς συγγραφέως.

Ἡ γνωστὴ στοὺς ἀναγνώστες μας ἀπὸ τὶς καλλιτεχνικὲς τῆς δημιουργίες, ποὺ παρουσιάσαμε στοὺς προηγούμενους τόμους τῶν «Ναυπλιακῶν Ἀναλέκτων», κυρία Χάρις, σύζυγος τοῦ φιλόπονου διπλωματούχου μηχανικοῦ κ. Σταύρου Τσεκούρα, προσέθεσε στὴν πνευματικὴ παραγωγή τοῦ Ναυπλίου τὸν νέο τοῦτο πολυτελῆ, δεμένο σὲ τύπο λευκώματος μὲ ὠραϊότητες ὀλοσέλιδες - πολύχρωμες ζωγραφιές τόμο, μὲ τὸν ποιητικὸ τίτλο: «Τό κάλεσμα τῆς Ἐνοιξῆς», ποὺ θυμίζει τὸν ἀνάλογο τοῦ Σαιντ-Ἐξπερύ: «Ὁ μικρὸς πρίγκιπας» καὶ ἀνήκει στὸ αὐτὸ μὲ ἐκείνον λογοτεχνικὸ εἶδος.

Ὅπως γράφει περὶ αὐτοῦ ἡ γνωστὴ καλλιτέχνης Μαρίζα Κώχ: «Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον συναντᾶμε τὸν διπλὸ οἶστρο μιᾶς γυναίκας, ποὺ ξέρεῖ νὰ ἀφηγεῖται σὲ παιδιὰ. Ἡ τέχνη τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ τῆς ζωγραφικῆς ἐνώθησαν καὶ ἔδωσαν ζωὴ στὰ ἔγχρωμα παιδικὰ ὄνειρα τῆς Χάρις Τσεκούρα καὶ ζητοῦν νὰ σπάσουν τὸ φράγμα τῆς ὑπερπληροφόρησης στὸ θολωμένο μας μυαλὸ καὶ νὰ μᾶς ἀνοίξουν ἓνα παράθυρο στὸν κόσμον τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀθωότητος».

Δηλαδή στὸ βιβλίον αὐτό, ποὺ ἀποκαλύπτεται ὅλη ἡ ἐνοραματικὴ ψυχὴ, ἡ ποιητικὴ φαντασία, ἡ διαίσθηση καὶ ἡ εὐαισθησία τῆς Χάρις Τσεκούρα, βλέπουμε καθαρὰ τὰ παιδικὰ τῆς βιώματα ἀπὸ τὴν Φύση καὶ τὴν ὠραία πατριδα τῆς στὴν Κεντρικὴ Ἑλλάδα, ὀσφραϊνόμαστε τὸν ἀέρα τῶν ψηλῶν βουνῶν καὶ τῆς χρυστάλλινης ὁμορφιάς, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἠρωίδα τοῦ ἔργου τῆς παίζει μὲ τὰ ἄλλα παιδιὰ, ἀγναντεύει τὸν ἥλιον «ποὺ παίζει καὶ αὐτὸς τὸ κρυφτὸ μὲ τὰ σύννεφα» καὶ «ἀλλάζουν τὰ ὀνόματά τους οἱ φίλοι τῆς: τὰ κλέβουν ἀπὸ τὰ πουλιὰ καὶ τὰ λουλούδια καὶ τὰ κάνουν δικὰ τους ὀνόματα» ἐκεῖ ποὺ ἡ ἴδια αἰσθανόταν ὅτι «ἦταν ἓνα μικρὸ βιολετὶ λουλούδι στὴ γῆ καὶ ὁ ἥλιος ἦταν ὁ βασιλιάς τῆς!» Καὶ ἤθελε, ὅπως γράφει ἡ Χάρις Τσεκούρα: «νὰ τὰ ζωγραφίσω ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ ἐνίωθε μικρὴ τότε ἀνῆμπορη νὰ τὸ κάνω», καὶ καθὼς ἀνοίγε τὸ παράθυρον τοῦ σπιτιοῦ τῆς μπροστὰ σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὁμορφιά τῶν ψηλῶν βουνῶν καὶ κάτω οἱ κοιλάδες καὶ τὸ τρεχούμενον νερὸ στὸ ποτάμι, παρακαλοῦσε: «Ἦλιε μου, ἀνάτειλε!».

Τώρα ἡ Χάρις Τσεκούρα ξέρεῖ ἀπὸ χρόνια νὰ θυμᾶται ὅλη αὐτὴ τὴν ὁμορφιά, ποὺ ἔκλεισε μέσα τῆς ἀπὸ τὰ παιδικὰ τῆς χρόνια καὶ ξέρεῖ νὰ τὴν ἐκφράζει σὲ καλλιτεχνικοὺς πίνακες μὲ πολὺ ἐπιτυχημένες ζωγραφιές καὶ μὲ ἄλλες καλλιτεχνικὲς δημιουργίες καὶ ξέρεῖ ἀκόμη μὲ τὸ βιβλίον τοῦτο νὰ τὶς περιγράψει μὲ μικρὲς ζωντανὲς προτάσεις, μὲ πηγαῖο λογοτεχνικὸ ταλέντον καὶ νὰ κάνη τοὺς ἀναγνώστες τῆς κοινωνοὺς τῶν βιωμάτων τῆς. Σὰν τότε, ποὺ μαγεμένη ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς Πλάσης, διερωτῶνταν λέγοντας στὸν χρυσὸ ἥλιον: «Τί νὰ σοῦ χαρίσω, πές μου!». «Κι' ἔβγαζε, ὅπως ἡ ἴδια γρά-

φει: «τὴν κορδέλα της καὶ τὴν πέταγε στὸν οὐρανό. Ἕνα μῆλο, ἀπὸ τὴν μηλιά, τοῦ πέταξε ψηλὰ μιὰ μέρα καὶ ἐκεῖνο ξαναγύρισε στὴν ποδιά της. ... Ὅλα ὅσα ἀγάπησε ἤθελε νὰ τὰ χαρίσει».

Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος κινεῖται καὶ σήμερα ἡ Χάρις Τσεκούρα. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι καὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς: Νὰ δείχνης στὸν διπλανό τὸ δρόμο πρὸς τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἀληθινό. Νὰ «δανείζης τὸ τάλαντό σου». Συνήθως στὴν ζωὴ τὰ ὠραῖα τὰ δημιουργοῦν οἱ ὀλίγοι καὶ ἐμεῖς οἱ πολλοὶ «εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθαμεν».

Γ. Α. Χ.

ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΝΑΥΠΑΛΙΕΩΝ

1. ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΠΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ (1835-1837 και 1852-1848). Το 1828 διετέλεσε γερούσιαστής. Υπήρξε σύζυγος της, γνωστής για την αντιοθωνική της δράση αλλά και για το φιλανθρωπικό της έργο, Καλλιόπης Παπαλεξοπούλου. Το σπίτι τους στην τότε πλατεία Πλατάνου, τη σημερινή πλατεία Συντάγματος Ναυπλίου (στη θέση του κτιρίου της Εθνικής Τράπεζας) υπήρξε το πολιτικό και κοινωνικό κέντρο της εποχής τους.

2. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ (1837-1842). Καταγόταν από παλαιά οικογένεια του Ναυπλίου, της οποίας πολλά μέλη διακρίθηκαν κατά την Επανάσταση του 1821. Ήταν οπλαρχηγός και πολιτικός. Ο Ιωάννης Καποδίστριας τον εκτιμούσε πάρα πολύ και τον αποκαλούσε «*επιφανέστατον Έλληνα*».

3. ΛΥΜΠΕΡΙΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (1848-1852).

4. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ (1852-1854 και 1856-1860). Η καταγωγή του ήταν από τη Δημητσάνα, ενώ εκτός από Δήμαρχος Ναυπλιέων είχε διατελέσει πρόξενος της Ιταλίας και τιμήθηκε με παράσημα.

5. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΡΑΤΟΣ (1854-1856).

6. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ (1860-1862).

7. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΤΡΟΣ (1862-1862). Ήταν κτηματίας από το Ναύπλιο. Διετέλεσε βουλευτής Ναυπλίας κατά την περίοδο 1856-1859. Εκλέχτηκε Δήμαρχος Ναυπλίου το 1862 αμέσως μετά την καταστολή του κινήματος εναντίον του Όθωνα, που έμεινε γνωστό στην Ιστορία ως «Ναυπλιακά». Παρέμεινε στο Δημαρχιακό αξίωμα έως την εκθρόνιση του Όθωνα στις 12 Οκτωβρίου 1862. Με τον ήπιο χαρακτήρα του και τη δημοτικότητα του, κατόρθωνε να μετριάζει τις διαφορές που δημιουργούνταν, κατά την ανώμαλη εκείνη περίοδο, μεταξύ Στρατιωτικών και Αστυνομικών.

8. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ (1862-1866). Δικηγόρος από το Ναύπλιο. Διετέλεσε Δημοτικός Αστυνόμος και πήρε μέρος στη Ναυπλιακή Επανάσταση της 1ης Φεβρουαρίου 1862 εναντίον του Όθωνα. Στις 13 Οκτωβρίου 1862, την επομένη της παραιτήσεως του βασιλέως και της αναχώρησής του για την Γερμανία ανακηρύχθηκε «*δια βοής*» Δήμαρχος Ναυπλιέων και παρέμεινε στο δημαρχιακό αξίωμα ολόκληρη την τετραετία 1862-

1866. Εκλέχτηκε επίσης και πληρεξούσιος στην Εθνική Συνέλευση, η οποία συνήλθε στην Αθήνα λίγες μέρες μετά την εκθρόνιση του Όθωνα.

9. ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΚΩΤΣΟΝΟΠΟΥΛΟΣ (1866-1878 και 1883-1890). Ήταν γιατρός και η καταγωγή του ήταν από το Ναύπλιο. Εργάστηκε πολύ για τον εξωραϊσμό της πόλεως και επί της δημαρχίας του τοποθετήθηκε στην Ακροναυπλία το ρολόι που ήταν δωρεά του βασιλέως Λουδοβίκου Α΄ της Βαυαρίας, πατέρα του Όθωνα.

10. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (1878-1882). Πρόκριτος του Ναυπλίου, δικηγόρος. Το Φεβρουάριο του 1862 έγινε μέλος της Επαναστατικής Επιτροπής, η οποία συστήθηκε στο Ναύπλιο για την υποστήριξη του κινήματος του γνωστού ως «Ναυπλιακά» υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει το Ναύπλιο, επειδή δεν ήταν μεταξύ των πολιτικών και στρατιωτικών, που αμνηστεύθηκαν με Βασιλικό Διάταγμα του Όθωνα. Μετά την επάνοδο του εκλέχτηκε, τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου, λίγο μετά την εκθρόνιση του Όθωνα, πληρεξούσιος στην Εθνική Συνέλευση, που συνήλθε στην Αθήνα.

11. ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ (1891-1895 και 1895-1899). Γιατρός από το Ναύπλιο, που πρόσφερε πολλά για την ανάπτυξη της πόλεως. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συνέχισε τις σπουδές του στο Εξωτερικό με την υποστήριξη της βασίλισσας Αμαλίας, επειδή ο πατέρας του Νικόλαος Γιαννόπουλος ήταν ράπτης στην Αυλή του Όθωνα και της Αμαλίας. Πέθανε σε μεγάλη ηλικία μετά τη λήξη της θητείας του ως δημάρχου. Το τριώροφο σπίτι της οικογένειας Γιαννοπούλου που οικοδομήθηκε το 1890, παραμένει πάντα όρθιο και επιβλητικό στην πλατεία Συντάγματος, χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό δείγμα της εποχής.

12. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΚΟΚΚΙΝΟΣ (1903-1907 και 1907-1914). Σπούδασε οικονομικές επιστήμες στο Παρίσι. Εκτός από Δήμαρχος Ναυπλιέων διετέλεσε και Πρόξενος της Ιταλίας με τιμητικές διακρίσεις.

13. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ (1899-1903). Ήταν πατέρας του γνωστού Ναυπλιώτη λογοτέχνη, θεατρικού συγγραφέα και ακαδημαϊκού Άγγελου Τερζάκη. Ήταν δικηγόρος, ενώ είχε διατελέσει βουλευτής, γερούσιαστής και αργότερα νομάρχης Αργολίδος.

14. ΤΑΚΗΣ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (1914-1925). Προερχόταν από σπουδαία Αναπλιώτικη οικογένεια επιστημόνων, πολιτικών και δημοτικών αρχόντων, που έδρασαν στο διάστημα από το 1830 μέχρι το 1940 και πρόσφεραν πολλά στην πόλη του Ναυπλίου.

15. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΦΡΩΝΗΣ (1925-1929). Ήταν στρατιωτικός γιατρός. Πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913, στον Α΄ Παγ-

κόσμιο Πόλεμο και στη Μικρασιατική Εκστρατεία (1917-1923) και αποστρατεύθηκε με το βαθμό του γενικού αρχίατρου.

16. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ (1929-1934 και 1945-1946).

17. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΗΝΑΙΟΣ (1934-1944). Ήταν γιατρός και εκτός από Δήμαρχος Ναυπλίων διετέλεσε βουλευτής και γεροϋσιαστής. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Παρίσι. Συνελήφθη το φθινόπωρο του 1943 από τα στρατεύματα Κατοχής και κρατήθηκε σε στρατόπεδο ομήρων. Έξι μήνες μετά τη σύλληψή του αρρώστησε και αφέθηκε ελεύθερος, αλλά σύντομα η ασθένειά του τον έφερε στον τάφο, τον Μάιο του 1944.

18. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΓΙΑΣ (1946-1966). Δικηγόρος με λογοτεχνικά ενδιαφέροντα. Γεννήθηκε στο Ναύπλιο. Ως Δήμαρχος Ναυπλίων διακρίθηκε για την πολιτιστική του δραστηριότητα. Η μακροχρόνια θητεία του στο Δήμο τιμήθηκε με χάλκινη προτομή του, που στήθηκε στην πλατεία Αρβανιτιάς.

19. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΡΟΜΠΙΟΤΗΣ (1967-1967), δικηγόρος.

20. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΗΤΡΟΜΑΡΑΣ (1967-1973), δικηγόρος.

21. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ (1973-1974), αρχιτέκτων.

22. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ (1974-1975). Μετέπειτα Πρόεδρος του Αρείου Πάγου. Διετέλεσε Δήμαρχος Ναυπλίων το έτος 1974, αμέσως μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, με την ιδιότητα ταυτόχρονα του εφέτη στο αντίστοιχο Δικαστήριο Ναυπλίου.

23. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΠΑΥΛΟΣ (1975-1982), δικηγόρος. Ήταν ανιψιός του Τάκη Καράπαυλου, του μεγάλου δωρητή του Δήμου Ναυπλίων και καταγόταν από την αρχοντική οικογένεια των Καραπαύλων, πολεμιστών και πολιτικών από τη Μεσσηνία.

24. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΕΛΙΔΗΣ (1983-1986), μετέπειτα βουλευτής Αργολίδος, δικηγόρος Ναυπλίου.

25. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΗΛ. ΤΣΟΥΡΝΟΣ (1987-1991 και 1991-1996), πολιτικός μηχανικός και Βουλευτής Αργολίδος.

26. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΧΑΡΑΜΗΣ (1996-1998 και 1998—), οδοντίατρος, γόνος της μεγάλης οικογένειας του Ναυπλίου.

BIKY ΕΛΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΜΩΝ

ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τόμος I (1992)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5
Andrews Kevin , <i>Castles of the Morea: Nauplia</i>	7
Κώστα Δανούση , <i>Χάρτες του Ναυπλίου</i>	23
Μάρκου Φώσκολου , <i>Η Καθολική Εκκλησία Άργους - Ναυπλίου</i> . .	31
Ελένης Μπαρδάκου , «Assises» και «Misti» σχετικά με το Άργος και το Ναύπλιο	49
Γεωργίου Αναγνωσταρά , <i>Πώς γινόταν το κτίσιμο με «πασσαλώσεις» στο Ναύπλιο</i>	57
William M. Frick , <i>Ταξιδιώτες και Φιλέλληνες του 19ου αιώνα στην πεδιάδα του Άργους</i>	61
Τερέζας Ρούβαλη , <i>Στα Βραχατέικα (ποίημα)</i>	86
Πάνου Διαλιάτση , <i>Χρόνος και Νόστος</i>	87
Αντώνης Νόνης	100
Ανδρέα Χατζηπολάκη , <i>Η παράδοση για τα σκαλιά του Παλαμηδιού</i>	101
Κώστα Δανούση , <i>Έργα τέχνης στο νεκροταφείο του Ναυπλίου</i>	109
Λεφτέρη Μπαρδάκου , <i>Τα μάτια του φίκου (διήγημα)</i>	131
Γιάννη Ρηγόπουλου , <i>Τὰ πουλιά, Καλοκαιρινή καταιγίδα (ποιήμ.)</i>	135
Οδυσσέα Κουμαδωράκη , <i>Ένας έντιμος απατεώνας (διήγημα)</i>	137
Σταύρος Σχινάς , <i>Ένας λαϊκός καλλιτέχνης στην Αργολίδα</i>	144
Στέλλας Γαλανοπούλου , <i>Η τελευταία άνοιξη (διήγημα)</i>	146
Θεοδώρου Κωστούρου , <i>Ποιήματα</i>	149
Gabriel d'Annunzio , <i>Η νεκρή πολιτεία (δράμα)</i>	151
Σωτηρία Αλεξιάδη	218
Δ. Χ. Γεωργόπουλου , <i>Το μνημείο του Δ. Υψηλάντη στο Ναύπλιο</i>	220
Πάνου Διαλιάτση , <i>Βιβλιοκρισίες</i>	240

ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ**Τόμος II (1995)****ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

Αντί προλόγου	5
Γεωργίου Χώρα, <i>Οι ξένοι στο Ναύπλιον κατά την Παλιγγενεσίαν</i> .	7
William M. Frick, <i>Πέντε κάστρα Σταυροφόρων στην Αργολίδα</i> . .	33
Marino Sanudo Torsello, <i>Istoria di Regno di Romania</i>	51
Αννίτα Κορδατζή - Πρασά, <i>Ο Εμμ. Αντωνιάδης, η εφημερίδα «Ηώς» και το Ναύπλιο 1830 - 1831</i>	111
Τάκη Μαύρου, <i>Το επεισόδιο του αεροδρομίου της Λάρνακος Κύπρου της 20.2.1978</i>	133
Θεόδωρου Θάνου, <i>Τετράδιον στρατιωτικού βίου</i>	139
Θεοδοσίου Κωστούρου, <i>Καταδικαστική απόφασις εις θάνατον των Χονδρογιανναίων</i>	159
Τάκη Μαύρου, <i>Ζωγράφοι, χρυσοί, κεντηστές και ξυλογλύπτες στα ύστερα βυζαντινά και μεταβυζαντινά χρόνια</i>	163
Roald Dahl, <i>Κατίνα</i>	227
Χρίστου Οικονομόπουλου, <i>Ο θεοτρόμος μήνας Μάϊος και το δρώμενο του «Φουσκοδένδρη» στην Αργολιδοκορινθία</i>	249
M. Bruzen La Martiniere, <i>Ναύπλιον</i>	255
Στέλλας Γαλανοπούλου, <i>Η αμοιβή (διήγημα)</i>	258
Οδυσσέα Κουμαδωράκη, <i>Η κληρονομιά του θείου</i>	261
Πάνου Λιαλιάτση, <i>Τρία μικρά ποιήματα</i>	270
Στρατή Λάμπρου, <i>Κοντραπούντο (ποίημα)</i>	271
Θεοδόση Κωστούρου, <i>Ανάπλι (ποίημα)</i>	272
Θεοδόση Κωστούρου, <i>Ανάπλι - Μ. Πέμπτη '81 (ποίημα)</i>	272
Θεοδόση Κωστούρου, <i>Ημιτελής συμφωνία (ποίημα)</i>	273
Τριάδας Καραγιώργη, <i>Φεγγαράκι (ποίημα)</i>	274
Μαρίας Μητροσύλη, <i>Εκλόγμοι (ποίημα)</i>	275
Μαρίας Μητροσύλη, <i>Εννέα δέκατα (ποίημα)</i>	275
Μαρίας Μητροσύλη, <i>Το τέρας του κόσμου (ποίημα)</i>	276
Μαρίας Μητροσύλη, <i>Εμείς οι ανώνυμοι (ποίηση)</i>	276

Χάρις Τσεκούρα	278
Ρήγας Ρηγόπουλος	279
Γιάννης Μπόμπος	280
Γεωργία Καρακάλου	281

ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Τόμος III (1998)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Πρόλογος του Δημάρχου Ναυπλιέων, Κωνσταντίνου Χαραμή</i>	9
Μάρω Καρδαμίτση -Αδάμη , <i>Τό έργο του W. Schäffer για τό Ναύπλιο</i>	11
Παναγιώτης Ά. Γιαννόπουλος , <i>Ή περιστασιακή Ήπισκοπή Ναυπλίου κατά τόν Θ΄ και Ι΄ αιώνα</i>	20
Θεόδωρος Δ. Γιαννακόπουλος , <i>Πρόσωπα και πράγματα τής Άργο-ναυπλίας κατά τά πρώτα χρόνια τής Νεώτερης Ήλλάδας</i>	43
Κωνσταντίνος Δανούσης , <i>Προβλήματα τάξης και ασφάλειας στό Ναύπλιο κατά τήν είσβολή του Ήμπραήμ στην Άργολίδα</i>	89
Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου , <i>Τό Ναύπλιον, έδρα τής Διοικήσεως (Κυβερνήσεως) (1823-1834)</i>	112
Γεώργιος Δ. Δημακόπουλος , <i>Οί Ναυπλιείς άντιστράτηγοι Δ. Σπ. Παπαδόπουλος και Β. Π. Βραχνός</i>	126
Βασίλης Κ. Δωροβίνης , <i>Τρεις Φιλέλληνες στην Άργολίδα</i>	154
Κανέλλος Κανελλόπουλος , <i>Τό «άποκεντρωμένο» Μουσείο... Τό παράδειγμα του Π.Λ.Ι. στό Ναύπλιο</i>	172
Άρχ. Καλλίνικος Δ. Κορομπόκης , <i>Οί Καθολικοί στό Ναύπλιο</i>	183
Έλένη Ε. Κούκου , <i>Άνέκδοτα έγγραφα του 1828 για τήν πόλη του Ναυπλίου</i>	208
Θεοδόσης Κωστούρος , <i>Άγάπη - Ζωή (ποίημα)</i>	218
Θεοδόσης Κωστούρος , <i>Ή αγωνία των άλόγων. Ήπεισόδιο του 41</i>	219
Φάνης Λελεμψής , <i>Ποιήματα</i>	221
Πάνος Λιαλιάτσης , <i>Ή ποιητής Νίκος Καρούζος</i>	226
Εύτυχία Δ. Λιάτα , <i>Ήνα έργαστήρι τ΄ Άναπλιού στη Βενετοκρατία (1712-1715)</i>	230

Διογένης Μαλτέζος , Στο άρχονταρίκι τής Ἁγίας Μονῆς	259
Βίκυ Παπαθεοδώρου , Ἡ γυναίκα πού προχώρησε στήν ταπεινότητα	268
Γιώργος Πατρινός , Ἐκτροφεῖο ὀνείρων	269
Κλειῶ Πρεσβέλου , Στο Ναύπλιο τὰ ... Ἀφρικανικά Προβλήματα . .	270
Μάρκος Ν. Ρουσσος-Μηλιδώνης , Ναυπιῶτες μαθητές στο Ἑλληνικό Κολλέγιο Ρώμης «Ἅγιος Ἀθανάσιος» (1594-1646)	278
Δημήτριος Ζ. Σοφιανός , Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν ἐτῶν (1814-1830) περὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Ταξιαρχῶν Ἐπιδαύρου	288
Δαμιανός Ἀθ. Τζαβάρας , Ἡ πενηντάχρονη ἱστορική πορεία τοῦ «Παλαμῆδη»	310
Τσουλονᾶ Μαρίνα , Ἀρχεῖα Νομοῦ Ἀργολίδας	319
Γεώργιος Ἀθ. Χώρας , Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος Χριστιανουπόλεως (1681-1708) στο Ναύπλιο καὶ οἱ Βενετοὶ ἀξιωματοῦχοι	333
Γεώργιος Ἀθ. Χώρας , Ἄγνωστο αὐτοβιογραφικὸ στιχοῦργημα ἀπὸ Ναυπιῶτη γιὰ τὰ δεινοπαθήματά του στο Ναύπλιο καὶ στο Ἄργος (1451)	348
Σοφίας Χρονοπούλου - Γ. Ἀλεξίου , Πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις στο Ναύπλιο	364
Πελοποννησιακὸ Λαογραφικὸ Ἰδρυμα	372
Βιβλιοπαρουσίαση	381
Οἱ Καλὲς Τέχνες στο Ναύπλιο	397
Τὰ περιεχόμενα τῶν προηγούμενων τόμων	404

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΜΕ ΤΙΤΛΟ
«ΝΑΥΠΛΙΑΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ IV (2000)»
ΚΑΙ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΝΑΥΠΛΙΑΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ, ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ
ΣΕ ΧΙΛΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΣΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ
ΑΛΚΥΟΝΗΣ 3, 111 46 ΓΑΛΑΤΣΙ, ΤΗΛ.: 22.21.922
Η ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΩΝ ΔΟΚΙΜΙΩΝ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ
ΠΑΝΟ ΛΙΑΛΙΑΤΣΗ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟ ΑΘ. ΧΩΡΑ
ΚΑΙ ΣΕ ΜΕΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

